תנ״ך · דרשות ודרושים · ליקוטי חבר בן חיים

ליקוטי חבר בן חיים ד

רבי חזקי' פייבל פלויט

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ליקוטי חבר בן חיים ד

רבי חזקי' פייבל פלויט

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ליקוטי-חבר-בן-חיים-ד/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

חלק רביעי 5
כללי ש"ס וענינים שונים 6
דרוש לשבת שלפני שה"ג תרכ"ח 24
ליקוטים מהגאון חתם סופר ומהמחבר על מגילת רות 26
דרושים במגילת רות דרוש לשבת שלפני שבועות 28
דרוש לשבועות תר"מ לפ"ק 32
דרוש לשכת שלפני שבועות פ' במדבר תרל"ט 35
דרוש לפ' במדבר 36
דרוש לפ' נשא תרי"ט 39
ליקוטי' לפ' שלח לך 48
דרוש לפ' שולח תרל"ז 50
ליקוטי' והערות לפ' קרח 52
דרוש לפ' קרח 57
ליקוטים והערות לפ' חקת 58
דרוש לפ' חקת תר"ם 62
דרוש לפ' בלק תרכ"ט לפ"ק 68
ליקוטי' והערות לפ' פנחס 71
דרוש לפ' פנחס תרל"א 74
ליקוטים והערות לפ' מטות הערות ברמב"ן 78
דרוש לפ' מטות תרכ"ב לפני עדת הבחורי' שוראן יע"א 79
דרוש לפ' מסעי תרכ"ג 81
ליקוטי זוהר 83
ליקוטים והערות על משניות סדר נזיקין 116
ליקוטי משניות סדר קדשים 124
ליקוטים והערות בס' אלי' רבא 126
ליקוטי תלמוד ירושלמי סדר נזיקין 129
ליקוטי תלמוד ירושלמי מס' שבועות .. 130
ליקוטי תלמוד ירושלמי מס' הוריות ... 130
ליקוטי הרא"ש מס' ב"ק 131
ליקוטי רש"א ב"ק 132
ליקוטי מס' בבא בתרא 134
ליקוטי רש"א מס' ב"ב 139
ליקוטי הרי"ף ונו"כ מ' ב"ב 140
ליקוטי מס' י"א 144
ליקוטי פי' המשניות להרמב"ם 146
ליקוטי הרי"ף ונו"כ מ' ע"א 146
ליקוטי בתר ליקוטי על הרי"ף ונו"כ מ' ע"א 147
ליקוטי רש"א מס' סנהדרין 150
ליקוטי הרי"ף ונו"כ מס' סנהדרין 150
ליקוטי הרי"ף ונו"כ מס' שבועות 150
ליקוטי מס' מכות 150
ליקוטי פ' המשניות להרמב"ם מס' מכות 151
ליקוטי ירושלמי מס' הוריות 151
ליקוטי מס' שמחות 152
ליקוטי מ' דרך ארץ רבה 152
ליקוטי מ' דרך ארץ זוטא ממחזור ווטרי 152
ליקוטי קיצור פסקי הרא"ש הל' קטנות .152
ליקוטי ס' יד החזקה להרמב"ם ספר טהרה 152
ליקוטי ס' יד החזקה להרמב"ם ספר טהרה ה' מטמאי משכב 154
ליקוטי' על ס' יד החזקה להרמב"ם ס' טהרה 155

ליקוטים והערות שו"ע אה"ע 184
ליקוטי נוב"י מהדורא קמא חלק אה"ע . 202
ליקוטי נוב"י מה"ת חלק אה"ע 202
ליקוטי חתם סופר חלק אה"ע חלק ראשון 204
ליקוטי חתם סופר חלק אה"ע חלק שני 206
בסוגי' דתוקפו כחן ב"מ פ"ק (תחלת ימות החורף תרי"ט.) 222
בסוגי' דשיקול הדעת (תחילת הקיץ ת'ר'ם ידך על צריך) 301
בסוגי' דקציצה ב"מ דף קי"ב שבועות דף מ"ה (תחלת הקיץ תרי"ח). 366
בסוגי' דקתא דמגלא 392
דרוש לז' אדר יום א' פ' תצוה תרמ"א ובו הספד על ה 408
דרוש לז' אדר פ' תצוה תרל"ו 410
דרוש לז' אדר תרל"ז פ' תצוה 415
דרוש לכל נדרי תרל"ח 420
דרוש לז' אדר פ' תצוה תרל"ח 421
דרוש לז' אב פ' ואתחנן תרל"ח 424
דרוש לז' אדר פ' תצוה תרל"ט 430
דרוש לז' אדר פ' תצוה (תר"ם ידך על צריך) 438
דרוש לחינוך ביהכ"נ ביישוב טארדעשקעד שבת פ' ויצא תרל"ג 443
דרוש לפ' בלק תרל"ט (יישוב פיעש) ... 446
דרוש לחינוך ס"ת 449
דרוש לחינוך ס"ת 450

חלק רביעי

מודעה רבה לאורייתא:

כל מקום שימצא בספר זה שם עכו"ם או גוי וכיו"ב, הכוונה על האומות בזמן רז"ל שלא הכירו לבורא שמים וארץ אבל האומות אשר אנחנו חוסים בצלם עליהם אמר ירמיהו ע"ה מפי ה' דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה כי בשלומה יהיה לכם שלום: ישלם ה' הטוב לתלמידי הב' המופלא ה' יוסף לעווי בן המנוח הצדיק הרב מו"ה נח יעקב הלוי הטמון בפעטער ווארשאן גודל טרחתו ויגיעתו בהעתקת ספרי זה, וכמוהו לתלמידי הב' המשכיל ה' שרגא בלויא נכד הגאון מהו' ידידי' פישער אב"ד ביוייסענבורג, וברכה תעלה על ראש תלמידי הב' המופלג ה' יעקב וועכסלער מווערעבעלי שהעתיק לי קונטרס ליקוטי זהר, יגמול ה' לכל איש חסדו ויגורו באוהל תורה לאורך ימים:

בעזה"י הקדמה לחלק רביעי מס' ליקוטי חבר בן חיים:

אלקים למדתני מנעורי ועד הנה אגיד נפלאותיך, מה אדם ותדעהו אף כי בן אנוש רמה ותחשבהו, ואם כזאת אמר מלכינו דהע"ה בימיו אשר היתה האמת כפרחת עלתה ומה כאמר בימינו אשר בעו"ה נתקיים בנו דברי רז"ל ע"פ ותהי האמת נעדרת מלמד שנעשית האמת עדרים עדרים והלכ' לה, הכוונה אם אנשי האמת אף כי המה מעטים בעו"ה המעט הזה יחד יתחברון וכלם דרך אחד יבררו להם עדן הי' מעט מן האמת דוחה הרבה מן השקר אבל האמת עצמה נעשה עדרים מה שאחד הנקרא בשם אנשי אמת יחשוב למצוה יחשוב אחר לעבירה גמורה דוק ותשכח ועי"ז אין לאמת קיום בעו"ה וכבר כתבתי במילי דהספידא בח"א מס' ליקוטי חבר פי' הכ' ומצדיקי הרבים כככבים לעולם ועד כי כל מצדיק רבים נחשב בעיני ההמון רק לככב ולא לשמש ולא לירח והככבים לא יתנו נוגה רק ע"י כמותם כן המצדיקי רבים צריכין להיות באגודה אחת ועל דרך אחד, וע"י הפירוד הזה לא ישמעו עמי הארץ לא בקול הקורא להקים דבר ה' ולא בקול המתחדש כ"א ישמעו מהמתחדש אשר האוחז במנהגי אבותינו סכל ופתי יחשב וישמעו מפי המחזיק בדת אשר המתחדש בעו"ה פורץ גדרות עולם ושניהם יחדו יבזו למו וזה שאחז"ל האמת נעשה עדרים עדרים והלכה לה ועי"ז בעו"ה לא נזכה שיתקיים בנו דברי חכמים כדרבונות אחרי כי אין דברי חכמי הזמן נשמעים לאנשי הזמן אשר על כן אחת היא תקותינו וכמסמרות נטועי' בעלי אסופות ופי' החסיד בחובת הלבבות דהפי' בעלי החבורים אולי יצליחו הדור הבא אחרינו יותר מדורינו וילקטו מעט קט מדברינו הכתובים בספר ובאתי לעורר לב אהוביי תלמידיי על ההגהות ממרן חתם סופר זצוק"ל על שו"ע אה"ע הנדפסים בחלק רביעי מליקוטי חבר הלז כי הוא מלא מפנינים יקרים

ובפרט בסי' קכ"ט בענין השמות ימצאו דברים נפלאים, וכבר עוררתי בס' ליקוטי חבר חלק ראשון בהקדמה על ענין הפלפול בעניני שמות לע"ז אשר בין מרן בתשו' חתם סופר ובין תשו' הר המור ונוכל לומר על פלוגתא זאת פליגי בה תרי מלאכי ברקיעה כי מי שיזכה כמוני להביט בצורת הני תרי גאוני עולם ישתער לבו בקרבו להכניס ראשו ביניהם ובימינו נדפסו שני ספרים המכריעים בין ההרים הגדולים ואין גם אחד מהם שבא לישב קו' מרן הגאון ח"ס זצוק"ל דאם השם לעז לעיקור יחשב לא די בקיצור השם בעט"י לענ"י פעפ"י אשר על כן אתם אהוביי תלמידיי אם ההכרח יביא אתכם לסדר גט לזוג ששמם לע"ז ותראו בעיניכם כי בזוג זה שם לעז עיקר תסדרו שני גיטין הא' בשם קדש לעיקור ועל שם לעז דמתקרי והשני שם לעז עיקר ותחקרו על עיקר השם וה' יציל אותנו ממכשול ודעו אשר בוועד הגדול ורוב רבני מדינת אונגארן וזיעבענבירגען בחדש תמוז תר"ס הוסכם בפה אחד כי הגיטין והחליצות שיסדרו התלמידי הסעמינא"ר יהי' המורה חסיד שבחסידים פסולים המה ואין ל סדר קידושין לבעלת הגט והחליצה: והצגתי בראש החלק הזה קונטרס ממרן זצוק"ל אשר המעתיק אהובי הרבני המופלג מו"ה שמואל בראך מנייטרא חתן הנגיד הרבני מו"ה נפתלי קרויס באויהעל מכ"י הגאון מהר"ם שיק זצ"ל אב"ד בחוסט, ויש בו דברים רבו התועלת רק החשבון על אותיות התורה לא זכיתי לכוין, ולדעתי יש שם טעות המעתיק ואפרוש כפי מול הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב וזכני להדפיס חיבוריי השלשה כן יזכני לגמור גם חלק הרביעי הלזה לטובה וחלק החמישי הבא אחריו ואזכה שיהגו תלמידיי ותלמידי תלמידי בחבוריי אלה ויהיו דברי נשמעים לעבודתו יתברך:

דברי אלה מרחץ פ י ש ט י א ן, יום א' לסדר צדק צדק תרדוף למען תחיה, שנת תר"סס'

ידך על צריך לפ"ק:

חבר בן חיים:

בעזה"י:

העותק מהקונטרס של הגאון מו"ה משה שיק זצ"ל אב"ד בחוסט מתלמידו הרב המופלג מו"ה שמואל בראך מנייטרא יע"א:

כללי ש"ס וענינים שונים

כללי ש"ס וענינים שונים מופלאים ממרן הגאון רבן של כל בני הגולה רבינו משה סופר זצוק"ל בעהמ"ח תשו' ח"ס:

א' חכמים היינו ת"ק נדה ל' ע"ב ועיי' תוס' י"ב ע"א ד"ה וחכ"א: ב' תיובתא והלכתא ברכות כ"ג ע"ב וע"ש כ"ד ע"א אטו כולהו בחדא מחתא וכו' ועוד בעירובין יו"ד ע"א ושם ט"ז ע"ב:

ג' הלכה אע"ג דלא פליגי ע' תוס' ע"ז מ"ג ע"א ד"ה הלכה וכו' והמל"מ פ"ח מהל' ע"ז הלכה ח' כ' ע"ז ותמהני דבכמה דוכתא פריך הלכה מכלל דפליגי עין' לקמן סי' ס"ב:

ד' חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה עירובין ע"ז ע"א עיי' כתובות ס"ד ע"א ועיי' יבמות ל"ו ע"ב גיטין נ"ג ע"ב וצ' ב"מ כ"ה ע"ב וע"ש היטב נ"ו ע"א וק"ל:

ה' כ' ריה"ג תלמיד חבר לכ"ע ואפ"ה מזכירו בתחילה בגיטין ס"ג ע"א כ"כ תוס' ע"ז מ"ה ע"א ד"ה אר"ע ועיי' כתובות פ"ד ע"ב אי ר"ט רבו של ר"ע או חבירו:

ו' פעמים תני רישא משום סיפא זבחים צ"א ע"ב:

ז' מ"כ מכתבי ב"י וז"ל סתם בר פלוגת' דר"י הוא ר"מ כן מוכח מגמרא פסחי' י"א דפריך מחכמים דר"י דמתני' על ר"מ וכ' רש"י דר"מ בר פלוגתא דר"י וד' תוס' עירובין צ"ט ריש עמוד וקשה לי מיומא נ"א במשנה תמורה רפ"ב עכ"ל ועיי' תוס' חולין צ"ב ע"ב ד"ה אר"ז וכו':

ח' עוד שם מצאתי וז"ש ומוכח מגמרא דכתובות ד' נ"א ע"ב דפריך מדרבנן דר"מ אר' יהודה ובנדרים פ"ז ע"ב:

ט' עיי' תוס' שבת צ"ה ת"ק דר"ש הוא ר"י ג"ז מצאתי שם בספ"ג דפאה הובאה בש"ס גיטין ט' משמע דלאו כללא הוא ועיי' יבמות כ"ט ובכתובות צ"ז ע"ב ג"כ מצאתי שם:

י' אי יש להזכיר הפשוט תחילה ע' תוס' סוכה כ' ע"א ד"ה אחת: י"א ענין אמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה עמ"ש תוס' שבת פ"א ע"ב ד"ה והאר"י ובתוס' ל"ט ע"ב ד"ה ע"ב:

י"ב פעמים מפרש מה דמסיים ופעמים מה שהתחיל תוס' ר"פ במה מדליקין ועיי' שבועות ג' ע"א ועיי' עוד שם ה' ע"ב תוס' ד"ה וקמפרש הכנסות לאלתר:

י"ג אי יש סדר למשנה או אין סדר עיי' מס' ע"ז ז' ע"א ועי' מג"א סי' תפ"ט סס"ק י"ז:

י"ד כל מקום ששנה ר"ש שזורי הלכה כמותו מנחות ל' ע"ב ע"ש פלפול בש"ס ועש"ך יו"ד סי' רע"ו ס"ק ד' מה שהקש' על זה ועיי' שבת כ"ו ע"א: ט"ו ולימא מר הלכה כמר וכו' משום דאפכי לי' מגלה ל"ה ע"א ומנחות ל' ע"ב ודוכתא טובא:

ט"ז רבא לא ראה רב הונא ורב הונא מת קודם רב יהודה תוס' מנחות ל"ו ע"א וצע"ק הא תרי רב הונא הוי כמ"ש תוס' חולין י"ג ע"א וגיטין י"א ע"ב ד"ה יתיב:

י"ז זעירא דמן חברי' שם מקום תוס' חולין י"ב ע"ב:

י"ח מאן דאסיק בתיובתא ממשנה שלימה יש לו ע"כ שום תי' בדוחק עכ"פ דלא נעלמה מהם המשנה ד' תוס' שבת מ"ד ע"א סוף הדיבור:

י"ט כל היכא דמונה מנין ע"ד זו ואצ"ל זו עיי' תוס' שבת ס' ע"ב ד"ה השתא ושם מביאים כל המקומות:
כ' כמה רוחב הבהמה ועובי' עיי' עירובין י"ט ע"א בסופו:
כ"א דרומאי מזלזלי' בדברי חכמים והיינו לודאי ע"ז ל"ו ע"ב ותוס' ד"ה אשר בסוף הדיבור ועיי' שבת ס' ע"ב בבלאי שרי איסור:
כ"ב רשב"ג אמר אלף ילדים היו לבית אבא סוף מס' סוטה ועמ"ש על זה תוס' ע"ז ל"ב ע"א ד"ה אבל ועמ"ש תוס' חולין ה' ע"ב ד"ה וכ"ג ועיי' שבת נ"ד ע"ב תוס' ד"ה הוה:
כ"ג הלכה כר"מ בגזירותיו אפי' נגד רבים תוס' שבת ט' ס' ע"א: כ"ד אביי ס"ל גזרי' גזירה לגזירה שבת י"א ע"ב אבל תוס' שבת דחו זה ועמ"ש תוס' חולין ק"ד ע"א ד"ה ומנא תימרא וכו':
כ"ה עיי' גיטין ס"ז ע"א שבחן של חכמים שהי' מונה איסי בן יהודה: כ"ו פלוגתת אביי ורבא אי בישא הוה טבא ברכות כ"ט ע"א ושם יוחנן לחוד וינאי לחוד:
כ"ז אי הוי רבא כהן עמ"ש תוס' ר"ה י"ח ע"א אבל אביי ורבה ור"ח בוודאי הי' כהנים ע"ש רב כהנא לא הוי:
כהן תוס' ס"פ אלו עוברין ד"ה אמר רב כהנא:
כ"ח תלמיד יכול לסמוך על הוראת רבו לקולא ולא תלמידי תלמידיו עיי' מזה פסחי' כ"ז ע"א וע"ב אבל להחמיר בפני רבו מנדין אותו מג"א סי' ס"ג ס"ק ה' ועיי' שבת ס' ע"ב, אותן תלמידי דר"י עבידא כר"י ע"ש: כ"ט ר' זירא ור' אבא תרווייהו הוי מטמרי מר"י רבם למיסק לארעא דישראל בשבת מ"א ע"א ור' אבא ברכות כ"ד ע"ב ע"ש:
ל' ענין בטלה דעתו אצל כל אדם תוס' שבת צ"ב ע"ב ד"ה ואכל:
ל"א אם יש לגזור עיר זה אטו עיר אחרת ע' תוס' שבת כ"ט ע"ב ד"ה גזירה וצ"ע ע"ז ר"פ כל הצלמים ע"ש, ועיי' גיטין יו"ד ע"ב כל השטרות העולים ר"ש אמר אף אלו כשרים וכו' כ' הרשב"א בחי' דלא גזרי' אטו מקום שישראל חותמים דאתרא באתרא לא מחליף אבל שמא בשמא מיחלף ע"ש בגמ' י"א ע"א:
ל"ב רשעים לא מסקי' בשווייי ע' תוס' שבת י"ב ע"ב ד"ה שבכא: ל"ג חזקי' ובר קפרא תנאי נינהו וקשישי מר' יהודה הנשיא הנזכר בזאת הברייתא תוס' ע"ז ל"ח ע"ב ד"ה תרי ומשמע אברייתא אחרת לא מצי פליגי (ולי הק' המעתיק נראה דמרש"י חולין ק"ו ע"א ד"ה אין נוטלין מהם ובתוס' שם ד"ה חמי האור משמע דאף על ברייתא אחרת מצי פליגי ע"ש וצע"ק הק' שמואל בראך):
ל"ד הך תנא דבי ר"י מפיק מאידך תנא דבי ר"י עמ"ש תוס' פסחי' ה' ע"א ד"ה דברי ר"י:

ל"ה מצינו לשון חיישינן והוא לקולא פי' תלינן בהכי שבת קנ"א ע"א: ל"ו לפעמים מקשה כמה קושיות אע"פ שיודע התירוץ אלא שרוצה לידע אולי יש תי' אחר תוס' שבת מ"ג ע"א ד"ה כופה, וע' תוס' ע"ז מ"ב ע"א ד"ה ה"כ:

ל"ז כל מקום דאמרי' כל מקום ששנה פלוני הלכה כמותו ולא פי' להדי' דווקא במשנה הלכה כמותו בכל מקום כתובות גבי אדמון ומנחות ל"ו ע"ב ועמ"ש תוס' שבת מ' ע"א ד"ה דלמא:

ל"ח אין לומר אמוראי נינהו לר' יוחנן לגבי הלכה כמותו משששנה אלא היכא דאתמר תי' הרשב"א שבת מ' ע"א:

ל"ט חכמים אסרו וחזרו והתירו שבת מ' ע"א ושם קכ"ג ע"ב עיי' חולין צ"ג ע"ב פריך אכשיר דרא וכו' והשתא דאכשיר לר' יהודה מהימני: מ' כל קו' יש לה תי' לא ס"ל לרשב"ם ב"ב נ"ב ע"ב ועיי' שבת כ"ב ע"ב וברא"ש שם סי' ז' ד"ה קבעי ע"ש:

מ"א כל דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון היינו במה שיש בו עיקר מה"ת פלוגתא בגיטין ס"ח ע"א וע"ש בתוס':

מ"ב מצינו שאחז"ל אי דייקינן כולי האי לא הוי תנינן עירובין מ"ח ע"א:

מ"ג דבר שהותר מכללו לא אמרי' היכא שמצוותו כך מנחות ה' ע"ב ושם כ"ה ע"א ועיי' תוס' כריתות י"ד סע"א ומה שצ"ע מיומא פ"א ע"א בארתי בתשובה:

מ"ד עדים זוממין הותר מכללן מאיימין על עידי חבר ד' תוס' הרא"ש במס' כתובות ל"ב ע"א:

מ"ה אי ממון חמור ממלקות עיי' כתובות ל"ב ע"א ועמ"ש תוס' ספ"ק דמציעא אי ממון חמור מאיסור שהרי אין הולכין בו אחר הרוב:

מ"ו רב תנא הוא ופליג ולא ר' יוחנן ומ"מ לר' יוחנן לא הי' מחזיק' לתנא למימר דאנא דאמרי כי האי תנא תוס' כתובות ה' ע"א ועמ"ש מפרש בתמיד סוף משנה א' וע' תוס' נדה כ"ז ע"ב ד"ה והתניא איפכא וכו': מ"ז תקלה עצמה תנאי היא ספ"ק דפסחים וע"ז ל"ד ע"א תוס' ד"ה בשליקותא וסא"ט תוס' ד"ה אית בהו ועמ"ש תוס' יומא ס"ו ע"א וע"ש:

מ"ח לפעמים מייתי הש"ס ראי' מפסוק זה על פסוק אחר ובמקום אחר מייתי בהיפוך עמ"ש תוס' ברכות כ"ו ע"ב ואין נכרי:

מ"ט סוגי' דון מינה ואוקי באתרה עיי' בשבועות ל"א ע"ב ובחולין ק"כ ע"ב זבחים צ"א ע"ב ומנחות ק"ז ע"א וע"ש בתויו"ט פי"ג משנה ה' ובה"ז שם ותשובת חו"י סי' ר"ג מכחות ס"ב ע"א ועמ"ש בס' כפות תמרים בספרו כ"ה ע"א ד"ה וראיתי בתיו"ט ע"ש היטב:

נ' תדיר ומצוה עוברת ברכות כ"ז ע"א תדיר ופירסם כיסא שבת כ"ג ע"ב תוס' ד"ה הדר תדיר ומקודש זבחים ס"פ כל התדיר תדיר וחיובא סוכה נ"ו ע"א:

נ"א גז"ש מופנה מצד א' מבואר בנדה כ"ב ע"א ועיי' היטב במ"ש הרב בעל תוס' חדשים במנחות פ"ו משנה ה' תמצא הרבה כללים בענין זה וכ' תוס' בנזיר ע"ח ע"ב ד"ה ולאחותו כדתניא דר"ע ס"ל אפי' מופנה מצד אחד אין משיבים ומ"ש ולר' ישמעאל צ"ע בנדה שם וע' רש"י סנהדרין ע"ג ע"א ד"ה היקישא הוא משמע דמופנה מצד אחד לוקין עליו ע"ש ושאינו מופנה כלל אין לוקין עליו וצ"ע בנדה כ"ג ע"א דפריך לרבנן מאי איכא ועיי' תוס' שבת קל"א ותוס' בנו מ"א ועיי' ס' באר יעקב כלל מ"ח:

נ"ב גז"ש אי עדיף מהיקש גיטין מ"א ע"ב זבחים מ"ה ע"א תוס' ד"ה דכ"ע אי היקישא מפיק מק"ו ע' תוס' בכורות ל"ג ד"ה וב"ה ור"ש לית לי' אהני ק"ו אלא אין גזי"ש למחצה ד' תוס' מכחות ק"א ע"ב ד"ה בכ"ח וכו': נ"ג כל היכא דסמכו אחזקה להתיר וא"כ חזקה כנגדה אזי ההיכא דאיכא לברורי מברירנן מג"א סי' תל"ז ס"ק ד' ועש"ך יו"ד סי' פ"ג ס"ק י"א: נ"ד הלכתא למשיחא עיי' יומא י"ג ע"א תוס' בד"ה הלכה כר' יוסי ולשעה נעלמה בס' באר שבע במס' תמיד בתחלתו ד"ה איבעי' להו וכו' ע"ש: נ"ה לא זו אף זו לא שייך אלא בשתי בבות לא בשתי תיבות ד' תוס' ר"פ האיש מקדש בו ובשלוחו:

נ"ו בהג"ה להקדמת פי' המשניות סדר זרעים כ' בשם ש"ל דכל והאמר בש"ס הוא רב:

נ"ז מקרא נדרש לפניו ולאחריו איתא בדוכתא טובא אבל עיי' ר"ה ט' ע"ב וזבחים כ"ד ע"ב וע' תוס' ר"פ כל שעה גבי גר אשר בשעריך:

נ"ח לפעמים קאי בתיקו במקום אחד ונפשטה האבעי' במקום אחר ע' תוס' ע"ז ע"א ד"ה תיקו וע"ש ומ"ש מסוגי' דנדה לא הבנתי כי במסקנא קרא אסמכתא ולא איפשטא בעיי' ע"ש:

נ"ט איכא דדריש וי"ו ואיכא דלא דריש וי"ו בסנהדרין י"ד ע"א תוס' ד"ה ור"ש לא דריש וי"ו וכו' וע"ש נ"א ע"א ד"ה הא מני ע"ש ועש"ס יבמות ע"ב ע"ב דאפי' מאן דלא דריש וי"ו וי"ו דוהי' דרש וביומא מ"ה ע"א וע"ב:

ס' כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו הרי"ף סוף ב"ב לית לי' הך כללא ועמ"ש רא"ש ב"ק ס"ה סי' ה' ועמ"ש תיו"ט פ"ח דעירובין משכה ז' בענין זה בשיטת הרמב"ם:

ס"א אורחי' דקרא לכפול תיבה א' בענין א' יותר מבשני ענינים ולפעמים מצינו בהיפוך עיי' כל זה בתוס' ס"פ כל שעה ד"ה א"כ לימא קרא בשל בשל מבושל מבושל ע"כ מביאים כל השייך לזה:

ס"ב מודה ר"ג דלא פליגי משנה ערלה ספ"א ר' יוסי אמר וכו' ומייתי ר"ש תני מודה ר"י וכו' ומייתי לי' הש"ס פ' כל הצלמים וכ' שם תורת חיים דשייך מודה אע"ג דלא פליגי ומסייעא ממשנה חולין ס"ג ע"א וע"ש תוס' ד"ה ומודה כ' יהודה לא משמע כת"ח הנ"ל עיי' לעיל סי' ב':

ס"ג אין אלו אלא דברי נביאות הוי לשבח, עשו דבריהם כדברי נביאות אינו לשבח כך העלו תוס' עירובין ס' ע"ב ד"ה אין אלו:

ס"ד תרווייי' תנינהו לפעמים הוי קו' מאי קמ"ל ולפעמים סייעתא ע' תוס' ע"ז ל"ז ע"ב ד"ה אמר רבא וע"ש בעירובין ס' ע"ב בתוס' ד"ה אין אלו: ס"ה כללים בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עיי' היטב בשבת קכ"ד בתוס' שם וספ"ק דעירובין:

ס"ו אין לוקין על לאו שנאמר באם אינו מכין ד' לח"מ פ"ט ממ"א ומביא ראי' מתוס' ר"פ איזהו נשך ס"א ע"א ובאמת המעי' שם מוכח ההיפוך וצל"ע ושוב שמעתי זה בשם אור חדש:

ס"ז לפעמים מייתי הש"ס שינוי על אמורא מאמורא דקשיש מני' טובא אלא שלא אמר מילתי' אהך תיובתא רק אמילתא אחריתא והש"ס מסדר לי' הכי ע' תוס' שבועות ה' ע"ב ד"ה רבא אמר וע"ז כ"ד ע"א ד"ה אמר חזקי' ושם נ"ז ע"ב ד"ה לאפוקי וכו' ובדוכתא טובא וע' תוס' חולין ב' ע"ב ד"ה אנא שחיטתו כשרה:

ס"ח כל היכא דכתיב אדם היינו ישראל אבל האדם גם גוים בכלל וכן בני אדם ע' תוס' ע"ז ג' ע"א ד"ה כהנים וע' ת"ח שם דבר נאה:

ס"ט לפעמים תני ג' בבי והרישא והמצעתא הוי לא זו אף זו לחד תנא ומצעתא וסיפא הוי לא זו אף זו לאידך תנא דצריכא לפרש דברי תוס' בע"ז כ' ע"ב ד"ה ואי וכו' אך מתוס' שבת ק"ב ע"ב ד"ה אבל וכו' לא משמע בן דא"כ הו"ל לשנוי ג"כ הכי וק"ל:

ע' כח דהתירא עדיף עמ"ש תוס' ע"ז מ"א ע"א ד"ה אמר שמואל ע"ש בסוף הדיבור:

ע"א מצינו מרז"ל כסיפא להו מלתא להחזיר אכסוף רבא גיטין ע"ז ע"ב שם בגיטין אכספי' רב עיליש לרבא ועיי' ב"ב קל"ג ע"ב אכסוף רב עיליש קמי רבא וקרא עליו אני ה' בעתה אחישנה וע' ע"ז כ"ח ע"א אמר טרוקי גלי דלא לותי גברא דלטרדן ולפירש"י משום כיסופא אמר הכי ועיי' עירובין י"א ע"ב אמר ר' ששת לא תימא להו לדבי ר"ג ממתני' דכיפה ועוד ל"ט ע"ב גבי בישרא דטבי' וע"ש עוד כ"ו ע"א קרא עליו ר"ג חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו וב"מ צ"ז ע"א א"ל רבנן לרבא פשיעה בבעלים ואכסיף: ע"ב אביי בר אבין ור"ח בר אבין תני תרווייהו בי רבה פגע בהו וכו' פסחים ל"ד ע"א רב כהנא ורב ספרא תני סנהדרין בי רבה פגע בהו וכו' סנהדרין מ"א ע"ב עיפא תני שבועות

בי רבה פגע בי' ר"ה ועיי' מ"ק ט' סע"א תני פי' נדרים בי רשב"י ועוד בשבועות ל"ו ע"ב רב אחא בר הונא תני שבועות בי רבה פגע בהו:

ע"ג לפעמים הקשו קו' להקניט בשבת מ"ו ע"א ר' אווי' איקלע לבי רבא וכו' אקפד בי' רבא בעי לצעורי' א"ל מ"ט רבה ור"י עוד שם קכ"א ע"ב אבין שטי' מתני שטותא לדברי' פירש"י כעס ומתכוון להקניטו ובברכות ס' ע"א התחיל הוא מטמא והן מטהרין ובקידושין נ"ג ע"ב ונזיר מ"ט ע"ב תלמידי דר"מ קנטרנים הם ועיי' מעשה סוף הוריות גם בחולין ק"י ע"א גבי רמי בר תמרי ופ' עשרה יוחסין דף ע' גבי הא גברא והא טסקי ובכתובות ס"ט ע"א גבי ענן ענן ממקרקעי ומטלטלי:

ע"ד אין למידין הלכה מפי לימוד ולא מפי מעשה עד שיאמר הלכה למעשה ב"ב ק"ל ע"ב אין למדין הלכה מפי גמרא נדה יו"ד ע"ב תלמיד חכם שמורה הלכה ובא אם בשעת מעשה אמרה אין חוששין לו יבמות ע"ז ע"א וע"ש בתוס':

ע"ה החילוק שבין הלכתא מנהג ונהגו בתענית כ"ו ע"ב ומביאו רש"י עירובין ע"ב ע"א מטין אתמר ברכות ל"ג ע"א תענית כ"ו ע"ב כתובות פ"ד ע"ב:

ע"ו רבנן מדאורייתא לא עבדי' ק"ו כדה יו"ד ע"ב פלוגתא דר"א ור"י: ע"ז כל ימיו של ר"א עביד כר' יהושע אע"ג דהלכתא כר"א משום דלא נגררו בתרי' ע"ש כל ימיו של ר"ג עביד כר"ג משמת נכנס להפר דבריו עירובין מ"א ע"א בכל יום אתה מחבב דברי לפני ר"י וכו' שמא יראו תלמידים פסחים ק' ע"א:

ע"ח חד הואיל אמרי' תרי הואיל לא אמרי' פלוגתא דר"י ורבנן פסחים ל"ח ע"ב חד מיגו אמרי' תרי מיגו לא אמרי' פלוגתא ר"א ורבנן ב"מ ט' ע"ב: ע"ט הואיל ואשתרי אשתרי עיי' יבמות ז' ע"ב וקידושין כ"א ע"ב עיי' חולין ז' ע"א בעי ר' ירמי' איבעי' בשר נחירה ופירש"י שם וכעין זה בברכות וי"ו ע"ב דחלב הואיל ואשתרי בי' אמה"ח ה"א דאשתרי נמי איסור טומאה וכן פא"ט ס"ד ע"א תוס' ד"ה שאם רקמה גבי ביצים ע"ש וע"ש ס"ט ע"א מהו לגמוע חלבו וכו:

פ' כי הוי ר"י וכ"ש בפרה לא מסקי' מיני' אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא יומא מ"ג ע"ב כי הוי ר"י ור"ל בתינוקת לא הוי מסקי מיני' אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא נדה ס"ה ע"ב:

פ"א כל מקום שנאמר אשתייר הוא פחות מחציו עכ"פ ד' הרשב"א בחי' פא"ט גבי טחול דאשתייר בה בעובי דינר זהב וע"ש בפוסקים:

פ"ב אי חיישי' לזילותא דב"ד עיי' ב"ב ל"ב ע"ב ועמ"ש רשב"ם שם ל"ה ע"א ד"ה התם בב' שטרות ע"ש בסוף הדיבור:

וער"ה ר"פ יו"ט של ר"ה נתקע ואח"כ נדין ע"ש וצ"ע מגמרא עיר בן מ"ז ע"ב משמע מלשון רש"י דווקא תלמיד לרבו אבל אחר אפי' בדרבנן ומותבי' תיובתא קודם עובדא וא"כ מ"ט אמר נתקע תחלה:

פ"ג בפסחים כ"ז ע"א גבי עובדא דבן בוהיין מוכח דצריך האדם להוציא עצמו מן החשד לפי שעה אע"פ שיתברר אח"כ ע"ש:

פ"ד אגב שיטפא רהיטא לך גמרא כן רפראד"מ אנשיה רב לגמרי' סנהדרין פ"ב ע"א ושם אחוי לרב כהנא בחלמא ויל"ד מ"ט לא אחוי לרב בחלמא וכה"ג פריך הש"ס פ' הזרוע קל"ג ע"א ולקריין לרבא ומשני רבא כזיף הוי ועיי' בתענית כ"ד ע"ב רבא גזר תענית ואקריי לר"א שלם טב וכו' והתם אפשר דמשום מקצת שבחו בפניו וכן פירש"י פ' נח ע"ש:

פ"ה איכא תנא דאתכיי' לרב מדות אחוי לי' ר"י בר אבדימי איכא תנא דאתכיי' לרב כחל אחוי לי' ריב"ל ע"ש בב"ב ובחולין ק"י ע"א משם מוכרע בתוס' דתרי ר"י בר אבדימי הוי א' רבו של רב וא' הי' אח"כ וכן ר"ש בן יהוצדק א' רבו של ר' יוחנן וא' אח"כ ד' תוס' ע"ז כ"ט ע"א ונדה י"ב ע"ב וד' תרי רבינא הוי אחד קדמון ואחד בתרא פא"ט מ"ח ע"א ד"ה אמר רבינא וכן שם י"ג נ"ט תרי ר"ה הוי ע"ש וד' פ' י' יוחסין ע"ב ע"ב דתרי רב אדא בר אהבה הוו:

פ"ו בשבועות ט"ז מבואר שהניחו מכשול לעמי הארץ כדי שימסרו נפשם עלי' יותר ע"ש תוס' ד"ה אלא וכו' ובתשובה למדתי מזה בדומה לו למקום אחר: פ"ז כמה פעמים כשלא יכלו לאסור לגמרי ראו להתיר לגמרי כדי שלא יבואו להקל ע"ז במקום אחר עיי' דבר זה במ"ש טו"ז ביו"ד סי' קכ"ג ס"ק א' גבי יין מבשל שלא יכלו לאסרן בהנאה ומשו"ה התירוה נמי בשתיי' שלא יבואו להקל עי"ז גם ביי"נ גמור ועיי' בגיטין י"א ע"א גבי שמות מובהקים וכן הוא להדיא בגמרא דנדה ל"ד ע"א ורש"י ותוס' שם ועיי' בתוס' נדה ג' ע"א מצינו שהקילו משום לא פלוג ויש ליישב כמו שכתבתי בחידושי שם:

פ"ח אשוו זבינא אכנדיני ואי לא דרשינא לכו כר"ש פסחים למ"ד ע"א משוו זבינא ואי לא דרשינא לכם כר"ט פ' לולב הגזול ל"ד ע"ב זיל פייסי במאי דאפייס ואי לא דיינינא לך דינא כרב הונא ב"ב ה' ע"א ועמ"ש סמ"ע וש"ך ססי"ז ויש מקום עיון בב"ב קס"ו ע"א אמר רשב"ג המעון הזה וכו' ובתשו' צ"צ למד מזה מ"ש מג"א משמו ר' סי' רמ"ב ובחי' ש"ע שלי הארכתי בזה:

פ"ט רביעית של תורה מחזיק ביצה ומחצה מבואר בדוכתא טובא והנה מדדנו שיעור הנ"ל ושערכו בכוון מאוד כמה טיפין יש בו עפ"י צלוחית של רוקחים הנקרא טראפפע"ן

גלעזע"ל ושערכו בדקדוק גדול כמה פעמים ונמצא מכוון שכל רביעית של תורה מחזיק ת'ת'ק'פ' טפין בינונים ומזה תוכל לשער טפה שנפל על דופן הקדירה שלא כנגד הרוטב שצריך שיתבטל בס' פעמים ס"א פחות מעט שעולה לסך ג' אלפים שש מאות וששים טפין בקירוב לזה שיצטרך שיהי' בקדירה לכה"פ קרוב לד' רביעית של תורה והוא פחות מגרא"ס עסטרייכע"ר זיי"ל:

צ' מעתה נקל לחשוב כמה טיפין יש במקוה טהרה שמחזיק מ' סאין וכל סאה וי"ו קבין וכל קב ד' לוגין וכל לוג ד' רביעית נמצא ט"ז רביעית לקב ור"מ קבין למקוה וצא וחשוב הטיפין לפי הנ"ל 3,763,200 ולפי חשבון המקוה שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות תוכל לערוך לפי זה כמה טיפין בנהר ובכל כלי לפי ארכו ורחבו ועמקו:

צ"א שיעורי פדיון הבן וקידושי אשה וכתובתה וכדומה עיי' בתשו' חו"י סי' א' שדוחה כל דברי כחלת שבעה והכה א"א לסמוך כלל על כל מ"ש בספרים משום שהמטבע משתנית בכל מקום וזמן ע"כ אודיעך פה כפי מה שקבלתי מרבי הגאון מו"ה נתן אדלער כ"ץ כי' ולפי מה שטרחתי ויגעתי ומצאתי והוא כי במטבעות של מדינות רייך הנקרא קאנפעסיאכס מיכצע כטבע על הטאלער 10 אייכע מארק פיין ומארק הוא ט"ז לאטה כסף וטהאלער הנ"ל יש בו קי"ד צ"ל רייכס וועהרט שהם קלים מצ"ל שבמדינות קיר"ה סך של קיר"ה עולה קמ"ד הנ"ל וזהו חשבון של כסף צרוף ומזוקק הנזכר בפוסקים:

צ"ב ולפ"ז לפמ"ש בשם מהר"ם מירזבורג דה' סלעים הוא ה' לאטה וקווינטל כסף צרוף הוא קרוב לשליש של מארק הנ"ל והי' סך פדיון הבן ת"פ צ"ל רייכס שהם צוואנציג צוואנציגער ווינער קוראנד שהוא וי"ו זהובים ומ' צל קוראנד הנ"ל וכך ראיתי שלקח מורי הגאון נ"י בפדיון:

צ"ג סך כתובה י' פעמים כנ"ל סלע של תורה ד' צוואנציגער מחצית השקל ב' צוואנציגער קוראנד הנ"ל שהם א"ח צ"ל רייכס געלד פונדיון הוא ב' צ"ל מרייכסווערטה הנ"ל איסר הוא רייכס צ"ל ובו שמונה פרוטות נמצא חצי רייכספפענינג הוא שיעור קידושי אשה של תורה כך שמעתי כמה פעמים ממ"ו הנ"ל ועמ"ש רע"ב פ"ד ממעשר שם משנה ג' ושיעור כתובה של תורה הוא פ' זהובים פ"פ ווערטה שהוא ס"ו זהובים קייסר מינץ וויבר קוראנד ומה שמוסיפים על ד' מאות זהובים הוא פלגא משום דין נדוניא דהנעלת לי' ואידך פלגא משום מה דהוסיף לה על דילה עוד כנגדו ועיי' נחלת שבעה:

צ"ד פלוגתא דדרש טעמא דקרא ב"מ קט"ו ע"א ועיי' יבמות ע"ו ע"ב שאני התם דמפרש טעמא וכו' ועיי' פסק הרמב"ם דרשי' לשון הדיוט ב"מ טעמא דב"ש מפרשים:

צ"ה עיי' פסחים ח' ע"ב גבי שורות במרתף ותיו"ט שם ק"ד מייתי כל המקומות ועיין ריש ביצה סתם לן תנא כב"ש ועיי' נדה י"א ע"ב דבסתם ואח"כ מחלוקת סתם לו שפיר כב"ש: צ"ו העובר על דברי חכמים מקרי עבריין שבת מ' ע"א בסופו ועיי' נדה י"ב ע"א פריך בפשיטות עובר על דברי חכמים רשע לא מקרי בתמי' וצ"ע מר"פ כל היד דמשמע במוציא זרע לבטלה ר"ל מקרי עברייי' ולא בחטא אחר ע"ש:

צ"ז מציבו בש"ס דקאמר תרי טעמי ותרווייהו צריכין להדדי והא בלא הא לא סגי ונתבאר הענין היטב בתוס' כתובות ס"ה ע"ב ד"ה ועוד ע"ש: צ"ח כלל בענין מדאיצטריך הא לך העתק לשון שיטה מקובצת ב"מ דף ל"ב ע"א לומר לך פריקה בחנם אבל טעינה בשכר פרש"י הלכך אי לא כתב פריקה ואתי' מק"ו מטעינה ה"א דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר פי' מדאיצטריך פריקה שמעי' הא טעינה ולפי האמת אין פריקה יכולה לבוא מטעינה דאיכא דיו ואתיא פריקה:

לגופא וכיוצא בזה הוא כל מדאיצטריך שבתלמוד ליודעי ומביני מדע ומ"מ מודינא לך שאם לא אתי' פריקה אפשר שהיינו טועים טעינה והיינו אומרים שניהם בחינם וליכא דיו אבל עתה שנכתב פריקה ידענו אמת בפירוש טעינה ולא הי' יכול ללמוד פריקה מטעינה דאיכא דיו הלכך התורה שידעה האמת בפירש טעינה כתבה פריקה לעצמה אבל לנו הטועין באה פריקה לגלויי אטעינה דלהוי בשכר דלגופה לא איצטריך דהא אי לא אכתבי' פריקה הוי טעינה בפי' טעינה והוה אמרי' אידי ואידי בחנם נמצא שלפי האמת וליודעה במה פריקה לעצמה ושלא נאמר דיו לפי טעותינו באה לגלות על דין טעינה ולא לעצמה זה נ"ל בפירש"י וכיוצא בזה ביו"ט גבי שאור בכזית וחמץ בכותבת דוק ותשכח:

צ"ט נוסח קאנטראקט ממכירת חמץ עיי' בסוף הספר:

ק' נוסח שטר קידושין על תנאי, כבר הוא נדפס בח"ס אה"ע סי' קי"א ואין צריך להעתיקו עוד: להיות לי למזכרת ביום א' י"ג ניסן תקמ"ו לפ"ק פה פרוסטיץ מדדנו ת"ל יגענו ומצאנו השיעור חלה זי"ן זיידליך מהגדולים שנקראים במדינת מעהרן גרעשיען זיידלאך במדה מחוקה שקוכין געשטראכטן זיידל ולא גדולה ועוד ביצה וחומש ביצה ומשקל הקמח נ"ד לאטה ושליש ממשקל עסטרייך כל זיידל מהנ"ל מחזיק ששה ביצים בכוון וזו היא לוג מדבריות המוזכר בדברי חז"ל ומדה הנקראת מאס המחזיק ד' מהזיידלאך הנ"ל הוא מכוון למדת הקב המחזיק ד' לוגין ורביעית זיידל הנ"ל נקרא פה שוואטקא הוא רביעית של תורה לקידוש והבדלה וברה"מז וד' כוסות ומחזיק בכיוון ביצה וחצי ביצה:

ושוב מדדנו כל הנ"ל גם בקמחא דפסחא המשומר משעת קצירה כי אולי יש בו יבשות וקלות אחר אבל מצאנוהו מכוון ממש להנ"ל במדה ובמשקל ובמשורה: וגם שערנו שכל זיידל קמח מהגדולי' הנ"ל יספק מים שוואטקא מהמדה הקטנה הידוע בכאן נמצא לשיעור חלה הנ"ל שם ז' זיידליך גדולים וקח כלי המחזיק ז' שוואטקא קטנים בכיוון: וצריך אני לעיין במג"א סי' כ"י ס"ק ב' וע' בא"ר דפליג שם אמג"א דאין לחלק בין יין למים בשיעור קטן דב' וג' ביצים:

א' 42377 איבערטראג 533693:

ב' 38218 ם' 24973:

ג' 29537 נ' 32977:

ד' 32530 ן' 8719:

ה' 47754 ס' 13580:

ו' 76922 ע' 20175:

ז' 22861 פ' 20750:

ח' 223447 ף' 1975:

ט' 11052 צ' 19650:

י' 66420 ץ' 14872:

כ' 37272 ק 2972:

ך' 10981 ר' 22147:

ל' 41517 ש' 32148:

מ' 52805 ת' 36140:

533693 סוממע 782071

סכום פסוקים תמצא סך הכל 23203:

חשבון זמן לילה ויום של כל השנה מאמו"ר הנ"ל:

כפי הנמצא בפפ"ד וכפי הנראה שגם במדינות האלה נמצא כזה בקירוב זמן קריאת שמע של שחרית הזמן היותר ונקדם ד' שבועות קודם תקופת ניסן פינפציג מינוטען אויף אכנו אוהר ובכל שבוע צריך להקדי' רביע שעה עד שבתקופת ניסן יהי' הזמן המוקדם פינפציג מינוטען אויף זיעבען אוהר אד' שבועות קודם תקופת תמוז עד התקופה הזמן המוקדם פינפציג מינוטען אויף זעקס אוהר והזמן הזה נמשך במעט השתוות עד ממש סמוך איזה שבועות קודם תקופת תשרי ואז פוחת והולך בכל שבוע בתקופת תשרי הזמן המוקדם צוואנציג מינוטען נאך זיעבען אוהר ואיזה שבועות לאחר התקופה פוחת בכל שבוע לערך צעהן מינוטען עד ד' שבועות קודם תקופת טבת עד התקופה הזמן מוקדם

אז פינפציג מינוטען אויף ניין אוהר זמן הלילה ד' שבועות קודם תקופת ניסן בין ה' ליו"ד מינוטען נאך זעקס אוהר ומוסיף רביע שעה לשבוע עד התקופה ואז הוה לילה אום צעהן מינוטען נאך 7' אוהר: מד' שבועות קודם תקופת תמוז פאן ניין אוהר אויף פינף מינוטען פאר ניין אוהר ודפחות מעט מעט עד תקופת תשרי צעהן מינוטען נאך זעקס: מד' שבועות קודם תקופת טבת עד התקופה פירציג מינוטען אויף פינף אוהר וזאת לדעת דקיי"ל מן השקיעה עד צאת הככבים כ"ד מינוטען או ל"ה מינוטען עבדי' הכא לחומרא והכא לחומרא:

לכן זמן שאיבת מים למצות אם אפשר לכוון ולראות הרגע מתי נעלמת החמה מעינינו אח"כ יו"ד מינוטען וישאוב ואי לא יחשוב משיעור צאת הכוכבים הנהוג. באותו זמן כ"ה מינוטען למפרע וישאוב עד צאת הכוכבים: ולענין הדלקת נרות בשבת וחנוכה בע"ש שצריך להיות לעולם קודם שקיעת החמה והיינו קודם ל"ה מינוטן קודם צאת הכוכבים הנהוג אז לפי חשבון הנ"ל:

נוסח כתב ללות עפ"י היתר עיסקא:

כל הנ"ל קיבלתי עלי בתורת עיסקא למחצית שכר והפסד עפ"י תיקון חז"ל ושכר טרחות קבלתי והברירה בידי ליתן בעד חלקו:

דוד (ויחתום שמו):

אבל במכירת ח"כ נהפוך הוא שהקונה נותן למוכר וזה נוסחו:

הן אמת וצדק שנתתי לפלוני כך וכך מעות למחצית שכר והפסד עפ"י תיקון חז"ל והברירה בידו ליתן בעד חלקי כך וכך ונתן לי בטחון גמור על הקרן ורווחים הנ"ל ח"כ (על פלוני ופלוני) ויהי' לפלוני כתב זה לראי' באם שנוגעים זמן פרעון ח"כ הנ"ל ולא יגיע לחלקי ריווח כפי סך הנ"ל עפ"י אופן אזי מחויב אני להחזיר המותר מפרעון ח"כ הנ"ל לפלוני הנ"ל: כל זה כתבתי מפי מרן ני' ומפיו קרא אלי ואני כותב על הספר בדיו בעת הפרדי ממנו בפיורדא יום ה' ג' כסליו ת'ק'ו'ם לפ"ק והעתקתי בכאן פרוסטיץ אור ליום ג' ח' ניסן תקמ"ח:

חי' שו"ע יו"ד סי' קי"ו:

סעי' ה' ומנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה בלי ספק כי מנהג ישראל תורה היא ואם אינם נביאים בני נביאים הם ובכל זאת שמעתי מקובל ורבים שחקו עלינו בזה ועמ"ש טו"ז וז"ל הזוהר פ' יתרו על פסוק ויהי קולות וברקים תני' בארבע תקופין בשתא קלא אתפסק וכדין דינין מתענין בעלמא והאי קלא דכליל שאר קלין לא אתפסק לעלמין ולא אתעבר מקיומא שלים ותוקפא דילי' עכ"ל והנה דבריו סתומים וחתומים ומי בא

בסוד אלקים ואין אתנו יודע עד מה ובספר לח"ה סי' זה כתב בשם רקנטי מצינו דסדקו קרנות העולם באשר שא"א לצמצם ממשלתם נשארו פנוי' בלי שומר ומלאך בין תקופה: ועתה דע לך כי גלגל המזלות אשר רשמתי א' ב' ג' ד' הוא המסבב ממזרח למערב מגלגלי ז' ככבי לכת כלם, ושני עשר מזלות קבועים בו מתחלקת לארבע רבעיהם וע"ד משל מא' עד ב קבוע טלה שור תאומים ומב' עד ג' סרטן ארי' בתולה מג' עד ד' מאזנים עקרב קשת וד' עד א' גדי דלי דגים ואין הגלגל הזה וכן שארי הגלגלים אינם כמעשה האופן שהוא עיגול א' לבד כאשר ציירנו לפנינו:

אבל הוא עגול חלול ממולא מכל צד וסגור וחלול בתוכו וכן כל הגלגלים זה בתוך זה כגלדי בצלים זה על זה וזה על זה והכה למטה מגלגל המזלות ישנם ז' הגלגלים של ככבי לכת ולהיות שאין לנו צורך להזכיר פה כ"א גלגלי החמה והלבנה ע"כ השמטנו האחרים ולא הזכרנום כלל:

והנה הגלגל השני שציירנו פה בתוך גלגל המזלות הוא גלגל החמה והוא מסימן אות ה' ו' ז' ח' ותנועתו לתקופה והוא רגע השתנות המשמרות בין תקופה לתקופה כי לפעמים יוכלו לנשוב הרוחות הרעות בעולם תוך סדקי הקרנות וכו' ע"ש וכל השומע יתמה וכי שייך למעלה א"א לצמצם ועוד א"כ מ"ש מים שלא נשתה ומדוע אין הסכנה כשמשליכים בו ברזל וידעתי מה שכתבו המקובלים בזה מ"מ צריכין להסבר ולקרב אל השכל ודע מה שתשיב ע"כ אמרתי אני עם לבי להסביר בו סברא ממה שחנן ה' אותי אולי כוונתי לדעת מיסדי המנהג ההוא ובשגם אפשר לכוון דברי בדברי הרקנטי בזוהר הנ"ל כאשר אבאר אי"ה ובתחילה אודיעך ענין מהלך גלגלי החמה והלבנה וגלגל המזלות ואצייר לפניך עיגולים האלה ואתכם באותיות א' וב' ואכתוב פירושים ומשם בין תבין הרבה דברים אי"ה:

מכוון חגורת המזלות ומתגולל ממש תחת המזלות ממש בלי שום נטי' כלל והחמה קבוע בו בחגורת הגלגל שלה אלא שיש לה נטי' מה לדרום ולצפון כאשר אבאר לך אי"ה, והנה גלגל החמה הלזה המסבב תחת גלגל המזלות הנ"ל כשיגיע מקום הגלגל שהחמה קבוע בו נגד נקודת א' פי' שהחמה קבוע בנקודה ה' בגלגלה וכשיגיע גלגלה תחת גלגל המזלות בנקודה א' שהוא מזל טלה תאמר שהיא תקופת ניסן והגיע חמה לראש טלה: והחמה מסבב והולך עד שתגיע מקום חגורת החמה ונקודה ב' ותאמר שהגיע חמה למזל סרטן והיא תקופת תמוז וכן כולם:

ועוד תדע כי אע"פ שהחמה קבוע בחגורת גלגלה והגלגל מתנועע ממערב למזרח תחת אפודת חגורת המזלות מ"מ החמה בעצמה יש לה כטי' לצפון ולדרום כי כבר אמרתי:

לך שהגלגל הוא חלול עגול והחמה קבוע בחגורת הגלגל ההוא, והנה בתקופת ניסן שאז החמה בראש מזל טלה סי' א' ממש תחת החגורה ומאז תתחיל לנטות לצד צפון מעט מעט כל עוד שנתגלגל הגלגל נושא החמה מן יא' לב' היינו מניסן עד תמוז כל זמן ההוא תטה החמה לצד צפון עד שתגיע נגד אות ט' ותהי' בתחילת תקופת תמוז נגד אות ט' ומן אז תחזיר נטייתה לאחורי' נגד אות ט' ותחזיר לצד המקורה ואז מסבב הגלגל עד שתגיע בתקופת תשרי לאות ג' ותהי' החמה ממש תחת החגורה כמו שהי' בניסן ומאז תטה החמה לצד דרום מעט מעט עד שתהי' בתקופת טבת כשיגיע הגלגל לאות ד' תהי' היא בתכלית הנטי' לדרום נגד המקום שהיתה בצפון בתקופת תמוז הנ"ל ומשם תחזיר לאט לאט עד שבתקופת ניסן תהי' תחת החגורה וכן לעולם: ובזה תשכיל ותדע כי הדרים בארץ תחת החגורה הנקרא קו משוה היום אין להם קור כלל וארצם נקרא חגורה השורפת ומשם ועד צפון נחלק לשבעה אקלימים וא"י באמצעיתם הראשונים הסמוכים לקו המשוה קרים עד שבקצות הצפון מאות ט' ולהלן שלא תגיע חמימות החמה לעולם הוא קר מאוד שא"א לסבול והוא מדינת שוויד"ן והאללאנ"ד ולהלאה ושם הים הכפור הנקרא אייזמעע"ר ותבין בזה שבתמוז הוא חם אצלינו ומשם מתחיל להתקרר מפני נטיית החמה מגבולינו:

וגם תבין מה שמונח אצלינו שצד הצפון קרה והדרום חמה היינו צפון שלנו פי' שאנו דרים מצפון לקו המשוה וא"כ כל מה שהוא יותר מצפון יותר מתקרר לרחקו מקו המשוה והיותר מדרום הוא יותר חמה מהתקרב אל קו המשוה:

אמנם לדרום המשוה הוא בהיפך שכל מה שהוא מדרום הוא מתקרר ומתרחק מהמשוה עד שבקציתו אין שם שום מקום ראוי ליישב ובהתקרבו לצפון מתחמם להתקרב אל המשוה וכשהקור מתגבר אצלינו מתשרי עד טבת אזי מתגבר שם החום וכן בהיפך והוא מבואר ממ"ש למעלה:

אמנם עיקור היישוב הוא צפון המשוה, ויש לנו בזה חקירות הרבה ואין כאן מקומו:

ואמנם גלגל השלישי המסומן יו"ד היא גלגל הלבנה ואעפ"י שגם הוא תחת גלגל המזלות ומתנועע ג"כ ממערב למזרח מ"מ אין תנועתו תחת החגורה ממש כמו החמה רק נוטה הוא הגלגל ההוא לצפון ולדרום קצת כאשר מצייר לפניך עיין בו והבדל הזה שבין גלגל הירח לגלגל המזלות הוא הנקרא תלי בספר יצירה או תנין או דרקון וקראו להצפוני ראש התלי ולדרומי זנב התלי: ולהיות כן אין גלגל הירח פוגש בגלגל המזלות וחמה כ"א בשני מקומות סי' י"א וי"ב עיין הגם שאין זה מכוון ממש כי בקשו חשבונות ומצאו שגם מן

הפגשה ההיא יש לה נטי' להתלי ולא נדקדק עתה במיצוי החשבון ההוא כאשר נזכיר לקמן אי"ה:

והנה אמרו חז"ל בשעת תליית המאורות שמשו חמה ולבנה בחלון אחד וקטרגה הלבנה ואמרה א"א לשני מלכים משתמשים בכתר אחד וכן הוא שא"א לשניהם בכתר אחד דבמקום החמה בטלה אור הלבנה וענין שמשום בחלון אחד להיותו סוד נשגב כאשר נרמז לקמן אי"ה מ"מ פשוטו על חמה ולבנה האלו שעינינו רואות והם שמשו בחלון אחד הכוונה לדעתי שהיתה גלגל הירח ממש תחת חגורת החמה והמזלות ולא נוטה ממנה וגם החמה לא היתה נטייתה לצפון ודרום כי לולא קטרגה לא הי' שום יישוב כ"א בג"ע שהוא תחת המשוה וכיון שהיתה הלבנה ממש תחת החמה והחמה גם היא לא נטתה ולא שינתה מקומה הנ"ל בכתר אחד ועתה נשתנה הענין בשני מדרגות האחד שהלבנה אינה תחת החגורה ממש וגם החמה נוטה היא ממקום החגורה:

אמנם בהפקד א' משני אלו תתבטל רוב ממשלת הלבנה ונחה עד א"א לשני מלכים וכו' והנה ברגע תקופת ניסן ותשרי שהחמה ממש תחת החגורה אעפ"י שאז אין החמה במקום פגשת הלבנה עם הגלגל מ"מ כיון שהחמה בחגורה ממש תתבטל רוב כח ממשלת הלבנה שרגא בטיהרא מאי אהני:

אמנם ז"א אלא רגע אחד כמימרא שהרי מיד מתחלף ונוטה חמה לצפון ולדרום כנ"ל: ובתקופת תמוז וטבת אעפ"י שאין זה החמה בחגורה ממש מ"מ אז פוגש גלגל החמה אל גלגל הלבנה כנ"ל וגם זה ברגע אחד כמימרא עד שתעבר הגלגל וישנה מקומו:

וזאת לדעת כי ממשלת הלבנה על מעיינות ונהרות ועל כל מימי הארץ כמבואר וידוע ועמ"ש רמב"ן סוף פ' משפטים על פסוק וברך את לחמך ואת מימיך והחמה על כל שהוא מתולדות האש וידוע לכל יושבי איי הים מענין עבב"ע ופלוט"ה שהוא בזמני הלבנה ויש לכו אריכות בענין קריעת ים סוף לסתום פי דוברי שקר ואכתוב מזה בחיבורינו ח'ת'ם סופר אי"ה: וגם נודע כי חמה ולבנה התחתונים האלו יש להם מנהיגים בעולם המלאכים מלאכים מנהיגים אותם והוא מבואר ג"כ במאחז"ל ולמעלה גבו' מעל גבוה בעולם האצילות ז' קולות ח'ג'ת נ'ה'י'ם תפארת הוא חמה ומלכות לבנה וע' רמב"ן פ' יתרו על קולות דמ"ת ואין להאריך כבוד ה' הסתר דבר: וא"כ בשעה שהוסרה ממשלת הלבנה והוסר ההשגחה העליונה מכל אילו המימות לא נכון לשתות מהם כי נתנו הפקר לפראים ולמזיקים אמנם כרגע אחר זה כבר הושת הממשלה וההשגחה כבראשונה אך כל זה להמעינות אשר הם עדיין במחובר אך אותן שנשאבו כבר כיון שהוסרה ההשגחה מהם כיון דאדחי אדחי ואינם חוזרים ונראים זולת שהם מבושלים או כבושים או מלוחים

שתתערב בהם כח אש שהוא ממשלת החמה כי גם המלח והכבשה מחמימות יולד א"כ לא יוזק בהוסר השגחת הלבנה כי מושגח הוא ממשלת החמה וכן בכי יותן ברזל אל כלי שידוע שלא הותך כי אם באש וכל כיוצא בזה ובזה יובן דברי הזוהר לכל מבין ודברי הציוני למעיין בהם ואי אפשר לפרש יותר והמבין יבין:

ואמנם אין חשבונות אלו מדוקדקים כ"כ שהרי יש נטי' לתלי כמ"ש הרמב"ם בהל' קה"ח פי"ו ע"ש ובתוי"ט ר"ה פ"ב מ"ו ד"ה ולאן הוא נוטה וכו' ובלאה"נ העולם אין נזהרים כ"א עפ"י חשבון תקופת שמואל והעיקור בתקופת דר' אדא וכבר הזכיר זה בצמח צדק סי' יו"ד ע"ש והעלה דסמכי' אשומר פתאים ה' כיון דדשו בה רבים ע"ש:

אמר הכתוב אמת מארץ תצמח ובתיקוני ד' ע"ב דהוא ר"ת להביאם אל המקובץ הוא אלף מאתים ותשעים והמה קרבנות אלף מאתן תשעין כמשפט אתוון דארץ (כאן חסר ציבור הבאין בחובה: שתי תבות) י"ג קרבנות אחר שנבוא אל חשבון בזמן הבית שס"ה שבת, ר"ח, פסח, שבועות, ימים בשנה, נ"ב שבתות, מוספי ר"ח פרים, מוספי פסח יום, פרים שנים יום יום שני, שנה מוספי, שנים איל אחד, יום פרים שנים, איל אחד תמידין, שבת, כבשים שבעה, איל אחד שבעה, י"ג לחם שבע מאות,מאה וארבעה, חטאת א' י"א,כבשים כבש הבא,אילים שנים ושלשים,פעמים י"ב,, עם העומר שעיר,פר אחד,מאה ושנים, עזים לחטאת,ז' כבשים,ושלשים, שמונה ושבעים,חטאת א', י"ב כבשי, עצרת,ארבעה ועשרים ר"ה, יוה"כ, סוכות, ש"ע פר אחד איל, חובות היום, מוספי סוכות, פר אחד איל, אחד כבשים,פר ושעיר של, פרים שבעים, אחד שבעה, חטאת א', יוה"כ ושעיר,כבשים צ"ח י"ד, כבשים ושעיר, עשרה,, הנשרף פר א', אילים שבעה, חטאת,ואיל א' כבשים, שעירים, עשרה,,ז' ושעיר הנאכל, מאה ותשע,, לערב, ושמונה,, שלשה עשר, המקוב"ץ מפרט אל הכלל אלף מאתן ותשעין:

והמקובץ מן כל עשרונים שלשה לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש חוץ מן הכבש הבא עם העומר הי' מנחתו כפולה שני עשרונים:

למאה וארבעה עשרה פרים שלש מאות וארבעים ושתים עשרונים:

לאילים ארבעים שמונים עשרונים:

לאלף ומאה וארבעה:

ושני הכבשים הוא אלף ומאה עשרונים עם מנחה כפולה:

והרב הגאון בעל עשרה מאמרות מאמר המדות מדה י"ב ענה ואמר סי' על זה ארץ אשר ה' אלקיך דורש וכו' כי א'ר'ץ הוא אלף מאתן ותשעין מנין הקרבנות ואשר הוא מכין אלף וחמש מאות וכו' הוא מספר הוי' ב"ה כי הוא הדורש והוא סי' למלכי צדק מלך שלם

למספר הגדול של הכ' פשוטה ה' מאות ומ' סתומה שש מאות עם י'ד'ו'ד שהוא מקומו של עולם ג"כ אלף ת"ק וכה תאמר יו"ד פעמים ה' הוא חמשים וי"ו פעמים חמישים הוא שלש מאות ה' פעמים שלש מאות ת"ק והנעלם מן שדי הוא ת"ק כמבואר בכתבי האר"י ז"ל בכוונת יתקדש:

ועתה יתבאר נסכי היין לקרבנות:

שלישית ההין לאיל אילים ארבעים ד' פעמים ק"ס לוגין:

גדר המקובץ הוא ד' אלף ומאה ושלש וחמשים לחשבון דחינוך הוא אחד כמו בראשית ויען דהין היא י"ב לוגין וגדר רביעית הוא שלש מאות ששה וארבעים וא' רביעית סי' בהין שמו בלוגין אחד שמו אחד:

ובספר בחיי איתא על פסוק ומעת הוסר התמיד אלף מאתן ותשעין וגו' לקץ הימין וגו' הוא דאם אברהם אבינו ע"ה שאמר במה אדע דהוא דבר קל נשתעבדו בניו ח"ל שנה אנו שחוטאין במעשה ודיבור ומחשבה אנו לצפות הגאולה לאחר שלש פעמים ת"ל דהוא אלף מאתן ותשעין' ובסיום הפסוק אשרי המחכה ויגיע לימים אלף ג' מאות שלשים וחמש נ"ל דקאי על פי דברי קדושו האר"י זלה"ה על כוונת הקדיש ס"ת דיתגדל ויתקדש שמיה רבא הוא אלף מן רבא ונשאר ש'ל'ה וזהו יגדל של"ה והוא ג' זועין הגדולות עם ג' אלקים דקטנות עולין של"ו ע"ש עיי' מ"ח מסכת תפלת ערבית בבריאה כל זה כתוב ומפורש בס' עשרה מאמרות מאמר המדות מדה יב ושפירש בפי' יד יהודה שם ומצאתי מסודר בסדר הזה בס' נקרא עולת ראי' כתיבת יד: רביעית דהין לכבש:

לאלף ק"נ כבשים ג' פעמים ג' אלף נ' מאות ותשעה לוין חצי ההין לפר לפרים קי"ד ששה פעמים ששה מאות פ"ד לוגין. במס' נדה נ"ח ע"ב: דף נ"ח ע"ב רחב"א עד כגריס של פול ובמעיל צדקה טרח ויגע ומצא גריס גדול מאוד והציור נדפס לפנינו בספרו ואציירו לפניך פה ע"פ התמונה שלא ישתנה והאריך בראיו' ברורות ועצומות אין להשיב עליהם אלא שבפלתי כ' דא"כ לעיל כ' נשים שנתעסקו בצפור ונמצא עליהם כסלע נימא דפלגא דסלע ממאכלת הוא וע"כ צ"ל דמאכולת פחות מחצי סלע והסלע ידוע שיעורו שליש טפח וא"כ הגריס הוא עכ"פ פחות מחצי שליש טפח שהוא חצי אצבע אגודל וא"כ הוא שיעור מועט ממ"ש המעיל צדקה והנה תמי' לי דלמא ברייתא אתי' כרבנן דרחב"א דלא תלי' במאכולות אא"כ הרגישה והפוסקים שהביאו הברייתא לא דקדקו בשומו סלע וכן מצאתי בסדרי טהרה סי' ק"ץ שכ' דברייתא מיירי בנמצא בבשרה שלא תלינן כלל במאכולת ע"ש: בלא"ה נראה שפלתי טעה במ"כ וארך כי חצי הסלע הוא ממש מכוון

לשיעור של מ"צ הנ"ל ובתחילה אצייר פה להנך שיעור של מעיל צדקה במראה עגול עיי' ע"ב:
והנה מדדנו שיעור הנ"ל ע"י ט' עדשים מדדתי והוא מכוון בינונים שבזמנינו ומדינתינו והוא ממש כמטבע של כ' עדיין מכוון בתמונה הנ"ל ולא נשתנה צ"ל הנטבע בעסטריך ממה שהי' בזמן מעיל צדקה:
והנה הסלע הוא שליש טפח שהוא אצבע ושליש רחבו, ולהרמב"ם בהלכות ס"ת שכל אצבע עולה לרוחב ד' שעורים בינונים וגם זה מדדנו עתה בכוון ודיקדוק ומצאנו ג"כ שהוא מכוון שאצבע אדם בינוני בזמנינו הוא כרוחב ד' שעורים ברחבו נמצא כי רוחב הסלע היא ט' שעורים ושליש ברחבן: ונמצא עיגול הוא ג' פעמים דהיינו כ"ח שעורים ברחבן ומזה יעשה הריבוע אורך י"ד שעורין ברחבן ורוחב ד' וב' שלישי' שעורים:
עפ"י מ"ש תוס' בדוכתא טובא ע' פ' ע"פ ק"ט ע"א ד"ה רביעית:
וזהו ריבוע של סלע וחצי סלע הוא אורך ז' שעורים על רוחב ד' וכ' שלישית וזה עולה בתושברתו ל"ב שעורים ואיזה חלקים ולא נדקדק בהם כי בלא"ה נצטרך לפחות מהם כדי שיהי' המאכולת פחות מחצי סלע מ"מ החצי הסלע הוא יותר מל"ב שעורים והשיעור כתם הנ"ל אינו מחזיק יותר משלשים שעורים קטנים בשום פנים דוק ותשכח ונ"ל שבדקדוק נקט בברייתא שיעור סלע מפני שהחצי ממנו הוא רק מעט יותר משיעור כתם וכמעיל צדקה הנ"ל ע"כ נ"ל דבכתמים דרבנן שיעמי' להקל כמ"צ הנ"ל אע"פ שהשיעור קצת תמי' שלא ימצא כעת דם מאכולת גדול:
מ"מ כבר כתבתי לעיל בסמוך מזה אמנם בבדיקות עד שאינו בדוק דמקלינן נמי בפחות מכגריס ועוד לא מלאכי לבי להקל כן וכל מורה יראה לפי ראות עינו בשיעור דם מאכולת שבזמנו ובמדינת כנ"ל ע"כ:
נוסח שטר מכירת חמץ מרבינו הגאון ר' נתן אדלער כ"ץ נ' אב"ד בפפ"ד: המקום בבית לצד (פלוני) הרי הוא מכור לך ואגב מקום הנ"ל הקניתי לך כל חמץ וכל דבר שיש בו חשש חימוץ ותערובות חמץ ואפי' הנדבק בכלים שלי לחלוטין בלי תנאי בעולם בעד סך (פלוני) ועל זה פרעת סך שני פגים והמותר מחוייבת לשלם כ"ג ניסן הסמוך ואין עלי שום אחריות על מכירה זו הכל שריר וקים פה מקום פלוני יום פלוני שנה פלוני:
(הק' פלוני):
אם מוכר תיבה עם חמין יכתב:

המקום בבית לצד כותל (פלוני) שעומד עליו תיבה הרי הוא מכור לך ואגב מקום הנ"ל הקניתי לך התיבה וכל מה שיש בו חימוץ וכל דבר שיש בו חשש חימוץ ותערובות חמץ ואפי' הנדבק בכלים שלי לחלוטין בלי תנאי בעולם בעד סך פלוני וכו':
ואם אין הבית שלו רק הוא דר בו בשאלה או בשכירות יכתב כן המקום בבית שאני דר בו עתה לצד (פלוני) הרי הוא מושכר לך עד כ"ג ניסן הסמוך ואגב שכירות מקום הנ"ל הקניתי לך כל חמץ וכו' כנ"ל:
והנכון שהכתיבה והחתימה תהי' אשורית ואם לא יוכל להיות אשורית מוטב שלא יחתום שמו כלל רק ימסור השטר להקונה בפני עדים גם ישער דמי החמץ ויפרש הסך בשטר הטעם שצריך לכתוב אפי' הנדבק בכלים הוא כדי שלא יצטרכו הכלים טבילה לאחר הפסח:

דרוש לשבת שלפני שה"ג תרכ"ח

ובו ידובר על ענין החירות שהשיגו עם ב"י בשנה זו במדינתינו: כהא לחמא עניא וכו' תנן ואפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות ובירושלמי הביאו הרשב"ם ע"פ הכי ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי הענין אמר שהע"ה נחלה מבהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך ואמר הון מהבל ימעט הענין כי כל שיהא לו קיום והעמדה צריך שיוכן לאט לאט ולא כקקיון דיונה אשר בן לילה הי' ובן לילה אבד והנה הש"י כאשר החל לפקוד את אבותינו במצרים לא גאלם בפ"א כ"א הגאולה הזאת הוכנה להם מדרגה אחר מדרגה וזה בעת שהתחילו המכות לירד על מצרים נתנו על לבם לקחת מעל ראשם עבודת הפרך ונתבטל מהם גזירת ועבדום וענו אותם אבל עדן שם גרי' עלי' אשר הרשה אותם להשתעבד בהם כי דרך הגרי' לעבוד עבודת מס למלך כאשר מצינו בשהע"ה אשר הגרי' הי' צריכין לחצוב אבנים ועצי' לבנין המקדש ככ' במלכים וכ"ז אשר שם גי' נשאר עלי' לא היו בטוחי' בין היום בין מחר מה יגזור שוב פרעה עליה' אכן כאשר כבדה עוד יד ה' עלי' גם לחירות הוציאו אותם ונתנו להם דין אזרח ועי"כ היה כקל אח"כ בעיני' לתת אותם ליסע כי הגר הרי הוא ברשות אדוניו לא כן האזרח ולזה אמר הכ' בפ' בשלח כאשר התנחמנו על אשר שלחום לא על השילוח אנו מתחרטי' כי מה משפט הי' לנו לעכבם אבל על זה אנו מתנחמים מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו שהוציאנו אותם לחירות בתחלה ואמנם אח"כ הוציאם הש"י לחלוטין מתחת ידם אך כ"ז הי' הכנה למען יהיו מוכנ' לקבל תוה"ק כי נפש קנויה אינה עלולה לקבל שכר יקר לא כן נפש חופש והנה זה ענין ד' לשונות של גאולה בתחלה

והוצאתי אתכם מתחת סבלות דהיינו שבטל מהם עבודת פרך ואח"ז והצלתי אתכם מעבודתם שבטל מהם שם עבד ואח"כ וגאלתי אתכם ותכלית כ"ז ולקחתי אתכם לי לעם וכו' אמנם עדן לא ידענו מה ענין מצות ד' כוסות לד' לשונות של גאולה האלו הנה ענין הד' כוסות מיוסד ע"פ כוס ישועות אשא וגו' ולזה נבאר כל הפ' החל דהע"ה בשם כל ישראל בעת שאנחנו עם ב"י רואים אותנו נעזב ונרדף מכל העמים אין אנו מתרעמים על ה' כ"א אדרבה אנו אומרי' כמו שאמרו אנשי כה"ג הן הן נוראותיו שה א' בין אלף זאבים ומתקיימת ולולי ה' שהי' לכו יאמר נא אכן אנו מתמיהים על אויבינו ושונאינו מה עולה מצאו בנו אשר ככה ירדפונו וז"ש האמנתי כי אדבר ר"ל בעת שאדבר אכי עניתי מאוד לא דברתי זה כמתרעם כלפי מעלה כ"א אני אמרתי בזה בחפזי:

בצערי רק כל האדם כזב עיני' להם ולא יראו אבל מה אשיב אז בעת צרה לה' מה השבתי מול ה' כל תגמולוהי עלי צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא לולי ה' שהי' לנו יאמר נא ישראל ואמר בבא העת אשר יושיע ה' את עמו לא די לכו להודות מול ה' על ישועתנו האחרונה כ"א מזכירין יצי"מ אף לימות המשיח כל הישועות שעשה עמנו במספר אגידנו והנה ל' כוס הוא כאן לשנא דמשתמע לתרי אנפי כמשמעו אבל הוא ג"כ ל' מספר כמו איש לפי אכלו תכסו וז"ש כוס ישועות כלומר מספר ישועות אשא על שפתי ובשם ה' אקרא כי כל הישועות מאתו יצאו ואמר בימי העוני הי' ימי' אשר אבותינו אם רצו לקיים התורה היו צריכין להתחזאות ואולי גם היום ימצא ככה במדינת ספרד אבל אחר הישועה נדרי תודתי אשר נדרתי לקיים לעת עתה אשלם נגדה כא לכל עמנו ואמר אנא ה' בימי עניי ומרודי איזו ענין הי' שנתן בנו כח לעמוד בנסיונות העצומים זה כמה מאות קרוב לאלפים הלא הוא אמונתינו כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו וז"ש אנא ה' כי אני עבדך אני עבדך מבטן ועל ידה בן אמתיך זה לבד הי' אשר פתחת למוסרי על כן לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא והנה טרם נסיים הפ' נבאר ענין הפיוט כהא לחמא עניא כבר כ' הרמב"ם כי הפיוט נתיסד אחר חורבן ביהמ"ק והוא ע"ד אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי אמנם יש בו ג"כ הערה על נסיון הגלות ומוצא דעת על איזו דרך תהי' הגאולה ואמר כי בגלות הזה יהי' הגאולה ממנו כמו שהי' במצרים והנה במצרים בעת היותינו נתונים למרמס חומר ולבני' וכל מחיתינו הי' רק מה שניתן לנו יום יום מבית המלך כמה נפשות בתוכינו הי' שלא הגיע השכר יום להשביע נפשם אמנם אחרי שנתבטל השעבוד ונתקיים והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים הי' כל דכפין ייתי וייכול אכן הגר אשר לא נחשב עדן לאזרח ולא יוכל להשיג לו נחלת שדה וכרם אם גם מרעבו ישבע אבל אין בידו להניק לאחרים אך אחרי שנתבטל גם גר יהי'

זרעך ונתקיים והצלתי אתכם מעבודתם נתקיים בנו כל דצריך ייתי ויפסח עמנו אבל אין זה התכלית כ"א התכלי' הי' וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם לי לעם ועל שתים אלו אמר השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל מול ולקחתי אתכם וגו' ומול וגאלתי אתכם אמר השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין אמנם מדוע החליף הפייטן השטה ולא סידר כמו שהיה בגאולת מצרים בתחלה בני חורין ואח"כ בארעא דישראל הענין הנה בעת אמר ה' יתי' למרע"ה והוציא את עמי ישראל אמר משה והן לא יאמינו וה' יתי' חרה לו על זה כמ"ש רש"י בחומש שם וא"ל ושמעו לקוליך וכן כ' ויאמן העם אמנם כן מדוע אמרו רז"ל וחמשים עלו ב"י א' מחמשה כי ד' חלקי' מתו בימי אפלה שלא רצו לצאת אך הענין כ"ז שהיו נתוני' תחת יד מצרים הי' מתאוי' לצאת אבל מאחר שבטלה מהם הגירות והעבדות היו בהם ד' חלקי' שלא רצו לעזוב את ארץ מכורתם ולמען לא יארע לנו כמו כן ככה בעת הגאולה שינה הבעל הגדה ואמר כי לע"ל יהי' בהפך כי בתחלה יהי' לשנה הבאה בארעא דישראל וכמו שהי' בבית שני שעלו בני הגולה ובכל זאת היו עבדים לכרש ואח"כ יהי' לשנה הבאה בני חורין אמנם דהע"ה שצפה ברוה"ק כי יהי' כאשר עינינו רואות אשר הגלות מתמעט ביקש על זאת ואמר לא תעלה על דעתך כי זה הוא הגאולה המיועדת כ"א כל זה הכנה למה שאמר הנביא אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד ועד"ז יתקיים מ"ש ישעי' והלכו עמים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו' כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים וז"ש עוד הפעם נדרי לה' אשלם נגדה כא לכל עמו אבל לא בארץ אחרת כ"א בחצרות בית ה' בתוככי ירושלי' כיה"ר ב"ב א"ס:

ליקוטים מהגאון חתם סופר ומהמחבר על מגילת רות

דע לך כי תכלית מגלת רות משום ייחוסו של דהע"ה כלפי שהיה דואג האדומי וסייעתו טוען כי דוד אסור לבא בקהל ולא האמינו במואבי ולא מואבית עמד שמואל הנביא כמו שארז"ל פ"ק דב"ב וכ' מגלת רות להראות כי בעז בעת שנשא את רות היה שם הגואל הקרוב ממנו ואמר פן אשחית את נחלתי ולא רצה כמו כן לקבל הך קבלה דמואבי ולא מואבית ובעז נשאה והזקנים אשר בשער אמרו יתן ה' האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה הרי שלא היתה הלכה זו מפוקפקת בידם ולזה סיים הספר וישי הוליד את דוד וי"ל כי זה ג"כ הטעם שקורין מגלת רות בשבועות כי הטעם שכ' המג"א בשם הילקוט דחוק מאוד ואמנם מאחר דארז"ל כי דהע"ה מת בעצרת ואחרי כי הש"י ממלא שנותי'

של צדיקים מיום ליום וודאי גם יום לידתו בעצרת ולזה אנו קורין רות ומסיימי' בישי הוליד את דוד:

ויהי בימי שפוט השופטים ד' רז"ל פ"ק דב"ב ששפטו את שופטיהם השופט אומר להם טול קיסם מבין שיניך והוא אומר לו טול קורה מבין עיניך פי' מרן זצוק"ל הכוונה דור לפי המנהיג ובעת אשר המנהיג הוכיחם על עבירות שבידם א"ל טול קורה (מל' מקרה) זו שאין אנחנו תמימים משום שאתה המנהיג וזה ענין מבין עיניך כי מנהיגי הדור נקראי' עיני העדה כידוע: ולענ"ד נ' לפ' כי המנהיג הוכיחם על עבירות קלות אשר בעיני ההמון אינם נחשבים לעבירות והיינו קיסם מבין שיניך שאינו ניכר וא"ל איש אשר עון כזה נחשב לעון בעיניו הוא אשר לו עינים ולא יראה ובחשך יתהלך והיינו טול קורה מבין עיניך ולא תביט בחשך:

ותשאר היא ושני בני' בג' נעשית היא שיירי מכחות שמעתי בשם הגאון מו"ה ברוך פרענקל כי ק' לי' למ' מאחר דלא מת רק אלימלך לבדו היאיך שייך לומר על שלשה מול אחד ותשאר ומייתי ע"ז דאם הנעדר הי' שקול כנגד כלם שייך שפיר ל' זה וע"ז מייתי דבמנחות לאחר שהקטירו מהמנחה קומץ א' כ' והנותרת מן המנחה משום שהקומץ שקול כנגד הכל וה"נ דכוותא והיינו נעשית היא שייכי מנחות ודפח"ח:

במ' ישלם ה' פעלך וגו' א"ר חסא אשר באת ביאר מרן זצוק"ל דהנה ארז"ל כל מה שישראל אוכלין בעוה"ז אין אוכלין אלא בשביל האמונה והטעם דבאמת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ואין כאן לא תלין פעולת שכיר יען נתן הש"י התורה ע"י שליח מרע"ה אמכם אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום נמצא שהש"י משלם שכרן בעוה"ז והיינו שאוכלין:

בעוה"ז בשביל האמונ' וז"נ פי' הכ' בקהלת טובי' השני' מן האחד ר"ל אנכי ולא יהי' ששמענו מפי הגבורה אשר יש להם שכר טוב מיד בעמלם בעוה"ז והנה כ"ז בעם ב"י אבל הגרים הם גם האמונה קבלו ע"י עם ישראל א"כ גם שכר האמונה צפון להם לעוה"ב וז"ש בועז ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלימה בלי מגרעת אבל לא בעוה"ז כ"א מעם ה' אלקי ישראל וא"ר חסא הטעם אשר תקבל כל שכרה משלם בעוה"ב אשר באת לחסות יען לא נולדת בתוך ישראל:

וע' יבמות מ"ח ע"ב שם תמצא המאמר הזה מבואר מעצמו אמרו שם מפני מה גרים מעונים בעוה"ז מפני ששהו להתגייר ואמרי' מאי קרא ישלם ה' וגו' אשר באת פי' רש"י יען מיהרת להתגייר ולא שהת עיי"ש:

יתן ה' האשה הבאה כרחל וכלאה וגו' ויהי ביתך כבית פרץ וגו' נ' לפ' דכלפי שלא הבין הגואל מה לי מואבי מה לי מואבית אם זרע מואב משחת גם הנקיבות בכלל השיבו הזקנים המואבי והמואבית אינם מושחתם רק יען הבדיל ה' הזכרי' המה מובדלי' והביאו ראי' לזה כי אחר מתן תורה הנושא שתי אחיות בניו ממזרים וקודם מתן תורה רחל ולאה בנו שניהם בית ישראל אחר מתן תורה הבא על כלתו הוולד ממזר וקודם מתן תורה ילדה תמר פרץ ליהודה וז"ש ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה:

ולא אמנע מלהציע פה בענין הנ"ל מרגלית טובה ממרן זצוק"ל אמר שאול ליהונתן בן נעות המרדות וגו' וד' רז"ל שקראו כן יען אמו חטפה לשאול בעלה כי שאול היה צנוע ולא חטף לו אשה והיא חטפתו והנה בלי ספק מכח צניעות בחרה בו ואין זה גנאי אמנם אם דרשי' מואבי ולא מואבית מטעם אשה אין דרכה לקדם דכל כבודה בת מלך פנימה הרי דאפי' במקום מצוה שייך כבודה בת מלך פנימה וז"ש הלא אתה בן נעות המרדות ואם תדרוש מואבי ולא מואבית ה"ז גנאי לאמך וז"ש כי בחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמך, ודפח"ח:

דרושים במגילת רות דרוש לשבת שלפני שבועות

תרל"א:

במדרש רות ושם האיש אלימלך כיון דאתת עקתא אזלת לך ושבקת להון וז"ה אלופינו מסובלי' ר' יוחנן אמר סובלין אין כ' כאן אלא מסובלי' בשעה שהקטני' סובלי' את הגדולי' אין פרץ ואין יוצאת ר' לוליאני אמר בשעה שהקטני' שומעי' את הגדולי' ואין הגדולי' נושאין משאן של קטני' עלי' הכ' אומר ה' במשפט יבא ושם האיש אלימלך כדאתת עקתא אזלך לך ושבקת להון וילך איש מבית לחם, ארז"ל שמעון העמסוני הי' דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש עד שבא ר"ע ולימד לרבות ת"ח והק' מהר"ל מפראג זי"ע אמאי לא נתקשה שמעון העמסוני גבי ואהבת את ה' אלקיך דקדים טפי, וכ' לבאר אמר הכ' פ' ואתחנן רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברי' אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך וגו' הנה אם יפקח האדם את עיניו ויסתכל בכל ברואי תבל ויתבונן בכל הברואי' אשר המציאם הטבע יראה וישכיל אשר אם גם חומר האדם א' מתולדות הטבע בכל זאת אי אפשר לעפר מן האדמה לקיים בקרבו רוח חכמה עצה וגבורה כאשר היא באדם הלזה וע"כ יודה ויענה כמ' הכ' וכשמת שדי תבינם כי נר ה' נשמת אדם היא אשר תלמדיהו דעת ובלתי עצת הנפש הגוף כמשל כבהמות וכל מאכליו ומשקיו מוצאיו

ומובאיו מלבושיו וכל מעשיו אם לא יתנהג עפ"י עצת הנפש המה לא להועיל ואחריתם רעה כמ' הכ' ועם לא יבין ילבט ואחשוב שזה מ' שהע"ה שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש אמר אם גם שמן וקטרת ישמח לב מ"מ אם יהי' השמחה מתק לרעהו צריך להיות מעצת נפש אשר הנפש תתן עצה על איזו דרך תהי' שמחת הלב של השמן וקטרת וז"ש שמן וקטרת ישמח לב ואמנם ומתק רעהו מעצת נפש ועד"ז כבא לבאר מ' היילל לעכו"ם שא"ל גיירני ע"מ שתלודיני כל התורה על רגל א' א"ל דעלך סני לחבריך לא תעביד ואידך פירושא זיל גמור ע' רש"י שם ולמ"ש הפי' הוא כך אחרי כי הגוף רואה בעיני' פקוחות כי נפשו ונשמתו אשר בקרבו היא תיעציהו ותדריכהו לטובתו וכל אשר יהנה בעולמו הוא פרי חכמתה ואם יבין וישכיל כי כפיית טובה היא אחת מהמדות היותר מגונות בעולם הלא ישים אל לבו כי חובתו לשלם לנפשו תגמולה ולהשתדל שוב לטובתה ולא לשלם לה רעה תחת טובה וז"ש דעלך סני ומה היא מדת כפיי' הטובה לחברך דהיינו רעך נפשך העומד לימינך תמיד לא תעביד שלא תהי' כפוי טובה לנפשך ואמנם במה תוכל לשלם לנפשך גמולה היינו ואידך במה אני מדבר פירושא הוא זיל גמור כל התרי"ג מצות שנאמרו למשה בסיני המה לקיום הנפש ואם תחסר א' או תעבור על א' מהם הרי אתה כפוי טובה ועד"ז נ' לפ' הכ' לא תקום ולא תטור את בני עמיך ואהבת לרעך כמוך אני ה' הנה פי' רש"י דר"ל אם חבירך מנע ממך טובה בכל זאת אתה לא תמנע טובה ממנו ואמנם כגון דא לא צריך להשמיעינו כ"א אם האיש הזה שמנע טובה ממנו כבר קיבל פ"א טובה מאתנו ובכל זאת הי' כפוי טובה אילינו ע"ז צריך הכ' להזהיר לא תקום כי אם לא קיבל עדן טובה מאתנו למה זה יחרה אפינו עליו להנקם ממנו ואמנם גם על כפוי טובה כזה צוותה תורה לא תקום והטעם כי ע"י הרגשת הנפש שאנו מרגישין ממדת כפיי' הטובה של הנבל אנו מתבונני' גנות המדה הזאת ונשכיל מה אנו מחוייבי' לעשות הגומל אתנו טובה בכל עת ובכל שעה וז"ש לא תקום ולא תטור כ"א עי"ז שמנע האיש הזה טובתו ממך ואהבת לרעך כמוך אני ה' וכוון הכ' למ' היילל וכמ"ש רש"י דהיינו ואהבת לרעך ר"ל נפשך אשר הוא רעך כמוך כי אתה ונפשך אחד והן הן ד' ר"ע שהביא רש"י שם ע"פ זה ואהבת לרעך אמר ר"ע זה כלל גדול בתורה דר"ל כמ"ש כי אם יאהב אדם לנפשו כגופו כלומר שישתדל שלא לשלם לנפשו רעה עבור הטובות הגדולות שעושה עם גופו ע"כ יקיים התורה כולה ואמנם מ' ר"ע זה הוא בב"ר ע"פ זה ספר תולדת אדם ואמר בן עזאי שם זה ספר תולדות אדם כלל גדול הימנו הכוונה לבן עזאי דוודאי ד' ר"ע הם אמת גמור אבל אינם מספיקי' כ"א אצל מי שכבר נתיישב

בלבו אמונת השארת הנפש אשר מאמין כי אין הנפש ממוצא טבע הבריאה כ"א נשמת שדי אמרומי' אבל מי שיסתפק גם:

בזה הלא יבוז לקול מלין האילו ולזה אמר בן עזאי זה ספר תולדת אדם בצלם אלקי' עשה אותו כלל גדול היינו בי תחלה צריכין אנו אמונה זו אשר האדם נברא בצלם אלקי' ואח"כ יהא ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה והנה יוצרינו ית' אשר רצה לקיים אמונת השארת הנפש בקרבינו לנצח נצחי' ירד לעיני כל עם ב"י על הר סיני ודבר עמהם פני' בפני' ואזי הבינו והשכילו כי זה אי אפשר אם לא אשר בקרב כל איש בתוכם כר ה' הי' נשמת אדם ועלי' האציל ה' במעמד הנבחר זיו שכינתו וז"ש כ"ז שאתה זוכר מעמד הר סיני תדע יקרת הנפש אשר בקרבך תשכון ותקיים לטובתה כל חקי התורה וז"ש רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברי' אשר ראו עיניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב כלומר כ"ז שתזכור זה תדע יקרת נפשך ועי"ז תשמור נפשך מאוד ומעתה על פ' ואהבת את ה' אלקיך לא הי' ק' לשמעון העמסוני כי כוונת מלת את על נפש האדם שהיא חלק אלקי ממעל ואהבתה מביאה לאהבת ה' וכמ"ש ר"ע ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה אבל את ה' אלקיך תירא הי' ק' לו לפרש ולומר מורא רבך כמורא שמים וכמ"ש רש"י בפסחים שם מאחרי דילפי' לה מאת ה' אלקי', ואמנם ר"ע בא ודרש וביאור הענין כי האדם בטבע עשתונותיו משתנות בכל יום בכל עת פעמי' מסבת החבירי' אשר יתחבר עמהם פעמי' ע"י שינוי מזגו וכיו"ב ובבא שינוי במחשבות האדם יעלה בנקל על לבו להפר חק ובתחלה להקל מעליו עול תורה ולפרש פי' מצותיו ע"ד אשר לא קבלוה אבותינו מהר סיני עד אשר יצא נוהדת לגמרי אמנם כ"ז לא יתכן כ"א אם לא ישמע לקול קורא אליו בשם ה' לקול חכמי הדור אשר קבלו תוה"ק עם כל חקותי' ומשפטי' איש מפי איש עד למשה מסיני אבל בשמוע האיש לקול חכמי התורה לא יפלס מעגל תוה"ק ולא יסיר מני דרך ולזה אמרו רז"ל לא חרבה ירושלי' עד שביזו ת"ח שבתוכה שנא' ויהיו מלעיבי' במלאכי אלקי' ועי"ז ובוזי' דבריו ומתעתעים בנביאיו ונמצא דהמורא מהת"ח אינו המורא מפניו כ"א צריכין אנו לדעת כי רק מורא הת"ח היא אשר תחזק מורא שמים בקרבינו וזולתה אין שייך יראת שמי' כי כל א' יעשה תורתו לפי קט שכלו ותעשה תורתי' לאלפים ורבבות תורות כמו שאירע הענין בדתי או"ה וזה שדרש ר"ע את ה' אלקי' תירא לרבות ת"ח כי רק עי"ז תירא את ה' אלקי' ואמרו ע"ז מורא רבך כמורא שמים כי הא בלא הא לא סגי והכה בזמן שהעם שומעי' לקול הת"ח בטוחי' הם מכל פרץ בדת תוה"ק ויוצאת וצוואה צווחת מרובה ואמנם בעת אשר יפנו העם עורף לקול החכמים אזי לא יאמר האיש אשר בחר בו ה' אחרי כי אני רואה אשר

אין דברי נשמעי' למה זה הבל איגע או אתרצה להם להקל ולשנות מעט כדי שיתפסו במרובה או אלך לי מהם כיונה בן אמתי לא זה ולא זה הדרך על הראשון אז"ל כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח ואין חילול השם גדול מזה אם הת"ח יתפייס לשנות אפי' מנהג קל וע"ז אז"ל כל פרצה שאינה מן הגדולי' אינה פרצה והשני' חזי יונה בן אמתי מה עלתה בו אף כי הי' כוונתו להציל ישראל מקטרוג כ"א יאמין באמונה שלימה כי אויבי ה' כיקר כלו ויבטלו הם ואלף כיו"ב ולא יבטל אות א' מן התורה והכה אזי הי' דור שפוט השופטי' ששפטו את שופטי' ואלימלך זה ראה כי דבריו אינם נשמעי' והלך לו מהם ואמר לו הש"י כד אתת עקא אזלת לך וכי ק' להיות מנהיג בעת שהעם שומעי' למנהיגם העיקר נסיון של המנהיגי' כמ"ש רש"י דברי' ע"פ ואצוה את שופטי' ע"מ שיהי' סוקלי' אתכם ואמר ישעי' ע"ה גוי נתת למכים וזה כוונת הא' בשעה שהקטני' שומעי' את הגדולי' ואין הגדולי' נושאין משאן של קטני' אזי ה' במשפט יבא עם הזקני' ואמנם גם כד אתת עקא ששופטי' שופטי' אם אזלת לך כאלימלך ג"כ רע בעיני ה' אמנם אם הגדולי' סובלי' את הקטני' והקטני' סובלי' את הגדולי' דהיינו אלופינו מסובלי' אזי אין פרץ אין פרצה של תורה ואין יוצאת מדת תוה"ק וממילא ואין צווחה אין צווחה של מחלוקת ברחובותינו כיה"ר:

סיום במ' רות כי שמעה בשדה מואב כי פקד ה' את עמנו לתת להם לחם שמעה מרוכלין המחזירין בעירות כ' דאחז"ל בפ' מרובה עשר תקנות תיקן עזרא וא' מהן שיהיו רוכלין מחזירין בעיירות ומסיק הש"ס משום תכשיטי אשה ואף כי אין ד' רז"ל יוצאין מידי פשוטן מ"מ כ' דבכלל תקנה זו עוד דבר מסותר אחרי כי מצינו כי הרוכלין המחזירין בעיירות היו מזבני' סם חיים כהאי רוכל דר' ינאי ברבות פ' מצורע י"ל דעזרא תיקן אף כי לאו אורח ארעא לאורויי אינש באתרא דחברא לענין תוכחה אינו כן כי החכם בעירו אינו רואה נגעי עירו כי על כל פשעים תכסה אהבה אבל הרוכל הבא ממקום אחר בבאו העירה יתיצב לנגד עיניו המומין והחסרונות ההוין באנשי העיר ההיא וזה שתיקן עזרא שיהי' רוכלין מחזירין בעיירות והנה ארז"ל במ' תמיד ר' אומר איזו דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם טובה וברכה באין לעולם והנה אם התוכחה מבוררת ונאה לעולם נקוה כי יהיו הכל כהבטחת רז"ל אשר כל דברי אמת ולמדו זה מן הכ' ולמוכיחי' ינעם בזמן שינעם למוכיחיו ועלי ר"ל על ידם תבא ברכת טוב והנה דקדקו חז"ל ל' הכ' כי שמעה בשדה מואב כי פקד ה' מ' זכר ולא עשה עדן לתת לחם ועדן לא נתן ומאין שמעה זה וע"ז אמרו מהרוכלין

המחזירין בעיירות הם המוכיחים הסובבי' מעיר לעיר אשר אם דבריו מקובלי' עלי' על ידם תבא ברכת טוב כיה"ר א"ס:

דרוש לשבועות תר"מ לפ"ק

במ' שוח"ט שמע לאביך זה ילדיך לכל שיאמר לך אביך שמע לו אבל אם יאמר לך לך עבוד ע"א אל תשמע לו שאל"כ באת לכפור בזה אלי ואנוהו ואל תבוז כי זקנה אמך אם נתיישכו דברי תורה בפיך אל תבוז להם:

בגמ' פ"ק דקידושין דרש עולא רבא אפתחא דבי נשיאה ר"ד יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא כאמר כ"א אמרי פיך בשעה ששמעו או"ה אנכי ולא יהי' לך אמרו לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך חזרו והודו לדברות הראשונות רבא אמר מהכא ראש דברך אמת ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך כיכר שראש דברך אמת:

ארז"ל במ' ברכות כל שלא אמר ברית ותורה בביהמ"ז לא יצא י"ח וביאר מרן הגאון ח"ס זצוק"ל הענין כי אם:

גם יאמין האדם אשר לעולם בורא אשר ברא את העולם ומלואו ומנהיגו עדן יתפתה לאמור כי ברא העולם הזה רק להתנאות וכמלך בו"ד אשר דרכו לתקן להנאתו ביברין של חיות שונות ועל כרחו יזונם ויפרנסם ואין על החיות לתת הודאה למלך הלזה כי מאחר שהוא רוצה בקיומן עליו לזונן ככה ידמו המינים האלה מיוצר הכל ואמנם המאמין בברית ותורה ויאמין מ' הכ' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי הוא יבין כי עולם חסד יבנה ותכלית בריאת העולם למען יקנו כל הברואים בו שלימות נצחי וזה אחרי כי הכל יתאחד בקרב האדם והאדם ע"י שמירת הברית והתורה יהיה עולמיי כמ' אבגיל והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים ועד"ז שייך להודות לה' על שזן ומפרנס אותנו וזה ענין אמרם כל שלא אמר ברית ותורה בבי"המז לא יצא ידי חובתו כי הברית והתורה המה אשר יעוררו לב האדם להודות לה' על מזונות והנה גם האו"ה כאשר שמעו מפי ה' אנכי ולא יהי' לך אמרו השמעתם כי לכבוד עצמו הוא דורש כל מגמתו להשתרר על עולמו ואמנם להוציאם מטעות זה הביא הש"י דוגמא כלפי כבודו הנה האב והאם משתדלי' בגידולת בני' בכל מאמצי כחם ואין להכחיש כי לכבוד עצמם ידרשו כמ' הכ' בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו ואמנם כל שמחת האב רק הצלחת בני' וביותר שירבה הצלחתם תרבה שמחתם ואם יכשלו בניו אמר הכ' כעס לאביו בן כסיל והיה הדבור החמישי על הר סיני מפי צורינו אל תאמרו הבנים כי אין עלינו לכבד

לאבותינו יען כל תגמולם עלי' לכבוד עצמם היה לא כן כי אם כבד את אביך ואת אמך כי רק הצלחתך היא תועלתם וכן הענין באבינו שבשמים כל הנחת רוח אשר לו בעולמו הוא אם יגיעו בני תבל אל הצלחתם וכל רואי' יכירו כי הם זרע ברך ה' ועלינו להודות ולהלל לו על כל חסדו עמנו וזה ענין מ' עולא כיון ששמעו כבד את אביך ואת אמך הבינו כי זה דוגמת כבוד אבינו שבשמים ולזה חזרו והודו לדברות הראשונות ואמנם רבא אמר כי יש בחתימת עשרת הדברות מופת יותר על זה כי חתימת הדברות היה לא תחמוד וכבר האריך האבן עזרא במצוה זו החמורה ומגמת ענינה הוא עד"ז כי החושב ח"ו ככת הנ"ל כי הש"י ברא רק להתענג בעולמו וכמלך שיתקן לו ביבר של חיות וכי יעלה על דעת כי מלך כזה יזון לחיות מסוג א' לא' בצמצום ולא' בריוח מבלי טעם וסברא הלא רק יפריד ביני' כי כל א' יתקצף על חבירו ויבאו לידי פצעים וכל תענוגו יתהפך לאבל וככה יהי' הענין בחילוק הפרנסה מהש"י בין ברואיו הלא כמונכי כמוהו ולמה זה אנוכי ארעב וחבירי ישבע עושר הנה זה תלונת החומד ומקנא בחבירו אבל המאמין כי כל העולם בחסד נבנה ותכלית העולם שלימות האדם והיוצר לב האדם בקרבו ידע רוח כל אחד ואחד ומה הוא לתועלתו ואמר הכ' אם יוצר עין הלא יביט הנוטע אזן הלא ישמע והוא רואה עמל הנאנחים ושומע צעקתם והכל בעיניו כאשר הוא בעיני הרופא החכם והנאמן אשר לא יאזין לאנקת החולה וישתדל ברפואתו על כרחו וזה מ' רבא ענין לא תחמוד מעיד כי לא לכבוד עצמו ברא הש"י את עולמו כי עד"ז היה לכבודו לתקן שיהי' חלק הכל שוה ולא יבאו לידי לא תחמוד אשר יהיה בדין עליהם וזה מעיד כי כל אדם בעיני ה' ית' עולם בפ"ע ולתועלת האדם נברא העולם והיינו מסוף דברך כיכר שראש דברך אמת ולא לכבוד עצמך ועד"ז כבין המדרש שה"ש הובא ברש"י שה"ש ובפייט ליום ב' של שבועות כי הש"י חרת על לוח א' דבור כבד את אביך ולמולו בלוח שני לא תחמוד להודיע כי חומד ומתאוה שאינה שלו סופו להוליד בן שהוא מקללו וצריך ביאור מה ענין עונש זה על עון זה ואמנם כבר מלתינו אמורה כי המאמין אשר הש"י ברא העולם לתועלת ולתענוג עצמו הוא לא יגרע יותר מאבותיו של אדם אשר גלוי וידוע כי לתועלת עצמם מטיבים עם בניהם ואם חייב אדם בכל זאת בכבוד אבותיו וע"ד שבארנו כי תועלת בניו הוא מתועלתם והלא עד"ז יבין ג"כ תכלית בריאת האדם והנהגתו ומאחר שהעובר על לא תחמוד לא יאמין כי הש"י מנהיג עולמו לתועלת האדם אף כי היה לו ללמוד זה ממצות כבוד אב עונשו יהי' כי בני' כמהו ממנו ילמדו ויפרקו מצות כבוד אב מעל צווארם והנה המאמין בהנהגת העולם מצורינו ית' בחסד כמו שאנו אומרי' בר"ה ויוה"כ הנוהג בחסדו כל דור ישכיל ויבין כי ההשתדלות והחריצות הבל והגזירה אמת

ויאמר כמ' שלמה בס' תהלים שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שכה ועד"ז חובה על האב המאמין בהשגחה להדריך בניו שיעסקו בדרך ארץ אבל לא יעמסו משא על נפשם יותר מדי עד אשר לא לבד כי נפשו לא תשבע טובה גם גופו בחצי ימיו יכרע תחת רגליו והנה מצינו ל' עבודה זרה על מלאכה שהיא זרה לאדם וכן אמר מרע"ה לבני משפחתו מוטב שישכרו עצמם לעבודה שהיא זרה להם ולא יצטרכו לבריות וזה ענין מ' שוח"ט הנ"ל לכל שיאמר לך שמע לו כי כל אב מגמתו לתועלת בניו אבל אם יאמר לך לך עבוד עבודה שהיא זרה לך אל תשמע לו ואמר הטעם כי אנחנו עם ב"י מצווים על זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות טלית נאה תפלין נאי' סוכה נאה וזה ע"ד כל חלב להי' המובחר יהי' על שולחן ה' ואמנם תכלית ענין זה הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן הלא הוא העובד ה' עד"ז מאמין בד' דהע"ה כי ממך הכל ומידך נתנו לך ואמנם עד"ז למה זה הבל ייגע והיגע למות נפשו הלא יאמר כוחו ועוצם ידו יעשה לו חיל ולא יבא לעולם לקיים זה אלי ואנוהו וזה שאמר שאם לא כן באת לכפור בזה אלי ואנוהו עד"ז יהי' עיקר סמיכת האדם על הבטחת תוה"ק אם שמע תשמע בקול ה' אלקיך ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה ברוך בבאך וברוך בצאתך ואמנם כמה פעמים החטא גורם וחוטא אחד יאבד טובה הרבה והאדם למוד בכך להיות מעשיו הטובים תמיד לנגד עיניו וחטאתיו נעלמו ממנו ואומר בעת ימנע ה' טובו מאתו איה הבטחת תוה"ק יצוה ה' אתך את הברכה וע"ז הזהיר הכ' ואל תבוז כי זקנה אמך התורה נקראת אמו של אדם המדריכתו בדרך טובה וכן הוא אומר תורת אמך ובעת לא יתקיימו באדם הבטחות התורה יראה כאלו תש כחה של תורה כידי האם בעת זקנתה וע"ז אמר ואל תבוז כי כלומר כאשר זקנה אמך ובארו חז"ל במ' הנ"ל אם נתיישנו ד"ת בפיך שממתינים עליו ולא יתקיימו אל תבוז להם כי דבר ה' יקום לעולם ולא יפול מדבר ה' ארצה ועוד מעט וירחם ה' עליך לטובה:

לפ' במדבר ממרן זצוק"ל שא את ראש במדרש כד"א ארים רישי' דפלן כלומר כי כלם ימותו במדבר ונתקשה הרמב"ן מה היה להם לח"ל לדרוש הכ' לגנאי ולא לשבח ופי' מרן זצוק"ל דמדכ' לפנינו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל ואי הוה לשבח למה זה יגרע שבט לוי לאמור עליהם ואת ראשם לא תשא א"וו משום שהיה בזה רמז על אשר ימותו במדבר הקדים הש"י לאמור על שבט לוי ואת ראשם לא תשא:

ואני הנה לקחתי את הלוים תחת כל בכור פי' מרן זצוק"ל דזה ענין שקראו רז"ל לפ' מעשר בכי תבא ווידוי מעשר דהנה לולא חטאו הבכורים בעגל לא בחר הש"י בלוים

והיה המעשר ניתן לכל בכור בכל בית ובית וז"ש ע"י שחטאנו בעגל בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולולא חטאנו לא הייתי צריך לבער מן הבית ולא לתת ללוי:
הערות ברמב"ן פ' במדבר:
בפתיחה זולתי קצת מצות בפ' נשא ברכת כהני' פ' סוטה פ' נזיר.- שלח, מקושש ופ' ציצית ופ' חלה ופ' נסכים. - קרח, כל מתנות כהונה ולוים. - חקת, פרה אדומה. - פנחס פ' תמיד ופ' המוספין ופ' נחלות. מטות, פ' נדרים וגעולי נכרים- מסעי, ערי מקלט והסבת נחלה, ד"ה והלוים למטה אבתם משה מדעתו וכן הוא ברבות פ' זו:

דרוש לשכת שלפני שבועות פ' במדבר תרל"ט

ברבות פ' במדבר על פסוק וידבר וגו' עד שלא עמד אהל מועד דבר עמו בסנה ואח"כ במדין במצרים ואח"כ בסיני שנא' וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכיון שעמד אוהל מועד אמר יפה היא הצניעות שנא' והצנע לכת עם אלקיך והרי הוא מדבר עמו באוהל מועד, ארז"ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה שנ' ראשית חכמה יראת ה' עשתה ענוה עקב לסוליתה הכוונה כי החכמה מעצמה תטה את האדם מן האמת אל השקר אחרי כי כל מופתי' בנווי' על דברים שיש להשיב עליהם אפלטין בינה וארסטוס סותר אבל אם יראת חטאו של חכם קודמת לחכמתו ומגמת בינתו היא ואל בינתך אל תשען אזי ילך לבטח דרכו וזה ענין החכמה צריכה לעשות יראת ה' עטרה לראשה לא כן הענוה אשר היא הכרת האדם את עצמו יודע בעצמותו כי בכל אשר ילך אם לא ינחהו ה' באמתו יכשל בכל רגע פעמים נמצא כי כל הענוה אשר תמצא בין משכילים לא בין בני אדם דלי השכל כי אצלם לא שייך שם ענוה כ"א דלות הנפש כמ"ש החו"ה בשער הכניעה מקור הענוה הזאת היא יראת ה' אשר בה יתלבש העניו ויהיה בעיניו כאפס ותהו וז"ש עשתה ענוה עקב לסילותה כלומר לסנדלה כי בכל אשר תדרוך הענוה תנחה אותו איזו דרך ילך ואחרי אשר ידע הש"י עד היכן ענות מרע"ה מגעת בחר בו להיות סרסור בינו ובין עם ב"י ואמנם גודל ענות משה לא הרשהו לקבל גדולה כזאת ולזאת אמר לו הש"י של נעליך וגו' הכוונה אין מן העת אשר תלך בעצת עבותך כ"א אל כל אשר אשלחך תלך וזה שאמר כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש ולהביא לו משל על מהותו נגלה לו הש"י מתוך הסנה לומר הלא פחות מן הסכה אין בריה בעולם ובכל זאת עת אשר אבחר לשכון בתוכו יעשה שליחותו ולא יבער הסנה ואחר שקיבל מרע"ה על פי ה' המשנה על שכמו עמד לו ענותו שלא סר מן דרך ה' אף שראה עוני אחיו במצרים וכן לא סר מדרכו בראותו הצלחת חותנו כהן לע"ז וז"ש דבר עמו במצרים כי גם שם צדיק

מרע"ה באמנתו יחי' וכן במדין ויתר כפלא לקחת על שכמו ללכת בלא צידה עם ס' רבוא הגברי' לבד מטף אבל אדרבא אחרי כי היה כאין וכאפס בעיני עצמו וכל הנעשה על ידו ה' הוא העושה היפלא מה' דבר וזה ענין דבר עמנו במדבר סיני ואמנם להראות לעין כל מדתו של משה אשר אך רוח ה' כוססה בו נתיחד ה' עמו באהל מועד להראות מדה כנגד מדה מדתו והצנע לכת עם אלקיך ושכרו שנתיחד אליו הדבור:

דרוש לפ' במדבר

ברבה פ' זו ע"פ וידבר ה' אל משה במדבר למה במדבר מכאן שכו חכמי' בג' דברי' ניתנה תורה באש ובמים ובמדבר באש והר סיני עשן כלו במים גם העבים כנופו מנים ובמדבר וידבר ה' אל משה במדבר, וכ' לבאר אחרי כי האדם הזה מורכב מגוף שהוא עפר מן האדמה ומנשמת שדי החצובה מתחת כסא כבודו השכל מחייב כי תכלית בריאת האדם היה להשלים העולם התחתון הזה שיהא ממנו לכבוד הבורא אותו כמ' הכ' כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו ופי' רז"ל כל מה שברא הש"י בעולמו לא בראו אלא לכבודו ואם הגוף הזה יסיר לישועת כשמתו ויאכל בפיו מצות בפסח ויתענה ביוה"כ ויניח תפילין על זרועו וראשו וציצי' בבגדו וכיו"ב אזי לא הנשמה לבדה תשוב אל האלקי' אשר נתנה כ"א גם והרוח תשוב אל האלקי' הכוח החיוני שנדבק בעוה"ז בנשמת האדם תשוב עם הנשמה הזאת למעון קדשה ואף גם זאת הגוף העכור בהגיע הקץ יקיץ משנתו כמ' הכ' ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו נמצא כי תכלית ירידת הנשמה לעולם הזה הוא להרכיב עמה מהחומר העכור ולהעלו' מחומר העכור הזה למקום הקדש והנה אש ומים שני' מתת ה' אבל המה הפכיי' המים יורדים מן השמים וירוו את פני הארץ והאש תרד מן הארץ מעפר ומאבני' וכיו"ב ויעלה לשמים שיאו והמה המשל על הנשמה עם הגוף הנשמה תרד מן השמים להשלים הגוף והגוף ע"י משמעתו לנשמתו אם תבער בו אש שלהבתיה אהבת צורו יעלה לשמים שיאו וכמ"ש וז"נ כוונת הכ' בישעי' כי כאשר ירד הגשם וגו' אמר כי תכלית הגשם והשלג אשר יבאו מן השמים הוא לכוות את הארץ ולתת זרע לזורע ולחם לאוכל ר"ל כי הפועל העושה מלאכה אצל בעל השדה אין לו כ"א לחם לאכול אבל הבעל השדה יהי' לו ג"כ זרע לזרוע ואמנם אחרי שעשה הגשם פעולתו שוב יעלה כל הלחות אשר על הארץ אל מול השמים ויתקבץ שם לרדת שנית וזה כמו כן תכלית תוה"ק הנתנה מן השמים למען כוות פני האדמה בחכמה ומוסר ועי"ז אם: בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם לפי מעשי בני האדם בארץ ישפטו עליו בשמי' כמו שראינו בדור המבול ובאנשי סדום וכיו"ב וטובה בימי דוד ושלמה וז"ש הגשם אף

כי ישוב שנית למקום שבא משם אבל לא ישוב עד אשר עשה שליחותו שרוה את הארץ ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל כן יהי' דברי אשר יצא מפי תוה"ק לא ישוב ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי אם בני אדם יעשו רצון קונם אזי והצליח אשר שלחתיו ר"ל על הנשמה שנשתלחה שהצליחה בשליחותה אז כי בשמחה תצאו הגוף והנפש בשמחה יוצאי' כל ימי חייהם ובשלום תובלון בעת האסף רוחכם כמ' הכ' יבא שלם ינוחו על משכבותם ואמנם גם העולם הזה יצליח אתכם ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף כמ' הכ' ועץ השדה יתן פריו אפי' אילני סרק יעשו פירות נמצא כי התורה ניתנה באש ומים להורות על עניני' האלו שכ' ואמנם למען דעת דורות בני ישראל עד היכן כח וישועות ה' יגיע צותה תוה"ק במדבר להראות כי כל הטבע הן העולם העליון הן התחתון משועבד לתוה"ק השמים הורידו המן בבקר בבקר והארץ העלה הבאר נמצא מבוארין ד' המדרש וע"ד אחר שביארוהו רז"ל שם כפטיש יפוצץ סלע:

ליקוטים לפ' נשא:

ממרן זצוק"ל ומעלה בו מעל כ' מהרי"ק בתשובה דאפי' אשה שזכתה שסברה מותרת לזכות אע"ג דבעלמא אומר מותר שוגג באי' סוטה לא מהני דאם גם לא ידעה שמעלה בה' אבל בבעלה ידעה שמעלה והיינו דכ' ומעלה בו מעל אפי' לא מעלה כ"א בבעלה ע"כ וכ' דזה ג"כ כוונת רש"י איש איש ללמוד שמועלת בשתים כלומר שנאסרה על כ"א וצ"ע:

עוד ממרן זצוק"ל בהפטרה לפ' זו הנה את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן ועתה השמרי כא ואל תשתי יין כי נזיר יהי' הנער ארז"ל במ' ברכות אמרה חנה אם ראה מוטב ואם לאו תראה כי אסתיר עצמי ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנ' ונקתה ונזרעה זרע והנה גם אשת מנוח היתה יכולה לעשות כן אבל מחמת אהבתה לה' לא עשתה וקבלה דינה באהבה וזה שאמר לה המלאך הנה את עקרה והיית יכולה לילד ע"י הסתרה ולא עשית כן ולא יולדת לזאת והרית ויולדת בן ולא די בזה כ"א מה שע"י הסוטות נוזרים עצמן מן היין כמ"ש רש"י דנסמכה פ' נזיר מה"ט לפ' סוטה גם זה לא תפסיד כי מעתה השמרי נא ואל תשתי יין כי נזיר יהי' הנער וגם מוסר זה יקחו ממך: ברמב"ן ד"ה ואיש את קדשיו בסוה"ד אבל לא הוצרך הכ' כצ"ל:

שם ד"ה וביד הכהן מים ברכים כצ"ל והוא פסוק סוף יחזקאל:

באו"ד ומלת המרים תאר השם וכ"ל על שמרה בה' ודחה הרמב"ן ממה דכ' המאררים למרים ש"מ דהוא מל' מר:

בד"ה וטעם אם לא שכב כזאת כיתר העמים כצ"ל:

ד"ה ויקריבו נשיאי ולפרט קרבניהם כצ"ל:
ד"ה סלת בלולה ותורה א' להם אבל לא בזריקה שחטאת למעלה מחוט הסקרא ד' מתנות על ד' קרנות ואשם למטה ב' מתנות שהן ד' ואולי משום דאין אשם בצבור לא הביאו אשם:
והתודו את חטאתם והשיב את אשמו בראשו אמר לי חבירי הרבני מו"ה מיכאל כ"צ זאלצער תושב ס"ה בשנת תקצ"ד משם זקינו הגאון מו"ה דוד דייטש זצ"ל כלפי שאחז"ל פ"ק דקידושין העושה מצוה א' מקדמת לפניו ליום הדין עבר עבירה א' מלפפתו ליום הדין הרי דהפרקליטים הולכים לפניהם והקטגורים אחריו ואמנם העושה תשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכיות והקטיגור נעשה פרקליט ורמז זה הכ' הנ"ל והתודו את חטאתם עי"ז והשיב את אשמו הוא הקטיגור שהיה לו לרדוף אחריו בראשו שילך לפניו למליץ: איש איש מה כ' למעלה ואיש את קדשיו אם אתה מעכב תרומותיך ומעשרותיך מלהביאן לכהן סופך להביא אצלו מנחת סוטה ע' בס' תפארת יונתן פשט המאמר ודפח"ח וש"י:
ושמעתי בשם הגאון מו"ה משה פערלס שהיה אב"ד בקהל אייזענשטאט ע"ד הנ"ל אבל להיפך הנה יש ב' דרכי' שיעשיר האיש הישראלי הדרך הא' עשר בשביל שתתעשר והדרך השני אור להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשינו כי היכי דתתעתרו והנה אשר יעשה עושר ע"י שעישר כראוי ברכת ה' תעשיר ולא יוסיף עצב עמה אבל המגיע לעושר ע"י שקנה תכשיטין הרבה לאשתו סוף שתזוח דעתה עליו ותצא לתרבות רעה וז"ש אם אתה מעכב מעשרותיך מלהביאן לכהן ואמנם למען לא תוורש תקנה תכשיטין לאשתך סופך להביא אצלו מנחת סוטה כי ב"ס תעזוב עי"ז ארחות יושר:
ולי כ' לפ' כפשוטו ע"ד בז לדבר יחבל לו המעשרות והתרומות צוה הש"י לתתם לכהנים וללוים למען יורו משפטיך ליעקב כי יהיה ריב בין אנשים ותורתך מה הוא אסור ומה מותר לישראל והנה הקמצן אומר אני אעכב הכל לעצמי ואם יהי לי דין עם א' אתפשר ואם יארע ספק בביתי בין אסור למותר אומר אסור ועדן לא יגיע ההפסד לערך התרומות והמעשרות והש"י אומר לו הנה יבא לך ספק באשתך אם היא מותרת לך או אסורה וע"כ תבא אצל הכהן וזה ענין המאמר הנ"ל:
מאשר חטא על הנפש רש"י זה שציער עצמו מן היין ומק' הש"ס והדין קרא בנזיר טמא כ' ומשני ששונה בחטא ולולי ד' רז"ל י"ל דר"א הקפר מדייק קרא כדכ' וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וא"כ מן השמים טמאוהו וה"ז דומה לעבד ששפך לו רבו קיתון על פניו וקאמר כ"א הקפר הטעם שטמאוהו מן השמים משום שציער עצמו מן היין כלומר

שהיה לו נזירותו למשא: כל כסף הכלים ע' רמב"ן וסיפר מרן זצוק"ל ע"ז כי בימי הקיסר קאראלוס הששי הוצרך המלכות לזהב לטבוע בו מטבעות זהב וצוה על הממונה על גנזי הקיסר שיבחר זהב מבית גנזיו אשר אין לו זכרון בספר הזכרונות מאין בא ונתן לבית המטבע שני קערות זהב ולקח שר המטבע אחת מהנה ורצה לטבוע ממנו מטבעות דוקאטין והיה זהב הדוקאטין עשר מעלות אחורני' נגד הזהב הזה והואיל לתת סיגים לתוכו ולא יוכל להורידו על מדרגת הדוקאטען והגיד כזאת להקיסר וחפשו בס' הזכרונו' ונמצא כי הקערות היו מבית מקדשינו בעוה"ר ואחת מהנה הוחזרה למקומה והשר אבד משמרתו על שלא הי' בקי בס' הזכרון:

בראש הפ' מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ל' זה מ' דב' מכסאות היו וצ"ע למ"ד מכסה א' היה:

כ' הרמב"ן פ' נשא דחטאת נזיר משום שהיה לו לקיים בנזירותו מאחר שכבר הורגל בכך וצ"ע נדרים רפ"ק דאמרי' עובר בבל תאחר דתגלחת הרי כשהשלים נזירותו חייב לגלח מיד ואינו יכול לקיים בנזירותו ולא תאמר דעכ"פ יוכל לקבל עליו עוד נזירות אטו אם קיבל עליו נזירות חדש אין לו להביא חטאת על הנזירות שהשלים וצ"ע:

דרוש לפ' נשא תרי"ט

ברבה ע"פ כה תברכו זש"ה דומה דודי לצבי מה הצבי הזה מקיף מאילן לאילן ומשוכה לשוכה כך הקב"ה מדלג ומקפץ מכנסת לכנסת בשביל לברך את ישראל שנא' בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגו' באיזה זכות בזכות של אברהם שנא' כה תברכו כמה דתימא כה יהי' זרעך הנה זה עומד אחר כתלינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות משגיח מן החלונות בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו כה תברכו אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמי' לכהני' צוית לברך את ישראל אין אנו צריכין אלא לברכותיך ולהיותינו מתברכי' מפיך הה"ד השקיפה ממעון קדשך וברך וגו' א"ל הקב"ה אעפ"י שאמרתי לכהני' שיהיו מברכין אתכם עמהם אני עומד ומברך אתכם לפיכך הכהני' פורשי' את כפיהם לומר שהקב"ה עומד אחרינו ולכך הוא אומר משגיח מן החלונות מבין כתפותיהם של כהני' מציץ מן החרכים מבין אצבעותיו של כהני': הנה אם באנו לחקור אחרי יסודי הדת אשר אם ישים האיש הישראלי לבו עליו לא יזוז ולא יזע מתורת ה' ויראתו הלא הן הנה שתים אלו הא' לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד להאמין באמונה שלימה אשר הש"י מכה"כ ואם יסתר איש במסתרי' ואני לא אראנו וזאת שנית לשמור מצות ה' וחקיו כמשפטן והלכתן ולא לתור אחרי לבו לשנות במצות ה' בשכלו הכוזב ואמנם אם נחקור אחרי היסודות

השתים האלו נוצאם לאחדים בידינו כי הא' תעיד על חברתה וזה דהנה אם נשגב ונפלא בעיני האדם השגחת הבורא הפרטי' בעולם הלא בנקל יוכל להשיגה בחוש הראות וזה ע"ד שאמר דהע"ה ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה הכוונה בזה כי מה שהש"י הכין כסאו בשמים בכל זאת זה לא יגרע השגחתו בארץ כ"א מקטון ועד גדול הכל נזון ועומד בהשגחת וחמלת הבורא כו' הכ' ואתה מחיה את כלם והמשל בזה באדם אעפ"י שמשכן החושי' במח מ"מ כל האדם מכף רגלו ועד קדקדו חיותו עומד בקשר חיות המח ואם ישתכל האדם ביצורי' כלם יאמר בפה מלא כמו שאמר דהע"ה ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ ויכיר מכל א' עוצם השגחת וגבורת וחכמת הבורא ועד"ז נ' לפ' מ' רז"ל במ' חגיגה כל מה שראה יחזקאל ראה ישעי' אלא יחזקאל הי' דומה לבן כפר שראה את המלך וישעי' הי' דומה לבן כרך שראה את המלך הכוונה עפ"י הצעתינו כי ישעי' ע"י שהי' רגיל להשתכל בכל יצורי תבל כמו שמבואר בספרו באר היטב כי חקר ודרש על כל אשר נעשה תחת השמש ומהם השכיל להכיר את בוראו לא התפלא כ"כ על המראה אשר ראה בשמי' כי גם בארץ לא נתיאשה תמיהתו על מעשה ה' אמנם יחזקאל הי' רק איש אלקי' נבדל וקדוש ולא הי' רגיל לשוטט במחקר ע"כ כאשר ראה עתה הברואי' העליוני' לא שב מהתפלא על כל קוץ וקוץ והכה דכרך בני כרך להתהלך במחקרי' וכאשר יראה דבר שאינו רגיל בו לא ישתומם כ"כ לא כן הבן הכפר שאינו רגיל בכך ועד"ז נ' לפ' הנה ישעי' אמר וקרא זא"ז וגו' הכוונה כי המלאכי' אומרי' זא"ז כי אין חילוק בין נפלאות יצורי השמים ונפלאות יצורי הארץ כ"א אף כי יצורי השמים עצמם בגדולתם ורוממותם בכל זאת מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלי' אבל עוצם גבורתו גם בארץ מתחת נראה וז"ש קדוש קדוש קדוש ה' צבאות נבדל נבדל הוא מכל אישי מעלה אבל כבודו מלא כל הארץ אין על האנוש לעלות השמים להכיר כבוד מלכות ה' כי גם מלא כל הארץ כבודו ואמנם יחזקאל לא הי' יכול להתפלא דים על המראה אשר ראה וזה הוכה כי עד עתה לא שם לבו עד אשר בכל מקום נראה כבוד ה' וזה אשר קראו אחריו מה לך להתפלא כ"כ הלא ברוך כבוד ה' ממקומו בכל מקום אשר הוא ברוך כבודו וברוך הוא והנה נבאר ונחקורה ונחזה בברואי העולם הזה נמצא כמה וכמה ברואי' אשר בימי קדם נראו למותר בעולם ומכ"ש שלא נודע מהותם ומתכנתם ועכשיו נודע לחכמי הטבע עוצם כחם וגבורתם ותועלתם בעולם עד אשר כמה דברי' ארסיים יתהפכו בחכמות הרפואה לתועלת גדול והנה אנו רואי' מזה אשר רבה השגחת הבורא בעולם ועמקו מחשבותיו והדבר אשר כראה לאינו איש משכיל מותריי ולאיש מבין יודע נודע רב התועלת ממנו וא"כ הוא בברואי עולם למה לא יאמין האדם אשר כל מצות ה'

יחדיו אף אם לא ידע האדם טעמם וסבתם בכל זאת הנה לו לתועלת עצום ואמנם לאיש אשר אלה אין לו ועם לא יבין ילבט כי אדרבה אחרי כי גם בעולם רוב הדברי' נעלמי' ממנו מיחסם אל המקרה עד כי יבא לומר כי גם האדם וכל חסד אשר יבא לאדם משך ימי חייו הוא רק במקרה ואמנם א"כ הוא הלא המקרה לא יתמיד ולמה יתמידו אלו הברואי' בעולם ולמה יתמיד על האדם חסד ה' עד דור ודור וזה ענין מ' ישעי' קול אומר קרא הש"י אמר לו להוכיח בני דורו שישמעו ויאזינו אל מצות ה' וישתכלו בברואי עילם ובחסד ה' ויראו השגחת הש"י ומנכה ילמדו לשמור מצות ה' ואמר ישעי' מה אקרא הלא לא יאמינו בהשגחה כלל כי יאמרו כל הבשר חציר שהוא במקרה וכל חסדו רק כציץ השדה וא"ל ישעי' אם כדבריכם הלא תראו כי אשר הוא במקרה לא יתקיים כ"א יבש חציר כבל ציץ ואינם אשר בהשגחה הוא יתקיים ודבר אלקינו יקום לעולם ולכוונה זו כ' שאמר כל גיא ינשא וגו' הכוונה כי הנה אנו רואי' אשר בכל דור ודור יבינו בני אדם יותר ויותר מהיישרת בריאת העולם ועי"ז יכירו יותר כבוד ה' מתוכה משא"כ בזמן שידמה לעיני בני אדם כי הבריאה אינה בשלימות ייחסוה למקרה ולזה אמר לע"ל אשר ישפוך ה' רוחו על כל בשר ואז כל גיא אשר כ' עתה עמוק ינשא וכל הר וגבעה ישפלו לא ידמו לגבוהי' והי' העקוב הנ' עתה העקוב למישור והרכסי' לבקעה ועי"ז ונגלה כבוד ה' יראו מכל הבריאה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי לא במקרה נהי' דבר בעולם כ"א כי פי ה' דבר והנה מיום שחרב ביהמ"ק לא נותר בידינו שום עבודה מפאת תוה"ק כ"א ברכת כהני' ואם נסתכל בה נמצא בה:

שני יסודי הדת מותאמי' הא' כי הש"י הבטיח בה אותנו בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך נמצא כי הבטיח אותנו אשר מסוף העולם עד סופו וברגע א' השגחתו עלינו לברך אותנו והוא מלא כל הארץ כבודו אמנם כמו כן היא בכללה מורה בעצמותה על אשר יבקש ה' מאתנו שלא להרהר אחרי חקיו ולהלך עמו בתמים כדרך שהלך אברהם אבינו ע"ה ועי"ז נזכה שיחולו ברכותיו וזה באמרו אמור אל אהרן ואל בניו יהיו מי שיהיו ולא אל צדיקי ישראל ומה תאמר כה תברכו לא ע"ד אחר לא מברכות פיכם כ"א הוסיף ברכה א' משלו עובר בבל תוסיף וכה תברכו בנשיאת כפים ועי"ז ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וז"ש רז"ל במ' הנ"ל ע"י ברכת כהני' נגלה כי דומה דודי לצבי המקפץ מהר לגבעה כך הקב"ה מקפץ מסוף העולם ועד סופו לברך את ישראל ואמר באיזו זכות בזכות כה תברכו שהיא מדת אברהם שהלך בתמימות כמו שהעיד עליו הכ' וסיים הש"י משגיח מן החלונות מציץ מן החרכי' אם הכהני' מקיימי' כה תברכו ע"ד שהראה להם משה בסיני ואמנם ישראל אמרו למה לנו ברכות הכהני'

הלא מן השמים תוכל לברך אותנו והש"י השיב להם ע"ז כי אדרבה ע"י שהוא מברך אותנו ע"י הכהני' ואנו מתחזקי' ע"ז ביסודות האמונה ע"ז אנו כדאי שהש"י יברך אותנו כך יברך ה' את עמו ישראל לעד אא"ס:

פ' בהעלותך:

בהעלותך את הנרות פי' מרן זצוק"ל ע"ד שאמר שהע"ה חכמות בכתה ביתה חצבה עמודי' שבעה ר"ל השבע חכמות ה"ה ההנדסה וחכמת הטבע וחכמת המוזיק"א וחכמת המלאכה מעכאני"ק וחכמת הרוקח כעמו"י וחכמת הכוכבים אסטרולוגי"א וחכמת האלקות היא המנורה הנר האמצעי וכל העוסק בשש החכמות ורוצה ליטול שכר עליה ושלא יענש בעון ביטול תורה צריך לכוין בהם שיהי' לו עזר בחכמת התורה ועד"ז גם על חכמות אחרות יקח שכרו וז"ש בהעלותך את הנרות אם אתה רוצה להעלות שאר הנרות אזי אל מול פני המנורה יאירו ז' הכרות שתהי' לו המנורה והתורה לעיקר ושאר החכמות לטפלי' לה לא זולת וכ' לפ' בד' מרן מה שאמר הכ' ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה וכ' רש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה הכוונה דבאמת כמה מן העוסקי' בחכמות חצוניות היה בהתחלה כוונתם עד"ז שיעסקו בשאר החכמות לתכלית שיהיו להם לעזר בחכמת התורה דבר על אפניו אבל החכמות המשיכו לב העוסק בהם אליהם עד שרפו ידיהם מד"ת ולא עסקו כ"א בשאר החכמות אבל אהרן נכנס בשלם ויצא בשלם וז"ש ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה לא לקח משאר החכמות מאומה רק לעזר בחכמת התורה וזה להגיד שבחו של אהרן שלא שכה:

וזה מעשה המנורה הכה מגמת המנורה היה להשפיע חכמת התורה בישראל כמו שארז"ל הרוצה להחכי' ידרים כי מנורה בדרום ואמנם המנורה לא תשפיע שפע חכמה על מי שלא ייגע בתורה כי הכלל הוא לא יגעת ומצאת אל תאמין ויגעת מצאת תאמין וידוע כי התורה צריכה גמרא וסברא הכל צריכין למרי חיטי ובכל זאת לא תהא תורה כשיחה בטלה ח"ו והני תנאי' מבלי עולם וידוע כי הכפתורים ופרחי' המה רומזים על החידושי תורה ולזה כשאמרו לו לר"ט דבר נאה ומתקבל אמר כפתור ופרח ר"ל כי זה אחת מציצין ופרחין שהיו על המנורה והכה הן הגמרא הן הסברא צריכין יגיעה וזה שאמר עד ירכה דהיינו מי שרוצה להעמיד רגל ישרה בתורה עד פרחה הן הן החידושי תורה הכל מקשה היא הכל צריך יגיעה:

ענין התגלחות הלוים פי' רש"י עפ"י מדרש בשם ר"מ הדרשן אמנם ע"פ פשוט הענין ע"ד שאמר הכ' בזאת יכופר עון יעקב בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר ופי' החובת הלבבות כי הכוונה אמר הכ' שובו אלי ואשובה אליכם ר"ל כי הרוצה לשוב צריך מכל העבירות

שבידו שאם אינו עושה כן עדן עונותיו מבדילין בינו לבין אלקי' ולא שב אל ה' וכן הוא בנכנס מחול לקודש וידוע כי השערות תולדות הזיע והזיע תולדות יגיעת האדם אשר ע"כ צותה תוה"ק על הלוים שיגלחו כל שערותם למען לא יוותר מאומה מהדרך החול אשר דרכו בו עד היום:

עשה לך שתי חצוצרות וארז"ל כי ביום שנפטר מרע"ה טרם מותו עוד נגנזו ולכך כ' בפ' וילך הקהילו אלי הענין כי לקרוא אנשים ע"י חצוצרות הוא רק משפט מלך על עבדיו שעומדים לשרתו כנהוג אבל אשר שיכנו מלך אין לו משפט לזה כ"א צריך לקרא בשם אנשיו ואמנם על מרע"ה דרשו בספרי ויהי בישורון מלך אך ביום שנפטר מרע"ה כ' אין שלטון ביום המות ולכך נגנזו ונ' כדי לפייס את ישראל שלא יהא פחיתות בעיניהם מה שקורין אותם ע"י חצוצרות צוה הש"י ובכי אהרן הכהני' יתקעו כי אם התוקעי' החשובים כבני אהרן אין זה פחיתות לישראל:

מה שהאריכה תוה"ק בענין המסעות שהיה ע"י הענן וכיו"ב נ' דבאמת כל התלונות שהיו לישראל היה יען דרך המדבר ממצרים לא"י היה דרך עקום שלא דרך בו אדם מעולם ועי"ז באו לכמה נסיונות בחסרון לחם ובחסרון מים וכיו"ב ואמנם תוה"ק העידה הטעם היה פן ינחם העם ושבו מצרימה אבל אבותינו בעת שהיו בצרה תלו החסרון במשה ואהרן שהיו בכי שמנים שנה הם הם אשר לא היה עם כוחם להוליכם דרך ארץ פלשתים ומול זה ספרה תוה"ק בריש פ' בשלח כי משה לא הלך פסיעה מעצמו כ"א וד' הולך לפניהם בעמוד עכן יומם ובעמוד אש לילה לנחותם הדרך וזה ג"כ תוכן כוונת פ' זו להראות כל חניותיהם ומסעותיהם היו על פי הענן:

כי על כן ידעת חנותינו במדבר והיית לנו לעינים הפי' הפשוט הנה ישראל הלכו במדבר הזה כסומא שאינו יודע באיזו מקום הוא נמצא ואף כי יודע כי מנהיגו נאמן ולא יתעהו בכל זאת נפשו אותה לדעת באיזו מקום הוא כן אבותינו שלא היו מכירין מקומות חניותיהם לא היו יודעי' אם הם סמוך לאדום או למואב או לאמורי משא"כ יתרו שלא היה רחוק ממקום הזה תדע לך כי משה הלך לרעות צאן יתרו להר חורב וז"ש כי על כן ידעת אתה מכיר חנותינו באיזו מקום אנחנו חונים והיית לנו לעינים להאיר עינינו בגבול איזו אומה אנו חונים:

מי יאכילנו בשר וד' רז"ל כי על עסקי עריות בכו וכ"ה ברש"י לקמן וע"כ אין המקראות יוצאין מידי פשוטן שהרי ניתן להם בשר ואמנם הענין תלונתם היה היאיך אפשר לעמוד: בצווי העריות להתרחק מקרוביו כל כך מה שהיו רגילין במצרים כדכ' כמעשה ארץ מצרים לא תעשו ואמרו כל זמן שאנו אוכלין המן שהוא מאכל אלקי ולא יבעיר דם האדם

בקרבו ואין לו תאוה נוכל לעמוד בזה אבל התאוו שיהיה להם תאוה כשאר בכי אדם ואמרו מי יאכילינו בשר אם נאכל בשר ויהא דם הנפש בוער בקרבינו וכי גם אז נוכל לעמוד בצווי העריות ועי' בס' פנים יפות בזה קרוב למ"ש:

כזרע גד פי' ת"א עגול הכוונה הם אמרו מי יודע מה הוא בתוך המן הזה וע"ז אמר הכ' ועינו כעין הבדולח והיו רואין כי הוא מתת ה' כקריסטא"ל הלזה ואמנם ידוע כי דבר שאינו עגול ויש לו קצוות אי אפשר להביט בתוך כולו ולזה אמר כי היה עגול כזרע גד וגם עינו כעין הבדולח ומה היה להם עוד להתלונן:

דע כי כוונת אלדד ומידד היה יען ידעו כי מהשבעים ושנים הכתובים שנים מהם יבושו בשער ולא עליהם יעלה גורל זקן ולזה מחלו הם על הגדולה הזאת ונשארו במחנה למען השבעי' אשר היו שם במעמד על כלם יעלה גורל זקן ואמנם ענותנותם זאת גרמה כי הם נבחרו מה' אף שהיו במחנה: על אודות האשה הכושית הענין כי מרים אמרה משני פנים יש להצדיק את הצדיק מדוע פירש מן האשה יש לומר כי הוא צדיק מנעוריו ואין לו הצטרכות אל אשה כלל ומצותו אולי קיים אם הל' דאפי' בשני זכרים יוצא ואמנם ביארה כי זה אי אפשר כי מאחר שהניח משה בנות ישראל המיותסות ודבק בבת יתרו בוודאי הוה כמו שארז"ל דברה תורה כנגד יצה"ר אחרי כי נתאכסן בבית יתרו וצפורה היתה יפת תואר לקחה בהיתר שלא יבא לידי הרהור וא"כ הרי הוא כשאר בני אדם בעלי יצר ולמה זה פירש עכשו מאתה וז"ש שדברה אודות האשה הכושית אשר לקח ופירש ממנה כמו שפי' רש"י למה זה פירש הרי אשה כושית יפת תואר לקח ולמה יגרה עכשו יצה"ר בנפשו ואמנם אולי מעת היותו נביא כבר חלל לבו בקרבו ואין בו יצה"ר כלל אמנם הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בכו דבר ומדוע לא סר היצ"הר מקרבינו וע"ז השיבה תורה כי תאוה לא היה למשה גם טרם היותו נביא מאחרי שהיה ענו מאוד מעל כל האדם אשר על פני האדמה בהיותו עוד בתוך כתות בני האדם אשר על האדמה כבר היה עניו ובעניו אין כאן יצ"הר כי כשם שהמתגאה כאלו בא על כל העריות כך בענו כתיב וענוים יירשו ארץ כלומר מושלים על ארציותם והתענגו על רב שלם שיש להם שלם עם היצ"הר ואמנם אשר נשא משה את צפורה היה משום מעשיה הטובי' ונקראת מהכ' אשה כושית ע"ד שאמר הכ' על ישראל הלא כבני כשיים אתם לי בית ישראל ואמרו רז"ל מה כשי משנה בעונו כך ישראל משונים במעשיהם וז"ש המה דברו על אודות האשה הכשית שהיתה נאה במעשיה ואמרו כי אשה כשית לקח שלקחה משום שהיא יפת תאר:

וארז"ל במ' שבת פ' ר"ע ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הש"י על ידו וא' מהם פירש מן האשה ומנלן דהסכים שנ' שבו לכם לאהליכם דהיינו היתר תשמיש ואתה פה עומד עמדי היינו אי' תשמיש והק' תוס' מאחר דבמ"ת כבר נאסר מפי הש"י אימתי פירש מדעתו וביאר מרן זצוק"ל דאימתי ידעי' כי ואתה פה עמד קאי אתשמיש אחרי כי שובו לכם לאהליכם ג"כ קאי אתשמיש ומנא ידעי' אלא א"כ למה להש"י לצוות שילכו לאהלי' אמנם אחז"ל דכ"ע בשבת ניתנה תורה ועל שבת במרה בצטוו ושם כ' אל יצא איש ממקומו דהפי' להרי"ף והרמב"ם וסייעתם י"ב מילין תחומין דאוריי' והנה ארז"ל על כל דבור חזרו לאחורי' י"ב מילין וא"כ אין להם אלא ד' אמות אמנם החזירוהו כאלו לא יצא וארז"ל מלכי צבאות ידודון כי המלאכים החזירו אותם למקומן והתינח אם בע"כ יצאו חוץ לי"ב אבל יצא לדעתו אפי' החזירוהו אין לו אלא ד' אמות ומעתה ישראל שידעו בעצמן אשר מקול ה' בכח נרתעו לאחוריהן ומותרין לילך לאהליהם הבינו שפיר כי כוונת הש"י על היתר תשמיש וממילא הבינו כי ואתה פה עמוד היינו איסור תשמיש אבל משה שהיה הענו וראה כי משה ידבר והאלקים יעננו בקול ולא זע ולא מט מכח הדבור היה סבור כי מדעתם יצאו חוץ ומדינא אסורין לשוב לאהליהם ולזה התיר להם הקב"ה הוראת שעה שובו לאהליכם וא"כ גם פה עמד עמדי אין כאן אי' תשמיש ושפיר ארז"ל כי הוא פירש מדעתו ואכן ידעי' כי הסכים הש"י על ידו וכמו שבארנו ומעתה זה שאמרה מרים דאין לומר דמה שפירש מן האשה הוא משום שא"ל הש"י ואתה פה עמד עמדי וא"כ הבין ג"כ כי שובו לכם לאהליכם היתר תשמיש הלא האיש משה ענו מאוד וא"כ הוא וודאי האמין כי מדעתם חזרו ישראל לאחורי' כי כמו שהוא אינו נרתע גם המה אינם נרתעים ואתה פה עמוד הוא כפשוטו ולא על אי' תשמיש ודפח"ח וש"י: אל נא תהי כמת וגו' פי' מרן זצוק"ל עפ"י שארז"ל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו ופי' מרן הטעם דארז"ל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל ת"ח ויבקש עליו רחמי' ויל"ד מ"ש זה ממה שארז"ל לא תצווח לא למיכאל ולא לגבריאל כ"א קרא יתי ואבא עני יתיך אמנם האמת המלאך שאין לו חיבור עמנו נ' כממוצע אבל הת"ח מקרב ישראל מאחר שנפש ישראל אחת והזקן ונשוא פנים הוא הראש והראש באדם בו ההרגש לכל מכאובי הגוף מכף רגל עד קדקד נמצא כי הת"ח מרגיש הצער של כל נפש מישראל וכלפי כן ארז"ל המתפלל על חבירו צריך שיחלה עצמו אמנם כל זאת במי שהת"ח הוא אצלו הראש אבל המבזה ת"ח ובעת צרתו יבא ויבקש שיתפלל עליו הרי הוא באמונתו הנכזבה יאמין כי הת"ח הוא הקרוב אל ה' וישימיהו ממוצע בינו ובין השי"ת עד"ז לא תועיל תפלתו ולזה ארז"ל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו והנה אהרן נתיירא אשר גם מרים יהא

דינה כמבזה ת"ח ולזה אמר למרע"ה אל כא תהי כמת כשאר מבזה ת"ח שאין רפואה למכתו וביאר הטעם כי המבזה ת"ח ע"י בזיונו נפרד הגוף מן הראש ואיננו עמו נפש אחת אבל מרים זאת הלא אחותך היא וזה שאמר אשר בצאתו מרחם אמו ולולא היתה מבזה היתה לה קריבה כפולה עמך הא' מצד שאתה הראש והשני משאר בשר ועתה כי בזיתיך ויאכל חצי בשרו אבל בכל זאת החצי האחרת לעולם קיימת ודפח"ח וש"י:
אשר נואלנו ואשר חטאנו אמר הלא כל חטאינו היה רק אולת כי מה לנו בזה אם אתה פורש מאשתך או לא:
בס' אגרת תימן בהקדמת המעתיק הביא מדרש והכה מרים מצורעת כשלג מכאן לתחיי' מתים מן התורה ושמעתי מפי מרן זצוק"ל כי גם הגאון מו"ה מאיר א"ש ביקש מאתו:
לפ' לו מדרש זה ונ' דהרמב"ם כ' במאמר תחיית המתים כי זאת אשר תחיי' המתים על הגוף נאמר בזה אין ספק כי מקרא מלא הוא ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אבל לאיזו תועלת קצר שכל האנושי מהשיג וכ' ע"ד פשוט כי מאחר שהגוף היה הכלי אומנות לכל המצות שקיים האדם ולא זכה לכנס עם הנשמה לגן עדן וגם בעוה"ז אשר כל ימיו כעס ומכאובים לא קיבל שכרו משלם לזאת יקיץ בעת אשר ימחה ה' דמעה מעל כל פנים ויקבל עם הנשמה ביחד שכרו אבל ליסוד זה צריך לקבל תחלה כי הגוף הוא נפש בפ"ע וכד' תרגם אונקלס ע"פ ויהי האדם לנפש חיה ע' רמב"ן בראשית שם והרמב"ם אשר דעתו כי הגוף בלא הנשמה הוא גולם לזה כ' אשר לא יבין תועלת תחיית המתים והנה מעונש מרים אשר נגע בגופה יש להביא ראיה כי הגוף נפש בפ"ע כי הנה מרים הכי לא היה די לה בנזיפה מאת המקום ב"ה הלא על הנזיפה הוא אומר ואבי' ירק ירק בפני' וצרעת זה למה אמנם אחרי כי הגוף במבטא שפתיו היה שותף בעבירה צריך לקבל עונשו וק"ו למדה טובה המרובה שיעמוד הגוף לתחיי' המתים לקבל שכרו והן הן ד' המ' מכאן לתה"מ מה"ת:
כ' הגאון מהר"י יעב"ץ בסידור עמודי שמים הטעם שקבע ה' ית' פסח שני בט"ו באייר יען החררה שהוציאו ממצרים כלתה בליל ט"ו אייר ולמחרת ט"ו אייר ירד להם המן בראשונה נמצא כי יום ט"ו אייר ובפרט הלילה היה סוף לנס יציאת מצרים צוה הש"י לחוג את היום האחרון של הנס למי שלא זכה לחוג את היום הראשון:
הערות ברמב"ן פ' בהעלותך:
ד"ה בשנה השנית באחד בכיסן או קודם לכן צ"ע דהרי מקרא מלא כ' באחד לחדש תקים את המשכן אלא שנחלקו רז"ל אם היה זה תחלת הקמתו ויום השמיני היה שמיני בניסן וסוגיין דידן דביום השמיני היה ר"ח ניסן אבל קודם לכן א"א:

באו"ד והשבתת חמץ לכאורה מאחר שהסתפקו במן מאין היה להם חמץ ומצה דבעי' ג"כ ממין הבא לידי חימוץ אולי השתדלו ליקח מן האומות: ד"ה ואם ככה את עושה בכרוב השני ירמוז כ' כוונתו דהכרובי' אבא ואמא וכרוב השני אמא מלכות הכלה בשיר השירים:

ד"ה אספה שבעים ושתים כנגד השרים כ' כוונתו כי ישראל על שבעים השרים והשם המיוחד על הכל והיינו שבעים ושתים:

ד"ה אל משה ואל אהרן ופתאים הם הנמהרים כצ"ל:

מפי מרן זצוק"ל בפסח ראשון כ' ומצות על מרורים ובפסח שני על מצות ומרורים הענין בפסח ראשון אפי' כשאין פסח הכ' קבעו חובה למצה אבל לא למרור נמצא המרור רק טפל ולכך כ' על מרורי' אבל המצה איננה טפילה משא"כ בפסח שני דגם המצה לא באה כ"א בשביל הפסח לזה קאמר על מצות ומרורים כי שני' טפלי' לפסח:

עוד מפי מרן זצוק"ל אשר נאכל במצרים חנם כ' רש"י חכם מן המצות הכוונה דבמדבר שהיו מצווין על המן לא תותירו ממנו עד בקר והיה האכילה מצוה עלי' נתגרה בהם יצ"הר ומנע מהם תאות אכילה ואכלוהו בע"כ משא"כ במצרים שהיו על האכילה אינם מוכרחים חכם מן המצוות אכלו הכל לתיאבון:

עוד מפי מרן זצוק"ל האנוכי הריתי את העם הזה וגו' ארז"ל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו נמצא מרע"ה שלמד תורה עם כל ישראל הו"ל באמת כאלו ילדן אבל משה נצטער על שלא יוכל לכוין מחשבותם לתורה ובאין מחשבות תורתו לא תצליח כ"א בא' מאלף והנה הלימוד הוא הלידה וההריון היינו המחשבה וז"ש למה לא מצאתי חן בעיניך לשום את כל משא העם הזה עלי כח היה לי אם היה כל משא עלי הן הלימוד הן התיכון מחשבות כי עכשו אין לי כ"א כח ללידה ללימוד אבל לא למחשבה וז"ש האנוכי הריתי העם הזה אם אנכי ילדתיהו אם גם ע"י הלימוד ילדתיהו מה לי בזה אם אין בי כח ליתן בהם הריון דהיינו מחשבה:

סנסן עוד ממני לא יום אחד תאכלון ולא יומים כ' כוונת הכ' דרש"י ביאר לפני' מ"ד ברשעי' הבשר עודנו והצדיקי' שבהם יתמצון על מטתם עד חדש ימים ומ"ד אפכא ובין למר בין למר י"ל כי לפי הצדקות או הרשעות היה ההתמצעות ולזה מהם שהי' מתמצין יום א' ומהם יומים ומהם חמשה ימים ומהם עשרה ימים ומהם עשרים יום:

עוד סנסן ממני ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו הרמז בזה על מה שארז"ל בזמן ששלם על ישראל אין אומה שולטת בהם ולא יבא צר לצורר ולא יצטרכו לתרועה כדכ'

על צר הצורר והרעותם בחצוצרות וע"ז אמר ובהקהיל את הקהל שהקהל באגודה א' אזי תתקעו ולא תריעו:

ליקוטי' לפ' שלח לך

ברמב"ן ד"ה וטעם ויבכו מפסוק וטפכם אבל לפנינו כ' הרמב"ן דמפ' וכל מנאצי ילפי':
ויקרא משה להושע ב"נ יהושע דקדק הרמב"ן פ' בשלח ע"ד רש"י שקרא לו כן ע"ש המרגלים הרי גם בפ' בשלח כבר היה נקרא יהושע וי"ל דכל שליח ב"ד ההולך בשליחות ב"ד מבית לבית אם הוא מרגל ומספר מבית לבית כל דבר הרי הוא מחריב עולמות ולזה קרא משה למשרתו יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים שלא תהא מרגל מבית לבית:
וראיתם את הארץ ר"ל בזה אויר הארץ וזה ניכר אם האויר חזק מגדלת חזקים ואם הוא חלש מגדלת חלשים אמנם לפעמים האויר שמן כ"כ עד שאינו יכול לסובלו כ"א איש מדה ועד"ז אמרו המרגלים לקמן ארץ אוכלת יושביה כי האויר שמן למאוד והראי' כל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות ולזה אמר להם עוד סי' אחר בלא החזק הוא הרפה אתם צריכין לחקור המעט הוא אם רב כי אם הם מעט אף שהם חזקי' אדרבא אויר השמן סבת המיתה ואמר עוד ומה הארץ על המעינות ונהרות כי ארץ צמאון אין בה ברכה וזה ידעו אם ימצאו שם מבצרים כי מבצר בלא מים איננו מבצר ואמר עוד ומה הארץ על הארץ ממש אם הקרקע שמנה או רזה וזה יוודע ע"י פינות העץ אם שבעת המינים יגדלו שם וכיו"ב:
למקום ההוא קרא כחל אשכול רמז בזה כי אשכל מל' אשכל גם שניכם וז"ש קרא נחל אשכל ע"ש האשכל כמו השיכול אשר כרתו משם כמו נכרתו בכי ישראל:
ויבאו אל משה ואל כל העדה פי' הכ' כי דרך מרגל להשיב דבר לשר הצבא ושר הצבא יאמר למרגל מה יוכל לפרסם ומה יסתיר אבל אלו שהיה כוונתם רק להרבות תלונה השיבו דבריהם מיד למשה ולכל העדה:
עמלק יושב הענין כל מדינה נוחה לכבוש ממקום המישור שאין שם הרים מבצרים טבעיי' ואין שם לא נהר ולא ים וזה היה ארץ הנגב בא"י ולעומת זה ישב שם עם עמלק שהוא ראשית גוים והאמורי אשר הוא מעט למטה בגבורה מעמלק תחת זה על ההרים מושבו ומשם קשה לכבוש והכנעני שהוא החלש שבחלשים יושב על יד הירדן ובקל לא יתן אותם לעבור:
טובה הארץ מאוד מאוד שמעתי בשם הגאון מו"ה צבי העללר הנקרא חריף לפ' ב' פסוקים אלו ע"ד משל לעשיר א' שהי' לו שתי בנות ראויות להנשא הא' בקשה מאביה

להשיאה לת"ח והשנייי בקשה מאבי' להשיאה לאיש בקי בשאר חכמות ובא שדכן ושידך ת"ח א' אבל היה בקי גם בשאר חכמות וכל א' מהבנות אומרת לי הוא זו מפני תורתו וזו מפני חכמתו ובחרו להם חכם לברר עם מי מהשתים הדין ואמר החכם הנה זאת אשר בקשה ת"ח עשתה רק תוה"ק עיקר אבל לא מאסה בזה בשאר חכמות ואינם חסרון אצלה אבל זאת שבקשה אדם בקי בשאר חכמות גלתה דעתה כי ת"ח נבזה בעיניה ומה לה עתה עם ת"ח זה אף שהוא בקי בשאר חכמות ג"כ והנמשל א"י תו"ב היא זבת חלב ודבש ואמנם עיקר מעלתה אוירה מחכים וההולך שם בדרך תמים זוכה לנבואה ומעתה אם הש"י נותן לנו א"י אנו זוכין בשתי המעלות שבה משא"כ או"ה אינם כהנים בה כ"א מהטפל מחלב ודבש שבה וז"ש כלב טובה הארץ מאוד לגוף ומאוד לנפש ואם חפץ בנו ה' ע"כ יתן רק לנו את הארץ אם גם היא זבת חלב ודבש כי לא יזיק לנו אבל שפע הקדושה יהא לריק אם יתן את הארץ לאו"ה ודפח"ח וש"י:

והקריב המקריב נ' כי שהע"ה בסוף ספרו קהלת ביאר מהות האדם וע"ד שביאר בחובת הלבבות אמר עד אשר לא ירתק חבל הכסף ר"ל רוח החיוני ותרץ גלת הזהב על הנשמה ותשבר הכד זה הגוף ושלשתן אלה צריכין והקרבן הוא נפש תחת נפש והיין לכפר על הרוח החיוני והמנחה לכפר על הגוף ע"ד זכור כי עפר אנחנו:

ממרן זצוק"ל ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיני' פי' רש"י שמענו אומרים נמלים יש בכרמים כאנשים הכוונה האדם דרכו להקטין את חבירו למטה ממדרגתו וע"י ששמעו להם שמדמי' אותן לכמלים ידעו שהם כנגדם כחגבי' מיהת:

עוד סנסן ממרן זצוק"ל בת"א ע"פ ויקרא משה להושע כד חמא משה ענותנותו דהושע הכוונה כי מי שהוא גס רוח אינו כח לקבל דעת אחרים אבל הענו רגיל לבטל דעתו מפני דעת אחר' ולזה התפלל משה על יהושע דווקא וכמו שפי' התרגום משום ענותנותו:

עוד סנסן ממרן זצוק"ל כי לא נעשו כסכות האלו מימי ישוע בן נון ד' רז"ל אנשי כה"ג קטלו ליצרא דע"א וסמוהו לעיני' ליצרא דעריות וע"ד אשר יושע לא עשה כן שקלוהו לאות ה' משמו הנה מה שסמוהו לעיני' דיצרא דעריות היינו ע"י שתיקן עזרא שתהא אשה חוגרת בסינר בתוך הבית ובכלל זה שתהא צנועה בירכתי ביתה ואין מקום ליצרא דעריות אבל מה דקטלו ליצרא דע"א הכוונה כי מה שישראל עבדו ע"א בבית ראשון הגיע ע"י שלא ידעו מלהתפלל כ"א בבית ה' ג"פ בשנה ואם אירע לאיש צרה וצוקה באמצע השנה בביתו לא ידע אל מי לפנות זולתי יחידי סגולה כדהע"ה שאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה וגלל כן טעו ואמרו כי הש"י גבוה מעל גבוה ואין לבא לפניו כ"א ג"פ בשנה ובכל עת אם יבקש האדם בקשהי בקשה ממשמשי ה' צבא המרום ולעמת זה

תקנו אנשי כה"ג תפלה ג"פ בכל יום בכל מקום שהוא כמצא כי ידעו כי אדרבא הש"י קרוב לכל קוראיו הן בבית הן בשדה הן ביער הן בבקעה ולא כע"א שצריכה להיות מול פני' וע"י תקנה זאת בטל יצרא דע"א ואמנם יהושע שלא רצה לתקן כן יען ידע כי מחשבות האדם הבל המה ואם תהא התפלה קבועה על הרוב יתפלל אדם בלא כוונה ומבזה הש"י בתפלתו כמו שדמה החו"ה המתפלל ולבו בל עמו לעבד שהיזמין את המלך ובבא המלך הלך העבד מביתו וקצף עליו המלך אמנם אנשי כה"ג התרעמו עליו שהיה לו לעשות אתי שלו ולהתפלל על ישראל שיטהר ה' לבבם לעובדו באמת ואמנם מאן יימר כי תפלה כזאת יש בה תועלת וודאי אם האדם מתפלל על עצמו הרי זה בא לטהר ומסייעי' אותו משא"כ אם אחרים מתפללי' עליו ואמנם משם יהושע מוכח זה כי משה התפלל על יהושע שיושיעהו הש"י מעצת מרגלים ואם יהושע לא האמין כי תפלתו של משה עמדה לו למה זה יקרא יהושע וחסרו לו אות ה' משמו:

הערה ממני ויכום ויכתום רמז בזה לד' רש"י פ' דברים ע"פ כאשר תעשנה הדבורי' כי כ"א מהאמוריי' שהכה את ישראל נפל וע"ז אמר ויכום את ישראל ויכתום את עצמם:

ברש"י חטת חסר דכאן עולה קודמת הכוונה דבע"א גם ההרהור צריך כפרה ולולי ההרהור לא בא לידי מעשה והעולה בא על ההרהור ולכן קודם כאן לחטת:

דקדק הרמב"ן ע"ד רש"י כי ציצת חסר ואינו בגימ' ת"ר ויש בזה ב' תי' הא' כי עכ"פ היוד נח נסתר לפי שהנגינה מלרע ועוד הל' משלים וזה כ' רבי' בחיי':

דרוש לפ' שולח תרל"ז

בתנחומא ר"פ זו ילמדנו רבינו מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת ג' ימים כך שנו רבותי' אין מפליגין את הספינ' לים הגדול ג' ימים קודם לשבת בד"א בשליח הרשות ואם הי' שליח מצוה מותר לו לפרוש בכל יום שירצה למנה מפני שהוא שליח מצוה ושליח מצוה דוחה את השבת וכן אתה מוצא בסוכה ששנינו שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח מצוה שהוא משתלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצליח בשליחותו ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותן:

שני שלוחים ששלח יהושע בן נון אבל שלוחין ששלח משה היו רשעי' ממה שקרינו בענין ויוציאו דבת הארץ הוי שלח לך אנשים:

למדו רבותינו ופרשתינו מדסמכה תורה מקושש אצל ע"א שכשם שמומר לע"א הוא מומר לכל התורה כדכ' וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלו לומר לך שכל המודה

בע"א כאילו כופר בכל התורה כך מומר לחלל שבת מומר לכל התורה ונבאר הענין הנה יסוד כל התורה כולה הוא שהאדם יאמין כי לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה והאדם בארץ אך שליח ה' ששלחו להוציא רצון הבורא ואת אשר נגזר בשמים אל הפועל ולא לחכמי' לחם ולא לנבונים עושר וההשתדלות וחריצות הבל והגזירה אמת ואשר יאמין זה ישמע לקול תוה"ק ויהיו כל משאו ומתנו ע"ד שצויתה התורה בהיתר ולא באיסור ואשר לא יאמין זה כ"א יאמר כחו ועוצם ידו יעשה לו חיל למה זה ישמע לאשר צוותה התורה על איזו דרך ינהג במשאו ומתנו והכה לקיים אמונה זו בלבבינו נתן הש"י לעמו יום שבת קדש אשר בבאו ישבות האדם מכל מעשיהו וידמה בעיניו כמשרת העומד במסחר אדוניו ובעת שירשיהו אדוניו ללכת לטייל ובכל זאת לא תקופח מחיתו הלא ישמח וירוה בזה וכן הענין ששת ימים גזר הש"י עלינו בזעת אפיך תאכל לחם ושביעי נתן לנו חפשי ממלאכה וזה מורה כי יום זה מבורך ולא חלה עליו קללה של חדה"ר בזעת אפיך תאכל לחם וזה כוונת מ' רז"ל ברכת ה' היא תעשיר זה השבת ולא יוסיף עצב עמה כי כל ימות השבוע נגזר בעצבון תאכלנה ולא בש"ק וזה פי' הכ' ויברך אלקי' את יום השביעי ובמה בירכו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקי' לעשות הענין הש"י ברא העולם והושיב בו האדם לעבדו ולשמרו לחרוש בשעת חרישה ולקצור בשעת קצירה אבל ביום השביעי שבת הש"י מכל אשר ברא לעשות שלא יהיו עושים בבריאותו ואמנם כן המבטל עדות זה ומחלל שבת ואינו מאמין כי הוא רק עבד במסחר הבורא ית' כאלו כופר כל התורה כולה כי זולת אמונה זו אין לכל התורה ענין כלל אמנם המשמר שבת עדן אינו מוכרח כי אמונה זו קבועה בלבו כי זו יכול להיות אשר משמר שבת מפני שהוא מתייירא מעונשין ואזהרות הכתובות בשבת ובמה יוודע אפוא כי המשמר שבת אמונה זו בלבו ע"ז אמר ישעי' הנביא ע"ה בהפטרה ליוה"כ אחר שאמר וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר וקראת לשבת עונג אז תתענג על ה' אמר כי המשמר שבת יען יירא מהעונש האמור אין יום זה יום עונג אצלו כי מבואו עד צאתו יספור השעות מתי יעבור השבת אבל המענג את יום השבת ויודה בו לה' אשר הפקיעו ביום זה מקללת אדה"ר הוא המאמין כי האדם אך שליח ה' ועבדו בעוה"ז והוא אשר ירצה ה' בשבתו בש"ק וז"ש אז תתענג על ה' ונתן לך משאלות לבך והנה הא דאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת לים הגדול היא ג"כ משום ביטול עונג שבת כי ג' ימים הראשוני' לא יוכל האדם עדן לסבול השינוי אויר על הים והתנועה וכיו"ב ע"כ משום ביטול עונג שבת אין מפליגין אבל מאחרי שתכלית השבת אשר האדם יקבע בלבו האמונה כי הוא רק שליח ה' בארץ ממילא מובן כי השליח מצוה אשר הוא בפועל שליח לעשות רצון ה'

פטור מעונג שבת כי מה שיעשה המענג שבת במחשבתו יקיים השליח מצוה בפועל וזה ענין סוכה ג"כ שאמרה תורה חג הסכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך אחר שאסף האדם תבואת השנה אל ביתו אמרה תורה צא מדירת קבע מביתך ושב בדירת עראי בצל סוכת ה' למען תאמין כי ממך הכל כי כל אשר ברשות האדם הוא רק פקדון בידו ומשכר הפעולה והשמירה ישבע טוב והפקדון לאשר הוא לו ואמנם השליח מצוה המאמין כמו כן כי לא זה לבד אשר כספו וזהבו של אדם לה' כ"א גם גופו עבד כקנה לבוראו פטור מן הסוכה והנה ההולך בשליחות מצוה לא יאונה אליו רעה כי האדון אשר בשליחותו הולך יצוה מלאכיו לשמרו כדכ' כי מלאכיו יצוה לך וכאשר היה הענין בשליחות יהושע בן נון ואלמלי הלכו המרגלי' כמו כן לעשות רצון ה' לא היו נכשלים ביד יצרם להוציא דבה על הארץ אבל האנשים האלו לא היה מעדים אשר על ידם יתקדש שם שמים שידעו ישראל כי לא יפול מאכל אשר הבטיחם ה' מאומה ארצה כי באמת לא האמינו בדבר ה' והאינו מאמין אפי' מה שעיניו רואות יכחיש וישנה וזה שאמר הש"י למשה שלח לך ולא לי כי האנשים אשר תשלח בשליחותך ילכו ולא בשליחותי:

ליקוטי' והערות לפ' קרח

לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה' א"ל מרע"ה לולי נתתי לאהרן כחלה גדולה בא"י יען הוא כו"ג היה לכם להתלונן עליו אבל עכשיו חלק ונחלה אין לו והולך מדי יום יחף על רצפת המשכן מלוכלך בדם ומצפה לשלחן אחרים וכי ע"ז אתם מתלוננים אמנם תורת ה' כבדה עליכם ואתם הנועדים על ה' ואשר פיכם יאמר הוא המכסה לעיקר התלונה:
ותתן לנו נחלת שדה וכרם כ' רש"י דאף לא בפסוק הקודם קאי ג"כ על ותתן לנו וצריך להיות אף לא תתן לנו ושמעתי מפי הגאון מו"ה אברהם צוועבנער ז"ל הנקבר בירושלים עיה"ק תוב"ב כי יש לפ' הכל בלא סרוס זה כי הענין לסכל יטעו ויתנו לו נחושת תמור זהב אבל לחכם טעות זה אי אפשר כ"א יתנו לו זהב בינוני תמור זהב פז ולחכם ביותר גם זה לא יתכן וז"ש דתן ואבירם למרע"ה המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתינו במדבר כי תשתרר עלינו סכלים כאלו לקבל מדבר לארץ זבת וחלב זה וודאי לא שייך אצלינו אבל אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו שלא יהא זבת חלב אף כי תתן לכו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר כלומר תעור עינינו שלא להכיר האמת גם בזה לא כעלה ודפח"ח וש"י:
ויחר למשה מאוד, הענין יען המדה המעולה של מרע"ה היה הענוה ולא היה משיג האיך יכול האדם להתגאות והם אמרו כי תשתרר זה חרה לו מאוד: דע דמ"ש רז"ל

בפ"ה מאבות כל מחלוקת שהיא לש"ש סופה להתקיים ואיזו זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לש"ש אין סופה להתקיים ואיזו זו מחלוקת קרח, ויל"ד מה מעלה היא אם סופה להתקיים ותו שלש"ש שייך בדבר מצוה אבל לא בחילול השם כזה אמנם כוונתם הנה הלל ושמאי נחלקו כל א' אמר דעתו לפי סברתו וקבלתו ואם גם לאחר שעמדו למנין הל' רק כא' מהם בכל זאת השני לא יבוש מלומר דעתי הוא:

כך אלא שהתורה אמרה אחרי רבים להטות אשר ע"כ בכל המחלוקת שבש"ס עדן דעת היחידים כתוב בספר ויודעי' אנו במה נחלקו וזה משום ששני' דעתם לשמים ועדן המחלוקת קיימת לפנינו לא כן קרח זה שלא היה כוונתו לש"ש לא די שהוא אבד כ"א גם ענין מחלוקתו כלה ואבד מן העולם ואין ידוע בבירור על מה נחלק:

וכ' רש"י עפ"י המ' מענין הסמיכות לפ' ציצית שלבש לאותן ר"כ ראשי סנהדראות טליתות שכלן תכלת ושאלו את פי משה אם חייב בציצי' וכשהשיב חייבת התחילו לחלוק עליו:

נ' לבאר דקרח מהנהו אפקורסי' היה שאומרי' הדתות לא תאותינה כ"א להמון אשר אם לא יעשו פעולות דתיות לא תתקיים האמונה בקרבם אבל הפילוסוף המכיר את בוראו מהתפלספוהו ואמונתו נובעת מחכמתו א"צ לפעולות גשמיות וזה ענין התכלת אשר תכליתו וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' כי תכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד ויזכרו יום מתן תוה"ק שראו תחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר ואמנם זה יצדק אצל המוניי הצריך זכרון לעוררו על קבלת מלכות שמים לא כן הפילוסוף המלובש בטלית שכלו תכלת כי בכ"מ שמהלך מתבונן על יכולת וחכמת ה' ית' ולזה היה טוען כי טלית כזה פטור וכפר בזה אשר כל מצוה ומצוה היא כר בפ"ע וז"ש רב לכם בעת צאתינו מתחת חומר ולבנים היה מקום למצות מעשיות אבל עתה רב לכם די לכם כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ר"ל בקרב לבם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' נמצא הפסוק הזה הוא הענין של טלית שכלה תכלת:

ענין בליעת קרח פ"א בא רופא א' נכרי אל מרן הגאון זצוק"ל לאמור מה זה הרעש שהרעישה תוה"ק בבליעת קרח הלא כמעט בכל שנה יקרה בארבע כנפות הארץ רעש וירדו כמה עיירות שאולה וביאר לו מרן הענין עפ"י הרמב"ן ואמרתי לבאר ענין זה באר היטב הרעש יתהוה בכח המים מי תהום אשר בכל הארץ תחת כפות רגלינו והמים האלו בקרבם בלול גפרית סיד מלח הנקרא סאלפעטער וכיו"ב מיני תבערה כאשר יתקרבו יסודות הבוערים האלו יחמו המים כמו שאנו רואים בכל מעינות חמין הגלוים לנו ויש בענין זה ג' מדרגות אם לא יתרבו הבוערים כל כך עד שיגיעו המים לבישול גמור

יפעלו רק רעש מתחת לארץ וגם הארץ תרעד רגע א' או שתים ואח"כ תשקוט ולפעמים בית ישן יארע בו סדק וכיו"ב וכן היה במדינתינו בשנת תרי"א ובעירי רק הכלים על הארוכות רעדו והבתים לא אירע בהם פגע ובעיר קאוואארן הסמוכה נתהוה סדק בבית הקאמידאטנה אמכם אם יגיע המים לבישול גמור ובכל זאת אין בהם כח להראות על גבי היבשה אזי ירעדו הבתים ויפלו ויושביהם בתיהם קבריהם כמו שהי' בעו"ה בעיר צפת תוב"ב בשנת תקצ"ח אבל הרעש האמתי יהא שיעלו המים האלו על פני היבשה וירדו העיירות עם הבתים שאולה וכן נודע כי במדינת נאפולי בארץ אטוליא יראה לעוברי ימים כמה עיירות בתהום הים נמצא כי או שהרעש לא יפתח כלל את פי הארץ אבל אם יפתח אין סוגר וישאר פתוח והנה מרע"ה אמר ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם כאדם הפותח פיו ובולע ואח"כ סוגרו רעש כזה בדרך הטבע אי אפשר ולזה ביארה תוה"ק אח"כ ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו' ואמר ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל שלא היה ניכר שום סדק וכיו"ב במקום בליעתן:

והנה ד' הרמב"ן דאם גם קרח בקש להיות כו"ג אבל הר"נ אנשים בכורים הי' וערערו על הלויה לאמור כי ושה לכבוד משפחתו הרים שבט לוי ומשפחת קהת ביתר שאת ואם נתבונן בענין זה נראה בעינים פקוחות כי מה' היתה שיקומו מול משרע"ה בני דורו לחלוק על דבריו ותפשו להם ענין זה אשר זה לבדו יוכל הפתי הנמהר לחשוד את מרע"ה אבל מה יחשדוהו בענין כלאים או מלאכת שבת ושאר התורה כולה ואלולי עמדו קרח ועדתו וטענו את זה אל פני' של מרע"ה וה' עשה מופת בהם אשר א"כ אם כל זה הי' עפ"י ה' שאר התורה עאכ"ו וזה כוונת רש"י שכ' והלא טפשים היו חוטאים בנפשותם היו הענין המה היו רשעים וחטאים ואמר הכ' כל פעל ה' למעניהו וגם רשע ליום רעה והשיאן הש"י למחלוקת זו שיתקדש ש"ש על ידם וגם להם זכות בזה ע"ד וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח וזה ענין מ' האי טייעא לרבב"ח במס' ב"ב כל תלתין יומין מהפך להו גיהנם כבשר בקלחת ואומרים משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים הכוונה כל תלתין יומין דנים לרשעים בגיהנם מחדש כדכ' והיה מדי חדש ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' ובבאם לדין יאמרו לולא חיינו בימי מרע"ה לא עלה על דעתינו לפקפק עד"ת אבל אלפים שנה אחרי כן עלה על דעתינו שמא מרע"ה לכבוד עצמו אמר וצוה זה וזה והש"י מעלה לקרח ועדתו מגיהנם ואומרים להם הרי כל העונש אשר הגיע לנו היה רק כי משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים והיה לכם להווסר מעמנו:

ויתן את הקטרת ע' מ"ש העקידה בזה וש"י:

ואמנם ענין הקטרת עפ"י פשוט כי הי"א סממנין כוללין כל מיני בשמי' מן המריח רע ומר החלבנה עד הצרי והלבנה וצוה הש"י להעלות מכלן ריח א' להראות כי אלו תלויי' באלו ואלו מגיני' על אלו ול' קטרת ג"כ מל' קיטרא שהוא קשר ובעת המגפה ר"ל החל פירוד בעם ב"י והקטרת מפשר ומחבר הכל:

ועד"ז אמר דהע"ה תכון תפלתי קטרת כי ברב ענותנותו לא היה חושב עצמו כדאי להתפלל לפני ממ"ה ושיתף תפלתו בתוך תפלת כל ישראל: כל טהור בביתך כ' רש"י מספרי על נשואה ישראל ואף דכבר למדנו מכהן כי יקנה נפש אפי' ארוסה אולי ד' הספרי כר"ה דחופה קונה והיא ארוסה ונשואה כא' והוכה ע"ז זה הכ' ע"ד שכ' הר"ן דחופה דאוריי' היינו הבאה לבית:

ונחשב לכם כדגן מן הגרן הענין בתרומת מעשר שלא יאמרו הלוים כי לא די שלא נחלו כחלה מפסידין עוד מצות תרומה ועל הכהני' אין תימא כי לעמת זה כיבה בהן הכ' מצות יתירות משא"כ בלוים ולזה צוה להן תוה"ק מצות תרומת מעשר ואמר להם כי מצוה זאת תהא נחשב להם למצות תרומה שמפרישין כל ישראל ואמנם אין זה ענין העובד אדמה יגע בזעת אפו כל השנה עד בא תבואתו ושכרו רב אם מפריש תרומה משא"כ הלוי לא עמל בו ואמנם לרמז ע"ז כפל הכ' ואמר בהרימכם את חלבו המובחר שבו עי"ז ונחשב לכם:

והנה רמז הכ' כאן לד' רז"ל פ"ק דגיטין אפי' המתפרנס. מן הצדקה יעשה צדקה וד' רז"ל ע"ז ועניתך לא אענך עוד שוב אין מראין לו סימני עניות וביאר מרן זצוק"ל הכונה כי על הרוב ניכר העשיר שהיה מתחלה עני כי אחרי משהוא מפחד תמיד שיחזור לעניו אינו עושה צדקה משא"כ העשיר הנולד בעשרו ואמנם המקיים את התורה מעוני סופו לקיימו מעושר נמצא דעני זה שנתן צדקה בעניו יתן צדקה גם בעשרו ולא יראו בו סימני עניות וד' פח"ח וש"י:

עוד סנסן ממרן זצוק"ל בילקוט מה ראה קרח לחלוק על הכהונה פ' פרה אדומה ראה הנה איתא במדרש דקרח לגלג על הגילוח שגילח משה את הלוים ואמנם רש"י כ' הטעם משום שהלוים נתנו לכפר על מעשה העגל וע"א אתקש למת ומת אתקש למצורע הוצרכו גילוח כמצורע וגם קרח היה מקבל כזה על עצמו אבל כשהגיע לפ' פרה אדומה וראה כי טמא מת א"צ גילוח התחיל ללגלג על משה לאמור דברים אלו מלבך אתה בודאן:

עוד סנסן ממרן זצוק"ל כ' רש"י בשם המדרש מה עשה קרח הלבישן טליתות שכולן תכלת ובא לפני משה וכו' ע' ברש"י, פי' הגאון מהר"נ כ"צ אדלער זצוק"ל דרצה לומר כשם שטלית שכולה תכלת פטורה מציצית כך עדה שכולם קדושים א"צ למנהיג ומדוע

תתנשאו, ועדן יל"ד וכי הדין כן שעדה שכלם קדושים א"צ למנהיג וביאר מרן זצוק"ל ע"ד אחר ארז"ל מימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום א' הענין כי בכל המלכים לא מצינו נביא ודהע"ה לרוה"ק זכה ולא לנבואה וזה ענין הכ' בשאול כשהתנבא בנויות ברמה ע"כ היה למשל הגם שאול בנביאים כי אם התנבא בפעם הראשון קודם שהיה מלך לא היה זה תימא משא"כ עכשו אחר שמלך ואפשר כי היה באמת רמז לזה שהורידו המקום מגדולתו והענין כי מלך ונביא הם שני הפכים בנושא א' כי המלך צריך לנהוג כשיאותו ברמה ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ונביא צריך לנהוג בענוה יתירה כדכ' משח אותי לבשר ענוים אמנם מרע"ה היה נביא ונאמר עליו ויהי בישורון מלך וזה היה מחמת ענוה יתירה שהיתה בו והיה ראוי לעשות שתי שליחות ויש לרמז זה במה שארז"ל פני משה כפני חמה כי החמה מושל בקרב תבל ומשמש את העולם וזה חרה לקרח ורצה שמשה יהא נביא והמלוכה תהיה שלו והנה מה שצוה הש"י לעשות ציצית דווקא על הכנף למטה והיה מן הראוי יותר שיהי' למעלה לקיים וראיתם אותו אמנם הרמז ע"ז מה שאחז"ל צריך שיהא לבו למעלה ועיניו למטה דהיינו שיזכור ג"כ אחריתו ולאן אתה הולך ומה"ט אפי' טלית שכולו תכלת צריך שיהיו ציצית על הכנף דווקא וז"ש קרח אף כי העדה כלם קדושים ודומי' לטלית שכולה תכלת המציין עלי' המנהיג צריך שיהי' עיניו למטה ולא להתנשאות עלי':

עוד סנסן ממרן זצוק"ל בוקר ויודע ה' פי' רש"י גבולות חלק הקב"ה בעולמו ע' רש"י עד כך ויבדל אהרן להקדישו קיי"ל בישראל יום הולך אחר הלילה ובאו"ה הלילה הולכת אחר היום הענין צדיקים תחלתן יסורין הדומין ללילה וסופן שלוה הדומה ליום ורשעים בהיפך תחלתן שלוה הדומה ליום וסופן יסורין הדומה ללילה אמנם בקדשים קיי"ל ג"כ הלילה הולך אחר היום הוא המשל על הצדיקים שיפה להם שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב אחרי שאינם רוצים כ"א לעשות רצון קונם והצדיקי' האלו ימסרו לא לבד גופם על רצון ה' כ"א גם נפשם וזה היה מדת אהרן שחייב את נפשו במעשה העגל להציל את ישראל וכן הוא בשוח"ט ע"פ אהבת צדק ותשנא רשע ולזה כשם שקבע הש"י יוה"כ ליום מחילה וסליחה לדורות משום שבו כיפר על מעשה העגל כך קבע אהרן לכהן לעולם להראות כוונתו הקדושה במעשה העגל ולזה בקדשים כאלו צדיקים הלילה שהוא בעיני' עוה"ב הולך אחר היום העוה"ז שהוא יום בעיני' והנה קרח רצה להיות כו"ג א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו כשם שאין במדתכם להפוך לילה ליום שיהא בעינינם עוה"ז יום ועוה"ב לילה כמו באהרן כך ויבדל אהרן להקדישו ואין אתם כדאי להיות כו"ג:

דע כי מה שדרשו במדרש ע"פ ויקהל עלי' קרח כי פתה אותם לאמור כי מרוב מתנות כהונה לא יהיה להם קיום בארץ ד' רז"ל זה מסמיכות פ' מתנות כהונה לפ' קרח:

דרוש לפ' קרח

ד' רז"ל ברבה פ' תרומה ע"פ נבחר שם מעושר רב נבחר שמו של משה מעשרו של קרח הענין ארז"ל יפה שעה א' של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז גלו לכו רז"ל בזה ענין עוה"ב שהוא קו"ר ועפי"ז כ' הרמב"ם בפ' חלק כי באמת לא נוכל לדעת מהות ענין זה אחרי כי אין מושג לנו הנאה רוחניי בלא גוף ומ"מ בראותינו העשירי' אשר ירדפו בסכנת נפשם עוד להרבות הון ורק להשיג כבוד וגדולה וזה אינו כ"א הנאה רוחניי' והרי כי הנאה הרוחניי' עומדת למעלה מהנאה גשמי' ע"כ ד' הרמב"ם וז"נ כוונת הכ' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' אם תשליך מנגד כל הנאות עוה"ז כשם שיעשה כן החופש מטמונים אז הוא מופת אשר יראת ה' בלבך ועד"ז אמר דהע"ה טוב לי כי ענתי למען אלמד חקיך כי טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ואם אלו מענים עצמם אנוכי לא כ"ש וזה ענין וויכוח ר"י בן קסמא עם מי שפגע בו כי האיש הזה ראהו מהלך בדרך ולא אמר הולך בדרך דהיינו ההולך יש לו מקום ללכת שם והמהלך מחפש בכל אשר ילך ושאל לו מדוע יהלך כמחפש וכי מאיזו מקום הוא והשיבו מעיר גדולה של חכמי' וכו' וסבר אותו האיש כי מחמת חסרון פרנסה יבקש לו מקום אחר ואמר לו שילך לדור במקומו ויהי' לו פרנסה בריווח והוא השיב לו כי לא כן הענין כ"א במקומו אין לו מה לתקן משום שהיא עיר גדולה של חכמים ולזה ילך ובקש לעשות דבר מה לטובת עם ב"י אבל הדר במקום כזה לא יבקש אחרי זהב וכסף ויאמר עם המלך דהע"ה טוב לי תורת פיך וגו':

והנה אלו העטי' אחרי זהב וכסף מתהני' בעמלם והת"ח מתהני' בעמלם ואמנם באלו העמלים יש עושר שמור לבעלי' לרעתו כקרח וכיו"ב ואז יראה יתכון עומל בתוה"ק והנה אמר הכ' כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו וגו' ונתתי להם בביתי ר"ל כאשר ביהמ"ק בנוי יד כלומר ממשלה ובחומתי כאשר הוא חרב כאמור על חומותיך ירושלי' וגו' ושם וגו' וזה השם הוא שם של מרע"ה שאדם זוכה לו ע"י שמירת:

תורת ה' ע"י מרע"ה וז"ש נבחר שמו של משה מעשרו של קרח בראות בני האדם מפלתו של קרח אזי יבחרו בשמו של משה והנה העשירות אם האדם ע"י עשרו יהי' עוד רע לבריות ויסיג גבוליו וידכא ענייי' מתנחם כביכול על שנתן לו אמנם עשיר שרוח הבריות נוחה הימנו אשר לא די שלא יגמול רע בעשרו לאדם עוד יחונן ענייי' אז גם רוח המקום

נוחה הימנו ואינו מתחרט על שהשפיע לו עושר והיינו מכסף ומזהב חן טוב כי אם יש לבעל כסף וזהב תן אזי טוב לו:

ליקוטים והערות לפ' חקת

במ' אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני זה פ' פרה פי' מרן זצוק"ל דלכאורה מדוע לא קיבל שהע"ה טעם ר"מ הדרשן דפרה לכפר על העגל אמנם ד' ח"ל שם שם לו חק חק זה פרה וא"כ במרה כבר נצטוו על הפרה ועדן לא היה מעשה העגל וא"ת כי הש"י ידע שעתידין לעשות העגל א"כ ח"ו תאמר דידיעת הש"י מכחשת הבחירה וכמו שהאריך הרמב"ם בסתירת קו' זאת בסוף ה' תשובה ובח' פרקים והיינו דקאמר אמרתי אחכמה להבין טעמה של פרה אבל אם אקבל הטעם והיא רחוקה כי עי"ז אבא לד' מי שאומר כי ידיעת הבורא מכחשת הבחירה:

ובשם הגאון מו"ה צבי העללער הנקרא חריף אב"ד באו"י שמעתי כי רז"ל דקדקו מאי והיא רחוקה הרי כל מה שאדם יגע באיזו חכמה יתקרב יותר אלי' ולמה אמר שהע"ה אחכמה והיא רחוקה אמנם בפרה אדומה שמטהרת טמאים ומטמאת טהורים שייך אחכמה והיא רחוקה דכל יותר שהחכם מבין מפני מה הפרה מטמא טהורים יותר קשה עליו להבין מדוע מטהר טמאים וכל שהוא מבין יותר מדוע הפרה מטהר טמאים יק' עליו ביותר מדוע מטמא טהורים ודפח"ח וש"י:

בענין חטא של משה ואהרן ומדוע נגזר עליו בעבור זה שלא יכנסו לארץ ביאר מרן זצוק"ל דהנה רש"י כ' החטא היה שהכה וה' לא צוה אלא לדבר והק' הרמב"ן אטו יש מופת יותר בדבור מבהכאה וכ' בשם ר"ח על שאמר נוציא לכם דמ' שהם המוציאי' וביאר מרן דהכי תרי פירושי צריכי זה לזה דהכה מכחישי תוה"ק אחרי שלא יוכלו להכחיש המופתים שנעשו לאבותינו מ' שנה בלכתם במדבר הגדול והנורא יאמרו כי מרע"ה היה שלם בכל החכמות ומי יודע באיזו מן החכמות פעל כל המופתים האלו ואמנם יש להשיב עלי' אם כדבריכם איה איפא חכמתו שבלה ימיו ארבעים שנה בין עם פרוע מבלי תת שלוה או כבוד או שכר לעצמו או לבניו אחריו ואמנם אלמלי נכנס מרע"ה לא"י וכבש ל"א מלכים היה מקום לומר למען עשות לו שם עולם עשה כל זה ואמנם הש"י שרצה להכניסו לארץ ולהשקיט מעליו תלונה זאת לאמור כי בחכמתו יפעל צוה עליו בפעם הזאת שלא להשתמש בשום כלי כ"א יצוה להסלע בשם ה' אשר יתן מים למען יראו כל ישראל כי לא בחכמתו ולא בכחו יפעל כן ואמנם לא די שהכעס הטעהו לבלתי שמוע בקול כ"א להכות במטה עוד יצא מפיו נוציא לכם מים לחזק ידי המכחישים ולא היה

מקום עוד להציל התלונה הזאת כ"א ע"י שנגזר עליו שלא לכנס לארץ ואם בחכמתו פעל עד הנה למה זה לא עבר גם את הירדן וז"ש יען לא האמנתם להקדישני שלא יאמרו כי בחכמתך אתה פועל לכן לא תביאו את הקהל אל הארץ ואמר המה מי מריבה אשר רבו אבל ויקדש בם כי ע"י גזירה זאת נתקדש ש"ש כמו שהיה אלו לא הכה:

ממרן זצוק"ל במ' כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה אומר אליעזר בני אומר פרה בת שתים אמר יה"ר שיהא זם מיו"ח וצ"ע הרי אין הל' כר"א ופי' מרן דפלוגתת ר"א ורבנן היא דרבנן סברי כר"מ הדרשן שהביא רש"י דפרה באה לכפר על מעשה העגל ע"ד תבא אמה ותקנח צואת בתה וא"כ בעי' בת שלש שתהא ראויה לילד ור"א לית לי' טעמא דר"מ הדרשן והנה ארז"ל דיוה"כ אפי' למ"ד לא עשה תשובה ג"כ מכפר מ"מ בעי' שיהא מאמין בכפרתו ומ' דה"ה לכל הכפרות והנה מרע"ה ידע דבאמת טעם ר"מ הדרשן אמת והפרה באה לכפר על מעשה העגל ומאחר דר"א אינו מאמין בזה א"כ לא יהא לו כפרה בפרה על חלקו במעשה העגל וביקש מרע"ה שלא יהא צריך כפרה וע"ז אמר יה"ר שיהא מיוצאי חלצי שאינם צריכין כפרה כי זולתו אפי' שבט לוי שלא חטאו עכ"פ ערבות היה להם ומרע"ה שהיה בהר סיני הוא לבדו א"צ כפרה ודפח"ח וש"י:

עוד סנסן ממרן ז"ל חתם סופר חי"ד מה שגזרה תורה טומאת אהל כ' הטעם כדי שלא ילינו המת מאחר שכל אשר באוהל יטמא והקפידה התורה על הלנת המת כדי שלא לנוולו וזה ראיה על תחיית המתים מן התורה לאמור כי הגוף אף אחרי המיתה יש בו חשיבות כי עתיד לעמוד בתחיי' המתים ואמנם למי שאינו מאמין בתחי' המתים אין לגוף אחר ה המיתה שום חשיבות ואמרו על א' מחכמי יון שהי' מבקש לאחר מיתתו ישליכו גופו לכלבים למען יהנו מיהת שאר בריות ממנו וזה ענין מאמר רשב"י אדם כי ימות באוהל ישראל הקרויין אדם אף לאחר מיתה מטמאין באוהל ואין או"ה המכחישין זאת קרויין אדם לאחר מיתה ואינן מטמאין באוהל כי אין בהלכתן שום קפידא ודפח"ח וש"י:

עוד סנסן ממרן זצוק"ל באר חפרוה שרים קאי על תוה"ק הנקראת באר מים חיים והשרים אשר חפרוה הם שרי התורה הת"ח המוציאין לאור אמריה ואמכם עץ חיים היא למחזיקי' בה ובצל החכמה בצל הכסף וע"ז אמר כרוה כלומר קכבוהו כמו ואכרה לי בחמשה עשר כסף נדיבי העם וביאר השרים חפרוה במחוקק במה שמחקקים בעומקה והנדיבים כרוה במשענותם במשענת שנותנים ללומדי תורה:

הערות ברמב"ן פ' חקת:

ד"ה וטעם אדם כי ימות לטומאת שבעה כמגע כצ"ל:

ד"ה ויבאו בני ישראל סין צ"ל צין וכן בכל הדבור הזה:
שם באו"ד ומקראות מפורשים הם כצ"ל:
שם באו"ד אבל לא נתחוורו ובזהר חדש פ' בשלח מבואר כד' רש"י וביאר שם הענין באר היטב ע"ד האמת:
שם באו"ד כיחזקאל בן בוזי כצ"ל:
שם באו"ד והוסיף על הבל הבלים אמכם במ' רבה פ' דברים כ' בהדיא כד' הרמב"ם ונ' דלד' המ' הזה כוון להלן הרמב"ן במ"ש וע"ד רבותינו שמזכירין לו הכעס:
שם באו"ד וימנה הכ' החטא הזה עם הנסיונות כ' שכיון לס' תהלים אבל בתורה נאמר במרגלים ויכסו אותי זה עשר פעמים קודם למי מריבה: שם ד"ה ויקדש בם ופרץ עוזא כצ"ל:
שם ד"ה ויעש משה נס בתוך נס כצ"ל:
שם ד"ה וישלח ישראל שאין עבר הירדן כצ"ל:
שם ד"ה כי חשבון ער מואב כצ"ל:
שם ד"ה מטעם שנאמר כד' רבותינו כצ"ל:
בד' ר"מ הדרשן שהביא רש"י כ' להסביר כי די זהב שהיה לאבותינו גרם להם העגל ואמנם לא ימאסו בזהב עבור זה כי מה רב יפיו וטובו אם לצדקה וחסד ינצרוהו כ"א רב התאווה באדם ליהנות מהזהב בלי מתג ורסן על זה ישפוך אדם חמה ודימה הכ' התאוה לפרה אדומה והזהב להנולד מתאוה הזה ועד"ז אמר תבא אמו ותקנח צואת בנה:
ובענין הארז ואזוב כבר מלתי אמורה במקום אחר כי אחרי כזכר התולעת שכני אחר האזוב גם באזוב פכים לרעה כי אם האדם ישפיל עצמו ויבז בעיניו לאמור ומותר האדם מן הבהמה אין ולא יאמר אבל אנחנו עמך כמו כן יעשה מה שלבו חפץ ועד"ז גם מאזוב יבא תולעת שני וצריך להסירו: בענין חטא משה ואהרן במי מריבה יל"ד מה זה שהזכירו אבותינו בדברי התלונה שם ה' כפעם בפעם בגוע אחינו לפני ה' ולמה הבאתם את קהל ה' ואמנם כבר בארכו במקום אחר כי סבת כל התלונות של אבותינו במדבר היה ההסבה מארץ פלשתים למדבר גדול ונורא ותוה"ק העידה כי ה' צוה כזאת פן ינחם העם ושבו מצרימה אבל אבותינו בעת באו לנסיון רעב וצמא וכיו"ב תלו הדבר במנהיגים אמרו מנהיגינו אלה א' בן שמנים ואחיו בן שלש ושמנים המה יראו לעבור דרך ארץ פלשתים ובחרו להם דרך זה ביודעם כי ה' לא יעזוב את חסידיו וזה מסכים למה שדרשו רז"ל ע"פ ושים באזני יהושע דע"י שנתרשל משה במלחמת עמלק נגזר עליו שלא יכנס כי לולי היה משה נלחם בעצמו בעמלק כבר נחה שקטה תלונתם ואמנם החילוק בין אם

דרכם מה' היה א"כ כל מה שהגיעם במדבר מן עמוד הענן הבאר לא היה בזה שום כס ולא נתמעטו זכיותם משא"כ אם משה ואהרן הוליכו אותם למדבר הזאת ומעתה זה שאמרו יודעים אנו כי הש"י יתן לנו מים ולא כמות בצמא אבל יום יום יתמעטו זכיותינו וע"ז אמרו ולו גוענו בגוע אחינו כי המה עוד גועו לפני ה' כי הביאו זכיותיהם עמהם ובארו דבריהם ואמרו ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה שאנו ע"ד הטבע נכוני' בו למות אם לא על דרך הנס ואם אתם זקנים ומתיראים מן המלחמה ולמה העליתונו לא היה לכם לזקנים שכמותכם לקבל עלי' להיות מנהיגים והנה הש"י רצה לברר להם טעותם כל מסע ומחנה על פי ה' כדכ' בר"פ אלה מסעי וצוה למשה לבאר להם אחרי שהסלע של מרים ישב לו בין סלעים אחרים כל הסלעים לא יתנו מים אך זה הסלע אשר הוכן להם משמת ימי בראשית כאשר תדברו אלי' יתן מימיו המכונסים בו משמת ימי בראשית ואמנם המרו את רוחו ונסתלקה ממנו שכינה ודבר אל סלע אחר וסבור כי הוא זה ולא נתן מים והכהו פעמים עד שנתן ואהרן שלא היה בכעס מרוב ענותנותו שתק וזה לבד היה חטאו כי במקום חילול ה' אין חולקין כבוד לרב ומעתה נסתבב ההיפך לא זה שלא נתברר כי סלע זה נברא ע"ש ביה"ש בעד עם ב"י נתברר להיפך כי באו להם מים ע"ד כס וזה יען לא האמנתם בי להקדישני שיאמינו כי בטרם נוצרו עם ב"י כבר הכנתי לבכי מים ואתם הטרחתם עלי להפוך חלמיש למעינו מים לא תביאו את הקהל אל הארץ ומעתה עונש זה היה שוב עדות ברורה כי כל מה שפעל משה ע"ע לא היה בדרך נס כי לולא זאת מה יום מימים למה יענש היום הזה יותר משאר ימים ונמצא דע"י העונש נתקדש ש"ש כמו שהיה נתקדש לולא שמרו מצות ה' וז"ש הנה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' אבל ויקדש בם כי ע"י העונש שהגיע לצדיקים הללו נתקדש שוב ש"ש כאלו לא חטאו ואמנם כאשר עלה להם הבאר אח"כ וטעמו מה בין מים למים הכירו מה כעשה וז"ש ומשם בארה ת"א ומתמן אתיהיבת להון בארה היא הבאר אשר אמר ה' למשה ולא אותו סלע שהכה:

כ' רש"י נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה להורות מה פרה מכפרת אף מי"צ מכפרת ואף שכבר ד' רז"ל כן מיוה"כ דנסמכה מיתת צדיקי' נ' דהתם בא לרמז מה יוה"כ עם התשובה אף מי"צ עם התשובה כהני בריוני בשבבותי' דר"ז דכד שכיב ר"ז הדרו בתיובתא אמרי האדנא מאן מגן עלן וכאן בא לרמז מה פרה מטהר טמאי' ומטמא טהורים כך מי"צ לישרי לב העדר הצדיק מטמא אותם כי בתוכחתו ומוסרו היטיבו אורחותם בחיי' ומטהר טמאי' הרשעים שלא שמעו בתוכחתו והיה קטרוג עלי' למעלה וע"י מיתתו יהיו שוגגין ואל יהי' מזידין:

קצה בלחם הקלקל פי' ת"א דמכלי קליל הכוונה הלחם אשר הכין הש"י לכל בשר כל ימי חיי' של אדם כ"ז שהוא בבריאתו לא יקוץ בו אבל צפיחית דבש או לשד השמן אם יאכל האדם ממנו י' פעמי' יקוץ וז"ש נפשינו קצה משום שהמן מכלי' קליל כדכ' וטעמו כצפיחית בדבש כטעם לשד השמן:

ורש"י כ' שאמרו כן על שלא היה להם יציאה מן המן והענין כי כל מאכלי האדם חלק הזן שבהם יתהפך לדם והפסולת יצא לחוץ משא"כ המן שהיה לחם מן השמים ולא היה בו פסולת כלל:

על כן יאמרו המושלים פי' רז"ל במ' ב"ב באו ונחשוב חשבונו של עולם הכוונה ע"ד שכ' החו"ה כי החיוב על האדם בכל לילה טרם ישכב לחשוב עם נפשו במה עבר עליו היום הזה וכמה לקח ממנו צידה לאחריתו ולכה"פ יחשוב בסוף השבוע ופחות ממנו בכל עכ"ח והפחות שבפחות בער"ה ועד"ז יל"פ ונירם אבד חשבון כי הגאה שוטה שסובר כל מה שנתן לו הש"י בדין הוא ואולי עוד יש לו תביעה עליו ית' למה זה יחשוב עם נפשו והיינו ונירם אם נתגאה אבד חשבון אבל בעת יבאו ימי הזקנה שנקראו ימי דיבון כדכ' וכימיך דבאיך כת"א שם אזי יסור הגאוה מן האדם כי הולך האדם לבית עולמו וזה עד דיבון אבל יש בעו"ה יש בני אדם אשר הגאוה תלכדם עד יום מותם ועלי' אמר ונשים נשינו לחשוב עד נופח עד אשר תצא נשמתו וזה יהי' עד מידבא לדיבון עולם:

ודע לך כי המדרשי' בנחלי ארנון ובמלחמת עוג קבלה אמיתית בידינו דהרי תנינא בפ' הרואה דחייב אדם לברך במקומות האלו שעשה נסים לאבותינו במקום הזה:

דרוש לפ' חקת תר"ם

במ' בשעה שא"ל הקב"ה למשה לנפש לא יטמא בעמיו נתכרכמו פניו של משה אמר זה שנטמא במה תהא טהרתו כיון שהגיע לפ' פרה א"ל בזה תהא טהרתו: אמר הכ' טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה וגו' הענין א' מעמודי העולם הוא גמי"ח ועיקר גמי"ח הוא נכלל בכלל ואהבת לרעך כמוך שיהא שמחת חבירו שמחתו וצער חבירו צערו וההולך לבית המשתה מקיים גמי"ח וכן ההולך לבית אבל ואמר שהע"ה כי הבית אבל מובחר משום שמגמי"ח הזה יקח מוסר לעצמו כי הפח ומוקש אשר יפיל היצ"הר לאדם הוא שידמה לו העוה"ז לעולם עומד כמ' הכ' קרבם בתימו לעולם ובבית האבל החי יתן אל לבו אמנם בעזבו את בית האבל שוב ישכח אחריתו ולזה גזרה התורה על הטמא מת טומאת ז' כדי שיזכור לכה"פ ז' ימים מה שראה בבית האבל ואם ישים אל לבו צוותה תוה"ק לטהרו באפר פרה אדומה ויש לכוין הענין ע"ד שאמר הכ' כי כפרה סוררה

סרר ישראל הכוונה כי הפרה מעצמה אין בה סוררות כ"א ע"י סבה כך ישראל מצ"ע קדושים הם אמנם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם והסוררות להם במקרה והמשיל הכ' הפרה סוררות לפרה אדומה תמימה מה שאין מצוי בפרה כלל וצוה לשורפה לחטא בה המכיר בעצמו שיש בו מדת פרה סוררה ואמר הכ' כי מן הראוי שיתחטא בו ביום השלישי הכוונה כי השבעים שנה של חיי האדם המה משולים לשבעה ימי' ומשנת עשרים עד שלשים הוא היום השלישי ואז ראוי להתחטא ואמנם אם לא התחטא אז גם ביום השביעי יועיל לו שתצא כשמתו בטהרה ואמנם כ"ז מול המון ב"י אבל הכהנים מורי התורה המה יעמדו על נפשם ויבינו מעצמם כי העולם הזה להבל דמה ולא יצטרכו מעולם לטומאת מת וגלל כן צוה עלי' הש"י לנפש לא יטמא ואם ח"ו הכהן יטמא למת לא תועיל לו לטהרתו כי טומאת מורי התורה הוא בכלל חטא הרבים ואין מספיקין בידו לעשות תשובה ולזה כששאל משה אם נטמא כהן במה תהא טהרתו לא השיבו הש"י אבל מול ב"י א"ל דבר אל ב"י ויקחו אליך:

ליקוטים והערות לפ' בלק:

ממרן זצוק"ל הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ הענין מצרים נקרא ערות הארץ כי היו שטופי זמה כמ' הכ' כמעשה ארץ מצרים לא תעשו וישראל שיצאו משם לא די שאינם עושים כמעשה מצרים אלא שהם מכסים את עין הארץ ואין בריה דומה להם בקדושה וע"ז השיב לו בלעם אל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו אמר גם בישראל אלמלא הקב"ה עוזרם יצ"ה יכול להם אמנם הש"י הוא מורה להם ומבינם הדרך הטוב והישר והנה רא"ם ר"ת ר'בם א'לופם מ'יודעם וז"ש אל מוציאם ממצרים ולא שיצאו ממצרים ואל זה כתועפות ראם לו לישראל:

עוד ממרן זצוק"ל גם קוב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו יל"פ כפל הגם כי כל מה שהיה בלעם מתאמץ לקלל את ישראל ביותר נתהפכו קללותיו לברכות וז"ש גם קוב לא תקבנו אם לא תקללם ממילא גם ברך לא תברכנו: כלביא שכן פי' מרן זצוק"ל עם מה שפי' הגאון מו"ה וואלף באסקאוויץ הפסוק ואשר חרב גאותך הענין כי באמת ישראל לא בחרב ולא בחנית נושעו כי אם בשם ה' כי אמילם ובכל זאת למען לא יאמרו האומות כי ע"י כישוף וכיו"ב ישראל נלחמין וזה יהיה להם לקלון לזאת צוה הש"י ללמד לבני יהודה קשת וז"ש מי כמוך עם נושע בה' וא"כ חרב זה למה אשר חרב גאותיך לגאות לך ע"ד שמן[ושמעתי משל לפי' זה מהגאון ר' חיים דייטשמאן זצ"ל אב"ד בעיר מולדתי קאלין כי נער ילד בא בוכה וצועק אצל אביו לאמור כי נער אחר הכהו ואם ילך אבי הילד ויכה הנער עדן לא יתנחם הילד אבל אם יתפוש האב את יד הילד ויכה בו את המכה אזי

יתנחם הילד וכן הוא ענין ואשר חרב גאותיך הנ"ל) ופי' מרן כי זה ענין מ' בלעם הן עם כלביא יקום כלביא ר"ת כ'י ל'א ב'חרבם י'רשו א'רץ וגם ר"ת כ"י ל'א ב'כח י'גבר א'יש ומ"מ וכארי יתנשא יעשה גדולות כאלו הנשיאות שלהם ואמר לא ישכב עד יאכל טרף דהיינו בק"ש שעל המטה אבל אין מדרך ההורג ע"י שם שישתה דם חללים ואמנם עם ב"י אף כי עיקר ישועתם ע"י ה' ובכל זאת ודם חללים ישתה:

ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד, הכוונה אמר דהע"ה אל תהרגם פן ישכחו עמי הניעימו בחילך ואמנם כן לרשע כזה נח לו אם ימיתו אותו ואמנם עלינו עם ב"י שגזר הש"י הגלות יען כשבע לגאלינו אבל עמלק שאין לו תקוה אחריתו כלומר תקותו עדי אובד:

במסרה מושביך ג', משמני הארץ יהי' מושביך, איתן מושביך, כי יפקד מושביך, הכוונה תנן באבות תלמידיו של אאע"ה אוכלין בעוה"ז ונוחלין העוה"ב ותלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהינם הענין תלמידיו של אאע"ה חושבין העוה"ז לפרוזדור בפני העוה"ב ולא יתפתו אחרי תענוגי העוה"ז ואם גם אוכלין בעוה"ז לא יזיק להם וינחלו גם העוה"ב אבל תלמידי בלעם עושין עוה"ז עיקר ויורדין לבאר שחת וז"ש יצחק הכה משמני הארץ יהיה מושביך אמנם תשתדל שיהא השפע מטל השמים מעל אבל אם איתן מושביך בעוה"ז ישים בסלע קניך אזי ונפקדת כי יפקד מושביך כי צדיק אחר יטול חלקיך בג"ע:

עוד סנסן ממרן זצוק"ל ויקוצו מפני בני ישראל הנה פי' רש"י כי בלק היה קוסם יותר מבלעם ויש להק' מדוע לא עלה על דעתו מעצמו עצת בלעם לזכות את בנות מואב ואמנם אחרי כי ישראל שהי' משונים מאנשי מואב בין במלבושיהם בין בכל נימוסיהם קצו בכות מואב בהם וז"ש הכ' קודם שסיפר ששלח בלק אל בלעם כי הוכרח לשלח יען קצו מפני בכי ישראל ואמנם עצת בלעם היה להיפוך כי בנות מואב יפתו אותם ועי"ז יתקרבו אליהם ויחליפו מלבושיהם ויגלחו פאת ראשם ויעזבו נימוסיהם ועי"כ יוכלו להם: ויצמד ישראל לבעל פעור במ' בבעל פעור ויצמד ישראל בה' ואתם הדבקים בה' כתמרה דבוקה ז' בז' ויש לפרש לשבח דתמרה הדבוקה בחברתה כשתפרידין אותה מ"מ משייר מז' לז' כי הדביקות בא מלחלוחית הבא מכאן לכאן וכן ישראל אפי' בעת הפירוד לא יפרדו לגמרי ח"ו מהש"י משא"כ צמיד פתיל כשמפרידין אותו מהכלי לא נשאר רושם דביקות וכן הענין בע"א בזמן שהיצר תוקפו ויצמד ואחרי יעזוב את יצרו לא יראה רושם מהעבר גם זה ממרן הגאון זצוק"ל:

לקוב אויבי לקחתיך והנה ברכת ברך שמעתי בשם הגאון מוה' עקיבא איגר זצוק"ל אב"ד בפוזנא דאי' במדרש קוב לקב לקחתיך והכה ברכת ברך ופי' הגאון הנ"ל כי תכלית

קריאת בלעם היה להפך רחמים לדין ונהפוך הוא כי בלעם הפך דין לרחמים וידוע כי קל"ב ימים בשנה שאין אומרים בהם תחנון משום שהם ימי רחמי' ואותן הימים בקש בלעם להפוך לימי הדין ומול זה יש רכ"ב ימים בשנה כמנין ברך שאומרי' בהם תחנון והם ימי הדין והפכם בלעם לרחמים וזה כוונת הא' קוב לקב לקחתיך ביאתך הנה לעורר אותן קל"ב יום של רחמים ואתה בלכת ברך אותן רכ"ב ימים של דין ברכת אותם: אם יתן לי בלק מלא ביתו, לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי לעשות קטנה או גדולה שמעתי בשם הגאון ר"ש אסטערפאלי הי"ד לפ' מ' חז"ל הובא ברש"י וישם ה' דבר בפי בלעם ח"א רסן וח"א חכה הענין כי לקלל היה צריך בלעם להשתמש או בשם אלקים שהוא דין או בשם יה שהוא ג"כ דין ואמנם אם רצה לקלל בשם אלקים נותן לו רסן בפיו ולא אמר כ"א שם אל ואם רצה לקלל בשם יה נותן לו חכה בתוך פיו וע"כ השלים כל השם הוי"ה ית' וז"ש בלעם מה אקוב על איזה אופן אקוב אם רוצה לקלל בשם אלקים לא יעבור פי כי אם שם אל והיינו לא קבה אל ואם ארצה לקלל בשם יה ית' יצא בע"כ מפי שם הויה בשלימות והיינו מה אזעום לא זעם ה' וזה פי' דברי בלעם לא אוכל לעבור את פי כמו על פי, וזה לא אוכל לעבור על פי ה' אלקי לעשות קטנה או גדולה ר"ל לא לעשות משם הויה ית' קטנה דהיינו שם י"ה ולא גדולה לעשות שם אל גדולה לאמור אלקים:

ברמב"ן ד"ה אם לקרא לך ויקם בבקר הוא דבור אחד עם שלפניו:

ד"ה ותרא האתון כאשר תגיע למעלת הנבואה וצריך ביאור לפי דבריו ענין מכוח עם אשתו שלא היו נביאים:

ד"ה וטעם וישם ה' דבר בעבור אמרו שומע אמרי אל צ"ע דזה כאמר בנבואת האחרונות ושם לא כאמר וישם ה' דבר גם יתכן שאמר זה על הנבואה הראשונה בביתו:

סנסן ממני את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר, יל"ד דיבורך הו"ל למימר ונ' דבלק רמז לו למה ביקש מאתו שיקלל את ישראל ולא יבקש שיברך את מואב ואמנם באמת בלק היה בקי במעשה בלעם ולא האמין בצדקתו לאמור כי ברכתו מתקיימת כי אם האמין אשר לקלל ידע איזו סוד שע"י קללתו מתקיימת כמו שהיה באמת שידע לכוין עת הזעם כמ"ש רז"ל במ' ברכות ולזה אמר לו מה שאני מבקש שתקלל את ישראל ולא אבקש שתברך אותי הטעם כי ידעתי את אשר תברך כבר הוא מבורך ואין בברכתך תועלת אבל אשר תאור זה יואר:

סנסן ממני שנים רבים ונכבדים הנה המלאכים השיבו מאן בלעם הלוך עמנו ולא ידע בלק מה כוונת בלעם אם האנשים מעטים בעיניו ומתאוה שיבאו רבים מאלה או נכבדים מאלה ולזה שלח רבים וגם נכבדים מאלה:

ממני אם יתן לי בלק מלא ביתו אחרי כי המלאכים השיבו לו כי בלק אמר כבד אכבדך נתיירא בלעם שמא לפי"ד בלק הכבוד הזה יהי' פרעון כל טרחתי לפיכך השיב הנה בוודאי יתן לי כסף וזהב אבל בכל זאת לא אוכל לעבור את פי ה':

ממני אם לקרא לך הענין כבוד מלכים יקר בעיני ה' כמו שמצינו באלי' וישנס מתניו וירץ לפני אחאב ולזה אמר אם לקרא לך באו האנשי' אין דרך שיסרב אדם ב"פ נגד המלכות: אל נא תמנע מהלוך אלי א"ל הלא מלך מואב שלח אחריך ומה לך מי הוא השליח אל נא תמנע מהלוך אלי כי די לך כבוד בזה:

ממני ויקם בלעם בבקר כ' רש"י א"ל הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם שכ' וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ד' רש"י אלו נתקשיתי בהם שנים הרבה וכ' כוונת דבריו ע"ד שכ' החו"ה הצדיק הרוצה לצאת ידי חובתו בעבודת ה' ישתכל באנשי הרשע והתאוה היאיך כל יגיעה וכל הוצאה נקלה בעיני' להוציא לאור רשעתם ולהפיק תאותם ולמה לא יעשה האיש אמת כזה עבור רצון קונו והנה בלעם חשב בכל מעשיו להגדיל יותר מאבותינו ע"ה והשכים בבקר וחבש אתונו לאמור וכי גם אבותיהם של אלו עשו כמו זה לכבוד שמים והשיב לו הש"י רשע כבר קדמך אברהם וכו:

עיין ברמב"ן מ"ש ע"ד הנס בפתיחת פי האתון ולי כ' ביאור הענין דרש"י כ' הש"י העמיד בלעם לנביא שלא יהא פתחון פה לאו"ה לאמור אלו היה לנו נביאי' ועדן ק' היה לה' לבחור בחסידי או"ה ולא בבלעם שהיו בו כל המדות הרעות אמנם דע לך כי זולת תוה"ק אין דרך להגיע למעלת הנבואה וכל אשר לא קנה שלימות ע"י תוה"ק אם הצליח לנבואה היה זה רק לעשות שליחות ה' בארץ ולהורות על ענין זה בחר ה' ית' בבלעם שהיה מפורסם לרשע ורע וע"כ לא יאמינו כי ע"י מעשיו זכה לנבואה ויאמרו כי גם זולת התורה יש דרך להגיע לנבואה מה שהיה יכול לטעות אלו השרה הש"י שכינתו על חסידי או"ה ולענין באר ענין זה בפני שרי מואב פתח ה' את פי האתון ואחרי דברה את אשר שם ה' בפיה שב לאתונו ואתון הוה ואתון ליהוי וכן הוא אצל בלעם אף כי לפי שעה נתנבא ככלות הנבואה שב לאיתנו ויעץ על ישראל זמה ותועבה ולא יטעו שרי מואב כי הוא ראוי לנבואה:

לכה ארה לי, פ' בלק תרי"ט זכיתי לישב בסעודה שלישית על שלחן הגאון מסאנז זצ"ל וביאר המקרא הזה כי בלק ובלעם הבינו כל זמן שהקטנים בישראל נשמעים לגדולים אלופינו מסבלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו ולזה אמר בלק לבלעם שישתדל לעשות פירוד בין הקטני' המכונים בשם יעקב ובין הגדולים המכונים בשם ישראל ועי"ז גם בגדולים יפגע מה"ד והנה שורש ארה הוא לקט כמו אריתי מורי וארוה

כל עוברי דרך וז"ש לכה ארה לי כלומר לקוט לי את יעקב שיהא כפרד ועי"ז ולכה זועמה גם ישראל:

ממני, מי מנה עפר יעקב אמר הקטן שבהם מלא מצות כרמון ואי אתה יודע כמה סופר כמו שמצינו כי אתה כמונו עשרת אלפים ואיך יש מספר לרבע ישראל הם הצדיקים:

ממני, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל הש"י יבקש מעמי הארץ המכונים בשם יעקב שיהיו מאמינים ולא יחשבו מחשבות און אבל שיהא להם אהבת ה' וישמחו:

במצותיו זה רק מתלמידי חכמים יבקש כמ"ש בספרי ע"פו אהבת כיצד אתה מגיע לאהבה זו והיו הדברים האלה מתוך שאתה קורא ושונה אתה מגיע לאהבה ולא תהיה להם התורה לעמל וז"ש הש"י לא הביט און מחשבות מינות בהמון המכונה בשם יעקב ולא ראה עמל בת"ח המכונים בשם ישראל: ובעת זכיתי לישב על שלחן הגאון מסאכז כבדני לאמור דבר אגדה ובארתי הפסוק הלזה במה שכ' הגאון מהרמ"ע בעשרה מאמרות על מה שחתם הושע הנביא ספרו ופושעים יכשלו בם והיה יכול לסיימו צדיקי' ילכו בם אחר ופשעים יכשלו וביאר הגאון כי זה סיום בטובה בנבאר ד' המ' לע"ל יאמר מה"ד לפני הקב"ה הללו עוברי עבירה והללו עוברי עבירה מפני מה אלו נכנסין לג"ע ואלו יורדין לגיהנם מיד אומר הש"י תרד כל אומה עם אלהיה לגיהנם ואף הקב"ה יורד עם ישראל שנא' שם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי וביאר הגאון כי הש"י גלה מה"ט עונשי העבירות אף שלא גלה שכר המצות למען בעת יחטא הישראלי יהי' בלבו דאגת ופחד העונש ולא ישבע מן העבירה כשאר או"ה אשר אין פחד לנגד עיניו ועי"ז ינוכה להם מן העונש וזה ענין שבין חוטאי או"ה אחרי כי אין פחד בקרב לבם טוועמי' טעם חטא ולא כן רשעי ישראל וז"ש הש"י תרד כל אומה עם אלהיה לגיהנם לומר אני מעיד על בני גם בעת חטאם היה פחדתי עליהם ולא טעמו טעם חטא וזה ענין ר' הושע מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי ה' אשר גלה בתוה"ק עונשי העבירות כי עי"ז צדיקים ילכו בם יקנו עי"ז שלימות ופושעים אם גם יכשלו אבל בם בפחד העונש עליהם ע"כ ד' מהרמ"ע מפאני ועתה הן הן ד' הכ' הש"י לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל יען בעת האון והעמל ה' אלקיו עמו ותרועת כלומר מורא מלך בו: ממני, כי לא נחש ביעקב אמר אתה בלק סבור כי משה זה ע"י ניחוש וקסם יפעל לא כן הדבר כי לא כחש:

ממני, מה טבו אהליך יעקב הנה הבתי כנסיות שאין דרין בהם כי אם באים לפרקים להתפלל בהם נקראים אהל והמה מוכנים ליעקב שאינו עוסק בתורה אבל הבתי מדרשות נקראי' ביתא דרבנן והם משכנותיך ישראל לת"ח המכונים ישראל ואמר כ"ז

שיעקב בא אל אהלו וישראל אל משכנו אזי כנחלים כטיו כי בכל מקום שיבאו הן בארץ הן בחו"ל יקימו אותם להם:
ממני, יזל מים מדליו אמר המים היא תוה"ק שנתן השם לישראל מספקת להם במקום שאר החכמות והעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וזה יזל מים מדליו וא"צ למים זרים ואמנם וזרעו במים רבים בכל החכמות שאבו ממי התורה:
לכה איעצך, שמעתי בשם האברבנאל שאמר לו איעצך לכה מאתם כי בימיך לא יעשו לך רעה ואשר יעשה העם הזה לעמך יהיה באחרית הימים ולמה תצטער על עולם שאינו שלך:
עוד שמעתי איעצך עצה אשר יעשה העם הזה לעמך שיהיו כלם עם אחד באחרית הימים ע"ד שגזרו על בנותיהם משום ע"א:
ממני, דרך ככב מיעקב דימה בלעם העדר ממשלת ישראל בעקבא דמשיחא דכ' כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב ובפתע פתאום כ' ככב א' המאיר להם: אמנם בזהר כי בעת קץ יראה ככב א' מסוף העולם ועד סופו:
ממרן זצוק"ל והמה בוכים פי' בתרגום יונתן קורין שמע ביאר מרן דפנחס המתין עד שיקראו ק"ש ויסמכו גאולה לתפלה והסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק באותו יום וידוע דבק"ש רמ"ה תיבות ועם הג' תיבות שכופל הש"צ המה רמ"ח וזהו ויקח רמח רמ"ח תיבות של ק"ש בידו:

דרוש לפ' בלק תרכ"ט לפ"ק

וירא בלק וגו' את אשר תאור יואר יל"ד השינוי לשון מתחיל כל אשר עשה ה' לישראל ואמר ויגר מפני העם וחזר ואמר ויקץ מפני בני ישראל ותו מה שאמר את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר או הו"ל למימר בתרווייי' ל' עתיד תברך יבורך או בתרווייי' ל' הוו' ואשר תאור ארור, והנה גם במאמר הראשון שאמר בלעם יל"ד שהחליף בכל פעם מיעקב לישראל ארה לי יעקב זועמה ישראל עפר יעקב כובע ישראל ושאר המאמר וברבות ע"פ לכה ארה לי אלו באומה אחרת בקש שאקלל כגון בני אברהם ויצחק הייתי יכול אלא יעקב, מלך שבורר לעצמו מנה ועמד אחר ואמר גנאי עלי' כלום יש לו חיים ואלו חבלתו ונחלתו וסגולתו שנא' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, ולכה זועמה ישראל מלך שנטל עטרה ונתנה בראשו ואמר אדם שאינה כלום יש לו חיים ואלו כ' בהן ישראל אשר בך אתפאר ע"כ הענין בלק ובלעם הבינו שני' כי עם ב"י המה נחלקי' לב' כתות צדיקי' והמוניי' וחשבו כי הנסים שנעשו לישראל המה משום שהצדיקי' שבהם הם

דבקים בשכינה וגם המה מגיני' על ההמון ואמנם אם יגרמו עונות ההמון שיפרץ בהם פרץ אזי גם להצדיקים יהי' זעם וראי' לדבר מתאוננים שנא' בהם ויהי העם כמתאוננים וסיום ותבער בקצה המחנה ופי' רש"י בקציני' שבמחנה ואמנם מתחלה נתעורר הדין על העם וכשפגע בהם מה"ד ממילא נתעורר הזעם על הקצינים שבמחנה ועתה נבא לבאר הנה בלק זה שראה כבישת סיחון ועוג וראה כי אותו הניחו ידע כי מה' הוא והוא צוה עלי' אשר ע"כ לא הי' לו לדאוג מפני הצדיקי' אמנם היתה כל דאגתו מפני ההמוניי' ואמנם ידע כי אם ההמוניי' לא יעשו רצון ה' לא יהי' ה' עמהם ולא יעשה להם נסים אכן מאחרי כי מצד עצמם המה רבים אינם צריכין לנס כלל ואמנם לזה עלה בלבו עצה אחרת שישתדל לפתות ההמון לעזוב דרך התורה וממילא יעשן אף ה' בהם ואמנם ידע כי ההמוניי' יסורו למשמעת הגדולים בענין ולא יאבו להתפתות ומעתה יבוארו הכתובי' הראשוני' אמר וירא בלק כלומר התבונן כל אשר עשה ישראל לאמורי כלומר הכל נעשה מהגדולי' והתבונן כי המה נצטוו לבלתי עבור בגבולו בחזקה אבל ויגר מואב מפני העם ההמוניי' שהמה מעצמם ילחמו אתו ואמר כי רב הוא כלומר ואינם צריכי' נס אמכם אילו עמהם לבד הי' נידון הי' יודע מה לעשות כלומר לפתות אותם לעזוב ארחות אבל בענין זה ויקץ מואב מפני בכי ישראל כלומר:

הגדולי' לא יניחו לקטני' לחטוא וז"ש אח"כ לזקני מדין עתה ילחכו הקהל כלומר והגדולי' אין אנו מתייראין רק מפני הפחותי' המכוני' בשם קהל והנה בלק זה הבין כי מהות ענין בלעם היא כך אחרי כי הוא שתם העין וכל הפסול יודע לפסול הוא מבקר אחרי מומי כל עם ועם ואיש ואיש ועי"ז הוא מעורר דין על כל א' וא' והנה הקללה מעצמה שמקלל אין בה ממש כ"א ע"י קללתו יעורר מדכי' למעלה אמכם א"כ לענין הקללה יוכל כן כי ה' ית' מצד עצמו ארך אפים ואמנם אמרה תורה מנחת זכרון מזכרת עון כי ע"י תביעת הבעל פוקד הש"י עון האשה אבל ברכתו אין בו ממש ומעתה יתבאר הכ' וישלח אל בלעם שלח לו ארה לי את העם כלומר הפחותים שבהם כי מהם לבד יש לי לדאוג ואמר אל יהא תימא בעיניך למה אבקש שתאור את העם ולא אבקש שתברך אותי לזה אמר כי ידעתי את אשר תברך צריך להיות מבורך בלא זה ואם אינו מבורך אין ביכלתך להביא עליו ברכה אבל את אשר תאור זה יואר וע"ד שבארנו והנה באמת בלעם זה הי' נצב על ראש הפסגה ונתן עיניו בישראל כמבואר בדבריו והי' סבור לגלות קלון הפחותי' שבהם ולעורר דין עלי' אבל לא ידע כי עם ב"י נאמר עליהם שעריך כעדר העזים קלים שבנו יש בהם מדות ישרות כבני יעקב וכפלח הרמון רקתיך ריקני' שבנו מלאי' מצות כרמון וכל יותר שרצה להביט בהם קלון פתח ה' ית' עיניו ונשתומם על

המעלות היקרות לפחותי' שבנו וז"ש הכ' ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם שרצה לספר בגנותן של ישראל אדרבא הוכרח לספר בשבחן והיינו דאמר ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי עי"ז שסיפר בשבחן הביא ברכה עלי' ואמר הטעם כי אהבך ה' אלקיך ועל כל פשעים תכסה אהבה והנה בלעם הסביר ד' בלק ששלח לו ארה לי את העם כי ר"ל בשם עם ההמוניי' המכוני' בשם יעקב ואמנם כוונתו כי אם יהי' ביעקב פרצה גם על ישראל יחר אף ה' וז"ש לכה ארה לי יעקב ועי"כ ולכה זועמה ישראל והשיב לו על שאלתו אתה סובר כי פחותי עם ב"י המה כפחותי שאר אומות אשר המה קללת אלקי' בארץ לא כן הדבר גם ההאוניי' שבהם קראם הש"י יעקב חבל נחלתו גם אלו המה כדאי שיאהב הש"י אותם וכ"ז אשר ההמוניי' בדרך זה ומי גרם להם זה גודל קדושת הצדיקי' אשר עלי' כאמר ישראל אשר בך אתפאר והיאיך יזעום הש"י עלי' ונתבארו ד' המ' כי במלות יעקב וישראל כבר ביאר לו בלעם כי מן הנמנע ליעשות בקשתו וביאר אח"כ דבריו ואמר מה אקוב היאיך אקוב ליעקב שהוא לא קבה אל איננו בכלל קללת אלקי' כ"א עדן יתקדש ש"ש על ידו וממילא מה אזעום את ישראל אם המה בדרך אשר לא זעם ה' שאינם מעוררי' שום זעם למעלה וע"ז אמר אם גם יגעתי בכל כחי מראש צורים ומגבעות לראותו לשורו בכל זאת מצאתי הן עם ההתוכיי' שבהם ג"כ לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב כלומר אפי' החשובי' שבגוים אינם בערך ההמוניי' שבישראל ואמר מי מנה ר"ל בזה שני' דברי' יקרי' כי מנין ומספר לא שייך כ"א על דברי' שוים ואמנם בכל עם החכמי' אינם עולים במספר שאר כי אם כל א' לפי ערכו אבל בישראל אפי' הפחותי' שבפחותים הנקראי' עפר יעקב א"א למנותן כי כל א' וא' יש בו מעלות ומדות מה שאין בחבירו וא"כ בעפר יעקב מה יעלה על האומה בכללה וכנה אותת בשם רובע ישראל ע"ש הארבע מינים שמכונים בהם האומה ישראלי' אתרוג לולב הדס וערבה כמבואר כ"ז במ' רבה פ' אמור וביוצר לסוכות הש"י יהפוך לבו בכל עת קללת שונאי ציון לברכה ויברך את עמו בשלום, אמן כיה"ר:

הערה עוד לפ' בלק בפעם הראשון נאמר ויעל בלק ובלעם פר ובשנייי' נאמר ויעל פר ואיל ובשלישי נאמר ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר ואיל כ' הענין כי בתחלה שיתף בלק עמו בהקרבתו וכשראה שלא הועיל סבר שמא פיגל בלק במחשבתו והעלה לבדו וכשראה שלא הועיל תלה הדבר בעצמו וצוה לבלק שיעל לבדו:

ליקוטי והערות לפ' פנחס

ממרן הגאון זצוק"ל את בריתי שלם ולא כשהוא חסר בעל מום נ' דבמג"א סי' נ"ז הביא דעות אם בעל מום חסר אבר ראוי להיות ש"צ נ' הטעם דכל ענין שא' מישראל מוציא רבים משום שכל ישראל נפש אחת כמ' ישעי' זקן ונשוא פנים הוא הראש וא"כ כ"א מישראל לפי מה שהוא הוא אבר אחד מישראל והגוף צריך לו וא"כ ע"כ המוציא הרבים לא יכשר בגוף חסר אבר והנה פנחס זה בזכותו אשר קנא לאלקיו הגין על כל ישראל והראה בזה כי כל ישראל גוף א' והראש מגין על כלם וגלל כן גילה לו הש"י כי כהן חסר אבר אינו ראוי לכהונה ע"ד שכ' וזה הסמיכות לכאן:

עוד סכסן ממרן זצוק"ל פנחס בן אלעזר כ' רש"י בדין הוא שיטול שכרו וכ' עוד לפי שהיו השבטי' מבזין הענין ארז"ל פ"ק דגיטין ע"פ קינה ודמונה וערעדה כל שיש לו קנאה על חבירו ושותק שוכן עדי עד עושה לו דין והכוונה ע"ד שד' רז"ל תולה ארץ על בלימה על הבולם עצמו בשעת מריבה נמצא כי ע"י שתיקתו של זה מתקיים העולם והש"י שוכן עדי עד בעולמו ולזה עושה לו דין והנה פנחס זה הציל בקנאתו לכל ישראל והיו מבזין אותו והיה ראוי' שהש"י יעשה לו דין אמנם צדיק שכמותו עבר על מדותיו ומחל להם וע"ז היה בדין שיטול שכרו על שהיו מבזין אותו ומחל להם וזה שאמר הכ' בתחלה השיב חמתי בקנאו את קנאתי ואח"כ על ידו ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי על שבזו אותו ואמר ע"ז לכן אמור כי מה שלא גלה הש"י שכר המצות משום שכן השכר הוא חסד מאתו ית' כדכ' מי הקדימני ואשלם אבל פנחס זה שהיה בדין שיטול שכרו פרסם הש"י שכרו: פי' אחר ע"ד רש"י הנ"ל ממרן זצוק"ל דהמפ' הקשו על מ"ש רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא והאיכא בל תלין ותי' מכן מאחר דכל מצוה ומצוה החיוב על האדם לשנותה כל ימי חייו א"כ ל"ש גמר מלאכתו כ"ז שהוא בחיים ואין כאן בל תלין אמנם הקנאה הזאת שאירע לפנחס היה מצוה שלא יארע כיוצא בה עוד ונגמרה לעולם מלאכת מצוה זאת וא"כ בדי הוא שיטול שכרו: ממרן זצוק"ל ד' רז"ל רמז לניסוך המים נאמר בשני ונסכיהם מ' יתירה ובששי ונסכיה י' יתירה ובז' כמשפטם מ' יתירה הרי מ"י"ם' ונ' דדהע"ה רמז לזה במ"ש שופך ב"ו"ז על נדיבים כי ענין ניסוך המים להציל ישראל מאו"ה שנקראו מים הזדונים ואמר וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות: רמז למ"ש רש"י כי הצ"ח כבשים שהקריבו בסכות היו מגינים מן הצ"ח קללות שבו"ת והיינו וישגב אביון מעוני מהקללות וישם כצאן שמקריבין בסכות משפחות ובמ' פ' נצבים לא יאבה ה' סלוח בגין צ"ח ולא יאבה סלוח כי הכבשי' מגיני על כל מי שיש לו חלק בתרומת הלשכה ואפי' מי שממשכנין אותו ונוטלין ממבו בע"כ והטעם שמכפר על כיו"ב ע"ד

שכ' הרמב"ם גבי כופין אותו דהאיש הישראלי חפצו האמתי לעשות רצון קונו אלא שיצרו תוקפו וכשמכין אותו ואומר רוצה אני רצון זה הוא רצונו ממש ואמנם מי שלא קיבל עליו מתחלה התורה א"כ לא שייך זה ואם הוא יש לו חלק בתרומת הלשכה ע"י שכפוהו ליתן שמשכנו אותו לא יאבה ה' סלוח לו על הצ"ח קללות עם הצ"ח כבשים:

ממרן זצוק"ל בשם תוס' על התורה תכנת שבת רצית קרבנותי' הכוונה למ"ר פ' אמור דהא דכ' ומיום השמיני והלאה משום דא"א לשבעה ימים בלא שבת צוה הש"י שלא יבא קרבן על מזבחו טרם שבת שבת א' מיהת:

ברמב"ן ד"ה הודיע הקב"ה ולכך אמר אשר קכא לאלקי' נ' כוונתו על הפירוד בין המדות:

שם ד"ה וטעם בנכליהם והיה משה לעשות מלחמה במואב צ"ע הרי אין עונשין מן הדין וכ' ד' הרמב"ן דבאומות אינו כן:

שם ד"ה לזרח בפ' אלה שמות ר"ל בסדר ויגש:

שם ד"ה לרב תרבו שצווחו בכי יוסף כצ"ל, אץ לך הר אפרים כצ"ל: שם באו"ד ד"ה והכלל ועוד הכרחנו הענין כצ"ל:

שם ד"ה וטעם צו את בכי ישראל והמוספין ומנחתם ונסכיהם הכל דבור אחד: שם באו"ד והזהרו שתקריבהו לי הכוונה אני מודיעך כי אשי מלאכי קדש ניזונים מקרבנותיך אבל אתה צריך ליזהר להקריבם לשמי לא למלאכים ח"ו: שם באו"ד והכל שלם ר"ל שאין חסרון ופירוד בין המדות בשבת:

שם ד"ה וטעם שלשה וכן ביום הכפורים צ"ל הבכורים:

שם ד"ה ויאמר משה ואמר בסוף ס' המועדות וידבר משה צ"ע דגם משם דרשו רז"ל במתני' סוף פ' בני העיר מצותן שיהי' קורין אותן בזמנן: הערה בד' רש"י כ' רש"י ומבני בנימין חסרו ה' משפחות כאן נתקימה נבואת אמו וכו' וצע"ג דבע' שנה שהלכו ישראל במדבר נתוספו על בני בנימין עשרת אלפים ומאתים והיכן הם הה' משפחות שחסרו והאיך נתקיימה נבואתה:

סנסן ממני בדין הוא שיטול שכרו אם האדם עושה מצוה אשר טבעו נוטה אליה אין שכרו מרובה כ"כ אבל פנחס זה היה בן בנו של אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ואוהב הבריות והרג נשיא שבט מישראל לכך בדין הוא שיטול שכרו כי למצוה כזאת לעולם לא נוצר:

את בריתי שלם ולא כשהוא חסר הענין אחרי שיראו המון עם כי פנחס זה נשכר בקנאתו זאת כ"כ יבאו הכל ויקנאו בעוברי עבירה עד שיגיע למה שארז"ל עושין מעשה זמרי

ומבקשין שכר כפנחס וע"ז רמז הכ' לקנאות ראוי מי שהוא שלם כפנחס שלא היה בו דופי ולא כשהוא חסר בעצמו:

ושם האיש המוכה כ' דבאמת שם רשעי' ירקב ולכך בשעת מעשה לא נזכר שמו אבל אחרי כי נתקדש ש"ש על ידו הזכירן הכ' ע"ד שארז"ל מבני בניו של המן למדו תורה בבכי ברק וביאר מרן דכל הרשעי' שנזכרי' שם בההוא שמעתא זכו לכך ע"י שנתקדש שם שמים על ידם:

ובמ' איתא כי באמת הוא שלמיאל בן צורישדי וכ' דננהו הכ' שלא להזכיר על רשעתו שם אל ושם שדי ומרגלא בפי מרן זצוק"ל דמה ששגור בפי כל ישראל שקורין לאדם שאין לו מזל טוב שלמיאל הוא עפ"י המדרש דמאחר דנעשו לפנחס י"ב נסים שיהרג הוא א"כ היה גרוע המזל וצריך להוסיף דמ"מ אין רוצין לקראו זמרי משום אל תפתח פה:

וע' ברמב"ן ר"פ במדבר כי ענין המנין הן בפ' במדבר הן בפ' זו היה כדי לידע מנין אנשי חיל יוצאי צבא מאחר שהיו מזומנים לכנוס בקרוב לא"י אלא דהמנין של במדבר נתקלקל ע"י המרגלי' ועכשו שהיה דור אחר היו צריכין להמנות שנית:

כ' הרמב"ן דאונקלוס תרגם ושם בת אתת אשר[ולפנינו ליתא] והו"ל בת יורשת וצ"ע דבת מי היתה אם היה אביה משבט אחר למה ייחסה הכ' על שם אשר ומשבט אשר הרי וודאי לא היתה דאם גם נשאו השבטים אחיותיהם אבל בנותי' ובנות בניהם לא מצינו שנשאו:

כ' רש"י י"ב פתקין נתנו בקלפי נ' דל"ד י"ב דהרי שבט ראובן ושבט גד נטלו נחלתם בעבר הירדן ע"י משה:

יפקוד ה' אלקי הרוחות נ' דגם מרע"ה ידע כי הש"י לא יניח את ישראל בלי מנהיג אבל חשב אולי יתן הברירה בידם לבכור מי שירצו בו והיה זה קשה בעיניו משני פנים הא' מאחר שאין דעותיהן של ישראל שוות בקושי יסכימו על א' ויאריך הזמן עד שיבחרו ובין כך ובין כך יתקלקלו והמנהיג הבא אחריו יתלה הסרחון במרע"ה ולא כן אם הש"י ישית מנהיג בין היום למחר יתיצב על מקומו וכמו שהיה ביהושע לשעתו וזאת שנית כי המנהיג צריך ליצא לפני העם ולא להיות כרוך אחריהם וע"ד זה יוכל להוציאם ולהביאם ואמנם אם ע"י בחירתם יתגדל בנקל שיחניף לאשר נתנו עיני' עליו וז"ש אל תתן לפניהם שהם יבחרו להם מנהיג כי אתה אלדי הכוחות לכל בשר וידעת שאין דעותיהן שוות ויאריך הזמן עד אשר ישתוו לזאת יפקוד ה' איש על העדה ואם אתה תפקוד אותו ולא הם יהיה איש אשר יצא לפניהם ולא להיות כרוך אחריהם ואשר יבא לפניהם ועי"ז יהיה

ואשר יוציאם ואשר יביאם ומה שאמרתי בהאריך הזמן כוונתו ולא תהיה עדת ה' ע"י שיהיו בלי מנהיג ימים יאמרו כי לעת עתה המה כצאן אשר אין להם רועה:
כ' בסידור שערי השמים דבמ' איתא למה נקראת לבנה שמלבין עונותי' של ישראל ופי' הגאון הנ"ל בנפ' הכ' אם עונות תשמר הכוונה אם אתה מדקדק עמנו הלא כ' בתורתך הביאו עלי כפרה שמעטתי את הירח והרי אתה מתחרט על מעשיך ואבוש מה יצדק וז"ש כי נקראת לבנה שמלבין עונותי של ישראל: כ' רש"י תמימי' יהיו לכם ונסכיה' יין שהעלה קמחין פסול וצ"ע דזו דעת יחיד ולא כהל':
חדשה לה' בשבועותיכם, ר"ת חלב רמז למאכלי חלב בשבועות, של"ה:

דרוש לפ' פנחס תרל"א

טרם צאתי למרחץ וויהנע פה שוראן יע"א:
רש"י ממדרש רבות לפי שהי' השבטי' מבזים אותו ואומרים ראיתם בן פוטי זה שפיטם א"א עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכ' וייחסו אחר אהרן:
בגמ' קידושין פ"ג הי' מקריב ע"ג המזבח ונמצא בן גרושה עבודתו כשירה שנא' ברך ה' חילו חללי' שבו נמצא בעל מום עבודתו פסולה שנא' את בריתי שלם כשהוא שלם ולא חסר והכי שלו' כ' ו' דשלו' קטיעא והוא תימא מה ענין דרשא זו לכאן:
כ' בזכרי' כה אמר ה' צום הרביעי וכו' יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדי' טובים והאמת והשלום אהבו יל"ד וכי מי פעל צום זה שיהי' לששון עכ"פ הצרה שאירעא בו הרי לא נתרפאת ומה ענין והאמת והשלום אהבו לכאן:
ארז"ל במ' יומא בית ראשון מפני מה חרב מפני ג' עבירות ע"ז גילוי עריות ש"ד בית שני מפני מה חרב מפני שנאת חנם ואמרו שם טובה צפורכן של ראשוני' מכריסן של אחרוני' ואמרו ראשוני' עדיפי שהרי חזרה להם בירה:
וצריך לבאר ענין שנאת חנם הלזאת ונ' שהיא אשר ביארה שהע"ה בקהלת באמרו ראיתי את כל המעשי' הנעשי' תחת השמש ואת כל כשרן המעשה והנה כלם קנאת איש מרעהו ופי' רש"י כי כל ההשתדלות הן בעניני העולם הן בעניני מצות ומע"ט הכל קנאת איש מרעהו כי כל א' משתדל רק מחמת קנאתו את חבירו הן בעושר וכבוד הן בשם טוב וכיו"ב והנה קנאת העושר והכבוד ידוע שמביאה לידי שנאה כאשר יראה כי השתדלותו לריק ואמנם הקנאה במע"ט אם יסודה האמונה היא טובה כמ"ש אל תקנא באנשי חמס רק ביראת ה' כל היום אבל אם היא רק להשיג שם טוב ושלא להיות פחות במעלה מחבירו היא מביאה לידי שנאה עצומה כי באמת המקנא הזה לא ישית לבו וחפצו

לעשות מע"ט כאלו ולשמור מעבירות רבות אבל מה יעשה למה יפחת כבודו אבל מאוד יחרה לו על חבירו המביאו ללחץ הזה בעל כרחו והנה המאמין אשר הש"י זן ומפרנס ומכלכל והעושר והכבוד מלפני לא יקנא בעשיר בעשרו והמאמין באמונה של חבירו ששם הש"י חלקו בין אנשי יראת ה' למען יוסיף אומץ ביראתו אבל אבותינו עם מעשי' הטובי' לא כחלו אמת ואמונה וחסרון האמונ' אשר הש"י הזן ומכלכל הביאה אותם לשנאת הבריות מקנאת העושה וחסרון האמת הביאה אותם לשנוא בלבב' ליראי ה' באמת יען על כרחם כמוהם צריכין ללכת בדרך ונתקיים בהם ויפתוהו בפיה' ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו היינו האמונה ולא נאמנו בבריתו היינו האמת וכמ"ש והנה אבותינו בבית ראשון נתגלה עונם לעיני כל ואמר הכ' כל מכבדי' הזילוה כי ראו ערותה ואף אם בבאם לגלה חזרו בהם ולא מצינו בהם בשובם מן הגולה שמץ ע"ז ורק שאר עבירות אשר הוכיחם עזרא על הנשים נכריות, ואמנם מין זה של שנאת חנם הטמון בלבו של אדם עדן נתקיים בנו בלב ולב ידברו והנה הצפורן הגדול יותר מדאי הוא דבר מאוס בטבע כמו"ש ועשתה את צפרני' אצל יפ"ת כדי שתתכוול בעיניו ואמנם בראות האדם אשר יבזו אותו בשביל מיאוס זה אף הוא יסירנו לא כן מדה מגונה הטמונה בקרב האדם וז"ש רז"ל טובה צפרנן של ראשוני' העבירות הנגלות המאוסות של אבותינו הראשוני' מכרסן מהמדות המגונות בכריסן של אחרוני' והראי' שהרי חזרה בירה לראשוני' ולא לאחרונים, והשתכל כי ירמי' בתחלת נבואתו בהפטרה לפ' זו ראה ב' הענינים בתחלה אמר לו ה' מה אתה רואה ואמר מקל שקד ואמר לו ה' היטבת לראות כי שוקד אני על דברי לעשותו ובשני' אמר סיר נפוח ופניו מפני צפונה וא"ל ה' מצפון תפתח הרעה והיטבת לראות לא אמר והענין כי נבואה ראשונה היתה על בית ראשון ושם עמד ה' ית' עלינו במקל עוז ושבט מישור ושלח עבדיו הנביאי' אלינו השכם ושלוח והביא ייסורי' עלינו ואח"כ הגלה אותנו עד כי חזרנו בתשובה וקיים בנו רק אתכם ידעתי על כן אפקוד עליכם וז"ש מקל שקד וא"ל הש"י היטבת לראות הנבואה הזאת טובה המקל הזה הוא אשר אני שוקד מדי יום על דברי לעשותו עד עשו אותו ואמנם אח"כ סיר נפוח וסיר זה אין אדם יכול לשער מה בתוכו אולי אפי' רביעתו איננו מלא רק החום יעשה אשר הנתון בתוכו ינפח ואמנם גם החום איננו ניכר רק צפון וז"ש סיר נפוח אני רואה ופניו מפני צפונה והי' המשל על אנשי בית שני שהי' דומי' במעשי' לסיר נפוח כל מצות ומע"ט והכל רק מבלי אמת ואמונה וא"ל הש"י מצפון זה תפתח הרעה ויש עוד רמז כי למדו קנאת איש מרעהו הלא בצפון בין אנשי בבל אשר כך מדתם כמבואר מנבוכדנצר וחביריו והנה הד' צומות תכליתם לעורר לתשובה כמ"ש הרמב"ם אם נציג בימי' האלו

לנגד עינינו כל מה שאירע בהם ונראה כמה החטא גורם בנקל נשוב מרוע מעלילנו וידוע כי במקום שבעלי תשובה עומדי' אין צדיקי' גמורים יכולים לעמוד נמצא הצום יהי' לששון כי הוא הגורם ואמנם התשובה צריכה להיות לא כבית ראשון שהי' בהם שלם מהעבר והאמת כלו סג יחדיו נאלחו ולא כבית שני שהי' בהם לפני' אמת מצות ומע"ט אבל לא הי' שלם משום שלא הי' אמת לאמתו כ"א והאמת והשלם אהבו והנה פנחס זה הי' נכדו של אהרן ע"ה שהי' אוהב ורודף שלם ובמעשה העגל ג"כ לא מיחה בזרוע ולזאת אמרו כי גם פנחס זה מחמת שבא מיתרו יש בו מדת קנאה זו אבל באמת ח"ו הי' כך מדתו של אהרן כ"א העיד עלי' הכ' תורת אמת היתה בפיהו ואח"כ בשלם ובמישור הלך אתי ובעגל ידע בבא נעשה לא יקום ולא יהי' והי' זה מחכמתו להביא הדבר בשלם הכל אבל זמרי זה שהקריב המדיני' לעיני משה לולא הי' אהרן שם לא בא פנחס למצוה וז"ש עליו הכ' משום שהוא בן אהרן הכהן עשה ככה ולא תאמרו עליו כי איננו אוהב שלם כאהרן אדרבה הנני נותן לו את בריתי שלם כך יהי' לנצח ברית השלם האמת והשלם ולא השקר והשלם ואמנם הכהן הרוצה לאחוז במדתו של פנחס צריך שלא יהי' בו מעכב שיאמרו לו טול קורה מבין עיניך ואמנם העיכוב הזה אם הוא מחמת חטא אבותי' לא אכפת לן בי' אדרבא אין ממנין פרנס אא"כ קופה של שרצים תלוי' לו מאחוריו אבל אם הוא בעצמו בו חטאי' ופשעי' אזי תוכחתו לא תועיל והנהגתו לא תצליח וזה שרמזו רז"ל נמצא בן גרושה עבודתו כשירה נמצא בעל מום עבודתו פסולה מ"ט כשהוא שלם כרת לו ה' ית' ברית ולא כשהוא חסר:

בילקוט תהלים אשא עיני אל ההרים זה מלך המשיח שנא' מי אתה הר הגדול לפני זרובבל והיכן הוא בא דרך ההרים שנא' מה נאוו על ההרים רגלי מבשר אז"ל במ' סוכה לע"ל הקב"ה מביא יצ"ה לצדיקי' כדמה כהר לרשעי' כחוט השערה הללו בוכין היאיך יכלנו לכבוש הר גדול כזה והללו בוכין היאיך לא יכלנו לכבוש חוט השערה כזאת ואף הקב"ה מתמיה עמהם שנא' כי יפלא בעיני שארית העם הזה גם בעיני יפלא, הדין מתבקש מן הרשע תחלתו רק על עברו בזדון מצות ה' והשכר הניתן לצדיק עיקרו על עבדו את ה' בכל לב נמצא זה נשכר על ועשה טוב וזה נידון על עברו על סור מרע ואמנם בין סור מרע לועשה טוב מרחק רב כי הסור מרע אם נתבונן בו נראה עין בעין ד' רז"ל אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות תוה"ק דרכי' דרכי נועם ולא הכבידה עלינו כמ' הכ' עמי מה הלאיתיך לולא חטאינו אין לנו כ"א יום א' בשנה לענות נפשינו ובשאר ימי' היושב בתעני' אי לא מצי לצעורי נפשי' נקרא חוטא ואפי' נזיר שלא הזיר עצמו כ"א מן היין נקרא חוטא וכל מה שאסרה תורה עלינו הם דברי' אשר בנקל יפרש האדם

מהם ורובם יודו לכו חכמי או"ה כי הם לטובת האדם כמו הטריפה ושאר המאכלי' האסורין רובם והכה תוה"ק לא מפי איש א' קבלנו' כ"א ס' רבוא ישראל מבני עשרי' שנה העידו על אמתתה הם שמעו בסיני אנוכי וגו' הם ראו כאשר ירד עמוד הענן ודבר עם משה שבעי' זקי' השיגו עם מרע"ה בפ"א וברגע א' כל נבואתו ואמנם האומות אשר לא אבותי' ראו כל אלה למה זה יקבלו אותה ולא להם נתנה ודי לחסידי או"ה בז' מצות והנה החוטא הזה אם יסב במסבת חברי' ויביאו לפניו תבשיל העשוי משקדי' ויעמדו שני אנשי' יקרי' ויתרו בו שלא יטעום התבשיל כי נתערבו שקדי' מרים שהם ארסיי' ועשרה אנשי' שלא היו אצל המבשלת לעגו לו ויאמרו קום אכול וכי מי פתי יסור הנה לסכן נפשו אודות מאכל השקדי' אשר לא יוסיף לו בבריאות גופו מאומה ומה בין זה לדתי תוה"ק ס' רבוא אבותינו אשר השפחה שבהם ראתה שכינה הם העידו כי תוה"ק אשר יעשה אותה וחי ובשביל מותרות יסכן וימית נפשו הלא כראה כמה יבזבז אפי' הזקן אם יאריך עוד איזו שנים בחיים והתורה העידה כי ע"י דיני' וחי לעולם אמנם חוטא זה לא יתבונן כ"כ אבל לע"ל כאשר יתבוננו בה בינה ויראה כי בחוט השערה בקורות עכבוש בבנין רעוע החליפו תוה"ק יאמרו האיך לא יכלנו לכבוש חוט השערה כזאת ואמנם העושה טוב הוא להיפך הצדיק רואה בכל יום איך אלה רשעי' ושלוי עולם השגו חיל ישליו אוהלי' לשודדי' ולהיפך הצדיק נגוע כל היום ואף גם זאת הרשע מכתיר את הצדיק ובכל זאת מתהלך בתמי' ויאמר אל אמונה ואין עול אל מלך נאמן אין הנסיון הזה קטן אמנם בעוה"ז מתנחם הצדיק וישיב אל לבו כי לא אשר יראה האדם אולי האיש הזה אשר אחשבנו לרשע הוא טוב בעיני ה' ממני והוא הצנע לכת עם ה' וכן הוא החיוב לדין לכף זכות אבל בבא העת ויצאו וראו בפגרי הפושעי' ויראו כי אדרבא הרשעי' עוד השחיתו יותר מאשר ידע ובכל זאת לא עזב אורחות יושר יבכה היאיך יכלנו לכבוש הר גדול כזה ואמנם באמת הש"י עושה כן לנסות הצדיק כמ"ש החו"ה בשער הבטחון וז"ש אף הקב"ה מתמיה עמהם כלומר הש"י מודה שעשה כן למען יפלא בעיניו צדקת הצדיק ואמנם טרם יבא משיח צדקינו יקיי' הש"י והסירותי את לב האבן מבשרכם ולא ידמה לצדיקי' הר הזה כי אלי' ז"ל משיב לב אבות על בני' ולב בני' על אבותם וז"ש מי אתה הר הגדול לפני קודם בא זרבבל למישור ואמנם אז כראה כמה שכר קצרנו ע"י נסיון הזה וז"ש והוציא את האבן הראשה כאשר יסיר הש"י לב האבן אז תשואת חן לה והנה א' מהנסיונות הוא מ' איתן אשר חרפו עקבות משיחך אם יאמין המאמין בביאת הגואל בפה מלא ילעגו להו ואמנם בבא גאולתינו אזי מה נאוו על הצדיקי' רגלי מבשר אומר לציון מלך אלקי' ואמנם ימי הקץ אמר מרע"ה כי יראה כי אזלת יד וז"ש דהע"ה מאין

כאשר יראה כי אין איש אז יבא עזרי ואמר הטעם אמר הכ' אם לא בריתי חקות שמי' וארץ לא שמתי וא"כ עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ כי זולת זה אין להתקיים עזרי מעם ה' בב"א:

עוד הערה לפ' פנחס המה דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו הכוונה הש"י צוה לקרותם בכל עת אל העדה למען לא יתרעמו על כל אשר נעשה ומ"מ לא הועיל והצו:

מה שדקדקו רז"ל רק על ונסכיהם ונסכי ולא דקדקו על ומנחתם מנחתם משום דקאי הכ' אתמיד שייך רק ונסכה ל' יחיד ועפ"י המסורה צריך לדחוק דקאי גם אתמיד של בין הערביים ע' רמב"ן:

ליקוטים והערות לפ' מטות הערות ברמב"ן

ד"ה וטעם ידור נדר והנדר בתבונה שמעתי מפי מרן זצוק"ל נדר ר"ת כ' דר כלומר שער החמשים עולם האצילות ותורה בתפארת עמודיה שבעה עם ספירת מלכות:

שם ד"ה ושלח אותם כנקמת עמלק כנקמת ז' עממים כצ"ל:

שם ד"ה וכל אשר לא יבא כתלי דחזירי אשתרו להו וזה דלא כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים דמפ' ד' הש"ס בשעת מלחמה וכל מלחמה אחת היא:

שם באו"ד וטומאה הותרה בצבור ד' הרמב"ן אלו צע"ג וכי טומאה הותרה בצבור לעולם לענין קרבן צבור אתמר ותו לא ואולי כוונת הרמב"ן על מ"ש ואתם חנו מחוץ למחנה דזה לא היה שייך גבי מלחמת סיחון מאחר שכל הצבור טמאים היו ל"ש שלוח מחכה בטמא מת כלל, ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבשלמא התם במלחמת סיחון שנטמאו רוב ישראל עם הזקני' ות"ח וכיון שאלו יטהרו עצמן יטהרו כלן משא"כ במלחמת מדין שלא נטמאו כ"א י"ב אלף הוצרך להזהירן:

שם ד"ה ואת כבו שהיו אמוריי' קורין וכו' אבל מצינו בישעי' קרס כבו וילפי' רבותי' במ' מגילה מזה דליצנותא דע"א שריא ש"מ כבו שם ע"א הוה:

רש"י לכל מטות ישראל לרבות שבט לוי צ"ע הרי לא הלכו כ"א י"ב אלף וצריך לדחוק כי בית יוסף למטה א' יחשב וצ"ע, ותלמיד א' השיב לצבא הי' י"ב אלף ושבט לוי הלכו לשאת הארון וכלי הקדש:

נקום נקמת בני ישראל ומשה, אמר לתת נקמת ה' הנה המדינים השיאו את ישראל לדבר עבירה והביאו המגפה:

בעדת ה' והש"י שיקר בעיניו נפש א' מישראל צוה נקום נקמת בני ישראל אבל מרע"ה שהיה כבד מנשוא בעיניו עבירה זו שעשו אמר לתת נקמת ה' במדין:

זאת חוקת התורה, יש בזה רעז דגיעולי מדין חידוש הוא ולכך קראו חקה: זצוק"ל, במסרה לענות תרין לענות נפש על מחלת לענות יש כאן רמז דאשה שנדרה הנאה מלשמוע כלי זמר מקרי נדר עינוי נפש:

עוד ממרן זצוק"ל ויהי כל זהב התרומה וגו' אנשי הצבא בזזו איש לו ויקח משה ואלעזר ק' להבין מה ענין הכ' אנשי הצבא בין פרשת התרומה וכ' דרש"י כ' שהביאו ראשי הצבא קרבן זה שמא חטא א' מאנשי הצבא בהרהור עבירה ולכך אמרו לכפר נפשותינו והוה מן הראוי שיעשה משה מתרומתם זכרון לפני ה' בבדק הבית וכיו"ב אבל אחרי שראה מרע"ה כי שאר אנשי הצבא בזזו איש לו ולא הביאו כפרה על נפשם ידע משה שאפי' בהרהור לא חטאו ולכך לא עשה מהם דבר כ"א הביא אותו אוהל מועד לזכרון ולא לכפר:

דרוש לפ' מטות תרכ"ב לפני עדת הבחורי' שוראן יע"א

בהפטרה ירמי' (כה אמר ה') ויהי דבר ה' אלי לאמור מה אתה רואה ואומר מקל שקד אני רואה ויאמר ה' היטבת לראות וגו' כבר עמד הרד"ק על ל' מקל שקד ועל ל' היטבת לראות ע"ש ד' טעם ויהי דבר ה' אלי שנית מה אתה רואה ואומר סיר נפוח ופניו מפני צפונה וגו' גם בזה עמד הרד"ק מה ל' ופניו שייך על סיר וגם ל' מפני אינו מדוקדק וכ' דהנה שתים הנה בראותינו המונעי' מאתנו הצלחתינו האמיתית הא' יגיעתינו בימי בחרותינו תיכף לעזבנו את בית הספר להעשיר ולצבור כעפר כסף וזה בראותינו אשר ע"י השתדלותינו הבאנו טרף לבית כאמר אשר עפ"י רוב ההשתדלות יהי' רוב ההון אשר נגיע ולא נדע כי ההשתדלות והחריצות הבל והגזירה אמת ואמנם אגמתינו להיות נבהל להון מקורו יען לא נאבה להסתפק בעולם רק במוכרח כ"א נתאוה להתענג בתענוגי' וה' הטוב אחרי כאותו כי יגיעתינו לריק ולא לאמת יניח אותנו ביד אוות נפשינו ובזה מוצא ב"ח מקום לגבות חובו כי לולא הי' הרע הזה בנו כבר מצאנו מנוחה בעולם והתענגה בנופש נפשינו והכה כל דברינו כלולי' בד' ירמי' ע"ה הנה המשיל חריצותינו להעשיר בקרב ימי מועטי' לאילן שקידי' וכמ"ש המפ' כי הוא הממהר להוציא פירותי' אחר חנטה יותר מכל האילנות והכה כל א' מאתנו רוצה להיות אילן שקד בענין זה למהר להרבות הון ועושר ואמנם כלול עוד בזה יען מגמתינו להתענג בשקידי' לא בהכרח כ"א במותרות ולאילן שקד אנו מתאוי' לא אל שדה דגן ואמנם זה לרעתינו ואך בזה חיינו מלא דאגה ואנחה וכל השתדלתינו רק מותר היגון אשר זולתו אנו יכולי' להיות ולזה קראו מקל שקד ולא אילן כי השקד הזה הוא מקל ורצועה לנפשינו וע"ז אמר הש"י היטבת

לראות שקראת אותם מקל ולא אילן כי באמת כל יגיעתם רק לרדותם כי זולת זה לא ישיגו מיגיעתם מאומה יען הגזירה אמת כי שוקד אני על דברי לעשותו והרעה השנית בנו יצר הרע הבוער בנו ואש התאוה ולולי נכבוש אותו בילדותינו כבר הי' כלה והלך לו ואמנם דעתינו להשביעו פעם ופעמי' ונדמה כי עי"ז יהא הכל טוב ומוטב ואדרבה עי"ז עוד יוסיף אש התאוה כמ' רז"ל אבר קטן באדם משביעו רעב מרעיבו שבע והנה כ"ז שנוכל לכלות תאותינו בקרבינו עדן יש תקוה טובה אבל אם ח"ו הגיע אשר אש התאוה כ"כ יבער בנו אשר לא נוכל עוד להחביא תאותינו בקרבינו אזי לא נוכל בנקל להרפא והנה המים אשר בסיר לפי גודל תבערת האש יכפחו המים בסיר מיד אשר יגיע להשפך על גדותי' ולתכלית זה קרא הנביא אנשי התאוה אשר לא יוכלו לכלות עוד תאותם בקרבם לסיר נפוח מחום האש ואז"ל ע"פ ואת הצפוני ארחיק זה יצ"ה הצפון בלבו של אדם והנה איש התאוה ממש פניו יגידו על רוב תאותו ע"ד שאמר הכ' הכרת פני' ענתה בם וע"ז אמר ופניו של אותו הנמשל לסיר נפוח מפני צפונה כי הפנים פני יצר הנקרא צפוני ואמר ה' אמת כי מצפון מיצ"ה תפתח כל הרעה והנה סיים ירמי' אח"ז נבואתו ואמר זכרתי לך חסד נעוריך הכוונה לו בדברי' האלו כי מאומה ישראלית נוכל להתבונן מטרת חפץ ה' בנו כי אף אשר אבותינו כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון ואמנם אחרי כי בעת צאתם ממצרי' הנקרא נערותם היו בתכלית חוזק האמונה נשא להם ה' ית' על מעשי' אח"כ וז"ש אם גם אנחנו רק בנעורי' מליאי' חסד ואהבת ה' אזי אם גם היצר משיאנו לחטוא ה' הטוב יסלח לנו וז"ש ראה כי מ"ע זכרתי לך חסד נעוריך וגו' ואמר הטעם כ"א נעורי' הוא רצוי' בעיני ה' אזי מסיתי' ומדיחי' היו בעוכרינו והמה יאשמו וז"ש כי עד"ז קדש ישראל לה' ראשית תבואתו אם ראשית תבואת ישראל קדש לה' אזי כל אוכלי' המנה המדיחי' אותנו המה יאשמו ולא אנחנו ויש לכוין זה בכוונת מ' במדבר רבה פ"ג ע"פ זה שאמרו שם א"ל ירמי' לישראל אם בשעה שאתם מקולקלי' כך משבח אתכם בשעה שאתם מתוקני' מעשיכם עאכ"ו הכוונה ג"כ עד"ז כי אם גם מעשינו מקולקלי' הקב"ה תולה הקלקול בשכינינו ע"ד שאמר הכ' ויתערבו בגוי' וילמדו מעשי' ונוטל המדות טובות שבנו ומתפאר בנו ואומר כי כל חסרונינו הוא רק מפאת אשר אנחנו עם קרובו וז"ש להם ירמי' אף כי אתם אינכם מתוקני' במעשיכם מ"מ אין זעם כ"א מפאת קדושתכם אבל קדש ישראל לה' ראשית תבואתו וכל אוכלי' האמות המבלעי' אותנו יאשמו וז"ש ועוד שם במ' ע"ז ז"ש הכ' במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ר"ל כי כל מה שיקרא ה' אותנו לא עמי הוא רק מפאת קדושתינו יען אנחנו בכי אל חי:

ליקוטי' והערות לפ' מסעי:

ממרן זצוק"ל ויכתוב משה את מוצאיה' למסעיהם ואלה מסעיה' למוצאיהם יל"פ דמוצאי' ר"ל שיצאו מצווי הבורא ומשה שהי' אוהב ישראל המליץ בעדם כי מקום חניותיהם שהיו מקומות שרי' הטומאה גרם להם זה כמו למשל במדבר שור עשו העגל שהיה שם כח הטומאה מסטרא דשור אבל באמת היה להיפוך בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ומוצאיהם גרם להם שבאו למקום טומאה וז"ש ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם לאמור המסעים גרמו להם וכמ"ש אבל באמת ואלה מסעיהם:

למוצאיהם המסעי' באו להם ע"י מוצאי' שיצאו ודרך ציווי הבורא ית': עוד מפי מרן זצוק"ל וישראל יוצאי' ביד רמה ומצרים מקברים וגו' ובאלהי' עשה ה' שפטים ארז"ל מצוה בעדנא דעסיק בה מצלי ומצינו כי קבורת המת מצוה אפי' בא"ה דדר' רז"ל על דוד ויעש שם שקבר את המתים וא"כ הוה מן הראוי שמצוה זאת תגין עלי' שלא יצאו ישראל מתוכם ומ"מ לא הועיל ולא תאמר הטעם משום שכוונתם במצוה זו היה לשם ע"א שלהם הלא באלהיהם עשה שפטי' ובוודאי לא היו פונים אז אל אליליהם:

הערה ממני ובאלים שתים עשרה עינות כבר בארתי בלקוטי פ' בשלח כי למען הכאות לאבותינו כי לא מדעתו נחם משה במדבר באה להם באלים שתים עשרה עינות מים לשנים עשר שבטים ושבעים תמרים לשבעי' זקנים שיראו כי מקום זה הוכן להם מימי בראשית למקום מתנה ולכך חזר ושנאה כאן:

הערה שניה ממני לא מצינו בתורה מיוחד יום המיתה כ"א במיתת אהרן בסדר מסעי לרמז כי בא' לחדש החמישי מת הכו"ג הראשון ובאותו חדש נחרבו ב' בתי המקדשות ובירושלמי דחורבן בית ראשון בא' לחדש החמישי היה: הערה שלישית ממני אלפים באמה כ' על תיבת באמה קרבי פרה דהיינו תלישא גדולה ותלישא קטנה הרמז דמבאמה דרשי' ג"כ אלפים אמה לתחום שבת ובתחמין מודדין בטפח עצב דהיינו תלישא קטנה ובערי הלוים בטפח שוחק צדק משלך ותן לו והיינו תלישא גדולה:

דרוש לפ' מסעי תרכ"ג

אלה מסעי וגו' ויכתוב משה יל"ד היפוך הל' ממסע למוצא ובתנחומא פ' זו מלה"ד למלך שהי' בנו חולה הוליכו למקום אחר לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות ור"ל כאן ישננו כאן הוקרבו כאן חששת את ראשך כך א"ל הקב"ה למשה מנה להם כל המקומות היכן הכעיסוני לכך נאמר אלה מסעי ב"י:

אמר שהע"ה עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך נ' לפ' כי הנה האדם המשכיל המבין יפקח עיני' על כל המעשים הנעשים תחת השמש ויביט מהם נפלאות תמים דעים והשגחתו על ברואי' מקטנם ועד גדולם פעם יחלץ עני בעניו ופעם ישפיל עשיר בעשרו כמ' רז"ל יושב ועושה סולמות משפיל לזה ומגביה לזה ובהביטו כמו אלה לא יבטח בעשרו עת יחנכהו ה' ולא יספוק בעת כסות ה' אותו כ"א ישים בה' מבטחו ויתהלך מאליו בתמו ומעז לתום דרך ה' וז"ש עיניך לנכח יביטו אם רק תפקח עיניך להביט את כל ונכחת כלומר ההוה תמיד אזי ועפעפיך אפי' תסגור עיניך ולא תביט על דרכיך כ"א תבטח בה' יישירו נגדך ועד"ז אמר ג"כ דהע"ה יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת הנה יום הוא כנוי להצלחה ולילה הוא כנוי להעדר ההצלחה וע"ז אמר כי כל הצלחה והצלחה שיגיע לאדם בעולם יביע לו אומר למען ידע כי לה' הישועה ומאתו לא נשגבה מקים מעפר דל מאשפות ירים אביון וכן לילה ללילה כל העדר הצלחה אשר יגיע לאדם בעולם יחוה דעת למען לא יבטח ויתגאה עשיר בעשרו גבור בגבורתו וחכם בחכמתו וכן אמר שהע"ה באר היטב בס' קהלת שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה ולא לחכמי' לחם ולא לנבונים עשר כי עת ופגע יקרה את כלם אמר הכל בכפל ל' וכאלו אמר ראה כי הקלים לא יוכלו לרוץ במלחמה ותופשי המלחמה לא היו הגבורי' ולחכמי' לא היי' לחם והעשר לא לנבוני' והנך ראה כי לא מחשבות אדם ותחבולותיו ולא טבעי גופו לא החכמה ולא הגבורה יביאו העזר כ"א הכל בעת אשר יעד ה' וע"י פגע אשר יעד וז"ש כי עת ופגע יקרה את כלם ועד"ז יובנו ג"כ דבריו בס' משלי עשיר ורש נפגשו מאיר עיני שניהם ה' ר"ל העשיר אשר ישב בביתו לבדו ידמה בעיניו כי חכמתו ותבונתו עשה לו את החיל הזה ואמנם כאשר יפגע באיש מסכן וחכם וחרוץ ובכל זאת יראה כי אין ההצלחה בגורלו יודה על כרחו כי עשרו מתת ה' היא לו שכן העני בביתו ג"כ יספוק כפיו לאמור מאין עזרי ואמנם באמת מאין ותהו יבא עזרו כאשר יהי' רצון ה' ובעת אשר יפגע באיש עשיר ויראה כי אי אפשר אשר בחכמתו ותבונתו וחריצתו עשה את כל החיל כ"א חפץ ה' בידו הצליח יבטח ג"כ בה' וז"ש מאיר עיני שניהם ה' ועד"ז מובכי' ד' מ"ר פ' משפטים אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ישב עולם לפני אלקים ר"ל שיהי' הכל ניזון מידו הרחבה א"ל הש"י חסד ואמת מן ינצרהו הכוונה ע"ד שאמרנו כי ע"י הסלמות שעושה הקב"ה בעולמו שמשפיל גאים ומגביה שפלים הכל מודים בהשגחתו יותר מאלו הי' עולם כמנהגו נוהג וכל אדם יהי' מזונותי' קצובין בשוה כאיש כאחיו והנה כהיום העשיר אם עיניו פקוחות ינצור חסד ה' בידו ויודה לה' חסדו ויעשה עם העני חסד אל הלזה אך אשר ייטב בעיני ה' ולא

למרות עיני כבודו והעני יבטח באלקי אמת אשר יבא יום ירחם ה' עליו ויחלץ עני מעניו וז"ש חסד ואמת מן ינצרוהו לא העשיר יבצור החסד ולא העני האמת והנה המופת ע"ז אבותינו במדבר שהי' להם לחם חקם דבר יום ביומו העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וכמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון עד אשר בכל פעם נגעה בהם יד ה' ואזי פנו עדיו לשמע תפלתם ואז היטיבו דרכם ומעלליהם ולתכלית זה האריך הש"י לכתוב כל קורות אבותינו במדבר כמ' דהע"ה ויקם עדות ביעקב וגו' למען ידעו דור אחרון וגו' וישימו באלקי' כסלם וממילא ומצותיו ינצרו והנה אבותינו כשיצאו ממצרים היו חולי אמונה ונסע המדבר הזה הי' תכליתו כו' הכ' ויענך וירעיבך וגו' למען הודיעך כי על מוצא פי ה' יחי' האדם ואם ה' לא צוה לא תהי' וכאשר הגיעו לגבול א"י וזה הי' ההוצאה ממקום הרפואה חזר להם כל פרט ופרט ללמוד אותם האיך יתנהגו וזה כוונת ר' תנחומא במ' שהצענו והנה מוצא הוא כמו קורות כרגי' בתנ"ך את כל המוצאת אותם וז"ש כי מה"ט כ' משה כל הקורות במסעיהם משום דכל המסעות היו רק משום המוצאו':

הנה אמרה התורה שונא אינו גולה וכן ההורג דרך עליי' אינו גולה אבל הטעם דשונא דעיקר כפרת הרוצח בשוגג היא החרטה ולמען יתחרט בלב שלם חייב גלות אבל השונא ירדה התורה לסוף דעתו אחרי כי אירע לו ענין זה בשוגג הוא שמח שביער שונאו מן העולם משא"כ דרך עליי' מקרי אונס ושוגג חייבה התורה גלות ולא אונס:

ליקוטי זוהר

ראיתי להגאון מו"ה שלמה אלגאזי ליקוטי שושנים מס' הזוהר וקראו בשם מעולפת ספירים והלכתי גם בעקבות הגאון ז"ל ולקטתי מס' הזוהר דברים השוים לכל נפש ולא שניתי הלשון כי אם כאשר הוא שם:

שנת אמרת ד' צרופה לפ"ק ליקוטי זהר פ' בראשית:

אמר ר' יודא יתברך ויתעלה שמו של מלכי המלכים הקב"ה שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדו אין אלקים וברא את העולם בסוד שלשה עינים גדולים וטובים והם דעת חכמה ותבונה שנא' ד' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה ואומר בדעתו תהומות נבקעו ולמה ברא הקב"ה את הארץ שהוא עולם השפל בסוד החכמה והשמים שהוא עולם גדול ממנו בתבונה שהוא דבר קטן ממנו דהיינו מן החכמה וכבר שנינו אימת נבראו אדם חכם בחכמה כששאלין אותו בכל דבר ועונה ומשיב כענין וידו בכל אז נקרא חכם בחכמה שהוא גדול מתבונ' ועל הדעת על כן היה להשם יתברך לעשות השמים בחכמה ובתבונה והארץ שהי' שפילה מהם בתבונה תדע כי החכמה גדולה מכולם ועל כן נברא

אדם חכם מפני שהוא חכם בכל החכמות והתבונה קטנה מן החכמה ועל כן נברא אדם מבין כלומר מבין דבר מתוך דבר הוא בעצמו ומלבו מבין דבר מתוך דבר אחר כלומר בראותו יסוד בונה בנין עושים וכן הוא המבין בראותו דבר אחד או קצתו משלים הענין עלי' דקוב"ה יתברך ויתעלה שמו ברא השמים ביסוד התבונה שהוא ענין הבינה מתוך היסוד ובראשית כל הנבראים ברא צורת המלאכים הקדושים שהם תחילת כל הנבראים הנאצלים מזיו אור הברי ועשרה שמות בסודם ובתוך שמותם נקראו אלקים וע"כ בא להורות בראשית ברא אלקים כלומר ברא יתברך שמו צורת המלאכים הנקראים אלקים והם היסוד מכל הנבראים אחרים ומתוך זה היסוד נקראו השמים לאחר כן בסוד התבונה כאשר התבונה היה דבר מתוך דבר כך נקראו השמים דבר מתוך היסוד ועל כן שמים בתבונה אבל הארץ נהי' מתוך יסוד אחר אלא שהי' תלוי על דבר שהם מסוד אור צורת המלאכים כלומר הם בענין מתוך המים והקב"ה יסד לה יסוד עשוי' בחכמה ועל כן כאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה דבר מתוך דבר:

ואמר ר' אבוה בוא וראה כמה חשש הקב"ה על כבוד שמו הגדול שהוא הו"ה כי זה שמו ממש אבל שם אלקים משותף הוא על יתר הנבראים המלאכים נקראים אלקים בכי אדם נקראו אלקים הדיינים נקראו אלקים ועל כן חשש המקום על כבוד שמו הגדול תדע לך כל המקריב קרבנו וזבחו לשם זה הנקרא אלקים חייב מיתה שנא זובח לאלקים יחרם בלתי לד' לבדו בשביל שהו' שם משותף ואין אנו יודעין אם הו' זובח למלאכים או לבני אדם או לבורא ב"ה ועל כן אמרה תורה זובח לאלקים יחרם בלתי לד' לבדו:

ר' יצחק אמר התורה נקראת תושי' שמתשת כחה של אדם מפני שיש לו להלחם עם יצ"הר ולכתת כל גופא בביה' עד שירגיל אותו לתורה כיון שרגיל לעסוק בתורה אז יש לו שמחה וגבורה שנא' אני בינה לי גבורה כשרגיל אדם בתורה ובחכמה אז יש לו תפארת ואיזה הי' גבורה להלחם מלחמת ד' שנא' על כן יאמר בספר מלחמת ד' שם תהא המלחמה והגבורה:

ואמר ר' אמי מאי דכתיב מפני שיבה תקום אמר רב בו הו' מוסר לינוקא כלומר מפני שיבה תקום קודם שתעלה לשיבה ולזקנה תקום להיות טוב וכאשר תשתדל להיות טוב בבחרותך לאחר כן והדרת פני זקן וסופה דהאי פסוקא מוכיח עלי שעל זה נאמר משמע דכתיב ויראת מאלקיך:

תנו ר' יצחק למה לא נאמר ראשון במקום אחד להורות דאילו נאמר ראשון על כל שנים הי' ראוי' להיות שני כי ראשון מיחסת לשני אבל אחד אלתי' מסייעה לקמייתא מדכתיב ואת אחרונים אני הוא אעפ"י שיש אחרים לראשון אני הו' וכי אחרים יש לראשון אין

שמי המיוחד שהו' ראש אחרים הם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד אלקים שדי אל צבאות והם מתכנים ביחודו והו' הוא יתברך שמו ממש דכתי' ואת אחרונים אני הוא:

אתא ר' שמעון ונשקי' קרא עלי' הנה נתת דבכי בפיך אמרו שעתא קיימי' לי' נשאל בזה אמר לי' מאי דכתיב כצאת השמש בגבורתו מאי שבח הו' זה לצדיקים אמר לי' מה השמש כשיוצא בגבורתו אית דבדחי בי' ואית דלא בדחי בי' כך הצדיקים צדיקים במותם ישישו והרשעים לא ישישו אית למאן דעביד רפואה ואית למאן דלא עביד רפואה כך הצדיקים י"ה רפואה לטובים ומכה לרשעים:

שאל ר' אבא לר' חיי' אמרינן דנשמתא לא עייל בבר נש עד דמסתכל בפולחנא דקוב"ה וכדין להו לי' נשמתא ואמרינן דנשמתא הי' קדישא מעלי' על כולא א"כ מאי האי דאמר קרא כל אשר נשמת רוח חיים באפו מכל אשר בחרבה מתו למה מתו הואיל והי' לי' נשמתא הי' ליה לאשתזב לא הי' בידי' אתא שיילו לר' אליעזר בר שמעון אמר להו כך הו' וודאי קרא מסייע' לן דהכי אמר אבוי דכדאתא טופנא לא חזא בר נש דיעבד הקב"ה בגינא בר מכח ובכוהי' דזכותהון לא הו' אלא לאגן עליהן ועל בתהון אלמלא הי' סגי זכותהון כל כך לאגוני על כל דרא ואינון דהו' זכאין בקדמותא כגון חנוך וירד דהו' להון נשמתא וחזינן למעבד הקב"ה בגינהון והיינו דאמר קרא כל אשר נשמת רוח חיים באפי' דעל אינון דנשמתא קדישא הי' בהו לא תימא דעל אילון דהו' בטופנא אמר קרא אלא אתא קרא ואמר וכל אשר בחרבה מתו שלא הי' בימי המבול ולא באותו זמן אלא בחרבה מתו כלומר כבר נסתלקו מן העולם ולא נשתייר בעולם צדיק להגין על דורו ואז נעשה דין ברשעים:

אמר ר' אליעזר מאי דכתיב הללו' בתקע שופר הללו בנבל וכנור הללו' בתוף ומחול הללו' במינים ועוגב וכי צריך קוב"ה להאי אלא אמר דוד כל מה שחשבתי לקמי' הקב"ה בהני מיני זמר אינה כלום כאדם האומר לחבירו עכשיו עשה זה וזה וכל מה שתעשה אינה כלום עד שתעשה דבר פלוני כך אמר דוד הללו' בצלצלי שמע הללו' בצלצלי תרועה כלומר אינהו הללו אלא מה הללו כל הנשמה תהלל י"ה הללוי' ואחר אינה כלום אלא הילול הנשמה הה"ד כל הנשמה תהלל יה הללוי':

אמר ר' יוסי א"כ מאי דכתיב אחרי' עדותיך נאמנו מאוד לביתך נאוה קודש מאי בעי פסוק דא לפסקא דלעילא אמר ר' יצחק אמר דוד רבונו של עולם עדות שעשית במעשה בראשית הם אמת להעיד עליהם בכל יום דהא תנינן כל המעיד במעשה בראשית בכל יום מובטח לו שהו' בן עולם הבא ואמר דוד אתה הוא שעשית את כל העולם ועשית את כל השמים שהמים הי' מכסין את העולם והרביי' שבהם ועשית להם שיתכנסו

בצמצם כולם אל מקום אחד כך יהי רצון מלפניך ששכינתך שהי' מלאה כל העולם כולא שתצמצם אותה בביתך שיותר ראוי' להיות שם הה"ד לביתך נאוה קודש ולא לזמן מועט אלא לאורך ימים: ויאמר אלקים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה, ר' תנחום פתח בהאי קרא הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מבין שמפני הרעה נאסף הצדיק תמן תנינן כשהקב"ה מסתכל בעולם ורואה שאין בני אדם זכאין ורשעים הרבה פורחים בעולם אזי עושה דינן בעולם:

אמר ר' יצחק אמר רב ואמרי לה אמר ר' יודא אמר רב כל זמן שצדיקים בדור אין מידת הדין יכולה לשלוט בהן הה"ד ויאמר להשמידם לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית וכשהקב"ה רוצה להשחית דין ברשעים מסלק הצדיקים מביניהם ואז עושה דין ברשעים משל למה הדבר דומה למלך שהי' לו פרדס יומא חד עאל לגיני' וחמא דהי' תמן בכולא דרדרין סגיאין אמר אנא בעי לאבערא לון מהכא זקף עיכוה' וחזא וכדין טבין ויאין אמר בגיכא אינון וכדין טבין אשביק כל הדרדרין כד יהבי ריחא אינון וכדין נטל להון ועקר להון מן גנא כיון דעקר להון אמר הא עידן לאעקרא דרדרין דגיבא ולאבערי' להון מהכא כך הקב"ה כל זמן שהצדיקים בדור אין נעשה דין ברשעים נסתלקו הצדיקים מביניהם אז נעשה דין ברשעים:

שאל ר' יצחק לר' אליעזר כד הו' אזלי למדברא אמר אבא בעי למשאל חד שאילתא אי לאו הי' חטא אמר לי' יאות אנת למשאל באורייתא מה דאת בעי שאל אמר האי דאמר קרא וירא אלקים כי טוב אי קודם הפעולה הי' יאות הי' ושפיר אלא מה דאמר לאחר הפעולה משמע דלא הו' ידע קודם לכן עיקר הפעולה ותיקונה ויופיה וכשהיתה הפעולה נגמרת משמע דהו' מעיין בה כמות שהי' עומדת ואז הוא אומר כי טוב דכתיב וירא ואח"כ אמר כי טוב אמר לי' לאו חטאה היא ואת צריך למשאל דא ודא הי' אזהרה לבר נש דאמר ר' יודא כשילמוד אדם במעשה בראשית פעולתו של כל יום ויום אין לו לשאול על מה שאינה מצווה ולומר פעולה זו למה נעשית כך בדמות זו וזו נעשית כך בדמות זו אמר לו תדע למה וירא אלקים כי טוב לעשותו ועל כן אל תשאל אתה ועוד כדי להזהיר לבני אדם ולהורות להם הדרך הנכון כי גלוי וידוע לפניו הפעולה קודם שעשם ולא רצה לומר טוב הו' זה עד גמר מעשה והמלאכה ולכך אין ראוי' לאדם לשבח הדבר עד סיומא שמא ימצא בו גרעון ויתבדה ויאחז בדברי':

דבר אחר נעשה אדם ר בוטא בשם רבי בו אמר חזרנו על כל התורה כולה ולא מצינו שנתיעץ הקב"ה עם המלאכים לעולם על שום דבר מכל מה שהי' צריך לעשות ועוד מצינו שאין למעלה ולמטה שמשיגים לדעתו של הקב"ה וכשהם רוצים להשיג מיד

חוזרים לאחור מהשגתם כהדין קכבוסא דקינארי דפרח וחזר לדור דשארי כך הם עד שחוזרים אומרים ברוך כבוד ד' ממקומו. ועוד אמר ר' בוטא מצינו שהקב"ה ברא אור הראשון וברא מזה האור שאר המשמשים שלו את האור שנברא בתחילה לא נתיעץ עמו כשרצה להוציא ממנו שאר צבאותי' לא כ"ש וכ"ש אדם להבל דמה:

אמר רבי בו כהדי' מלאכא דהו' שליטא על כולא ובעא לאחזאה גרמי' דכולה' כלילן והי' בלא עביד גרמי כלישן דסגיאין כך קוב"ה הואיל לאחזאה דכל עלמא דידי' בכלול כולא בידי' ואמר לשון דסגיאין לאחזאה דהו' כולא:

אמר' ר' שמעון כתיב החרשים שמעו והעורים הביטו לראות וכי לעורים ולחרשים אמרה תורה האי אלא עורים שהם עורים בתורה ודרך הישר לפניהם והולכין אורחות חיים עקלקלות כעורים ולא ידעון עיקרא דמילתא האי פסוקא אתגזר במתניתא דילן והכי גזרנא כד ברא קוב"ה עלמא הו' עיקרא דכולא מייא ומן מייא אשתיל כל עלמא ועביד קב"ה תלתא אומנין דיתעבדון אומנותי' בהאי עלמא ואילן אינון שמיא וארעא ומייא ועל ידי דאילון אתברי כל מה דבעלמא דין וזמון לאלין תלתי' לכל חד מנהון לאפקא ברייתא דצריך לעלמא זמין למייא ואמר לי' את אפיק לארעא דתחותך ואת זיל אתכנש לאתר חד ומיא כך עבד הה"ד יקוו המים קרא לארעא אמר לי' את אפיק ברייך מינך בעירין וחיין וכדמי להון מיד עובדת כך הה"ד ויאמר אלקים תוצא הארץ נפש חי' למינה קרא לשמים אמר להון אתון אבדילו בין מיא למיא עבדו כך הה"ד ויעש אלקים את הרקיע קרא לארעא אמר לה אפיקו דשאים ועשבים ויבולון ואילבי תקלא מיד מה כתיב בה ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע קרא כמו כן לשמיא אמר להון והי' בכון נהורין ובוצינין לאנהרא על ארעא הה"ד יהי מאורות ברקיע השמים קרא כמו כן למיא אמר לון אתון אפיקו רחשא דנונין ועופין וכדדמי לון הה"ד ישרצו המים שרץ נפש חי' ועל ידיהון דתלתא אילון אתעבד כל עובדא דבראשית כל חד וחד לזינא כד אתא יומא שתיתא כולהו הי' זמינין למברא בשאר יומין אמר להו קוב"ה לא שום חד מנכון יכול למעבד בריי' דא בלחודוה' כשאר כל ברייך דהו' עד כאן אלא כולכון אתחברון כחד' ואנא עמכון ונעבד אינשא דהו' אתון לא תיכלון למיעבד בלחודיכון אלא גופא יהי' דלכון תלתיכון ונשמתא דילי ולפיכך קרא לון קוב"ה ואמר לון נעשה אדם אכא ואתון אכא נשמתא ואתון גופא וכך הי' דגופא הי' מתלתהון דהו' אומנין בעובדא דבראשית ונשמתא יהבא קוב"ה דאשתתף עמהון בה:

בצלמינו כדמותינו כלומר דאתחזי לכו בהאי גופא דאתכסב מנכון למנדע ולאדמאה לכון כהאי דאתנסב מני':

דהו נשמתא דיתפרש מעובדוי דעלמא ויה' תאובתי' ורעותא לעילין קדישין: ועוד בצלמינו כדמותינו דגופא דאתנסב מנכון לא יהי' בקיומ' כגינינון מאי כגינינכון כאינון ברייך דאפקתון על דאיהי עפרא כשאר ברייך והאי נשמתא קדישין דאנא יהיב בי' דיהי' לה קיומא לעלמן דליתא גופא וידמה בקיומא לי:

ויפח באפיו כשמת חיים הרי תרווייהן ארעא וקוב"ה דשקר כחדא למעבד לי' ובגיני' נעשה אדם דקוב"ה אמר לה עשי את הגוף ואנא נשמתא אמר ר' יצחק הא כל ספיקא דא אתעבר מינן:

ר' אליעזר ור' עקיבא הו' אזלי בארחא אמר לי' ר' עקיבא רבי אימא לי הא דכתיב ויאמר אלקים נעשה אדם למה לא נאמר ויהי כן כשאר כל הימים כשהי' אמר הקב"ה דבר מיד נאמר ויהי כן וכאן לא כאמר אלא לאחר שאמר נעשה אדם כתיב ויברא אלקים את האדם הי' לו לומר ויהי כן אמר לי' עקיבא וכי זאת היתה במעשה בראשית ולא יותר והא כתיב ויאמר אלוקים יהי רקיע בתוך המים ולא כאמר ויהי כן אלא ויעש אלקים את הרקיע וכן יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ הי' לו לומר ויהי כן וכתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים אלא אימא לך כל דבר שלא הי' בהם כח האציל מלמעלה נאמר מיד ויהי כן שהארץ הוציאה אותם בתשלום בכל פעולתם ולא הצריכה להמתין לכח העליון להשלים תשלום אותה הפעולה אבל בכל דבר שהוציא הארץ וקיום תשלום הפעולה לא היתה בה הוצרכה להמתין עד שבא' הכח מלמעלה ויעשה קיום ושלימות פעולתה וכן כאן באדם הארץ הוציאה אותו דבר המספיק לה לעשות ועמדה עד שיתן הכח אותו שיש בידו לתת ולפיכך לא נאמר מיד ויהי כן עד שבא הקב"ה ונתן בו הכח מלמעלה ועשה הקיום:

אמר ר' יצחק עפר ולא חומר דאלו הי' מחומר היה יתיב בקיומא דהא בניינא דאתבני מחומר קימא אית ליה אבל עפר ממש לא יכיל לאתקיימא הה"ד עפר אתה ואל עפר תשוב לא אמר כי חומר אתה אמר ר' חנון והא כתיב שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם אמר אבוהא פסוקא דא מסייעה לן והוא נאמר על העוה"ז שאינה כן בקיום דהא כתיב דבני נשא די מברהון בהאי עלמא דבניינא בטובא והואיל והאי בניינא בטיבא הי' ויתחזא לקיומא מאי חזא לי' ליסודא במה דאת אמר אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית אבל לא הכי בניינא תקיפא ה' בנינא בקיומא דטינא ויסודא הוא עפרא בגין דלא להוי' בקיומא הה"ד אף שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם שאינה של קיום:

ויפח באפיו כשמת חיים וגומר אורייתא אתקבלת על האדם חזו מה דעבד בר נש דא דקוב"ה יהיב ביה נשמתא קדישא למיהב ליה חוץ לעלמא דאתי והוא בחובתי' אתחזר

להאי נפשא חייתא דהו' נפשא דבעירתא דאפיקת ארעא לבעירתא ולחייתא הה"ד תוצא הארץ נפש חיה למינה אמר ר' חייא בא וראה ויעש האדם לנפש חיה לא נאמר אלא ויהי האדם לנפש חיה הוא מעצמו חזר לאותו כח הבהמות הנגזר מן האדמה ועזב כח הנשמה הגזירה מלמעלה ונותנת חיים לבעלי' אמר ר' תנחום נחזור אנן למאי דשריין בקדמותא: אמר ר' יצחק התפשט בה כל הצורות והכחות שבה נותן נשמה לעם עלי' מאחר שהי' עשתה הגוף אני נתתי עליה מאי עליה על אותה מעשה הגוף שעשתה ר' חיי' אמר עליה לאותם השולטים על כוחותי' להם נתתי הנשמה ורוח להולכים בה לאותם המשתתפים בה בכוחותיה שאין להם אלא אותם נפש חיה הנקראה רוח הבהמה היורדת למטה לארץ ועל כן כאמר כותן נשמה לעם עלי' השולטים עלי' על כוחותי' להם נשמה הקדוש' הגזורה מלמעל' אבל להולכים בה המשתתפים בה בכוחותי' אין להם אלא רוח הבהמה היורדת הה"ד ורוח להולכים בה:

(עד כאן מזוהר חדש פ' בראשית):

אמר וזה מזוהר פ' בראשית וזה מהקדמה שם:

אמר לי' ר' אליעזר האי קרא דכתי' מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה אמר לי' אלעזר ברי האי קרא בכמה תיבות אתמא אבל וודאי לאו איהו הכי דכתיב כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם דהי' אתא למפתח פומא דחייבין דחשבון דקוב"ה לא ידע הרהורין ומחשבין דילהון ובג"כ אית לאודעא שטותא דלהון דזימנא חדא אתא פילוסופא חדא דעכו"ם לגבאי אמר לי אתון אמרין דאלוקיכם שליט בכל רוחי שמיא כולהון חילין ומשריין לא אדבקן ולא ידעי אתר דילי' האי קרא לא אסגי יקרא כל כך דכתיב כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ואי שקולא דא לבני נשא דא לית לון קיומא ותו דאתון אמר' ולא קם כביא בישראל עוד כמשה בישראל לא קם אבל באוה"ע קם אף הכי אנא נימא בכל חכמי הגוים אין כמוהו אבל בחכמי ישראל אית אי הכי אלוקי דאית בחכמי ישראל כוותי' לאו איהו אליקא שליטא אסתכל בקרא ותשכח דדיוקנא כדקא יאות אמינא לי' וודאי שפיר קאמרת מאן מחיה מתים אלא קוב"ה בלחודוהי אתא אליהו ואלישע ואחיו מתייא מאן מוריד גשמים אלא קוב"ה בלחודוהי אתא אליהו ומנע לן ונחת לון בצלותא ומאן עביד שמיא וארעא אלא קוב"ה בלחודוהי אתא אברהם ואתקיימו בקיומא בגיני' ומאן אנהוג שמשא אלא קוב"ה אתא יהושע ושביק ליה ופקיד דיקום על קיומא ואשתבך דכתיב וידום השמש וירח עמד קוב"ה וגוזר גזרות גזר דין אוף הכי משה גזר גזר דין ואתקיימו ותו דקוב"ה גוזר גזירין וצדיקיא דישראל מבטלין ליה דכתיב צדיק מושל ביראת אלקים ותו דאיהו פקיד לון למיהב באורחא ממש לאתדמא

עי' בכולא אבל האי פילוסופא אתגייר בכפר שתלי' וקרינן ליה כ' יוסי קטינא ואוליף אורייתא סגיהו ואיהו בן חכמים וזכאין דהאי אתר השתא אית לאסתכלא בקרא והא כתיב כל הגוים כאין נגדו מאי רבוי הכא אלא מי לא יראך מלך הגוים וכי מלך הגוים איהו ולאו מלך ישראל הוא אלא בכל אתר קוב"ה בעי לאשתבחא בישראל ולא אתקרי אלא על ישראל בלחודוהי דכתיב אלקי ישראל אלקי העברים וכתיב כה אמר ד' מלך ישראל מלך ישראל וודאי העכו"ם פטרון אחרון אית לון בשמיא דהא מלכיכון לא שלט אלא עלייכו בלחודיכון ועלנא לא שליט אתא קרא ואמר מי לא יראך מלך הגוים מלכא עילאה לרדאה לון ולאלקאה לון ולמעבד בהון רעותי' כי לך יאתה דתלא מינך לעילא ותתא מלכותם בההוא מלכא דלעילא דהא ארבעה מלכאין שליטין אית לעילא ושליטין ברעות' על כל שאר עמין ועם כל דא לית בהו דעביד אפילו מלה זעירא אלא כמה דפקיד לון דכתיב וכוצבא עביד בחיל שמיא:

ודיירא ארעא חכמי הגוים אינון ממנן ורברבין דלעילא דחכמת' די להון מנייהו ובכל מלכותם מלכותא דשליט כמה דאתמר ודא הוא קרא כפשוטא אבל בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם האי אשכחנא:

אמר ר' יודא מהכא כל מחלוקת דאיהו לשם שמים סופו להתקיים דהא הכא מחלוקת דאיהו לש"ש הוא ושמים בהאי אתקיים לבתר הא דכתי' ויקרא אלקי' לרקיע שמים:

אמר ר' יצחק מאי דכתיב ד' למבול ישב וכי לדוד היה לו לומר דבר זה וכל העולם ידעין שה' ראשון ואחרון ואזי וקודם אלא אמר ר' יצחק בא וראה בכל מקום את מוצא אלוקים מידת הדין וה' מידת הרחמים ואעפ"י שמידת הדין הוא מדת הרחמים היתה בו שאלמלא כך אתחרב עלמא אבל למען אותו מדת רחמים אתישב עלמא וכן אתה מוצא רפואה זו בכל דין שהוא עושה וכן וד' המטיר על סדום נשאר ממנו פליטה ויגוף ד' את העם נשאר שליטה וכן כולם:

פ' נח:

ותשחת הארץ לפני אלקים, אמר ר' יודא כיון דכתי' ותשחת הארץ אמאי לפני אלקים אלא כיון דעבדו חוביהון באתגלי לעיניהון דכולא לפני אלקים כתיב ר' יוסי אמר אנא אפכא אמרית ותשחת הארץ לפני אלקים בקדמותא לפני אלקים דלא הוה עבדו באתגלי לפני אלקים עבדי ולא לפני בני נשא ולבסוף עבדו באתגלי הה"ד ותמלא הארץ חמס דלא הי' אתר בכל ארעא דלא הי' באתגלא ובגין כך בתרי גוונא אמר קרא:

פ' חיי שרה:

אמר ר' חיי' הא אוקמאה דהי' כד אתעקד יצחק בר תלתון ושבע שנין הי' וכיון דאתעקד יצחק מיתת שרה דכתיב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה מאין בא מהר המוריה בא מלעקד לי' ליצחק ואינך תלתין ושבע שנין מיומא דאתילד יצחק עד שעתא דאתעקד אינון הוון חיי שרה וודאי כחושבן: פ' וירא:

אמר ר' יצחק מאי דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות בחורבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרוב ימים מאי טיבותא דא למיזל כדין דכתיב ואיש משענתו בידו אלא אמר ר' יצחק עתידים הצדיקים לעתיד לבוא להחיות מתים כאלישע הנביא דכתיב וקח משענתך בידיך ולך וכתיב ושמת משענתי על פני הנער א"ל הקוב"ה דבר שעתידים לעשות הצדיקי' לעתיד לבוא אתה רוצה עכשיו לעשות מה כתיב וישם המשענת על פני הנער ואין קול ואין עונה ואין קשב אבל הצדיקים לעתיד לבוא עלה בידם הבטחה זו דכתיב ואיש משענתו בידו כדי להחיות בו את המתים והגרים שנתגיירו מאוה"ע דכתיב בהו כי הנער בן מאה שנים ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל אמר ר' יצחק סיפא דקרא מוכיח דכתיב כי מרוב ימים:

פ' תולדות:

ר' נחמן אמר ואריכות ימים אמר ר' יוסף וכי ימות המשיח ותחיית המתים לאו חד הוו' אמר ליה לא דתנן בית המקדש קודם לקיבוץ גליות קיבוץ גליות קודם לתחיית המתים ותחיית המתים הו' אחרון שבכולם דכתיב בונה ירושלים ד' נדחי ישראל יכנס הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם זו הי' תחיית המתים שהי' הרפואה לשבורי לב על מתיהם בונה ירושלים תחילה ואח"כ נדחי ישראל יכנס והרופא לשבורי לב אחרון על הכל:

פ' ויצא:

וירא והנה באר בשדה ר' יודא פתח ואמר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו הך קרא אתערו בו חברייא אבל מזמור לדוד אמאי קאמר שירה אי בגין דברי' איהו דקם עלי' קינה יתיר מבעי' לי' דהא אבאיש עלוי' דבר כש זעיר מקריבוי' מדאחרי' סגי' אלא מזמור אמר שירה והכי בעי דוד דחשיב דהקוב"ה סליק ליה חובוהי להההוא עלמא כיון דחמא דהכא בהא עלמא בעי למגבי' מיני חד תו דחמא דעלפי מיני' הוו בעלמא דקא ברחו וכלהו בלחודייהו יעקב ערק דכתיב ויברח יעקב שדה ארם וערק בלחודוי משה ערק דכתיב ויברח משה מפני פרעה וערק בלחודוי ודוד ברח כל שולטנא ארעא וכל אינון גיברי ארעא וראשיהון דישראל כולהון ערקון עמיה דהא בכל אתר דבר כש צלי צלותי' וכלול גרמיה בין סגיאין בכללא דסגיאין ות"ח שונמית כד אמר לה אלישע היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא האי יומא יו"ט דר"ה היה והאי יומא דמלכותא

דרקיע שלטא למידן עלמא וקוב"ה איקרא מלך המשפט בהאי זימנא ובגין כך אמר לה היש לדבר לך אל המלך מה כתיב ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת מאי קאמרה לי' בעיניה אלא לאעלא רישא בין סגיאין ולא לאפקא מכללא דלהון וכך בעי לי' לבר כש לאתכלל בכללא דסגיאין:

פ' וישלח:

וע"ד איקרין ישראל תולעת תו אל תראי תולעת יעקב מה תולעת לית לברי' דעלמא בהאי תולעת דמשי דטסטרא דמנה נפקא כל לבושי יקר טסטרא דמלכן לבתר זרע זרעין ומית ולבתר מהאי זרעא דאשתייר מיני' אתקיים כמלקדמון והא איהו כך ישראל אינון בהאי תולעת דאע"ג דמיתון יתהדרון ויתקיימון בעלמא כמלקדמון והא אתמר כי כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל מאי כחומר אלא דא הוא חומר דהאי זכוכית דאע"ג דאתבר אתתקן ואית לי' תקנה כמלקודונון מתי ישראל דא אילני דחיי' דבגין דישראל אינון אתדבקו באלקי דחיי בע"כ יהי חיין להון ויקומון מעפרא ויתקיימון בעלמא ויהוין לעם חד למפלח ליה לקוב"ה כד"א לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם א':

פ' וישב:

ר' יצחק אמר אי כחשין ועקרבין הוו בי' אמאי כתי' בראובן למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו וכי לא חייש ראובן להאי דהא אינון כחשין ועקרבין ינזקון לי' ואיך אמר להשיבו על אביו וכתיב למען הציל אותו אלא חמא ראובן דניזקי' אשתכח בידי' דאחוי' בגין דידע כמה שונאין לי' ורעות' דלהון לקטלא לי' אמר ראובן טב למנפל לי' לגו גובא דכחשין ועקרבין ולא יתמסר בידי' דשנאי' דלא מרחמי' עלי' מכאן אמרי: יפיל בר כש גרמא לאשא או לגובא דנחשין ועקרבין ולא יתמסר בידי' דשונאי' בגין דהכא אתר דנחשין ועקרבין אי איהו צדיקא קוב"ה ירחיש לי' ניסא ולזמנין דזכו דאבהון מסייעין לי' לבר נש וישתחזב מנייהו אבל כיון דיתמסר בידי' דשונאי זעירין אינון דיכולין לאשתזבא ובגין כך אמר למען הציל אותו מידם מידם דווקא ולא כתיב למען הציל אותו ותו לא אלא אמר ראובן ישתזב מן ידייהו ואי ימות בגובא ימות ובגין כך כתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם ת"ח דילהון קשיאה אינון דכד אתחברו בשכם קטלי כל דכורא ולא די לון אלא דנטלו נשין וטף וכספא ודהבא וכל בעירי וכל מנא דיקרא וכל מה דאשתכחו בקרתא ולא די כל דא אלא דאפילו כל מה דבחקלו נטלי דכתיב ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו אמר ומה קרתא רבתה כי האי לא אשתזב מנהון אלמלא רביי' דא יפיל בידייהו לא ישארון מיני' אשתארותא בעלמא ולא יחמא אבא מיני' כלום לעלמין והכי אי ימות לא יכלון לי' וישתאר כל גופא שלים ואתיב ליה לאבא שלים ועל דא למען הציל

אותו מידם להשיבו אל אביו אע"ג דימות התם ובגין כך אמר הילד איננו ולא אמר איננו חי אלא אמר איננו אפילו מת תא חזי מה עביד דאיהו בחכמתא שתיף גרמי' בהדייהו דכתיב ולא נכנו נפש ולא כתיב לא תכוהו ואיהו לא הי' תמן כד אזדבן יוסף דהא כולהו משמשין לאבוהון כל חד וחד יומא חד והאי יומא דראובן הי' ועל דא בעי' דבהאי יומא דהו שמושא דיליה לא יתאבד יוסף ובגין כך וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו:

פ' מקץ:

משא דבר ה' בכל הני אתר דאמר משא משא אמאי אלא בכל אתר דאיהו על דינא דשאר עמין ואמר משא לטב בכל אתר דאיהו על ישראל ואמר משא לבתר בכל אתר דאיהו על דינא דשאר עמין לטב בגין דמשא מטולא איהו כביכול ב"ה מטולא איהו עלי' דקוב"ה ידעין עע"ז וכד אתגזר דינא עלייהו מעקר מיני' ההוא מטולא דאיהו סביל עלייהו בכל אתר דדיקא דאתגזר עלייהו דישראל ואמר משא כביכול ב"ה מטולא דאיהו עלייהו דקוב"ה ובגין כך משא מהאי גיסא מטולא איהו:

מדרש רות:

רבי חדקא ורב שמעון בר יוסי הוו קאזלי באורחא אמר ר' שמעון לר' חדקא הא תנינן גוי ועוסק בתורה ככהן גדול הא מאי טעמא שקלי לכה"ג והא כתיב ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל הקב"ה יהבה לישראל לקבל עליה אגרא לעלמא דאתי ומי שלא קבלוה לא מקבלי עליה אגרא בעלמא דאתי דהרי אמר ר' עקיבא ישראל שעמדו על הר סיכי מקבלין עליה שכר כותיים שלא עמדו על הר סיני אין מקבלין עליה שכר ואת אמרת גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אמר לי' ככה"ג תנינא וודאי דאמר ר' יוסי בר יודא אמר ר' יוחנן מאי דכתיב יקרה הי' מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה אלא אפי' ממזר ת"ח עדיף מכה"ג ע"ה המשמש לפני ולפנים הואיל ואינה קורא בתורה אין עבודתו עבודה ואינה מקבל שכר עליה ועליו כתיב גם בלא דעת נפש לא טוב כהן גדול שאינו יודע עיקר של עבודה אין עבודתו עבודה ואמר ר' יודא מניין שכה"ג צריך להיות תלמיד חכם דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו ואם הוא ע"ה אינו מקבל שכר עליה כך גוי העוסק בתורה הואיל והוא גוי אין עבודתו עבודה ואין מקבל עליה שכר: פ' שמות:

ר' שמעון זקף ידוי ובכה ואמר ווי מאן דיזדמן בהאי זימנא וזכאה חלקי' מאן דאזדמן וישתכח בהאי זימנא ווי מאן דיזדען בהאי זימנא בגין דכד ייתא קוב"ה לפקדא לאיילתא יסתכל מאן אינון דקיימון בהדה בכל אינון דמשתכחו עמא בכל עובדוי דכל חד וחד ולא

ישתכח זכאי דכתיב ואביט ואין עוזר וכמה עקתין על עקתין לישראל זכאה מאן דאזדמן וישתכח בההיא זימנא בגין דההוא דיתקיים בהאי זימנא במהימנותא ויזכה להאי נשא דחדוה דמלכא ועל האי זימנא כתיב וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתי' כבחון את הזהב וכו' לבתר דאינון עקתין מתערי על ישראל וכל עמין ומלכיהון יתיעטנון כחדא עלייהו ומתער כמה גזירין בישין כולהו סלקי בעטי חדא עלייהו ויתין עקתא על עקתא בתרייתא משכחן קמיית' כדין יתחזי חד עמודא דאשא קאים מעילא לתתא ארבעין יומין וכל עמין דעלמא חמאן לי' בהאי זימנא יתער מלכא משיחא לנפקא מגו גינתא דעדן מההוא אתר דאתקרי ק'ן' צ'פ'ו'ר' ויתער במרמי' דגליל והאי יומא דיסוק לתומן יתרגז כל עלמא וכל בני עלמא מתחבאין גו מערתא והני דלא יחשבון ואשתזבו ועל ההוא זימנא כתיב ובאו במערות צורים ובמחלות עפר מפני פחד ד' ומהדר גאונו בקומו לערוץ הארץ מפני פחד ד' ההיא רגיזא דכל עלמא ומהדר גאונו דא משיח בקומו לערוץ הארץ כד יקום ויתגלי בערחי' דגלגל בנין דאיהו הוא אתר קדמאה דאתחרב בארע' קדישא ובג"כ יתגלה תמון קדמאה וכל אתר ומתמן יתער קרבין לכל עלמא לבתר ארבעין יומין דעמודא יקום מארע' לשמיא לעיניהון דכל עלמא ומשיח יתגלי יקום מסטר מזרח חד ככבא מלהטא בכל גוונין ושבעה ככבין אחרין דסחרין להאי ככבא ויגיחון ביה קרבא בכל סטרין תלת זימנן ביומא עד שבעין יומין וכל בני עלמא חמאן והאי ככבא יגיח בהו קרבו בטשין דנורא מלהטין מכוצצין לכל עבר ובגויש בהו עד דבלע לן בכל רמשא ורמשא וביומא אפיק לון ויגיחון קרבא לעיניהון דכל עלמא וכן בכל יומא עד שבעין יומין לבתר שבעין יומין יתגס ההוא ככבא ויתגנז האי משיח עד תריסר ירחין ויתהדר האי עמודא דאשא כמלקדמן ובו יתגנז משיח והאי עמודא לא יתחזי לבתר תריסר ירחין וסלקין לי' למשיח בההוא עמודא דאשא כמלקדמון ועיניהון בכל עלמא ויתגלי לבתר משיח ויתכנשון לגבי עמין סגיאין ויתער קרבין לכל עלמא ובההיא זימנא יתער קוב"ה גבורתא לכל עמין דעלמא ומלכא דמשיחא יתידע בכל עלמא וכל מלכין דעלמא יתערין לאתחברא לאגחא קרבא בי' וכמה מפרצי יהודאין יתהפכו לאהדרו לגבי' וייתון עמהן לאגחא קרבא על מלכא דמשיחא כדין ותחשך כל עלמא חמש עשרה יומין וסגיאון מעמא דישראל יהיון מתין בההוא חשוכא ועל דא כתיב כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים:

ובזימנא דיתער קוב"ה לאתקנא עלמין ואתנהירו אתון דשמייהו בשלימו ד"ד למיהי' כולא בשלימו חד כדין יתער חד ככבא דחילא באמצע רקיע בגין ארגווּבא להיט מציין ביממא לעיניהון דכל עלמא ויקום חד שלהובי' דאשא מסטר דצפון גו רקיע ויקום דא לקבל ארבעין יומין ויתבלהון כל בכי עלמא לסוף ארבעין יומין יגחון קרבא ככבא

ושלהובא לעיניהון דכולא ויתפשט ההוא שלהובא ביקידו דאשא מסטר דצפון גו רקיע ויחשוב למבלע ההוא ככבא לסטר דרום וישליטו על ההוא שלהובא וההוא שלהובא יתבלע זעיר זעיר ברקיע מקמי האי ככבא עד דלא יתחזי כלל כדין האי ככבא יעביד ארחין ברקיע תריסר תחומין וקיימין אינון נהורין ברקיע תריסר יומין אחראין לבתר תריסר יומין ויזדעזון כל בני עלמא ויתחשך שמשא בפלגות יומא כמה דאתחשך יומא דאתחרב בי' מקדשא עד דלא יתחזון שמיא וארעא ויתער כחד קלא ברעם וזיקין ואתחלחלא ארעא מהאי קלא כמה חילין ומשריין ימותון מיני' והאי יומא אתער בקרתא דרוחא דרברבתא חד שלהובא דאשא כההוא קלא דיתער בכל עלמא ויוקיד כמה מגדלין וכמה מגדלי יפלון וכמה פרדשכי ורברבי יפלון בההוא יומא וכולהו יתכנשון עלה לביש וכל בני עלמא לא יכלון ולא יתחשבון לאשתזבו מההוא יומא עד תריסר ירחין ורעשון כל מלכא ויגזרון כמה גזירות וכמה שמדות על ישראל ויפלחון בי' כד"א זכאה איהו מאן דיערא תמן וזכאה איהו מאן דלא יערא תמן וכל עלמא יהא בערבובי' סגי' לסוף תליסר ירחי יקום שבט מישראל דא מלכא משיחא דיתער גו גנתא דעדן וכל איכון צדיקיא יעטרון לי' תמן ויחגרון ליה מכא זיינא באתוון רשימין דווקא דרעא קדשא וקלא יתפוצין באנפי אילין דגנתא קרי בחיל ואמר אתערו קדישין עליונין קומו מקמי משיחא הא עדנא ואסתכרא אתתא בבעלה ובעלה בעה לנוקמה לה נוקמון דעלמא ולאקמא לה ולנער לה מעפרא כדין יקומון כולהו ויחגרון לי' כמלקדמון מאני זיינו אברהם מימנכי' יצחק משמאלא יעקב קמי' משה רעי' מהימנא על כל עלון צדיקיא אזיל ורקיד גו גנתא דעדן כיוון דאתתקן משיח על ידא דצדיקיא בגנתא דעדן יעול בהאי דוכתי' דאקרי קו' צ'פ'ו'ר כמלקדמין והוה תמן ההוא דיוקנא דחרבן בית מקדשא וכולהו צדיקי' דאתקטלו בי' כדין נטיל מתמן עשר לבושין ואינון עשרה לבושי קנאה ויתגנז תמן ארבעין יומין דלא אתגלי כלל לסוף ארבעין יומין קלא חד יתער ויתקרי מגו כורסייא עלאה ההוא קו' צ'פו"ר במלכא משיחא דאתגניז בי' וכדין סלקין לי' לעילא וקוב"ה חמה לי' ל'מ'לכ'א מ'ש'י'ח'א מתלבש בלבושי נוקמא וחגיר מאני זיינא נטיל לי' ונשיק על רישא כדין מזדעזעין ג' מאה ותשעין רקיעין וארמיז קוב"ה לחד רקיע חד כתרא גליפא מחקקא בשמיהון קדשין בההוא עטרא אתעטר קוב"ה כדעברו ישראל יתימא למיטל נוקמא מכל רתיכין פרעה לפרשי' ויעטר לי' למלכא משיחא כיון דאתעטר ואתתקן בכל הני תקוניהון נטיל ליה קוב"ה ונשיק לי' כמלקדמון מאן חמא רתיכין קדישין ומשריין עלאין דסחרין לי' ויהבין לי מתון ונבזבזין סגיאין ויתעטר מכלהו עאל תמן בחד היכלא וחמא כל אינון מלאכי עלאי דאקרין אבלי ציון אנון דבכו על חורבן בי' מקדשא ובכאין תדיר

ואינון יהבין ליה חד פורפירא סומקא למעבד נוקמין כדין קוב"ה גניז ליה בההוא קן צפור ואתכסי תמן תלתין יומין ובתר תלתין יומין בההיא קן צפור יחות מעוטר בכל אינון תקינון מעילא ומתתא כמה משרין קדשין סחרכי' ויחמון כל עלמא חד נהורא חלי מרקיע לארעא ויקום שבעה יומין ויתעטר בארעא בההוא ק'ן צ'פ'ו'ר באין אתר בדרך דא קבורת רחל דאיהי קיימו בפרשת אורחין ויבשר לה וינחם לה וכדין תקבל תנחומין ותקום ותנשיק לי' לבתר יקום ההוא נהורא מההיא אתר ושרי ביריחו קרתא דאילני בכל עמין דא יריחו או על הארץ דא ירושלים ו'ה'י' גניז בההוא נהירו ד'ק'ו' צ'פ'ו'ר תריסר ירחי בתר תריסר ירחי ויזדקף ההוא נהירא בין שמיא וארעא ושרי בארעא דגליל תמן הי' שריתא דגלותא דישראל ותמן יתגלי מההיא נהירא דקן צפור ותב לאתרי' וההוא יומא יזדעזע כל ארעא כמלקדמון מסייפא שמייא עד סייפא שמיא וכדין יודעין כל עלמא דהא אתגלי מלכא דמשיחא בארעא דגליל ויתככשון כל אינון דלעיין באורייתא ואינון זעירין בעלמ' ובזכות ינוקא דבי רב יתתקף חיילא לאתגברא ורזא דא אפרוחי ואי לא ישתכחון אילון הא ינוקא דיתבן בתוקפא דאוהן וינוקי גמולי מחלב עתיקי משדים והיינו או בצי' דבגין אילון שריא שכנתא עמהון דישראל בגלותא דהא חכימין זעירין אינון דישתכחון בההוא זמנא והיינו האם רובצת על האפרוחים או על הבצים לא תקח האם על הבנים דהא ביה לא קיימי מלה לאפקא לה מן גלות' אלא עלא דכיון דאינון ראוין וינוקון יהבין תוקפא למלכא שמיא כדין אמר עלאה דהא בעי עליי' אתערת לגבי בעלה ויתעכב הכא עד תריסר ירחין באחריון לבתר ייתא בעלה ויוקים לה מעפרא כד"א אקים את סוכת דוד הנופלת בההוא יומא מלכא משיחא, יכנש גלותא מסייפא עלמא עד סייפא עלמא כד"א אם יהי' נדחך בקצה השמים מהאי יומא כל אתאין וניסין וגבוראין דעבד קוב"ה במצרים יעבד לון לישראל: פ' שמות:

ד"א הרואה בשושנים המנהיג עולמו בשש שנים והשביעית שבת לה' ד"א באותם ששונים בתורה:

אמר ר' יוחנן אמר ר' יצחק משה הי' מהרהר ואומר שמא ח"ו ישראל יכלו בהאי עבודה קשה הה"ד וירא בסבלותם לפיכך וירא מלאך ד' אליו בלבת אש וירא והנה הסנה בוער באש:

פ' וארא:

לבר נש דנפל לי' קטטה בדביתהו ואמר לה מלין שראתו לאתרעמי' כיון דשראת מלה הי' תמן מלכה כטל מלכה אלה והי' שותקת ופסקת למללא אמר לה מלכא וכי לא ידעת דאבא הו' מלכא ומקמאי מלילת מלין אלון כביכול אף הכי משה וישב משה אל ד'

ויאמר ד' למה הרעות וכו' מיד וידבר אלקים אל משה שר לאתרעמא מיד כטל מלכא מלה ויאמר אליו אני ד' ולא ידעת דאנא הו' מלכא ומקמאי מללת אילון מילין:
ת"ח כתיב ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך פרעה איהו אלהא קדמאה מכלהו ויתיר מכלהו להו' שמי' די אלקא מברך מן עלמא עד עלמא דהו' פקיד עובדין דבני נשא בכל מה דעבדי כתיב ויראו אותה:
שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה האי קרא לדרשא הו' דאתא תלת פרעה הכא חד פרעה בההיא זמנא וחד ביומי דמשה דאלוקי בקולפוי האי קרא כלו אתקיים בפרעה קדמאה אבל בשעתה דאתנסיבת שרה לגבי' רמז לאומנין וציירו בההוא דיוקנא באדרי על ערסי' בכתלא לא נח דעתי' עד דעבדו דיוקני דשרה בנסורוי וכד סליק לערסי' סליק לה עמי' כל מלכא דאתא אבתרי' הו' חמי' ההוא דיוקנא מציירא ציורא והו' עלאין קמי' בדחין כדסליק לערסי' הי' מתהני בההוא ציור בגין כן מלכא אלקי הכא יתיר מכולהו היינו דכתיב ובחדר משכבך ועל מטתך ולבתר בבית עבדיך ובעמך בכולהו לא כתיב אל מטתך אלא לי' בלחודוהי:
אמר האי יודאי הא דאמריתו דקוב"ה קטיל במצרים כל אינון עאני כל אינון בעירי תלת מותכי הו' דבעירי חד דבר וחד אינון דקטל ברד וחד אינון בוכרא דבעירי ומה הו' מותנא דלהון אלא הא כתיב בקדמיתא הנה יד ד' הוי' במקנך אשר בשדה אמאי בכלהו לא כתיב יד ד' אלא הכא אלא יד ד' איהו ידא בחמשה אצבעין דהא בקדמותא כתיב אצבע אלקים הו' והכא כולהו חמש אצבעין וכל אצבע ואצבע קטל זיונא חדא וחמשה זיון הוו דכתיב בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן הא חמשה זיכון לחמשה אצבעין דאקרון יד ובג"כ הנה יד ד' הוי' וגו' דבר כבד מאוד דהוו מתים וגרמייה' ואשתכחו מתים בתר דלא אהדרי מצראי אינון אתוון מחוש אהדרו וקטלו כל אינון דאשתארו לדבר אהדר ברד מאי בין האי להאי אלא דא בניחותא ודא בתוקפו דרגיזא ותרין אילון הוו באתר חד בחמש אצבעין: פ' בא:
ת"ח הא בדינא דיחיד אבל בדינא דעלמא כתיב וירד ד' לראות ארדה כא וארא דלא איתיהיב מהימנותא אלא בידיה בלחודוהי דהא לא בעא לאובדא עלמא על מימר דההוא מקטרגא ותיאובתיה איהו תדיר לשיצאה כיון דאשתמודע איהו בלחודוהי מיד אתקף בי' מקטרגא וע"ד תנינן דלא אצטרך לי' לב"כ לאתפרשא מכללא דסגיאין בגין דלא יתחשיב איהו בלחודוהי ולא יקטרגון עליה לעילא דכתיב בשונמית ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת לא בעינא לאפקא גרמי מכללא דסגיאין בתוך עמי יתיבנא עד יומא דא

ובתוך עמי בכללא חדא אשתמודע לעילא והכא איוב כיון דאשתמודע לעילא ואתרשים מיד אתקיף ביה מקטרגא ואמר החכם ירא איוב את ד':

פ' בשלח:

וכי מלה דא למנה אצטריכא לגבי אתתא דלא נפקת ולא אזלת ולא עאלת בהיכלא דמלכא אלא יומא דא הוה גרים דכל בני עלמא יתבין בדינא ובהאי יומא איקרא קוב"ה מלך המלך המשפט אמר לה אי את אצטרך לך לגבי מלכא עלאה על עובדין די בידך ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת מאי קאמרת אלא בשעתא דדינא תלוי בעלמא לא יתפרש ב"כ בלחודוהי ולא יתרשים לעילא ולא ישתמודעין בי' בלחודוהי דהא בזמנא דדינא תלי' בעלמא אינון דאשתתודעין ורשימין בלחודוהי אע"ג דזכאין אינון אינון אתפסו בקדמותא ועל דא לא לבעי לאינש לאתפרשא מבין עמא לעלם דבכל זמנא רחמי דקוב"ה על עמא כלהו כחד ובגונא כך אמרה בתוך עמי אנוכי יושבת: ויהי בשלח פרעה את העם מה כתיב לעילא ויקם פרעה הו' וכל עבדיו ת"ח נוקמא עלאה דעבד קוב"ה במצרים תלת מותנא הוו חד דעבדון בכרין במצרים דקטילו כל אינון דאשכחו וחד דקטל קוב"ה בפלגות לילא וחד כד חמא פרעה מותנא בביתא בבנוי ובעבדוי קם וזריז גרמי' וקטיל אפרכון וסרכון וכל דאמלכו לי' לסרבא בעמא עד דאורייתא אסהדית עלי' דאיהו קם בלילה ממש כמה דליליא קטל בוכרין ועבד נוקמין הכי קם פרעה בארעא דמצרים וקטל ועבד נוקמין בסרכוי ואפרכוי ואמרכלוי ובכל אינון רברבין הה"ד ויקם פרעה לילה (לילה ממש) דקם לקטלא ולשיצאה ארחוי דכלבא כד מחיון י' באבנא איהו אתי ונשיך לחברא כך פרעה לבתר דאיהו הו' אזיל בשוקא והו' מכריז ואמר קומו צאו מתוך עמי אתון קטלתון לכל בני מתא אתון קטלתון סרכי ואפרכי וכל בני ביתא הה"ד ויקרא למשה ולאהרן לילה כיון דבידיכון הו' כלא וברכתם גם אותי דלא תקטלון לי ולבתר איהו בגרוי' אוזיף לון ואפיק לון מארעא הה"ד ויהי בשלח פרעה:

ר' יודא אמר מאי שנא כד הוו ישראל במצרים דכתיב שלח את עמי כי אם מאן אתה לשלח את עמי בני בכורי ישראל ובההוא זימנא לא הו' גזירין ולא אתקשרו בי' כדקא יאות והלא דהוו גזירין ועבדו פסחא ואתקשרו בי' קרי לון את העם אלא בגין ההוא ערב רב דאתדבקו בהו ואתערבו בהדייהו קרי לון את העם סתם כד"א ויגוף ד' את העם על אשר עשו את העגל ויקהל העם על אהרן וירא העם כי בושש משה וכן כולהו ר' יצחק ור' אדא הוו אזלי מאושא ללוד אוף הכי בגיניהון לא אתקרון בני ישראל ולא ישראל ולא עמי אלא העם סתם ואי תימא וחמושים עלו בני ישראל כד הו' סלקין ממצרים ולא אתחברו בהדייהו אינון ערב רב קרי לון בני ישראל כיון דאתחברו בהדייהו דכתיב וגם

ערב רב עלה עמהם קרי לון העם ר' יוסי אקשי ואמר כתיב כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם אי הכי כל יומא הו' חמאן להההוא ערב רב אמר ר' יודא ערב רב כתיב ולא מצרים דהא כמה שאר עמין הו' דיירא במצרים ולא עוד אלא דכולהו אתגיירו וכיון דאתגיירו לא אקרי מצראי:

פתח האי גברא ואמר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה לדוד מזמור באתר חד ובאתר אחרינא מזמור לדוד מה בין האי להאי אלא לדוד מזמור שירות דקאמר דוד על כנסת ישראל מזמור לדוד שירותא דקאמר דוד על גרמי': כתיב לך רד כי שיחת עמך סרו מהר מן הדרך אשר צותים צויתים כתיב וחמושים עלו בני ישראל חד מחמשה הוו ר' יוסי אמר חמשה מישראל וחד מינייהו ר' יודא אומר חמושים אחד מחמשים:

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי, ר' יודא פתח ואמר ויתפלל יונה אל ד' אלקי' ממעי הדגה מה כתיב לעילא וימן ד' דג גדול וימן כד"א וימן להם המלך דבר יום ביומו אשר מנה את מאכלכם אבל האי קרא הכי מבעי' ליה וימן ד' את יונה לדג דהו' מנה דהו' משדר לי' אלא וודאי האי דג הוה מנה ליונה לנטרא לי':

מן שאר נוני ימא ויהו' בכיז בגווי' וכיון דאעליה בגווי' חמא יונה במעי' פותי' דאתר ימא ופותיא דאתר דמעוי' כמו היכלא רברבי ותרין עינוי דההוא נונא דנהרין כשמשא ואבן טבא הו' במעוי דנהיר לי' והו' חמא כל מה די בימא ובתהומא ואי תימא אי הכי מאי דכתיב קראתי מצרה לי הא לא אתחזי דכל האי רווחא הו' לי' אלא וודאי כיון דאחמי לי' האי נונא כל מה די בימא ובתהומא מית דלא יכול למסבל כדין עקת לי' ליונה דאמר ר' אלעזר כיון דחמא יונה כל ההו' רוחא הוה חדי אמר הקב"ה ומנה תבעי יתיר להא אעילנא לך הכא מה עבד קטל להאי נונא ומית וכל שאר נוני ימא הו' סחרי סחרני' דההוא נונא דא נשיך לי' מהאי גיסא ודא נשיך לי' מהאי גיסא כדין חמא יונה גרמו בעקו מיד ויתפלל יונה אל ד' בקדמותא דג והשתא דגה כד"א והדגה אשר ביאור מתה וכדין כתיב קראתי מצרה לי ולא כתיב הייתי בצרה או ישבתי בצרה אלא קראתי מהאי עקו דעאקון לי כוכא ימא מבטן שאול שועתי דהא מית ולא כתיב מבטן חי או מבטן דג הלא דוודאי הו' מית וכיון דצלי צלותי' קביל לי' קוב"ה ואחא להאי נונא ואפיק לי' ליבשתא לעיניהון דכלא דכתיב ויאמר ד' לדג ויקא את יונה:

אמר ר"ש חד איילתא אית בארעה וקוב"ה עביד סגיא בגיני' בשעתא דהי' צוחת קוב"ה שמע אעקה דילה וקביל קלא וכדי אצטרך עלמא לרחמי לחיי' הי' יהבת קלא וקוב"ה שמע קולה וכדין חייס על עלמא הה"ד כאיל תערוג על אפיקי מים וכד בעי לאולידא הי' סתימה מכל סטרון כדין אתיי' ושואת ראשי' בין ברכהא וצוחת ורמת קלא וקוב"ה

חייס עלה וזמין לקבלה חד נחש ונשך בעורייתי' דילי' ופתח לה וקרע לה ההוא אתר ואולידות מיד: אמר ר' אבא כתיב היש ד' בקרבינו אם אין וכי נופשין הי' ישראל דלא הו' ידעין מלה דא והי' חמין שכינתי' קווייה' וענני כבוד עלייהו דסחרין לון ואינון אמרו היש ד' בקרבנו אם אין גוברין דחמו דא יקרי' דמלכיהון על ימא ותנינן ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא אשתכחו נופשין ואמרו היש ד' בקרבינו אם אין אלא הכי קאמר ר' שמעון בעי למידע בין עתיקא סתימה דכל סתימין דאקרי אין ובין דא דאיקרי ד' וע"ד לא כתיב ד' בקרבינו אם לא כמה דכתיב הילך בתורתי אם לא אלא היש ד' בקרבינו אם אין אי הכי אמאי אתענשו אלא על דעבידא פרודא ועבידו בניסיונא דכתיב ועל נסותם את ד' אמרו ישראל אי האי נשאל בגוונא חד ואי האי נשאל בגוונא אחרא וע"ד מיד ויבא עמלק:

אבל צריך ביאור הפ' על ריב ב"י וכו' ונראה כי כ"ז הוא רחמים גמורים כידוע ואין חטא עושה רושם וז"ש על ריב ב"י את ד' ומן נסותם היש ד' שהוא כלול מרחמים ודין אם אין דהיינו כ"ז שאין בו כ"א רחמים: אמר ר' יוסי דא הי' משה דכתיב ומשה עלה אל אלקים מי אסף רוח בחפניו דא הו' אהרן ומלא חפניו קטרת סמים דקה מי צרר מים בשמלה דא הו' אליה' דכתיב אם יהי' השנים האילו טל ומטר כי אם לפי דברי מי היקים כל אפסי ארץ דא הו' אברהם דכתיב בי' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרא בהבראם אלא באברהם מי עלה בשמים דא הו' קוב"ה דכתיב בי' עלה אלקים בתרועה מי אסף רוח בחפניו דא קוב"ה דכתיב בי' אשר בידו נפש כל חי מי צרר מים בשמלה דא קוב"ה דכתיב בי' צורר מים בעבי' מי היקים כל אפסי ארץ דא קוב"ה דכתיב בי' ביום עשות ד' אלקים שמים וארץ: פ' יתרו:

לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא פסקא טעמא בכל הני תלת ואי לא דפסקא טעמא לא הו' תקנה לעלמין ויה' אסר לן לקטלא נפשא בעלמא אע"ג דיעבור על אורייתא אבל במה דפסקא טעמא אסור ושרי:

לא תנאף אי לאו דפסקא טעמא הי' אסור אפילו לאולידא או לחדא באתת' חדוה דמצוה ובמה דפסקא טעמ' אסור ושרי:

לא תגנוב אי לאו דפסקא טעמא הוה אסור אפילו למגנב דעתא דרבי' באורייתא או דעתא דחכם לאסתכלא ביה או דיינא דדאין דינא לפום טענה דאצטרך לי' למגנב דעתי' דרמאה ולמגנב דעתא דתרווייהו לאפקא דינא לנהורא ובמה דפסקי' אסור ושרי:

לא תענה בריעך עד שקר, הכא לא פסקי' טעמא בגין דאסור הוא כלל וכלל וכל מילי' דאוריית' קוב"ה שוי' רזון עלאין ואוליף לבני נשא ארחא לאתתקנא בה ולמיהך בה כד"א

אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך אוף הכי לא תחמוד לא פסק טעמא כלל ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקא ת"ח בכולהו עובדת אורייתא כלל ובהא עבדה פרט בית רעיך שדהו ועבדו בכל מילא דעלמא אבל אורייתא איהי חמודת תדיר:

פ' משפטים:

דכתיב כ"א לבינה תקרא הכא אית לאסתכלא אי בגין דאיהו אם יאות והו' לי' למכתב הכי דמאן דחמא אמיה בחלמא יזכה לבינה אבל מאן דאתי על אימי' אמאי אלא רזא עלאה איהו בגין דאתהפך וסליק מתתא לעילא ברא הא בקדמותא כיון דסליק לעילא אתהפך אילנא ואתעבד איהו מעלמא עלאה ושליט עלה וזכה לבינה:

דכתיב ויעקבני זה פעמים פעמים מבעי' לי' מאי זה אלא חד דאקיש לתרץ חד דנפק לתרץ ומאי ניהו בכורתי אתהפכו אתוון והוא ברכתי זה פעמים חד דאתקש לתרץ ולא ידע עשו מה דעבד לי' בבטן:

מה יתרון לו לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש וכי לא אתא שלמה אלא לאולפי מלה דא אלו אמר בעמלו שיעמול יאות דהא אשתאר עמל דאית ביה יתרון אלא כאן דכתיב בכל עמלו הא כללא דכלא דלא אשתאר כלום דאית בי' יתרון אלא לאו לכל אדם אמר שלמה מלה דא אלא אדם אית בעלמא דאיהו משתדל תדיר בביש ולאבאשא ולא אשתדל בטוב אפילו רגע חדא וע"ד כתיב עמלו ולא כתיב יגיעו עמלו כד"א ישוב עמלו בראשו ולא ראה עמל בישראל יגיעו כד"א יגיע כפיך כי תאכל וכתיב ואת יגיע כפי ראה אלקים אבל עמלו כתיב עמל וכעס אשתדלותא הוא תדיר לביש:

ושם אלהים אחרים לא תזכירו כלומר לא תסבבון דתפלין ביני עממייא בארעא אחרא ויקיים בנו מה דכתיב ועבדתם שם אלהים אחרים:

כתיב אמר שומר אתא בוקר וגם לילה אם תבעיון בעי' שובו אתיו הא קרא אוקמוה לי' על גלותא דישראל דיתבו גו בני שעיר וישראל אמרו להקב"ה שומר מה מלילה מה תהי' עלן מן גלותא דא דדמי לחשובא דליליה מה כתיב אמר שומר דא קוב"ה אתא בוקר כבר נהירנא לכו בגלותא דמצרים ואסיקנא לכו וקריבו יתכון לפולחנ' ואוריית' יהבי לכון בגין דתזכון לחיי עלמא שבקתון אוריית' וגם לילה אעילנא לכו בגלותא דבבל ואסיקנא לכו שבקתון אורי' כמלקדמין אעילנא לכו בגלותא כמלקדמין אם תבעיון בעיו שובו אתיו כד"א דרשו מעל ספר ד' וקראו ותמן תשכחון במה תליא גלותא דלכון וגאולה דלכון וכד תבעיכן בה:

פתח ר' חזקי' בהאי קרא אבתרי' ואמר ואכלת ושבעת וברכת מהכא דשכור שרי' לי' לברכה ברכתא דמזונא מה דלית הכי בצלותא דצלותא לאו הכי דהא צלותא מעלי' בלא אכילה איהי מ"ט בגין דצלותא סלקא לעילא ולעילא אתר דלית בי לא אכילה ושתיי' וע"ד תנינן עלמא דאתי לית ביה לא אכילה ולא שתיי' אבל שאר דרגין דלתתא אית בברכת מזונא אשתכח גוונא אתרא ומעליי' ההוא ברכתא דאשתכח בשבעה בגין דברכת מזונא איהו באתר דאית בי' אכילה ושתייה ומינה נפיק מזונא ושבעה לתתא וע"ד אצטרך לאחזאה קמי שבעה וחדוה באתר דצלותא לאו הכי דהא סלקי יתירא לעילא לעילא וע"ד שכור לא יצלי צלותא ובברכת מזונא שרי ליה לשיכור לברכה ברכת מזונא משמע מהאי קרא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ואכלת זהו אכילה ושבעת זו שתייה דהא שבעה בחמרא איהו רוי חמרא שבעא וודאי ודא איהו שכור דכתי' וברכת את דייקא דמשמע ברכת מזונא אצטרך חדוה ושבעה על הארץ הטובה מאי טובה שבעו כד"א ונשבע לחם ונהיה טובים בגין כך אצטרך חדוה ושבעה:

ואי תימא ביצה"ר האיך יכול ב"נ למרחם לי' דהא יצה"ר מקטרגא איהו דלא יקרב ב"נ לפולחנא דקב"ה והאיך ירחים ליה בי' אלא דא איהו פולחנא דקוב"ה יתיר כד האי יצה"ר אתכפייא ותבר לי' האי ב"כ דא איהו רחימא דקוב"ה בגון דידע לקרבא להאי יצה"ר לפולחנא דקוב"ה הכא איהו רזא למארי מדין כל מה דעבד קוב"ה עילא ותתא כלא איהו בגין לאחזאה יקרא דילי' וכלא איהו לפולחנא וכי מאן חמא עבדא דלהון מקטרגא דמארי' ובכל מה דרעותי' דמארי' אתעבד איהו מקטרגא רעותא דקוב"ה דיהון בני נשא תדיר בפולחנא ויהכון בארח קשוט בגין למזכי לון בכמה טבין הואיל ורעותי' דקוב"ה בהאי האיך אתי' עבדא בישא ואשתכח מקטרגא מגו רעותא דמארי' ואסטא לבכי נשא לארח ביש ואדחי לון ווארח טב ועביד לון דלא יעבדון רעותי' דמארי' ואסטי לבני נשא לארח ביש אלא רעותא דמארי' עביד למלכא דהו' ליה בר יחידאה והוא רחים לי' יתיר ופקיד עלי' ברחימא דלא יקרב גרמי' לאתתי' בישא בגין דכל מאן דיקרב לגבה לא כדאי איהו לעלאה גו פלטרין דמלכא אודי ליה האי ברא למיעבד רעותא דאבוי ברחמים בביתא דמלכא לבר הוא חדא זונה יאה בחיזו ושפירו בריוא ליומין אמר מלכא בעינא למנחמא רעותא דברא לגבאה קרא לה להאי זונה ואמר לה זילי ותפתי לברי לחמא רעותא דברי לגבאה האי זונה מה עובדת אזלת אבתרי' דברי' דמלכתא שראת לחבקא לי' ולנשקיה לי' ולפתי' לי' בכמה פתוין אי האי ברא יאות ואצית לפקודא דאבוי געי בה ולא אפית לה ודחי לה מיני' כדין אבוי חדי בברי' ואעיל לי' לגו פרגודא דהיכלא ויהיב לי' מתנין ונבזבזין ויקר סגיאין מאן גרם כל האי יקרא להאי ברא הוי אימא האי

זונה והאי זונה אית לה שבחא בהאי או לא וודאי שבחא אית לה מכל סטרון חד דעבדת פקודא דמלכא וחד דגרמית לי' להאי ברא לכל האי טיבון ולכל האי רחימו דמלכא לגבי' וע"ד כתיב והנה טוב מאוד והנה טוב דא מלאך חיים מאוד דא המלאך המות דאיהו וודאי טוב מאוד למאן דאצית פקודין דמארי' ות"ח אי לא הו' האי מקטרגנין לא ירתי צדיקיי' הני גכזא עלאין דזמינון ליכתא לעלמא דאתא זכאין אנון דאערעו בהאי מקטרגא וזכאין אינון דלא אערעו בי' זכאין אינון דאערעו ואשתזבו מיני' דבגיני' ירתין כל אינון טבין כל אינון עדונין וכל אינון כסופין דעלמא דאתי דעלי' כתיב עין לא ראתה אלקים זולתיך וזכאין אינון דלא אערערו בי' דבגיני' ירתין גיהנם ואטרדו מארץ החיים דהא אינון חייבין דאערערו בי' הו' צייתן לי' ואתעשכו אבתרי' וע"ד אית לצדקיא למחזק לי' טבין דהא בגיני' יכתין כל אינון טבאן ועדוכין לעלמא דאתי תועלתא דהאי מקטרגא כד חייבין צייתין לה:

פ' ויקהל:

ר' שמעון פתח מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בחפניו מי צרר מים בשמלה מי הקים כל אפסי הארץ מה שמו ומה שם בנו כי תדע האי קרא הא אוקמינא וכמה סמכין אית בי' וכלא בהקב"ה איתמר דאיהו כלא ואתמר מה שמו ומה שם בנו כי תדע דא קוב"ה מה שמו "ידוד" ומה שם בנו ישראל דכתיב בכי בכורי ישראל:

פתח ואמר אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' וכי אל יעקב ולא אל אברהם ויצחק אלא אל יעקב בגין דיעקב לא אתרחיץ באבוהי' ואימא כדערק קמי' אחוי' ואזלא יחידאה בלא ממונא כד"א כי במקלי עברתי את הירדן הזה ואיהו אתרחיץ בי' בקוב"ה דכתיב אם יהי' אלקים עמדי ושמרני וכו' וכלא שאיל מקמי' קוב"ה ויהב' לי' שברו על ד' אלוקי' ושברו ולא אמר תקותו ולא בטחונו אלא שברו אל תקני שברו אלא שברו דניחא להו לצדיקי' לתבנא גרמי' ולאתברא תברא על תבירי' וכלא על ד' אלקי' כד"א כי עליך הורגנו כל היום כי עליך נשאנו חרפה כגוונא דיעקב דכתיב וירא יעקב כי יש שבר במצרים דהא תבירא דגלותא חמא דהו' לי' במצרים ושוי תוקפא בקוב"ה ובכוי דיעקב סבלא תבירו דגלותא רגילא בפומייהו ועל דא כתיב במשה ואמרו לי מה שמו מה אמר עליהם בגין דהו' ידעו לי' ולא אנשי לי' לעלמין וסבלו תבירא דגלותא על קוב"ה ובגין כך זכו לפורקין ולנסין ולאתון סגיאין ואתון קדשין עליונים דסבלין תבירו דגופא מאתר לאתר על קוב"ה עאכ"וכ דבאין אתין למעבד לנו ניסין ופורקנין ותזכון לחיי עלמא דאתי אזלא כולהו כחדא. פתח ואמר קחו מאתכם תרומה לד' כל נדיב לב יביאה וכו' ת"ח בשעתא דב"נ שוי' רעותא לגבי פולחנא דמארי' ההיא רעותא טבא על כל שייפא גופא ורעותא

דכל שייפא גופא ורעותא דלבא מתחבראין כחדא ואינון אשכין עלייה' זהרי' דשכינתא לדיירי' עמהן וההוא ב"כ איהו חולקא דקוב"ה הו הה"ד קחו מאתכם תרומה הו' אמשכי: לקבלא עלייכו האי תרומה למהוי חולקא לה' ואי תימא שלא ברשותי' דבר כש קיימי' מלה ת"ח מה כתיב כל נדיב לבו יביאה את תרומת ד' כל נדיב לבו וודאי מאן דיתרע לבו ימשוך לה לשכנתא לגבי' הה"ד יביאה אע"ג דאיהו באסתלקותי' לעילא יביאה מאתר עלאה לאמשכה לדיירא עמי' וכד תיתי לאשראה עמי' כמה ברכאין וכמה פתרי' תיתי עמה הה"ד זהב וכסף ונחושת לא יחסרו לי' כל עתרי דעלמא דא לשאר בני עלמא אבל אתון קדישין עליונים קחו מאתכם תרומה לד' אמר ר' חייא מאן דשרי לארמא הו' ירים: אשתכח רזא דא ואוקמי' בוצינא קדישא זכאה חלקיהון דישראל כתיב וינפש ואוקמוה ווי נפש דאבדת ושפיר איה אבל אי הכי ווי גופא אצטרך למימר דמכי' אבדת נפש אבל רזא דמלה נפש ודיירא בה כל יומא דשבתא וכדין האי נפש יתירא ברבוי' ותועלתא יתיר ממה דהו' וע"ד תנינן כל נפשין דישראל מתעטרין ביומא דשבתא ועטרא דלהון דשרי' האי רוחא בגווייה' כיון דנפק שבתא וההוא רוחא סלקא לעילא כדין וואי נפש דאבדת מה דאבדת אבדת האי עטרא עלאה והאי חילא קדישא דהו' בה ודא הו' וינפש ווי נפש דאבדת מה דאבדת עונתא דחכימין דידעו רזין דעלאין:

ד"א וארח צדיקים מה בין דרך לארח הא אוקמו' אבל ארח הו' דהשתא אתפתח ואתגלי' ואתעבד בהאי את' ארח דלא כתישי' בי' רגלין מקדמת דנא דרך כד"א כדורך בגת דכתשין בי' רגילין כל מאן דבעי וע"ד לצדיקים קרי ארח דאינון הוו קדמאה למפתח האי אתר ולא על כל אתר איה' אלא אעיל דאחרכין בכי עלמא אזלי בהאי אתר השתא דאזלינן בי' צדיקא איהו אתר חדתא דהשתא חדתא איהו הא אתר כמה דלא אזיל ב"נ אחרא לעלמין בגין דצדיקים עבדין חדתא לכל האי אתר בכמה מלין עלאין דקוב"ה אתרעי בהון ותו דשכינתא אזלי בהאי אתר מה דלא הו' מקדמת דכא ובג"כ ארח צדיקים אקרי בגין דאתאר' בי' אושפיזא עלאה קדישא דרך איהו פתח לכלא וכתשין בי' כל מאן דבעי אפילו אינון חייבין דרך רזא דא:

פ' פקודי:

כתיב אקים את סוכת דוד הנופלת כתיב כפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל מאי ולא תוסיף קום אלא בזמנא אחרא קומת הי' קמת מגרמי' דלא אוקים לה קוב"ה דהא בגלותא דמצרים קוב"ה אוקים לה ועביד כמה ניסין בגין לאקמה לה ובגלותא דבבל הו' לא אקים לה בגין דלא עביד לון ניסים דגרים חובה אלא הי' קמת וסליקו בכי גולה מאינון דלא הו' לון פרוקי ולא הו' תאיבותא דקוב"ה עלייה' בגין דגרם האי חובה דאינון נשים נכריות

וע"ד קוב"ה לא אקים לה לכ"י ילא עביד לה כסאין וגבוראין בההיא זימנא כדקא יאות אבל לזמנא דאתי ולא תוסיף קום כתיב לא תוסיף קום מגרמא אלא קוב"ה אוקים לה דכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת וכתיב ואת דוד מלכם אשר אקים להם:

פ' תזריע:

תני' וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא לא אשתמודע חכמתא ומלוי ותאנא חיובא הו' על ב"כ דאוליף חכמתא למילף זעיר מן שטותא ולמנדע לה בגין דאתי תועלתא לחכמתא בגיני' כנה דאתא תועלתא לנהורא מחשוכא דאלמלא חשיכא לי' אשתמודע נהורא ולא אתי ולא אתחזי תועלתא לעלמא מיני' תאנא שיש יתרון לחכמה לחכמה סתם:

פ' מצורע:

האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה אמאי בלא שפתי מרמה אלא הכי תנינן כל מלה ומלה דצלותא דאפיק בר כש מפומי' סלקא לעילא ובקעו רקיעין ועאלת לאתר דעאלת ותמן אתבחנת ההיא מלה אי הי' מלה דכשירה או לא אי איהו מלה דכשירה עאלין לה קמי מלכא קדישא למעבד רעותא ואי לא סטאין לה לבר ואתעטר בהאי ולה רוחא אחרא ותא חזי כתיב בי' ביוסף ענו בכבל רגלו וכו' עד אימתי ענו בכבל רגלו וכו' עד אימתי עכו בכבל רגלו עד עת בא דברו אמרת ד' צרפתהו עד עת בא דברו דמאן אלא עד עת בא דברו דיוסף:

פ' קדושים:

את חוקותי תשמרו בגין דכל חד וחד ממכא על מלה ידיעה בעלמא דהאי חק בג"כ אסיר למחלף זיון ולאעלא זינא בזינא אחרא בגין דאעקר לכל חילא וחילא מאתרייהו ואכחיש פמליה של מעלה ואכחיש פומבי דמלכא כלאים מהו כלאים כמאן דיהיב אחרא בבי מטרא כד"א אל בית הכלא בגין דלא למעבד מידי כלאים מכיעותא דמכע לכל אינון חילון עבידתא דלהון כלאים ערבוביא דעביד ערבוביא בחילא דלעילא ואכחיש פומבי דמלכא כמה דאתער ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ת"ח כתיב ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות והא אתמר דשני פקודוי דמלכא ואחליף עץ חיים דבי' אשתלים כלא ובי' תליי' מהימנותא ואתדבק באתר אחרא והא תכיכן בכלא בעי ב"כ לאחזאה עובדא כגווכא דלעילא ולמעבד עובדא כמה דאצטרך ואי אשתני במלה אחרא הוי' אנגד עלי' לשרייי' בי' מלה אחרא דלא אצטרך ות"ח בשעתא דב"כ אחזא עובדא לתתא בארח מישור כנה דאצטרך נגיד ונפק ושרי' עלי' רוח קדישא עלאה ובשעתא דאיהו אחזא עובדא לתתא בארחא עקומא דלית איהו ארח מישור כדין

נגיד ונפיק ושרי' עלי' רוח אחרא דלא אצטרך דסטוא לי' לב"כ לסור. ביש מאן משיך עלי' האי רוחא הו' אומר האי עובדא דהו' אחזא בסטר אחרא כתיב דרשה צמר ופשתים דרשה מהו דרשה דבעי ודרש על צמר ופשתים מאן דמחבר לן כחדא ואי תימא בציצים אמאי שרי הא אוקמא אבל התם הו' האי לבושא בתקונוי באשלימות עובדא כדקאי חזי ודא דרשה צמר ופשתים למעבד נוקמא במאן דמחבר לון כחדא אבל אימתי שכי' בשעתא דאיהו באשלימותא דכתיב ותעש בחפץ כפי' וציצית הא אוקווינה דהתם בהאי כללא דאשלימותא אשתכח ולא עביד מידי אבל בשעתא דלא אשתכח בשלימותא מאן דאתי לחברא לון כחדא וקורבני' דקין אתרחק מקמי קורבני' דהבל וע"ד ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך סתם לא יעלה עליך רוחא אחרא לשלטאה בך ואצטרך לי' לב"כ לאחזאה עובדא דכשירא כנה דיאות:

דיאות ובהאי עובדא שריי' עלי' רוח קדישא רוח עלאה לאתקדשא בי' אתא לאתקדשא בי' מתקדשין לי' דכת' והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ד' כתיב ומעץ הדעת טוב ורע מאי על דא גרים אדם מיתה בעלמא מאן דאחזא עובדא אחרא דלא אצטרך עאכ"ו שור וחמור אוכחן מסטרא דא איקרי שור ומסטרא דא איקרי חמור וע"ד כתיב לא תחרוש בשור וחמור יחדיו לא תעביד ערבוביי' כחדא בגין דאתער לאתחברא סטרא אחרא כחדא לאבאשא עלמא ומאן דפריש לון אסגי שלמא בעלמא אוף הכי מאן דפריש לון בההיא גוונא כמה דאמרו דלא אשתכח שוע טווי ונוז כחדא האי ב"נ אסגי שלמא לי' ועל כל עלמא קורבנא דקין הו' פשתים וקורבנא דהבל הו' צמר לאו דא כדא ולאו דא כדא רזא דמלה קין כלאים הו' ערבוביא דלא אצטרך סטרא אחרא בלא זינא דחוה ואדם וקורבנא מהאי סטרא קאי אתי' הבל מזינא חדא דאדם וחוה ובמעי' דחוה. אתחברו אילין תכין סטרין ובגין דאתחברו כחדא לא אתא מינייהו תועלתא לעלמא ואתאבידו ועד יומא דין סטרא דלהון קיימא ומאן דאחזי גרמי' בעובדא דחבורא דא אתער עליה אינון סטרין כחדא ויכול לאתזיקא ושארי עלי' רוחא אחרא דלא אצטרך וישראל בעאן לאתערא עלייה' רוחא קדישא למהו' קדישין לאשתכחא בשלימא בעלמא דין ובעלמא דאתי כתיב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו ובאבנט בד יחגור אמאי איקרא בד יחידאה בגין דלא בעי לאחברא להאי פשתים באחרא:

והדרת פני זקן דאיה' בעלמא אמר ר"ש מכאן רמז לתורה שבכתב ורמז לתורה שבע"פ ותו תנינן האי קרא לדרשה הוא דאתא מפני שיבה תקום כמה דאתערו בי' חבריא מפני שיבה תקום אזהר לי' לב"נ עד לא יסתלק בסיבותא דיקום בקיומא טבא בעלמא בגין דדין הו' הדורא לי' אבל לסוף יומא לית שבחא לי' לב"נ כ"כ כד איהו סיב ולא יכיל

למהוי ביש אלא שבחא דילי' כד איהו בתוקפא ואיהו טב ושלמה מלכא צווח ואמר גם במעללי' יתנכר הנער: פ' אמור:

ת"ח ב"נ דאתילד לא אתמכא עליה רוחא וחילא דלעילא עד אתגזר כיון דאתגזר אתער עליה רוחא אתערותא דרוחא דלעילא זכי לאתעסקא באורייתא אתער עלי' אתערותא יתיר זכו ועביד פקודי אורייתא אתער עלי' אתערותא יתיר זכי ואתכסובי זכי ואוליד בכין ואוליף לון ארחא דמלכא קדישא הא כדין הוא ב"כ שלים בכלא אבל בהמה דאתילדת ההיא חילא דאית לה בסופא אית לה בשעתא דאתילידת ואתמכא עלייה' ובג"כ כתיב שור או כשב או עז כי יולד עגל או טלה או שעיר או גדי לא אתער אלא שור או כשב או עז דהאי דאית ליה כסופא אית לי' בשעתא דאתילידת:

מהו כיסוי חטאה אלא תרי מילא דחכמתא אית בי' ותרווייה' הכי חד כמה דתנינן דעובדין טבין דבר נש עביד בהאי עלמא עבדינן לי' בהאי עלמא לבושי יקירא עלאה לאתלבשא בהו וכד בר נש אתקין עובדין טבין וגוברין עלי' עובדין בישין ואשגח בי' קוב"ה ועובדוי בישין סגיאין ואיהו רשע דאשתכח חטאה קמי מכי' ותווהא על איכון טבאן דעבד בקדמותא הא אתאבי' הוא מכלא מהאי עלמא ומעלמא דאתי מה עביד קוב"ה מאינון טבאין דעבד האי חטאה בקדמותא אלא קוב"ה אע"ג דההיא רשע חטאה אתאביד אינון טבאין וזכין לי' אתאבדו אית צדיק דאזל בארחוי דמלכה עלאה ואתקן לבושוהי מעובדוהי ועד לא אשלים לבושו' אסתלק קוב"ה אשלים לי' מאילין עובדין דעביד ואביד האי רשע חטאה ואשלים לבושי לאתקנא בהו בהאי עלמא הה"ד יכין רשע וילבש צדיק האי חטאה אתקין וצדיק אתחפי ממה דאיהו תיקון הה"ד כיסוי חטאה:

ואל בני ישראל תדבר לאמור איש איש כי יקלל אלקי' ונשא חטאו ר' יודא אמר הא אוקמוה' אבל כי יקלל אלקי' סתם ובגין דאמר אלוקי' סתם לכך ונשא חטאו דהא לא ידעינן מאן הו' אלוקי' מאן דחלא דילי' אי אחד מן השרים אי אחד מן הככבים אי חד מן מדברא עלמא:

פ' בחוקותי:

א"ר אליעזר לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא הכיתים ולא הרגתים לכלותם מבעי' לי' אלא לא מאסתים ולא געלתים מאן דסאני לאחרא מאיס ה' לקבלה וגעלה הוא בגיעולא קמי' אבל הכא לא מאסתים ולא געלתים מ"ט בגין דחביבותא דנפשאי בינייה' ובגיני' כולהו חביבין גבאי הה"ד לכלותם לכלתם כתיב חסר וי"ו בגינה לא מאסתים ולא געלתים בגין דאיהי רחימא נפשאי רחימותא דילי גברא לב"נ דרחים אתתא והוות דיירא בשוקא דבורסקי אי לא הוות הי' תמן לא עייל בה לעלמין כיון דאיהי תמן דמי בענוי

כשוקא דרוכלא דכל ריחון דעלמא טבין אשתכחו תמן אף הכי ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם דאיהו שוקא דבורסקי לא מאסתים ולא געלתים ואמאי לכלתם בגין כלתם דאנא רחימנא לה דאיהו רחימותא דנפשא דשרי' תמן ודמי עלי ככל ריחון נובין דעלמא בגין ההוא כלא דגגווייהו: פ' נשא:

והי' על מצחו תמיד לרצון והאי מצחא דאקרי רצון הוא גלוי דכל רישא וגולגלתא דמתכסי' בארבע מאה ועשרין עלמין וכד אתגלי' אתקבלא צלותהון דישראל אימתי אתגלי שתק ר' שמעון שאל תנינית אימתי אמר ר"ש לר' אליעזר ברי' אימתי אתגלי' א"ל בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא א"ל מ"ט א"ל משום דהאי שעתא ביומא דחול תלי' דינא לתתא בזעיר אפין ובשבתא אתגלי' מצחא דאתקרי רצון בהאי שעתא אשתכח רוגזא ואשתכח רעוא ומתקבלא צלותי' הה"ד ואני תפלתי לך ה' עת רצון ועת רצון מעתיק יומין לגלאה מצחי' ובג"כ אתקן האי קרא למימרא בצלותא דמנחה בשבתא:

קם ר' חייא ואמר אהה ד' אלוקים הכה לא ידעתי דבר כי נער אנכי וכו' וכי ירמי' לא הוי ידע למללא והא כמה מלולין נפקו מפומי' עד לא אמר דא והוא אמר מלה כדיבא דכתיב הנה לא ידעתי דבר אלא ח"ו דאיהו אמר על דא אלא הכי תאנא מה בין דיבור לאמירה אמירה הוא דלא בעי לארמא קלא דבור לבעי לארמא קלא ולאכרזא מילין דכתיב וידבר אלקים את כל הדברים לאמור ותאנא כל עלמא שמעו האי דבור וכל עלמא יזדעזעו ובגין כך כתיב וידבר ולא כתיב ויאמר אוף הכא כתיב הנה לא ידעתי דבר לאכרזא מלה ולאוכחא ברוח קדשא לעלמא:

קם ר' אליעזר ואמר הכל תלוי' במזל אפי' ס"ת שבהיכל מלה דא אוקמינהו בספרא דצנעותא והכא אית לאסתכלא וכי הכל תלוי במזל והא תנינן ס"ת קדוש ונרתיקו קדוש וההיכל קדוש וכתיב וקרא זה אל זה ואמר קק"ק הא תלת אינון וס"ת לקבליהון נרתיקו קדוש וההיכל קדוש והוא קדוש התורה נתונה בג' קדושות בג' מעלות בימים שלושה שכינה בשלוש לוחות וארץ והיכל בס"ת תלי' ואיהו תלי' במזלא אלא הכי אוקמינהו בספרא דצניעותא האי חוטא יקירא קדישא דכל שערי דדיקנא תליין בי' ואתקרי מזל מ"ט משום דכל קדשי קדושין דקודשא בהא מזלא תליין וס"ת אע"ג דאיהו קדיש לא חל עלי' עשר קדושין עד דעייל להיכל כיון דעייל להיכל אתקרי קדוש בעשר קדישין כגוונא דלעילא דלא אתקר' היכל אלא כד אתחברן עשר קדושין ותאנא הכל תלוי במזל דאיהו האי חוטא יקירא קדישא דכל שערין תליין בי' אמאי איקרא מזל משום דמיני' תלי' מזלי ומזלי מיני' עלאין ותתאין ובג"כ איהו תליי' ובי' תליין כל מילי דעלמא עלאין ותתאין ואפילו ס"ת שבהיכל דמתעטר בעשר קדושות לא נפיק מכללא עם שאר קדושין

וכלהו תליין בהאי ומן דחמי להאי תקונא אתכבשין חוביהון מקמי' ומתכפרין הה"ד יכבוש עונותינו א"ל ר"ש בריך ברי לקודשא דקודשין עתיק מכולא: בכולהו אתר דשמא אדכר תרי זימנא פסיק טעמא בגוויי' כגון אברהם אברהם יעקב יעקב שמואל שמואל כולהו פסיק טעמא בגווייהו חוץ ממשה דלא פסיק טעמא בגויי' מ"ט אברהם אברהם בתראה שלים קדמאה לא שלים דהשתא שלים בעשר נסיוני ובג"כ פסיק טעמא בגוויי' דהשתא לא הוה איהו כקדמייתא יעקב יעקב בתראה שלים קדמאה לא שלים דהשתא אתבשר ביוסף ושראת עלי' שכינתא ועוד דהשתא אשתלים בארעא אילנא קדישא כגוונא דלעילא בתריסר תחומין בשבעין ענפין מה דלא הוא בקדמותא ובג"כ בתראה שלים קדמאה לא שלים ופסיק טעמא בגוויי' שמואל שמואל טעמא פסק בגווי' מ"ט בתראה שלים קדמאה לא שלים דהשתא הוא נביא וקודם לכן לא הוה נביא אבל משה משה לא פסיק טעמא בגוויי' דמיומא דאתילד שלים הוא דכתי' ותרא אותו כי טוב הוא: פ' שלח לך:

אמר לון וכי במה אתון פרשין משאר בכי נשא דלא ידעו אמרו ליה ובמה אמר לון על דא אמר שלמה האי קרא ולא אמר האי נגנרמי' כשאר אינון מילין אלא אהדר אינון מילין דטפשאי עלמא דאמרי כך ומאי אמרו כי מקרה האדם ומקרה הבהמה וגו' טפשאי דלא ידעין ולא מסתכלין בחכמתא אמרו דהאי עלמא אזיל במקרה וקוב"ה לא אשגח עלייי' אלא מקרה האדם ומקרה הבהמה מקרה אחד וכו' וכד שלמה מסתכל באילון טפשאין דאמרו דא קרא לון בהמה דאינון עבדין גרמיי' בהמה ממש בגין דאמרו מילין אילון ומכלן קרא דעליה אוכח דכתיב אני אמרתי בלבי על דברת בני אדם לברם אלוקים ולראות שהם בהמה המה להם אמרתי אני בלבי וחשיבנא בהאי לאסתכלא על מה על דברת בני אדם על האי מלה דטופשותא דאינון אמרי' ברם אלקים בלחודיי' ולא יתחברון בהדי בני נשא אחרנין דאית לון מהימנותא ולראות שהם בהמה המה להם ולראות בהו אינון בני מהימנותא שהם בהמה ממש, ודעתייהו כבעירא המה להם בלחודייהו ולא לעלאה לבכי מהימנותא בדעתא דטפשותא דא וע"ד המה להם ולא לאחרנין ומה דעתי' דילהון כי מקרה בני אדם ומקרה בהמה מקרה אחד לכולם וגו' תיפח רוחיהון דאינון בעירא אינון טפשאי ואינון מחוסרי מהימנותא ווי לון ווי לנפשייהו טב להו דלא ייתין לעלמא ומה אתיב לון שלמה עד קרא אבתרי' ואמר ומי יודע רוח בני אדם העולה הי' למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ ומי יודע באינון טפשאי דלא ידעון ביקרא דמלכא עלאה ולא מסתכלי באורייי' רוח בני האדם העולה הי' למעלה לאתר עלאה לאתר יקר לאתר קדישא לאתזנא מנהירו עלאה מנהירו דמלכא קדישא למהוי צרורא בצרורא דחיי

ואשתכחת קמי מלכא קדישא עולה תמימה ודא הוא העולה הוא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ:

כי מקרה אחד לכולם וגם לב בני האדם מלא רע בגין דא והוללות בלבבם בחייהם כשטותא תקועה בלבייהו ואינון מחוסרי מהימנותא ולית לון חולקא בקוב"ה ובאינון בכי מהימנותא לאו בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי הה"ד ואחרו אל המתים ת"ח קוב"ה אזהר לבני עלמא ואמר ובחרת בחיים למען תחי' (בהאי עלמא ובעלמא דאתי) וחיין דהאי עלמא נינהו אינון חייבין מחוסרי מהימנותא מאי קא אמרי כי מי אשר יבחר אע"ג דיבחר ב"נ בההוא עלמא כמה דאמר לאו הוא כלום דא מסירא דא בידנא אל כל החיים יש בטחון ומסירא דא בידייהו כי לכלב חי הוא טוב מן הארי' המת האינו יהון חיין בהאי עלמא וע"ד זה רע וודאי דלא דורון במלכא עלאה ולא יהא לון חולקא בי':

אלה שמות האנשים אשר שלח וגו' אמר ר' יצחק משה אסתכל וידע דלא יצלחון בארחייה' כדין צלי עלי' דיושע כדין כלב הוא בדוחקא אמר מה אעבד הא יושע אזל בסייעתא עלאה דמשה דשדה בי' נהירא דסהרא והוא אנהר עליה בצלותא בגין האי שמשא מנה עבד כלב אשתמעטו מינייהו ואתא לגבי קבריהון דאבוהון וצלי תמן צלותא אמר ר' יודא ארח אחרא נטיל ועקים שבילין ומטי על קברי דאבוהון לאסתכן בגרמי דכתיב ושם אחימן ששי ותכמי ילידי ענק אבל מאן דאיהו בדוחקא לא אסתכל מידי כך כלב בגין דהוא בדוחקא לא אסתכל מידי ואתא לצלאה על קברי אבוהון לאשתזבא מעינוא דא ויקרא משה להושע בן נון יהושע ר' יצחק אמר וכי הושע קראו קרא והא כתיב ויאמר משה אל יהושע ויהושע בן נון נער ויחלוש יהושע אלא אמר לי משה ה' יושיעך מנייהו:

פ' בלק:

ת"ח בשעתא דחריבו בכי ישראל קרתא דסיחון כרוזא אתעברא במלכא דשמיא אתכנשו גוברין שלטנין על שאר עמין ותחמון מלכי דאמורא' האיך אתחרב בהאי שעתא כל אינון שולטנין דהוו ממנן על שבע עממין אתכנשו ובעו לאהדרי מלכו ליושנה דחמו תוקפא דמשה אהדרו לאחורא הה"ד על כן יאמרו המושלים באו חשבון אינון שולטנין ממכון עליי' דאתכנשו והוו אמרי באו חשבון מאן הוא דין דחרב לה תבנה ותכונן כדבקדמיתא ותהדר מלכו ליושנה כד חמי:

גבורתא דמשה ושלהובא דמלכא אמרו כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון כיון דכתיב מחשבון אמאי מקרית סיחון דהא קרית סיחון חשבון הוא דכתיב כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי אלא שלהובא דמלכא שמיא נפק וחרב כולא בשעתא דאינון אמרין

תבנה ותכונן עיר סיחון סתם ולא אמרו חשבון דחשיבו דבג"כ יתיבנא למותבא דאמורי כאן אתיבו ואמרו לא יכילנא מ"ט בגין דכל ארחין ושבילין אסתתמו בתקפא דרב עלאה דלהון אי נהדר ונימא ונדכיר חשבון דתבנה הא אש יצאה מחשבון אי נהדר ונימא קרית סיחון הא להבה יצאה מקרית סיחון וודאי כיון דשלהובא דאשא שריא תמן לית מאן לאהדרי' לה ליושנא דהא מכל סטרין לית לון רשו מכאן ולהלאן אוי לך מואב דהא היא דהוה מגן עלך אתבר:

פ' פנחס:

ר' חיי' פתח בארבעה עשר יום לחודש פסח וגו' אמרא דאיהו פסחא למאי אלא דחלא דמצראי ואלהא דלהון הא אמרא בגין דמצראי פלחין למזל טלה ובג"כ פלחי לאמרי ת"ח כתיב הן נזבח את תועבת מצרים מאי תועבת מצרים וכי על דשנאי ליה כתיב תועבת מצרים אלא דחלא דמצראי ואלהא דלהון אקרי תועבת מצרים כמה דכתיב כתועבת הגוים דחלא דשאר עמי' ת"ח חכמתא דיוסף דכתיב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ואיליף לון למימר אנשי מקנה היו עבדיך וכי מלכא דשליט על כל ארעא ואבא למלכא עביד כדא ועביד לאחוי דישנאון להון ולא יחשבון להון למעבד לון רועי צאן אלא וודאי תועבת מצרים דחלא ואלהא דלהון אקרי הכי וע"ד כתיב הן נזבח את תועבת מצרים אמר יוסף כל מיטב מצרים הוא ארץ רעמסס והאי ארעא אפרישו לדחלא דלהון לרעי' ולמיהך בכל ענוגין דעלמא וכל מצראי חשיבו לאיכון דרעיון לדחליהון כדחליהון אעביד לאחוי דירתון האי ארעא ויסגדון לון מצראי ויחשבון לון כדקא יאות והיינו דכתיב כי תועבת מצרים כל רועה צאן מחשיבן כדחליהון א"ר יוסי והא תנינא כמה דאתפרע קב"ה מאינון דפלחי לע"ז הכי אתפרע מע"ז ממש וכי יוסף עביד לאחוי ע"ז א"ל לא עביד יוסף לאחוי ע"ז אלא עביד לון לשולטנא על ע"ז דלהון ולאכפייהו ע"ז דלהון תחות ידיה' ולירד לון במקל אמר יוסף אי ישלטון אחי על ע"ז דלהון כ"ש דישלטון על גרמייהו ובג"כ אותיב לון במיטב ארעא ואשליט לון על כל ארעא ועל דא אימרא דאיהו פסחא אמאי אלא דחלא דמצראי ואלהא דלהון הוא אמרא אמר קוב"ה בעשור לחודש סיבו דחלא דלהון ממצראי ותפשו לי' ויה' אסור ותפיש בתפישה דלכון יומא חד ותרין וג' וביומא ד' אפיקו לי' לדינא ואתכנשו עליה ובשעתא דמצראי הוו שמעין קל דחלא דלהון דתפיש בתפישה דישראל ולא יכלון לשזבא לי' הוו בכאן והוא קשי' עלייהו כאילו גרמיי' אתעקדו לקטלא אמר קוב"ה יהי תפוש ברשותיי' יומא בתר יומא ארבעה יומין בגין דיחמון יתי' תפוש וביומא רביעאה אפוקי ליה לקטלי' ויחמי' ליה מצראי האיך אתון עבידו ביה דינא ודא קשי' להו מן כל וכתשין דעביד לון קוב"ה אינון דיכון דיעבדון בדחליהון לבתר דיינא

לי' בנורא דכתיב ופסולי אלוהיהם תשרפון באש אמר הקב"ה אל תאכלו ממנו בא דלא ימרון ברעותא ובתיאבותא דדחלכא אכלין לי' הכא אלא אתקינו לי' צלי ולא מבושל דאלו מבושל דהא טמיר ולא יחמון ליה אלא תקונא דילי' דיחמון לי' הכי מוקדא בנורא בגין דריחא נודף ותו רישא עלי' כפוף על קרסלא דלא יטרון דחי' או מלה אחרא הוא אלא דישתמודעין ליה דאיהו דחלא דלהון ותו דלא יכלון לי' ובתאבותא אלא על שבעה אחר קלנא ובזיון ותו עצם לא תשברו בו אלא דיחמון גרמי' חמאן בשוקא ולא ייכלון לשזבא לי' וע"ד כתי' ובאלוהיה' עשה שפטים דינין סניאין תו ומקלכם בידכם ולא חרבא ורומחא ושאר מאני קרבא:

תוספות הזוהר:

פתח ר' אליעזר ואמר רפאני ד' וארפא הושיעני ואושע כיון דאמר רפאני מהו וארפא וכיון דאמר והושיעני מהו ואושע כיון דאסי' מסי מאן הוא דמחא אלא אמר ריב"ל אסוותי' דעלמא בידא דקב"ה אבל אית מנהון בידא דשלוחא ואית מנהון דלא איווסרו לשלוחא אינון דאתווסרו בידא דשלוחא אסוותא אינון אבל לזימנין מהדרון אבל אינון דקב"ה מסי לא מתהדרין לעלמין וע"ד אסוותא דילי' איהו אסוותא דלית בי' מרעה כלו ובגין כך רפאני ד' וארפא וודאי בלא קטרוגא כלל:

הועתק מזוהר חדש פ' בראשית:

ר' אבא בשם ר' חייא אמר עץ ממש הי' והי' שנים האחד שנותן חיים לאדם והאחד מי שאכלו ידע הטוב והרע לדעת הדרך הטוב והישר שיכשר האדם והדרך הרע שיתקלקל בה האדם ולפיכך צוה השי"ת שלא יאכל ממנו פן ידחה הטוב ויחונן את הרע ועל כן נאמר מכל עץ הגן תאכל זהו עץ החיים שהי' לו לאדם לאכול ממנו והוא לא חטא אלא בעץ הדעת טוב ורע שנצטווה שלא יאכל ממנו הה"ד ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות מכאן אמר ר' שמעון גזירה נגזרה על האדם קודם למות על שנלקח מאדמה משמע דכתיב ביום אכלך ממנו מות תמות מלמד שאלמלא לא חטא הי' לו חיים ארוכים כיון שחטא הוא העונש שקצר ימיו וימות באותו היום לאחר שעשה תשובה נתן לו יומא דקודשא בריך הוא שהוא אלף שנה וזו ראיה שהגזירה היתה קודם למות שאלמלא כך כשעשה תשובה הי' לו לבטל הגזירה אלא אמר ר' שמעון עשה תשובה וביטל הגזירה שנגזרה עלי' ביום אכלך ממנו והאריך לו ימים שנתן לו יומא:

תני' חנוך בן ירד צדיק הי' וקבל על עצמו להרשיע ולקחו הקב"ה קודם זמנו לעשות חסד עמו ושיתן לו שכר טוב לעוה"ב ר' אבוהו אמר אכן תנן כי שמע אלקים את קול הנער באשר הוא שם איכא דאמרי באשר הוא שם שהי' צדיק באותו שעה ולפיכך שמע

הקב"ה את קולו ואין לא גזרינן הכי במתניתן דהא אמר ר' יודא אמר ר' יצחק כמה נתגרש ישמעאל מביתו של אברהם ומה ראתה שרה שאמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה אלא הכי כתיב ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק אמר ר' יצחק אין מצחק אלא בע"ז כתיב הכא מצחק וכתיב התם לצחק מה להלאן ע"ז אף כאן ע"ז ובההיא שעתא רשע הי' א"כ במאי נקיים באשר הוא שם אלא מהאי דגזרינא במתניתן דילן:

אמר ר' יודא אין בית דין של מעלה דנין את האדם עד שיהא בן עשרים שנה ובית דין של מטה מי"ג שנים ולמעלה וישמעאל בההיא שעתא לא הי' בר כ' שנים ולפיכך לא דנוהו דהא ראוי' לעונשו אלא דיומוהי הוא דלא חייבוהו היינו דכתי' באשר הוא שם ביומין דהו' שם:

אמר ר' ישמעאל והא חזינן רביא דליתא בר עשרים והא טוב וקורא ושונה ומת מאן סליק לי' מעלמא אי תימא בחובוי דאבוה' דא איהו מי"ג ולעילא ואי תימא בחובין דידי' הא ליתא בר כ' שנה אמר ר' יודא משל למה הדבר דומה למלך שהי' לו פרדס ויום אחד נכנס לטייל באותו פרדס וראה שושנים קטנים צומחים בתוכו והי' עולה ריחם לפני' שאין כמוהו בעולם אמר המלך אי עכשיו כשהם קטנים כך כשיגדלו עאכ"וכ לאחר ימים נכנס באותו פרדס והו' חושב שימצא אותן שושנים שנתנו ריח בתחילה כשהי' לחים וטובים ומעלים גדולי' וטובים ויהנה עמהם כיון שהשגיח בהם ראה שהם יבשים בלא ריח וכעס ואמר אילו בתחילה כשהי' לחים וטובים לקטתים הייתי נהנה בהם עכשיו במה אהנה הא יבישים הם לשנה אחרת נכנס המלך בפרדס וראה שושנים קטנים ונותנים ריח אמר המלך לקטו אותן עכשיו ואהנה בהן קודם שייבשו כמו שעשה קודם לכן כך הקב"ה רואה בני אדם קטנים ונותנים ריח והכל גלוי וידוע לפניו ורואה שעתידים להרשיע ויהי' חשובין כשיבשו ומקדים להם חסד כדי להנות בג"ע ועכשיו כשהם טובים מסלקן מן העולם הזה ליתן להם שכר טוב בעוה"ב ה"ד אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים המנהיג עולם כענין שושנים:

פ' נח:

למה שלח את העורב דאמר ר' חיי' מצטער הי' נח טפי על אובדא דעלמא אמר רבש"ע ידעתי כי אתה רחום ועתה לא רחמת על עולמיך ונהפך רחמנותך לאכזרות אתה לא רחמת על בניך יצא זה שאינה מרחם על בניו ונהפך לאכזרי לפיכך שלח את העורב רמז הוא דקא רמז, א"ר אסי וכי לא כתיב בי' איש צדיק תמים הי' והאיך הטיח דברים כלפי מעלה אמר ר' חיי' מרוב צערו הוא דאמר דהא תנן מניין שאין דנין את האדם לפי צערו

שנא' איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל השיבוהו אף ע"פ שהטיח דברים כלפי מעלה אין דינו כמזיד אלא כאדם בלא דעת לפי צערו ולא רצה העורב לילך בשליחותא מפני שמתוקן הוא לשליחא אחריתא לפרנס אליה' שנא' והעורבים הביאו לו לאכול לחם ובשר ולא רצה לעשות שליחותא עד יבשת הארץ שהי' ע"י שבועת אליה' כיון שראה נח שלא עשה כהוגן שלח את היונה ואמר רבי בו תרי עניני רמז בה חדא כיונה פותה אין לב כלומר מרוב צערו אין לבי עמי ונפתה אחרינא אמר כח אין בכל העופות דיסבול מיתתה בלא סרבנות כיונה ולפיכך נמשלו ישראל ליונה אמר כח כך יאות לכו למסבל בלא סרבנותא ולפיכך וישלח את היונה:

פ' ויצא:

ויקח מאבני המקום אמר ר יוסי אבן אחת ממש היתה משמע דכתיב מאבני ולא אבני כד"א מבנות הכנעני ולא אמר אלא אחת כך הה"ד אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אחת מהן:

זוהר חדש מגילת רות:

אמר רבי אשרי משכיל אל דל וגו' מהו דל איש נסתר ויאמר מה תתן לי וכי יותר רשע אני מכל האדם שבעולם ויעשה מלחמה עם הב"ה אשרי מאן דמזכין לי' דכתיב או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי דאמר ר' נהוראי מנאי דכתי' או יחזיק במעוזי וכי הב"ה שהוא בעל השלום עושה שלום במרומיו צריך למי שיעשה לו שלום והלא השלום שלו אלא העני בשעה שרואה את עצמו בדוחק הו' עושה מריבה כלפי מעלה והמחזיק בידו של עני ועושה עמו צדקה כביכול עם הב"ה עושה שלום לפי שחוזר העני ומבקש מחילה מלפניו יתברך על שהטיח דברים כלפי מעלה ואז עושה שלום בינו לבין קונו מי גרם לו לעשות שלום זה הנותן צדקה לעני והחזיק בו דכתיב או יחזיק במעוזי וכו' וזה הדל:

בשעה שנתווכח איוב עם הקב"ה מה הו' אומר א"ל הטוב לך כי תעשוק כי תמאס יגיע כפיך וכו' וכי הי' טוב זה העושק שתעשה לי אבי ואמי עשו בי הגוף ואתעבדית אריס עמהון ויהבת בי' נשמתא ואמרת למקטרג גע ידך בכל אשר לו אך את נפשו שמור מה דידך נטרת מה דאבי ואמי אמרת גע ידך בכל אשר לו אך את נפשו שמור וכי הי' טוב זה העושק שתעשה לי כי תמאס יגיע כפיך שהנפש מאוסה מצד יסור הגוף ועל עצת רשעים הופעת סקל איקינו של מלך והמקטרג קטרג על כל זה לפני הקב"ה ונתווכח עמו חזר בו ואמר אחת דברתי ולא אענה ושתיים ולא אוסיף אסכר פומ' קמי דינא:

ר' פדת אמר כי לא דברתם נכונה כעבדי איוב לא כתי' אלא כי לא דברתם אלי נכונה אלי לא דברתם נכונה הו' עמד והצדיק את הדין וביקש על עצמו על מה שאמר והם לא בקשו על עצמם על מה שטעוהי במענה לשונם ר' יושע דסכונון בשם ר יודא אמר כל החושד בכשרים ראוי' ללקות בצרעת דכתי' אשר נואלנו ואשר חטאנו וכתי' אל כא תהי כמת חבירי' של איוב חשדוהו במה שלא הי' בו ולא בקשו ממנו מחילה ולא בקשו על נפשם עד שביקש איוב עליהם רחמים והקב"ה הודיע להם במה שחשדוהו ולפיכך ועבדי איוב יתפלל בעדכם:

פתח רבי ואמר כה אמר ד' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וכי יעקב פדה את אברהם ויעקב לא איברא בעלמא אלא ת"ח בשעה דהו' נפלו לאברהם לאור כשדים הקב"ה אכנוס לפאלי' דילי' ואמר שזיבי לאברהם מקדם יקרא דילי' דאיהו רחימא אמרו להקב"ה הא יפוק מיני' ישמעאל אמר הקב"ה הא יפוק מיני' יצחק אמרו להקב"ה הא יפוק מיני' עשיו אמר הקב"ה הא יפוק מיני' יעקב אמרו הא וודאי בזכות יעקב ישתזיב ועל דא אמר אשר פדה את אברהם בזכותא אשתזיב אברהם:

אמר רבי בשעה דכפתוהו לחנני' מישאל ועזרי' ונפלו לון בגו אתון נורא יקידתא חנניא אמר ד' לי לא אירא מה יעשה לי אדם מישאל אמר ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי אתך אני ד' אמר עזרי' שמע ישראל וכו':

אמר הקב"ה זה יאמר לה' אכי שאמר ד' לי לא אירא זה חנניא וזה יקרא בשם יעקב זה מישאל שאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב ובשם ישראל יכונה זה עזרי' שאמר שמע ישראל וכו' ועתה לא יבוש יעקב לא עתה פניו יחוורו ולמה לא הי' דניאל בהון אלא דניאל אמר אני כקרא בלטשצר בשם אליל שלו שנא' בלטשצר רב חכימא וכו' וכתיב באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגי והקב"ה אמר פסילי אלוהיהון תשרפון באש אזל ולא הי' עמהון:

ר' יוסי בן קסמא אומר כשם שהי' הם כך הי' נשותיהם ערפה על שמה נדונית קשיא קדל דלא בעאת לאהו' לה חלקא עם ישראל כד"א כי פנו אלי עורף ולא פכים על שהחזירה עורף לחמותה, רות על שם תור שהיא כשר על המזבח כך רות כשירה לבוא בקהל שעלי' נתקיימה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית:

אמרו לי' לר' יוסי הואיל ואתמר בהני מלין דרות בהני מילין עילאין דחכמתא אמר לון רות כשירה היתה אמר לי' ר' יודא אע"ג דכשירה היתה לא ניכר כשרותא דילה עד דדבקה באותו צדיק בוא וראה כשירה מכל אומות רות מנה אמר לה בועז אל תלכי בשדה

אחר וכה תדבקון עם נערותי מה אמרה הי' גם אמר לי עם הנערים אשר לי תדבקון כיון שראתה חמותה כך אמרה לה לאו הכי טב בתי כי תילכי עם נערותיו ולא עם הנערים:
הועתק מספר תיקוני זוהר:
עץ דא ת"ח דאשתדל באורייתא דאיהו עץ חיים היא למחזיקי' בה ולא תלין בו נבלתו דאיהו חלקא דחב ביומו לא תלין עמי' בלילה דמיד יתוב בתיובתא כמה דאוקמי' מרי דמתניתא אם ראית ת"ח שחטא ביום אל יהרהר אחריו בלילה דבוודאי עשה תשובה ועוד לא תלין נבלתו על העץ דא ת"ח נבלתו דא בת עה דאיהו רחשי' דאם אנת תלי' לה בי או קברה או קוברתו ודא איהו כי קבור תקברנו כי קבור הו' לה:
זהו סוד התגין של אותיות ס"ת שבעה אותיות שעטנ"ז ג"ץ והו' סוד השבעה כלים שנפלו והתגין הו' האור החופף עליהם להעמידם ולפיכך אינהו עושה תנועה ואח"כ אנו למדין האותיות והטעמים ומעלים אותו והאותיות הצריכין תגין הם שעטנ"ז ג"ץ אותיות שעטנ"ז ג"ץ וידוע כי ע"ז הי' אדני שעולה ה"ס במילואו יש י"ב אותיות סך הכל עולה ע"ז לפי שהשטן הי' דבק שם ולא הוברר הדינים שהי' באותם הכלים ולא נאבדו לגמרי רק בג"ץ היוצא מתחת הפטיש ושאר האותיות כאברים להם ואינן צריכין תגין: תושלב"ע:

ליקוטים והערות על משניות סדר נזיקין

ב"ק פ"א משכה ב' תוי"ט ותמיהני דלענין שור עיי' שיטה מקובצת שיישב זה ועיי' מ"ש ע"ד תוי"ט אלו בירושלמי כאן פני משה במראה הפנים וצ"ע: שם פ"ה משנה ה' תוי"ט סברא דעונשין ממון לכאורה ראיה מזה כד' רש"א במ' מכות שם דטעם דאין עונשין מן הדין דדלמא אדרבא משום שהוא חמור לא סגי לא בעונש זה שהוא קל ובממון לא שייך זה אבל לסברת ה"ה דהטעם משום דלמא הק"ו אית לי' פרכא צ"ע:
שם פ"ב משנה ג' תוס' ר"ע איגר או"ק ס' ולזה מוכח לענ"ד ולפי"ז א"צ לד' הרב דקתני ע"א לאשמעי' דעפ"י עצמו דומיא דע"א כ"א אשמעי' דמקרי מרשיע עצמו:
שם פ"ח משנה ג' ר"ב מדכ' יד ביד לכאורה מדינא כל חובל חייב מלקות משום לא יוסיף ופן יוסיף ומ' לכאור' דקרא דיד ביד אתא למשלם ואינו לוקה:
שם פ"ט תוס' חדשים משנה ד' יוצאת ליסקל אא"כ רישא מתני' יתירא הוה אע"כ רישא בגוונא אחרינא:
שם פ"י משנה ב' תוי"ט שע"מ כן ומ' דבחו"ל אין הדין כן וצ"ע: מס' ב"מ פ"ב משנה א תוי"ט וכ' לי שהוא ל' מקרא ולי כ' שהוא מל' מטבע כלומר שנטבע צורת הכלי בעין:

שם פ"ד משנה ב' בתוס' ראשון לציון והנפרע לכו מצריכו צ"ע דהתם לכו וודאי שייך נפרע:
שם משנה ח' תוי"ט דברי ר"ב דירושלמי עיקר והטעם משום דהכא אגב גררא והירושלמי בדוכתא אתמר:
שם פ"ט משנה ה' תוי"ט חכירו נותן לו ולכאורה יש לומר משום דמעלה לו עשבים ואולי כיון דאין החוכר זורע אותה יכול המחכיר לירד לתוכה ולנקותה:
שם משנה י"ג תוס' ר"ע איגר או"ק ע"ז בגד לבישתה לכאור' אליבא דר"ש דדריש טעמא דקרא קאמר דמה שא"צ להחזיר ענייה ועשירה שוין ואולי ה"ק כיון דלר"ש בגד דווקא מ' דגם רבנן לא פליגי עלי' בהא מדלא אפלגי כ"א בענייה ועשירה:
שם פ"י משנה ה' תוס' חדשים דתבעו בזמנו דשייך בל תלין לכאורה לל"ת דבל תלין בעי' תבעו אבל לעשה דביומו תתן שכרו לא בעי' תבעו ובל תלין לאו דווקא:
מס' ב"ב פ"ב משכה י"ג תוי"ט שהשמש טוב וכן אמרו פ"ק דתענית שמשא דבתר מטרא כתרי מטרי:
מס' סנהדרין פרק ה' משנה ג' תוספ' חדשים ר"פ כל שעה ונ' הטעם דבתרי סדרי ג"כ אין סדר למשנה ואזלינן באיסורא לחומרא ובנפשות לקולא: שם פ"ב משנה ה' תוי"ט צריך שיאמר ממש ובאמת צ"ע לפי דברי הירושלמי למה קרעו הדיינים:
שם משנה ב' ר"ב וידעוני חיה וכו' וברמב"ם ה' ע"א כ' דמין עוף הוא שגדל באילן ולא מין חיה:
שם משנה ח' ר"ב בא' מן השמות המיוחדים צ"ע שבועו' פ"ד משנה י"ג: שם תוס' ר"ע איגר או"ק כ' אמאי לא קאמר צ"ע מאי ק' לי' דלמא מאן חכמי' ר"מ בר יוסי:
שם פ"ט משנה ד' ר"ב גברא קטילא הוא ומ"מ צ"ע הא הוה לי' עדות שאי אתה יכול להזימה כמ"ש תוס' גבי טריפה:
פ"י משנה א' תוי"ט וע' עוד פירוש שני ובס' האמונות והדיעות להגאון רב סעדיה כ' כי נקראים על שם יוני אחד שהיה שמו אפיקור והוא אמר כי העולם נברא במקרה:
מ' מכות פ"א משנה ח' תוס' חדשים ואינו מובן צ"ע דעכ"פ יכול להצטרף עם עד אחר כשר:
שם פ"ג משנה ב' תוס' דר"ע איגר תמוה לי דמה"ט גם טבל לא יהיה בריה בספרי ליקוטי חלק ב' סוף סוגי' דחצי שיעור כ' ליישב דטבל משכחת לה בשאר פירות זתים וענבים דתלישתן היינו מירוחן אם דעתו לאוכלם כמות שהן ולד' הרמב"ם בכל פירות האילן דס"ל דכולהו דאוריי':

שלהי מכות תוס' חדשים בסוה"ד וזה הוא דור צ"ע הרי מאדם עד מרע"ה חשבי' כ"ו דורות כדדרשו רז"ל ע"פ דבר צוה לאלף דור והמה יותר מאלפים שנה:
שבועות פ"א משנה ד' תוי"ט אחר דורו של ר"מ יל"ד חדא דר"ש ור"מ תרווייה' תלמידי דר"ע היו כדאמרי' ביבמו' ע"פ ולערב אל תנח ידך ותו אותו תלמיד ששאל פ"ד דברכו' לר"ג ור' יושע אי תפלת ערבית רשות ר"ש בן יוחאי היה כדאמרי' בברכות שם הרי שכבר היה תלמיד בימי ר"ג ועיי' בירושלמי סנהדרין פ"א גבי סמיכה ר"ע סמך לר"מ ור"ש ואמר ישב ר"מ תחלה ונתכרכמו פניו של ר"ש וצע"ג:
שם פ"ב משנה ה' תוס' דר"ע איגר מ"מ חייב חטאת וצ"ע מ"ט אצטריך קרא להחזירו לכללו מאחר שיצא לידון בדבר החדש:
שם פ"ד משנה י"ג בר"ב דעל השם ע' בר"ב סנהדרין פ"ז משנה ד' וצ"ע: מס' עדיות שלהי פ"ב תוי"ט דגרסי מגוג אולי צ"ל ממגוג:
שם פ"ד משנה ב' תוי"ט ונ' בעיני ולי כ' כי כוונת הרמב"ם כי מכאן יצאה החזקה לא שביק היתירא ואכל איסורא וזה הוא המנעול שכ' ועי': שם משנה י' תוי"ט דקושיא מעיקרא ליתא צ"ע דאי לאו תי' תוס' א"כ לילף מהתם דאפי' אפשר לקיים שתיהם עשה דוחה ל"ת:
שם פ"ה משנה א' בר"ב ביצת נבילה כגון שנתנבלה בשחיטה צ"ע למה נקט דווקא כה"ג:
שם משנה וי"ו תוי"ט בירושלמי פ' אלו מגלחין צ"ע הרי גם ש"ס דידן פ' מקום שנהגו מסיק הכי:
מס' ע"א פ"א משנה ב' בר"ב גינוסיא יום שמעמידין ורש"י פ' וישב על פסוק יום הולדת כ' דיום לידה מקרי יום גנוסיא וצ"ע:
שם בתוי"ט ממ"ה הקב"ה ולי נר' דהכוונה הקב"ה עשה לאדם חפשי מחטאו: שם באו"ד נוקם נוטר ולי כ' על שם כוכב שבתאי שנקרא כן בל' יון: שם משנה ח' תוי"ט ותימא דהכא אמרי' עי' בירושלמי גיטין ס"פ השולח בפני משה במראה הפנים יישוב לקו' זאת:
שם פ"ב משנה ד' תוי"ט ע' במשנה ב' פ"ו דנזיר ר"ל איזו מהם נקרא זג ואיזו בקרא חרצן:
פ"ג משנה ח' תוי"ט שהוא כמבטל אי' אולי יש לדמות לחדש דלא אמרי' יותץ למ"ד זוז"ג מותר אף דאפהו בו לכתחלה דזה מקרי דיעבד כמ"ש תוס' ור"ן פ' כל שעה שם ה"ב אם הוא צריך לירקות בימות החמה כדיעבד דמי: שם משנה ט' בהר"ב בגמ' קאמר והוא שאבוקה כנגדו לכאורה להל' כ' כן הרב אבל לא לתנא דמתני דס"פ זוז"ג אסור:
שם פ"ד משנה וי"ו תוי"ט וכן הטור לא העתיקו על הטור וודאי ל"ק דמאחר דאין ענין זה נהוג בזמנינו לא העתיקו:

שם פ"ה משנה ט' תוס' ר"ע איגר או"ק י"ד דהוה דשיל"מ אמנם למ"ש הפוסקי' בשם רשב"א דהיכא דצריך להוציא הוצאת להתיר לא מקרי יש לו מתירין לק"מ:

מ' אבות פ"ב משנה א' דע מה למעלה ממך במדרש הביאו הרב בינה לעתים ע"פ אילת אהבים וגו' וז"ל בכי מוטב לך לחבק חיק של תורה שמביאך לידי זכות ולא לחבק חק של נכריה שמביאך לידי חובה וא"ת אין הקב"ה רואני ת"ל נוכח עיני ה' דרכי איש מכוון אמרו חכמים עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים הענין כ' החו"ה בשער ייחוד המעשה כי עבודת העובד ע"מ לקבל פרס אינה רצוי' אצלו ית' היודע מחשבותינו כשם שלא יקבל אדם מחבירו טובה וחבירו המקבל מכיר במעשיו כי לתועלת עצמו עושה ע"כ תו"ד אבל הרמב"ם במשנת חלק כ' אחרי כי הש"י הכין כל קיומו של אדם בעוה"ז על תועלת עצמו האומן לא יכוין לעשות בגד לחבירו כ"א למען יקבל שכרו וכיו"ב לזאת לא יבקש הש"י מן האדם שיעבוד לו שבעים שנה בלי שום פנייה ואמנם על כל זאת צ"ל כי הש"י מסלק ידיעתו מעמקי הלב של העובד ויקבל המעשה ממנו לפי מה שהוא והנה החילוק בין ראי' בלא עיני' לראי' בעיניו כי הראשון ראי' כוחנית וחלה אפי' על מחשבה משא"כ ראיה בעינים לא שייך אלא על דבר שיש בו ממש וכן הוא בשמיעת האוזן ועתה הן הן ד' המדרש למוטב לך לחבק חיק של תורה אפי' ע"מ שמביאך לידי זכות דהיינו לקבל שכר ולא לחבק חיק נכריה לפרוש מן העבירות משום שאתה מתייירא מן הפורענות ואם יק' לך קו' החו"ה וכי אין הקב"ה רואני רואה מחשבותי אלו כי לתועלת עצמי אני אכוין לזה אמר שהע"ה כי נוכח עיני ה' דרכי איש ולא אמר נוכח ה' כמו שהוא בספר שופטים להורות כי לטובת העובד יסלק הש"י ידיעתו מהמחשבה ואינו רואה רק המעשה כמות שהוא כאילו יראה אותה בעינים ומכאן אמרו רבותינו כמו כן עין רואה כאילו בעין רואה המעשה עד וכן אוזן שומעת כאלו שומע באזן ועי"ז וכל מעשיך אפי' שעושין ע"מ לקבל פרס בספר ככתבי':

פ"ב משנה וי"ו תו"ו הסבה בעצמו ולי כ' דמתני' דגלגלת הכי איתא בהדיא פ' החליל דהלל הזקן אמרה ומדתנן אף הוא וכו' ע"כ אף מתני' דאין בור הלל הזקן אמרה:

שם משנה וי"ו תוי"ט לא פעל ועשה לקיים והן הן ד' הרמב"ן פ' לך לך ואם היתה כוונת הרמב"ם לזה לא הוצרך לדברים אחרים:

שם משנה ח' אם למדת תורה הרבה מרגלא בפי מרן הגאון חתם סופר זצוק"ל לפ' כי אם הת"ח לא ייגע רק למגמר ולא לחדש שום דבר בתוה"ק א"כ אל יחזיק טובה לעצמו ח"ש אם רק למדת תורה הרבה מבלי לחדש חידושי' אל תחזיק:

טובה לעצמך כי לכך נוצרת לתורה זו כבר נוצרת כי לא חדשת בה דבר: שם משנה י"ב יהי ממון חבירך הכה מעולם בחלקו הת"ח לב' כתות הכת א' מחמת חשקם בתורה השליכו כל טרדת העוה"ז אחרי גיוום והסתפקו באשר החזיקו אוהבי תורה בידם וכת הב' אשר לא רצו ליהנות משל אחרים ועשו תורתם עיקר ומלאכתם עראי ואמנם אשר רבו דאגות העוה"ז בקרב לבו אין שכלו פנוי לחדש חידושי תורה וז"ש ר' יוסי אל תקוץ באשר אוהביך יחזיקו בידך כ"א יהי' ממון חבירך חביב עליך כשלך ועי"ז והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך כלומר תוכל לחדש חידושים בשכלך וכל מעשיך הן אם תיהנה מן הבריות או לא תהנה יהי' לשם שמים:

שם משנה י"ג וכשאתה מתפלל פי' מרן זצוק"ל כלפי האומרי' כי התפלה מצוה בעלמא וע"ד שכ' החו"ה להודות כי הכל ביד ה' אחרי כי לא יאה אצל הש"י שינוי מרצון אל רצון כלפי זה אר"ש אל תעש תפלתך קבע כלומר למצוה קבועה אשר לא תקנה ע"י מאומה כ"א רחמים ותחנונים לפני המקום והביא ע"ז מ' הכ' ונחם על הרעה כי ע"י התפלה הש"י מתנחם על הרעה: ובנו הגאון כתב סופר פ' אשר אם יתפלל האדם לא יקבע תפלתו לומר כי דבר זה אני צריך רק ישלך על ה' יהבו ויאמר אם זה לטובתי תן לי ואם לא ימנע ממני וזה ענין מאמרינו מלא משאלות לבינו לטובה אם הוא לטובתינו וז"ש אל תעש תפלתך קבע כ"א רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה ואמנם יש ענין אחד שנוכל לעשות תפלתינו קבע אם נתפלל שנזכה לעבוד את ה' וז"ש דהע"ה אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש בקבע ומה היא שבתי בבית ה' כל ימי חיי, וש"י:

שם משנה י"ד בתו"ח כ"ש דפקר ויותר מזה צ"ע דכיון דאאפיקורס נכרי קאי תנא ל"ש למימר דהיינו מבזה ת"ח והרב למד כן מהש"ס פ' חלק שם אבל כאן א"א לס' כן וצ"ע:

שם פ"ג משנה א' תוי"ט תרי אווזי צ"ל הכי אווזי:

פ"ג משנה א' דע מאין באת נ' לפ' הכפל ששנה התנא בתחלה דיבר בגדר הנשמה דע מאין באת מתחת כסא הכבוד ולאן אתה הולך והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה להיות צרורה בצרור החיים ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון כלומר לא בעדך לבד כי אם גם בעד גופך ואח"כ דיבר כנגד הגוף כמו שביאר:

שם משנה י"ד בתוי"ט חמדת ימים אותו קראת ע' ב"י או"ח סי' כפ"א דהך חמדת ימים נמשך לעיל ואותו קראת זכר למעשה בראשית ולא מצינו שנקרא שבת חמדת ימים ואף שהביא שם עוד פי' אחר הכי מסתבר:

שם משנה ט"ו בתוי"ט ידעת ההוה אינה מכרחת כצ"ל:

שם משנה י"ז אם אין דעת ע' פי' הר"ב ומרן הגאון ח"ס זצוק"ל היה רגיל לפ' כי חכמה היא מה שלומד מרבו בינה שמבין דבר מתוך דבר מעצמו ואמנם אחר שהוסיף מדעתו צריך לקשר הקבלה מרבו עם תוספת של עצמו והיינו שנקרא דעת:

פ"ד משנה י"ב תוי"ט כבוד ומורא באחיו הקטן והוא רבו לכאורה מ' דכבוד אחיו הגדול דמרבי' מוי"ו דואת אמך לא עדיף מאת גופא דאמרי' פ' הנושא דאוריי' בחיי אביו דווקא ה"נ בחיי אבותיו דווקא ולא מצינו בתורה שיוכבד יצאה עם אבותינו ממצרים אמת כי הראב"ע פ' ויגש הביא פיוט יוכבד אמי אחרי התנחמי וע' רמב"ן שם שהביא דברי' אלו משם הראב"ע וצ"ע:

שם משנה י"ב מורא רבך ע' הר"ב כ"כ ליישב אפי' לשמעון העמסוני דלא דריש את יליף מורא רבך מאדוני משה כלאם:

שם משנה י"ט שמואל הקטן אומר ע' בד' הר"ב אבל אחרי שנקרא שמואל הקטן מחמת ענותנותו והענו אין לו שונאים כדכ' ולענוים יתן חן למה היה מקרא זה דווקא מרגלא בפומי' והי' כ' לפ' כי אחרי שמצא בעצמו ע"י ענותנות כי לבו חלל בקרבו מיצה"ר היה מתירא שיתגאה ע"ז כדרך שאירע לדהע"ה שאמר בחניני ה' ונסיני ונענש דבר כנגד היצ"הר שהוא האויב העצום של הת"ח כמו שדרשו רז"ל בפ' החלייל מניח ע"ה ומתגרה בת"ח ואמר בנפול אויבך יצרך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך כי כ"ז בשביל שהקב"ה עוזרך כמו שארז"ל במ' ברכות אלמלי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו ורגיל אכי לפ' בזה הכ' יגער ה' בך השטן הבוחר בירושלים השטן בוחר ביראים ושלימים להחטיאן כפי' רש"י בשיר השירים על בנות ירושלים ולזה אמר פן יראה ה' ורע בעיניו כי אתה מחזיק טובה לנפשך והשיב מעליו אפו ולא יעזרך ועי"כ ח"ו יתגבר עליך:

ומרן הגאון ח"ס זצוק"ל היה מפ' כוונתו אם יראה הצדיק שהש"י עושה דין ברשעים שהם אויבי הצדיקי' לא ישמח במפלתן כי ע"י שמחת הנקמה יגרע שכרך לעוה"ב כו' רז"ל במ' ברכות כקנה א' משמים בעוה"ב והש"י שלא יחפוץ בנכיון שכרך ע"כ ישיב אפו מהרשע ואמנם הרשע הזה שהרע לו הי' ע"כ רשע גמור כמ' רז"ל במ' ברכות רשע ורע לו רשע גמור וז"ש ורע בעיניו בעיני הש"י והשיב מעליו אפו שיצטרך והשיב אפו מעל הרשע הזה שהיית מתנקם במפלתו, ועליכם אהוביי תלמידיי אקרא ד' מרן האלו כי המה ד' רוה"ק ואין חכם כבעל נסיון:

פ"ה משנה ד' תיו"ט ששבו למה שהיו ע"ד הפשט האספסוף המה הערב רב והמה היו הבוכים ואח"כ שבו אל המחכה ויבכו גם בני ישראל:

שם משנה וי"ו תוי"ט ישובו רשעים לשאולה עיי"ש במ' כי משום דכפל הכ' ל' בתחלה וגם הא בסוף דרשו רז"ל כן משא"כ כאן:
שם באותה משנה ואילו של אאע"ה לא פי' המפ' למה לאיל זה להבראות מע"ש וע' במעשי ה' פ' וירא ע"פ איל אחר שהיה איל משונה שלא נראה כמותו דאם היה איל ההוה היאיך לקחו אאע"ה לקרבן שמא היום או מחר יבקשו הבעלי' אחריו וע"ז ארז"ל שהיה מין איל אחר שנברא בע"ש בין השמשות: שם משנה י"א בתוי"ט לא פי' בכ' שכעס ר"ל בתוכה לא כ' אבל בתהלים מקרא מלא הוא כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו:
שם משנה י"ז תוי"ט לא הזכיר הצד השני כ' דר' חולק משתמש לתרי אנפי היכא שנשאלה שאלה לפני שני חכמים כהלל ושמאי ואז שני' חולקי' והצד השני שעומד אחד וחולק על:
מה שהיה עד עתה כקורח נגד מרע"ה וכה"ג אין כאן צד שני:
ופי' המשנה שאמרה סופה להתקיים יל"פ היכא שהמחלוקת לשם שמים כהלל ושמאי אם גם הל' כא' מהם משום שהסכימו הרוב עמו וחייב האחר לקבל דעת הרוב כדמצינו בתנור של עכנאי שברכו את ר"א על שהיה מעמיד עצמו נגד הרוב מ"מ דבריו ככתבים לעולמי עד ככ' אז כדברו יראי ה' ויכתב ספר זכרון ודור דורים נודע במה נחלקו הלל ושמאי משא"כ במחלוקת קרח אבד הוא ומחלוקתו מאחר שהראה הש"י ע"י בליעת קרח ושריפת עדתו כי לקטרוג נתכוין לא נכתב בתורה מה היה מבוקשו ועל מה נחלק ונלאו כל המפ' לבא על אמתת מחלקתו והיינו אין סופה להתקיים:
שם משנה י"ח תוי"ט דבקרא מ' אפי' עשוק בנפש אחת נ' דבלא החטיא כי אם נפש אחת ועשה תשובה שלימה אזי הש"י בעזרו אשר גם תלמידו יחזור למוטב ויהא הוא ותלמידו בג"ע:
בברייתא הנוספת למס' אבות והיא מתנא דבי אלי' משנה א' ולא עוד אלא שכל העולם כדאי הוא לו פי' מרן זצוק"ל כי עיקר ישיבת ישראל באה"ק לקיים מצות התלויות אמנם ד' רז"ל בכל מקום מוקטר ומוגש ת"ח העוסקי' בה' עבודה כאלו מקטי' ומגישי' נמצא דהעוסק בתורה לשמה א"צ לישיבת א"י כ"א כל העולם כדאי הוא לו:
משנה ב' ואין כבוד אלא תורה ובסדור שערי שמים הגי' ואין כבוד אלא לחכמי' וא"ש הכ' כבוד חכמים ינחלו:
משנה וי"ו במיעוט דרך ארץ מפ' ע"ד הלצה בשם הגאון מו"ה דוד דייטש זצ"ל ע"ד משל שני תלמידי' א' עני וא' עשיר לומדים יחד בישיבה ואח"ז העשיר הולך לבית אבותיו ויבנה לו בית ובעת יבא חבירו העני לבקרו אל ישים אליו לב ויתנצל כי אין לו פנאי

לשעשע ובעת יבא העשיר לבקר חבירו העני שנעשה בנתים ת"ח מפורסם דיו אם ינהוג בו ג"כ מיעוט דרך ארץ ולא יהי' לו ג"כ פנאי להשתעשע עמו:

סוף משנה ט' ואומר לי הכסף פי' מרן זצוק"ל כי בא לבאר למה באמת טובה תורה מאלפי זהב הלא באלפי זהב יוכל להחזיק ת"ח הרבה אבל אמר הכ' לי הכסף והמחזיק אינו אלא שליח משא"כ בתורה כ' ובתורתו יהגה ואמרי' פ"ק דע"א לבסוף נעשית תורתו: ברייתא הנוספת על מ' אבות אר"י בן קסמא פ"א הייתי מהלך ל' הייתי מהלך ק' להולמו הלכתי בדרך הול"ל אמנם הענין הצדיקי' בעת שיארע להם מסע ממקום למקום בכל מקום שיגיעו דרך שם יחקרו אולי יש שם מה לתקן וכן ספרו על הגאון מו"ה עקיבא איגר זי"ע שהיה פ"א בא"ש לבקר אמו הזקינה ובכל מקום שהיתה עגלתו עומדת לתת מספוא לסוסים הלך וחקר אולי יש באותו מקום לתקן וזה אמרו הייתי מהלך בדרך אף כי היה לו דרך למקום אחר בכל זאת היה מהלך בכל הדרך אולי באותו מקום יהא לו מה לתקן וזה ששאלו האיש הפוגע רבי מאיזו מקום אתה אם אתה משתדל לזכות את הרבים הלא טוב לך לישב במקומך דמזה כראה כי מקומך אנשי רשע שלא ישמעו לקולך וא"ל ר"י אדרבא מעיר גדולה של חכמים אני ושם לא צריכין לא לדידי ולא למטלעתי:

מ' הוריות פ"ב משנה ד' בתוס' חדשים בירושלמי לפנינו בירושלמי לא כ' כ"א איזו הוא מ"ע שבנדה והזהרתם את ב"י ומסמוך לווסתה לא מיירי כ' דמ' לי' דווסתות דרבנן וקרא אפרוש מן הנדה קאי וד' רש"י צע"ג: בשלהי המס' בר"ב יקרה היא מפנינים הענין כי האי מפנינים קרי וכ' הוא והכ' מפניים ואני' דרשי' יקרה מכה"ג ואמנם טעמא בעי ונרא' כי טעמו כ' בצדו כי הכוה"ג בעת יעבוד עבודתו מעלתו גדולה שזוכה לכפר על כל ישראל אבל אין צורך למען יעבוד עבודתו שיאכל וישתה וישן כל השנה כולה משא"כ הת"ח העוסק בתורה אם אכילתו ושתייתו ושנתו ומשאו ומתנו הכל למען יהא לו כח לעסוק בתורה ויקוים בזה בכל דרכיך דעהו וכמ' בר קפרא במסכת ברכות אפי' לדבר עבירה וכפי' הרמב"ם בהקדמתו לש"ס דקאי אעניני העוה"ז א"כ זכותו כפל כפלים משל כוה"ג ועליו אמר הכ' יודע ה' ימי תמימים וד' רז"ל בב"ר פ' חיי שרה כשם שהם תמימים כך שנותיו תמימים וז"ש יקנה היא התורה מכו"ג שנכנס לפני ולפנים והטעם משום דכל חפציך חפצי גופך כמו שד' רז"ל פסוק זה בפ"ק דמו"ק לא ישוו בה לתורה כי היא צריכה גם לחפצי גופך מה שא"כ בכו"ג:

ולא אוכל למנוע טוב מבעליו בהיותי בפ"ב נתאכסן אצלי צורבא מרבנן מעיר גלוגא רבתי שמו היה ר' ליב כהן וביאר לי מקרא זה כמין חומר עפ"י מ"ש החו"ה בשער הבחינה כי יקרת אבנים הטובות הוא משום שאינם נמצאים כ"א מעט וזה מורה ע"ד שאינם רב

התועלת לאדם כי כל אשר הכרחי לאדם לפי ההכרח ימצא לו בכל מקום כמו האויר ולמעלה ממנו המים ולמעלה ממנו הלחם ומאחר שיאמר הכ' כי התורה יקרה מפנינים יאמר האומר א"כ גם התועלת ממנה מועט עוד מן הפנינים לזה אמר וכל חפציך כל אשר יצטרך האדם בעולם לא ישוה בתועלתו לתוה"ק כי היא חיינו בעוה"ז ואורך ימינו לעוה"ב ודפח"ח:

ליקוטי משניות סדר קדשים

מס' זבחים פ"ג מ"ה בר"ב היכא דנקט אולי במסכ' זבחים דווקא עי' ר"פ גיד הנשה, כיסוי הדם, זרוע ולחיים, ראשית הגז שילוח הקן:

שם פ"ד משנה ה תוס' ר"ע איגר או"ק כ"א כ' המגי' במחכ"ת זהו תוס' מנחות נ' דעת הגאון המחבר דהא גופא קשיא למה לא הקשו תוס' בזבחים קושייתם:

שם פרק ח' משנה וי"ו בתוי"ט בקמא קמא בטיל במי פליג וצ"ע כדמק' בשלהי מס' ע"א אדרב דימי ממתני' דהתם אמאי לא משני לי מתני' ר"י היא אלא דלר"י לאו דווק' ביי"נ דינא הכי כ"א בכל מב"מ:

שם פרק י"א משנה ז' תוי"ט להסיר ההגעלה ע' שו"ע או"ח סי' תנ"א סעי' ג' פי' יפה בזה:

שם פרק י"ג משכה ג' תוי"ט ובגמ' הכתיב במנוח אף דאמרי מנוח עם הארץ היה מ"מ המלאך היה לו למחות בו:

שם משנה וי"ו תוי"ט פחות מג' לוגין כצ"ל:

שם פי"ד משכה ז' תוי"ט והוחזר לקרית יערים כצ"ל:

מס' מנחות פרק א' משנה א' בתוס' חדשים דהא רבא פליג כצ"ל:

שם פ"ג משנה א' תוי"ט משנה יתירא עוררני צורבא מרבנן א' על ד' תוי"ט זבחים פ"ג מ"ג והשבתי לו דהתם התוי"ט בא ליישב למה לא כ' רש"י כן בזבחים שם א"וו התם יש תירוץ אחר:

שם פ"ד משנה א' תוי"ט ולמה אמר בד' מינים ואולי תנא דמתני' סבר לולב צריך אגד:

שם משנה ד' תוי"ט דרשה זו בעצמה ע' מ"ש בענין זה החכם וואלף היידענהיים בביאורו למחזור בהפטרה ליום א' של ר"ה:

שם פרק ה' משנה ח' בר"ב שמנגנים בה לישה לפי' הרב ק' לשון מעשיה ולפי פשוטו ע"י שהיא עמוקה ואין האור שורף השמן כמו במחבת כשאר השמן בעין והמאפה נ' כרוחש:

שם פרק ז' משנה א' תוי"ט כמו שיעור החמץ כצ"ל:

שם משנה ד' בר"ב בנסכים של צבור כצ"ל:

שם פרק י"ב משכה ד' תוי"ט דאליבא דראב"י ועי' רש"י מנחות ס"ח ע"ב דלא פי' כן עיי"ש:
מס' חולין פרק ג' בר"ב סוף משנה ג' אלו השנויין צ"ע דבגמ' אמרי' יתר עליהן בעוף לענין עוף המים עיי"ש ואפשר ד' הרב כהרמב"ם דנפלה לאור ג"כ בעוף דווקא וצ"ע:
שם משנה ח' בתוס' חדשים ד"ה תוי"ט דעיקר סימנים בחיה כצ"ל: שם ובגמ' מ' להיפך כצ"ל:
שם פרק ט' משנה ז' תוי"ט והא דפירש"י לנכרי ע' שו"ע יו"ד סי' נ"ה ש"ך ס"ק י"א דלרשב"א מותר לנכרים אלא דד' רש"י במתני' משמע לכאורה דמדאורייי' אסור וא"כ אפי' לנכרי אסור וצ"ע:
שם פרק י"א משנה א' תוס' ר"ע איגר או"ק נ"ד מסתפקנא ולענ"ד דווקא בחו"ל משום דכל המיקל בארץ הל' כמותו בחו"ל:
שם משנה ב' תתן לו כ' דלא הוה כ"א אסמכתא דבגדי כהונה באי' משל ציבור:
שם פרק י"ב משנה ד' תוס' ר"ע איגר או"ק כ"ח בעבר ונטלה אסורה לכאורה לר"י מנבילה לא ילפי' אי' הנאה כמבואר פ' כל הבשר ולהכי נקט המחבר אי' אכילה:
שלהי מס' חולין תוי"ט נפקא לן לעיל כל זה למאן דס"ל כ"ש לימי חלוטו אבל הרמב"ם לא פסק כן וא"צ לכל זה ע' רש"י:
מס' בכורות, פ"א משנה ג' בכ"ב אך גזל כצ"ל:
באו"ד ופירוש רבותי עיקר אפשר הטעם דבדבר שיל"מ לא סמכי' אגוי מסיח לפי תומו:
שם פ"ד משנה ז' תוס' חדשים אבל הרמב"ם לכאורה מוכח בכור לשם חולין מאכיל קדשים בחוץ ומטיל מום נהי דמדרבנן לא יצא לחולין מדאורייי' מיהת נפק:
שם פ"ו משנה ה' תוי"ט בניטל הטחול צ"ע התם דכשר משום דיוכלו לחיות בלא טחול ולא משום דחוזר לאיתנו משא"כ במומין דהרי חסרת יד כשר ומום מ"מ הוה וכ' שכוון לנקב הטחול דכשר וניטל טריפה:
שם פ"ב משנה ג' תוי"ט הרמב"ם שם וכ"כ הרמב"ן פ' אמור:
שם משכה ז' בכ"ב שידור ע"ד רבים ד' הרב צ"ע ועי' בספר ברכת הזבח מ"ש בזה ע"ד הרמב"ם:
שם באו"ד צריך לפרש דברים אלו צ"ע דהרי גם למ"ד א"צ לפרט הנדר מהני ע"ד רבים ועי' קרבן נתנאל סוגיא דנודרת גיטין שם:
מס' ערכין פרק ה' משנה ב' תוי"ט שהג"א ר"ת גור אריה:
שלהי המס' תוס' חדשי' ע' משנה למלך ה' שמטה פ"ג דאין צריך להגיה:

מס' תמורה פ"ו משכה א' תוס' ר"ע איגר או"ק י"א אמאי לא חשיב הנדמה למ"ש הרב בכולהו משכחת אינן ניכרין ונדמה לכאורה ניכר דגם אם עגל דומה לכבש וכיו"ב לא ימלט שלא יהיו בו סימני עגל ג"כ:

שם משנה ג' תוי"ט ולא כבית במחיריהם ובישעי' ובלא מחיר יין וחלב: מס' כריתות פ"ה משנה ב' תוי"ט ובהגהת שו"ע והוא מתר"י ריש ברכות: מס' תמיד פרק ג' משנה ד' תוי"ט ורב חינא ס"ל אולי הטעם דאי חשבת שאר שמות גם צבאות ראוי לחשוב והוו טפי ואי לא חשבת צבאות גם שאר שמות אין לחשוב:

שם משנה ח' תוי"ט דקתני בשעה אפשר דקול כו"ג לא היה חזק כ"כ אלא בשעה שמזכיר את השם שהיה יוצא מפיו ברוה"ק וע"ז מורה ל' יוצא מפי כו"ג דאי' ביומא שם:

שלהי המס' תוי"ט הנכון חי בצירי וע' בס' שערי אורה דעפ"י הקבלה צ"ל חי בפתח והוא נסמך לאל ובברוך שאמר ליחיד, והעיד בס' אלי' רבא כי התוי"ט חזר בו סוף ימיו וצוה לומר בפת"ח ואמנם יפה העיר בס' חיי אדם דעכ"פ בברכת בורא נפשות דאין כאן סמיכות צ"ל בציר"י:

מס' מדות פ"ב מ"ב תוס' רעק"א מה לך מקיף דגם איטר מקיף דרך ימין העולם מג"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ה אמנם המג"א הביא ראיה מזה לענין לולב ואין הנידון דומה דמאחר דרצו חכמי' ע"ד מצוה גוררת מצוה אשר כל הבא אל ביהמ"ק מדי עברו ינחם אבלים וכיו"ב אלו היו האטרים מקיפין דרך ימין שלהם לא היה כאן שאלה מה לך מקיף לשמאל דלמא הוא איטר וכבר הערותי בזה במקומו בספרי ליקוטי חבר חלק שני:

ליקוטים והערות בס' אלי' רבא

סי' ת"ה ס"ק י"ב בדאית ליה פירי אחרינא אסור כצ"ל:

סי' ת"כ בסוף הסי' אבל מדבריו מ' דכל אסרו חג אסור ובאמת דין זה הוא פלוגתת רש"י פ' לולב וערבה דאר"א כל העושה איסור לחג באכילה ושתיי' מעלין עליו כאלו הקריב קרבנות שנ' אסרו חג בעבותים דפי' רש"י שעושה סעודה גם יום שאחר החג וא"כ מבואר דהו"ל קצת יו"ט אבל הר"ן מפ' דקאי אחג עצמו שיכבדנו באכילה ושתיי' וא"כ אין רמז איום שאחר החג מלבד ביום אחר חג השבועות שהוא יום טבוח:

סי' תכ"ב ס"ק ה' לא חשבי' גמר תפלה לכאור' דין זה פשיטא דטעם דיהיו לרצון קמא משום דשייך לתפלת י"ח ואהא אמרינן ל"ש אלא שאינו רגיל לומר תחנונים ש"מ דברגיל לומר אף שאמר יהיו לרצון קודם התחנונים אינו חוזר לראש:

שם ס"ק י' כתבו תוס' בברכות כצ"ל:

סי' תכ"ח ס"ק א' על המים לבשל נ' דצ"ל בלב שלם:
שם ס"ק ז' המלך המשפט צ"ל המלך הקדוש:
שם ס"ק י"ב במ"ר פ' ראה איתא כצ"ל:
סי' תל"ג ס"ק ו' מאי הק' תוס' כצ"ל:
סי' תל"ד ס"ק ו' שהרי הר"ן כצ"ל:
סי' תל"ט ס"ק י' דבכל ענין א"צ כצ"ל:
סי' תמ"ו ס"ק ב' ובוודאי יאכל צ"ע אם יאכל שלא ברשות בעל החמץ ולא יחזיק לבעל החמץ טובה על אכילתו ואי איכפת ע' ברז"ה פ"ק דפסחים שכ' דאכילת בהמתו מקרי ביעור לריה"ג שמתיר חמץ בהכאה וצ"ע:
סי' תמ"ז ס"ק י' הכא באלומודי כצ"ל:
שם ס"ק ל"ה ולפגם לא הוה עד לאחר מע"ל ולהפוסקי' דלינת לילה פוגם ק' גם לתי' המג"א:
סי' תנ"ד ס"ק א' מהקליפות הקש כצ"ל:
שם באו"ד דמ"א לא נסתפק כצ"ל:
סי' תנ"ה ס"ק בסיסטרנא תמיד כובע דברים תמוהים הם כי ססטרנא הוא בור סוד לקבל מי גשמים בימות הגשמים במקום שאין מים לשתות וכן המה עד היום בירושלים עיה"ק תו"ב ומסתפקי' ממנה כל השנה:
שם ס"ק ט"ו דרישא לחוד הוא ברוקח כצ"ל:
סי' תס"ז ס"ק א' החימוץ ניכר כצ"ל:
שם ס"ק ל"ח עליונים למטה כצ"ל:
סי' תס"ח ס"ק י"ט דמשנה אינה אלא לזכרון כצ"ל:
סי' ת"ע ס"ק ה' זה היו נזכרים לכאורה זה גופא ק' הת"ה דאטו ס"ד דאסטניס רשאי להתענות שיאכל בלילה מצה לתיאבון א"וו האי מצוה והאי מצוה:
סי' תע"ב ס"ק א' שמניחין הילדי' אולי יש לפ' כן הא דתניא פ' ערבי פסחים חוטפין מצה בלילי פסחים שלא ישנו התנוקות כי עי"ז יעורו יותר: סי' תע"ג ס"ק ח' דרבו שאינו מובהק הנה רבו מובהק של אביי ידוע דהיה רבה בר נחמיני ורב יוסף רבו שאינו מובהק הוה:
סי' תע"ד ס"ק ל"ד בקידושין יצא ובס' יעבץ דגם בתפלה אמר זמן חירותינו ועל תרווייי' קשה הרי בעי' בעבור זה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך ובס' יעבץ כ' עוד דמה שהתקינו בתחלת ההגדה לומר ברוך המקום הוא כעין ברכה על סיפור יציאת מצרים וכ"כ:

סי' תפ"ג ס"ק א' ודוחק לחלק כוונתו דהרי קיי"ל דמשו"ה מברכין על כל כוס וכוס משום דכ"א מצוה בפ"ע:
סי' תפ"ט ס"ק ח' אין מברכין זמן ע' מ"ש בזה בס' המאור ס"פ ערבי פסחים:
סי' תצ"ח ס"ק ג' מ' דס"ל חסר כאן דאפשר לעשות מעיו"ט אסור ביו"ט: שם ס"ק י"ג כ' כמ"א דבורי' אלו שייכים לקמן תצ"ו:
סי' תצ"ב סוף הסי' וכן מצאתי בירושלמי צ"ע מה היה לו להביא מהירושלמי גמ' ערוכה פ' מי שהחשיך לוי כי אתא טריפתא לקמי' ביומא טבא לא חזא כ"א אקלקלתא פי' באשפה עיי"ש:
סי' תצ"ט או"ק ז' אך למאי דקיי"ל נולד כצ"ל:
סי' תק"ז או"ק ג' משום דמקלי כצ"ל:
סי' תקי"ב או"ק ז' אף שאין הישראל כצ"ל:
סי' תקי"ד או"ק ז' דבכלי אסור כצ"ל:
סי' תקט"ו או"ק כ"ד דפליג עליה בהמתנות:
סי' תקכ"ב או"ק א' היכא עירוב צ"ל וליכא עירוב:
סי' תקכ"ו או"ק י"ד משום דקיי"ל צ"ל דקשי' לי':
סי' תקכ"ז או"ק ח' אם להם תבשיל צ"ל אם אין להם:
סי' תקכ"ט או"ק ו' מ"ש מ"א צ"ל ס"א:
סי' תקנ"ט או"ק ג' שאין קוראין כ' דהיינו במקום שקוראין מתוך מגילה הכתובה על קלף והקורא מברך:
סי' תקס"ו או"ק ב' וגם ה"ה וכן וסלחת לעונינו:
שם באו"ד דכתיב בו דירשו צ"ל שימרו:
שם או"ק ד' מי שלא התענה צ"ע אם כוונתו אם השליח ציבור אינו מתענה או כוונתו לומר שים שלום:
סי' תקס"ח או"ק י"א אבל לא יותר שמעתי בשם הגאון ר' עמרם שהי' רב בקהל מאדע והלך לא"י תו"ב שהתענה פ"א הפסקה משבת לשבת ובערב שבת סמוך לחשיכה חלם לו חלום רע והתענה בשב"ק וביום א' תענית לתעניתו והתענה ח' ימים מעת לעת ושאלתי ענין זה לרופא מומחה ישראלי ואמר על ידי טבילה בצונן יוכל להתקיים עוד יותר לא זולת:
סי' תקס"ח או"ק ט"ו ויש לגמגם בזה אמנם מצינו בגמ' שלא אוכל בשר ביום שמת בו אביו או רבו:
סי' תק"פ או"ק ג' בי"ז בתשרי צ"ע דהו"ל חוה"מ סכות:

סי' תקפ"א או"ק י"ז ומשמע בדבריו ול"נ פשט ד' המג"א דמערבית מתחיל המתחיל במצוה אומרי' לו גמור וע"כ המתפלל ערבית יתפלל סליחות ואערבית שלפניו קאי:

ליקוטי תלמוד ירושלמי סדר נזיקין

מס' ב"ק ג' ע"ב מראה הפנים ד"ה יצא אדם וכדאמרי' בעלמא גבי שור הנסקל כצ"ל:
שם ד' ע"א מראה הפנים ד"ה להכשר דבתר צ"ל הכשר:
שם כ"ז ע"ב מתני' אינו רוצה או שאין לו כצ"ל:
מ' ב"מ ז' ע"ב מראה הפנים ד"ה היו לו עדים כגון שנתייקר כצ"ל: שם י' ע"ב מראה הפנים ד"ה רבי שמואל א"כ שלו כשרפו כצ"ל:
שם י"א ע"א מראה הפנים ד"ה מיד עמיתך בשם הר' מווינא כד' האו"ז צ"ע דהרי האור זרוע היינו הר' מווינא:
שם י"ד ע"א מראה הפנים ד"ה כאן התירה דאיהו מרא דהאי שמעתא כצ"ל: מס' ב"ק ט' ע"ב מתני' אדמון וכ"ע כצ"ל:
שם י' ע"א פני משה הל' ו' שמסתפגין כצ"ל:
שם י"א ע"ב מתני' מכר את הקנה לא מכר את הכבד כצ"ל:
שם י"ב ע"א מראה הפנים ד"ה השולח וכך הי' גי' כצ"ל:
שם ט"ו ע"א מראה הפנים ד"ה לא הוא האיש דבענין ירושת הבעל כצ"ל: מס' סנהדרין ה' ע"ב פני משה דכ' תוך לכאורה ה"פ דהאי תוך קאי אהבאים לשבור והבאים טובא הוו:
שם ח' ע"ב מראה הפנים ד"ה ומי קטרגו לא כ' זה הטעם י"ל משום דכ' במקום אחר וכסף וזהב ירבה לך ורם לבבך:
שם י"ח ע"א בגמ' דע"א אבלו מחזר יתי' לולי דמסתפינא:
הייתי אומר דהתורה אמרה יד העדים תהי' בו בראשונה וכאן העדים לא רצו להרגו א"כ כל העם פטורין:
שם ע"ב בגמ' העבירו לפני המזבח כצ"ל:
שם ל"ב ע"ב אש יצאה צ"ע דהרי משכן שילה היה חרב וביהמ"ק עדן לא נבנה:
שם ל"ד ע"ב מראה הפנים ד"ה דבר כ' דאוקוות ועלית קאי שילך עד מקום שידו מגעת אבל מאחר דלא שייך יעשה בזדון ממילא הוא פטור ממיתה: שם ל"ה ע"ב בגמ' ושבואל בן גרשום כצ"ל:
שם ל"א ע"א בתלמוד עבין השריין כצ"ל:
מס' מכות ג' ע"ב במתני' ששתן כצ"ל:

שם מראה הפנים ד"ה ביושב בבית אפל ומוציא למדאורייתא צ"ע אטו פריסת שמע דהיינו קדיש וברכו ויוצר המאורות דאוריי' הוה אולי כוונתו דלא אתא תרתי דרבנן ומפיק חדא דרבנן וכפלוגתא דר"י ורבנן במ' מגילה: שם ה' ע"א מתני' באוכל נמלה כצ"ל:

שם במתני' וחייב על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן כצ"ל:

שם ה' ע"ב במראה הפנים ד"ה יש חורש אלא מחפה חייב כצ"ל:

שם באו"ד מותרין בהנאה נעלם מהמחבר ד' הרמב"ם בפי' המשנה מ' כריתות שם שביאר היטב דבר זה וד' המחבר בכלל ד' הרמב"ם:

מס' שבועות ח' ע"ב פני משה ד"ה חייב שלש לא ידעתי למה לא מפרש דעל החרצנים והזגים אינו חייב אלא אחת דלא הוה בין שניהם כ"א כזית והחיוב השלישי הוא על כזירות גם ע"ש דעל העלים לא מחייב משום דבטלה דעתו קשה להולמו ולי כ' דאדרבא על העלים חייב משום דנגעי בגרונו ועל הפירות לא מחייב וכו' יוחנן דהוא מרא דתלמוד ירושלמי ולא הוה הנאת גרונו ובחרצני' וזגים חייב גם על הפת דאין זו כריכה ממש כמו בעלין: שם ט' ע"ב בפני משה ותני' הל' ה' שאומר שלא אישן צ"ע דאטו סתם יום א' משמע והול"ל שלא אישן ב' ימים וכיו"ב:

שם י' ע"א תלמוד חמתי מפרפר צ"ע התם משום פקוח נפש הותר:

שם י"א ע"א פני משה ד"ה שוא ושקר לא תשא שמע שוא צ"ל את שם אלקיך לשוא:

שם י"ג ע"א פני משה ושמעה קול אלה כצ"ל:

שם בתלמוד הפרישו קרבן צ"ע פ"ק דחולין דרמי הש"ס אהדדי אמרם להוציא את המומר והדר תנא נקברין מפושעי ישראל הרי יוכל לאוקמי סיפא בשבועת העדות וכה"ג דהכא דהוה פושעי ישראל ומקבלין קרבן ממנו:

ליקוטי תלמוד ירושלמי מס' שבועות

שם י"ז ע"ב תלמוד וגרעת מעה צ"ע דבקרא השקל עשרים גרה וא"כ הדינר ה' מעין:

י"ט ע"א גמ' טענו חטים וקרקעות צ"ל כלים וקרקעות:

ליקוטי תלמוד ירושלמי מס' הוריות

פ"א ה"ג ולא נמצאת עוקר כל שם שחיטה לא זכיתי להבין הכוונה: פ"ב ה"ה וא"ל נטמאתי בא לו בארוכה פטור בקצרה כ"נ דצריך להיות דפי' מיד חייב:

פ"ג ה"ג מכאן ואילך בלסטים היו נוטלין אותה בפ' ויחי על פסוק לא יסור שבט מיהודה: ליקוטי תלמוד בבלי:

מס' ב"ק ה' ע"א תוס' ד"ה למעוטי מוסר בהגוזל בתרא קי"ז עיי"ש וצ"ע ועיי' ש"ך חו"מ סי' שפ"ו בהגהת הש"ך עי"ש:
ט' ע"ב רש"י ד"ה שאין בהם מעילה אינו חייב כצ"ל:
י' ע"א תוס' ד"ה שהשור חייב בו מי שהמת שלו ע' ירושלמי מכלתין פ"ק ה"א במראה פנים ד"ה יצא אדם:
ל"א ע"א תוס' ד"ה אמר רבא דקיי"ל כברייתא כצ"ל:
מ"ג ע"א תוס' ד"ה אפי' בא עלי' בירושלמי פ"ה הל' ה' ועי' במראה פנים שם ביאור ד' תוס' אלו:
שם תוס' ד"ה אמר רבה וכולן אליבא דר"ע כצ"ל:
מ"ו ע"א תוס' ד"ה שור שנגח וי"ל כדפרישית לעיל כ"ה ע"ב ד"ה עד סופו':
ס"ז ע"א תוס' ד"ה צנור ע"י חטיטה צ"ל חקיקה:
ס"ט ע"א תוס' ד"ה כל שנלקט שמא לא יפרש כצ"ל:
שם באו"ד ואע"ג דבדבר שי"ל מתירין ע' יו"ד סי' ק"ב סעי' ג' ועי' ש"ך שם:
ס"ק ה' שם סעי' ד' כל אי' שלא היה כיכר ובאו"ח סימן ש"כ סעי' ב' וצ"ע ועי' מחצית השקל או"ח סי' שי"ח מג"א ס"ק ח':
ע"א ע"ב תוס' ד"ה למעוטי שתים בס"ו המתני' דגיטין עיי' גיטין שם וצ"ע:
ע"ה ע"ב גמ' ואסהידו בי' דגנב כצ"ל והשאר כ' טעות ע' רש"י: ע"ח ע"ב רש"י ד"ה גנב פטר עצמו ואליבא דר"ש ד' רש"י צ"ע וע' רמב"ם: פ"ב מגניבה הל' א' דקרן גם לרבנן חייב:
פ"ב ע"ב תוס' ד"ה ואסור לאדם בסוה"ד וכ' דלא יגדל עי' רש"א: פ"ה ע"ב תוס' ד"ה שבת הפחתתו בסוה"ד בדבר הידוע צ"ע מגילחו לקמן: צ' ע"ב תוס' ד"ה כגון דבור ראשון להזימה בב"ד אלא ע"כ אתה יכול להזימה:
צ"ט ע"ב רש"י ד"ה מגרומתא עי' רש"י חולין במתני' שם וצ"ע:
ק' ע"ב תוס' ד"ה חייב בסוה"ד אי קנס הוא ע' תוס' ב"ב כ"ב ע"ב דפ' זאת אומרת ועיי"ש:
קי"ט ע"א רש"י ד"ה בגליל העליון מ' דגרס רש"י אין לוקחין ועי':

ליקוטי הרא"ש מס' ב"ק

פ"ק סוף סי' ט"ו וצ"ע עי' רא"ש פ' כל פסולי המוקדשין במ' בכורות ועיי"ש וצ"ע:
פ"ז סי' ג' בקרקע טהורין כצ"ל:
פ"ט סי' י"ג אבל לר"מ מחייב ולא כן כ' הרמב"ם פ"ז מה' חובל ומזיק והטעם דקי"ל היזשא"נ ל"ש היזק וקנסא מקנסא לא ילפי' וכן כתב הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי:

ליקוטי רש"א ב"ק

ב"ק פ"ט תוס' ד"ה פירא דפירא עי' רש"א דבגונב בהמת מלוג וכו' וכן הוא בתוס' כתובות שם:

צ"א ע"ב תוס' ד"ה וחייבו ר"ג ואין להקל וכו' צ"ע הרי שכר מצוה אכתי אית ליה גביה:

ק' ע"א תוס' ד"ה אחוי דינר עי' חי' רשב"א דפשיט' דבמומחה אפי' א"ל עלך קא סמכינא פטור דטעמא דמומחה משום אונס:

ס"פ הכונס ד"ה כ"י אומר בנ"ח פטור כדאי' בירושלמי חניותיהם בחג חייב אלא בכר חנכה וכו' כצ"ל ע' שיטה מקובצת וע' ירושלמי ס"פ הכונס במראה הפנים מ"ש בזה:

כ"ט ע"א ד"ה פירא דפירי דקאמר פירא דפירי לא תקינו רבנן:

ליקוטי רי"ף ונו"כ ב"ק:

פ"א נ"י ד"ה ונפלו ברוח מצויה שכח אחר מעוכב כצ"ל:

שם בנ"י ד"ה יוקרא ארעתי הלכך עיין חי' אנשי השם או"ח ב' וכתובת אשה בזיבורית דקשי' אהדדי כצ"ל:

פ"ב בנ"י ד"ה או שמהדס ואידי ארחי' הוא:

פ"ג בנ"י ד"ה מאי מתכוין איכא במפקיר נכסיו צ"ל נזקיו:

שם ד"ה במתכוין אי מזכי צ"ל מזקי:

פ"ז רי"ף ד"ה ולאו הכי ע' הגהת הגאונים דאינו מה הכ' ועי' ירושלמי ב"ק פ"ז הל' ד' במראה פנים עיי"ש:

שם נ"י ד"ה אמר רב פפא אולי ד' הרי"ף דרב פפא ב"ב דווקא אמר למלתי': פ"ח שלטי גבורים בענין בעל בנכסי אשתו או"ק א' דמ"מ לא יגבה הבעל כצ"ל:

ליקוטי מ' בבא מציעא:

ג' ע"ב תוס' ד"ה אבל העדאת בסוה"ד וחומר שאינו בהכחשה כצ"ל: ז' ע"א בעין משפט סי' מ"ד מיי' פ"ט ה' ט' כצ"ל:

י"ב ע"ב גמרא דאקפי אגמא כצ"ל:

כ"ד ע"א תוס' ד"ה מאן שמעת ע' פי' ד' תוס' אלו שו"ת חתם סופר חלק יו"ד סי' קע"ו ד"ה ועי' תוס' ב"מ עיי"ש:

כ"ט ע"ב גמ' מהו דתימא ניחא לי' עיי' הגמיי' פ"ה מה' חמץ:

ל"א ע"ב בעין משפט סי' קס"ט בחו"מ סי' קע"ו כצ"ל:

ל"ז ע"א תוס' ד"ה התם ולכ"ע נקט צ"ל ולר"ט נקט:

מ"ג ע"ב תוס' ד"ה כ"ע הלא בשעת גזירה כצ"ל:

מ"ו ע"ב בעין משפט סי' כ"ז בחו"מ סי' קצ"ט כצ"ל:
נ"ב ע"ב רש"י ד"ה דתרי זילי על סלע חסירה כצ"ל:
ס' ע"א רש"י ד"ה בדבר הננועם קודם שחלקו צ"ל שלקחו:
שם גמ' ביין התירו עי' שו"ת חות יאיר סי' קצ"ב מ"ש בזה:
ס"ד ע"א בעין משפט סי ל"ב יו"ד סי' קע"ג כצ"ל:
שם ברש"י דא"ר חנינא צ"ל ר"י בר חנינא:
ע"א ע"ב רש"י ד"ה מתרומה גמרי' לה בקידושין עיי"ש וצ"ע:
פ"ה ע"ב תוס' ד"ה כי מנא עי' תי' על קו' תוס' אלי' רבא או"ח סי' קי"ד ס"ק י' בשם אבודרהם ויש לכוין דבריו בד' התוס':
צ"ד ע"א תוס' ד"ה פרה, קודם עסק כצ"ל:
ק"ג ע"א בעין משפט סי' ב' חו"מ סי' שכ"ה כצ"ל:
ק"ה בעין משפט סי' כ"ה יו"ד וחו"מ סי' קע"ו:
קט"ו ע"ב תוס' ד"ה שנא' וכן שם לחם צ"ל לחם חדש כ"ה בתוס' מנחות נ"ח ע"ב שם:
קט"ז ע"א תוס' ד"ה ותני' אידך בסוה"ד חובל לא מחייב כצ"ל:
ליקוטי הרא"ש מס' ב"מ:
פ"א בהגהות רא"וו אות ב' וכ"כ הרשב"א ע' בנמוקי יוסף דלא פי' כן ד' הרשב"א:
שם ברא"ש סי' כ"ז דשורת הדין עי' רא"ש פ"ק דגיטין סימן ט"ו וצ"ע וע' פלפלא חריפתא ועי' קרבן נתנאל גיטין שם:
פ"ו סי' א' ברא"ש וא"ל בתלתא כצ"ל:
פ"ז סי' ר' כדאמר לעיל ע' פלפלא חריפתא:
שם בהג"א סוף הפרק ומעשה בדבר אחר דברי הג"א אלו צ"ע:
פ"ח סי' י"ט ברא"ש וטפל לגביה כצ"ל:
סי' כ' בה"ג ולענין בעלי חיים צ"ל בעל חוב:
ליקוטי רש"א ב"מ:
ט"ז ע"א בתוס' ד"ה בההיא הנאה קנייתו מגזלן צ"ל מנגזל:
שם ע"א בתוס' ד"ה הא אמר שם באו"ד ודווקא צ"ל ודיוקא:
י"ז ע"ב בתוס' ד"ה ולרב כחמן למאי משני צ"ל דמשני:
ע"ד ע"א בתוס' ד"ה וכפר שיחין הרא"ש והטור וכן הוא בתוס' ס"ג ע"ב ד"ה מהו דתימא בסוה"ד עיי"ש:
פ"ב ע"ז תוס' ד"ה נימא בדלא שם באו"ד אמאי לא מוקים ע"י שבועות שם תוס' ד"ה לא בדשוי:

צ"ח ע"א תוס' בד"ה משכחת לה בד"ה וא"ת צ"ל באו"ד:
ליקוטי הרי"ף ב"מ עם נו"כ:
פ"א סוגי' דטוען אחר מעשה ב"ד בס' המאור ד"ה והא דאמר ר' יוחנן דהתם דאוקימנא ולבסוף הדר דחה לטעמא דר"י מגופי' דמתני' ושבקי' לכל האי סוגי' דהתם כצ"ל:
פ"ב נ"י ד"ה וכבר כ' לעיל אף ע"ג ע"מ דפליגי כצ"ל:
פ"ג נ"י ד"ה שמו לה ומשום הכי לא מהדרינן כצ"ל:
רפ"ד בס' המלחמות ונלאו כל ראיותיו צ"ל ונדחו:
שם באו"ד שאין אדם עושה צרכי סעודה:
סוגי' דמשיכה בס' המלחמות הדר ב"י משום זילא עי' תוס' בשמעתין ד"ה אא"ב דבתרי תרעי מודה ר"ש:
פ"ה סוגי' דחנוני למחצי נ"י ד"ה הנותן מעות והרמב"ם ז"ל לא כתבו כן:
פ"ו סוגי' דספינה נ"י ד"ה דפרקה לטעונה דשנוי דעת שגורם לא צ"ל לו: פ"ח בס' המאור בדבור המתחיל מה שכ' הרי"ף על רב"י האי היכא דהוה האי בנין כצ"ל:
שם באו"ד דהא לא מקני לי' צ"ל לא מהני ליה:
פ"ט בס' המאור בד"ה כ' הר' אברהם דהתם סבר בלילה צ"ל אכר בלילה: פ"י נ"י ד"ה אידך מזלך גרמא את המשכיר לקלטו כצ"ל:
שם בנ"י מתני' הבית והעלי' של שנים שנפלו הוא צריך לפנות צ"ל לבנות:

ליקוטי מס' בבא בתרא

ב' ע"ב תוס' ד"ה וחייב באחריותו ליכא למיחש להכי ולפי"ז לר"נ דאמר בחולין דדווקא בשותפות אוסר בלי"ק ס"פ השוחט ואמאי גזרי במנסך וצ"ל דר"נ ור"ע ור"י שם ס"ל כחזקיה דהיזק שאינו ניכר שמי' היזק ומנסך מדינא אסור:
ג' ע"ב ד"ה קטלינהו בסוה"ד ק"ג שנה עי' ביצה כ' ע"א בבא בן בוטא מתלמידי שמאי הזקן והי' יודע דהל' כב"ה וצ"ע ואולי ד' תוס' דמ"מ לא מלך הילל מיד כ"א לאחר כמה שנים:
ד' ע"א גמ' דשדאה לגובא דאריותא כצ"ל:
ז' ע"ב גמ' ורבא אמר יש להן צ"ל ורב:
שם בעין משפט סי' כ"א חו"מ סי' ק"ח כצ"ל:
ח' ע"א רש"י ד"ה אלו ת"ח אלמא אין צריכין כצ"ל:
י"ב ע"א רש"י ד"ה נשקף כשקפה ותייבב כצ"ל:

י"ד ע"א במ' דלמא תורה צוה לכו עי' חתם סופר חלק או"ח סי' קס"ז: שם תוס' ד"ה שלא יהא עי' רש"י לקמן ע"ב ד"ה ספר העזרה:
שם באו"ד ת"ק שתים עשר' נ' דר"ל ששה בששה:
שם בסוה"ד וזונורת צ"ל או זוטרתי:
ט"ז ע"ב תוס' ד"ה בכוחלא ויונתן תרגם צ"ע הא אמרי' פ"ק דמגילה דכתובים לא תרגם יונתן:
כ' ע"א רש"י ד"ה באפרזתא ומאן דגריס בארזפתא כצ"ל:
שם תוס' ד"ה היא גופא התם וודאי לא בעי' בטול כצ"ל:
שם תוס' ד"ה בחבית לבית אחר כצ"ל:
כ"ב ע"ב תוס' ד"ה זאת אומרת כי היכא דמעיקרא פטור ה"נ דמעיקרא מותר: כ"ה ע"א רש"י ד"ה אתה הוא ה קוי וצבא השמים כצ"ל:
שם תוס' ד"ה אין עושין בורסקי כדאמרי' הישן וגו' ע' רש"י סוכה שם, וצ"ע:
שם תוס' ד"ה רוח מערבית דהא דקרי מזרח ע' רמב"ן סוף פ' תרומה על פסוק קדמה מזרחה:
כ"ח ע"א תוס' ד"ה שלשה חדשים מכלה ישחת בענין כצ"ל:
עין משפט סי' ט"ז הל' י' כ' צ"ל:
ל"א ע"א תוס' ד"ה אמר לי' רבא כההיא לשנא ע' מ"ש רש"א לקמן ד"ה והבא:
ל"ג ע"ב גמ' דגזר צ"ל דגבר:
ל"ז ע"ב תוס' ד"ה דאי לא ופריך מנ"י כצ"ל:
ל"ט ע"ב תוס' ד"ה לית בה בפ' יש בערכין ולפנינו שם גי' אחרת: מ' ע"א רשב"ם ד"ה וכן מודעא לה קודם כתיבת השטר ע' רש"א לקמן ע"ב בד' רשב"ם ד"ה גלוי:
מ"ב ע"ב תוס' ד"ה שבח פ' יש נוחלין קל"ד כצ"ל:
מ"ד ע"א תוס' ד"ה ונוקמא כשעשה תשובה ואף דהתם לענין רבית מיירי מ' לתוס' דה"ה גזולה וע' מ"ש ב"י יו"ד סי' ר"מ ע"ד הטור שהעתיק גזולה: מ"ו ע"א א"ל אביי לרבא כצ"ל:
מ"ז ע"א תוס' ד"ה קבלן ולא זיבורית צ"ל אלא זיבורית:
שם בעין משפט סי' קפ"ח פי"ד מה' טוען כצ"ל:
מ"ח ע"א תוס' ד"ה גט מעושה דעל פי פלוני כצ"ל:
שם תוס' ד"ה אמר רבא אבל במתני' צ"ל במתנה:
נ' ע"א תוס' ד"ה קנין פירות בסוה"ד א"וו לא מהני ע' יבמות ס"ו ע"ב תוס' ד"ה עבדי צאן ברזל בסוה"ד וב"ד שם מתורץ קו' תוס' כאן: שם ע"ב תוס' ד"ה כמאן קיי"ל כרשב"ג ר"ל לרב וע' לעיל מ"ט ע"א תוס' ד"ה וכדרב כהנא:

נ"א ע"א עין משפט סי' ר"ב פי"ג מה' טוען הל' ח' כצ"ל:
נ"ה ע"א גמ' אשתעי לי עוקבן:
נ"ו ע"א תוס' ד"ה אבל פסלא איירי ברחבה ע' רש"א פ' הזורק גיטין שם: שם ע"ב ד"ה אלא למעוטי בסוה"ד מ"מ נפקא מינה ע' תוס' ב"ק שם וצ"ע: ס' ע"א רשב"ם ד"ה הוי מעכבי עליה שכוחין צ"ל שכופי':
ס"א ע"ב רשב"ם ד"ה משום דהו"ל למכתב קדמי כלום כצ"ל:
ס"ו ע"א תוס' ד"ה מכלל משום שאפשר בלא המשכה צ"ל שאי אפשר: ס"ז ע"א תוס' ד"ה מעמלו דבתו כגון שמשכירו גי' מהר"ם וקטין שהשכירו: ע"ב ע"ב תוס' ד"ה הכי גרסי' וכן הגי' בערכין י"ב ע"ב:
ע"ו ע"א תוס' ד"ה אי כ"כ לאפוקי מפקיד ברא"ש הגי' מפקיר:
ע"ט ע"א גמ' והא ר' יהודה שדה צ"ל ר' יוסי:
שם תוס' ד"ה בשלמא לא פליג עלי' אלא בשדה כצ"ל:
פ"א ע"א תוס' ד"ה ההוא למעוטי לא הי' מניח ר"ת ע' ברכות כ' ע"ב תוס' ד"ה נשים:
פ"ד ע"ב רשב"ם ד"ה אין א' הוא טענו יין וחומץ ע' בהגהות ר"ע איגר מה שהק' ע"ד רשב"ם אלו וע' ס' גידולי תרומה שער ז' חלק ב' סי' כ"ה מ"ש בזה:
צ' ע"א תוס' ד"ה והשקל הוסיפו שתות וכ"כ רש"י פ' כי תשא:
שם רשב"ם ד"ה והמשתכר כגון חנוני ע' ב"י חו"מ סי' רל"א ע"ש ע"ד רשב"ם אלו וצ"ע:
שם ע"ב רשב"ם ד"ה וש"ע פי' בעלמא ואינו מחשבון כצ"ל:
שם באו"ד שמנה שקלים ודינר ושליש דינר כצ"ל:
צ"א ע"א במאי פרעא כצ"ל:
צ"ב ע"א תוס' ד"ה ולחזי אחר הרוב אם היו דמים כצ"ל:
צ"ו ע"א רשב"ם ד"ה הא גופא קשיא דס"ד צ"ל דאי ס ס"ד:
שם ע"ב תוס' ד"ה אחד שכר וטעמא י"ל ע' פסחים כ"ד ע"ב סוד"ה אלא הכא וכו' שם וכאן באו ליישב לענין ברכה:
צ"ז ע"ב רשב"ם ד"ה למעוטי מאי הכי הו"ל למימר ע' שיטה מקובצת ותבין ד' רשב"ם:
צ"ח ע"ב גמ' ובית אלמנות לבתו כצ"ל:
ק' ע"ב תוס' ד"ה ורומן כמו שאמר בפ' מי שמתו כצ"ל:
ק"ב ע"ב תוס' ד"ה המקדיש בסוה"ד מי כ' בשנת כצ"ל:
ק"ג ע"א רשב"ם ד"ה בחמשת קבין כמו שמכוסין צ"ל שמכונסין:
ק"ח ע"ב תוס' ד"ה יכול יהא הוה שמעי' תחלה צ"ל נחלה:
ק"ט ע"א תוס' ד"ה כיון משום דקמרבי התם כצ"ל:

שם ע"ב רשב"ם ד"ה והלא יונתן אלא משפחת האם צ"ל אלמא:
קי"ד ע"ב תוס' ד"ה מה אשה כשהיו בקבר צ"ל כשהוא:
קכ"ה ע"ב תוס' ד"ה ואין הבכור בסוה"ד שעבודא דאורייתא ועי' תוס' קידושין י"ג ע"ב ד"ה אמר ר"פ ולק"מ וע' לקמן קס"ו ע"א תוס' סוף ד"ה גובה:
קכ"ז ע"ב רשב"ם ד"ה למאי הל' דאי למתבא צ"ל אי למתבא:
קכ"ט ע"ב תוס' ד"ה חמץ וע"א ע"מ לפטמו כצ"ל:
ק"ל ע"ב רשב"ם ד"ה הא כל התורה כדאמרי' וחילופא בכבדא נרשם בצדו לא נמצא מקומו והוא בגיטין ס"ט ע"א לדמא דאתא מפומא עייי"ש:
קל"א ע"ב גמ' פשיטא בנו ואחר כצ"ל:
קל"ב ע"ב רשב"ם ד"ה או דלמא השתא דמלתא דמפשיטא לקמן דבכי רשב"ם אלו צ"ע דהרי הרשב"ם לקמן ד"ה א"ל רב יימר כ' לחלק בין הכא ובין לקמן דהכא בבכי ולקמן בשכ"מ:
קל"ד ע"א רשב"ם ד"ה וגימטריאות כגון אנכי צ"ע דאין זה גימ' כ"א נוטריקון עי' שבת שם:
קל"ה ע"ב במסורת הש"ס עי' תוס' לעיל מ"ב כצ"ל:
קל"ו ע"א במסורת הש"ס ב"ק דף פ"ח כצ"ל:
שם רשב"ם ד"ה במכי של שטר כתקנת רב בגיטין אלא נהגו כצ"ל:
קל"ח ע"א רשב"ם ד"ה אם יצא עליו ד' רשב"ם צ"ע ועי' הגהות ר"ע איגר: קמ"א ע"א רשב"ם ד"ה אמר רב חסדא שלא נתקיימו צ"ע מו"ק כ"ח ע"א רבה ור"ח תרוויי' צדיקי ועייי"ש:
שם תוס' ד"ה אלא לאביי דקאמר התם ר"ל בתמורה:
קמ"ב ע"א בן יום א' ובן יום אחד מהגרושה צ"ל:
קמ"ז ע"ב תוס' ד"ה המוכר איך יטרף צ"ל אכתי יטרף:
שם באו"ד שהרי יחזרו עלי' ע' ב"מ כ' ע"א תוס' ד"ה ש"מ וצ"ע וע' מהר"ם לובלין:
קמ"ט ע"א רשב"ם ד"ה והו"ל הורתו שלא בקדושה צ"ע מה דין הורתו שלא בקדושה הרי אמו ישראלית:
ק"נ ע"א תוס' ד"ה איידי תחלתו ארבעה כצ"ל:
קנ"א רשב"ם ד"ה דתנן אלא מדחל צ"ל אלמא:
קנ"ה ע"א תוס' ד"ה אתמר או גדולה צ"ל אז גדולה:
קנ"ו ע"א רשב"ם ד"ה והל' כר"נ או שקנה מטלטלין צ"ל מקרקעי: שם תוס' ד"ה ר"א אומר כר"א דבחול ל"ס וצ"ל דצריך קנין:

שם באו"ד לחוש לד' ר' אלעזר צ"ל בלא י' וכן לקמן באו"ד גרס ר' אלעזר:
קנ"ז ע"ב רשב"ם ד"ה פסולין כדאמר להו רבה ע' לקמן קע"ב ע"א רשב"ם ד"ה להנך דכתבי אקנייי וצ"ע:
שם רשב"ם ד"ה מהדורא בתרא רב אשי חיה ובנמוקי יוסף הגי' היה ראש גולה ס' שנה:
קנ"ח ע"ב רשב"ם ד"ה תלמיד חבר ע' רש"י עירובין ר"פ הדר פי' אחר בענין תלמיד חבר:
קס"א ע"א תוס' ד"ה וניחוש סוה"ד ויהיה העד בב"ח הגיה ויחייב העד ואולי צ"ל יהיה כעד:
קס"ב ע"ב תוס' ד"ה דאמר חזקיה בסוה"ד אי לא אתי לאחלופי כצ"ל: קס"ה ע"ב תוס' ד"ה ה"נ פסולא דאוריי' דלא גבי מבני חרי צ"ל ממשעבדי: קע"ב ע"א רשב"ם ד"ה להנך דכ' אקנייתי אבל שטרי הלואה ע' לעיל קנ"ז ע"ב רשב"ם ד"ה פסולין וצ"ע:
קע"ה ע"ב גמ' בין מן הלקוחות ע' תוס' רי"ד קידושין י"ג ע"ב הגיה ואינו גובה מן הלקוחות עיי"ש:
קע"ו ע"א תוס' ד"ה גובה והוה כמו איכא דאמרי נ' דצ"ל אי כמי וכן הוא ברמב"ן קידושין שם:
ליקוטי הרא"ש מ' ב"ב:
פ"א סי' ט' ולהכי לא פי' טעמא צ"ע דר"ה ברי' דר"י כאביי ורבא ס"ל: פ"ב סי' ז' העשרים וחמשה לשניהם כצ"ל:
שם סי' י"ז והמבעית את חבירו איהו דמבעית כצ"ל:
פ"ג סי' י"א בהג"א בסוה"ד וכן בבת אחת אולי צ"ל בכת אחת ע' יבמות ל"א תוס' ד"ה אי בשתי:
שם סי' ל"ח ואפי' לא פירש לו בפני עדים כצ"ל:
שם סי' מ"ט לר"נ בר יצחק ע' תוס' ד"ה שלח וצריך להיות ר"נ בר יעקב דר"י רבו של רבו לא הוה יתיב קמי' דרנב"י תלמידו של רבא:
פ"ד סי' ט"ו בהג"א קנה כלם כצ"ל:
פ"ה סי' ו הג"א כי אם במעמד שלש כצ"ל:
פ"ח סי' ט' הג"א בת הבכור כ' לפ' אם חלק בכורה שנטלה הבת על שם אביה אינו מספיק לעישור נכסים אין האחים של הבכור חייבים לתת לה עישור נכסים כי לא כתקנו עישור נכסים כ"א מנכסי האב ולא מנכסי אבי האב: שם סי' י"ב הג"א בקרקע עד דשמעו כצ"ל:
בכל מקום שיעלה לו כאן מתחיל דבור חדש:
באו"ד שאם יטיל צ"ל שם יטול:

שם סי' ל"ד בהג"א ורבי' ברוך וכו' וכ"כ רב אלפס:
שם סי' מ"ח בסוף השוכר את הפועלים עיי"ש וצ"ע:
שם באו"ד דקולא הוא בגיטין ע' בירושלמי דקאי אקידושין ולק"מ:
שם באו"ד והכא אית לי' עיי"ש בירושלמי וצ"ע:
פ"ט סי' ט' בהג"א ואם אמר ראו כצ"ל:
שם סי' י' ברא"ש או היורשים מלהשביעה כצ"ל:
שם פ"י ט"ז ברא"ש ואמר דיש לבעל עיי"ש וצ"ע:
שם סי' כ"ה בהג"א אבל בא"ז בסוה"ד ולא בבריא פי' דבריא צ"ל אתם עידי וע' בחי' ר"י בן מיגאש מ"ש בזה:
שם סי' ל"ו הג"א וקונין בין לקטן דזכין בין לקט ד' הג"א אלו תמוהי' וכבר עמד עליהם מרן חתם סופר בהגהותיו כאן:
קיצור פסקי הרא"ש פ"ו סי' ט"ו כאן חסר דין א' מהרא"ש ע' בפנים:

ליקוטי רש"א מס' ב"ב

כ"ח ע"א בתוס' ד"ה ג' חדשים דלא דמי ירק צ"ע דהרי לתי' תוס' לא מיירי בירק כלל כי פירא רבא היינו רבא ג' חדשים:
ל"ב ע"א בתוס' ד"ה והאמר כ"י עיין שם ברש"א לכתובות תי' על קו' זאת: מ' ע"ב בתוס' ד"ה לא כתבינן וק"ק דאימא לרבא וצ"ע דא"כ לרבא טעמא מאי:
נ"ו ע"א בתוס' ד"ה אבל פיסלא ק"ק ע' רש"א פ' הזורק שם:
ס"ו ע"א בתוס' ד"ה מכלל דשאיבה דהיינו במי פירות וכן פי' רש"י ביבמות שם וכן פי' הר"ש במקואות:
ע"ז ע"ב בתוס' ד"ה אמר ר"פ הוה שפיר ראיה וכן הוא בהדי' בתוס' קידושין שם:
פ"א ע"א בתוס' ד"ה אמאי מביא וקורא דר"מ ר"ל דבעי לאתויי דתניא ר"מ איידי רבנן אבל אין כוונתו משום מביא וקורא דגם בסיפא בתרווייהו איירי במביא וקורא:
פ"ח ע"א בתוס' ד"ה סיטין והיינו כלי הלח ע' מתני' ד' דמאי פ"ב ופ"י ר"מ שם:
ק' ע"ב בתוס' ד"ה ורומן שם באו"ד אסיפא דמלתא כצ"ל:
ק"ב ע"ב ברשב"ם ד"ה האומר שם באו"ד בחידושינו סוף מס ביצה צ"ל ור' קידושין פ' האומר שם:
ק"ד ע"א בתוס' ד"ה אלא לאו שם באו"ד שאם חסר וכן הוא בחידושי הרמב"ן במתני' קמא לעיל וכזה פי' הנ"י לעיל עיי"ש:

קי"א ע"ב ברשב"ם ד"ה מספקא קראי בסוה"ד לרבא לא קאי פ"ע אטו לרבא יל"פ דנחלתו לשארו קאי אאם אין אחים לאביו דמה ענין זה לזה: קי"ב ע"ב בתוס' ד"ה ומחזירין באו"ד למ"ד ליוצאי מצרים צ"ל לבאי הארץ:
קי"ט ע"א בתוס' ד"ה שנ' מחלליה בסוה"ד לא ידע משה צ"ע דמה"ט היה הוראת שעה לכ"י משום דלא יוכלו להתרות בו באיזו מיתה:
ע"ב גמ' ד"ה ואי ס"ד חלק בכורה או תסגי לה כצ"ל:
שם בסוה"ד אמאי מסתפק לי' צ"ע הרי גם לרבה נוכל לומר דמסתפק לי' בחלק בכורה גופי':
ק"מ ע"ב בתוס' ד"ה שנדבר בואו"ד ולפי מה שפי' וכו' י"ל שהכניסה לנכסי מלוג:
קמ"ג ע"ב בתוס' ד"ה ת"ש בסוה"ד ליכא למימר צ"ע דאם האי בר ברא היה בן בנו המת לק"מ דלהעבירו מנחלה קאמר:
קמ"ו ע"ב בתוס' ד"ה נכנס אחריה דבארוסה איירי אתי שפיר שדקדק כצ"ל: ובאו"ד שנכנס כצ"ל:
קמ"ז ע"ב בתוס' ד"ה שטר ומהרש"ל מחק לא נמצא ברש"ל לפנינו: קמ"ח ע"ב בפי' רשב"ם ד"ה א"ר ששת דהוי דשלב"ל צ"ל דבר שאין בו ממש: קנ"א ע"א בפי' רשב"ם ד"ה מלוגא קאי כמי אקנו מידה וא"כ ק' קנין למה לי ובלא"ה יל"ד אי בקנין משך ל"ל ומ"ש רש"א יש ליישב בענין אחר ר"ל במצוה מחמת מיתה דלא בעי קנין אפי' במקצת:
קנ"ד ע"ב גמ' דא"ר ינאי צריך לקיימו וכן הוא בפי' רשב"ם:
קנ"ו ע"ב בתוס' ד"ה ר"א אומר באו"ד בד"א בחול משום דאין קונין בשבת צ"ל לאחר מיתה:

ליקוטי הרי"ף ונו"כ מ' ב"ב

פ"א סוגי' דאחין שחלקו בנ"י ד"ה ולא אמת שלח כ' כן הרמב"ם כצ"ל: פ"ב סוגי' דעל המזיק להרחיק בס' המאור וכתי' דרבינא קיי"ל כצ"ל: שם במלחמות ואין לשכינו בור: שם ולא אמר רבינא כצ"ל:
שם בסוגי' דפורשין כשבין בנ"י אבל מגוי מותר ע' בגמ' וצ"ע: פ"ג דפוס פ"ב י"ג ע"א ש"ג או"ק א' אבל כשהוא פרוע צ"ל אבל לא כשהוא פרוע:
שם באו"ד ואין הערב גובה מהלוה כצ"ל:
שם בס' המאור סוגי' דזה החזיק באילנות קו' הר"ש צ"ל הר' אברהם: שם בנ"י ד"ה וכ' הרי"ף ז"ל דה"ל כר"פ שאין בין אילן לאילן ד' אמות צ"ע:

שם בנ"י סוגי' דמודעא ד"ה וכ' ר"ח דמהא פרדיסא וכן הדין בגט ע' ב"י אה"ע סי' קל"ד הניח ד' נ"י אלו בצ"ע:
שם באותו סוגיא בס' המלחמות כיון דאיכא בידו צ"ל בי דואר:
שם סוגי' דאומן בנ"י ד"ה ביומו לא מיירי בקציצה ע' תוס' ד"ה נתכה לו וצ"ע וע' פ' המקבל קי"ג:
שם דפוס פ"ב כ"ט ע"ב בנ"י ד"ה דפשח כמו ויפשחני כצ"ל:
פ"ד דפוס פ"ב ל"ו ע"א בנ"י ד"ה וכ' הרשב"א בסתמא קני לי' צ"ל לא קני לי':
שם דפוס פ"ב ל"ז ע"ב בש"ג ד"ה אבל אם לא בטוי"ד סי' ר"א כצ"ל: שם סוגי' המקדיש את השדה בס' המלחמות וכ"ש כשאמר צ"ל ור"ש: פ"ה דפוס פ"ב סוגי' דהמוכר את החמור בנ"י ד"ה אע"ג דאמר לי' לפי' הרשב"א צ"ל הרשב"ם:
שם סוגי' דרב חסדא וקי"ל כרבא כצ"ל:
פ"ו סוגי' דיין והחמיץ בנ"י פי' הר"ש ז"ל קאי אד' רבא ברי"ף: שם בס' המלחמות וד' רבי' הגאון בשמכר חבית בהדי' כצ"ל:
פ"ז סוגיא דמדה בחבל בכ"י ד"ה יתר ע"כ שהוא יותר מרובע כצ"ל: שם סוגי' דג' אחין שחלקו בנ"י ד"ה והא דאמרי' גבי איסר ורב ספרא מאן פלג לך ע' ב"מ ס"ט ע"א בסופו ועיי"ש וצ"ע:
שם בנ"י ד"ה אתמר הוברר מכאן שהמוכר שדהו לכאורה אדלעיל קאי דהתם מדמי לכור והתם גזל הוה:
שם בכ"י ד"ה והל' ככל הכי ואין מחזירין צ"ע דלעיל כ' אפכא: פ"ח ר"פ בכ"י ד"ה ואב"ע מדכ' דאין שמו מחוי שייך לקמן ד"ה לבניכם ולא לבנותיכם:
שם דפוס פ"ב כ"ה ע"א ש"ג או"ק א' משום דאזלי צ"ל דאולי:
שם מעשם דסבתא ס' מלחמות ורב כמי צ"ל ור"ה:
שם בס' המאור אין כח בטעם קפ' כצ"ל:
שם באו"ד ולא לירתי ירתי צ"ל ואפי' לירתי ירתי:
שם סוגי' דאחריך בס' המאור ואיכא מאן דק' אי הכי מוצא צ"ל אי אתה מוצא:
שם סוגי' דיכיר בנ"י ד"ה והשתא דקיי"ל כר"י ה"ה דמצי למימר דלא קיי"ל כר"מ:
שם באותו סוגי' בנ"י ד"ה ואם שאל פ"ק דפסחים צ"ל פ' בתרא:
שם באו"ד הא קיי"ל קם דינא ואולי הדרנא בי מלהורות עוד כן קאמר ולא למפרע:
שם סוגי' דאומדנא נ"י ד"ה עוד היה אומר הרא"ה חוץ מע"י אשתו צ"ע הרי לא זיכה על ידה כלל כ"א השאילה לסודר וכ"ה ברשב"ם והני ארכבא אתרי ריכשא וצ"ע:
שם סוגי' דבעל שאמר גירשתי אלא מגרש צ"ל חולץ:

שם בסוגי' דזה אחי נ"י ד"ה בשבח המגיע לכתפים וכן פי' רש"י והר"ש ר"ל לעיל מ"ב ע"ב:
שם סוגי' דחוששין לב"ד טועין נ"י ד"ה ואסיקנא צריך שיכתבו: ע' חי' ר"י בן מיגש מ"ד כ"י צ"ע:
ס"ח ע"ב דפוס פ"ב ש"ג משוחו שאפשר צ"ל שאי אפשר:
ס"ט ע"ב ד' פ"ב ש"ג שאין חפץ צ"ל שאב חפץ:
פ"ט דף ע' ע"ב דפוס פ"ב ש"ג אלא כאריס שלא ברשות כצ"ל:
שם בנ"י דדרך הפנימי על החיצון כצ"ל:
שם בענין אימי' דרמי ב"ח כ"י ד"ה אמר המחבר אם עמד חוזר דווקא ע' לקמן גבי פסקא דפרדיסא כ' הנ"י להיפך וצ"ע:
שם בענין פסקא דפרדיסא וכדאמר כל שאילו עמד חוזר ע' מ"ש הנ"י לעיל ע"א ד"ה אמר המחבר וצ"ע:
שם בענין קטן שמכר נ"י ד"ה עדותו עדות ומחילה של קטן כצ"ל: שם בענין כפל הבית נ"י ד"ה דאקני מהו הני נכסי בעולם צ"ע דהרי רבנן פליגי בלאחר שאתגייר:
שם בס' המלחמות ד"ה ועוד מתני' נפל הבית מה פי' ר יוחנן צ"ל ר"א: פי' בענין כותבין גט לאיש נ"י ד"ה כותבין אימת מטא גיטא לידה וצ"ע א"כ מאי פריך בגיטין אותבי' בכסתי' מהו וע' בתוס':
שם נ"י ד"ה ואין כותבין למלוה אעפ"י שראו הקנין ע' רמב"ן וצ"ע וע' נ' לקמן:
שם נ"י ד"ה והשתא שהאשה נותנת שכר דצוואות כתובה קאמר ע' גיטין כ"א ע"א וצ"ע וע' חי' רמב"ן בסוגיין:
שם בעכין לתקוני שדרתיך נ"י ד"ה לתקוני שדרתיך קנאו סתם צ"ע א"כ אמאי הוצרך לחזור ולקנות:
ליקוטי מהר"י מיגש ב"ב:
ד' ע"ב ד"ה לא צריכא דקדים דלמא אתי צ"ל ועשה דלא יכירו:
כ"ב ד"ה משנה מי שהי' כותלו להרחיק אלא ד' אמות כצ"ל:
ליקוטי רמב"ן
ב"ב:
ד"ה ח' ערקינו ערוקו דניחא לי' דליערקו כצ"ל:
ט' ד"ה עולא משגש חזר ונגע לא שמענו כצ"ל:
י"ב ד"ה הא דאמרי' מיום שחרב בשליחות נינוה כאן שייכים ד' הרמב"ן לקמן שהוא לפי שעה וכו':

י"ג ד"ה בכור ופשוט ומיהו אי אית דינא כצ"ל:
י"ד ד"ה נפיש ליה וקא מ' ל"ל צ"ל וק' לן:
כ"ג ד"ה אמר אביי הרחיק מן העיר ל' ריס:
שם ד"ה ואע"ג חוץ לחמשים כצ"ל:
ע"ז ד"ה אי רבו דהא תלמוד לומר צ"ל תיפוק ליה:
באו"ד ואפ"ה קמ"ל צ"ל קיי"ל:
באו"ד אעפ"י שקונה ברשות הרבים כצ"ל:
שם ד"ה ומר סבר שהספינה בסמטא צ"ל בכ"ה:
ע"ז ד"ה הכי גרסין כקנין בב"ד צ"ל בכסף:
פ"ג ד"ה אמר ר"ח מאי קמ"ל טובא קמ"ל כצ"ל:
פ"ז ע"ב ד"ה בשלמא באיסר דלאו לאודועי' שדרי' כצ"ל:
שם ד"ה הכא דבעה"ב בכלל תורה צ"ל חזרה:
באו"ד ע"מ לקדרה צ"ל לבקרה:
צ"ב ד"ה ומצינו עוד ואחרים אומרים כצ"ל:
צ"ו ד"ה הא דאמר שמואל והכ' צווח כן ר"ל לא הורק מכלי אל כלי על כן עמד טעמו בו גבי מואב:
ק"ז ד"ה ה"ג ר"ח בשהי' לו לזה בינונית צ"ע הא קי"ל פ' הניזקין דאפי' מיתומים גדולין אין נפרעי' אלא מן הזיבורית:
קט"ו ע"ב ד"ה קרא אליו ריב"ז למיני כצ"ל:
קל"ד ד"ה מפני מה עינין לחצאין עי' בתוס' וצ"ע:
קל"ה ד"ה הכי גרסי' משום חומרא דא"א, בלא"ה צ"ע דמאי אשת איש יש כאן:
קנ"ב ד"ה כ' לזה וסלקא שמעתי' דאין לאחר קנין כצ"ל:
קנ"ד ד"ה זו ששאל אבר שטיא כצ"ל:
קס"ח ד"ה ה"ג בתנאי פסול צ"ל כפול:
קס"ט ד"ה רשב"ג והוא ביד הראשון כצ"ל:
קע"ב ד"ה מכך דר"א לא בעי זמן כצ"ל:
קע"ה ד"ה הא דאמר רבה דבע"ח במיטב כבנזקין כצ"ל:
שם ד"ה גבו מעות צ"ל גבו קרקע:
קונטרס דינא דגרמי האי' בא אלא מחמת מחשבה כצ"ל:
שם דמסקנא צ"ל דמקנסא לא גמרי' דאפילו אין דרכך לנטות כצ"ל: שם פיטסיאות ונשתברו כצ"ל:

שם מזיק אלא ע"י הכוח כצ"ל:

ליקוטי מס' י"א

ג' ע"א תוס' ד"ה כהנים בקום עלינו אדם צ"ל אדום עי' תוס' ב"ק שם: ד' ע"ב תוס' ד"ה כיון דאיכא בסוה"ד נשמעת אלא עם הציבור ועיי"ש ז' ע"ב גמ' א"ל ר' יצחק לר"נ וכו':
ה' ע"ב תוס' ד"ה מניין למחוסר דבור קמא בסוה"ד דלשלונים צ"ל דשלימים:
י"ב ע"ב תוס' ד"ה אלא בוורד שלא כדדך הכאתן ע' לקמן מ"ג ע"ב תוס' ד"ה אמרו לו:
י"ג ע"א תוס' ד"ה אמר אביי צער ב"ח דאוריי' אבל אי צב"ח דרבנן לא גזרו הכא משום דמצינו כיוצא בו בקרא:
תוס' ד"ה ללמוד תורה הנך דקילי פי' דיכול ללמוד תורה ולישא אשה גם בא"י:
שם גמ' והחרים והעריך כצ"ל:
שם ע"ב תוס' ד"ה נועל דלת בסוה"ד אין לקנוסו צ"ע אטו נקנוס לכהן משום דבעלי פשעו ולא הטילו בו מום קודם שיצא לאויר העולם ואולי בבכור שנולד לכהן קאמרי:
ט"ז ע"ב תוס' ד"ה דימוס ל' רחמים וכ"ה בב"ר סדר בראשית באדה"ר יצא בדימוס:
י"ט ע"ב תוס' ד"ה מכוש בסוה"ד מ"מ הכל צ"ל הכי:
כ' ע"ב רש"י ד"ה זריזות מבואר מד' רש"י דגריס תורה לידי זריזות וזריזות לידי זהירות:
כ"ו ע"א תוס' ד"ה עכו"ם בבית יד צ"ל ביד:
שם גמ' אולידו עכו"ם בשבתא בשכר שרי צ"ע הא הו"ל שכר שבת:
שם תוס' ד"ה והרועים דרבנן עשו חיזוק וכיו"ב העובר ע"ד חכמים חייב מיתה:
שם ד"ה לא מעלין ואפי' לר"י צ"ל לר"מ:
ל"ב ע"ב תוס' ד"ה כך היא גי' הספרים ועיקר דל' גרודים צ"ל ועוד: ל"ד ע"א תוס' ד"ה מתענין אפי' אכל צ"ל לא אכל:
ל"ו ע"א תוס' ד"ה אשר לא יתגאל בסוה"ד כתוב עלך כ' דזקן ממרא לאו דווקא דהכי בעי' הורה לאחרים אבל לעצמו יכול להחמיר עי' סנהדרין במקומו שם:
ל"ט ע"א תוס' ד"ה אגב חורפי' בסכין טריפה צ"ל של נכרים:
מ"ג ע"ב תוס' ד"ה אמרו לו בסוה"ד עי' לעיל י"ב ע"ב תוס' אלא בוורד: מ"ד ע"א רש"י עטרת מלכם ולמלך שקוץ צ"ל ולמלכם:
מ"ח ע"ב תוס' ד"ה ורבנן סברי המנהג צ"ל המוהכי:
באו"ד שפיר לפרש צ"ל לפרה:
שם ד"ה התם ונמפצלת צ"ל וממפלצת:

שם גמ' והא קמ"ל מכאן ראי' דבדרבנן לא שייך כחא דהתירא עדיף: מ"ט ע"א רש"י ד"ה משום דאחר אחרון דכפלו בב"א וכן הוא בגמ' פסחים שם:
שם תוס' ד"ה שאם נטע מ"א גידולי צ"ל מ"ש:
שם תוס' ד"ה עד שיהא בהיתר כמי כדי לחמץ עי' לקמן ס"ח ע"ב תוס' ד"ה ולר"ש:
נ"ה ע"א גמ' לטמא פותחין הגיה מרן זצוק"ל פתחין לו וכצ"ל דאל"כ מאי בין לטמא בין לטהר:
שם רש"י ד"ה ובימי אגריפס צ"ע מאי בעי רש"י בזה:
נ"ח ע"א רש"י ד"ה דמי דההוא חמרא להוליך דמיו לים המלח צ"ע מנ"ל לרש"י הא:
ס"ג ע"א גמ' בזונה נכרית ותוס' פ' הזהב גרסי דלא מחסרא וכ"נ גי' הרמב"ם:
ס"ד ע"א תוס' ד"ה אבל מיד עליהם צ"ל בעליהם:
ס"ו ע"ב תוס' ד"ה אביי אמר תרומה טמאה שבמיתה צ"ע דתרומה טמאה הרי אינה במיתה:
ס"ז ע"ב תוס' ד"ה מכלל דאיכא מ"ד דדיחוי ה"ר יקר אינו כלום דוודאי אי טע"כ מגיעולי כצ"ל:
שם באו"ד כ"ש למכות ככזית לרבנן:
ע"א ע"ב תוס' ד"ה בן כח ורש"י פי' בעירובין ס"ב ע"א וביבמות מ"ז ע"ב ועי' תוס' עירובין שם:
ליקוטי הרא"ש מ' ע"א:
פ"ב סי' ל"א לבשל הסיכתא צ"ל אלא לבשל:
שם סי' ל"ח כרישין ובצלים ואם היינו אומרים דבאמת בקליפה סגי כמו בשוחט בסכין של נכרי' אלא דבקורט שהוא דבר מועט לא שייך קליפה לק"מ מכרישין:
שם סי' מ' הג"א ואינו יודעי' צ"ל ואנהו:
שם בהג"א סי' מ"א ששלקו אותו בבתיהם כצ"ל:
פ"ג סי' ז' בראש הואיל ולגל צ"ל ולצורה:
שם סי' ט' בהג"א ושלא במינו בנ"ט צ"ע:
שם בראש כגון משרה צ"ע מזילוף:
פ"ד סי' ב' בהג"א דכל אי' ע"א צ"ע עי' בתוס' חדשים שעמד ע"ד הג"א אלו:
פ"ה סי' ח' בראש שבועה דאוריי' צ"ל ואודיתא:
שם סי' כ"ה בראש ויצטרף צ"ל ויצטרך:
שם סי' ל"ו לחתוך זה צונן צ"ל כותח:

שם בפסקי הרא"ש פ"ד סי' א' דרך בזיון עי' ברא"ש דזמנין אסורין: שם סי' י"ט בבית עכו"ם אחד צ"ל אחר:
פ"ה סי' ח' ופתוחות שרי ברא"ש ובטור יו"ד סי' ק"ח הגי' אין לחוש וכן מסתבר דלא תק' רישא אסיפא:

ליקוטי פי' המשניות להרמב"ם

פ"ה מתני' י"נ אסור ואוסר שאינו אוסר באכילה והוא מכ' הירושלמי נדרים וע' בר"ן:
ליקוטי רש"א מ' ע"א:
ס"ו ע"ב בתוס' ד"ה אבייי אמר אסור בסוה"ד ריח האי' וכו' ע' לעיל י"ב ע"ב תוס' ד"ה אלא בוורד ותמצא ביאור ד' התוס' כאן:
שם בתוס' ד"ה רבא אמר בא"ד דרבא מצי סבר כרב וכ"כ הרא"ש:
ס"ב ע"א תוס' ד"ה והתנן לא מצאתי כ' כוונת תוס' דלפי' רש"י חליפי אי' הנאה מדרבנן כחליפי שביעת דאוריי' דלמחליף חליפי חליפין אסורי' והחליפן עצמן מותרין כדאמרי' נכנס בשר יצא דגים:
שם ע"ב תוס' ד"ה שכרו לסתם לכאורה נראה ולי כ' דכוונת תוס' על משנה אחרונה דחזרו לומר אין דורכין ומסקנ' דמלתא נקטי דבציירי לידי' שרי: שם ד"ה יזפי ק"ק כ' כוונתו דהאי הלואה אלאחר שביעית מקרי סחורה וא"כ מאן דמק' עלי' עוד בשביעית הו"ל להק':

ליקוטי הרי"ף ונו"כ מ' ע"א

בר"ן ריש פרק קמא ולאו דידן כ"ל ובלאו דידן:
שם ד"ה להשאילן לאחרים מותר השיב תלמיד א' דעכ"פ ביום אידם עדן שייך אזיל ומודה וא"כ כל הג' ימים אסור דאזיל ומודה ביום אידם:
שם בר"ן הנשאל לחכם ע' ר"ן חולין פ' אלו טריפות גבי פסוקת הגרגרת וצ"ע:
שם בר"ן בסוגי' בעיר שיש בה ע"א וכ' דבתרא הוא דגמ' מסדר לי' בתריי' ועי' כיש חולין סוגי' דהכל שוחטין מייתי הש"ס דרבה בר עולא לקמי אביי ורבא:
שם פ"ב בר"ן סוגי' דאפשר וקמכוין אפשר ולא קמכוין כצ"ל:
שם בר"ן בענין אלונתות דבלא אלונתות קריא:
שם בר"ן בענין השולח חבית בכתיבה בפי הכלי כצ"ל:
שם בר"ן בענין פת של עכו"ם ממלא כריסו מהם צ"ע דע"כ מיירי שלשן בצונן דחמין גם בישראל אסור ומאי גיעולי כלים שייך:

בענין פת של נכרים ר' יהודה הנשיא קטן מהם צ"ע דמ"מ סמוך היה ונשיא הי' ובזמן הזה ליכא סמוכין:
שם בענין בישולי נכרי כ"ש דבמביא עיקר האש כצ"ל:
שם בעכין צמר של דגים ולאו אהא דר"י צ"ל ואי לאו הא דר"י:
שם פ"ג בענין צורות דר"ג בר"ן אדם שיש לו כנפים ורמז לדבר בדניאל והאיש גבריאל מועף ביעף בא אלי מ' איש עם כנפים:
רפ"ד במתני' כל שהן תקרובות צ"ל קרובות:
שם סוגי' דחליפי ע"א בר"ן ואפי' חליפי חליפין אסורין צ"ע דלמאי דקיי"ל כמ"ד ד שני כתובים הבאים כא' אין מלמדין ע"כ חליפי חליפין מותרין ואולי ד' הר"ן כמ"ש הריטב"א דכוונת הש"ס דלא הוו ב' כתובים הבאים כא' וקושייתינו ק' ג"כ על הרמב"ם דפסק ג"כ חליפי חליפין אסורין:
שם בענין חביתא דאשתקיל ברזא ברן הואיל וכן היין צ"ל וכל היין: פ"ה ריש הפרק בר"ן כד' רש"י ז"ל שכ' בפ"ק דחולין וכ"כ לעיל פ' ר' ישמעאל:
שם סוגי' דריחא מלתא בר"ן אפשר וקא מיכווין ובפ' גיד הנשה כ' הר"ן דמקרי לא מיכוין:
שם בר"ן באו"ד שבח עצים ע' מ' ערלה מ"ג מ"ד וצ"ע:
שם בש"ג בענין מוס"ק כל ד' הש"ג צע"ג:
שם סוגי' דאלו אסורין ואוסרין בר"ן וצפורי מצורע כמי בע"ח צ"ע הא קיי"ל כר' יוחנן פ' האיש מקדש דצפורי מצורע שחיטתן אוסרתן: שם סוגי' דעירוי בר"ן לא לסחוף כצ"ל:
שם בר"ן ולא בא"י אכלה דקא מק' התם לפנינו שם ליתא וכן הוגה אצל האשר"י:
שם בר"ן לרבנן כל היכא עי' תוס' זבחים שם ד"ה וליבטלו:
שם בענין יי"נ שכפל לבור וכן ד' הרמב"ם צ"ע פט"ו מהל' תרומה עיי"ש: שלהי מכלתין בר"ן אלא להכשיר לכתחילה צ"ע:

ליקוטי בתר ליקוטי על הרי"ף ונו"כ מ' ע"א

סוגי' דיין ביין שלפי הגמ' שלנו אמנם א"כ ק' מתני' דעולה על הירושלמי:
סוגי' דמין במינו ועוד דאפשר דאפי' בכה"ג צ"ע דמשנה שלימה היא סוף מ' דמאי:
שם באו"ד דכיון דבריא משנה היא סוף חלה:
שם באו"ד והא מתני' עבדא כצ"ל:
סוגי' דאלו אסורין בבכורות י' ע"ב ועיי"ש:
שם באו"ד חמץ דשיל"מ ע' פ' כל שעה סוגי' דחמץ בזמנו שדחה הר"ן דברים אלו וצ"ע:

סוגיי' דיי"ב שנפל וכן ד' הרמב"ם צ"ע פט"ו מהלכ' תרמות עיי"ש: סוגי' דעירוי בר"ן כדקא בעי' לי' לאורחא כצ"ל:
שם באו"ד ראיה זו אינו מוכרח עי' בהג"א וצריך לחלק בין דם דבלוע תדיר לטריפה שאינו תדיר:
ליקוטי הריטב"א ע"ז:
ס"ד ע"א ד"ה יכול לומר וסבר לה דיש ברירה ד' הריטב"א צ"ע דבקידושין שם מסקי' מהאי טעמא דירושת הגר דרבנן וכ"כ הר"מ והר"ש במ' דמאי בפי' המשנה שם:
ס"ט ע"א ד"ה כל האי' בכזית ע' מס' מעילה פ' קדשי מזבח שם וצ"ע: שם ע"ב ד"ה וסוגי' דמשיכה ובין בזו ובין בזו ע' בכורות י"ג: ע"ג ע"א ד"ה כי אתא רב דימי ממתני' דמשפך צ"ע אמאי מתני' דמשפך אי לגו היתירא:
באו"ד י"ל דרבין צ"ל דרב דימי:
שם ד"ה מאי לא דנין כל ההיתר כאיסור כצ"ל:
שם באו"ד מן הדין אמרי כצ"ל:
שם ד"ה כי אתא ר' יצחק הרמב"ן כ' כצ"ל:
שם ד"ה כי אתא רב שמואל אלא במים שאובין ע' תמורה י"ב ע"א שם דלק"מ וצ"ע:
ע"ג ע"ב ד"ה אתמר יי"נ ואם כן אף כשנפלו כצ"ל:
שם באו"ד משום דלא בעי תחלה וצ"ע מב' כוסות לקמן דהוה תחלה ומ' דר"י חזר בו וכ"א ליתי לי':
שם ד"ה ור"י ור"ל דטהרות דחמירי וה"ה לענין מצות כסוי הדם: שם באו"ד מדרבנן אף רבנן מודו וצ"ע מאי תניא כותי' דרב ושמואל דקאמר דלמא הך ברייתא ר"י היא:
שם ע"ד ד"ה ואלו אסורין נקט תנא האי לישנא כ' דגי' הריטב"א היה כל שהן ול"ש האי לשנא וכן הגי' בתמורה ר"פ כל האסורין עיי"ש:
שם ע"ה ע"א ד"ה וכמה מיישנן ואין טעם זה מחוור כ' כוונתו דבכלי איכא ס"ס משא"כ כאן:
שם ע"ו ד"ה והאנן תנן פליט' שפוד דבנכריה צ"ל בגויה:
ליקוטי מס'
סנהדרין:
ז' ע"ז תוס' ד"ה מה לי צע"ג שבת ק"ו ע"א מה לי לתקן מילה מהב' המופלג מוה' חנוך כ"צ עהרענטרייא:

י"ט ע"א גמ' א"ל שמעון בן שטח עי' ברכות מ"ח ע"א וצ"ע ויש ליישב: שם ע"ב גמ' שאול סבר אולי פליגי אי בשר מת גוי מותר בהנאה ושאול סבר אסור בהנאה וממילא דעתי' אמלוה דלא ליתהני מא' ודוד סבר מותר בהנאה ע' משנה למלך פי"ד מהל' אבל:

כ"ב ע"א גמ' התירו לו לייחד עי' רש"י ד"ה קינחה וצ"ע:

שם בגמ' מבקשין ממנו ממון עי' חי' ר"ן:

כ"ד ע"א בהגהת הגאוני' כך כ' הרמב"ן והוא מ' רות רבה ע"פ ויאמר לה בעז:

כ"ז ע"ב הגהה זה הדבור נ"ל מיותר שייך לקמן:

ל"ז ע"ב תוס' ד"ה מיום שחרב ביהמ"ק הוא ובנו לאו דווקא צע"ג: ל"ח ע"ב גמ' שאתה רוצה לעשות בעולמיך עי' של"ה מסכת שבועות פ' אור תורה:

מ"ג ע"א גמ' לפניו אין מעיקרא לא חסרים כאן איזו שורות והובאו בהגהות הש"ס למרן זצוק"ל:

ס"ג ע"א תוס' ד"ה אלא על כל דבר פ"ה לכאורה צ"ע דרש"י אע"א כ' כן: ס"ט ע"א גמ' מ"ש מדר' כרוספדאי צ"ל ש"מ:

ע"ז ע"א תוס' ד"ה סוף חמה נפלה סכין עיי"ש דלא תנן מידו ועי' בראש"ש וחי' רשב"א שם:

פ' ע"ב תוס' ד"ה הוה מותרה בסוה"ד ותי' עי' רש"א שחסר כאן שורה שלימה:

פ"ב ע"ב רש"י ומלך אלקים אולי יל"פ ומלך אל קום עמו:

צ' ע"ב גמ' מן הכתובים צ"ע אמאי לא אמר מן הכתובים בדניאל ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וכן אמר רבינא לקמן צ"ב:

צ"ב ע"א גמ' כל הנותן ביתו צ"ל פיתו:

צ"ח ע"ב גמ' מנחם בן חזקיה ע' איכה רבתי על פ' על אלה אני בוכיה בסוף הענין ועיי"ש:

ק"ה ע"א גמ' וכי כאמר בכל גוים כ' דר"ל וכי כל גוים לחוד כ' כל גוים שכיחי אלקי' כ' ועי' רש"י:

שם בהגהות רוו"ב צ"ל נפל ר"ל נופל וגלוי עינים ועי' רש ע"ב: ק"ח ע"ב הג"ה בשם באר שבע ולי כראה דאותן שהכניס מתו בתיבה ומשפחותיהם היינו תולדותיהם יצאו והוו מיעברי מעיקרא:

קי"ב ע"א גמ' פחות מל' כ' משום דישיבה ל' עכבה:

שם ע"ב רש"י ד"ה לכהן שבעיר אחרת מ' מד' רש"י דה"ה באותה העיר וצ"ע מ"ש מנכסי צדוקי' שבתוכה ויש לחלק וצ"ע:

שם ברש"י ד"ה ואם איתא בסוה"ד משום זילותא נ' דחסר כאן גניזה מיהא בעי:

קי"ג ע"א רש"י ד"ה ד' ואבדתם ואנן בעינן ר"ל תנא דידן:

שם רש"י ד"ה וטרקי' לגלי' שסתם שער שלו ואבדי' למפתחי כצ"ל: שם ברש"י וכתב צ"ל דכ' לך והראה:

ליקוטי רש"א מס' סנהדרין

כ"ז בתוס' ד"ה אמר להאי טעמא דמפ' ועי' רש"א ב"ק ע"ג ע"א ד"ה רבא אמר ודו"ק:
כ"ט ע"ב תוס' ד"ה ביצחק בסוה"ד כולו מישראל עי' בס' לחם יהודא על הרמב"ם ה' מלכים תי' נכון על זה:
שם בגמ' הרי פרי' ורביה בסוה"ד ויש ליישב ר"ל דלנח וג' בניו אמר ל' רבים מה דלא שייך באדם שלא היה עונו כ"א חוה:

ליקוטי הרי"ף ונו"כ מס' סנהדרין

ס"ג סוגי' דפסולי עדות בש"ג בשם ריא"ז ד"ה וב' בעיני בסוה"ד בדבר שהוא חשוד נ' דצ"ל שאינו חשוד ובלא"ה צ"ע דאטו גרעו העדים מרשע שאמר ע"מ שאני צדיק גמור דהו"ל קידושי ספק ונ"מ לענין חשודים על ערוה דמ"מ מטעמא דידן הוה קידושי ספק וצ"ע:
ליקוטי מס' שבועות:
ט"ז ע"א רש"י ד"ה כל המצות האלו בסוה"ד ושאין עושין מגרשי' שדה עי' משנה למלך פי"ג מה' שמטה:
ליקוטי הרא"ש מס' שבועות:
ס"ד סי' י"ז וכן מסתבר ועי' רא"ש כתובות פ' המדיר דין ט' וצ"ע ועי' רא"ש פ' הניזקין בכללי ע"א נאמן באיסורין:

ליקוטי הרי"ף ונו"כ מס' שבועות

פ"ב ה' נדה בר"ן בענין הויה ע"י טהרה משום דמוהיה צ"ל דיהיה: פ"ו בר"ן בענין טענו חטין אין לך בידי אלא פרוטה פטור כצ"ל: פ"ז ברכה סוגי' דקציצה דאי קס"ד צ"ל דקס"ד: שם בר"ן בענין חנוני על פנקסו דקתני פועלים וחנוני צ"ל פועלים ובני:

ליקוטי מס' מכות

ד' ע"ב רש"י ד"ה גזירה שוה לא גמר ולא למדה מרבו צ"ע הרי ר' יוחנן רבי' דר"ל ולולי ד' רש"י הייתי אומר דגמירא לר"ל דאצטריך הך גזי"ש למלתא אחריתי:

שם ט"ו ע"א בהגהות הגאונים וצ"ל ואל המקדש לא תבא וכן הוא בתוס' חולין פ"א ד"ה הנח למחוסר זמן:
שם בהגהות רוו"ב ד"ה עץ לקטי צ"ל עין לקט:
שם ע"ב תוס' ד"ה ועבר היום בסוה"ד שלא נשאל צ"ל ישאל:
ט"ז ע"ב תוס' ד"ה התם איתא בסוה"ד בהדירה צ"ל לא הדירה רש"א:

ליקוטי פ' המשניות להרמב"ם מס' מכות

פ"ג מתני' הטמא שאכל ולא תשאו עליו חטא עי' בהקדמת הרמב"ם לס' יד החזקה בענין המצות יליף טבל מקרא דפ' אמור ולא יחללו את קדשי בכי ישראל את אשר ירימו וע' סנהדרין פ"ג ע"א:
ליקוטי מס' הוריות:
ח' ע"ב ברש"י ד"ה פרוש מן הנדה כלומר בסמוך ד' רש"י צע"ג ועי' תוי"ט כאן ותוס' חדשים ומירושלמי אין ראיה ע' מ"ש שם:

ליקוטי ירושלמי מס' הוריות

פ"א שמואל פתר מתניתא הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא מיעוט הואיל וכו' כצ"ל:
שם סוף הל' ב' בעת ההיא בחדש פי' דכ' קהל גדול:
שם הל' ג' עיקר כ' שם אי שחוטי חוץ שהוא בכרת ואמר ר"ל חוץ למקדש דטעו דחשוב כלפנים:
פ"ב ה"ג א"ר אבין והזרתם וסמוך לווסתה אסמכתא דווסתות דרבנן: פ"ג ה"ד והוא לא על המלך כצ"ל:
ה"ג או אילו נאמר כהן צ"ל או אילו נאמר משיח:
שם הל' ה' מבדיל קנה צ"ל קמא:
שם ה"ו ורבו מביא פר צ"ל שעיר:
פ"ג הל' ח' לא הוא לוי לא הוא ישראל עי' במס' ולמ"ש א"ש וה"פ מ"ש דין לוי לישראל ומשני בשעת הדוכן שנו דאז היה ללוי קדימה:
שם עתידין להסתפק עי' במ"ע ולמ"ש א"ש ועי' בראשית רבה ע"פ בסבך בקרניו:
ליקוטי מס' עדיות:
בראב"ד ספ"ה אלא מגילה בעלמא כ' לה כצ"ל:

ליקוטי מס' שמחות

ספ"ב עד שיחדש צ"ל בלבד שיחדש:
ספ"י כל בתי מדרשות אין משנין כצ"ל:

ליקוטי מ' דרך ארץ רבה

פ"א כ"א בתולה מעמיו צ"ע דלמא אחר מיתת אמה ויש ליישב דמ"מ איכא ק"ו אמנם מנערה המאורסה מוכח דבחיי אמה ג"כ:

ליקוטי מ' דרך ארץ זוטא ממחזור ווטרי

ס"ו ואם בא לאכול בשיניו כצ"ל:

ליקוטי קיצור פסקי הרא"ש הל' קטנות

ה' ערלה סי' ח והתמרים שהרוח הפילן כצ"ל:

ליקוטי ס' יד החזקה להרמב"ם ספר טהרה

ה' טומאת מת פ"א הל' ט"ו כ"מ שני הסמני' קרי הותזו כצ"ל:
שם בסוה"ד ודלא כפי' רש"י ע' תורת חיים חולין שם וד' הכ"מ צ"ע: שם פ"ה הל' ג' בכ"מ מבואר שרבינו והראב"ד אבל אין לפרש שד' הראב"ד דחרב דווקא ע' חולין ע"ב בלא טבעת טמאה מבואר דחרב לאו דווקא וע' רש"י ותוס' שם ולהרמב"ם א"ש טפי הך סוגי' דטבעת סתמא תנן ולא של מתכת דווקא:
שם הל' ה' בכ"מ יש לחלק ואמנם הדרא קו' הראשונים על דבריו בס' המצות לדוכתא והרי נערה המאורסה נסקלת בקידושי כסף ושטר וה"נ למה לא יהא חייב על ביאת מקדש:
שם פ"ט ה"ג כ"מ קברותיהם צ"ל קברות הם:
שם הר' ה' כ"מ אין לו תפיסה צ"ל תבוסה, וכצ"ל לקמן הל' ו': שם ברמב"ם הל' י"א ע' ע"א מ"ב ע"ב תוס' ד"ה לידע בסו"ד וצ"ע: פי"א הל' א' במשנה למלך צדדי התוס' תי' זה כ' משום דתנא כייל לה בהדי עצם כשעורה והתם אין טומאת אהל כלל:
שם הל' ו' ברמב"ם בשידה צ"ע אמאי לא התיר ג"כ כוכב על סוס ויושב בקרון:
ה' טומאת מת פט"ז הל' נ' בכ"מ בסוה"ד בשם הערוך וכ' דזה הוא הרב היוני שהזכיר הראב"ד ועל הערוך כיון:
ה' פרה אדומה פ"א הל' ב' כ"מ מן השיעור צ"ל מן השיער:

באו"ד אלא א"כ צ"ל אחר כך:
ה' א' כסף משנה עד שתעשה פרה וכ' ד' הראב"ד דאם אין מקדישין אותה מיד היאיך יתחללו דמי תרומת הלשכה עליה:
שם במשנה למלך יש להסתפק לכאורה יש להביא ראיה דבה ג' לאו דווקא מדאמרי' פ' הניזקין פרה שהכניסה ע"מ שתינק וע"כ לאו בת ג' היא ואי אמרת דבפחות מג' עדן אינה כשירה א"כ בלא"ה פטור מדיני אדם דדלמא עד שתגדל יעלו בה ב' שערות שחורות או כיו"ב ובדיני שמים חייב דקמי שמי' גליא אלא ש"מ דעכשו כשירה:
שם הל' ט' כ"מ ויש לתמוה אולי החטוי בעפרה קרי הרמב"ם כפרה דל' חטוי וכפרה א' היא וכ"מ הל' חטאת קריה רחמנא ואמרו כפרה כ' בה כקדשים: שם בראב"ד הל' ז' ושלא לרצונה צ"ל דלמא לרצונה:
פ"ד הל' ח' בכ"מ ראב"י אומר כצ"ל:
שם הל' י"ח בכ"מ ואע"כ צ"ל ואע"ג:
באו"ד לבהמת חולין לאו שחיטה כצ"ל:
באו"ד בפ"ד מה' שחיטה צ"ע דגם כאן כ' כן הרמב"ם בהדיא:
פ"ה הל' ו' ברמב"ם אחר שדחהו ע' ירושלמי יומא פ"ז הל' ג' ובקרבן עדה שם:
פ"ז הל' ג' בראב"ד או לשני בני אדם כצ"ל:
שם הל' ד' בכ"מ לא אכפת לן כצ"ל:
באו"ד ומ"ש לפנינו ד הראב"ד הל' ה':
פ"ט הל' ז' בכ"מ ופי' כפי' רבינו:
פ"י הל' ב' ברמב"ם פ"א הוליכו ע כסף משנה פי"ג וה' אבות הטומאות הל' א' מה שהק' על ד' הרמב"ם אלו:
שם בכ"מ הל' ז' חילוק בין טבילה כצ"ל:
ה' טומאת צרעת:
פ"ב הל' ט' בכ"מ דבשעת יציאת נשמה ע' מ"ש ע"ד כ"א אלו חתם סופר חלק או"ח סי' ר"ח ועיי"ש:
פ"ט הל' ב' ברמב"ם כל ריב וכל נגע צ"ע דא"כ גם בריבים נמי נימא הכי: שם פי"ב הל' י"ג כ"מ פסידא צ"ל פס ידא:
שם פי"ג הל' א' כ"מ פסק כר"ש ואולי משום דקיי"ל ד"ה א"ב פ"ט ה"ז וכמבואר דלא גזרו טומאת כתמים ע' בגדי צבעונים מ' דקיי"ל בגדי צבעונים אין מקבלין טומאת נגעים:
ה' מטמא משכב:
פ"ב הל ה' ברמב"ם שכל עכו"ם כזבים לכל דבריהם כצ"ל:

שם פ"ו הל' ג' בראב"ד אשר יהיה תחתיו הזב כצ"ל וע' כ"מ:
שם פי"א הל' ו' כ"מ ומ' לרבינו דנ"ל כצ"ל:

ליקוטי ס' יד החזקה להרמב"ם ספר טהרה ה' מטמאי משכב

פי"ב הל' א' הרי אלו טמאים כאן שייך השגת הראב"ד:
ה' שאר אבות הטומאות:
פ"א הל' י' כ"מ ולחמת עד שיפשוט כצ"ל:
שם הל' י"ב כ"מ ומודה ר"ע כצ"ל:
שם הל' ט"ו כ"מ פירשא בעלמא מ' החלב שבקיבה הוה פירשא אבל הרמב"ם כ' הקיבה והחלב של נבילה מ' כל חלב של נבילה וצ"ע:
שם הל' ט"ז כ"מ ומקשה בגמ' כצ"ל:
שם הל' י"ז כ"מ דרב חסדא י"ל כצ"ל:
שם בסוה"ד כתב כרב חסדא צ"ע דלא אמרי' הל' כבתראי כ"א מאביי ורבא ואילך:
שם פ"ב הל' ד' כ"מ לא פסק כר"ע כצ"ל:
שם הל' י' כ"ע עשאום כגויים כצ"ל:
שם פ"ה הל' י"ג והאשה צ"ל והאיש שפורש ממנו, טמא, והפורש ממנו, ע' כ"מ:
שם פ"ט הל' ג' בפ"ב דגיטין אבעיא דלא אפשטא ופסקה לקולא כצ"ל: שם פי"ב הל' י"ג בסוה"ד ומ"ש בד"א כצ"ל והכל דבור אחד:
שם פי"ג הל' א' כ"מ שם בירושלמי ע' קרבן עדה שם סוף פרק אין דורשין וצ"ע:
שם הל' ה' בראב"ד רואה אני את דבריו כצ"ל:
פ"ב הל' ו' כ"מ מ' בפ' העור צ"ע דהש"ס בפ' בהמה המקשה ע"ה ע"א פסק בהדיא כחכמים:
שם הל' רמב"ם נולד בהן ס' טריפה ע' תורת חיים חולין ע"פ שם: שם פ"ו הל' ט' כ"מ האגוזים שאמנן כצ"ל:
שם פ"ח הל' י"ג ברמב"ם והשום והשמן כצ"ל:
שם פט"ז הל' ד' כ"מ ורבו מים על הציר כצ"ל:
הל' כלים:
פ"ד הל' ד' כ"מ דא"כ נגעי לא מטמי כצ"ל:
שם פי"א הל' י"ט כ"מ זולמסטרא צ"ל זומא לסטרא וכצ"ל בראב"ד שם: שם פי"ג הל' ח' רמב"ם ישיבת הבלן כצ"ל:
שם פט"ו הל' י"ט רמב"ם כלי קיבול כצ"ל:

שם פכ"ב הל' ג' רמב"ם והחרם מן החכם כצ"ל:
שם הל' ט' כ"מ יצאו לשחוק ורמב"ן פ' וישב ע"פ כי כסתה פני' פי' שהיא קדישה בפתח עינים עיי"ש:
שם הל' כ"ב כ"מ שאינו מן המוכן טהור ר"ע אומר מן המוכן טמא כצ"ל:

ליקוטי' על ס' יד החזקה להרמב"ם ס' טהרה

ה' מקואות פ"ב הל' ט"ו כ"מ בסוה"ד ומה שכתב צ"ל ומאי שנא:
שם הל' כ"ב כ"מ ההוא דלפלוף שבעין בגווה כצ"ל:
פ"ד הל ז' כ"מ וכ' שאפשר לומר צ"ע יבמות שם:
שם הל' י' כ"מ דמעיקרא פסק כראב"י אמנם בהך תוספתא שציין הכ"מ לעיל בשם ראב"י תניא:
שם פ"ט הל' ח' רמב"ם מעין אם מימיו מים חיים צ"ע אטו יש מעין שאין מימיו מים חיים:
שם פי"א הל' ז' ראב"ד הל' כר' מאיר כצ"ל:
שם הל' י' כ"מ תרומה עדיפא אמנם בתרומה ולא בחולין נמצא דחולין עדיפא:
ליקוטי טור אה"ע:
סי' ד' ד"ט או"ק י' וע"ל סי' קנ"ו כצ"ל:
סי' ה' ב"י ד"ה אסור לשתות כן כ' הרמב"ם צ"ע דהרמב"ם לא כ' כ"א כדי לסרסן מ' לרפואה מותר דלא כהטור:
סי' ו' בדק הבית לב"י למה כ' רבינו ע' בר"ן ורשב"א שם דל"ד הראב"ד בעי' מיד דווקא:
שם בב"י ד"ה ומ"ש רבינו ואם יש אמתלאה בסוה"ד ופשוט הוא וע' לקמן בב"י סי' מ"ו שהרמב"ם חולק ע"ז:
סי' ז' ב"י ד"ה והרא"ש כ' בתשובה אלא דווקא שפחה צ"ל אלמא דווקא: סי' י' ב"י ד"ה ומ"ש רבינו בשם הרמ"ה דלא יחזיר אלא בדאמר לה ע' מ"ש ב"י בסמוך בשם ה"ה וצ"ע:
באו"ד דבכולהו אי כפלי לתנאי ע' תוס' גיטין שם ד"ה משום בסו"ד ול' הב"י צ"ע:
סי' י"ג ב"י ד"ה והריב"ש בתשובה מליזקק זה לזה ולרבא כטעמי' כצ"ל עיי"ש:
שם ד"מ או"ק א צ' יום וכן מבואר בגמ' שם:
סי' י"ב ב"י ד"ה וז"ל הרמב"ם שמע שאלת היהודים לגויה כצ"ל: שם ד"ה כ' הרמב"ם ז"ל שמע מערכאות וכו' וקצת כ' כן מפי' רש"י ע' בכסף משנה וצ"ע:
שם ד"מ או"ק כ"א וכ' לעיל ד' מהרי"ק צ"ל על ד' מהרי"ק:

סי' כ"ח בטור באי' הנאה דרבנן צ"ע דהו"ל לפ' חמץ דרבנן דבחמץ דאוריי' מודה הרא"ש להרמב"ם דאפי' בשעות דרבנן אינה מקודשת: סי' כ"ט ב"י ד"ה היו לו מיני כלים וכ' התוס' והרא"ש כצ"ל:

סי' ל"ב ב"י ד"ה ומ"ש רב"י בשם הרמה ויש להסתפק כצ"ל:

שם ד"ה גרסי' בגמ' שם דבירושלמי אפליגו רפ"ק דקידושין:

סי' ל"ד ד"מ או"ק ב' ומ"ש הרא"ש צ"ל וכמ"ש הרא"ש:

סי' ל"ה ב"י ד"ה כ' רבי' ירוחם לא ה"ל לרבי' ירוחם ועוד צ"ע למ"ש הטור כאן דאם גילה דעתו שחפץ באשה זו אפי' מינוי שליח לא בעי והכא אין לך גילוי דעת גדול מזה:

שם ד"מ או"ק ז' מ' שם פי' לד' הרמב"ם אבל לא לד' תוס' ור"ן: פרישה או"ק ד' וה"ה בכל השניות ובשטה מקובצת לנזיר ושם כ' להיפך: שם ד"מ או"ק ט' וצ"ע גיטין פ' התקבל דלא אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו כ"א לחומרא ולא לקולא:

שם ב"י ד"ה כ' המרדכי ה"ל מילי ע' מ"ש תוס' רי"ד בענין זה ר"פ האיש מקדש:

סי' ל"ז ב"י ד"ה ומ"ש וקטנה שקידשה ומלתא דסברא הוא אין זה מלתא דסברא כ"א גמ' ערוכה פ' האיש מקדש מ"ה ע"ב ההוא דאמר לקריבא וכרבא שם וע' בחלקת מחוקק:

שם ב"י ד"ה וכ' הר"ן וכ"פ הרמב"ם וגם ה"ה כ' כצ"ל:

סי' ל"ח ב"י ד"ה והרא"ש פ' מי שאחזו ואין כן ד' הרמב"ם צ"ע הרי הרמב"ם בע"מ מיירי ולהרמב"ם בע"מ לא בעי' שום דין תנאי:

שם ב"י ד"ה ומ"ש וכן אם לא כפל בכל אלו לא הוה תנאו כצ"ל:

שם ב"י ד"ה וא"ת התנן שהרי מתחלתה ועד סופה ע' בזה הר"ן פ' המדיר הובא בב"י בסמוך:

שם ב"י ד"ה וכ"כ הר"מ מכרבוני מבואר בדבריו ולדידי צ"ע דהר"מ מנרבוני בתנאי מעות אייריי דלכ"ע מהני ע' הר"ן פ' המדיר הובא בב"י בסמוך:

סי' ל"ט ב"י ד"ה כ' רבי' ירוחם מוכח ביבמות כוונתו לד' התוס' פ' המדיר בסוגי' דקדשה על תנאי ד"ה לא תימא וא"כ ד' התוס' אינו כן ולכאורה זה תליא אי בעי' אפשר לקיימו ע"י שליח והוא פלוגתת ה"ה וכ"מ פ"ו מה' אישות וע' בלח"מ שם ועדן צ"ע ודו"ק:

שם ב"י ד"ה וז"ל הרמב"ם ולא נחלק עליו וכן היה לו לתמוה למה מצריך הטור עדים הרי להרמב"ם א"צ עדים וע' בחלקת מחוקק סי' ל"ח ס"ק מ"ח וביש"ש שם פ"ק נ"ח ואפשר דס"ל להטור דהכא כיון דלענין כתיבה בתנאי קאי מסתברא דלשם קידושין בעל דלא ליהוי ביאת נישואין בלא כתובה וע' בזה בר"ן פ' המדיר עיי"ש:

סי' מ' ב"י ד"ה ומ"ש רבי' ואם חזר בו וידוע דהל' כר"י כן הוא בגמ' שם:

שם ב"י ד"ה ויש לדקדק בד' הרא"ש דלא נפקא לן ביניי' דבריו צ"ע דנ"מ אם אמר בתרא לאחר מ' יום:
שם ב"י ד"ה אמר תהא מקודשת כ' דמקודשת גמורה ע' משנה למלך פ"ה שם: שם ב"י ד"ה ולי כ' דאפשר ולא לענין אחר:
סי' מ"ד ב"י ד"ה כ הרמב"ם ההקדש ואעפ"י שהן מדבריהם צ"ל מדאורייי': ד"מ או"ק א' ופשוט הוא נ' דאצטריך לאשמעי' דלא תימא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני:
סי' מ"ה ב"י ד"ה וכ' רשב"ץ עיי' משנה למלך פ"ט מה' אישות מ"ש ע"ד רשב"ץ אלו ועיי"ש:
שם ב"י ד"ה ובתרומת הדשן כ' דאפי' לפי' רש"י לא בעי עדים כצ"ל: שם ד"מ או"ק ג' מיהו כ' צ"ל ומהרי"ק כ':
באו"ד ב' הר"ן דזה לא מהני ויש לחלק דהיכא דאמר בהדיא שהוא נותן לשם קידושין על כרחך עדן לא קדשה דאי קדשה למה לי' למימר הכי וגם הרא"ש מודה בזה:
סי' ב' ד"מ או"ק ג' שהיה לו מתחלה להתנות שאם תסרב כצ"ל:
סי' נ"ג ד"מ או"ק א' בח"ה סי' רפ"ג צ"ל רכ"ג תשובת הריטב"א בב"י שם: סי' נ"ה ד"מ או"ק ב' דאין לחלק בין בן לבת כצ"ל:
סי' נ"ז ד"מ א' וע' לעיל סי' נ"ה כצ"ל:
סי' ס"א ב"י ד"ה וע' במ"ש רבי' שמכניסה לרשותו כצ"ל:
שם בדרישה או"ק א' ונ' שארבע מחלוקת בדבר תימא שלא הזכיר ד' תוס' יומא דהינומא היינו חופה הובא בד"מ בזה:
סי' ס"ב ד"מ או"ק ז' ועיי"ש בדף ז' ע"א לא זכיתי להבין כוונתו בזה: שם בטור מקום עיקר ישיבת כצ"ל:
סי' ס"ח ב"י ד"ה הרמב"ם בפי"א נתבאר בסמוך שהרבה מן המפר' אמכם המפ' לא כ"כ כ"א לענין כתובה ור"י גם לענין אי' כ' כן ע' ברש"י ותוס' ור"ן שם ודו"ק:
בב"י שם ד"ה וכשטומן וזה כ' ד' הרמב"ן גם דברי' אלו סתומים בב"י ד"מ דהם כ' כן גם לענין איסור ואין הדבר כנו שכ' לעיל ע' ותמצא: שם בב"י ד"ה ולענין מה שהוק' להרא"ש לא האמינוהו ולדעתי לא נעלם זה מן הרא"ש כ"א הק' דעיקר כתובה שהוא חוב יש לחלק בה בין דאוריי' לדרבנן משא"כ תוס' דמדעתו כ' לה אכן סהדי דמשום חבת ביאה כ' לה ותול"מ:
סי' ע' ד"מ או"ק ד' במדינת הים ע' ב"י וצ"ע:
סי' ע"א ב"י בסוף מדאפקרה נפשה לגבי דידי' אפקרה נפשה לגבי אחרינא כצ"ל:

שם ד"מ או"ק ה' ומד' הר"ן שכ' וע' באלפסי ס"פ נערה גבי בת אנוסה יבמה וארוסה מבואר כד' הרא"ש ומדשתק הר"ן ע"כ לא פליג ואפשר לומר דד' הרי"ף כהראב"ד דלאחר נישואין מיירי ע' ברא"ש שם וא"כ אין ראיה וע' לקמן סי' קי"ב הביא הטור ד' הרי"ף הנ"ל:

סי' ע"ה ד"מ או"ק ו' מצוה לדור והרמב"ן בחומש פ' מסעי מנה לישיבת א"י למ"ע מפ' וישבתם בה:

סי' ע"ז ב"י ד"ה ומ"ש רבי' אם הכניסה לו בפ' אעפ"י והוא נותן לה אחר הזמן הזה כצ"ל:

סי' פ' טור ולא פסק כמי ע' גידולי תרומה שער ו' חלק א' או"ק א' מ"ש ע"ד הטור האלו:

שם בב"י ד"ה דחקה ועשתה והרא"ש כ' שם לפנינו הוא ברי"ף:

שם בב"י ד"ה כ' הריב"ש לתת לה במתנה להתחייב במזונותי' כצ"ל: סי' פ"א ב"י ר"י בן כורי אומר יפה כצ"ל:

סי' פ"ה ב"י ד"ה ומש"כ ואפי' ל' אפי' דנקט משמע צ"ל משום:

סי' פ"ו ב"י ד"ה כ' בתשובת רשב"א הילכך ימכור עי' חידושי רמב"ן שם דהוא ג"כ נגד ד' תוס':

שם ד"מ או"ק א' המעיין בסוגי' שם יראה דהן הרמב"ן החולק על תוס': סי' צ"ג ב"י ד"ה ומ"ש אפי' אם צוה והוא פשוט כן הוא בהדיא בירושלמי ס"פ נערה:

שם טור ריבה לה מזונות צ"ל אפשר דריבה לה מזונות:

סי' צ"ו ד"מ או"ק א' סי' רצ"ב טעות סופר:

סי' ק"ב ב"י ד"ה דכ' הרי"ף לאשה לא יהבינא כצ"ל:

סי' ק"ח ד"מ או"ק ב' נכסים אלו כצ"ל:

באו"ד דאם נתרבו הנכסים כצ"ל:

סי' קי"א ד"מ או"ק ב' הרמב"ם פי"ט דאישות כצ"ל:

שם ב"י ד"ה וכ"כ בעל העיטור כ' המרדכי וכן הוא ברא"ש שם:

סי' קי"ב פרישה או"ק ט' ומיהו לא דמי דכיון כצ"ל:

שם בטור כבר נתבטל משמע מכאן דאם לא החזירה אין בנותיה נזוכות מנכסיו וצ"ע:

שם בדק הבית שאם הן נערות רצו לומר אם קכו מידו דבלא"ה הרי אין מוציאין למזון מפני תיקון העולם:

סי' קי"ד בב"י ריש הסי' דמהיכי תיסק אדעתין ולי כ' דס"ד מידי דהוה כקונה עבד עברי דחייב במזונות אשתו ובניו מדאוריי אף דהעבד גופי' פטור מן התורה משום דאורחא דאב לזון את בניו וכמ"ש הרמב"ן בחומש פ' משפטים וס"ד ה"נ כן הוא קמ"ל:

שם בטור סוף הסי' לפרנסו כשאר ב"ב כצ"ל:

סי' קט"ו ב"י ד"ה וכ' בתרומת הדשן שרי להכותה וע' ד"מ:
סי' קנ"ד דלא משמע כן:
סי' קי"ח ד"ע או"ק ה' שאם ישאו כצ"ל:
שם ד"ה ונתשו להרמב"ן דלא משתמיט חד מהפוסקי' ואמנם בחי' רא"ה כתובות שם כ' בהדי' כד' הרמב"ן:
שם ד"מ או"ק א' בכתבי' סי' ס"ח כצ"ל:
שם באו"ד דהאדנא דהאנשים ונשים כנ"ל:
שם ד"מ או"ק ו' וצ"ע וע' פ' המדיר שם בתוס' ד"ה יונדיו:
סי' קכ' ד"מ או"ק ב' שהכתיבה היא עיקר צ"ע עכ"ז אם הוא מכוין למה שאומר הבעל והעדים מעידים שהבעל אומר אמת מה פסול שייך:
סי' קכ"א ב' ד"ה והרמב"ם כ' על לאו לאו כצ"ל:
סי' קכ"ג ב"י ד"ה ומומר לע"ב לענין כתיבת הגט אולי לטעמי' אזיל דבעי' בני ברית:
שם באו"ד דלפי' רש"י צ"ל דלפי' ר"י:
שם בב"י ד"ה ותורף ואפשר דאלמוה ע' מ"ש הרשב"א בחי' מתני' הכותב טופסי גיטין כצ"ל:
שם ד"מ או"ק ב' וכ"כ תוס' פ"ב דגיטין כצ"ל:
סי' קכ"ד ד"מ או"ק א' על נייר הנקרא פאפיר:
סי' קכ"ה ב"י דהל' הרמב"ם ותמהו על הרמב"ם והטור באמת גרס ברמב"ם וכשם על הטבלא ולק"מ:
סי' קכ"ו ד"מ או"ק כ"ה שלא היה כ' בו להתכסבי' אלא כ' לתנסבא כצ"ל: סי' קכ"ח ב"י ד"ה ואם קנה בה משקנה בה אפשר משום דיש לו בו מקום דירה ומפ' לי' הי מנייהו עיקר:
שם ב"י ד"ה ולענין להקדים בסורא מתא כצ"ל:
שם ד"מ או"ק ח' ואין נוהגין כ' דצ"ל ואנן נוהגין:
סי' קכ"ט ב"י ד"ה בד"א לכתחלה ואינו חושש משום דהוה לי:
שם ד"ה והרמב"ם פסל דבחניכי' המפורסמת וכ"כ הראב"ד שם:
שם ד"ה ומ' עוד מד' רבינו לזה שכ' רבינו כצ"ל:
ד"ה כ' בתשו' הריב"ש שם גיות כצ"ל:
שם ד"ה ואם לא כ' ופי' שם התוס' אמנם הרמב"ם מפ' מתני' בשינה ממש עיין בדבריו ותימא שלא הזכיר ב"י דבריו כאן אף שהזכירן בסמוך: שם ד"ה ומ"ש רבינו שאין לו לגרש דר"ת מכשיר צ"ע דלר"ת ליתא כלל לנוסח וכל שם ע' תוס' פ' השולח שם:

שם ד"ה ובשם דוד דדברי הימים אפשר דלשום דרשא כי ההיא דאמרי' פ"ק דברכות לא ניתן דברי הימים כ"א לידרש:
סי' ק"ל ד"מ או"ק י"ז דא"א להחמיר בעידי הגט כצ"ל:
סי' קל"ב ב"י ד"ה ואמאי דתנן כיון שאח"כ מצאו צ"ע מאי דלית לי' מגו מה לי הוא מה לי אחר:
שם ד"מ או"ק א' וכן הוא בגמ' פ' כל הגט צ"ע דהיינו אליבא דרבה וע' בית שמואל:
שם הגהות מהרל"ח או"ק ט' בסוה"ד אפי' לא עבר צ"ל אם לא עבר: סי' קל"א ב"י ד"ה ובהא דאמרי' ולפי"ז גם באומר ובתוס' שם ד"ה דאין ברירה ל"מ כן:
סי' קל"ג ב"י ד"ה והביא ראיות לדבריו והרא"ש דחה צ"ל ורבי' אפרים דוחה:
סי' קל"ד ב"י ד"ה דאינו גט ול' רבי' שכ' כל' הזה כ' ג"כ ה"ה ומ' מדבריו דבעלוי כדין באומר רוצה אני סגי ומטעם שכ' הרמב"ם שם עיי"ש: שם ב"י ד"ה כ' הרשב"ץ וכדי כפוהו בפריעתה כצ"ל:
סי' קל"ה ב"י ד"ה וע' חי' רמב"ן דבעי' לעידי מסירה ט"ע בגווי': ורבי' ירוחם כ' דאי גיטה יוצא מת"י:
שם ד"ה וד' הרמב"ם ז"ל דאפי' לכתחלה אם לא עיילי' לבי ידיה: סי' קל"ו בדק הבית ובימיו כבר ניתנה תורה שבע"פ לכתב צ"ע מנ"ל הא: סי' קל"ז ב"י ד"ה אמר לה הרי את מותרת ואמר לה לראובן ושמעון וכ"כ רש"י שם:
שם ד"מ או"ק א' המקנא לאשתו כצ"ל:
שם ב"י באו"ד לאוכל כמינה צ"ע הרי לרבנן אין הגט חל כלל ושפיר יוכל שנית להתנות וכמו שפי' ה"ה וע' טו"ז שהאריך בזה:
סי' ק"מ ב"י ד"ה ובהא מס' לי בעיין הוא בירושלמי פ' האומר סוף הל' ב' וע' מראה הפנים שם:
שם ב"י ד"ה והר' שלמה בן הרשב"ץ ואף בענין שליח הובא כצ"ל: סי' ק"מ ד"מ או"ק ד' במקום קטן דאין מזכין כצ"ל:
שם ד"מ או"ק ט' ופסל הרשאה כצ"ל:
שם ד"מ ס"ק כ"א יכולים להיות דיינים כצ"ל:
סי' קמ"א בטור או משלחי לה ביד אחר:
שם ב"י ד"ה ופירש"י דהב"ע איירי כשהבעל אמר כתבו ותנו ותנו הל' לאו דווקא דבשנים א"צ בפ"נ:

שם ב"י ד"ה אבל נמצא להרי"ף אבל בשליח קבלה ע' בר"ן שם וצ"ע: שם ב"י ד"ה ורבי' אפרים ס"ל דהל' כר"ה הל' מ' אפי' לקולא דאם כהן הוא יושבת תחתיו אבל מל' הפוסקי' א' דלחומרא דווקא הל' כר"ה ולא לקולא:

שם ב"י ד"ה נאבד הגט ולא דק נ' דשפיר דק מאחר דקיי"ל גבי בעל שאמר גירשתי את אשתי דאינו נאמן כ"א לחומרא א"כ בקבלה ג"כ א"ש:

שם ב"י ד"ה אבל הרמב"ם כ' בפ"ו מה' יכול למנות שליח צ"ע אדרבא עיקר קרא בגירושין כ' מגירושין ילפינן:

שם ב"י ד"ה וכן עיר שהקיפוה ותמהני על הרי"ף ורמב"ם ע' קרבן נתנאל גיטין יישוב לתימא זו:

סי' קמ"ב ד"מ או"ק זו ולא ידעתי למה ונ' דאמרי' בגמ' תלת אתא למגזייה ובל' אשכנז בפני נכתב פאר מיינער געשריעבן ושייך תלת אתא למגזיי':

שם ב"י ד"ה וכן אם האחרון משו"ה בעי' חלה כצ"ל:

שם ב"י ד"ה וכשבא לעשות שליח שמעי' שהבעל יכול למנות נ' דגם מאבא בר מניומי ידעי' הא מלתא דהוה ג"כ שלא בפניו:

באו"ד שלא ניתן לגירושין אינו נאמן וע' רש"י פ' כל הגט גבי אבא בר מניומי מבואר בהדיא להיפך מד' הרשב"ץ וצ"ע:

שם ב"י ד"ה ואם שני' שלוחי' אלא ששניהם אומרים כצ"ל:

שם ב"י ד"ה והפירוש הזה הוא היפוך האומר בפ"נ שנחשביהו כצ"ל: שם באו"ד אנשים הללו אין אומרים כתיקון:

סי' קמ"ג בטור ד"ה ע"מ שתבעל דלכשיקיים תנאה כצ"ל:

שם ב"י ד"ה ומ"מ ד' הרא"ש וכדאסיקנא פ' מי שאחזו כצ"ל:

סי' קמ"ד ב"י ד"ה וכ' עוד במרדכי דהא מ' מדבריהם ובהג"א באמת מהפך הדברים עיי"ש:

סי' קנ"ד טור ד"ה נשא אשה ושהה וכו' וישא כצ"ל:

סי' קנ"ה ד"מ או"ק ב' שלא נשאת כצ"ל:

שם ב"י ד"ה כ' ריב"ש מעשה גדול דברים אלו תמוהים ועי' בי"ש: שם בטור וגם לאחרים צ"ל לאחר י':

שם ב"י ד"ה נשאת לד' קידושין מ"א אסור לאדם כצ"נ:

סי' קס"ח בד"ה אם כהן הוא כצ"ל:

סדר הגט של ר"י מרגלית יביאו הגט לפני הרב כצ"ל ברעוות נפשא בפתח כצ"ל:

שם נקראים על מתתיהו בן יוחנן כצ"ל:

הגהות על שו"ע אה"ע ממרן הגאון חתם סופר זי"ע:
בענין אם תמצא לומר הלפתא עיין לח"מ פ"ד דאישות הל' ב' ופלוגתת הפוסקים עם הרמב"ם בכלל זה ע' בי"ש:
סי' קל"ז ס"ק ו' וע' כ"מ פ"ב דמתנות עניים הל' י"ג:
סי' א' חלקת מחוקק ס"ק ה' שכ' להיפוך כ"ב ולפע"ד י"ל בימים קדמונים שהיו כופים לישא אשה כמ"ש בשם הרא"ש ס"ק ד' א"כ י"ל ק"ו מה מי ששהה י' שנים כופים להוציא ק"ו שנכוף שלא ישא עקרה לכתחלה אלא דכופים לישא אשה הראוי להבנות ממנה אבל עכשו שאין כופין רווק לישא אשה כלל א"כ פשוט שלא נכופו שלא ישא לשם ממון דמה בצע בהמניעה והלא ישב בטל לגמרי ויותר מזה דאפי' מי ששהה י' שנים שאם נכוף אותו להוציא קרוב לוודאי שישא אחרת שהרי לא טוב לו להיות לבדו ומ"מ אין כופין להוציא כנלע"ד:
שם בי"ש סק"ו עיי' במרדכי נ"ב פרק הבא על יבמתו סי' ג' ואגודה שם וראב"ן דף קכ"א עמוד ג':
שם בי"ש ס"ק י"א כ' בח"מ יש להסתפק נ"ב עיי' בבני אהובה פט"ו מה' אישות:
שם בהג"ה סעי' י' אם אינו כ"ב ע' תשובתיי וע' עבודת הגרשוני סוף סי' ס"ח מייתי פלוגתא בכל ספק חרם:
בי"ש באו"ד איני אלא דיבור כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"א דרא דאיסורא כ"ב עיי"ש וע' תשובתי:
שם בהג"ה מזכה לה גט כ"ב ברור כל דיני חרגמ"ה ע' היטב תשובותי: שם ב"ש ס"ק כ"ג מיהא ב"ח כ' כ"ב עיי' יש"ש פ"ו דיבמות:
סי' ע"ב תשובה ארוכה וס"ל דגם בזה"ז החרם ממש כבימי רגמ"ה עיי"ש וע' תשובותיי:
(מבן מרן הגאון כתב סופר סי' ב' ריש הסי' ע' ספר חסידים מסי' שע"ג עד סי' שצ"ד מ"ש בענין הזיווגים ועיי' בס' חכמת אדם כלל קכ"ג סעי' י"ג דמ"ש בצוואת ר"י החסיד שלא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו היינו דווקא במשולשים עיי"ש):
[ד' המעתיק וע' שו"ת חתם סופר חלק אה"ע סי' קט"ז כ' ג"כ דבעי' משולשים]:
שם ב"ש ס"ק י"ד מיהא י"ל דתצא כ"ב ע' לקמן סי' ל"ה ס"ק כ"ח: סי' ד' בהג"ה בתשובת ר"י מינץ כ"ב וכ' שם ואל תתמה דאמרי' שיפורא גרים קיום הולדים יותר מזה אית' בירושלמי לאל גומר עלי וכו' עיי"ש והן הנה ד' רשב"א בש"ך יו"ד סי' קפ"ט ס"ק י"ג עיי"ש וא"כ י"ל קודם מתן תורה לא היה שיפורא גרים ולק"מ קו' בי"ש ס"ק י"ט, וע' תשובותיי: שם מחבר סעי' י"ד יותר מיב"ח ע' תשובותיי:

שם מחבר סעי' ט"ו תילים כ"ב ע' רש"ל פסחים ר"פ האשה וצ"ע וי"ל פרוצה שאני דגומר בת דבלים שמה וגם זקן וק"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"א מזנה בעיר כ"ב ע' תשובותיי:
שם בי"ש ס"ק כ"ו מיהא הרא"ש פי"ב כ"ב פ' יש נוחלין קכ"ז ע"ב והוא בה"ג סוף הל' מילה עיי"ש:
שם בי"ש ס"ק ל"ח ולא כש"ג סוף פ"ק דכתובות כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק מ' אם מודה כ"ב ע' תשובותיי ביאור כל הסעיף ופסקי הרמב"ם וד' בי"ש:
הג"ה סעי' כ"ו אפי' אומרת נ"ב ע' תשובותיי:
שם בי"ש ס"ק מ"א אפי משבועה ע' בית מאיר בזה:
שם סוה"ד וע' תשובת ריב"ש והבאתיו ססי' ע"א כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק מ"ג עם עכו"ם נ"ב בחדושי ובכמה תשובות הכרחתי דבעכו"ם וודאי בודקת ומזכה ככ' כי חרפה היא לנו לתת את אחותינו וגו' ובקשתי לי חבר ומצאתי לי רב גדול בעצי ארזים סי' כ"ב ס"ק ה' ממשמעות טי"ד סי' קנ"ג עיי"ש ואמרתי שישו בכי מעי שישו:
שם בי"ש ס"ק מ"ה בש"ג נ"ב ובס' המכריע סי' ס"ד וע' תשובותי מענין נאמנות האב:
שם ב"ש פ"ק נ"ב כ"כ פטור כ"ב עיי' תשובותיי:
סי' ה' דין פצוע דכה כ"ב ביאור כל הסי' ודין מי שיש לו ג' ביצים ע' תשובתי:
מחבר סעי' ד' ואם כסתם נ"ב עי' תשובותיי:
שם ב"ש ס"ק ז' כ"ג ע' תשובתי:
שם ב"ש ס"ק ט' שכנגדו למטה כ"ב צ"ל למעלה:
שם מחבר סעי' ז' נ"ב ע' תשובתי:
שם ב"ש ס"ק י"ד משמע כ"ב בארתי בתשובותי:
שם מחבר סעי' י"ד כ"ב ע' תשובותי:
שם בהג"ה בתה"ד סי' רצ"ט כצ"ל ועיין שם כי ד' בי"ש ס"ק י"ט צע"ג: סי' ו' מחבר סעי' י"ח נשאת לכהן תצא נ"ב מ' אם נודע הזנות אחר הנישואין נאמנת לומר לכשר נבעלתי וקיל משבויה לקמן סי' ז' ב"ש ס"ק י"א וצ"ע לדינא:
שם בי"ש ס"ק ל"ד דעת הטור כ"ב ע' תשובתי:
סי' ז' ב"ש ס"ק א' וצ"ע וכן כ' תשב"ץ ח"ג סי' קע"ח:
שם בי"ש ס"ק ל"ב ואם אשה נדרה נ"ב ע' תשובותי:
סי' י' מחבר סעי' ג' נ"ב ע' תשובותי:
סי' י"א ב"ש ס"ק ג' לדחות ראי' זו נ"ב ע' מ"ש ב"ש לקמן סי' קנ"ט ס"ק ט' וע' תשובתי:

שם בי"ש ס"ק ג' בדגול מרבבה הח"מ נסתפק בסוה"ד לא נזכר בח"מ נ"ב לא עיין בח"מ סוף ס"ק יו"ד:
סי' י"ג בי"ש ס"ק י"ג תשו' מהר"ם לובלין נ"ב ע' יישוב ע"ז בתשובותיי:
שם בהג"ה סעי' יו"ד תה"ד סע' ר"ן כ"ב סי' רי"ו:
שם באו"ד ויש מחמירין נ"ב ע' תשובותי:
שם סעי' י"א בהג"ה ויש מקילין נ"ב אם הי' אמרה מניה והוא מכחיש וחוזר ומודה ע' תשובותי:
שם ואם גמלתו נ"ב ע' תשובותיי:
שם בי"ש ס"ק כ"ג כ"ב ע' תשובותי:
סי' ט"ו מחבר סעי' א' ואותן שהן נ"ב עיין תשובותי בדיני שניות: שם מחבר סעי' כ"ד באשת חמיו נ"ב ועיי' תשובותי וע' בקונטריסי משנת תקפ"ד:
שם בי"ש ס"ק כ' וע"א שמעיד נ"ב כ"כ לקמן רסי' קנ"ח וע' תשובותי: שם סעי' כ"ז בהג"ה כופין אותו נ"ב ע' תשובותי:
סי' י"ז סעי' ב' מחבר כל דיני סעי' זה מבוארי' היטב בתשובותי: שם בי"ש ס"ק ו' א"י להעיז נ"ב אמנם במיוחסת סי' ק"מ כ' להדיה מהא דהתקבל דבע"א מעיזה:
שם בי"ש ס"ק י"ג נ"ב ע' תשובותי:
שם ח"מ ס"ק י"א דלמא ימות בעלה נ"ב וע' מ"ש תוס' ב"ב מ"ה ע"א ד"ה מאי כ"מ וכו' וצ"ל מיתה שכיחה טפי מן עושר כדאמרי' בהדי' גיטין ל' ע"ב וע' מ"ש טו"ז ח"מ סי' קס"ג ד"ה והתיאשו וכו' עיי"ש ובר"ן נדרים ס"ד סוף ע"ב בשם הירושלמי מבואר דעושר מצוי טפי ממיתה וזה סדרן עוני מיתה עושר ויש לעיין אי אפי' בזקן אמרי' כן וע' סמ"ע וש"ך רסי' קי"א וא"כ בנשים דשכיחה מיתה טפי כמ"ש תוס' בכתובו' בשם הירושלמי משום דמסתכני בלידה ויש לעיין בכל זה ובתוס' ב"מ מ' דבשבויי' חיישי' למיתה טפי עיין שם תוס' גיטין כ"ז ע"א ד"ה והניחו עיי"ש ועיין היטב תוי"ט פ"ט דנדרי' משנה ב' סוף ד"ה פותחין בנולד עיי"ש:
שם מחבר סעי' י"א נ"ב ע' תשובותי:
שם במ"ש ס"ק כ"ז והרי"ף כאן כ"ב אבל המעיי' בחי' ר"ן גיטין ע"א ע"א יראה דס"ל להר"ן דברייתא דלעדות אשה מקבלין בכתיבה היינו אם מכוין להעיד ובברייתא דירושלמי שאין מתירין עפ"י שטר היינו בנכתב שלא להעיד ומשמע מדבריו דאזלינן להחמיר כאותה ברייתא כיון שאין ש"ס דילן מתנגד וכרמב"ם:
שם בי"ש ס"ק כ"ט וע' תשובת אלשי"ך כ"ב סי' קי"ח:

שם ח"מ ס"ק כ"א ולא חיישי' לצרה נ"ב וכשכותבין על הדואר לב"ד ומשיבין על הדואר תו ליכא למיחש לצרה וכן בארתי בתשובותי:
שם בי"ש ס"ק ל"ח ובתשובת שער אפרים כ"ב ססי' ק"פ וע"ש רסי' קי"ו ובתוך סי' ק"ג וע' משנה למלך פ"ג מגירושין הל' י"א וע' היטב בתשובותי:
שם בי"ש ס"ק מ"ז מיהו שם כ"ב עיי' תק"ע סי' רכ"ו:
שם סעי' י"ח בהג"ה נ"ב ע' תשובותי:
שם סעי' כ"ד בהג"ה וה"ה לרושם נ"ב ע' תשובותי:
שם מחבר סעי' כ"ה כ' ר"ת נ"ב ע' היטב ביאור ד' ר"ת בתשובתי ושם נתבאר ד' הספר הישר:
שם בי"ש ס"ק ס"ו ביותר בכלים כ"ב ע' ל' רש"י חולין צ"ו ע"א ד"ה פלוני וכו' בגופו וכליו עיי"ש ומ"ש בחידושי שם:
שם בסוה"ד ופשוט בעיני נ"ב ע' גיטין כ"ח ע"א או שנמצא בין כליו מ"ש פני יהושע שם בענין זה וע' קצות החשן סי' רס"ג וע' תשובותי: שם בי"ש ס"ק ע"ג בתשובת מ"ב נ"ב ע' תשובותי:
שם מחבר סעי' כ"ז מצאוהו ע' בחידושי למ' גיטין כ"א ע"א:
שם מחבר סעי' כ"ח בשם ר"ת נ"ב ע' היטב תשובותי:
שם מחבר סעי' ל"ב נ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק צ"ג צלוב בידים נ"ב בתוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה דין וכו' מבואר דגם בימי חז"ל היו חונקי' ע"י תליי' ודלא כב"ח:
שם בי"ש ס"ק צ"ד אם הוא גוסס נ"ב ע' ס' עזרת נשים למ"ד ע"ב ד"ה מעתה דגם גוסס מגויד מעיד:
שם בי"ש ס"ק צ"ה הרב מהרש"א ובתשו' פ"י ח"א סי' ז' כחלק עם המהרש"א ז"ל דשמא הי' הימים פתוחין במק"א רחוק מכאן ולדינא צ"ע:
שם בי"ש ס"ק צ"ב דטריפות ז' נ"ב דבר זה פשוט בש"ס נדה כ"ד ע"ב ואע"ג דזמן יב"ח לא הוזכר שם א"כ גם במתני' דמן ארכובה ולמעלה תנשא נמי לא נזכר זמן ומבואר בתשובותי:
שם ח"מ ס"ק כ"ט דקרו בו חץ נ"ב לא ראה דברי ריטב"א ביבמות שם דוקא בטריפה שמחמת כאב מועיל ליבין אבל טריפה מחמת הנקב עצמו לא יועי' עי"ש:
שם מחבר סעי' ל"ג קברתיו נ"ב תשובותי:
שם בי"ש ס"ק קכ"ג בלא התרת ב"ב לא מהני כ"ב וכן דעת הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז סוף ס"ק י"ד וכן דעת בית מאיר כאן עיי"ש:

שם בי"ש ס"ק ק"ס משנשרף כ"ב מבואר היטב בתשובותי:
שם בי"ש ס"ק קע"ב כ"ב ע' לקמן סי' קע"ח ב"ש ס"ק ד':
קונטרס עגונות בי"ש אמר המחבר השייכים לסי' זה כ"ב הוכיח תחלתו על סופו א' כתב אגרת לביתו שמאבד עצמו לדעת או יפיל עצמו למים שאל"ס לפנינו במהריב"ן וע' תשובותי:
שם סי' פ"ט ס"ק כ"ב יש להפך נ"ב ע' תשובותי וע' לקמן סי' קל"ט: שם סי' ח' ס"ק קצ"ח וקטריגו א' נ"ב ע' תשובותיי:
שם ק"ד ס"ק שכ"ז כ"ב ע' סי' רפ"ז:
מחבר סי' כ' סעי' ב', ומעשה ארץ מצרים נ"ב צע"ג בשבת ס"ה ע"א לימא מסייע לי' לר"ה וכו' עיי"ש וצ"ל דמסוללת:
איננה מעשה אלא שמביא לידי כך שתנשא אשה לאשה או כמ"ש תוס' בשם ריב"ן יבמות ע"ו ע"א עיי"ש וזה בכלל תי' הש"ס דלא לילפו גופא נוכראה ותבא לידי מעשה מצרים והס"ד היה סבור שמסוללת בעצמו מכוער כרב הונא ודחו דעתו ודוחק:
מחבר סי' כ"א סעי' ה' בהגה לרחוץ מכותית כ"ב ע' של"ה דף צ"ח ע"א ע"פ פי' ואסור לעשות כן:
סי' כ"ב בי"ש ס"ק ט' וכ' בד"מ נ"ב ע' תשובותי:
סי' כ"ג מחבר סעי' א' אסור וכו' כ"ב ולענין עובר ע' ח"מ:
סי' תכ"ה סעי' ב' וכ' מהרי"ט בתשו' ח"א סי' צ"ז דלסייע לגוי' להפיל עוברה עובר אלפני עור דהרי ב"כ חייב מיתה על העוברין אבל ישראלית שמצטערת בקשוי לידתה תמיד ומשו"ה רוצית להפיל עוברה אפשר להצילה מכאב וייסורין וקצת ראי' מספ"ק דערכין דמכין נגד בית הריונה משום ניוול ויש לדחות ראי' זו וע' חו"י סי' ל"א:
סי' כ"ז מחבר סעי' ד' אמר לי כ"ב ע' תשובותי:
סי' כ"ח מחבר סעי' ה' בהגה אשה שחטפה ע' תשו' מהרי"ל סי' ע"ח וע' תשובותי:
שם ח"מ ס"ק י"ב כ"ב ביאור דינים אלו בחידושי משנת תקע"ח ובתשובותי: שם בי"ש ס"ק ט"ז ולפי"ז מ"ש כ"ב אמת שכן יש ללמוד מד' תוס' ב"מ מ"ו ע"א ד"ה הקדישה וכו' אבל הך לפ"ז שכ' בי"ש צ"ע בשלמא התם כיון שזה הקדיש וזה שתק א"כ הודה שיהא מוקדש על שמו של זה המקדיש וזה המקדיש נעשה בעליו וצריך להוסיף חומש כשיפדנו וכן בקידושין כיון שאמרה הן רוצה היא שתתקדש לו בפרוטה זו והרי כבר החזירה לבעליו ונעשה פקדון בידה אבל גזלן ונגזל ששניהם רוצים להקדיש אבל כל א' מקדיש על שמו של עצמו והרי שניהם אינם יכולים להקדישו ולא החזירו גזלן לנגזל

וצ"ע וכעין זה ע' ב"ב כ' ע"א פי' רשב"ם ד"ה ואב"א אמימר וכו' עיי"ש: שם בי"ש ס"ק ל"ה וע' לעיל ס"ק ג' כ"ב ע' תשובותי מענין זה: שם מחבר סעי' י"ז כגון תמרה כ"ב ע' ע"ז היטיב תשובותי:

שם מחבר סעי' י"ט שרוצה לקדש בו נ"ב וכלה שנתנה טובעתה לחתן לקדשה בו ע' תשובותי:

שם סעי' כ"א בהגה קהל שתקנו ע"ב ע' תשובותי:

וע' מ"ש כאן באבני מלואים:

סי' ל' בי"ש ס"ק א' דהוה ס"ק ע' נ"ב משנה למלך פ"ג מה' אישות סוף הל' א' וע' תשובותי:

סי' ל"א סעי' ב' בהגה קדשה בטבעת כ"ב ע' תשובותי:

שם מחבר סעי' ג' שמא דבר זה כ"ב ע' ביאור דין זה היטב בתשובותי: סי' ל"ה סעי' ו' בהגה דשליח ראשון נ"ב ע' ירושלמי גיטין פ"ג הל' ה' במראה הפנים ד"ה אף בקידושין עיי"ש:

שם בי"ש ס"ק כ"ח וא' בתערובות כ"ב דאין לומר ס"ס שמא לא קידש ואת"ל קידש שמא את זו קידש דזה אינו שהרי היא עומדת לפנינו ומקבלת קידושין ואינה אומרת כבר קידשני שליח שלך והמגי' בטו"ז לא דק בזה:

שם בי"ש ס"ק ל"א דלא שייך נ"ב ע' תוס' גיטין ס"ד ע"א ד"ה התקבל עיי"ש:

סי' ל"ז מחבר סעי' ה' קדשה נ"ב ע' תשובותי:

סי' ל"ח בי"ש ס"ק א' תקנת ר"ג משום צנועות נ"ב תיבת משום נמחק וע' ס' בני אהובה פ"ו מה' אישות מ"ש בזה:

שם בי"ש ס"ק י"א תוס' דף מ"ו נמחק מ"ו וכ"ב נ"ו פ' אעפ"י:

שם סעי' כ"ד מחבר כנסה סתם נ"ב ע' פי' סעי' זה בתשובותי:

שם בי"ש ס"ק כ"ו בסוה"ד מדרבנן כ"ב ע' לקמן סי' מ"ט:

שם מחבר סעי' ל"ד כדי דיבור נ"ב ע' תשובותי:

סי' מ' דגול מרבבה כ"ב בי"ש ס"ק ט' בסוה"ד ספ"ק דקידושין נ"ב ע' ירושלמי קידושין הל' ה' וצ"ע לחלק:

סי' מ"ב סעי' א' בהג"ה לשחוק בעלמא נ"ב ע' תשובותי:

שם במחבר סעי' ב' אינם קידושין כ"ב ע' תשובותי:

סי' ע"ו שבהנה ובלבד כ"ב ע' תשובותי בארתי כי בזה אפי' להסמ"ג אינה מקודשת:

שם בי"ש ס"ק ג' עובדא בהג"מ כ"ב ע"ש מיירי בטבעת וי"ל דנהי דלא בעי למשדי' אבל הי' לה להסירו מן האצבע ע"כ חייש לרצון משא"כ הא דרמא עיי"ש ומיהא שם בהג"מ

סוף גיטין סי' תע"א מיירי בהדיא בדיבר עמה מתחלה בעסקי קידושין וכמ"ש בי"ש כאן עיי"ש:
שם ח"מ ס"ק ד' משטה נ"ב ע' תשובותיי:
שם סעי' ב' בהג"ה והאחד כ"ב ביאור היטב כל הסעיפים האלו בתשובותי: שם מחבר סעי' ד' עדים כ"ב ע' תשובותי על ב' סעיפי האלו:
שם בי"ש ס"ק י"ג ובתשו' הרשב"א נ"ב ע"ב בתשובותי:
שם סעי' ה' בהג"ה החשוד נ"ב עיי' ש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק י"ח ובחידושי למס' חולין מ' ע"ו:
סי' מ"ז בי"ש ס"ק ד' דהרמב"ם ס"ל נ"ב דלא אמרי' כצ"ל:
שם באו"ד כגון שאמר כ"ב פי' להראב"ד או לא להר"ן בד' הרמב"ם: סי' כ' מחבר סעי' ד' נתבטלו כ"ב ממ"ש טו"ז כאן משמע דמיירי הכל בזמן שלא הי' חרם וקנס בביטול שידוך וא"כ בזמנינו יש לעיין אם לא דמי לאירוס ושוב מצאתי מ"ש בזה בס' בית מאיר: מהגאון כתב סופר שם סעי' ה' בהג"ה נ"ב עיי' חו"מ סי' קי"ז ס"ק י"ב ועיי' בי"ש סי' ל"ט ס"ק י"א:
שם בי"ש ס"ק י"א אחות נ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק י"ד איחור הזמן נ"ב טו"ז יו"ד סי' רל"ו ס"ק י"ג ובנחלת שבעה תנאי ראשונים:
סי' נ"ח אות ט' ובנה"כ סי' רצ"ו בסוף דבריו:
שם בי"ש ס"ק ט"ז ועיי' ש"ך יו"ד כ"ב ובת"ה נמחק וצ"ל ובחו"מ מבואר ונ"ב ומ"מ צל"ע נהי שהאב אונס דלא פייסה בתרקבא דדינר ומ"מ לא יתן נדן וצרכי חופה עד שתתפייס מראשון או תברר טענת מאיס עלי וע' מ"ש בזה בחי' למס' גיטין ל ע"א ובתשובותי:
סי' נ"ב בי"ש סס"ק ח' וא"י איך נ"ב ע' תומים סי' ס' ס"ק ט': שם בי"ש ס"ק י' והא דלא נ"ב ע' תשובותי:
שם סעי' ד' בהג"ה זקפן במלוה נ"ב אבל שטר הודאה שקיבל מיד חתנו הלואה במזומנים כך וכך ובפרט לפי הנהוג לכתוב בתנאי' האחרונים שכבר סילק את הזוג עד פרוטה אחרונה, ושוב כותב ח"כ בהודאה שקיבל מיד חתנו כך וכך:
בהלואה מזה לא מיירי שו"ע פה ואין אחר הודאה כלום וכמ"ש חלקת מחוקק לקן סי' כ"ז ס"ק ב' וכן בארתי בתשובותי וע' בי"ש סי' צ' ס"ק ד' ועתה מצאתי כן בהדיא בס' בני אהובה פ' כ"ב מאישות סוף הל' ב' וע"ש: שם בי"ש ס"ק י"ג אם יש ס"ס נ"ב צע"ג למעשה ע' פ"י בקונטרס אחרון מס' כתובות אות ל"ד עיי"ש:

שם בי"ש ס"ק י"ד קים לי' ע' היטב באורים סי' כ"ה ס"ק כ"ב ובקיצור תקפו כהן אות פ"ב פ"ג פ"ד אימתי יכול לטעון קים לי ע"ש ועיקר שם סי' קכ"ד עפ"י הסכמתו שם כי הם דא"ח ואין לזוז מהם ועיי' בס' גט פשוט בכלל א' שם האריך ואין לזוז מד' תומים הנ"ל:
שם בי"ש ס"ק ט"ז עוד תיקן כ"ב מבואר לקמן סי' קנ"ח:
באו"ד מאתים נ"ב ע' תשובתי וע' בית מאיר וע' היטב בפנים בתשו' מהרי"ל סי' פ"ו:
עו"ש סוף הסי' בהג"ה חוזר הכל נ"ב סדר תקנת שום ע' תשובותי: שם באו"ד תוס' שליש כ' נ"ב וכמ"ש לקמן סי' ק' ס"ק ל' והיינו דלא כנוסחת נחלת שבעה אבל הגאון בית מאיר הכריע דווקא אם הרוויחו הנכסים אז נותנין לה תוס' שליש ממה שהרויחו אבל לא מממון של אבותיו דאיכא משום תם לריק והוא סברה נכונה וס' זו רמיזה בתשו' מהרי"ל סי' פ' ועיי"ש:
שם בי"ש סס"ק י"ז בכלל נ"ב נתבאר היטב בתשובותי:
שם בי"ש סס"ק כ' נ"ב וכמ"ש ש"ך חו"מ ססי' מ"ב וע"ש:
סי' ס"א בי"ש ס"ק ב' ולא מטמא כ"ב ע' היטב תשובותי:
סי' ס"א בהג"ה חופה תחת השמים כ"ב ע' תשובותי:
סי' ס"ב מחבר סעי' וי"ו עד כמה כ"ב ע' תשובותי אם לברך אחר ז' בליל בעילת מצוה, ועיי' בי"ש לקמן ס"ק י"ד ועיי' בני אהובה פ"י מאישות הל' כ"ח:
שם מחבר סעי' ז' ברכה כ"ב והנושא מפותת עצמו עיי' תשובותי: סי' ס"ו בי"ש ס"ק ט"ו אבל כ"ב עיי' תשובותי:
שם סעי' י"א בהג"ה מיחזו אם שינה כ"ב ע' תשובותיי מדין שתוקית: שם באו"ד שהיא גרושה כ"ב ע' תשובותיי:
סי' ס"ח סעי' ז' בהג"ה נאנסת כ"ב היטב מבואר בתשובתי:
סי' ע' סעי' ג' מחבר צריכה כ"ב ע' תשובותי:
מהגאון כתב סופר שם בדגול מרבבה כ"ב ע' אריכת דבר זה בתשובה מאהבה ח"א סי' ע"ח וסי' ע"ט מהגאון כב"י:
סי' ע"א מחבר סעי' ד' הפנוייי כ"ב דין משודך עם משודכת והרבה דינים ע' תשובותי:
סי' ע"ב בי"ש ס"ק ח' ועיי' תשו' ליב"ש כ"ב סי' כ"ב ס"ק ה': סי' ע"ה סעי' א' בהגהות ריב"ש סי' ס"ח נמחק והוגה סי' פ"ח כצ"ל: באו"ד ת"ה סי' תי"ו נ"ב סי' רט"ו כצ"ל ומסברא אני אומר דריב"ש לא אמר אלא במקום שיכול לגרש בע"כ אלא שאינו רוצה ליתן לה כתובה אבל במקום שאינו יכול לגרש בע"כ מפני חרגמ"ה מה יעשה העני הזה ימות ברעב מפני שגעון אשתו עיי' מתיקות ד' תה"ד בפנים ע"כ נלע"ד שפטור ממזונותי' עד שתבא אצלו או תתרצה לקבל גט וכתובה וכ"ז ממדינה למדינה אבל באותה מדינה

ומכרך לכרך ומעיר לעיר לית דינא ולית דיינא שכופין אותה ואפי' התנה בפירוש לדור בעירה מ"מ אדעתא דהכי למות ברעב ולסבול הני ענויות דקשה ממכות וייסורים על דעת כן לא התנה ואם לא תרצה להתגרש אין לה מזונות כנלע"ד כי דרכיה דרכי נועם:
שם בי"ש ס"ק י"ג מרשב"ץ נ"ב ח"א סי' צ"ב אבל יראה כי לא ראה בתשו' מיוחסת סי' רע"ח ופסקה רמ"א ביו"ד סי' רל"ב ע"ש בש"ך ס"ק מ"ג וכן יש לפסוק וכ"כ בית מאיר וע' תשובותי:
סי' ע"ז בי"ש ס"ק א' דיני מורדת אפי' היה וכו' ח"ו כ"ב היינו באות ד' עיי"ש וא"כ עדים לאו דווקא אלא שנראה כן לחכמי העיר:
סי' פ"ב בי"ש ס"ק ח' אצל אמו כ"ב ע תשובותי:
סי' פ"ה בי"ש ס"ק י"ד בסעי' אח"ז כ"ב כאן כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ג כמי בכ"מ כ"ב בחו"מ סי' ס"ב ובש"ך שם ס"ק ז' ד"ה כ' בעה"ת:
סי' צ' בי"ש ס"ק ד' מיהא קשה נ"ב עיי' בית מאיר ויש להיות מתון בדין וע' תומים סי' ס' ס"ק ט' ואורים שם ס"ק כ"ד וטו"ז סי' ס' עיי' היטב תשובותי:
שם בי"ש ס"ק ה' שח"ז הוא כ"ב עיי' לקמן סס' ק"ח וסי' קי"ג ברמ"א ס"ב:
שם סעי' ה' בהג"ה המורד על אשתו כ"ב עיי' רשב"ם ב"ב קמ"ו ע"ב דכל שנתן עיניו לגרשה אינו יורשה ונלע"ד הרשב"ם נמי לא אמר אלא קודם תקנת רגמ"ה אבל עכשיו שאין בידו לגרשה לא עדיף הוא מאשה שאמרה לבעלה גרשתני דלא מקרי בזה קטטה כמבואר ר"פ האשה שלם עיי"ש:
שם בי"ש ס"ק צ"ח ובד"מ וביש"ש נ"ב וש"ך שם ס"ק ט' ועיי' סמ"ע וש"ך סי' ע"ז ס"ק ל' אם הבעל מחויב לשלם חובות שלה:
שם באו"ד ס"ה ס"ק צ"צ סי' קי"ז:
שם סעי' י"ד בהגה ואין הכותי נ"ב הסכמת מורי בק"א דס' הפלאה דהאי ואין היינו אי אין וכו' דאם החזיק בה אפי' יכול לפדותו מ"מ יש לו דין קרקע והיינו דברי ח"מ ס"ק מ"ח מתה"ד לראיה דבע"ח גובה מיתמי אע"ג דשומא הדרא ומשמע למ"ד למפרע גובה אפי' בלא סברא משתעבדא מודר"נ אפ"ה בע"ח גובה מהם וע"כ משום שיש לו רשות לנטוע ולבנות ע"ש בתה"ד ועיי' תוס' ב"מ ס"ב ע"ב ד"ה משכנתא כתבו דאע"ג דשומא הדרא מ"מ הוה קנין גמור ולא דק משכנתא דהכי אכל סירות בלא נכיתא ע"ש ומ"מ היא גופי' טעמא בעי כיון דסוף סוף צריך להחזיר הקרקע כשיבוא לו מעות במה יפה כחו שיהיה כקרא קנין קרקע אע"ג דאי זבני לאחר שוב לית ביה משום ועשית הישר והטוב מ"מ אין להיתומי' כלום בקרקע אלא בזוזי שיקבלו מהלוקח או מהמלוה שלהם וא"כ

ה"ל יתמי שירשו מטלטלי וזוזי בעלמא ומ"ט בע"ח גובה מהן אע"כ משום שיש להם רשות לבנות ולנטוע ולהעלות הוצאות יתירות על השבח וע' מ"ש שם בשיטה מקובצת דף ל"ה ע"ב ד"ה והלכתא שומא הדרא בשם רמ"ך ע"ש, וא"כ דין זה ברור וכ"כ בי"ש ס"ק כ"א בסופו ויען רוב קרקעות במדינתינו כך הם ע"כ הארכתי ומכ"ש לענין שח"ז שאינו נגבה ממקרקעי שיש לעיין בהנ"ל:

שם בי"ש ס"ק כ"ב מטלטלין נ"ב ע' תשובותי:

שם מחבר סעי' ט"ו עצמו נ"ב והפירות והקרן שלה כמ"ש בי"ש ס"ק נ"ד: שם בי"ש ס"ק נ"ב סי' ע"ב כתב נ"ב ס"ק כ"ב וע"ש:

סי' צ"א ח"י ס"ק ד' דאף בראיה נ"ב צ"ל בחייה:

שם בי"ש ס"ק י"ג בעלה נ"ב ע' היטב תשובותי:

שם מחבר סעי' ד' סה"ס הג"ה סי' רס"ו נמחק וכ"ב רפ"ב:

סי' צ"ב סעי' א' הג"ה קודם נ"ב ע' בי"ש:

סי' צ"ב סעי' א' הג"ה קודם כ"ב עיי' בי"ש ס"ק ו' ועיי' תשו' חו"י ובס' בית מאיר ולולי שאיני כדאי הייתי אומר דטעמי' דרשב"א ור"ן משום דקודם אירוסין לא הוה עבידא דאתי ולא עדיף סלוק מדב"ש בא לעולם לדידן מקנין גמור למ"ד אדם מקנה דבשלב"ל דבעי' עבידא דאתי משא"כ קודם אירוסין כן כ"ל בטעם הדבר וא"כ לפי מנהגינו שאנו כותבין חרם וקנסות על השידוכין א"כ י"ל קודם אירוסין נמי הוי עבידא דאתי ומועיל סילוק לכ"ע ובחי' הארכתי עוד ועש"ך ח"מ סס' ס"ו אח"כ בארתי הדברים בעה"י ביתר ביאור בחי' למס' גיטין ר"פ הזורק קחנו משם:

סי' צ"ג סעי' ג' מחבר כל זמן כ"ב ועיי' לקמן סי' ק"ב מ"ש בי"ש ס"ק ב':

ע"ש בהג"ה שהיתומים נ"ב וכן נוהגים במדינת אלו לענין מזונות ולא לסלקה מדירה עיי' בית מאיר סי' זה ולקמן רסי' צ"ד ובהשמטות שבסוף ס' בית מאיר ש' שמטעם זה מוותרים נגד האלמנה בכלי בית וכדומה ע"ש: סעי' י"ד מחבר כתובתה כ"ב ע' תשובותי:

סי' צ"ד סעי' א' מחבר וכלי תשמיש נ"ב מה שנוהגים עכשו לוותר נגד האלמנה כלי בית עיי' טעם נכון בסוף ח"א שבס' בית מאיר בהשמטה: סי' צ"ו סעי' א' מחבר גובה נ"ב אם צוה הבעל לתת לה כתובתה אין היורשים יכולי' להשביעה כמ"ש סס' צ"ז בבי"ש ע"ש:

ע"ש מצד אחד כ"ב מיצר:

שם בי"ש ס"ק ד' תפסה נ"ב היינו תפיסה ממש אבל מה שהאלמנה נשארה בבית ונושאת ונותנות בבית כמקדם לא מקרי תפיסה כ"כ להדיא בתשובת מהר"ם שבמרדכי פח"ה סי' תקכ"ז ומייתי לי' ג"כ בט"ז כאן ובזה מתישבת סתירת תשובת מהר"ם שבמרדכי

וכ"כ ש"ג בגליון מרדכי פ' כל הנשבעי' דפוס זו"ב דף קכ"ו ע"ב ע"ש ואין לזוז מזה כי הוא ברור ונכון בעזה"י אחרי כתבי זאת זמן מה מצאתי לי רב גדול הגאון בית מאיר כ"כ ואמרתי שישו בני מעי וברוך ה' שזכיתי לכוין האמת:

ע"ש בי"ש ס"ק ד' שי' שם נ"ב בסי' ל"ד ובסי' ס"ז כ"כ גם בזכרים כגד שח"ז אבל בית מאיר כ' עפ"י מ"ש סמ"ע סי' רפ"א ס"ק י"ג הא דכתובה קודם לשח"ז משום דשק"ז הוה לענין זה כירושה ע"ש א"כ יטענו הבנות אנו רוצים בתקנת חכמי' ע"ש ונכון הוא אך אי כתב בכתובה מטלטלי אגב מקרקעי והיא מוקדמת לשח"ז אזי לא צריכין לד' סמ"ע הנ"ל וצ"ע: שם סעי' י"א מחבר ותפסה כ"ב היינו תפיסה שכתבתי לעיל סעי' א' על הגליון ע"ש:

שם בי"ש ס"ק כ"ו אבל מטלטלים כ"ב וה"ה אם מכרה המטלטלי' הוה כמטלטלי' ולא כמעות אא"כ הניח הבעל מעות ותפסום:

שם סעי' י"ט מחבר גוררת כ"ב ועמ"ש בי"ש לקמן סי' ק"ב ס"ק כ"ג ע"ש: מהגאון כתב סופר סי' צ"ח מחבר סעי' א' אם פטרה כ"ב אם נחשדת לאחר מותו צריכה לישבע אף שפטרה כ"כ בס' חינוך בית יהודא ססי' קי"ח, ע"כ: סי' צ"ט נ"ב ע' תשובותי:

מהגאון כתב סופר מחבר סעי' א' אלמנה נ"ב פרטי דינים בזה ע' בס' חינוך בית יהודה סי' קי"ח מבעל של"ה וצ"ל, ע"כ:

שם חו"מ ס"ק ח' שעשה לה אין יכול למכור שלא מדעתה כצ"ל:

סי' ק' בי"ש ס"ק ב' ואם נתפשט כ"ב ועיי' רמב"ם פ"ח מה' נזקי ממון הל' י"ב וצ"ל בבתי דינין פשטה אבל לא בכתבי שטרות וצ"ע, וע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק ג' ע' תשו' מ"ב נ"ב גבאי צדקה שרוצים להיות קודמי' לכתובת אלמנה עיי"ש וע' תשובותי:

סי' ק"ב בי"ש ס"ק ה' כב"ח נ"ב עי' לעיל סי' ק' וריש סי' צ"ג ושם סי"א דין נדוניא וסי' סס"ק מ"ז:

סי' ק"ז מחבר סעי' ג' איבדה כ"ב וע' לעיל סי' צ"ב סעי' ט' וק"ל: סי' ק"ח בי"ש סס"ק זו להערים כ"ב ענין הערמה ע' נחלת שבעה סי' כ"א ס"ק ג':

סי' קי"ב מחבר סעי' א' הבנות כ"ב ואפי' נולדה אחר מיתת האב ניזונת ממלוה שהניח ע' תשובותי:

סי' קי"ג מחבר סעי' א' מי שמת כ"ב ע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק ד' כך כ"ב ע' תשובותי:

שם בהג"ה סעי' ב' בקרקעות נ"ב ע' חו"מ סי' רפ"א סעי' ז' בהג"ה דעשור נכסי גובי' קודם לשח"ז אמנם מה שמוסיפין על עישור נכסי מפני האומד כ' מהרי"ק סוף שורש ע"ח דשח"ז קודם וכ"כ ח"מ לקמן ס"ק ט"ו אמנם אם נשתדכה בחיי האב ופסק לה כך ומת י"ל דזה קודם לשח"ז ע' לעיל סי' נון ב"ש ס"ק י"ט ובסי' זה ס"ק י"ג ע' וק"ל וע' באורים:

סי' ס' ס"ק י"א שינוי בנוסח שח"ז ע"ש וע' סמ"ע וש"ך ס"ס ק"ד מה כקרא ראוי ומוחזק לענין שח"ז:

שם ח"מ ס"ק ט"ו בסוה"ד יפקוד צ"ל יפרע:

סי' קט"ו בהג"ה סעי' ג' שגם הוא כ"ב ע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק ט"ו והוי די כ"ב ע' תשובותי:

שם מחבר סעי' ט' ומי כ"ב ע' בית מאיר וע' תשובותי:

סי' קי"ח בי"ש ס"ק כ"ה מהנדוניא כ"ב ע' בית מאיר לעיל:

סי' כ"ב וע' היטב תשובותי:

סי' קי"ט מחבר סעי' ל' בהג"ה שעברה ע"ד כ"ב ע' תשובותי:

שם באו"ד נשתנית כ"ב שיעור שוטה ע' תשובותי:

שם באו"ד או מתירים לו נ"ב בנשתטית ע' תשובותי:

שם מחבר לשמור גיטה נ"ב ע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק ח' או כ"ב נמצא פסול בגט אחר שנשא שניי בהיתר ע' תשובותי:

שם ח"מ ס"ק ז' לא התיר נ"ב ובשו"ת ב"ח סי' צ"ה כ' בהיפך עיי"ש: שם מחבר פס"ז תדור עמה כ"ב ע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק י"ג וקצת ראי' כ"ב ע' תשובותי:

סי' ק"כ בהג"ה סעי' ג' והאשה כ"ב אם מגרש ע"י שליח אפי לא ידעי' שם האשה סמכי' שהשליח לא יתנו אלא עפ"י עדים המכירים אותה כ"כ ב"י בבה"ב ולקמן סי' קל"ו בשם הריטב"א ורבותיו ע"ש ולזה רמז בי"ש ס"ק ב' ע"ש וע' טו"ז ס"ק י"ג בשליח המביא גט וע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק ז' הבעל אמר לב"ד נמחק והוגה לב':

שם באו"ד פסול אלא נ"ב היינו לחד שנויא דתוס' עירובין י"ג ע"א ע"ש ונעלם מבית מאיר ע"ש:

סי' קכ"א מחבר סעי' א' צריך שיהיה נ"ב ע' תשובותי:

שם מחבר סעי' ד' שכיב מרע נ"ב ע' תשובותי:

סי' קכ"ד בי"ש ס"ק י"ט כ"ב ע' תשובותי:

סי' קכ"ה הג"ה סעי' י"ט שימלך נ"ב ע' תשובותי:

שם בי"ש ס"ק ל"ג ואין להקל נ"ב ע' תשובותי:
סי' קכ"ו א"כ נ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ססק"א סי' ש"ה נ"ב סי' ש"ו סעי' י"א עיי"ש וסי' ש"מ סעי' ה' ועיי"ש מג"א סס"ק:
שם בי"ש ס"ק ח' ובכ"ש נ"ב ודברי ב"ח נכוני' לע"ד דכיון דכ' ביום כך בשבת איכא למטעי באחד לירח אשבת שלפניו קאי אשבוע ראשונה שבירח ובזה נסתלקו כל דברי כ"ש וכן הסכים בס' ג"פ לכתוב ביום א' לירח: ע"ש ס"ק י"ח כותבין ביום א' כצ"ל:
שם ח"מ ס"ק כ"ב בב"ח כ"ב לפע"ד י"ל בפשיטות דנהי דהרמב"ם ס"ל דהיה ראוי לכתוב כר"מ מ"מ אחרי שמכמה דורות הורגלו לכתוב כר' יהודה נהי דלד' הרמב"ם עשו שלא כהוגן אבל עכשיו שכבר הורגלו בכך א"כ ידוע הוא בכל שטר וגט דסתם אדר הוא ראשון אפי' ר"מ עצמו מודה בזמנינו זה לר' יהודה ומ"מ בהל' נדרים חייש להחמיר דמ"מ אולי כוונת זה הנודר הי' כר"מ וכדפסק הרמב"ם באמת ואזלי' להחמיר כנלע"ד וד' ח"מ בזה אינכם תובכי' לי וע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק ל"ב אם לא נ"ב ע' תשובותי:
שם הג"ה סעי' ל' ולא בר נ"ב ברבי כצ"ל ע' פר"ח:
סי' קכ"ז הג"ה סעי' ה' להחמיר נ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק י"א הכ' בתורה נ"ב וכ' כי כן איתא רפ"ק דר"ה שני בשבת לא אשכחן:
סי' קכ"ח מחבר סעי' א' צריך נ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק ז' מדינא נ"ב ובזה מיושבים ד' תוס' ס"פ במה מדליקין התמוהים כמ"ש מגיני שלמה ויש להגי' שם וכותב' שם מדינה בגט במקום שנדפס ואין כותבין והפי' דבבל היתה נקראת מדינה ובורסיף מתא וא"א שיתחלפו שמותיהם:
שם הג"ה סעי' ג' הרעדיש נ"ב ע' תשובותי:
שם הג"ה סעי' ד' חוץ לעובר נ"ב ע' תשובותי:
שם מחבר מי בארות נ"ב ואין לכתוב מימי בארות והטעם ע' תשובותי: סי' קכ"ט ב"ש סס"ק א' לכתחלה נ"ב ע' תוי"ט משנה ח' פ"ו דגיטין ודבריו נכונים:
שם ס"ק ב' באשכנז נ"ב צריך ביאור וז"ל מהר"ם שם כששולחין גט ע"י שליח אין לכתוב שום וחניכה אאשה ואמקום האשה כיון שאין יכולין לכתוב העומדת וכו' עכ"ל ור"ל התם מיירי לעיל מינה בנוסח גט אשכנזים שכותבין בכל הגיטין וכל שום וחניכה וכ' אם שולח גט והרי אינו יודע מקום שימצא השליח את האשה שהרי משום כן אין כותבין העומדת באותו מקום נוהגין כר"ת דמי שאין לו ולמקומו שם אחר פוסל כשכותב וכל שום ע"כ אין לכתוב עליה ועל מקומה וכל שום:

שם הג"ה סעי' ה' וחנכה נ"ב בה' כ"כ בס' נ"ש:
שם הג"ה סעי' ז' יש ספק כ"ב היינו שיש מקום ספק לפנינו כ"כ טו"ז ס"ק א' אבל בלא"ה כל דפריש מרובא פריש:
שם סעי' ט' בהג"ה לבסוף נ"ב ע' תשובותי ע' טו"ז א"ח ר"ס ק"ח ע"ש: עוד שם מחבר שתוקי נ"ב צע"ג מ"ש רמב"ן פ' נח בפסוק אחי יפת הגדול והנה מצינו יהודה מכב"י שנ"ל שהוא ר"ת מתתיה כהן בן יוחנן ומסמיך תאר כהן לשמו ומיהו התם י"ל דלא נימא אביו כהן ולא הוא כי נתחללה אמו קמ"ל אבל בעלמא צ"ע ועיי' היטב מ"ש בגליון סמ"ע שלי סי' מ"ט ע"ש:
שם בהג"ה הוחזק נ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק כ"ד ואין לחוש כ"ב ובנב"י מהדורא בתרא סי' קי"ט העלה לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב וכן יש לנהוג:
דגול מרבבה על מחבר סעי' ט' עיי' לקמן נ"ב אמנם בגט פשוט ס"ק נ"א העלה לכתוב שם אמו ומ"ש ס"ק מ"ח וצ"ע למעשה וראיה מיואב בן צרויה ור' שמעון בן פזי ואבא שאול בן אימא מרים וכדומה:
שם הג"ה סעי' ע"ז וכל כינוי כ"ב ע' תשובותי:
שם בי"ש ס"ק ל"א ולדינא נראה כ"ב מ"מ כל זה אם אין לו שם עברי כלל אלא ב' שמות לע"ז ומשכחת בנשים שאין עולות לתורה אז כותבין על השני דמתקרי אבל כשיש לו שם עברי וב' שמות לע"ז אז כותבין המכונה והמכונה כדלעיל ס"ק כ"ט וקאי אשם העברי שיש לו ב' כינויים:
שם בי"ש ס"ק ל"ד בסופו כמ"ש בת"ה כ"ב עיי' בקיצור כללי שמות שבסוף ס' טיב גיטין או"ק יו"ד שבמדנתינו כשמברכין החולה מיד במי שבירך מזכירין ב' השמות וכן בכל התפלות שמתפללין עליו כראה לו לכתוב לכתחלה ב' השמות יחד בלי דמתקרי וע"ש וכ' לע"ד נכון וישר:
מהגאון כתב סופר אין כותבין דמתקרי בין ב' השמות אלא כותבין דמתקרי אחר שני שמות ע' בפנים בטיב גיטין:
שם בהג"ה סעי' י"ט ואין לת"ת נ"ב וע' ספר גט פשוט מס"ק ק"ד ואילך ומסקנתו סס"ק ק"ז דטוב שלא ידע הבעל כלל שיותן ב' גיטין ועכ"פ לא יתחילו בתקוני השני וכתיבתו עד אחר גמר ונתינת הראשון עיי"ש הגם שנראה לו שאין קפידא מ"מ מהיות טוב אל תקרי רע:

שם מחבר סעי' ל"א נ"ב עי' מ"ש המגיה בסוף הספר בכתבי מהרי"א סי' י"ח ומייתי לי' ב"י סו' סימן זה שוב מצאתי מ"ש בזה הגט פשוט אות קכ"ח ע"ש:
שם באו"ד שלא נמצא נ"ב אעפ"י שכן נמצא כצ"ל:
שם בגליון נ"ב המכונה וסימנך זכר מסגל נקיבה מקמצת כמו שם האיש המוכה ושם האשה המוכה:
בי"ש שמות אנשים באות א' ד"ה אהרן בקמץ כותבין נ"ב ושם ארא במדינתינו הוא קיצור שם לא כ' כן:
שם המ' סענדר נ"ב לכתוב המכונה ולי נראה לנהוג כמנהג לבוב שכ' בס' טיב גיטין:
אות ב' בנימין כ"ב בנימן דמתקרי ימין כן נ"ל אע"ג דנראה דהוא קיצור השם בנימן מ"מ כיון דימין כתוב בתורה בבני שמעון והוא שם קודש בפ"ע ע"כ יש לכתוב כנ"ל:
באות ג' ויש לדחות נ"ב בהגהות טו"ז דוחה כ"ז בדברי' נכונים וכן הסכים בית מאיר במסקנתו דבין גדליה ובין חנניה לעולם העיקר בלא וי"ו כי כן עיקר ואח"כ גט שני גדליהו בוי"ו:
אות ה' לנפתלי הירש נ"ב ובמדינה זו כותבין הרש בלא יו"ד:
אות ז' זימל כ"א נ"ב עי' תשובותי ובדברי הימים א' קאפיטעל וי"ו נמצא זמה בלי יו"ד והוא שם קודש וא"כ כשקוראי' עוד שם בשם קודש צריך לכתוב דמתקרי אבל זימלין ביו"ד הוא שם חול וכותבין המכונה וע' תשובותי:
אות יו"ד יהודה נ"ב נראה כל הפלפולים האלו בשם שנכתב בקרא ובש"ס כגון יהודה גדלי' וחתימתו נשתנה ממה שכתוב אבל בשמות המוסכמים בהסכמה בעלמא כגון זעלקא והוא חותם זעלקי ביו"ד בזה בוודאי הולכי' אחר חתימתו וכן מבואר ממ"ש ב"ש לקמן בשמות נשים אי שמה זאלדא ובשם אלב גיטא ע"ש:
אות יו"ד יאסקע וכו' כ"ב אבל יאזעף צריך לכתוב עיי' תשובתי: שם דרב חמא וכו' כ"ב ע' מ"ש בתשובותי:
אות מ' מאיר כ"ב היינו שקורין מ"ם בצרי ויו"ד אחרונה נרגשת בחירק מאיר וזהו שיבוש אבל מייאיר בב' יודין אחר המ"ם בפתח ונרגשי' היודין בפתח כמו אדאי שהיו"ד נרגשת אחר המ"ם והאל"ף בחירק מייאיר צריך לכתוב המכונה ולזה נתכוין הגאון מהר"ם פישעלס ז"ל בנוב"י תנינא סי' קי"ט ודלא כטיב גיטין בסי' זה ע"ש:
שם ואם נכתב באל"ף נמחק וכ"ב צ"ל בה"א:
אות שי"ן כ"ב שמואל המכונה שמעלקא כ"ב ע' תשובותי:
שמות הנשים אות ב' בטשיל כ"ב פאטשיל:

אות זי"ן זעלדא כ"ב ובמדינתינו יש נקראת זאלדא וחותמין כן: ב"ש זעלמא כ"ב זעמלא כ"ב עיי' טיב גיטין:
אות ס' בסוף חיה נ"ב חיילה בשני יודי"ן נ"ל כי ביו"ד א' חילה יש לטעות מלשון שיתו לבכם לחילה אבל שני יודי"ן הוא לשון חיה כמו וחיית ורבית וברכך כנלע"ד וכן עשיתי מעשה:
אות יו"ד יכ"ט כ"ב ובמדינתינו יאכד:
שם יראה נ"ב ע' תשובותי:
אות למ"ד נ"ב לביאה ע' רד"ק יחזקאל רסי' י"ט וע' טיב גיטין וע' תשובותי:
אות מ"ם מלכה נ"ב אשה א' שמעריסה היה שמה מלכה ובעו"ה משנים שמם לשם גוים ונשתקע שם ישראל לגמרי ונקראת מאל"י וכשנתגדלה למדו אותה לחתום אמאלי' כי כן בין הגוים מאל"י הוא קיצור השם והוריתי שאין לכתוב שם מלכה שנשתקע ובמקום נתינה לא היו יודעים אותה כלל אך לכתוב מאל"י דמתקרי אמאלי' דהכא אין מאל"י קיצור שם מאמאלי' אלא משם מלכה הסיבו שמה מאל"י שיהיה דומה למלכה ודומה לשמות הגוים רק אח"כ הוסיפו להדמות עוד יותר לגוים וחותמי' אמאלי' כדרך מאל"י של גוים אבל לעולם מאל"י עיקר אמאלי' טפל כנלע"ד ואם חותמת עצמה אוואליע בע' לבסוף יש לכתוב כן:
אות רי"ש רבקה כ"ב ריבא רחא עיי' תשובותי:
נ"ב רמה שם אשה:
אות תרצ"ה כ"ב המכונה טאצא:
אויערבאך כ"ב כשנשתקע שם זה ע' תשובותי:
עיר שיש לה תואר גדול כגון גרוס מעזריטש וכדומה נפסק בשתי שטות ע' תשובותי:
סי' ק"ל דיני גט וכו' כ"ב כל דיני ערעור הבעל על הגט וחתימת עדים ע תשובותי:
שם בי"ש ס"ק ח' ה"ה אם תפר כ"ב ע' תשובותי:
סי' קל"א הג"ה סעי' ט' ואמר נ"ב ע' תשובות:
סי' קל"ו הג"ה סעי' ו' מ"מ יכתבו נ"ב ע' תשובותי:
סי' קמ"א ב"ש ס"ק וי"ו סי' רמ"ג נ"ב ע"ש בש"ך ס"ק א' דזה ליתא: שם סעי' ל"ה מחבר השליח כ"ב עיי' תשובותי וע' היטב מה שפקפק הפני יהושע בגיטין כ"ט ע"ב גבי שליח שלא ניתן לגירושין וצ"ע למעשה: הג"ה מהגאון כתב סופר שם מחבר סעי' נ"ה ואם אמרה נ"ב וע' בשואל שם שכ' שמקובל מרבותיו שלא לחלוק בשליחות ולעולם לא יהי' יחד בעיר וכן נהוגים פה עפ"י אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל ועיי' בקיצורי דינים שבס' גט פשוט סי' קס"ח ושם כ' אפי' בכפרים הסמוכים שפיר דמי, ע"כ:

שם סעי' נ"ט השולח נ"ב ע' ביאור כל הסוגי' ודינים אלו בתשובותי: סי' קמ"ב סעי' ט' האחרון נ"ב זה צ"ע לדינא וע' מכתב מאלי' שער וי"ו ס"ס כ"א ובחי' פ"ג דגיטין כ"ט ע"ב:
שם סעי' יו"ד הג"ה דלא מהני כ"ב צע"ג וכן הרגיש בית מאיר ובס' בכי אהובה פי"ז מגירושין סוף הל' כ"א ע"ש שמגי' ברמ"א שלא שמעו הב"ד ע"ש:
שם ב"ש ס"ק י"ט שני נ"ב ע' תשובותי:
שם ב"ש ס"ק ל' החתימה נ"ב טעם חומרא זו כ' מהרח"ש דבשלמא בפ"נ הוה חומרא בעלמא וסגי' בקן קולמוס אבל קיום החתימה מדינא בעי ב' ומשום עגונא הקילו אין לך בו אלא חידושו אא"כ כשיש הרשאה מקויימת היה מקום להקל מ"מ כשבא מעשה לידי לא מלאני לבי והוצרכתי לכתוב גט אחר כי לא היה שעת הדחק ועיי' היטב במכתב מאלי' סוף סי' ל"ח וע' בית מאיר בסי' זה:
סי' קמ"ג סעי' א' כ"ב ובקיום או ביטול התנאי אחר מיתה ע' תשובותי: שם ב"ש ס"ק ב' התנאי נ"ב כיון ששניהם שוגגים הרי זו מותרת לבועל כ"כ טו"ז ס"ק ב' ע"ש:
שם סעי' ט"ז ואין תקנה נ"ב ועיי' היטב תשובת מהרי"ט סי' מ"ט נ' נ"א: שם ב"ש ס"ק ל"א בשם הרמב"ם נ"ב צ"ל הרמב"ן:
שם באו"ד לומר הגט נ"ב פי' וכיון דלעולם צריך להזכיר ביטול גט אין זה כריתות משא"כ באביו ומ"מ כבר צווח במהרי"ט סי' מ"ט ע"ש: סי' קמ"ד ב"ש ס"ק ט"ו הרא"ש בתשובה כ"ב ע' אריכת במהרי"ט ח"א סי' מ"ט כ' נ"א:
סי' קמ"ז ב"ש ס"ק ז' וא"א יש נ"ב מהרי"ט ח"א סי' ס"ו העלה דלאו מטעם ברירה אלא משום שנשאר לו זכות בגט ע"ש:
סי' קמ"ט ב"ש ס"ק א' כגון נ"ב ע' תשובותי:
שם באו"ד ריב"ש סי' ל"א נ"ב סי' ה' וסי' וי"ו:
שם ס"ק ב' אלא אם נשאה אחר יגרשה לא חייב שוב לקדושי' כן הוגה: שם ס"ק ד' בהגמיי' צ"ל בהגהת מרדכי:
סי' קנ"ג ב"ש ס"ק ג' כמ"ש בסי' קס"א הוגה במ"א ונ"ב קמ"א ס"ק פ"ד: שם ס"ק ד' סי' ק' נ"ב סעי' י"א עיי"ש:
סי' קנ"ד הג"ה סעי' ב' מרדכי נ"ב סי' ר"א ועיי' מ"ש בתשובותי וע' תשו' מהרי"ט ח"א סי' י"ג מזה:
שם סעי' ה' הרא"ש כלל ע"ב נ"ב מ"ב:
סדר גט ראשון מיד הבעל ליד האשה:
ס"ק א' אין כ"ב אי צריך ג' לסדור הגט ע' תשובותי:

ואם צריכה כתב ראיה שנתגרשה כדת משה וישראל צריך מעשה ב"ד ע' ב"ש סי' מ"ז ס"ק ד': ס"ק י"ז יזכיר ביטול המודעות גם על השליחות:

מהגאון כתב סופר ס"ק כ"ה בלא"ה אין לכתוב נ"ב בתשובותי העליתי דלא קאי אלא אכינוי משפחה ומטעם שכ' ד"מ סי' קכ"ט אות י"ח ומ"מ העליתי שיכתוב יוסף דמקרי יוסף קאן בן שמעון וע"ש:

ס"ק מ"ט לפלוני נ"ב ויש לעיין דהכי אח"כ קונה אומן בשבח כלי ויש לסופר ולעדים קנין בגט ע"כ צריך שיהיה שכירות שלהם מוכן לפניהם טרם נתינת הגט כנלע"ד:

ס"ק כ"ב אים ווייזען נ"ב ע' סי' ר"נ:

ס"ק קמ"ב נ"ב מצאתי כתוב בגליון טופס א' שכ' גאון א' לתלמידיו בשנת ת"ז לפ"ק בק"ק קעלין שלא יכתב ואנש לא בשטה א' דלא לשתמע שם אדם אנשלא משום מעשה שהי' ע"כ דבריו:

ס"ק קפ"ז האט צו דיר כצ"ל מהגאון כתב סופר:

ס"ק רל"א תהיה נ"ב תהיי:

ס"ק ר"נ כדלעיל נ"ב עיי' בנב"י מהדורא קמא חלק אה"ע סי' נו"ן וטוב לחוש למ"ש שם ומהיות טוב וכו':

ס"ק כ' מהגאון כתב סופר ונותן אני לך כצ"ל ופיך כפי ודבריך כדבורי: ס"ק כ' מומר נ"ב ע' לעיל סי' קמ"א סעי' כ"ט ומ"מ בשעת הדחק ע' תשו' שבות יעקב סי' קי"ד וקט"ו:

נוסח הרשאה בשליח ראשון כ"ב כנוסח מינוי שליחות שני ע' בסידור מרגליות שבד"מ סוף טור אה"ע ולעיל סי' קמ"ז ברמ"א:

סי' קנ"ו ב"ש ס"ק ג' אבל נ"ב ע' תשובותי:

שם מחבר סעי' ד' כ"ב ע' תשובותי:

סי' קנ"ז סעי' ד' י"מ שמת נ"ב הק' ב"ח נימא מדפוטר זוקק כביבמות כ"ב ע"ב גבי ממזר עיי' מה שתי' ואולי כוונתו דהאי היקישא הוא כל שישנו בפיטור ישנו בזיקוק והשתא בשלמא ממזר דה"א למעט מגזי"ש אחוה אחוה א"כ אתי היקישא ודחי גז"ש כמ"ש תוס' גיטין מ"א ע"ב ד"ה דכ"ע אבל מומר אמעיט מגופי' דקרא שאינו אח במצות א"כ לא אלים היקישא למעט קרא והוא תי' הגון:

סי' קנ"ז סעי' ה' אשתו כ"ב ומחויבת לברוח שלא להתיחד עם בעל מומר פן תוליד בן פריץ והוא בכלל פן יסיר כפי' רשב"א בתשובה סי' אל"ף קס"ב וע' היטיב תשובותי בענין אי מומר פוסל בביאתו:

סי' קנ"ז ס"ק ג' בין הגוים כ"ב וע' תשובותי:

סי' קנ"ח ב"ש ס"ק א' ולכאורה כ"ב כ"כ לעיל סי' ט"ו ס"ק כ': ע"ש נאמן כ"ב ע' לעיל סי' י"ז ס"ק קמ"א ע"ש ואפ"ה הוה ס"ס ועוד התם מיירי בהמיר וגם נתכוין לעגן אי דמי לקטטה ובזה מיושב קו הח"מ ותשובת הר"ן ע"ש:

סי' קנ"ח ס"ק ב' מהר"י מינץ נ"ב עיי' תשובותי:

סי' קנ"ט סעי' א' הזר כ"ב אי צריך דווקא לגרשה קודם ע' תשובותי וע"ש בחי' ליבמות צ"ב ע"ב ועיי' תשובותי:

שם סעי' ג' שומרת נ"ב ע' תשובותי:

שם סעי' ה' הג"ה חרם נ"ב ע' תשובותי:

סי' קס"א סעי' ד' לא רצה נ"ב ע' תשובותי:

שם ססק"ז הריטב"א נ"ב דמדכ' שם וזו משיאו עצה ומבקשים ע"ש ל' מבקשים שייך אחליצה והנה כיון דאפי' בכולם פנויים אפ"ה אין כופין הגדול לחלוץ ואפי' בכולם נשואי' איכא פלוגתא אי חליצה פסולה היא עיי' לקמן בפי' סדר חליצה סקמ"ו ע"ש ונהי דנוהגי' לחלוץ מ"מ אם יש אח קטן פנוי לא נכניס עצמינו בפלוגתא ויחלץ הקטן כדפשיטא לי' לריטב"א כיון דבלא"ה לענין חליצה אין מצוה כ"כ על הגדול וק"ל:

סי' קס"ה ס"ק ט' ב"ש פ' חקת כ"ב ר' פ' חקת דף ק"ב ע"א אמנם ז"ל תשו' ח"צ ס"א ד"ה ואני יצאתי וכו' וז"ל מה שאנו כופי' על החליצה משום לתא דידה דאין חוסמין אותה ולא תתעגן ותיתב וכו' שאם היא רוצה להתעגן וגם הוא אינו מקפיד אנן לא אכפת לן עכ"ל ע"ש:

ס"ק י"א נ"ב עיי' לקמן בסדר מצות חליצה ס"ק מ"ו ובשו"ע יו"ד סי' רל"ד סעי' יו"ד ובתשובה בארתי דשם מיירי רא"ש להדיא בנפלה לפניו ונשבע לחלוץ ואז בדידיה תלה והוא שרי לו לחלוץ ומי יאמר לו מה יעשה ושבועה חלה משא"כ בנשבע בשעת נישואין מי יודע ביום נועד יהי' כוונתו ליבם אולי ישפוך ה' רוחו על כל בשר כדורות ראשונים שיבום קודם נמצא זה כבול באיסר שאסר על נפשו והתורה צוותה שתהי' אז בשעת מעשה הבחירה חפשית:

סי' קס"ז קטן נ"ב ע' תשובותי:

סי' קס"ט מחבר סעי' כ"ה איטר נ"ב אם אח"כ הוא אומר שהוא איטר ע' תשובותי:

שם ב"ש ס"ק ל"ד כף רגלו כ"ב וכן פי' רש"י במ"ק כ"ה ע"ב וגם לשונו במס' יבמות יש לפרש ואין כאן מחלוקת ועיי' תשובותי:

סי' קע"ז ב"ש ס"ק א' מקנס נ"ב ובית מאיר פליג דעכ"פ אתנן הראוי' אית לה ובחי' למס' כתובות ל"ט ע"ב ובתוס' מרובה שלי ר"פ נערה פלפלתי על דבריו ולדינא צ"ע ומצוה לבצוע וע' תשובותי:

שם ב"ש ס"ק ג' ובפלוגתא נ"ב ע' תשובותי:

סי' קע"ח סעי' א' אם נטמאה כ"ב ע' תשובותי:

שם ב"ש ס"ק ד' שמותר נ"ב עיי' ססי' י"ז ב"ש ס"ק ע"ב:

סי' קע"ח הג"ה סעי' ט' שנתבאר נ"ב ע' תשובותי ומבואר מאוד בס' בני אהובה פכ"ד מה' אישות הל' י"ח מ"ש באורך:

שם סעי' כ"ב אין ראוין לקפוץ כ"ב ע' תשובותי:

העתק מס' גבורת אנשים:

האשה שאמרה בפני בעלה גירשתני כוונת אפי' לינשא לכתחלה ויוצאה בלא גט ונוטלת כתובתה ולא תוספת חזקה אין האשה מעיזה פני' נגד בעלה ואפי' יש עדים שהיתה אשתו ולפיכך אשת איש שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר בפני בעלה הרי זו מקודשת לשני ומותרת לו בלי גט שהרי היא כמו שאמרה לבעלה גירשתני ואף אם אין הבעל ממש שם רק שהוא בעיר כשנתקדשה לאחר מקרי בפניו שאם לא גרשה לא היתה עושה מעשה כזה כשבעלה בעיר אבל כשאומרת גירשתני צריכה לומר כן בפני בעלה ממש ואפי' נשאת או נתקדשה לאחר שלא בפני בעלה אם אומרת אח"כ בפני בעלה גירשתני נאמנת ולא אמרי' שאומרת עכשו כן בפניו להחזיק דבריה הראשונים של שקר: וי"א דאם נשאת או נתקדשה בתחלה שלא בפניו אינה נאמנת אפי' אומרת אח"כ כן בפניו ותצא משני בלא גט העיקר כסברא ראשונה אך יש להחמיר ולהצריכה גט משניהם ותצא מזה ומזה ואם היתה קטטה ביניהם או שתובעת כתובתה או שתובעותו כתובה אינה נאמנת בכל ענין לומר גירשתני אפי' לינשא ולא מקרי קטטה או מריבה אלא כשאמרה פעם א' גירשתני ונתברר שהוא שקר אבל אם לא יש קטטה או מריבה נאמנת וי"א דאפי' בתובעת כתובתה נאמנת ולכך יש להורות דאם אמרה גירשתני תנו לי כתובתי ונשאת לא תצא וכל זה בפני בעלה אבל שלא בפני בעלה אינה נאמנת כלל לומר גירשתני אפי' לחומרא, וכל זה מדינא אבל בדורות הללו שיש נשים חצופות ופרוצות אינה נאמנת אפי' בפני בעלה לומר גירשתני לינשא לכתחלה בלא גט אלא לחומרא נאמנת:

מי שאין לו גבורת אנשים יוציא מיד ויתן עיקר כתובה ונדוני' שהכניסה ולא תוספת (דווקא תוס' היותר משליש אבל עד שליש דינו כעיקר כתובה כ"כ מהרי"ק בשורש פ"א

עיי"ש שהאריך) אפי' לא שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ואעפ"י שיש לו גבורת אנשים קצת ויכול לבעול באחרת וזו אינו יכול לבעול מחמת שרחמה צר ואלו היה לו גבורת אנשים ממש היה יכול לבעול גם את זו צריך ליתן לה כתובתה ונדוניא:

האשה שטוענת על בעלה שאין לו גבורת אנשים והוא מכחישה נאמנת דכיון שהיא טוענת שהבעל יודע בה כמו זה חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה ונאמנת אפי' אינה באה בטענה בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה ויוציא מיד ויתן כתובה ונדוניא וצריכה לטעון כן דוקא בפני ב"ד ובפני בעלה ממש אבל אין מקבלין ממנה טענה זו לא ע"י שליח ולא ע"י אנטלר אעפ"י שהדברים נתפרסנו ומגיעים לאזני בעלה אינו מועיל עד שתטעון כן דווקא בפני בעלה וב"ד חוקרין ודורשין אותה היטב על זה אולי יודו זה לזה או אולי הוא מחמת חולשת כחו או מחמת רכות שניו או מחמת שרחמה צר ודכיוצא בזה בענין שבהמשך הזמן יוכל לבעול אותה ואם לא יהי' לה במה לתלות רק שתטעון בבני שהוא מחמת שאין לו גבורות אנשים נאמנת ויוציא ויתן כתובה ונדוניא ואעפ"י שאמרה כן בתחלה שלא בפניו נאמנת אח"כ כשתחזור ותטעון כן בפניו:

וכל זה כשאינה תובעת כתובתה אבל כשתובעת כתובתה אינה נאמנת כלל בכל ענין אפי' שהיתה עמו עשר שנים ולא ילדה דאמרי' מחמת חימוד ממון אמרה כן וצריכה לדור עמו כשאר אשה עם בעלה:

וכן כשטוענת שמורד ממנה מתשמיש אינה נאמנת כלל ומאריכין הדבר ועושין להם דרך בקשה עד שיתפשרו ובדורות הללו שיש נשים חצופות אינה נאמנת אלא היכא דאיכא אמתלא לדבריה כגון ששהתה עמו ה' או ו"ו שנים ולא ילדה וכן כשכרתו הכיס שלו לפני איזו שנים להוציא האבן וכן אם עדן היא בתולה ב' או ג' שנים וכן בשאר שום אמתלא או רגלים לדבר נאמנת וא"צ אומדנא דמוכח רק ברגלים לדבר קצת סגי:

וכל זה בסתם אבל אם אמרה בפירוש איני רוצה כתובה יתן לי גט והריני מוחל לו הכתובה נאמנת אף בזמן הזה בלי שום אמתלא:

וכל מקום שאמרנו יוציא ויתן כתובה אין כופין בשוטין על הגט וגם אין מנדין אותו שאין כופין או מנדין אותו אלא במקום שאמרו בפירוש כופין כגון הנושא הפסולות או כגון באותן מומין הגדולים המבוארים במקומן אבל אין לו גבורות אנשים אינו מום:

וכן נקטעו ב' ידיו וב' רגליו או נסמו ב' עיניו לא הוה מום לכופו בשוטים או בנדוי על הכתובה אבל על הגט אין כופין כלל שלא יהי' גט מעושה ובניה מאחר ממזרים ואפי' הוא מודה שאין לו גבורת אנשים אין כופין על הגט אלא כל מקום שאמרנו יוציא מבקשין על הגט ואומרים לו חכמים חייבוך להוציא ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריין

וכן מותר לגזור על כל ישראל שלא ישא ויתן עמו או לעשות לו שום טובה או בשאר הרחקות שירחקו ממנו שבזה אין כפיי' עליו שאם ירצה ימצא לו מקום והוא לא ילקה בגופו מתוך זה כיון שאין מנדין אותו כדין מנודה אך אנחנו נתפרד מעליו ויש מי שאומר שהאידנא שההרחק חושבי' כנידוי אין לעשות לו שום הרחקה רק שאומרים לו מותר לקרותך עבריין וטוב להחמיר, ואם באה מחמת טענה כגון שאין לה בן לא ממנו ולא מאיש אחר ואומרת בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה כופין אותו בשוטין להוציא בגט ונאמנת ג"כ נגדו לכופו בשוטים להוציא מיד וה"ה בשהתה עמו עשר שנים ולא ילדה אין כופין אותו להוציא אלא בבאה מחמת טענה:

אפי' יש לו גבורת אנשים רק שאינו יורה כחץ אין כופין להוציא בשהתה י' שנים ולא באה מחמת טענה אפי' אין לו ג"א אין כופין בשוטים או בנידוי להוציא דמשום תשמיש או מזונות לחוד אין כופין אלא במונע ממנה כל עניני אישות וה"ה בנודר ממנה מתשמיש או ממזונות לחוד אז כופין להוציא אפי' במונע ממנה כל עניני אישות אין כופין בשוטים על הגט ויש להחמיר לענין מעשה ולכן אם קידש אשה שאסורה לו ולאחרים בענין שצריך להוציא בגט אין כופין אותו בשוטים:

או בנידוי להוציא וכן מי שרגיל לכעוס להוציא אשתו מתוך ביתו אין כופין להוציא ואעפ"י שעי"ז אינו זכה לפעמים וגם פורש ממנה יותר מעונתה מיהא עלינו לכפותו בשוטים לזונה או לשמש עמה או ליתן לה גט ואין זה כקרא כפייה על הגט רק כדי לקיים שארה ועונתה, ע"כ לשון ההעתקה:

נ"ב סוף העמוד תקנת רגמ"ה ע' סי' י"א וסס' קי"ז וסי' קי"ט ובב"ש סי' קמ"א ס"ק ז' וסי' קט"ז טו"ז ס"ק ט' ובדגול מרבבה סס' קנ"ד וסי' קנ"ט בהג"ה סעי' ה' וע' ב"ש סי' ס"ו ס"ק י"א משמע חדר"ג דרבנן אמנם בריש סי' קכ"ח משמע שהוא דאורייתא:

הגהות על טו"ז אה"ע סי' ד' ס"ק ז' רינון נ"ב וכעין כתובות ל"ו ע"ב וכל כיוצא בזה ותמהתי שלא הביא ג' זו:

סי' י"ז ס"ק כ"ט חלק עליו כ"ב ומ"ש נמחק וצ"ל ומ"ב:

סי' ל"ה ס"ק י"ח דקרובותיו נ"ב צ"ע בתוס' גיטין ס"ד ע"א ד"ה התקבל: סי' צ"ב ס"ק ב' המגיד כ"ב נעלם ממנו ד' המגיד שם פכ"ג הל' ז': סי' ק"מ נ"ב אחר סוף העמוד מה שחסר כאן תמצא אחר ב' דפין:

סי' קמ"ו ס"ק א' משא"כ בקבלה נמחק וכ"ב בקבע זמן:

ליקוטים והערות שו"ע אה"ע

סי' א' בי"ש ס"ק א' לערב אל תנח צ"ע הא לא ישא אשה במדינה זו ובמדינה אחרת ולתלמודינו מ' אפי' לאפקועי שמיי':

שם טו"ז ס"ק א' בסוה"ד דמיירי ביש לו וא"כ לדידן דלא שייך אחרת הו"ל לרמ"א להגיה דליתא להאי דינא:

שם ס"ק ב' דמש"ה לא נקט קרא כצ"ל ס"פ:

שם רמ"א סוף סעי' ח' משום חשש זו ע' ב"ב ס' וילקוט ע"פ וינחם יצחק: שם בי"ש ס"ק ס"ז מצות פ"ו צ"ל מצות אל תנח:

סי' ג' טו"ז ס"ק א' דהיה ישראל קטן וצ"ע דכהן שקנה עבד קטן היאיך מאכילו בתרומה ותו חרש וחרשת איך אוכלין בתרומה:

טו"ז ס"ק ז' הם ס"ז צ"ל ס"ל:

שם ס"ק ח' להני תרי הפוסלים כצ"ל:

באו"ד וס"ל צ"ל וה"ל:

סי' ה' בי"ש ס"ק י"ז כמ"ש ביו"ד כצ"ל:

סי' ד' בי"ש ס"ק י"א דאילו אינו מערער צ"ע דלמא מת רבו ולא ערער והיורשים מערערים:

שם טו"ז ס"ק ד' והוה מעזי פנים כ"ה במס' כלה:

סי' ו' בי"ש ס"ק ט"ז תימא על הרמב"ם ע' מ"ש ה"ה פ"ב מה' מאכלות אסורות ה"א ולק"מ וע' רמב"ן פ' שמיני וכ"א מזרחי שם:

שם בי"ש ס"ק כ"ד ואומרת טמאה אני ע' סוטה ו' ע"א ד"ה והאומרת טמאה אני וע' מ"ל פ"ח מה' תרומות ועיי"ש:

שם באו"ד כתובות ס"ג ע"ב ד"ה אבל:

שם בי"ש ס"ק כ"ה אם נשאת לכהן לא תצא צ"ע למה הרי שויא נפשה חתי' דאי' וגם בב"ח לא מצאתי כן:

שם בי"ש ס"ק ל"א כמ"ש בסי' ד' סעי' כ"ח כצ"ל:

סי' י"א שו"ע ע' פכים מאירות ח"ב סי' ק"ל:

סי' י"ג בי"ש ס"ק א' ולזרעך אחריך כצ"ל:

שם בי"ש ס"ק כ"ב שתי שנים ואמנכם במ' גיטין תנן שתי שנים וע' טו"ז: שם בי"ש ס"ק כ"ה פסק חלבה ע"כ הולד אצל מינקת כצ"ל:

וצ"ע דלמא ממסמסא לי' בביצים וחלב:

שם בי"ש ס"ק ל"ג דהוא זמן קצר כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ל"ח אין מכירה אסורה וע' בראה"ה כתובות שם:
סי' ט"ו בי"ש ס"ק א' לפני עדות פסולי דרבנן כצ"ל:
סי' י"ז בי"ש ס"ק י"ב המגיד פי"ג כצ"ל:
מחבר סעי' ט' ע' נוב"י מה"ק חלק אה"ע סי' מ"ו:
שם בי"ש ס"ק כ"ה ע' נוב"י סי' הנ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ז כשכותב לזכרון כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק י"ח ועד"ז סובבים כצ"ל:
באו"ד שהלכו לכרכים ביתר:
שם טו"ז ס"ק כ"ג דשם וודאי ידעי ועדים כצ"ל ומלת לא נמחק:
שם חלקת מחוקק ס"ק מ"ז בר יונה איז כצ"ל:
באו"ד לידי גביית כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ל"ד לא בא אלא לחלק כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק מ"ג וצליבת קיסם ומורי הגאון חתם סופר היה מפקפק אם אין התרגום על רות ווצדוקי דלדידן לא הוה חנק כ"א ע"י סודר:
סי' י"ז טו"ז ס"ק מ"ג, כמבואר בסנהדרין וד' הטו"ז תמוהין וכי בקרא כתיב מה אמרה נעמי:
שם טו"ז ס"ק ס"ג תינשא ואזלי צ"ל ואולי:
שם בי"ש ס"ק קנ"ד הורג צ"ל הרוג:
שם חלקת מחוקק ס"ק ק"ב לא יהא אלא מצאו כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ע"א דלא כבעלה שתי תשובות בדבר דאפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה דינה כנבעלה ועוד מי העיד לדוד עלי' שלא כבעלה הא לא היא ולא הוא נאמנים בדבר וקרא הוא דדרשי' אבל לא להל':
קונטרס עגונות ס' ד' שהעד הראשון חזר ונ' דווקא חזר אבל מודה שאמר כן אבל אם כופר שלא אמר כלל תלי' בפלוגתת הפוסקים אם העד הראשון יכול להכחיש העד השני וע' ס"ק ק"ס דלא כ"כ וצ"ע:
סי' י"ט בי"ש ס"ק א' ע' ח"ס חלק אה"ע חלק ראשון סי' מ"א:
סי' כ"א חלקת מחוקק ס"ק ח' והא דאמרי' עיי"ש וצ"ע:
סי' כ"ב בי"ש ס"ק ב' בכלל גזרת יחוד ע' ר"ן פ' עשרה יוחסין: סי' כ"י טו"ז ס"ק א' דין תורה צ"ע אטו בת כהן שומרת יבם בשריפה וע' רמב"ן פ' וישב:

סי' כ"ז בי"ש ס"ק י"ג בסוה"ד וצ"ע ע' חי' רשב"א קידושין שם וצ"ע: סי' כ"ח בי"ש ס"ק ט' לא נמצא ע' חי' רשב"א קידושין פ"ב שם: שם בי"ש ס"ק י"ו משמע אם עדן וע' בב"י: שם טו"ז ס"ק ל"ד בד' המגיה אם על בנו מ"מ מעשה שהיה בבניו של בעה"ב היה ולכך דווקא בבנו ובתו גזרו:

שם מחבר סעי' כ"א עיקר בדאוריי' מקודשת ע' תוס' חולין ד' ע"ב ד"ה מותר בסוה"ד וד' המחבר צ"ע:

שם בי"ש ס"ק כ"ב וכן א' בש"ג וכן הוא בריטב"א קידושין שם:

שם חלקת מחוקק ס"ק ל"ט כממון דמי וע' ר"פ השוכר את הפועל תוס' ד"ה בדמיהן וצ"ע:

שם בי"ש ס"ק כ"ג והמעיי' בד' המאור אולי כוונתו לד' הירושלמי שהביא שם בסוף אבל פשט ד' הרז"ה לא מ' כן עיי"ש:

שם בי"ש ס"ק כ"ד שלא כדרך הנאתן ע' ריטב"א קידושין שם:

שם בי"ש ס"ק נ"ט דהוה כהלואה ע' ב"ב צ"ב ע"ב תוס' ד"ה אי דליכא לאשתלומי:

סי' כ"ט רמ"א סעי' וי"ו הגה"מ צ"ל המ"מ:

שם טו"ז ס"ק וי"ו זמן לפלוני על פיה כצ"ל:

סי' ל"א בי"ש ס"ק ט"ו מהרי"ט כ' הטעם וכן הוא בחי' רשב"א שם עיי"ש: שם באו"ד לענין תורה צ"ל חזרה:

סי' ל"ד טו"ז ס"ק ב' וק' הפרישה מאשה צ"ע דמאן יימר דאותן שנשאו בהיתר נאסרו עליו אחר מתן תורה:

סי' ל"ה חלקת מחוקק ס"ק ב' הוא ד' הרמב"ם צ"ע דלהרמב"ם אפי' מכחישתו מהני:

שם בי"ש ס"ק ב' ולא ע"י שליח וכ"כ הרשב"א קידושין מ"ד ד"ה בו ובשלוחו עיי"ש וע' ש"ס ורש"י קידושין כ"א ע"ב מצוה דרמיא עליה: סעי' וי"ו וי"א ע' ר"פ האיש מקדש בתוס' ריי"ד וריטב"א שנחלקו בזה: שם בי"ש ס"ק ט"ו ע' ירושלמי גיטין פ"ג הל' ה' הפנים שם:

שם חלקת מחוקק ס"ק כ"ו בסוה"ד וכ"כ הריב"ש מריב"ש אין ראיה דאזיל בשיטת הרמב"ן ולרמב"ן כל קרובות נאמנות בין על עצמן בין על קרובותיהם אבל לד' תוס' דלית להו סברא זאת מאן יימר דנאמנות והארכתי בזה בחי' לסוגי' זו:

שם טו"ז ס"ק ט"ז ופרכי' פשיטא לפנינו ליתא לגי' זאת:

סי' ל"ז בי"ש ס"ק ה' אם נתקדשה לאחד כצ"ל:

שם בי"ש ס"ק ז' לכן אפי' בשטר ע' בריטב"א קידושין שם שכ' בהדיא להיפך וד' בי"ש צ"ע:

שם בי"ש ס"ק ח' איך מיישב ע' תוס' רי"ד שם בהא דריבר"י שמיישב שפיר: שם בי"ש ס"ק י"ח ואפשר הטעם משום שליחות צ"ע דאטו קטנה בת שליחות היא:
שם חלקת מחוקק ס"ק ל"ח מה בכך ע' ב"י שהק' מזה חסר כאן:
סי' ל"ח בי"ש ס"ק ב' מהני תנאי בביאה ר"ל וכשם שבביאה א"א ע"י שליח ה"כ כסף ושטר א"צ אפשר ע"י שליח ועי' טו"ז:
שם בי"ש ס"ק ד' הלאו לא נשמע ע' קונטרס אחרון הפלאה:
שם רמ"א סעי' ג' רק אמר סתם צ"ע א"כ אמאי לא אתקין שמואל בגיטא דשכי"מ שיאמר תנאי זה יהא כתנאי ב"ג וב"ר ואפשר דבע"ה שאינו מבין ענין זה לא מהני:
ויע"ל דעכ"פ אינו רוצה השכ"מ למימר אם מתי יהא גט משום מקדים פורעניות שוב הו"ל תנ"כ ממילא וגם למסקנא דרבא יש ליישב כן: שם בי"ש ס"ק י"א ע' תוס' כתובות כ"ו כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק י"ד כלומר שאמר אין צ"ע הא בדאוריי' קיי"ל אין ברירה וע' בר"ן ר"פ כל הגט:
שם בי"ש ס"ק כ"ב בסוה"ד אתי שפיר כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ל' ופלוני אמר שי"ל אצלו:
שם בי"ש ס"ק ל"ו עדן יש לי זמן כצ"ל:
שם שו"ע סעי' ל"ה וביטל התנאי כאן מתחיל דיבור חדש בטו"ז ס"ק י"ז: שם בי"ש ס"ק כ"ו ואם הקפיד ע' בב"י בשם שו"ת הרא"ש דלדבריו לכאורה ליתא לכל ד' הר"ן:
שם בסוה"ד ולא כרשב"ם כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ט וד' הטור תמוהי' ע' מ"ש בזה בלקוטי הטור:
בי"ש סי' ל"ט ס"ק י"א מחלק חילוקי':
באו"ד לקמן סימן קי"ז:
באו"ד לקמן סי' ע"ז צ"ל קמ"ז:
שם בי"ש ס"ק י"ח גי'[מגי' בטור כצ"ל]:
סי' מ"ג ב"ש ס"ק ד' ולהרא"ש אין מוציאין ע' רא"ש פ' הניזקין כללי ע"א ורא"ש פ' המדיר ורא"ש פ' שבועות העדות וצ"ע וע' תה"ד סי' רי"ב: סי' מ"ד טו"ז ס"ק ח' שרב חסדא צ"ל שר"ח ר"ת שרבינו חננאל:
סי' מ"ה טו"ז ס"ק ב' שמוכח ת"ה צ"ל שמכר ת"ה ר"ת תמורת המנהג: שם בי"ש ס"ק א' דקידש אותה עם הסבלונות כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ג' הרשב"א שהביא ב"י צ"ל הרשב"ץ:
שם בי"ש ס"ק כ"ב אפי' לא שדיך לא כצ"ל:

סי' מ"ו ס"ק ב' לא משמע מתשובת הרשב"א וע' רש"י גיטין שם ד"ה קלא דבתר נישואין דייק ג"כ שהקול יוצא שנתקדשה היום ועיי"ש:
שם בי"ש ס"ק ה' מיהו נראה צ"ע הרי זה פלוגתת רבי' מאיר ור"ח ברא"ש גיטין שם:
שם בי"ש באו"ד להעיד שנתקדשה וכ"מ ל' רש"י ד"ה כל קלא דבתר נישואין ועיי"ש:
שם בי"ש ס"ק ח' בטור שכתב ובפסקי הרא"ש שחיבר הטור כ' בהדיא כד' הבי"ש:
שם חלקת מחוקק ס"ק ה' בסוה"ד בעיר הזאת וע' בלח"מ דהך בריי' דשלא לפלוני ובעיר אחרת ע"כ מיירי בדבר ברור וצ"ע:
שם חלקת מחוקק סק"ט וכן פסק הרא"ש עיי"ש וצ"ע:
שם בי"ש ס"ק י"א ש"ה כיון דנתקדשה וע' בר"ן שם:
שם בי"ש ס"ק י"ב קול שזרק קידושין כצ"ל:
שם בי"ש באו"ד משום שיצא הקול והן ד' הרי"ף דבמקום אמתלא אם ניסת לא תצא:
שם חלקת מחוקק ס"ק ט"ז מקצת קול אמנם ד' הרמ"א שכאן היה הקול קודם קידושין וע' בי"ש:
סי' מ"ח בי"ש ס"ק א' אמר סתם ול' המחבר סוף סעיף ה' לא מ' כן דכ' דווקא אם הודו ור' דמן הסתם הוו קידושין:
שם בי"ש ס"ק ה בסוה"ד לאסור עליו וע' לקמן סי' קע"ח סעי' ט': סי' מ"ט בי"ש ס"ק ב' גזל מאחד מחמש כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ג' בסימן ל"ח ס"ק נ"ו ועיי"ש:
סי' כ' בי"ש ס"ק א' קידושין לא הדרה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק י"א באחות אבי המשודך לולי דמסתפינא הייתי אומר דהמירה דווקא כי כן כ' הרמב"ם באגרת תימן דכל המימר לא עמדו אבותיו על הר סיני:
שם בי"ש ס"ק י"ד קאי על איחור כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ט"ז וידוע לי צ"ל ומודיע לו:
שם באו"ד לבטל בטל המקח:
סי' נ"א בי"ש ס"ק ד' פי"א מה' מכירה:
סי' נ"ב נ"ג שו"ע סעי' ב' וכן הבן לא קנה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ח' יפה כחה כצ"ל:
באו"ד איך כ"כ בפשיטות ע' תומים סי' ס' ס"ק ט':
שם באו"ד אז אם נתקדשה:
שם טו"ז ס"ק ג' בידה לקיים:
שם טו"ז ס"ק ד' בד' המגי' בשביל אשתו כצ"ל:

סי' נ"ד בי"ש ס"ק דר' יהודה צ"ל דר' יוסי:
שם באו"ד א"י ר"ת אינו יכול למוכרה:
שם באו"ד ואז היא יכולה כצ"ל:
סי' נ"ז דמסרה אחולי אחיל כצ"ל:
באו"ד באתה לבית בעלה כצ"ל:
סי' כ"ח בי"ש ס"ק ח' ע' סימן ע"ג כצ"ל:
סי' ס"א ס"ב שמ"א ועכשיו המנהג וע' פנים מאירות ח"ב:
סי' קכ"ד בענין הז' ברכות לאחר ימי נדה:
שם בי"ש ס"ק ה' גם יש בידו כ' דתרתי קאמר ר"ל שני' כא' וכעין זה בתוס' ביצה גבי בית שנפחת וע' חופת חתני' לשער המלך:
סי' ס"ב שו"ע סעי' ב' כמ"א חופת ב' אחיות ע' שו"ע אורח חיים סי' תקמ"ו טו"ז ס"ק א':
שם טו"ז ס"ק ה' ובסעודה שלישי' אין שם כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ז' ולחדי בסוכה צ"ל בחופה:
שם באו"ד נראה דמכשיר צ"ל דעכשיו:
סי' ס"ד מחבר סעי' ב' ברמ"א והאשה יכולה אולי הביא הרמ"א כאן ד' רי"ו ע"ד ס"ס כלומר כי בד' ימים האחרונים שי"א שפטור סמכי' ע"ד רי"ו נגד הר"ן בסעי' א':
שם טו"ז ס"ק א' בחדר מיוחד כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ז בסוה"ד נכנסו מעצמן כ' הפי' שנמשכה הסעודה עד הלילה ונ' ראי' לד' הריטב"א מדבי שמואל פ' אלו מגלחין אין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין וסעודת נישואין ודייק מנה הב"י באו"ח שם דנשואין בלא סעודה ג"כ אסור וא"כ ה"פ סעודה בלא נישואין ג"כ אסור: סי' ס"ה חלקת מחוקק ס"ק ב' כ"כ הרא"ש המעיין ברא"ש שם יראה בהיפך דמי שתורתו רשות ולא חיוב וצ"ע:
סי' ס"ו חלקת מחוקק ס"ק ד' לכתוב אלא לקנות כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ג' דוודאי ק' האיך נאמר כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ח' בתוס' דף נ"ו כצ"ל ושם באו"ד דאתמר בדף נ"ו כצ"ל: שם בי"ש ס"ק ט' אא"כ כתבה התקבלתי ע' חי' רשב"א שם מ"ש בזה: שם באו"ד המחילה א"צ קנין י"ל דהתם קאי אנדוניא ותוס' וע' בי"ש ס"ק י':
שם באו"ד ניחא דלא הגיה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק י' ואפשר אף לד' הפוסקי' כן מבואר לקמן סי' ע"ח דיכול לרפאה מכתובתה ש"מ כמ"ש הבי"ש:
חלקת מחוקק ס"ק ל"ג משמע כצ"ל:

שם טו"ז ס"ק וי"ו הרשב"א כ' בזה כצ"ל:
שם באו"ד משא"כ הכא כצ"ל:
שם באו"ד ואי לי' לי' אורחא כצ"ל:
שם באו"ד פי' רש"י מציאת האשה כצ"ל:
סי' ס"ח חלקת מחוקק ס"ק י"א בסוה"ד ומ' כתובות ט' תוס' ד"ה א"נ: סי' ס"ט שו"ע סעי' ד' איני דנך כצ"ל:
סי' ע' שו"ע סעי' ה' אם מצא שעשתה הרי אלו שלו כצ"ל:
שם בי"ש סס"ק ט"ז אין לו טענה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ח שבר את כדי כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק א' והיא בעולת בעל בחי' לכתובות כתבתי דמקרא דפ' כי תצא הוא דילפינן דנערה המאורסה בסקילה חמורה ובעולת בעל דהיינו אשת איש בחנק הקל הרי דעולה עמו:
שם בי"ש ס"ק ל"ד היינו דביררה הדברים כצ"ל:
שם בי"ש סס"ק ל"ה חסר כאן חלקת מחוקק:
סי' ע"א בי"ש ס"ק ג' משאר קרוביו פי' אפי' מאביו:
סי' ע"ב שו"ע סעי' ה' וע"ל סי' ע' כצ"ל:
סי' ע"ד בי"ש ס"ק א' אז חל האיסור כצ"ל:
סי' ע"ו בי"ש ס"ק א' והוא בריא והטור כ' כצ"ל:
בא"ד והרמב"ם השמיט כצ"ל, וע' חלקת מחוקק וצ"ע:
סי' ע"ח טו"ז ס"ק א' אלא שאין מחייבין ע' חלקת מחוקק ובי"ש וצ"ע: שם בי"ש ס"ק ב' כ' אפי' יותר וע"ש בש"ך ס"ק י"א דלא מ' כד' בי"ש: שם חלקת מחוקק ס"ק ח' אשת כהן שזנתה המעיי' בראה"ה ור"ן כתובות נ"א שם מ' בהדיא להיפך מד' חלקת מחוקק אבל לאחר העיון התם מיירי דמיד כשנשבית הי' ס' רצון:
סי' ע"ט בי"ש ס"ק א' לפי"ז כ' דבריו צ"ע וע' באבני מלואים: סי' פ' חלקת מחוקק ס"ק א' את הפה והשפתים כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ב' אין לה כח להוציא ממנו כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק י"ב לעשות בצמר צ"ע דמדינא גם בני משפחתה חייבין ואם אינם עושות הוה שלא כדין:
סי' פ"א חלקת מחוקק ס"ק ג' דהיא אומרת איני ניזונת:
סי' פ"ב טו"ז ס"ק ד' בת אצל האם כצ"ל:
סי' פ"ה טו"ז ס"ק א' שומעין לה כצ"ל:

שם ס"ק ב' א"כ צ"ל אמר רבא:
שם באו"ד בגמ' צ"ל בנ"מ ר"ת בנכסי מלוג:
שם רמ"א סוף הסי' דאם הם תכשיטין ע' בב"י דמ' שם דדווקא בתכשיטין שהוא קנה לה ולא שהכניסה לו וד' הרב צ"ע:
סי' פ"ו חלקת מחוקק ס"ק ו' כ"ש כשאינה בידה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ד' אם אמר דגנבה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק י"א ולא כח"מ ובחי' הרמב"ן שם מבואר כד' החלקת מחוקק ותוס' ורא"ש כרשב"א ס"ל:
שם בי"ש ס"ק י"ח כידוע שגנב כצ"ל:
סי' צ' חלקת מחוקק ס"ק ב' לבתו כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ד' קשה ע"ש כצ"ל, וע' מ"ש בהגהות מרן חתם סופר זצוק"ל: שם חלקת מחוקק ס"ק כ"ז דכ' שאשה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ד תי' הר"ש כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ל"א דכוונתה היה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק מ' מ"מ היא א"י כצ"ל:
שם שו"ע סעי' י"ד רשות לכותי לפדות כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק נ"א המקדיש פירות צ"ל פירוש:
שם שו"ע סעי' ט"ז על הנכסים מהני כמו שמהני כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ט סתם כדעת כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ס"ב להשאיל ולהפקיד כצ"ל:
סי' צ"א בי"ש ס"ק ה' דסבר שיעשו פשרה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ח' דמחזירים לכן הלוה ע' ש"כ חו"מ ססי' צ"ג וצ"ע: שם בי"ש ס"ק ט' לפסידא דמלוה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק א' לעכב אותו כצ"ל:
סי' צ"ב בי"ש ס"ק י"ב וע"ב בח"ש ר"ת חכמת שלמה כצ"ל:
סי' צ"ג רמ"א סעי' ג' ויכולין ב"ד ע' בית מאיר בעניני מנהגים: שם בי"ש ס"ק י"ב ב"ד מומחה וכן הוא לפנינו בנ"י שם:
שם טו"ז ס"ק כ' דאי הוה אמר הכי ס"ד כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק כ"ו ולא זכר כלום כצ"ל:
שם חלקת מחוקק ס"ק מ"ב שכ"כ הר"ן בשם רש"י ואמנם ע' בב"י תשובת רש"י מבואר דלדינא פסק כן וע' בריב"ש שהביא ב"י בסי' זה שכ' הסברא להיפך דלאחר תקנת

הגאונים גרע וע' ברמב"ם פי"ח וד' החלקת מחוקק צ"ע: סי' צ"ד בי"ש ס"ק ד' אלא כדי שאל תתבזה חסר כאן וע' בחלקת מחוקק: שם שו"ע סעי' ה' או שלא הי' לבעלה כצ"ל:.:
שם בי"ש סס"ק ז' ולא כרש"י בנ"י הנדפס מחדש כ' דלד' רש"י וודאי דלא תצא ע"ש:
שם חלקת מחוקק ס"ק ט' בסוה"ד שנשתמש בחיי בעלה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק י' נר לא' נ' דה"ה עצים לבשל ולהיפך:
סי' צ"ה בי"ש ס"ק א' דלא סגי דלא יהיב כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ח' ליכתוב בקיצור וצ"ע לפי דברי הבי"ש מה זה שכ' ולמדבריו דאינה נוטלת בשבח והיינו ג"כ בנדוניא וכ' בזה בחי' לפ' אלמנה:
שם טו"ז ס"ק ה' ושכר טרחא מיהו יש לה כצ"ל:
סי' צ"ו חלקת מחוקק דלהחזיק אמרי' כצ"ל:
סי' צ"ז טו"ז ס"ק א' המשביע אשתו וכו' כצ"ל:
שם באו"ד שכ' דעת הרא"ש כצ"ל:
סי' צ"ח בי"ש ס"ק ח' רמב"ם רפ"ט כצ"ל, ובדפוס חדש לבוב חסר בד' בי"ש כאן שורה שלימה:
בי"ש ס"ק ט' בסוה"ד ולא לקוחות וכ"כ חלקת מחוקק:
שם ס"ק י' ול"ד לאפוטרופוס כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ט' כשאמר בלשון הזה כצ"ל:
צ"ט חלקת מחוקק ס"ק ח' אפי' אין לו במה להתפרנס אין יכול למכור כצ"ל:
סי' ק' בי"ש ס"ק י"א שפר ארג כ' הרמב"ן פ' אמור כי ארג על' נחמד מתרגמ' רגיג עיי"ש:
סי' ק' חלקת מחוקק ס"ק א' פשיטא דאין גובה ע' ר"ן נדרים ס"ה ע"ב דלר"מ כתובה אפי' ביתמי עדיפא מב"ח:
שם חלקת מחוקק ס"ק ב' בפ"ק דב"ק סי' י"ט:
סי' ק' חלקת מחוקק ס"ק כ"ג ה"ה מכר צ"ע מאין פשיטא הא דלמא מצי למימר כיון דחזיתא דאינו רוצה לקנות בלא דידי נתרציתי משום נ"ר: שם בי"ש ס"ק כ"ח ולד' הש"ג וע' במלחמות ה' ב"מ שם בסוף דבריו: שם בסו"ה א"צ צ"ל א"נ ר"ת אינו נאמן:
שם בי"ש ס"ק ל"ו אז לכ"ע ע' ברא"ה לכתובות שם דחולק ע"ז:
שם בי"ש ס"ק מ"ב דלא לגבי בעדי גט כצ"ל:
סי' ק"ב טו"ז ס"ק א' כונו לבע"ח צ"ל לא:
סי' ק"ג טו"ז ס"ק י"ב בסוה"ד אלא מאה כצ"ל:
סי' ק"ו בי"ש ס"ק א' אלא אם כצ"ל:
שם ס"ק ד' יש לומר צ"ל יכולין לומר:

שם טו"ז ס"ק ג' לא אמרינן דמצווה כצ"ל:
שם באו"ד שמעיסה קמצה כצ"ל:
סי' קי"א בי"ש סס"ק ה' וליתא וע' ברא"ש כתובות וק"ל:
שם ס"ק י"ד אין גובה בב"ד כצ"ל:
סי' קי"ב בי"ש ס"ק י"ד ועיי' בש"ס ועיי' בב"י:
שם בי"ש ס"ק ט"ו לגבות מן המשעובדים ר"ל לפרנסה:
שם בי"ש ס"ק י"ז עדיפה צ"ל מדיפה:
סי' קי"ב מחבר סעי' י"א עד שיבגרו כאן שייך טו"ז ס"ק ט"ז:
סי' קי"ג חלקת מחוקק ס"ק י' ליתן לה עישור אז אין נותנין כצ"ל: סי' קי"ג ס"ק א' נ"ל השיאה כצ"ל:
באו"ד נ' כגאון כצ"ל:
באו"ד כגאון השני כצ"ל:
באו"ד ובטור כשהביא כצ"ל:
סי' קי"ד בי"ש ס"ק וי"ו כ' בפרישה כצ"ל:
שם ס"ק י' הרי ה"ה בנשאה:
שם טו"ז ס"ק ג' כ' דקאי אלעיל מכי' כדמי' היוקר ועי' בי"ש: שם טו"ז ס"ק י' דעתו שתהי' כצ"ל:
שם ס"ק י"ב והרי אינו עמה כצ"ל:
שם חלקת מחוקק ס"ק ט' על כל הדינים כצ"ל:
סי' קט"ו חלקת מחוקק ס"ק ד' ומיהו קשה עי' ס' תורת השלמים סי' קפ"ה ס"ק ח':
שם בי"ש ס"ק א' כלל ל"ב סי' ח' כצ"ל:
שם בי"ש סס"ק ב' ריש חולין ד"ה השתא בהמתן:
שם בי"ש ס"ק ד' ביו"ד סי' קפ"ה כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ו' בסוה"ד משום ש"ר ואמנם בתשו' ע' הרא"ש גבי אשה שהמירה כ' דמשום שכ' ג"כ יוצאת שהרי משום לעז הבנים דינה כעוברת: שם חלקת מחוקק ס"ק ה' לא בעי' כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ט"ז ואין הבעל חייב עיי' רש"י פ' ויגש לאלקי אביו יצחק מכאן שחייב אדם יותר בכבוד אביו מכבוד זקנו משמע דעכ"פ גם בכבוד זקנו חייב:
שם טו"ז ס"ק ט' דלא צריך התראה אלא כצ"ל:
שם ס"ק י"א טו"ז טעות סופר במה שכתב כצ"ל:
שם בא"ד דקיי"ל כרבא כצ"ל:

סי' קט"ז בי"ש ס"ק א' ואיתא שם כצ"ל:
שם באו"ד למה כתבו ע' רשב"א יבמות פ"ה שם יישוב לקו' זו:
שם באו"ד הוא מרגילה כצ"ל:
שם באו"ד וראי' שלו כצ"ל:
באו"ד אז זוכה כצ"ל:
סי' קט"ז חלקת מחוקק ס"ק ג' דמחיל לה כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ד' אפי' בהיכר בה כצ"ל:
סי' קי"ז בי"ש ס"ק ט"ו נכפה לזמן או שאר כצ"ל:
סי' קנ"ה טו"ז ס"ק ג' יהיב לה כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ה' אבל לשאר דיבור חדש:
שם בי"ש ס"ק י"ט היה מקום כצ"ל:
שם ס"ק כ' היינו מעת לעת כצ"ל:
ליקוטי טו"ז אה"ע:
סי' י' ס"ק ב' כל דין תנאי צ"ע דעכ"פ תנאי כפול א"א כמ"ש תוס' וע' בי"ש וצ"ע:
שם ס"ק ג' הרי"ף לא הביא צ"ע דאדרבא הרי"ף לא הביא כ"א לשנא קמא: שם ס"ק ד' אמאי לא משני קו' זו איתא בחי' רמב"ן גיטין שם:
סי' ע"א ס"ק ד' אבל מצוה ע' חלקת מחוקק וצ"ע:
סי' ע"ח ס"ק א' לפדותן יותר מדמיהן כצ"ל:
סי' ע"ט מ"ה כראה ע' מ"ש באבני מלואים בזה:
סי' צ"ב ס"ק ג' דתוכל לומר אני רוצה כצ"ל:
סי' קי"ב ס"ק ד' דלא רצה לזוכה צ"ע דהרי לא קיי"ל דאיבה היינו איבה דמזונות כ"א דלמא מסר לה למוכה שחין ע' חלקת מחוקק סי' ע"ח: סי' קי"ט ב"ש ס"ק ב' ואתי' קרא צ"ע הרי לא יוכל לשלחה ללאו אתא ולכהן שלקה ובישראל הוא דניתק לעשה וע' בגמ' שם וצ"ע:
שם ס"ק ג' א"כ פוסק כבי"ש ולמ"ש תוס' דהאי אתיא כבי"ה א"ש: שם טו"ז ס"ק ז' לפרוצה ורעה ע' פ' הבע"י וצ"ע:
שם ס"ק ח' ל"ל אחר צ"ל איש:
שם ס"ק י"א מצד תקנת חכמים ויש לדקדק קצת מהא דפ' הכותב דאמר רב יוסף כל היכא דאמור רבנן לא ליזבון לא הוה זבינא ובמקח הנעשה באי' פלוגתא בין הפוסקים:
שם ס"ק ט"ז ובגרושת ישראל כצ"ל:
שם ס"ק י"ח אפי' אם בא עלי' ר"ל בזנות:

סי' ק"כ בי"ש ס"ק א' וקשה א"כ פי' מאן דס"ל הכי מוקי סוגי' דחש"ו כר"י אבל לר"א פסול וע"כ הקו' על הטור דווקא:
שם בחלקת מחוקק ס"ק י"ג גט בטל כצ"ל:
שם ס"ק כ"ד משום עדים כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ד' חסרון הניכר כצ"ל:
שם ס"ק ח' בדין דהרמה כצ"ל:
באו"ד חוב לשלם לו דמים כצ"ל:
שם ס"ק ט"ז להר"ן והרא"ה כצ"ל:
שם ס"ק כ' וודאי לא מהכי כצ"ל:
סי' קכ"א ר"י וכ"א צ"ל ור"ל:
שם טו"ז ס"ק ד' הגט אין בו ממש צ"ע לא יהא אלא שביטלו לגמרי הרי חוזר ומגרש בו ואפי' למאן דס"ל אם ביטל הגט איכו חוזר ומגרש הכי השליחות בטל אבל לא הגט:
שם באו"ד בשעת כתיבתו צ"ל כתינתו:
סי' קכ"ב שו"ע סעי' א הגה וליתן לה שניהם כאן שייך טו' ס"ק ב': באו"ד מחבר הרב שבעיר טו"ז ס"ק ג':
ויש לבעל לחזור טו"ז ס"ק ד':
גם מקנה טו"ז ס"ק ה':
עדיין לא נחתם טו"ז ס"ק ו':
סעי' ב' ויוליך לה טו"ז ס"ק ז':
שם טו"ז ס"ק ב' אמרינן בהמגרש אבל לא קיימא מסקנא הכי:
שם בי"ש ס"ק ה' והלשון מגומגם כ"ל וצ"ל אפכא הסופר להבעל:
סי' קכ"ג בי"ש ס"ק א' לא הוה אלא חשש ר"ל בעדים דלר"א הטעם משום מזוייף מתוכו:
שם ס"ק ה' לשטת הרמב"ם ואף דלד' ר"י ל"ק קו' תוס' אבל הרמב"ם לית לי' שטת ר"י דא"כ לא הו"ל לאתויי הא דכ"ה כלל וצ"ע:
שם בי"ש ס"ק ל' לא היה בטופסי גיטין צ"ע הרי עכ"פ ל' אחר וכמ"ש תוס':
שם ס"ק ח' ע' מ"ש בענין זה בס' תבו"ש יו"ד סי' א':
באו"ד ומ"מ הגט בטל ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהרמב"ם מרי' דהאי דינא לטעמי' דס"ל במקום עידי חתימה לא בעי' עידי מסירה ומיירי בלא עידי מסירה:
שם טו"ז ס"ק ז' מפני הרואין כצ"ל:
שם באו"ד להתיר במזיד ר"ל לצורך חולה המצוה:
שם ס"ק ח' ולא צריך להזכירו כצ"ל:

סי' קכ"ד בי"ש ס"ק ה' לשחוט בשן י"ל דלקוחה עכ"פ בעינן למאכלת עצמה דהיינו הצפורן דאם לקח הבהמה בידו והעביר השן או הצפורן לא הוה שחיטה משא"כ בגט דאפי' נתן הגט בחצירו ונתנו לה מגורשת דלא כ' וגרשה:

שם בי"ש ס"ק י"ט אלא נתן לה צ"ל ונתנו לה:

באו"ד דהיא יודעת להקנות לי' כצ"ל:

שם טו"ז ס"ק י"ח ותשרף צ"ל ותירק:

סי' קכ"ה בי"ש ס"ק ג' בסוה"ד ובטו"ז יו"ד כצ"ל:

שם טו"ז ס"ק י"ד כיון דכתוב ספר כצ"ל:

סי' קכ"ו בי"ש ס"ק א' ולא כמ"ש באו"ח הו"ל למכתב ולא כרמ"א או"ח סי' ש"ו סי"א וע' סמ"ג שם:

שם בי"ש ס"ק ג' דשם משמע ר"ל פ' כל הגט גבי הכותב טופסי גיטין: שם בי"ש סס"ק ז' גרש ירחים טפי הו"ל למנקט במספר ירחים:

שם בי"ש ס"ק ט' רועה היא אבל בשמות המספר הוא להיפך:

שם בי"ש סס"ק כ"א לשון הגט בלשון ארמי כצ"ל:

שם בי"ש ס"ק כ"ו בענין שפת וע' רמ"א סי' זה סעי' י"ב:

שם בי"ש ס"ק כ"ז ג"פ וא"ש ר"ת גט פטורין ואגרת שבוקין:

שם בי"ש ס"ק ל"ב כ' לעיל אין צריך כצ"ל:

שם טו"ז ס"ק ח' איני יודע ע' חלקת מחוקק:

שם טו"ז ס"ק כ"ב רביעי הוא כ"א כצ"ל:

שם טו"ז ס"ק כ"ד כד' הרא"ש הוא תמוה כצ"ל:

סי' קכ"ז בי"ש סס"ק ז' דהא להדיא מ' וע' טו"ז:

שם טו"ז ס"ק ב' קידושי טעות ולפי"ז אם נשאת אסורה לחזור וצריכה גט: סי' קכ"ח בי"ש ס"ק ז' ע' הגהות מכן בזה:

שם שו"ע סעי' ג' כמ"א שקורין הכעדש ע' שו"ת ח"ס חלק אה"ע:

שם שו"ע סעי' ד' ועיר שסיפוקה ע' חתם סופר חלק אה"ע:

שם שו"ע סעי' ה' על מי בורות ואין לכתוב מימי חתם סופר חלק אה"ע: שם שו"ע סעי' ו' ולא מעינות ע' חת"ס חלק אה"ע:

סי' קכ"ט בי"ש ס"ק א' ע' הגהת מרן חתם סופר:

שם בי"ש ס"ק ב' וכן מנהג באשכנז ע' הגהות חתם סופר:

שם שו"ע סעי' ה' בהגה וחנוכה בהא כן הוא בנחלת שבעה, מרן חתם סופר: שם שו"ע סעי' ז' יש ספק ע' הגהות מרן חתם סופר:

שם שו"ע סעי' ט' אם לא הזכיר ע' הגהות מכן חתם סופר:
שם שו"ע באו"ד או שתוקו ע' הגהות מרן חתם סופר:
שם שו"ע באו"ד אם הוחזק ע' שו"ת חתם סופר חלק אה"ע:
שם בי"ש ס"ק כ"א ומבורר בגט מי הוא המגרש כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק כ"ד ע' הגהת מרן חתם סופר:
שם דגול מרבבה ע' לקמן וע' הגהות מרן חתם סופר:
שם בי"ש ס"ק ל"ד ע' הגהות מרן חתם סופר:
שם מחבר סעי' י"ט ברמ"א שני גיטין ע' הגהות מרן חתם סופר:
שם בי"ש ס"ק ל"ט צריך לכתב כצ"ל בלא וי"ו:
שם בי"ש ס"ק מ' לשון גירות כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק מ"ג בחנכה כצ"ל:
שם שו"ע סעי' ל"א ע' הגהות מרן חתם סופר:
שם חלקת מחוקק מלכא צ"ע למה לא נכתוב בהא ככ' בתורה:
בי"ש ס"ק מ"ט ע' בס"ש ר"ת בס' שמות:
שם טו"ז ס"ק ה' במשנה בראשונה כצ"ל:
באו"ד ששם זה עיר צ"ל עיקר:
שם ס"ק כ"א ה"מ לקמן צ"ל המכונה קלמן:
שם ס"ק כ"ג כ"ל לפרושי צ"ל ל"ל לפרושי:
שם ס"ק כ"ה לכתוב בעברית דמתקרי כצ"ל:
שם ס"ק כ"ט מצות דברי' צ"ל מקצת דברים:
שם ס"ק ל"ה שקורין לס"ת מי ששמו אייזק חסר כאן שאלתיאל[פי' כך קורין לפעמים מי ששמו אייזק] ואז קרוב הדבר לכתוב יצחק המכונה אייזק: באו"ד הכרת צדיק צ"ל הברת:
באו"ד ב' יודין אלא בחושן כצ"ל:
שם באו"ד בעלי' גרשון צ"ע פי' דברי' אלו:
באו"ד בנביא צפניה כצ"ל:
באו"ד שגם אבתיו היו צדיקים הו"ל למימר דכל נביא שהוזכר:
שם אביו גם אביו היה נביא מגילה פ"ק:
שם באו"ד נפתלי המכונה הירץ כצ"ל:
שם באו"ד ה"נ ידדיה כצ"ל:
בי"ש שמות אנשים שם אברהם שיש לה קבלה כצ"ל:
אהרן וא"צ לכתוב ארון ע' הגהות מרן חתם סופר:

אליהו בה' מקומות מלא רש"י פ' בחקותי:
באו"ד חותם עצמו אלף למד יוד כצ"ל:
שם סענדר ע' הגהת מרן חתם סופר:
בנימן חסר ע' הגהות מרן חתם סופר:
אות גימל הבעל חותם את עצמו באלף אין הולכין כצ"ל:
גומפלין שחתם את עצמו כצ"ל:
אות ו' וואלק עיי' בזה בס' טיב גיטין למהר"ז מרגליות:
אות י' המכונה פארגין כ"כ באל"ף אם נקרא בפתח, כצ"ל:
אות שי"ן מפני שהוא שם רוח רעה ביומא פ' יוה"כ:
באו"ד ר' שבתאי וביומא פ' יוה"כ שבתאי מוקיר פירי:
באו"ד ובש"ס פסק צ"ל ובס"ש בס' שמות:
שמות נשים אות ג' על שם הצבע כצ"ל:
אות ד' והאל"ף מורה על הפתח כצ"ל:
סי' ק"ל בי"ש ס"ק ב' וה"ה ר"ת והכי הוא כמזויף כצ"ל:
שם שו"ע סעי' י"ג הגה וי"מ ר"ת ויש מכשירין:
שם בי"ש ס"ק כ"ט וג' שיעשו כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק א' וכשר צ"ל וקשה אמאי לא נימא:
שם ס"ק ז' או השמאלי צ"ל על השמאלי:
באו"ד וכן יעקב צ"ל ובן יעקב:
סי' קל"א טו"ז ס"ק ב' האי י"א הוא בריי"ף כצ"ל:
שם שו"ע סעי' ד' ספק גירושין וע' ריש כל הגט תוס' ד"ה הא קמ"ל דאין ברירה:
סי' קל"ב בי"ש ס"ק ט' מנ"ל להמחבר גם הטור כ' כן:
שם ס"ק י"א בי"ש גט כזה:
שם בי"ש ס"ק י"ג משום שכר ע' תוס' ד"ה מעולם דלא אמרי' כן והכא הטעם דסבר וודאי שלו הוא:
סי' קל"ג טו"ז ס"ק ד' בסו"ד החתימה לחה:
סי' קל"ד שו"ע סעי' ג' הג"ה מ"ש בשם הרא"ש והוא ברא"ש פ' השולח: שם בי"ש ס"ק ג' וכשהוא אני צ"ל אומר:
שם בי"ש ס"ק ד' בזה אין חילוק כצ"ל:
סי' קל"ה בי"ש ס"ק ו' דהרמ"ה חולק וע"ש בחי' רשב"א:
סי' קל"ו שו"ע סס"ב ה"ז גט כאן שייך טו"ז ס"ק א':

שם סעי' ב' ויש מי שאומר כאן שייך בי"ש ס"ק ב':
שם שו"ע סעי' ז' יקנה לה אותו רשות כצ"ל:
סי' קל"ז בי"ש ס"ק ג' ישוב לפי"ז ע' חי' רשב"א גיטין שם:
שם שו"ע סעי' ב' או באלו צ"ל באלא:
סי' קל"ט שו"ע ססי' ספק מגורשת כאן שייך טו"ז ס"ק י"ג:
שם בי"ש ס"ק י"ב ויש מי שכתב מתחיל הדיבור:
באו"ד כשאר פוסקים חוץ לד' אמות כצ"ל:
סי' קמ"א שו"ע סעי' ח' ואפילו אם השנים כאן שייך בי"ש ס"ק ט': שם שו"ע סעי' י"ג הגה כפל דברים כאן שייך טו"ז ס"ק י"ב:
שם שו"ע סעי' מ"ג שליח קבלה ע' תוס' רי"ד ריש האיש מקדש וריטב"א שם: שם בי"ש ס"ק ס"ה דנתן לו רשות לשלוח כצ"ל:
באו"ד אפי' אם יש לו אונס כצ"ל:
שם שו"ע סעי' נ"ה שטוען שעשאו שליח כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק ע' הגט הבא ממה"י צ"ע הרי להרמב"ם אפי' מיד הבעל סגי בעידי חתימה מדאוריי' אבל עידי חתימה צריך ומאי נ"מ מאותן עי"ח אע"כ דגט דומה לשטר מקנה דכ' בהדי' בירמיה וחתום והעד עדים למען יעמדו וגו' דהיינו על כרחך עי"ח והרמב"ם מיירי משטר חוב וכיו"ב שרוצה להפקיע ממון ע"י עי"ח כה"ג כ' הרמב"ם לא זולת:
שם בי"ש ס"ק ע"ז דהרא"ש פוסק צ"ע הרא"ש לא כ' כ"א להחמיר כר"ה אבל לא לקולא ואם אשת כהן היא אסורה לו:
שם באו"ד נאמן השליח היינו כשאמר בפ"נ עיי"ש:
שם בי"ש ס"ק ע"ט דלא בא הבעל ע' רש"א שם מ' דלד' תוס' מתני' במכחיש ע"ש אמנם י"ל דד תוס' דכשהיה בידו אמר שהוא לגירושין:
שם מחבר סעי' נ"ז ואע"פ שהיא כצ"ל:
שם בי"ש ס"ק פ"ד דסוגי' זו וכ"כ בחי' רשב"א:
שם טו"ז ס"ק ד' דב' שטרות צ"ל דבר שבערוה:
שם טו"ז ס"ק י"ז מסירת הגט מן הבעל כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק כ"ו השליח השני כצ"ל, וע' בי"ש:
באו"ד אלא שליח צ"ל שלא תימא:
שם טו"ז ס"ק כ"ו שהרי כתב לו כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק כ"ז לא ממסרן לשליח אלא כשמוסר כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק ל"א באומר תניהו לי היום כצ"ל:

שם טו"ז ס"ק ל"ו בזו יכוין צ"ל יכול:
שם טו"ז ס"ק מ"ד נלע"ד ע' ריש התקבל ואשתך אמרה התקבל מ' ג"כ כד' הטו"ז:
שם טו"ז ס"ק מ"ה ע' חי' רשב"א שם:
שם טו"ז ס"ק מ"ז אין חוזרין צ"ל גוזרין:
סי' קמ"ב מחבר סס"א וכ' לי דהאדנא וכ"כ הרמב"ן בחי' גיטין שם: שם מחבר סעי' ו' ולא הספיק לומר בפ"נ בפ"נ פסול כצ"ל:
שם מחבר סעי' ז' הג"ה ולכן אלם כצ"ל:
טו"ז ס"ק א' בענין ג' כ' דצ"ל בעי' ב' וכ"ל עידי קיום דאילו ג' לב"ד גם כאן צריכין כמבואר דנתנו לה בפני ג':
שם טו"ז ס"ק י"ד א"צ חד צ"ל א"כ חד:
באו"ד בדברים שנים צ"ל שונים:
באו"ד ד' הרמב"ם צ"ל הרמ"ה:
שם טו"ז ס"ק י"ז ואם נתנו נאמנת צ"ל והם נתנו:
סי' קמ"ג בי"ש ס"ק ד' מברייי' זו וכ"כ הרמב"ן בחי' גיטין שם: שם בי"ש ס"ק כ"ג בשם הרמב"ם צ"ל הרמב"ן:
באו"ד משום דהוה שיור הר"ן כ"כ אברי' שם ולא לדידן דקיי"ל ע"מ הוה שיור:
בי"ש ס"ק כ"ו דפוס חדש ובנים מהראשון מותרים צ"ל ממזרים:
שם בי"ש ס"ק כ"ח אפילו בקוצב וכן הוא בחי' רשב"א גיטין שם: שם בי"ש ס"ק ל' כ' זוז זה צ"ל חזר ואמר:
שם בי"ש ס"ק ל"א בשם הרמב"ם צ"ל הרמב"ן:
שם טו"ז ס"ק ז' כדעת הרמב"ם צ"ל בדעת:
שם טו"ז ס"ק ט"ז שיש שם תנאי כצ"ל:
שם טו"ז ס"ק י"ב והק' ב"י חסר כאן פשיטא וכ' לתרץ כצ"ל:
סי' קמ"ד בי"ש ס"ק ה' דפוס חדש ספק א"כ צ"ל א"ד ר"ת איסור דאורייתא: שם טו"ז ס"ק ה' כי ניים ושכיב ע' בי"ש וחלקת מחוקק:
סי' קמ"ה טו"ז ס"ק ה' יודה האמת צ"ל יודע האמת:
סי' קמ"ו טו"ז ס"ק א' בקבלה צ"ל בקבע לה זמן:
סי' קמ"ז בי"ש ס"ק ג' הוה כאילו אמר ויש עוד לומר דגזרי' נמחק אטו לא נמחק:
סי' קמ"ח בי"ש ס"ק ד' ב"ש לטעמו וכ"כ בחי' רשב"א שם להדיא בשם הירושלמי:
סי' קמ"ט בי"ש ס"ק ה' דפוס חדש ועיין צ"ל ועדיין:
סי' קנ"ב טו"ז ס"ק ז' תי' הר"ן וכן הוא בתוס':

שם בי"ש ס"ק א' ופסקו כמ"ד צ"ע דלמ"ד פלגי' הרי נאמן מכאן ולהבא ותו דל' חוששין קאי גם למפרע אם קבלה קידושין ואח"כ אמר הבעל שהיתה אז מגורשת וצ"ע:
שם בי"ש ס"ק ב' אבל אינו יוכל צ"ע למה לא נימא שויא חתיכא דאיסורא: סי' קנ"ד סעי' ב' מחבר דפוס חדש חסר ולך אינה יכולה לקבל:
סדר גט ראשון דפוס חדש אות י"ח יש לכתוב כדבריהם כצ"ל:
אות כ' אם נשתקע ממנו שם דיהדות ואם הוא בדרך שהיו כותבין כשהיה פלוני דמתקרי פלוני או פלוני המכונה פלוני כותבין גם עתה כן כצ"ל מסדר הגט של ר"מ ר' יוזעפעס:
שם בדפוס חדש צ"ל אין נוהגין לכתוב:
אות כ"ה או כשהרב צ"ל אז כשהרב, באו"ד כותבין הגט צ"ל בגט, בדרך שיש לחוש כצ"ל, כותבין בגט כצ"ל:
אות ל' דפוס חדש אפי' אם יוכל לכוין כצ"ל:
אות ל"ב דפוס חדש אפי' אם מערבין כצ"ל:
אות מ"ח דפוס חדש מגו מודעי כצ"ל:
אות כ"ב אן דיא כתיבה אדר חתימה צ"ל אונד אן דער חתימה סדר הגט של ר"מ ר"י:
אות נ"ג אן דיא כתיבה אוכד אן דער חתימה כצ"ל:
אות פ"ט דפוס חדש לפסול הגט כצ"ל:
אות פ' דפוס חדש ביותר שיהי' כצ"ל:
באו"ד דלת או ריש כצ"ל:
אות צ"ב דפוס חדש או אם נזדמן צ"ל או:
אות ק"פ דפוס חדש דער בעל פלוני כצ"ל:
אות ר"ו דפוס חדש געהערט פון דיין חבר צ"ל אז דיין חבר:
אות רי"ד דפוס חדש קיין דיבור געהערט כצ"ל:
באו"ד דנפקו מגו מודעי כצ"ל והשאר ט"ס:
סדר גט שני אות נ"ו דפוס חדש אז מעידים כצ"ל:
אות ס"א דפוס חדש האיך יאמר צ"ל אך יאמר, באו"ד ידך כידו ועשייתך כעשייתו ודבורך כדבורו, באו"ד ליפול הגט כצ"ל:
סדר גט שלישי דפוס חדש אות מ' הבעל לידך כצ"ל:
אות מ"ו דפוס חדש ששלח ליך בעליך כצ"ל:
סי' קנ"ה בי"ש ס"ק כ"ט כיון דליכא חשש כצ"ל:
סי' קס"ח בי"ש ס"ק ט' ע' לעיל סי' קי"ב:
סי' קס"ט בי"ש ס"ק כ"ב של עכו"ם והפקיר ע' מגן אברהם:

סי' תקפ"ו ס"ק ה' שדחה ד' הב"ח, ועיי"ש:

ליקוטי נוב"י מהדורא קמא חלק אה"ע

סי' ב' ע"י שליח א"א לגרש בע"כ ויש להביא קצת ראי' מפ' השולח מעובדא דגידל בר ר' עילאי דאמרה לשליח תא למחר ומנ' דאינו מגרש בע"כ ע"י שליח:
סי' י"ג שהמינקת תהיה פנויה ע' ס' בית מאיר סי' י"ג מ"ש בזה כפתור ופרח:
סי' י"ד ומקום הניחו לי ע' בס' אבני מלואים סי' י"ג מ"ש בזה ותמצא נחת:
שם הרי שתלה האיסור בדידי' כ"ל דקתני יוציא מי שבידו להוציא: סי' כ"ו דלא מצינו לגזור ואף דגזרו על חלוצה משום גרושה אף דאינה כ"א בלאו י"ל איסור כהונה שאני:
סי' כ"ט ד"ה ויש עוד קצת ראיה וכן ד' הראב"ד בסוף הל' כלאים אבל ספ"ט מה' טומאת מת חזר בו וע' כסף משנה שם:
סי' ל' ד"ה ואף שבמס' חולין שאוסר הבכור צ"ע דדיין אסור ליקח שכר על הוראתו משום מה אני בחנם והא דדינו בטל מלתא אחריתי הוה ועכ"פ אם אינו מתבטל ממלאכתו אסור ליקח שכר משא"כ העדים אינם מחוייבים להיות עידי הגט אלא שאם נטלו שכר עדותן בטילה וע"ז כ' רמ"א דאין לוקח שכר על העדות כי אם על שאסרו עליהם האשה:
סי' מ"ו ד"ה אמנם מה שנלע"ד ששמעה צ"ל שמשעה:
שם ד"ה שורש ד' הירושלמי דבכת א' כצ"ל:
סי' ע"ב ד"ה הכלל העולה המעיד היום לעד המעיד כצ"ל:
שם ד"ה אפילו אם יאמר מחמת אונס נפשות כצ"ל:
סי' ע"ח ד"ה הנה כל משכיל ישראל מצווה להיות שומע כצ"ל:

ליקוטי נוב"י מה"ת חלק אה"ע

סי' א' אמנם הברכות צ"ע מ"ש מנשים דמברכות על מ"ע שהזז"ג:
סי' י"א ד"ה ועוד שאיך נימא אפילו שתעבור צ"ע הרי משנה אחרונה באשת כהן שנאנסה מיירי ולא חשודה כלל אאי' אשת איש:
סי' י"ב מחויב בעלה לגרשה וק' א"כ הדר משכחת אשה דלגירושין עומדת והדרא קו' תוס' לדוכתא פי' דאם כתב סופר טופסי גיטין יהא כשר לגרש אשה זאת:
סי' כ' סוף הסי' מעפ"י שנים עדים ל' ירושלמי ריש סוטה וצ"ע: סי' כ"ג סוף הסי' דר"י שוי' חד"א יש לומר התם כדר בטעות הוה דלא אסיק ר"י אדעתי' דרשה דאתם אפי' מוטעין אפי' מזידין:

סי' כ"ז בהג"ה מבן המחבר בשביל כ"ד חדשים אמנם דלמא משקר משום דזילא ליה למנסב זונה דחבריה בפני הכל ואיהו עיניו נתן בה ומשקר כי ממנו הרה:
סי' ל' בסוף הסי' לא תצא כצ"ל:
סי' ל"א מה שהקשה עלי בטילה ע' לקמן ד"ה אגרת הזה:
סי' ל"ה ד"ה ולא דבר נכונה אף שמכניסין וכן מ' מד' רש"י גבי ר"נ התיר לדבי ריש גלותא עיי"ש:
בהג"ה מבן המחבר שיקיים מצות פו"ר צ"ע התם מצודה פרוסה לכל אבל הכא הרי יכול לישא אחרת:
סי' ל"ו ההיתר הג' הוא רק מדרבנן צ"ע דכולא מלתא דא"א חטא איתא פ"ק דשבת גבי רדיית הפת שהוא ג"כ דרבנן:
שם ד"ה אמכם המשנה למלך דניחא לי' למעבד כצ"ל ותיבת לעם הארץ טעות: סי' כ"ג ד"ה אמכם לא מצאתי שהם ידעו דבר ברור לכאורה ממה שאמרו הן הן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה משמע דלא בעינן שיחזו רק המעשה: סי' ע"ה ד"ה ועוד נלע"ד דאם מכחשת בעי' עדים ל' זה צ"ע דממ"נ אם הבעל ידע שזנתה הרי אפי' מכחשת א"צ עדים ואם לא ידע וודאי בעי' עדים לאוסרה על בעלה ונקוד הירושלמי' סוף גיטין על בית שמאי דאמרי ערוה בעדים:
סי' פ' ד"ה ומ"ש מעלתו אם לא אמר בפי' הנה תוס' פ' השולח כתבו ולכך אומרים כדת משה וישראל, וא"כ אפשר דאם בכיון לא אמרו גלי אדעתי' דאינה מקדש אדעתי' דרבנן:
סי' פ"ב נואף שנשא בעולתא דידי' צ"ע מנא ידעי' דבעולתא דידי' היא דלמא מדאפקרא נפשה לגבי דידיה אפקרא נפשה לגבי אחריני וכד' הרמב"ם בה' ייבום ואם נתעברה מביאה ראשונה וודאי היתה בעולה דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ואם גם די"ל בתוליה כשרו מ"מ מדי ספק לא נפקא: סי' צ"ו דווקא בעברה וצ"ע אטו בחבלה בשוגג הבעל חייב לשלם: סי' קי"ד ד"ה ואמנם הב"י הביא משום דכעין דאורייתא צ"ע דאטו במיאון נשואה דווקא מיירי ותו דלב"ש אין ממאנין כ"א ארוסות ולא נשואות והנה ריש פ' השולח גידל בר רעילאי שלח גט ולא קבלתו דביתהו מ' שהיתה אשתו ואשכחה דיתבא וקא נוולא וע"כ לאו בב"ד כוולא ואפ"ה רצה ליתן לה הגט: סי' קכ"ט ד"ה והבאתי ראי' שישבע עד"ר צ"ע דא"כ דנתינת גט צריך ב"ד אטו כל השולח גט בב"ד צריך שישלח ומי ישביע הבעל אם ישלח שלא בב"ד: באו"ד דהיינו בפני השליח ואם הבעל חולה שאינו יכול לילך אחר השליח והאשה מאי איכא למימר:

סי' קל"ב ד"ה ומה שמעל' השיב דהא סוקלין צ"ע מאי ענין חזקה דסוקלין לכאן דהתם היינו כהוחזקה כדה בשכונותיה שהוחזקה בכך כדאמרי' התם בקידושין שהוחזקה שהיא אמו והוא בנה משא"כ חזקה דווסתות למ"ד ווסתות דרבנן לא הוה רוב גמור ואוקמה אחזקת טהרה:

סי' קמ"א ד"ה אמנם התוס' אי אפשר להטיל לא ידעתי למה לא הרי ד' בכי אדם יכולים להטיל בבת אחת ד' ציצית בד' קרנות:

ליקוטי חתם סופר חלק אה"ע חלק ראשון

סי' ו' ד"ה אבל יותר שאין אנו תולין כצ"ל:

ססי' ח' תקפ"ח צ"ל תקפ"א כי בשנת תקפ"ו כבר ישב הגאון שערי תורה בואפאלטשאן:

סי' י' ד"ה ואי משום דחיק ומוקי כצ"ל:

סי' י"ז ד"ה והאמנם איך ימנעם כ' דאחינוך דעי"ז שרואה כי הדבר מגונה מה"ט ימנע מזה:

סי' י"ח ע' נוב"י מהדורא תנינא סי' כ"ח כ"ט ל':

סי' י"ט ד"ה והנה מ"ש ה"ר אברהם הוה מצי לאתויי כצ"ל:

סי' כ' ד"ה והנה להרמב"ם דלא תבשל כתיב צ"ע בלא"ה מאן לימא לן דמבשל בחמה חייב מ"ש ממבשל בחמי טברי':

שם באו"ד אדעתי' דנפשי' בשביל ישראל לשון זה צ"ע:

סי' מ"ג מהמקובץ אם יבוא הרוג צ"ע דבעלי הארכי גופם מעידין מפי אחרים שמת תחת ידם ואין לזה דומה לשטרות העולין בערכאות שנעשה המעשה בפניהם:

סי' מ"ד ד"ה והנה הר"דך אבל כתובה בפנינו כצ"ל:

סי' מ"ח ד"ה יקרתו הגיעני יעקב בער ווא״יזענשטאדט תימא בעיני למה לא סמכו ג"כ על המכתבים שקיבל בכל עת מא״יזענשטאדט דע"י חותם בי דואר נודע ממילא איזו א״יזענשטאדט ויותר מזה שאשתו כתבה לו לשם מכתבים ואולי לא היו המכתבים בעולם וגם העדים לא ראו אותם היטב:

סי' ס"ח ד"ה אך סוגיין שהוא שלשים מבוטין כצ"ל:

סי' ע"ג ד"ה איברא החמירו בכלאים כצ"ל:

סי' ע"ה ד"ה והנה בכתובות לא יאמנו כצ"ל:

סי' פ"ו ד"ה וראיתי לרשב"א דבימי המשנה כך כ' תוס' ב"ב קס"ב ע"א ד"ה לפי שאין למדין עיין שם והוא תימא:

סי' צ"ו ד"ה והנה לרש"י וא"ת נאמן צ"ל ואתיא נאמן:

סי' צ"ז ד"ה ובמאי דשדר ה"ז נזיר ויש להביא ראי' מכנוי נזירות למ"ד לשון שבדו להם חכמים ומ"מ הוה נזיר לכל מילי:
סי' ק"י ריש הסי' עפ"י תנאי כצ"ל:
סי' קי"א סוף הסי' הקידושין והייחוד צ"ע למה הקדים הייחוד והבעילה לחופה:
סי' קי"ג דלא מצינו פגם מצאתי להרמב"ם באגרת תימן שכ' בהחלט דכל היוצאים מדת ישראל אפי' על ידי אונס בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני וביאר שם הענין וד"ל:
סי' קט"ז שלשה נשים וכן העתיק בס' חכמת אדם בפשיטות דבעי' שוות בשני זיווגים עיי"ש:
סי' קכ"א ד"ה אך להיותו כל שארו דקרא ומ"מ ונתתם את נחלתו לשארו לדידן דקיי"ל ירושת הבעל דרבנן לא קאי אאשתו:
סי' קכ"ב אשר ברא ששון ושמחה אמנם התם אמרי' ג"כ מהרה ה' אלקינו ישמע א"כ מתפללין על הבנין ושפיר דמי כי כל נישואין קירוב גאולה כדאמרי' ביבמות מי שאינו עוסק בפ"ו מעכב את הגאולה דאמר מר אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף משא"כ שהשמחה במעונו:
סי' קכ"ו ד"ה הנה שיעור שסך הכל ק"ו לויט כצ"ל:
סי' קכ"ז בסוף הסי' אלא מאין כסף צ"ע דבקידושין ד' ע"ב מ' דלכ"ע ילפי' אתרוויי' ואין כאן פלוגתא ועיין שם תוס' ד"ה כי יקח וצ"ע: סי' קל"א ד"ה ובהא דכ' ראשונים פ' במה אשה גבי בירית כצ"ל: סי' קל"ג ד"ה והא לא דמי ולמעבד איסורא כצ"ל:
שם ד"ה וכ"כ להדיא בענין דאורייי' הל' מוקשה דהרמב"ם פסק בהדי' דאין בנו מן הפנויי' פוטר מן החליצה דמדאפקרה נפשה להאי אפקרה נפשה לעלמא וצ"ע:
סי' קל"ד ד"ה מ"ש הר"מ מאמר קידושין צ"ל מאמר קדישין והוא חיבור על שו"ע חו"מ וישנו ת"י:
שם באו"ד אפוטרופס לדיקני כצ"ל:
סי' קמ"ז ד"ה ע"כ ראו פ' פנחס צ"ל מסעי:
שם ד"ה וידוע מה שהשריש בתוס' ב"מ ובריטב"א פ' לולב וערבה עיי"ש: סי' קנ"ז ד"ה אך ענתה בי והיה מתכפר בשעיר כמלך ע' רמב"ן פ' ויחי ע"פ לא יסור שבט מיהודה שכ' דכל מלכי ישראל שלא נמשחו עפ"י נביא עליהם הכ' אומר המליכו ולא ממני וצ"ע:
שם ד"ה ולו יהיבנא לשמעי בן גרא לכאורה התם משום שנשבע לו כמו שאמר בפי' לשלמה ואני נשבעתי לו ובאמת משום שאינו רשאי למחול צוה לשלמה ולא תרד שיבתו בשלום שאולה אלא דצ"ע היאיך נשבע דהע"ה לעבור על ד' תורה:

ליקוטי חתם סופר חלק אה"ע חלק שני

סי' ט' ד"ה ומהנראה אטו חתימה צ"ל כתיבה:
סי' כ"ב ד"ה וכל זה כי דור ישרים צ"ע דאין זה קרא בשום מקום: סי' ל"ד דמתקריא באדשאן צ"ל פאשזאן, וכן העתיק בס' טיב גיטין בשם מרן זצוק"ל אלא שהעתיק שם פאשזן בלא אלף ולא ידעתי אם הוא ט"ס: סי' ל"ח הינדל ע"ש השגל כלבתא, אחרי נשיקת עפר רגליו מרן זצוק"ל הייתי אומר על שם אללה שקורין בל"א הינדין, למה נסמיך שם בנות ישראל ע"ש דבר טמא:
סי' מ"ד ד"ה ומ"ש מעלתו סמוך לוסתה דאוריי' וכ"כ הסדרי טהרה: סי' מ"ה והקשה הרב"ש דלר"מ חתימה בעי וכ' דלד' הרי"ף ורמב"ם דר"א אף עידי מסירה קאמר א"כ יש לומר או או קתני או לסופר כתוב אם אין עידי חתימה או לעדים לחתום אם יש עידי חתימה:
שם ד"ה ובתשובה א' כיון שנעשה שלא ברצון לכאורה כתבי ידו של בעל לכ"ע לא בעי עידי חתימה דהרי יוכל לגרשה מן התורה בכתב ידו בלא עדים וצ"ע:
שם סי' מ"ה בסוף הסי' ומחייב קרבן שבועה צ"ע דקרבן שבועה חייב אם אמר איני יודע אבל אם הגיד אלא שחייב בהגדתו את הזכאי וזיכה את החייב מה קרבן שבועה שייך:
סוף הסי' פ"ב צ"ל מ"ד, תקפ"ה צ"ל תקס"ה ע' סי' הבא:
סי' מ"ו ד"ה ובלאה"נ היכי משכחת צ"ע הא משכחת לה מה"ת בכ' בכתב ידו: באותו סי' ד"ה ושמעתי ממורי כ"ש שהוספת לפי' ד' רש"י ותוס' דטעמא דמודה ר"א דע"כ כשנישאת לשני ניתוק:
אישות הראשון דאל"כ אסורה לו משום אשת איש א"כ שפיר השיב:
סי' מ"ח ד"ה הגיעני שנית שהשליח נאמן אמנם כ' דהשליח מעצמו הוא שהעיד אבל אין על הב"ד לשואלו מתי נימסר בידו:
סי' כ"ב ד"ה מתוך הדברים עדות ה' נשים אולי באשה דווקא דבלא"ה אינה בת עדות אלא שחכמים האמינוה ובשונאות לא האמינוה ונ"מ דחמי' לא פסלו חכמים אף דשונאה וע' בזה בשו"ת מהר"י טראני ח"א סי' ל"א:
סי' כ"ד ד"ה ולפי"ז בגט דלא כ' השערה לכאורה יש להביא ראי' דגט לא בעי ב"ד מהתוספתא הובאה בתוס' פ' הזורק אין מגרשין בשבת ואי צריך ב"ד הרי בלא"ה אין דנין ואמנם אם יש חילוק בין אירוסין לנשואין יש לדחות ראי' זאת:
סי' כ"ו ד"ה תחלה נבאר לא בעי מ"ת ר"ת משפטי תנאי:

באותו סי' ד"ה וא"כ תינח נעלם זה מרבותינו וי"ל דהרי ר' יוסי קאי אר' יהודא ור' מאיר ואינהו ל"ל שזמנו של שטר מוכיח ור"כ מיירי דאמר בהדיא וא"כ מ' דאף כה"ג קאמר ר' יוסי מגורשת ואינה מגורשת: באותו סי' ד"ה אך הרמב"ם ומיושב קו' הטו"ז וכן כ' בשו"ת חכם צבי קל"ז:

סי' ס"ז ד"ה ואין להקשות דהך חובה צ"ל חזקה:

סי' ס"ט ריש הסי' זקינה לאח צ"ל זקוקה לאח:

סי' ע"א ד"ה ועדיין צ"ע הרי יכול לייבם וא"כ במקום דחולצת ולא מתייבמת באמת אזלינן בתר שמאל דעלמא:

סי' ע"ו ריש הסי' כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה כצ"ל: סי' ע"ח ד"ה ואם נאמר דרבה בר שרשום פ' חזקת הבתים ל"ב ע"ב ועיין שם:

סי' פ"ח ד"ה בהא סליקנא שפיר מקרי אח במצות כצ"ל:

סי' צ' ד"ה אח"ז מצאתי ע"מ להחזיר בנו פדוי כצ"ל ותיבת אין טעות: באו"ד דאמר ואת אם שטית לכאורה לענין תנאי כפול אליבא דר"מ מידי אחרינא הוה דס"ל לר"מ מכלל הן אי אתה שומע לאו כדאמרינן בסוף פרק שבועת העדות ובריש פ"ב דנדרים אבל לשאר דיני תנאי הוא דיש לחלק כמו שכ' הפלאה:

סי' צ"ב ד"ה ורמב"ם פ"ג רואה אותנו בראיה כצ"ל:

סי' קי"ט ד"ה וראיה לסברא ס"פ מי שאחזו כצ"ל:

סי' קכ' בסיפוק ב' נשים כצ"ל:

סי' קכ"ג לא סמכי' על זה בדאורייתא כצ"ל:

סי' קכ"ד ריש הסי' סוף ד"ה הפנויה כצ"ל:

באו"ד למיעבד צ"ל למיעקר משמעות:

שם ד"ה אבל אי ק' דפנוי הבא על הפנויה כצ"ל:

סי' קכ"ה שחייב מיתה ממ"נ לכאורה על מכה אביו צריך התראה והוה לי' התראת ספק:

סי' קכ"ז ד"ה והאמת אגיד עברו עליו כ"ד חדש צ"ע דמאן לימא לן דלאחר כ"ד יהיה לה עוד חלב להניק מאחר דקיי"ל כרבנן דאיברים מתפרקין ואינן חוזרין עד כ"ד חדש ודלמא אח"כ לא יאריכו עוד ימי החלב:

סי' קל"ו ד"ה ג' עוד בהשלישי אבל גבי בדיקה כצ"ל:

סי' קנ"ד ד"ה ולענין שאלה דנדר עד"ר כצ"ל:

סי' ק"ס ד"ה ואמרתי גם כי בין איסורא לממון כצ"ל:

סי' קס"ג ד"ה והנה בב"מ דרבא אמר צ"ע פ' יש נוחלין שם דרב אשי שנולד אחר מיתת רבא הוא שחידש דטבא לי' עבדו לי' אבל רבא לפי הסוגי' שם לא ירד לזה:

סי' קס"ח ד"ה הדרן לד' כ"ש אלא שתיסיב לכאורה זה דוקא בא"י בזמן שיושבי' עלי' דביובל תליא רחמנא כדכ' ואם יהי היובל וגו':

סוגי' דדינא דגרמי (לתחלת החרף תר"ס):

ב"ק ק' ע"א תוס' ד"ה אחוי דיבר הק' רש"א דלמא משו"ה הוה פטר ר"ח משום דלא אמרה לי' עלך קא סמיכנא ולעולם אפי' במומחה אי אמר לי' עלך קא סמיכנא חייב וכ' דהש"ס קאי אר"פ דמשני חדא באומן דלא הוה כדנכי וחדא בדנכא וק' על ר"פ גופי' למה לא משכי חדא בדאמר לי' עלך קא סמיכנא וחדא בדלא קאמר לי' וכ"ת בדלא קאמר לי' הדיוט אמאי חייב היינו משום דהדיוט פושע א"וו ר"פ ס"ל דדנכא ואיסור אפי' בדא"ל ג"כ פטור ולזה משכי תרוויי' בין א"ל ואומן דעלמא בכ"ג חייב ודנכא ואיסור בכ"ג פטור ואי ס"ד בדא"ל גם דנכא ואיסור חייבי כד' רש"א הדרא קו' לדוכתא לישני ר"פ הא בדא"ל הא בדלא א"ל אא"כ גם קו' תוס' על הרי"ף לא ק' דהו"ל להש"ס למימר דר"ח פטור משום דלא א"ל הא לר"פ ע"כ מומחה בכ"ג פטור ואי אמר הש"ס משום דלא א"ל ומאחר שהיה ידוע דר"ח בקי כדנכא ואיסור הנה מ' דאף דנכא ואיסור חייבין בא"ל:

אלא דק' לד' תוס' קו' רשב"א מאי ס"ד דכיון דר"ל א"ל כך כי היכי דלידע דחייב לשלם לו הרי בלא"ה מיחייב לשלם לו ונר' דהנה תוס' פלפלו לקמן ד"ה טיהר אי הא דאמרי' בסנהדרין דקם דינא חייב לשלם הדר דינא פטור קאי לר"מ ורבנן אפי' בקם דינא פליגו או לרבנן ור"מ אפי' בהדר דינא מחייב ועתה היה מפרש ר"א ד' ר"ל עד"ז דר"ל רוצה לחייבו אפי' לרבנן וקא"ל חזי דעלך קא סמכנא וכמ"ש תוס' דדינר לשולחני דמי לקם דינא דאין דרך להראות לשלחני אחרינא והיינו דקאמר חזי דהו"ל קם דינא ואמנם ר"א בהא גופי' פליג עלי וס"ל דרבנן אפי' בקם דינא פטרי וקא"ל מאי אהנית בדבוריך הרי רבנן גם בקם דינא פליגי ואת אמרת דאין הל' רכ"מ א"ל לא הל' כר"מ אמינא ואנא כוותיך ס"ל דבהדר דינא גם ר"מ מודה והיינו דאמרו לך:

ומעתה נוכל לומר דפלוגתת תוס' בדבור זה עם הרי"ף הוא בהא מלתא גופי' דד' תוס' דלדידן דקיי"ל כר"מ אפי' הדר דינא חייב וא"צ לומר עלך קא סמיכנא משא"כ הרי"ף ס"ל דלר"מ ג"כ בעי' קם דינא ואי א"ל עלך סמיכנא דמי דינר לשולחני לקם דינא ואי לא לא ומעתה ל"ק קו' תוס' על הרי"ף דמאחר דבהא מלתא אי בעי' לר"מ קם דינא או לא הוה שו"ט בסנהדרין שם לא רצה הש"ס לאוקמי דר"ח דווקא למ"ד בעי' קם דינא ולמסקנא דקיי"ל: בעי' קם דינא שפיר כ' הרי"ף דבעי' עלך קסמיכנא וכדר"ל:

ואין להק' אדר"פ לעיל למה לא מוקי הני ברייתות חדא כר"מ וחדא כרבנן דע"כ לרבנן גם הדיוט פטור דמהי"ת יתחייב:

והא דהוה מ' לר"א דר"מ ולא ס"ל קאמר היינו משום דק' לי' ל"ל למימר ר"מ הוא א"וו דלית הל' הכי והשיב לו ר"ל מאחר דהא דר"מ ידעי' מברייתא דמחיצת הכרם ודאתיא כר"מ היינו כמ"ש תוס' דר"י ור"ש דס"ל אין אדם אוסר ע"כ לא ס"ל כהך ברייי' ומעתה ה"ק ר"ל כי היכי דהל' כר"מ בהא דמקדש שאינו שלו ה"נ הל כר"מ בהא דמחייב לשלם וא"ש בזה מ"ט לא מייתי הש"ס לעיל גבי שורף שטר מאן הוא דס"ל דינא דגרמי משום דהא דמחיצת הכרם היינו פי' דד' ר"ל וכמ"ש, ויל"ד בשלמא לד' הרמב"ן דדינא ממש קאמר ר"מ שפיר ילפי' חדא מאידך משא"כ לד' תוס' ב"ב כ"ב והסכים כן הש"ך שפ"ו דקנסא בעלמא הוה מנ"ל למילף חדא מאידך אפי' למאן דיליף קנסא מקנסא הרי עכ"פ חזי' דבדוכתי טובא לא קנסו וצ"ל דעכ"פ תניא בברייי' לעיל דהמראה דינר לשולחני אם אינו אומן כדנכא ואיסור חייב לשלם וכיון דאשכחן לר"מ דקניס בדינא דגרמי אמרי' הך ברייי' ר"מ היא: ויל"ד לד' הרמב"ן דאמר דינא ממש ומ' דדינא דאוריי' קאמר דאי דרבנן שוב מקרי קנסא כמו היזשא"נ דקרי' לה קנסא וק"ל היכן מצינו בתורה דגורם בנזיקין חייב וכ' דר"מ יליף לה מעדים זוממין דאמרה תורה כאשר עשה כן יעשה לו ומאי עשה גורם בעלמא הוה ש"מ גורם מקרי מעשה אלא דק' הרי אדרבא בעדי' זוממין אם נעשה מעשה על פיהם פטורים דכאשר זמם כ' אמנם למ"ש הרמב"ם דבממון חייבי' אפי' לאחר שנעשה מעשה שפיר ילפי' מעדים זוממין וא"כ היה אפשר לומר דר"מ ורבנן פליגי בהא גופא אי בממון עדים זוממין חייבי' אפי לאחר שנעשה מעשה או לא ומאחר דקיי"ל כר"מ אתיין ד' הרמב"ם כהר':

ויע"ל דפליגי בפלוגתא דאביי ורבא אי עד זומם חידוש דרבנן כרבא דעד זומם חידוש הוא ולא ילפי' מני' ור"מ סבר כאביי דלאו חידוש הוא ומאחר דקיי"ל בעד זומם כאביי שפיר קיי"ל ג"כ כר"מ:

ועד"ז נ' לפ' הסוגי' לקמן פ' הגוזל בתרא דיתבי ר"פ ור' אבוהו גבי ההוא דאחוי אמטכסא בעי' לחיובי' מהא דתנן דן את הדין וק' למה לא פשטו מהך דאם מחמת הגזלן חייב ונ' לבאר דתוס' לקמן ורמב"ן בשמעתין הקשו מ"ט לא מייתי מסתמא דהגוזל הנ"ל ותי' הרמב"ן ק' להולמו דעדן ק' מנ"ל דרבנן פליגו והק' עוד א"כ בדן את הדין נמי ותי' דהתם באמת הו"מ לדחויי הכי אלא דעדיפא מק' וק' עכ"פ על המק' דקאי בב"ק והניח מתני' במכלתון ופשיט ממס' בכורות ועוד תי' דסמיך אהך דלעיל מני' מי שאינו מומחה וראה הבכור דאתיא ג"כ כר"מ וק' קו' תוס' דהו"ל לאתויי מהא דהוה ג"כ דינא דגרמי ואולי ס"ל להרמב"ן דהתם כיון שאין לו רשות להתיר בכורות ומתיר הו"ל כמו שאינו שוחט ושוחט דשחיטתו נבילה וישלם מביתו כן ה"נ גדרו בדבר כי היכי דלא יתיר בכורות

מי שאינו ראוי להתיר וצ"ע ואמנם נ' דאדרבא עיקר רבותא דר"ל הוה דר"מ דאין דינא דגרמי וכמ"ש הרמב"ן דל' דינא מ' דינא ולא קנסא וכ"מ אי דינא אי קנסא כדאמרי' בהגוזל בתרא למגמר מכי' לעלמא ועתה אי ר"מ דינא קאמר אף מראה דינר לשלחני חייב ואי קנסא מכא תימרא והכה לכ"ע מתני' דהגוזל בתרא מיחייב בדינא דגרמי אלא דאכתי לא ידעי' אי דינא אי קנסא ור"נ דאהדר לקמן מתני' היא ג"כ לא פשוט מידי כ"א א"ל עובדא דידי מתני' היא וממילא לא מצו הש"ס לאתויי לא ממתני' דהגוזל ולא ממי שאינו מומחה דתרווייהו י"ל משום קנסא ואכתי דינר לשלחני לא ידענא ובעי למפשט ודן את הדין דא"נ תימא התם ג"כ קנסא טיהר את הטמא והבעה"ב עירבן עם פירותיו למה זה יקנסו לדיין אי לאו דדינא הוא דגורם כמזיק ודחה דמיירי בכו"כ ביד ופשיט מצבע דיל"ד למה נקט תכא בכפילא שחור וצבעו אדום אדום וצבעו שחור א"וו לאשמעי' דלא רצה לאונות לבעה"ב דאפי' אם הצבע שצבע הוא ביוקר מאשר רצה הבעה"ב אפ"ה חייב ונקט תרי גווני דלא נימא דווקא כה"ג חייב משום דרצה להונות ואמאי באמת חייב ומאי קנס שייך א"וו דינא קאמר ודחי התם לאו גורם הוא ופשיט ממסכך ומחיצות הכרם דתנן חייב באחריותו ולא חייב לשלם מל' חייב באחריותו מ' דהשעבוד על נכסיו כבשאר נזקין ואפי' מת המזיק יפרע הניזק מנכסיו ואס"ד קנסא הרי לא קנסו בנו אחריו, והשתא א"ש דר"פ ור' אבוהו לקמן פ' הגוזל בתרא לא רצו לפשוט ממתני' דמחמת הגזלן דוודאי ידעו דמסור חייב לשלם אך סברי מדין קנס וס"ל דאין גובי' קנסות בבבל ולעיל דלא קאמר דהיינו נ"מ דמדחזי דר"נ חייבין הרי ידעו דר"נ דינא ס"ל ורצו לפשוט מדן את הדין וכמ"ש דטיהר את הטמא וודאי דינא הוה ולא קנסא ודחה ר' אילעא ושדרוה לקמי' דר"ש בן אליקי' ור"א וחייבוהו מדתנן חייב להעמיד לו שדה אחר ומאי בעי' תנא בזה לתני חייב ותו לא א"וו בא להורות דדינא הוה דגורם כמזיק ומעדי' זוממין ילפי' דכ' כאשר עשה כן יעשה לו וחייב דווקא לקנות לו שדה אחר לא זולת א"כ ש"מ דינא קאמר ואף בבבל חייב ומ"מ ר"פ ור' אבוהו דלא פשטו ממתני' לית להו הא דיוקא וליכא למפשט ממתני' מאומה ולהכי שביק הש"ס מתני' דמחמת הגזלן ופשיט ממחיצת הכרם דתנן חייב באחריותו והתם וודאי דינא קאמר וכמ"ש לעיל:

הי ר"מ כ"כ לעיל קו' הרמב"ן למה לא מייתי מפ' הגוזל בתרא ותי' הרמב"ן משום דבעי' לאשכוחי מתני' דפליגי רבנן עלי' דר"מ וי"ל הרי רבנן דמזיק שעבוד פטור במ' גיטין ע"כ גם בדינא דגרמי פטרי דר"ש הוא כדאמרי' פ' הכונס והיה כ' דהרמב"ן אזיל בשטת הראב"ד בה' חובל ומזיק דאף מאן דמחייב בדינא דגרמי יוכל לסבור דמזיק שעבודו של חבירו פטור אלא שה"ה שם הביא דהרמב"ן כחלק על הראב"ד ומ"מ במ"ש נתיישב למה

לא מק' הש"ס לעיל עלי' דרבה ממתני' דהגוזל בתרא דמחמת הגזלן חייב אלא דרבה באמת הו"מ למימר אנא כרבנן דרשב"ג ס"ל דמזיק שעבודו של חבירו פטור והא דאמר רבה ניירא קלאי מינך למוקמי נפשי' גם כרשב"ג וכ"ד הש"ס פ' הכונס:

ולכאורה יש להביא ראי' לד' הראב"ד דיל"ד ר"פ ור' אבוהו דלא רצו לחייב מסור משום דא"ל ר' אילעא ממתני' דדן הדין אין ראי' למה לא אמרו דדינא דמסור:

תליא בפלוגתא דרשב"ג ורבנן אי מזיק שעבודו של חבירו חייב או פטור וכאן לא שייך ניירא קלאי מנך כמו בשורף שטרו של חבירו אלא ש"מ כד' הראב"ד דאפי' מאן דפוטר במזיק שעבודו יכול לחייב בדינא דגרמי משום דבחברי' קעביד מעשה:

תוס' ד"ה טימא את הטהור דע כי ד' התוס' בין לס"ד בין למסקנא וגם במסקנא דטימא בידים לא מיחייב כ"א משום דהיה לו לדקדק בהוראתו דעל מה שטימא לא שייך לחייבו דהכי סבר דטומאות טימא ולא טהרות: ד"ה טיהר את הטמא מה שעשה עשוי היכא דעירבן יל"ד מאי מה שעשה עשוי שייך אם בטלן ברוב וכי משו"ה בטלי משום שהוא טיהר אותם ובשלמא אי מתני' ר"מו ולר"מ לא שייך ביטול אפי' בשוגג רק היכא דעשה עפ"י חכם וכמ"ש תוס' לפנינו או משום דנתכוין לעכב טהרות א"כ שפיר שייך מה שעשה עשוי אמנם למאי דבעי תוס' לתרץ דלענין גרמי דווקא אתיא כר"מ ולא לענין ביטול אי' ק' מאי שעשה עשוי שייך בטיהר את הטמא והיה כ' ראי' מכאן לד' הטו"ז סי' צ"ט דלענין ביטול אי' אומר מותר שוגג הוא אף דהוה מזיד לענין התערובות ושפיר קאמר מה שעשה עשוי והו"ל אומר מותר וכשוגג דמי:

ויל"ד מאין פשיטא לתוס' דטומאות דין איסור יש להם לענין ביטול איסור והי' כ' ד' תוס' דאי שמי' היתר ממילא אפי' רובא לא מהני דהיתר בהיתר לא בטיל וכ"ד מקצת פוסקים ובזה א"ש הא דלא מסקי תוס' מיד אדעתיי' לחלק בין נפלו ואח"כ נתפצעו לשמעתין דמ' להו דאי קרית לה היתר משום שבשעת נפילה היתר הי' א"כ אדרבא מגרע גרע דהיתר בהיתר לא בטיל כלל: באו"ד ותימא צריך ביאור מה עלה ע"ד תוס' לפ' דבקם דינא לא מקרי גרמי ולמה יקרא מסור לרבנן גרמי וצ"ל ד' התוס' דכיון דאינו יכול לחזור מהוראתו א"כ כי קא מורה דדבר זה טמא הו"ל כאילו בדבורו טמאו ומה לי מטמא בידו מה לי מטמא בדבורו ולפנינו יתבאר עוד בד' תוס': שם וי"ל אבל פרה וכו' יל"ד בשלמא שערבו עם פירותיו מאחר דמתני' באינו מומחה מיירי דהרי קתני וישלם מביתו שפיר כ' תוס' שלא לערב אבל במעשה דר"ט דמומחה לרבים היה מהי"ת ישאל עוד לאחרי' ונ' דעכ"פ יש לדקדק על המק' בסנהדרין שם מאחר דתנן והאכילה כ"ט לכלבים מאי ס"ד לפי דהבעה"ב האכילה וכ' דע"כ טריפות דכיולה האם היה מלתא דתמיהה ולא אירע עד אז

בביהמ"ד דאל"כ לא היה הדין נעלם מכ"ט ולפרסם דין זה ביקש ר"ט מבעל הפרה שלא ימכר פרה זו לנכרים כי אז יקחנה נכרי א' ולא יתפרסם הדבר כ"א יאכילנה לכלבים ויקיפו אותה כלבים רבים ויתפרסם הדבר וא"כ הבעל הפרה ראה בזה כי הוראה זאת דבר חדש הוא ושפיר היה לו לשאול גם לחכמים אחרים:

ואגב אורחא כ' טעם ר"ט שהטריף הוה משום שמא ניקבו בשעת נטילה הבני מעים והשיבו לו שיש אומנות בכך וליכא למיחש ומזה קצת ראיה לתרנגולים זכרים המסורסים שאין לחוש אצלם לנקיבת המעיים כי האומנים בכך יודעי' להזהר:

ויש לעיין למה לא מייתי הש"ס מר"ט ור"ע דדיינא דינא דגרמי מקמי דידעי' מנשא ונתן ביד וכ' דהך דדן את הדין היינו רישא ומק' מרישא תחלה וכיון דאוקמי' רישא בנו"נמ ביד ממילא ידעי' דגם סיפא מיירי בנו"נ ביד:

שם באו"ד וכן ברישא דתנן מי שאינו מומחה יל"ד מאחר דפשיטא להו דהתם משום גרמי ישלם מביתו תק' להו קו' בבכורות שם אמאי לא קאמר אהך סתמא לימא תנן סתמא כר"מ דדן דינא דגרמי וכ' ד' תוס' בשמעתין דמאחר דמק' שם לימא תנן סתמא כר"מ דאינו מומחה שראה הבכור יקבר ומשני אפ"ת ר"י בדוקין שבעין ומ"מ פשטא מ' דכר"מ אתיא ולא קיי"ל כוותי' וא"כ גם בגרמי י"ל דלית ה' כוותי' ולהכי מייתי סיפא דדן את הדין דהוא סתמא לענין גרמי לחוד ונידוק מכה דבגרמי הל' כר"מ מאחר דסתם לן תנא כוותי':

שם באו"ד מ"ש מכהנים שפגלו לכאורה יש לחלק בשלמא דיין ושלחני כיון דהרבה דייני' בעולם ומה גם אינם מומחי' דמיירי מתני' בי' וכן הרבה שולחני בעולם שאינם כדנכא ואיסר מאן אמר לשואל זה לילך אצל דיין ושולחני זה והוא גרם לעצמו שלא ידע ללכת אל עיר משא"כ כהנים במקדש אל מי מקדושי' יפנה זה שיש עליו קרבן אם לא לכהני המשמר וכה"ג הוצרכו רז"ל לחייב אפי' על דינא דגרמי:

שם באו"ד ונייר בעלמא קלאי מני' ואכתי ק' למ"ד מזיק שעבודו של חבירו פטור מ"ש מכהנים שפגלו במקדש והיה נ' מזה ראי' לד' הראב"ד דאפי' מאן דפטור במזיק שעבוד מחייב בשורף שטרי משום דבחברי' קעביד מעשה והיינו כהנים שפגלו משא"כ מזיק שעבוד בנפשי' קעביד מעשה ועדן יש להקשות ממוכר שט"ח ומחלו דלמאן דלא דאין דינא דגרמי פטור מ"ש מכהנים שפגלו ונ' דהא תליא דוודאי לרש"י פ' הכותב שם דס"ל דהנייר כשאר ביד הלוקח א"כ ק' הא בדחברי' קעביד מעשה ודמי לכהני' שפגלו אבל להפוסקים דהלוקח צריך להחזיר הנייר ללוה ולא היה הנייר מעולם שלו דמי למזיק שעבודו של חבירו ולפי"ז צ"ל דגם הראב"ד ס"ל דהנייר של הלוה ולא דמי לכהני' שפגלו

ומ"מ ק' למה חייב שוב מדינא דגרמי ואי ס"ל דהנייר של הלוקח יק' דגם למ"ד דלא דאין דינא דגרמי ליחייב מידי דהוה אכהני' שפגלו אם לא נחלק כמ"ש לעיל וע' לקמן נבא אי"ה עוד לד' תוס' אלו:

ונבא עוד הפעם לתרץ למה לא הביא הש"ס הך דמחמת הגזלן ע"ד שכ' לעיל דמאחר דגם שולחני הרואה בחכם דינר של חבירו ואינו מתכוין להזיק כלל חייב לשלם ע"כ דינא דגרמי דינא ולא קנסא דמהי"ת נקנוס למי שאינו מתכוין להזיק ממילא לא מצי לאתויי ראיה ממסור דנהי דדייני' שם דינא דגרמי אבל י"ל דמשום קנסא חייב ובאינו מתכוין להזיק ל"ש קנסא ולכך מייתי תחלה מדן את הדין דמ' בכורות ושבק למתני' דהגוזל נתן צמר לצובע וכו' דשנויי' בב"ק משום דהך דדן את הדין דמי לגמרי לדינר לשולחני ודחה רב בשנטל ונתן ביד ואמנם אין אנו צריכין לומר דרב לית לי' דינא דגרמי מדמוקי מתני' בנו"נ ביד לא היא כ"א י"ל רב כר"ח פ' אד"מ ס"ל דמה שעשה עשוי הוה משום דנו"נ ביד דווקא:

ובתר הכי מייתי מכתן צמר דע"כ מיירי שלא נתכוין הצבע להזיקו דלהכי תנן שחור ואדום אדום ושחור למימרא דאפי' הצבע שנתן על הצמר ביוקר יותר מהצבע שביקש בעה"ב ודחי לי' דעכ"פ עביד מעשה בידים ומייתי מהמסכך גפנו פי' שהיה לו להרחיק ד"א ולא הרחיק אבל לא נתכוין להזיק וכן בהך דמחיצת הכרם נהי דנתעצל מלעשות גדר אבל להזיק לא נתכוין ועד"ז נ' ליישב מדוע לא משני הש"ס לעיל צ"ח גבי שורף שטרו במאמינו ולא קאמר דמודה השורף משום דאם השורף ידע ששורף שטר חוב ומתכוין להזיק מנ"ל לרבה דרבנן דפליגי אר"מ במחיצת הכרם דלא נתכוין להזיק פטרי אפי' בנתכוין להזיק א"וו דהשורף סבר שהוא נייר בעלמא ולא נתכוין להזיק כלל:

אא"כ בפ' הכותב גבי מוחל שט"ח שמכרו דקאמר אמימר למאן דדאין דינא דגרמי מגבי' מכי' מ' דלרבנן דפליגי אר"מ פטור ומנ"ל והרי התם מתכוין להזיק, ודלמא גם רבנן מודי וש"מ דאמימר דהתם ס"ל דרבנן כרשב"ג פ' השולח וס"ל דמזיק שעבודו של חבירו פטור טעמיי' משום דלית להו דינא דגרמי ולהני רבנן איכוין אמימר וא"כ עכ"פ מוחל שט"ח ומכרו ומזיק שעבודו של חבירו חדא מלתא היא וכ"ד הרמב"ם ולא כד' הראב"ד: תוס' ד"ה שאני התם דבידים נ' דד' המק' היה מדמחייב ר"ע אפי' השביחו הצבע דהרי בשבח יתר על היציאה פליג ר"י ור"מ אפי' כה"ג מחייב וטעמא מאי משום דעכ"פ גרם לו שלא ליהנות מצמרו על אופן שרצה ומ"מ אין זה אלא גורם בעלמא ודחי לי' נהי דגורם הוה אבל מעשה בידים עביד ואין זה דומה למראה דינר:

תוס' ד"ה מחיצת הכרם וא"כ בריי' כר"י ור"ש לא אתיא ונ' די"ל מהך בריי' שמעי' ג"כ דר"י ור"ש בתרתי פליגי אדר"מ בנבאר ד' רש"י לקמן שכ' גדור שלא יוסיף התבואה ומאי בעי בזה דק' לי' לרש"י הכפל דתני בברי' שני פעמי' אומרי' לו גדור ולזה מפ' רש"י דפ"א מיירי קודם זריעה ואומרים לבעל הכרם גדור וכ"ז שלא גדר אין בעל השדה רשאי לזרוע בתוך ד' אמות של כרם ונהי דצריך לשלם לו על הכרם הפסד ביטול שדיהו אבל מ"מ אם עבר וזרע ונאסרה תבואתו א"צ לשלם לו דבידים אפסדיה לנפשי' אבל בפ"ב מיירי דלאחר שזרע נפרצה וא"ל גדור שלא יוסיף מאתים וכמ"ש רש"י וע"ז תנא בתר הכי נתייאש ולגדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו דהוא הפסידו במה שנתיאש מלגדור ועכ"פ הא דתני קידש לא תנן אלא לאפוקי מדר"י וכ"ש וזה כבר ידענא ממתני' ואמנם נקט בהדי' וחייב באחריותו למימר דגם אהא פליג ר"י ור"ש דלית להו דינא דגרמי: ומסקי תוס' דתנא דבריי' דהמניח שחטו ונתנו במתנה הוא דפליגי אר"מ ויל"ד למה לא קאמרי דרבנן דרשב"ג פ' השולח פליגי אדר"מ ואמנם כשתדקדק בד' התוס' באו ליישב ד' רבה לעיל צ"ח דס"ל שורף שט"ח של חבירו פטור כרבנן ואי ס"ל כרבנן דרשב"ג אין כאן ראי' דרבנן התם מיירי בדידי' קא עביד וכמ"ש הראב"ד וכ' לעיל שהוא ד' תוס' ג"כ משא"כ בשורף שט"ח דבשל חבירו קעביד ולהכי מייתי תוס' משחטו ונותנו דשור תם דהתם ג"כ בדחברי' קעביד אא"כ יק' מ"ש שחטו ונתנו מכהנים שפגלו במקדש כיון דהתם ג"כ בדחברי' קעביד ותו דתוס' כ' שם פ' המניח דדווקא לר' ישמעאל דס"ל ב"ח הוה ניזק שחטו ונתנו מכור משא"כ לכ"ע וא"כ גם בשחטו ונתנו בדידי' קעביד והו"מ לאתויי שוב מגיטין מרבנן דפליגי ארשב"ג ואמנם גם אראב"ד ק' דמחלק בין בדידי' לדחברי' והנה הרמב"ם פסק כר"ע דניזק ומזיק בשור תם שותפין נינהו ומ"מ פסק דשחטו ונתנו מכור והראב"ד שתק לי' ש"מ דאפי' היכא דבדחברי' קעביד ג"כ מזיק שעבודו של חבירו פטור וק' דידי' אדידי':

והנה בעיקר קו' תוס' מכהנים שפגלו הי' כ' לכאורה דל"מ אי כהני שלוחי דידן וודאי מצי למימר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אפי' למ"ד דשלוחי דרחמנא כיון דרחמנא אזהרינהו שלא לפגל אי מפגל בטל שליחותו והוה כמזיק בידים ונ' דתוס' מיאנו בזה משום דמק' בגיטין שם לחזקי' ממה דתני מזידי' חייבי' מפני תיקון העולם ואי שמי' היזק מדינא חייב ואי כדברינו גם לר"י מדינא חייב ומ"מ י"ל דלבתר דמסקי' התם דאשוגגין פטורין תני מפני תיקון העולם י"ל דהו"מ למימר וליטעמיך ולעולם מטעם שליחות חייב לשלם ומ"מ ד הראב"ד צ"ע וכמ"ש:

כ' רש"י נתייאש ובתוך כך הוציא הזרע וכו' כ' דד' רש"י דלאו דחשי' א' ממאתי' ממה שהוסיף אחר שנתיאש כי אם כיון שנתיאש חשבי' למפרע כל מה שגדל באי' ע' בדבריו:
תוס' ד"ה אומר לו גדור לכאורה מד' אלו הי' כעין ראיה לד' הרי"ף דבעי' למימר עלך קסמיכנא דהרי גם כאן בעי' התראה אמנם באמת מבואר מד' תוס' דהך התראה הויא כדי שידע דצריך לגדור כי החיוב עליו לעשות הגדר לא זולת:
תוס' ד"ה וחייב באחריותו כוונת ד' תוס' דע"כ הך מקרי היזק ניכר דאלא"ה מ"ט חייב וכ"ת משום שלא יהא כ"א הולך הרי כאן גם בעל הכרם מפסיד ואף דכ' תוס' ב"ב כ"ב ע"ב דכל דיני דגרמי מטעם קנסא היינו שראו חכמים לקנוס בדבר ההוה ורגיל וגם מחיצת הכרם בכלל אבל בהיזק שאינו ניכר דטעם הקנס משום שלא יהא כ"א הולך שפיר כ' תוס' דהיכא דהוא מפסיד ג"כ ליכא למגזר:
ומ"מ יל"ד מ"ש תוס' ועוד א"כ לא הו"ל לחייב כ"א במזיד הרי במחיצת הכרם התרו בו וכמ"ש תוס' לעיל ומאי שוגג שייך במחיצת הכרם ונ' דד' תוס' בשמעתין דלא כריצב"א הנ"ל בב"ב שם כ"א דגרמי דינא הוה דאי קנסא א"כ נהי דר"מ קניס שוגג אטו מזיד וכד' הריצב"א שם מ"מ הש"ס הו"ל לחלק בדינא דגרמי בין שוגג למזיד ועתה כוונת תוס' דאי נימא דהא דמחייב ר"מ במחיצת הכרם הוא רק משום שלא יהא כ"א הולך מאחר דהוה היזק שאי"נ א"כ מנ"ל למימר דגרמי דינא הוה דלמא קנסא הוה ונ"מ לדידן דלא קנסי' שוגג אטו מזיד בשוגג ליפטר:
ואמנם מ"ש תוס' דמשום דבעל הכרם מפסיד ג"כ שוב לא גזרו יל"ד מאי משני הש"ס בחולין ס"פ השוחט כדמקש' אר"נ ור"ע וכ"י ממנסך הב"ע דאי' ליה שותפות דאי לא אין אדם אוסר דשא"ש ולא משכחת מנסך כ"א בשותפות ולד' תוס' למה גזרו במנסך כלל הרי גם שלו מפסיד וצ"ל דלהאי לשנא קמא ס"ל לר"נ וכ"ע וכ"י כמ"ד היזק שאי"נ שמי' היזק ומתיישב בזה קו' תוס' בלי"ב שם בחולין למה לא משני ג"כ בדאי' לי' שותפות אמנם מאחר דאי משני הכי ע"כ ס"ל לר"נ ור"ע ור"י:
כחזקי' ואנן קיי"ל כר"י דהיזק שאי"נ לא שמי' היזק ומוטב לשנויי בישראל מומר כי היכי דלוקמי לר"נ ור"ע ור"י כהל':
והנה למ"ש ד' תוס' בשמעתין דגרמי דינא הוה וכד' ר"י בב"ב כ"ב ע"ב שם וכ"ה ברא"ש ב"ב שם ובסוגי' כאן בב"ק ואמנם תוס' ב"ב שם הקשו קו' עצומה מטיהר את הטמא דחייב הדיין לכ"מ אפי' לא כו"נ ביד וי"ל דמיירי שבא השואל לאחר שנתערב כבר אלא שעדן הי' ניכר ועי"ז שטיהר החכם הניחו בתערובות וא"כ החכם לבדו הוא הגורם וההיזק נעשה מיד וברי היזיקא:

ויע"ל דטיהר את הטמא דאין כאן לא אי' ולא היתר ומעיקרא השאלה לא הי' כ"א אם רשאי לערב טהרות אלו בין שאר טהרות ולכשטיהר החכם ממילא הו"ל כאלו גרם להתערב והיה מיושב בזה דנקט תנא טומאה וטהרה ולא אי' והיתר משום טיהר את הטמא דהשאלה לענין תערובות נקט לה אבל בהתיר את האסור פטור החכם לר"מ אם עירבו בעה"ב וכ"ת א"כ למסקנא דמיירי בנו"נ ביד לנה נקט טיהר את הטמא י"ל להורות דמיירי בתערובות דאי בלא תערובות מאי עביד ליה בהתיר את האסור וע"כ בתערובות מיירי וזה שכיח בטהרות וטומאות ולא באי' והיתר:

ומ"מ לד' ריצב"א גרמי משום קנסא ולר"מ הוא דקנסי' בשוגג אטו מזיד ולדידן דפליגי אר"מ באמת בשוגג לא קנסי' בגרמי וי"ל דרבה דקאמר שורף שט"ח של חבירו פטור ולא נקט מוחל ה"ט דמוחל מזיד הוא ובמזיד מודה רבה דקנסי' ליה אבל שורף מיירי דסבר ניירא בעלמא קלאי מני' ושוגג הוה ולהכי פטרו' רבה וא"ש דמשני הש"ס דמיירי במאמינו ולמה לא קאמר דמודה לו כמה היה כ' בשטרא אא"כ מזיד הוה ואי רבה במזיד מיירי לנקוט מוחל:

ולפי"ז אמימר דקאמר למאן דדאין מגבי שטרא מעליא ר"ל דמי כל השטר דאי כד' תוס' ב"ב קכ"ו דר"ל לאפוקי דמי נייר מאי אשמעי' אמימר כיון דבמזיד מיירי פשיטא בשלמא אי אפי' בשוגג מיירי א"ש בשורף לפחות ואגב קאמר גם במוחל אבל לד' ריצב"א דע"כ במזיד דוקא קאמר ע"כ לא אשמעי' כ"א דדמי כל השטר צריך לשלם ומעתה גם ד' תוס' ב"ב קכ"ו ושם לא אזלי' בשטת הריצב"א:

ב"ק קט"ז תוס' ד"ה לא צריכא דבריו מטין דאפילו ללי"ב מוכח ג"כ דמסור חייב ולולי דברי' הייתי אומר דללי"ב אין כאן הוכחה דהא דחייב במתני' משום דהוא גזלה ואי לא אחוי הוה יכול לומר הרי שלך לפניך אבל מאחר דהוא בעצמו אחוי לא מצי למימר הכי אבל מסור בעלמא עדן לא ידעינן ובזה מיושב דהני אמוראי לקמן לא הוי פשטי ממתני' משום דס"ל כלי"ב וכן הא דלא מייתי הש"ס לעיל ממתני' ה"ט גופא וכן הא דלא מק' הש"ס ארבה גבי שורף שט"ח ממתני' דרבה כלי"ב ס"ל:

רש"י ד"ה אי דינא אי קנסא ד' רש"י עמוקי' מאוד דמתחלה פי' רש"י דר"ל דינא ליגמר מכי' וא"כ קנסא היינו דלא גמרי' מיני' וכדטפ' הש"ס ובתר הכי כ' רש"י קנסא משום דהיה רגיל למסור דמ' הוראת שעה היתה וא"כ מ"פ הש"ס ומנא תימרא דוודאי מהוראת שעה לא גמרי' וכ' דרש"י ק' לי' דר"נ השיב מתני' היא ואכתי לא ידעי' אי במתני' גופה דינא או קנסא א"א דר"ל קנסא הוראת שעה וא"ל מתני' הוא ואין כאן הוראת שעה ואמנם אכתי למה קאמר דינא או קנסא הו"ל למימר הוראת שעה או לא א"וו דחדא מגו תרתי

בא לדעת אם אינו הוראת שעה אם הוא דינא דווקא וע"ז קאמר הש"ס דמוכח מדברי דאי לאו דינא כ"א קנסא אפילו אינו הוראת שעה לא גמרי מכה וע"ז פריך ומנא תימרא: ע"ב שם ובעי למפשט כ' רש"י ד"ה וישלם מביתו דאדיבורא בעלמא חייב כ' כוונת רש"י דמדאמרי ליה לר' אבא זיל לגבי דר"ש בר אליקים דדאין דינא דגרמי עו' דאנהו לא הוו בעי למחייבי' מדינא דגרמי ואלא משום מאי ולזה כ' רש"י דהנה ר"מ דמחייב בדינא דגרמי מחייב אפי' בשב וא"ת כמו במחיצת הכרם שנתייאש ולא גדרה והתם פליגי רבנן עלי' וקיי"ל כרבנן אבל היכא דע"י דיבורו גרם היזיקא כמו במסור י"ל מודו רבנן ובעי לסייע מדן את הדין וכ' רש"י דאדבורא בעלמא חייב ודחי להו ר' אלעאי דהתם בנו"נ ביד ושדרוה לגבי ר"ש בן אליקים ופשיט להו דוודאי גם רב מחייב במסור ממתני' ודמוקי התם בנו"כ ביד דס"ל כרב חסדא דאי לא כו"כ ביד לא אמרי' מה שעשה עשוי:

ב"ק צ"ח השורף וכו' מ"ט ניירא קלאי מינך יצ"ס דרבה ר"ל דאפי' למ"ד מזיק שעבודו של חבירו חייב היינו שהזיק שעבודו ממש אבל כאן הרי הלוה נשאר חייב למלוה כבראשונה אלא שאין הנייר בידו ול"ד למזיק שעבודו של חבירו וא"ש בזה דנקט רבה שורף ולא נקט מוחל דבמוחל הוה מזיק שעבודו של חבירו ומודה דחייב:

תהא בונאוויבו יל"ד למה לא קאמר דמודה השורף שהיה כ' בו כך וכך ואין לומר דא"ה הו"ל מזיק במתכוין ואי גם כה"ג ס"ל לרבה פטור למה לא נקט מוחל הרי כ' בזה דלא נקט מוחל משום דמוחל הוה מזיק שעבודו של חבירו ומודה רבה משא"כ בשורף וכמ"ש ונ' דכ' לעיל דהא דלא מק' הש"ס עלי' דרבה ממתני' דהגוזל בתרא דאם מחמת הגזלן חייב היינו דרבה מפ' לה כלישנא בתרא ומוקי לה בגזלן ממש וא"כ אין כאן ראיה לדינא דגרמי והכה רבה קאמר לעיל בזורק מטבע דאדי אדיוהו פטור אבל משקל שקלי' הו"ל גזלן וחייב בהשבה ומעתה גם שורף דפוטר רבה היינו דלא שקלא בידא כ"א במקום שהי' מונח שכפו במקומו ומעתה אם אתה מוקי לה במודה שהיה כ' בה כך וכך ע"כ שקלי' בידא ומודה רבה ולהכי מוקי לה במאמינו שלא היה יודע מה כ' בשטר כי לא שקלי' בידי' כלל:

ועדן הו"מ למוקמי לה דמזי' ידע מה דכ' בשטרא אלא שאין הזמן ידוע להם ויכתבו מהיום שנשרף ואם הלוה מוכר קרקעותיו בנתים שפיר יפסיד המלוה אלא מאחר דהמנהג לכתוב הזמן בראש השטר לא שכיח שידעו מ"ש בשטר ולא ידעו הזמן:

ועדן היה יוכל לתרץ שע"א מעיד כמה כ' בשטר אא"כ יתחייב הלוה שבועה על פיו וממ"נ ישבע הלוה גם השורף יאמר אכי מאמין ללוה ואם לא ישבע ישלם והשורף פטור אם לא שאין ללוה ככסי' בני חורין או שאינו לפנינו ומתרץ שפיר טפי במאמינו:

גמ' ע"כ לא קאמר ר"ש והקשו תוס' לעיל פ' מרובה ל"ל להש"ס שם למימר אדר"מ דסבר לה כר"ש כיון דר"מ אי' לי' דינא דגרמי כ"ש דאי' לי' כר"ש וכ' לתרץ לפמ"ש תוס':
ב"ב קמ"ז דדמי שטרא מעליא דקאמר אמימר ר"ל דמי מכירה כי היכי דלא יפסיד וא"כ ה"נ הרי השומר לר' יעקב אינו מפסיד כ"א שלא יכול לומר הרי שלך לפניך ודי בזה אם הגנב ישלם לו היזק זה אבל ד' וה' מנ"ל: וגם תוס' בתי' שני כ' כעין זה אבל כוונתם לדבר אחר דלמא ר"מ גורם להזיק ממון חבירו הוא דמחייב אבל גורם לממון אכתי לאו ממון הוא ומ"ש היא לפי שטת תוס' ב"ב קמ"ז ע"ש:
והנה הש"ך חו"מ שפ"ו הק' אתי' קמא של תוס' למה לא קאמר הש"ס ג"כ אפכא ע"כ פטרי רבנן אלא בדבר שאינו ממון לכל אדם אבל בשורף שט"ח מודי וכ' דאין זה קו' דבשלמא דנימא ר"ש סבר ג"כ כרבה הוה רבותא אבל לומר דרבנן דר"ש לאו כרבה הא רבנן דפליגי אר"מ ולית להו דינא דגרמי כרבה ס"ל ומה לי הנך רבנן או הנך:
(ועכ"פ ד' תוס' ב"ב קמ"ז דשטרא מעליא דקאמר אמימר ר"ל במוחל מה שנתן הלוקח בעד השטר נחזור לד' תוס' פ' מרובה שם שסיימו דדינא דגרמי דרבנן והביאו ראי' מס"פ הכונס דמבעי אמימר אי עשו תקנת נגזל במסור ולמה לא א"ו לא הוה דינא דגרמי כ"א דרבנכן וק' נהי דהוה דרבנן הרי אפי' במשחק בקוביא וחביריו עשו תקנת נגזל דשכנגדו כשבע ונוטל וע"כ צ"ל כוונת תוס' דלא הוה כ"א קנסא וכד' ריצב"א בתוס' ב"ב כ"ב ומעתה איבעי' דאמימר היינו דבעי ר"ה בר חייא פ' הגוזל בתרא מר"נ דינא או קנסא וה"נ אי דינא לא גרע ממשחק בקוביא ואי קנסא לא עשו תקנת כגזל: וא"כ ק' טובא לד' הרי"ף והרמב"ם דדינא דגרמי דינא מאי מבעי' לאמימר אי עשו תקנת כגזל וצ"ל לד' הרי"ף דס"ל כד' ר"י בתוס' ס"פ הכונס דבאיני יודע שהמסור אומר איני יודע קמבעי' לי' והנה בגזלן אומר איני יודע כמה גזלתי וודאי נאמן הנגזל בשבועה דהגזלן הו"ל למידע משא"כ במסור שמחוי על כרי של פלוני וכיו"ב ומנא הו"ל למידע כמה תבואה בכרי זה שנמסר על ידו ומבעי השתא לאמימר אי מ"מ הנמסר נאמן בשבועה או לא: אמר אמימר למאן דדאין דינא וכו' יל"ד מ"ש דנקט אמימר שורף מכולהו אינך דרבה לעיל והי' נ' ראיה מכאן לד' תוס' וסיעתם דכל הנך דלעיל הוו גרמא בנזקין וגם לדידן פטורין משא"כ שורף הוה דינא דגרמי אבל לד' הרי"ף והרמב"ם דלא מחלקי צ"ל דבא לאשמעי' דמשלם דמי שטרא מעליא דס"ד מאחר דמיירי דהלוה מכחיש ואומר דאינו חייב כלום דאי מודה למה ישלם השורף וא"כ יאמר השורף אף אם היה השטר בידך הי' אומר לך פרוע או מזוייף ומי יימר דמשתבעת אם יאמר אשתבע לי דלא פרעתיך קמ"ל אמימר דמשלם לו דמי שטרא מעליא וא"ש בזה דאשמעי' אמימר האי דינא תרי זמנין חדא

בשורף בשמעתין ושוב במוחל בכתובות דבמוחל דאין על הלוה לשלם כלום אף דמודה דחייב וודאי חייב לשלם משא"כ בשורף דהלוה מכחיש ס"ד דלא משלם לי ואי אשמעי' שורף הו"א בשורף משלם לו דמי שטר מעליא דהרי המלוה הלוה ללוה ככל הכ' בשטר אבל במוחל דיו אם ישלם ללוקח מנה שנתן בעד השטר וכד' תוס' ב"ב קמ"ז קמ"ל דגם במוחל משלם דמי שטרא מעליא וכמ"ש הרמב"ם בהדיא וכן רש"י בשמעתין דאמנם ד' תוס' ב"ב שם דבמוחל אינו משלם ללוקח כ"א הכסף שנתן בעד השטר ומ' מדברי' קצת דגם השורף אינו משלם אלא מה ששוה השטר למכור מדכ' דהא דנקט אמימר דמי שטרא מעליא לאפוקי דמי נייר ולא כ' דאיידי דנקט בשורף דמי שטרא מעליא נקט נמי במוחל ש"מ דגם בשורף ס"ל דלאו דווקא דמי שטר מעליא אלא דק' טעמא מאי אטו המלוה הי' רוצה למכור השטר וצ"ל ע"ד שכ' דמאחר דהלוה מכחיש דיו אם ישלם לו מה שהיה שוה למכור לא זולת:

וכ' רש"י מגבי לי' לשורף נ' כוונתו דדווקא אם השורף בר חיובא וכמ"ש תוס' כתובות פ"ו דקטן פטור מדינא דגרמי ורפרם דכפיי' לרב אשי אף ששרף בקטנותו לפי פי' רש"י היינו לפנים משורת הדין כמו שארז"ל על יאשי' מלך יהודה שהיה מחזיר לכל מי שהרשיעו בדין בעודנו קטן: אמנם בכתובות פי' רש"י שכפאו בהל' במשפט דאתא לקמי' דרב אשי וכ' דבשמעתין לא בא רש"י לפ' כך דבשלמא התם במוחל היה רב אשי דן דאיהו הלוקח אפסיד אנפשי' דהו"ל למכתב שטרא בשמי' דלא יוכל למחול אבל בשורף מאחר דמצינו דר"נ חייב מסור בהגוזל בתרא והל' כוותי' בדיני וכן ר"א ור"ש בן אליקים וכלהו מעשה רב דהל' הוא ומה הוצרך שוב רפרם לכפאו בהל' אלא לאו ש"מ דרב אשי גופי' בקטנותו שרף שטר ומ"מ במוחל לא רצה רש"י לפ' כן דבשלמא ששרף שטר בקטנותו לא ידע שהוא שטר חוב אבל שימחול וע"כ מדעת גרם היזיקא לא' מ' לרש"י שהיה ברב אשי אפי' בעודנו קטן מדת סדום זה לא נהנה וזה חסר ואמר הכ' גם במעלליו יתנכר נער ולזה פי' רש"י דר"ל כפאו בהל':

א"נ י"ל דאס"ד דרב אשי בקטנותו מחל חוב ללוה ומחילתו היה מחילה וע"ז כפאו רפרם אח"כ ובלי ספק הי' הדבר מפורסם וכ"כ תוס' דמחילה ומתנה דין א' להם ע"כ ס"ל לרב אשי מתנת קטן שהגיע לפעוטות מתנה ובפ' הנזקין קאמר מר בר רב אשי אין מתנתו מתנה וסיפר לו רב מרדכי כי איהו בעא מני' דרב אשי באותו מקום אי מתנתו מתנה ולפשוט לי' מהא דרב אשי מוחל שטר בקטנותו ומחילתו היתה מחילה שהרי הוצרך לשלם בגדלותו אח"כ אלא ש"מ דהתם כפאו בהל':

ובמ"ש לעיל דיל"פ בענין שטרא מעליא ב' פירושי' שפיר י"ל דבהא אפליגו רב אשי עם רפרם אי דמי שטרא מעליא דווקא או לאו דווקא וכפאו רפרם ואגבי מני' כי כשורא לצלמא כלומר דמי שטרא מעליא ממש בלי חסרון: ב"ב קמ"ז ע"ב ברשב"ם ד' צ"ע מאחר דרפרם אתמר במוחל כמו בשורף למה לי' להרשב"ם לאגמורי מוחל משורף וכ' ד' הרשב"ם דוודאי לא אירע הך דרפרם תרתי זימני דכיון דכפיי' רפרם לר"א פ"א למה לי' כאכפויי' זימנא אידך א"וו מעשה שהיה בשורף היה ורב אשי בקטנותו שרף שט"ח מבלי לדעת כלל שהוא שט"ח וכפי' רפרם והש"ס מייתי לה במוחל למגמר מנה למוחל זה כוונת רשב"ם:

שם תוס' ד"ה המוכר ומוקי לה כר"מ כוונתם דקאמר הא מני ר"מ היא ואי לא מוקי לה כר"מ כ"א לענין אסור לשהות בלא כתובה הו"ל לש"ס למימר סבר לה כר"מ אבל ל' הא מני ר"מ מ' דכולהו כר"מ אתיא:

באו"ד והא דאמר בהגוזל כ"כ לעיל דד' תוס' מטין דגם בשורף ל"ד דמי שטרא מעליא דאי חדא דווקא אף אידך דווקא וטעמא מאי בשורף כ"כ לעיל: באו"ד ולא היו יכולים אז לגבות הימנה ובכתובות כ' דקטנה פטורה מדינא דגרמי דדינא דגרמי בכלל מזיק וקטן שהזיק פטור ונ' כוונתם בשמעתין מדחזי' דכפיי' רפרם לרב אשי מ' דבגדלותו חייב ולזה כ' לא היו יכולים אז לגבות:

באו"ד וגם שלא היו מפסידין דברים אלו ק' להולמן דאי מחייבת לשלומי מחייבת לשלם הכל ואי פטרת לה משום שהיא קטנה תפטרנה לגמרי ונ' כוונת תוס' ע"ד שכתב בדבור הקודם דאכפיי' רפרם לרב אשי ש"מ דבגדלותה חייבת לשלם ואמנם דיו אם ככפיי' לשלם ההיזק מכיסו אבל לא הריוח ומ' לתוס' דלאו מדינא ממש כפיי' וכמ"ש לעיל:

באו"ד כי שמא היה לה בושת כ' כוונתם דמה"ט לא סמכא דעתא דאמרה בנפשה הבעל ימחול ולא יירא ממנה שתתבענו לדין כי יסמוך ע"ז שהיא בושה לתובעו בדין:

ויש לעורר דלמא רבנן דר"מ כאידך רבנן דר"מ דלית להו דינא דגרמי ונ' דא"ה הו"ל להש"ס למימר כ"ע אית להו דשמואל וכ"מ לטעמי' דאי' לי' דינא דגרמי ורבנן לטעמיי' אלא ש"מ דמ' להש"ס דלאו בדיכא דגרמי פליגי:

והנה קו' תוס' תק' מאוד על הרמב"ם דפסק דצריך השורף והמוחל לשלם דמי כל השטר ונ' ד' הרמב"ם דוודאי אם הי' מכר לה השטר, והיה אומר לה התקדשי לי בדמי מכירת השטר היה דינה כשאר מוכר וצריך המוחל לשלם דוי כל השטר אבל מאחר שלא אמר כ"א התקדשי לי ה"ק לה בפרוטה שיגיע לך משטר זה התקדש לי ואם ימחול אח"כ וישלם לה פרוטת הקידושין אין לה עליו כלום ולכך לא סמכא דעתה:

שם באו"ד ומיהו ק' לי והק' מהר"ם לובלין הרי גם בשובר צריכה להחזיר ללקוחות דמי מכירתן וכ"כ תוס' בב"מ בהדיא וכ' כוונת תוס' דאם מחזירין השובר לבעל לא יהיה ללקוחות ממי לגבות דהיא אין לה לפרוע אבל אם אין מחזירין כאמר לה דעי אם תמחלי הכתובה לבעליך אזי אם יבאו לקוחות שמכרת להם הכתובה תתחייב להחזיר להם דמי המכירה בוודאי לא תמחול לבעלה עד שיחזיר ללקוחות דמי מכירתן:

באו"ד והלכה והכניסתה לבעלה וק' הרי כ' תוס' דלאחר גירושי' אין לחוש דידעת שאם תמחול תתחייב להחזיר דמים מרובים וכ' דכוונת תוס' שהכניסתן בתורת נכסי מלוג שהבעל יקח פירות ואם יוציא הבעל הא' השובר לא יקבל הבעל השני המעות לקנות קרקע לפירות ומ"מ אין לו דין עליה: ב"ק צ"ח ע"א הזורק מטבע הנ' ע"ד רש"י דכ"ז שלא איבד המטבע של חבירו אף שגרם לו היזק ממון מצד אחר מקרי גרמא בניזקין ומק' הש"ס אי ס"ד דים הגדול משום שיוכל להוציא ע"י בר אמוראה לאו כאבוד דמי למה לא יחלל עלי' מעשר אטו מי שיש לו פירות במקום רחוק והוא חולה שאינו יכול ללכת שם כ"א ע"י שליח לא יוכל לחלל וכ"ת התם במים עכורים לא היא דמ' דומיא דקסטרא שאינו אלא מקום סכנה אבל מי שאינו מתירא יוכל להביאם ודומיא דהכא בים הגדול במים צלולים אלא ש"מ כיון דנתוני' במקום סכנה כאבוד דמי:

וה"מ דאדיי' אבל משקל שקלי' לפי פשוטו ר"ל דשקלי' בע"כ והו"ל גזלן ויע"ל אפי' שקלי' מדעתי' מ"מ מאחר שהוא שואל חייב להחזיר ואי זרקו לים גזלן הוא והפי' אפכא מאחר דהשבה בעי גזלן הוה:

תוס' השף ע"כ נ"ל כוונתם דלמה לא מחלק רבה בשף גופי' בין משקל שקלא או לא כדלעיל א"א דהכא אפי' משקל שקלי' יוכל לומר הרי שלך לפניך ואמאי הא הוה כנסדק וע"ז כ' תוס' דס"ל דלא הוה כנסדק: אבל הרשב"א הק' מזוזי ועבדינהו נסכא ותי' דגזלן שאני דקני בשינוי א"כ שוב יק' למה לו לחלק בין קורנוס לשופינא לחלק בקורנס גופי' בין שקלי' או לא וצ"ל דגזלן רוצה לקנות כי מכח זה גזל אהני לי' שינוי מעשה משא"כ בשמעתין דאינו רוצה לקנות לא מקני שינוי מעשה בע"כ: ונ' דאפי' לד' הר"י ב"ב כ"ב ע"ב והרא"ש בשמעתין וב"ב שם דמחלקי בין גרמא בניזקין לדינא דגרמי וכן מבואר כאן ד' רש"י מ"מ בשף לא שייכי הנך סברות של הנ"י בתוס' ב"ב שם דיצא ההיזק מתחת יד המזיק וברי היזיקא וההיזק בא מיד ובאמת לא הזכירו לא תוס' ב"ב שם ולא הרא"ש בשמעתין וב"ב מהך דשף מ' דמודי דתלי' בדיני דגרמי וצ"ע דאין ד' הפוסקים כן:

העושה מלאכה בפרת חטאת לא מ' להש"ס דפרת חטאת ר"ל שכבר קנאה הגזבר דלא הוה דומיא דמי חטאת דמיירי ע"כ קודם שהוקדשו כמו שהביאו בתוס', א"נ דמ' להש"ס

דבפרת חטאת ממש אפי' מלאכה חייב כמו במטמא טהרות של חבירו וס"ל קנסא מקנסא ילפי':
תוס' ד"ה הא קמ"ל ואין לומר יל"ד הא הש"ס בשמעתין קאמר בהדיא הא צורם וצ"ל דכוונת תוס' דצורם קאי אדרבה וכאן דומיא דצורם קאמר כגון שנתן צבע למי חטאת דמנכר היזיקה:
ועוד יל"ד לימא לעולם צורם כמי פטור ודנקט מלאכה משום פרה דבפרה צורם חייב לפי האין לומר וצ"ל דה"פ הש"ס דעכ"פ מדנקט תנא מי חטאת ופרת חטאת בחדא מחתא ש"מ דבתרוויי' צורם חייב:
בסוה"ד וכן בהכשר צ"ע מעיקרא מאי קס"ד דלא יהא דמי להכשר וכ' דמעיקרא מ' לתוס' דהכי דמי לאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובעי' דעת בעלים משא"כ בהכשר דלא שייך זה משא"כ עתה מסקי תוס' כיון דהנך ב' דרשות על משקל אחד אזלי עובד ויותן דינייהו ג"כ שוו:
אודך ה' בכל לב שהגעתני עד כאן בסוגי' עמוקה זאת מתוך צרה יגון ואנחה כי בליל ד' פ' וירא נגשו בנים סוררים בין 10-11 אוהר לשבור דלתי ביתי ולהלמני במהלומות היועץ שנתן עצה זאת שמו אב"ד והראשים הנגשים היו יו"ט ב"ב כפי אשר שמעתי זכרה להם אלקי':

בסוגי' דתוקפו כחן ב"מ פ"ק (תחלת ימות החורף תרי"ט.)

תקפה א' בפנינו הכה הא דנקט ר"ז בפנינו היינו להרמב"ן משום דשלא בפני ב"ד וודאי אמרי' שתיקה כהודאה או כהרשב"א דשלא בפנ י ב"ד וודאי לא אמרי' שתיקה כהודאה ומ"מ התינח אם האיבעיא לענין שתיקה כהודאה משא"כ אי:
ס"ד דהאיבעיא אי בספיקא מהכי תפיסה א"כ אמאי נקט ר"ז בפנינו דווקא דמה לי תפס בפני ב"ד או לא ומיושב בזה קו' הנ"י על הרמב"ם דפסק תו"כ אין מוציאין מידו א"כ מאי קאמר הש"ס אי דצוח מאי הו"ל למעבד והק' הנ"י דלמא הא גופא מיבעיא לי' לר"ז אי במלתא דספיקא תפיסה מהני ובאמת קו' זו אלימתא גם על הרא"ש דהרי בטוען התופס ברי ס"ל להרא"ש דמהני תפיסה והכא הרי טוען ברי ולמ"ש א"ש דאי הא הוה בעיא דכ"ז למה נקט בפנינו:
ואמנם נ' דגם רש"י מה"ט קאמר כאן דסוגי' מיירי קודם שנשבעו דלכאורה היינו יכולין לתרץ קו' הנ"י הנ"ל דסוגיי' מיירי אחר שבועה ואחר שבועה שוב לא הוה ספיקא דממונא וממילא לא מהכי תפיסה לזה הוכרח רש"י לפ' דלא היא כ"א דסוגיין מיירי

קודם שבועה ודייק לי' לרש"י הכא מדמסקי' דברייתא מיירי בא"ל זילו פלוגו ולא מהימן אידך במיגו כמ"ש תוס' משום דהוה מיגו במקום אנן סהדי ואס"ד דמיירי לאחר שבועה הרי אפכא הוה ג"כ אנן סהדי דההוא שעתא כשבע בב"ד ויצא לחוץ ויודה לו שנשבע לשקר וליכא למימר דעביד תשובה דהרי מיד שוב אמר בב"ד דלא הודה לו אלא ש"מ דבלא שבועה מיירי סוגיין וכ"ת בלא שבועה היאיך שייך זילי פליגו י"ל לשיטת הרמב"ם בשני' אדוקי' בשוה אין כאן שבועה כלל ולשטת תוס' מיירי שנתרצו שני' בכך:

רש"י הראי' בעדים כ"כ דלא תימא דאפי' עדים לא מהני אי שתיקה כהודאה וכמ"ש הטור בשם הרא"ש והנה מכאן הק' הטו"ז על הרא"ש והק' עוד למה לא יכריעו העדים ספיקא דידן וכ' דמשום קו' שניי' זו חלק הב"ח בין שתק מתחלה ועד סוף דל"ש הכרעת עדים הלכך לא מהני עדים ובין שתק ולבסוף צווח דמהני הכרעת עדים ואמנם קו' הראשונה של הטו"ז במקומה עומדת ונ' ד' הרא"ש דלפום ס"ד דהשתא באמת צ"ל דגם תכא דברייתא מס' לי' אי שתיקה כה"ג כהודאה או לא ושפיר מהני הכרעת עדים אבל להש"ס ברי האי מלתא דתנא וודאי לא מס' לי' כלל אלא דאנן לא ידעי' דינא היכא אי הוה שתיקה או לא ואי הוה לא מהני עדים ומעתה כי היכא דמשום דמס' לן דינא היכא אמרי' אי תפס לא מפקי' מכי' בלא עדים ד"ה אפי' מייתי העדים הוה ס' דדינא ולא מפקי' מני', ועפ"י דברינו יובנו ד' הרמב"ן שק' לכאורה לדבריו דס"ל שלא בפני ב"ד וודאי שתיקה כה"ג כהודאה א"כ א"נ דברייתא מיירי בשתק ולבסוף צווח מ"מ אכתי דלמא שלא בפני ב"ד דווקא ובפני ב"ד עדן מנ"ל א"וו ס"ל להרמב"ן כמ"ש הב"ח דאי שתיקה לגמרי כהודאה אפי' ראי' לא מהכי ודווקא בפני ב"ד דאיכא למימר מס' לי' לתנא אי כהודאה או לא הוא דמהני ראי' לא זולת:

ועפ"י מ"ש יש להסביר ג"כ מה דחק לתו' ורא"ש למימר דאגר לי' בלא סהדי הוה מגו במקום עדים נימא כמ"ש הנ"י דלא הוה כ"א מגו במקום חזקה אא"כ ק' נפשוט מהכא דלא אמרי' מגו במקום חזקה וצ"ל שוב דתנא ג"כ בהא מס' לי' א"כ מאי אולמא דתרצן ממק':

ואמנם הנ"י הביאו לכך דאס"ד דהוה מגו במקום עדים א"כ גם ראי' למה מהני א"וו דלא הוה כ"א חזקה בעלמא ולתוס' ורא"ש צ"ל דבאמת האי ראי' היינו שיביא עדים שאגר לו בפני אמנם א"כ צ"ל דאם אומר סתם השכרתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י לא מהני דלא כנ"י והנ"י שפיר לטעמי' כ' והסברא כ' דהוה מלתא דלא שכיחא דמ' שמיד באו לב"ד ומיד הלכו העדים למדה"י והו"ל טענא גריעא:

ומ"מ מובני' לכאורה ד' הרמב"ם דס"ל דאף תקפה לא מהימן דאל"כ להימן במגו וכ"ת דהוה מגו במקום עדים גם ראי' למה מהני וכ"ת דהוה מגו במקום חזקה א"כ ליפשוט מכאן וכמ"ש אלא וודאי אין כאן מגו דאף תקפה לא מהימן:

אלא דעדן יש לי לדקדק ע"ד הרמב"ם למה עכ"פ שביק גוונא דנקיט הש"ס ונקיט לי' גוונא אחרת לגמרי ותקפה או מכרי' ולזה נ' דגם הרמב"ם מפ' דהש"ס משום הכי נקט כה"ג כי היכי דלא ליהמן במגו דתקפה ובאמת לפום האי שינוי' דש"ס בתקפה נאמן וה"ט דהנה ההוא אמר תקפה וההוא אמר אודיי לי אנן אמרי' דתרווי' אתנהו האי תקפה והאי שתק דסמיך שילך לצווח בב"ד ולא מחלקי' כלל בין בב"ד לשלא בב"ד וא"כ הו"ל שתק ולבסוף צווח וכיון דהשתא ס"ל לפום האי תי' דשתק ולבסוף צווח מפקי' מכי' א"כ תקפה מהני ושפיר אצטריך הש"ס כה"ג דווקא דליכא מגו אמנם למסקנא קיי"ל דשתק ולבסוף צווח לא מפקי מני' וכמו שהביא הרמב"ם קודם לדין זה א"כ גם תקפה לא מהני וכמ"ש דהוה שתק ולבסוף צווח ושפיר לא אצטריך הרמב"ם כלל לגוונא דנקט הש"ס:

ובענין ד' הנ"י המוקשי' שהק' בחי' אנ"ש אפשר ד' הנ"י דאפי' תפס אידך שוב לא מהני וע"ז כ' מ"ש רש"י ד"ה ואת"ל וכו' ויחלוקו כ' דק' לי' פשיטא מאי קמ"ל כיון דמוציאין מידו פשיטא דלא מצי להקדישה וע"ז כ' רש"י דהש"ס הק' דבאמת א"כ מפקי' מני' מ"מ יחלוקו א"כ ס"ד דפלגא מיהא הוה הקדש קמ"ל הש"ס דלא הוה הקדש כלל והטעם דכיון דלרש"י מיירי סוגיין קודם שנשבעו וא"כ עדן הו"ל גזל ביד אחרי' אפי' החצי שלו דעדן לא זכה בה כלל:

כ' עוד רש"י הקדישה בלא תקפה ויל"ד בזה מאי דוחקי' לפ' כן הרי גם בהקדישה לאחר שתקפה לא הוה הקדש לפי מאי דס"ל השתא וכ' דד' רש"י אדרבא בהקדישה בלא תקפה הוה רבותא טפי דסד"א דטפי שייך בהקדישה אדויי אודי לי' בתקפה דבתקפה צריך לאודיי לי' דשקר טען מעיקרא וזה לא שייך משא"כ בהקדישה מצי למימר דאודי לי' דניחא לי' שיהא הקדש וקמ"ל הש"ס דאף אודיי כהאי לא אמרי' וז"ש רש"י דלא אלים הקדישה מתקפה אלא דזה אינו אטו בשתיקה לחוד יכול אדם להקדיש את שלו ולזנ נ' ע"ד אחר דבשלמא בתקפה י"ל דהא דשתיק מעיקרא דסבר בין כך וכך שוב אחטפנה ממנו וכיון דחזי דלא מצי לחטפה צווח משא"כ בהקדישה דלא שייך זה ומדשתיק מעיקרא ש"מ אודויי אודי לי' קמ"ל דלא אלים הקדישה מתקפה וכ"ז אי מיירי בלא תקפה ושפיר כ':

רש"י ד"ה הא לא תקפה ואינו יכול להקדשה מבואר מדבריו דס"ל דאיבעי' הש"ס הוה אי יכול להקדישה אי לא והיינו אי נימא דהקדישו וקניינו ע"י הודאת חבירו באים כא'

אף דעד השתא הוה גזל ביד אחרי' השתא הוה פקדון ביד אחרי' וכמ"ש תוס' או נימא דלא מהני הקדישו:

והודאתו כא' דבעי' הודאתו קודם להקדישו אלא שיש להק' ע"ז האמר רבא בהדי' בנדרי' פ' אין בין המודר וגבי ככר של הפקר והקדישה דאמר' הקדישו וקניינו באי' כא' עיי' בר"ן נדרים שם וצ"ל דהכא לא הוה באי' כא' ממש דהרי הודאתו באה לאחר מיכן כששתק וק' באמת למה יהא כקרא באי' כא' ומכ"ש לשיטת התוס' דפשיטא להו דזה מקרי באי' כא' וצ"ל משום דעכ"פ לא הוה מחוסר מעשה כ"א בשתיקה לחוד סגי:

אלא דאכתי יל"ד למה לא רצו התוס' לפ' כרש"י והרש"א גבי מסותא רמז דתוספ' פירשו מסותא לפי פי' דהכא ואמנם למה לא פי' כאן כרש"י ולזה כ' דאדרבא משום דבמסותא מ' להו דלא כרש"י והוצרכו לפ' פי' אחר ולכך גם כאן פי' לפי שיטתם וזה דאי כרש"י דמסותא דמיירי כולא סוגי' בשתק א"כ מאי קאמר רב חנני' תניא דמסייעא לך ש וכו' עד נמצא זה פוטר בממונו של כהן ואס"ד כרש"י דבעי' שתק ישראל ומהי"ת נימא דישתוק דרקרי ממון כהן א"וו מיירי לקמן אפי' בלא שתיקה ולרש"י צ"ל דאי אמרת דהוה מעשר א"כ מאי איכפת לי' לבתר דהוה מעשר אי תפס לי' כהן וממילא ישתוק והוה למפרע פוטר בממונו של כהן ואמנם מד' תוס' גבי מסותא שם והשתא אייתי וכו' למדתי דק' להו מידי אחרינא אד' רש"י דמעיקרא מאי ס"ד דרב המנונא דמשו"ה אסור בגיזה ועבודה משום תקפה כהן אין מוציאין התינח אי לא בעי' שתק משא"כ אי בעי' והישראל וודאי לא ישתוק ולכה"פ הוה ס"ס מאן יימר דיוכל הכהן לתפוס וא"נ תפס מאן יימר דשתק ישראל ולמה יהא אסור בגיזה א"וו משתק לא מיירי מידי ומ"מ בקו זו מיושב קו' למעלה דלרב המנונא שפיר קאמר רב חנינא כי היכי דלדידי' בגיזה ועבודה אסור ולא חשבי' זה לספק שמא לא ישתוק ישראל א"כ ה"נ ליהוי מה"ט ממונו של כהן:

ומ"מ סברת התוס' מוק' מאוד למה נימא דאם הקדישה קודם שתקפה עדיף מכל דאלים גבר בשלמא אחר שתקפה שפיר קדשה משום דההיא שעתא ביתו הוה וחל הקדש עלה ושוב לא פקעא משא"כ אם לא תקפה וכ' דהרא"ש כ' בריש מכילתין דטעמא דאלים גבר הוה אומדניא מדמסר נפשי' עלי' ש"מ דילי' היא וה"נ כלל גדול בידינו אין אדם חוטא ולא לו ומאחר שהש"י שונא גזל בהקדש אם אינו שלו מאי אהכי לי' דאקדשי' והכה א"כ הקדישה הוה אומדנא טובה כמו כל דאלים גבר ונוכל לומר דגם בהקדישה לאחר שתקפה דלא מהני שוב אלים גבר ג"כ ה"ט דהאי אומדנא עדיף או טעמא כמ"ש דההיא שעתא ביתו הוא ודווקא לאחר שתקפה והיינו ספיקא דש"ס:

ולכאורה יש להביא ראי' לשיטת תוס' מדאמרי' לקמן מאי הוי עלה דמסותא מ' דווקא מסותא הוא דאיפשט אבל בעיין דתקפה לא אפשיטא כלל דמ"מ איכא למימר דגם בהקדש בעי' צווח משא"כ לרש"י דכולא חדא מלתא היא למה קאמר הש"ס מאי הוה עלה דמסותא דווקא ואפשר משום דאי נימא דכה"ג הוה בשעת הקדש גזל ביד אחרי' לא מצי להקדיש ומסותא דהוה מקרקעי הוא דאיכא למידק מדר"י להכי נקט הש"ס מסותא דווקא:

ומ"מ מבואר מד' תוס' דרב המנונא לא מל' מוציא קדייק כ"א מאסורין בגיזה ועבודה והביאם לזה לפי הנ' מדברי' דק' להו כיון דעיקר חידושא דרבה דקדושה הבאה מאליה שאני לא הו"ל למימר כלל תקפה כהן מוציאין א"וו דעיקר דיוקא דרב המנונא הוה מדאסורה בגיזה ועבודה א"כ ש"מ דת"כ אין מוציאין וש"מ ממילא דהקדישה אלים ותקפה וע"ז הוכרח רבה לומר כל היסוד אינו דטעמא דאסור בגיזה לא משום תו"כ אין מוציאין כ"א לעולם מוציאין אלא משום דקדושה הבאה מאליו שאני:

והנה לרש"י לכאורה באמת זה דקדוק עצום ל"ל לרבה למימר הכי וצ"ל משום דבאמת פשיטא לי' לרבה דתו"כ מוציאין מידו להכי החזיר גם זה בדבריו ולפי"ז ל"ש לרש"י למימר דרבה דחוי בעלמא קאמר כמו שכ' הרשב"א לד' הרמב"ם דא"כ הלא לא איצטריך לי' כלל:

אלא דבאמת צריך ביאור האיך לא עלה ע"ד רב המנונא לחלק בין קדושה הבאה מאיליו דשייך ס' אי' לחומרא כמ"ש רש"י לקדושת פה דמסותא וכ' דק' לי' לרב המנונא לאיזו ענין איצטריך ברייתא לאשמועי' דאסורין בגיזה ועבודה אטו אנן לא ידעי' דס' אי' דאורייתא לחומרא אלא וודאי ה"ק אסורין בגיזה ועבודה באי' לאו כוודאי בכור ולא מס' וא"כ ע"כ ה"ט משום דקדושה אלים מתקפה ומעתה מיושבים ד' רש"י דרבה ה"ק לי' לא כדעתך דהיינו דאשמעי' תנא דברייתא כ"א לעולם אסורין מס' דווקא ולא במלקות וכו' א"כ פשיטא לא היא סד"א כיון דת"כ מוציאין מידו אפי' ס' לא הוה קמ"ל דמ"מ אסורין מס' ומטעמא דהוה קדושה הבאה מאליו: והנה לד' רש"י דיוקא דרב המנונא מל' המוציא דקתני סתמא דמ' בין כהן בין בע"הב וכ' הרשב"א דזה ד' הרמב"ם למסקנא וק' באמת לרבה ונ' כיון דקיי"ל אין נותנין מתנות כ"א לכהן חבר ואמרי' האי בן לוי דחטף מתנתא פריצותא א"כ לא שכיח כלל שיהא כהן תוקף מתנות אפי' וודאי וכ"ש ספיקא וסתם מוציא היינו כהן ולא בעה"ב כדמשני הש"ס ג"כ פ' המדיר ע"ש עד"ז:

ובענין קו' תוס' והלא הבעלי' יתנו לכהן אחר לולי דברי' הייתי אומר דבאמת לאו דווקא אין מוציאין מידו כ"א הוא זוכה בשביל מי שיצוו הבעלים ליתן:

ואמנם על תי' דמיירי במכירי כהונה הגי' הש"ך בקו' ת"כ דמ"מ הרי יכולין לחזור בהן ע"ש וכ' דכוונת תוס' דמיירי במכירי כהונה שעשו הבעלי' הלואה עמו דלא מצו למיהדר בהו דא"כ יפסידו הלואתם ע' פ' הנזקין:

והנה הרשב"א יישב ד' הרמב"ם דיש לחלק בין פטר חמור דל"ש קדושת רחם לבכור דמיד שנולד הכהן מוחזק כמו הבעלים והנה באמת פטר חמור לא כ' הרמב"ם אם תפס לא מפקי' מיני' ואמנם ק' הרי גם בה' סלעים דבכור אדם מיירי מתני' דלעיל והתם אמאי נימא אי תפס לא מפקי' מיני' ואפשר דכיון דקיי"ל מלוה הכ' בתורה ככ' בשטר דמי א"כ כל נכסיו משועבדין לה' סלעים הללו ומהיכא דתפס הכהן מדידי' תפס ול"ד לפדיון פטר חמור דאינו מחויב לפדותו כמו שכ' הרשב"א:

ואמנם עדן ק' ממתנות כהונה וזה יישב הרשב"א במשמרת הבית הביאו הש"ך סי' ס"א: ואמנם לעדה"ק כ' לחלק בענין אחר דהנה אד' הרשב"א ק' מ"ט לא דחי אביי לרב חנינא עד"ז וזה רצה הש"ך בע"כ ליישב ולזה כ' דבס"ד לא ידעי' דמיירי בס' פטר חמור ואמנם גם רש"י בסו"ד מיד כ' לקמן מפ' דס' היינו ס' פטר חמור והיינו דאס"ד דהוה ס"ל מעיקרא דהיינו ס' בכור א"כ לאו בר עשורי כלל הוא ומאי קאמר דפוטר ממונו בממונו של כהן לימא מפריש מן הפטור על החיוב אלא ש"ר דידעי' דמיירי בפט"ח וא"כ שוב ק' למה לא דחי אביי עד"ז ולזה כ' לחלק בענין אחר דבבכור ה"ט דת"כ אין מוציאין דאי אמרת מוציאין אתי למשרי בגיזה ועבודה מטעם שנכתב לפנינו בס"ד משא"כ בפטר חמור דל"ש זה שפיר מוציאין אמנם רב המנונא דהוה מפ' אפכא כמ"ש תוס' דכולא מלתא דאסורי' בגיזה ועבודה הוא משום דת"כ אין מוציאין שפיר לדידי' אין לחלק בין בכור לפטר חמור ואהא פליג רבה עליו ואהא שפיר קאמר ר' חנינא תניא דמסייעא לך דמדינא ת"כ מוציאין ולעולם כיון דמתני' בבכור סתמא קתני המוציא כ"ע מודו דאין מוציאין ומפ' בברייתא טעמא משום גיזה ועבודה:

ואמנם ז"ש דאי נימא מוציאין אתו למשרי בגיזה ועבודה היינו אי בכל התורה כולה ס' ממונא אם תפס אין מוציאין וכמו שפסק באמת הרמב"ם והכא נימא מוציאין שפיר יאמרו דאפי' ס' אין כאן ואתו למשרי בגיזה ועבודה ואמנם הא גופא מנ"ל דבכל ס' ממונא אמרי' אם תפס אין מוציאין דהיינו בס' דדינא היינו מגמ' דפ' הזרוע דאמר רב אהאי בן לוי לא מסתייעא דלא שקלי' מיני' אלא מחטף כמי חטף והיינו משום דמס' לי' לרב וק' ע"ש הא מהא כי היכי דלא שקלי' מני' מס' ה"כ מצי למחטף מספיקא אלא לאו ש"מ דדווקא שקולי לא שקלי' מיני' הא אי תפס כהן לא מפקי' מיני' וא"כ היאיך מצי חטף וא"כ עכ"פ ידעי' דיש חילוק בין ס' דדינא דהתם פשיטא דאי תפס לא מפקי' מני'

ואמנם היינו טעמא דשייך קים לי דהכא הוי דינא כמו שנזכר בס' ת"כ סברא זו ואמנם בס' המאורע ל"ש זה ומ"מ שפיר גזרי' הכא בבכור וכמ"ש ומבוארי' ד' הרמב"ם:
וגם הטור דפסק בבן לוי כהרמב"ם היינו מגמ' דפ' הזרוע הנ"ל אלא דהך סברא שכ' ל"ש לשיטת הטור שהרי הטור לא ס"ל הכי בס' דדינא כמבואר בס' ת"כ וכ' ד' הטור דהתם טעמא אחרינא איכא כיון דרוב ישראל מלבד הכהני' אקרי עם וחייבי' במתנות למה לא נימא דגם לוים בכלל הרוב אלא דכ"ז שהלוים מוחזקי' מסייע להו מיעוטא לחזקה ולא מפקא מיניי' משא"כ אי תפס הכהן שפיר לא מפקי' מיני' משום רובא דמסייע לי':
אלא דבין למ"ש הרשב"א בישוב ד' הרמב"ם בין למ"ש צריך ליישב הרי במתני' דס' בכורות קתני בהדי' בין טמאות וכו' ופי' רש"י דהיינו פטר חמור ועלה קתני המוציא וצ"ל כיון דמשום בכור בהמה טהורה נקט המוציא סתמא שפיר אף דבאדם וטמאה דווקא אם הכהן מוציא לא קפיד תנא בהכי: והנה הביא הרא"ש ראי' דקיי"ל תו"כ מוציאין מדר"נ פ' השואל דקאמר אפי' בא בסוף חודש למשכיר אף דהשוכר תפיס ועומד ש"מ תפיסה מס' לא מהני והש"ך בס' תו"כ תמה עליו הא התם טעמא משום קרקע בחזקת בעלי' עומדת וכ' דהרא"ש יישב זה במ"ש ואפי' מאן דפליג ה"ט משום דס"ל אודויי אודי לי' וכו' ע"ש כוונתו דבאמת ל"ש שם קרקע בחזקת בעלים עומדת כמו גבי מלוה אומר חמש דהתם על הקרקע אנו דנין וכאן על השכירות אנו דנין אלא דס"ד למימר כשמואל דעל השכירות אודויי אודי לי' משכיר לשוכר מדלא בא כ"א בסוף חדש ולזה איצטריך קרקע בחזקת בעלי' עומדת לומר כיון דקרקע בחזקתו קאי לא איצטריך לי' לתבוע בתחלת החודש ואין כאן סברא דאודוי אודי לי' ומ"מ אכתי השוכר מוחזק וס' הוה אלא ש"מ ס' ממון מוציאין:
ואמנם התוס' דכתובות ס' ג"כ לתרץ מהך דשמואל דטעמא דשמואל משום אודויי וכאן לא ניחא להו בזה ה"ט דהש"ס פריך התם אשמואל מכור בל' וק' מאי מק' הא התם לא שייך אודויי אודי לי' אלא ש"מ דלא ה"ט כ"א טעמא דשמואל משום דתפס וכדמשני הש"ס שם וע' בנ"י ותמצא מבואר יותר: והנה בענין קו' מתרי ותרי תי' הרא"ש דבטוען ברי מהני תפיסה וכן תי' תוס' בכתובות ובשמעתין השמיטו תי' זה ונ' משום דכל עיקר קו' תוס' הוא לפי' רש"י בכתובות ורש"י לשטתו ל"ש תי' דלרש"י מיירי כאן כולא שמעתין בשתק ומטעם אודי לי' וא"כ ע"כ מיירי דהכהן טוען ברי דאל"כ מאי הודאה שייך וש"מ דלמאן דאמר מוציאין אפי' בטוען ברי מוציאין: והנה הנ"י תי' משום די"ל בעדים לתופס והנה לכאורה זה תליא אי אמרי' ב' כיתי עדי' המכחישי' כ"א באה בפ"ע

ומעידה או תרוויי' סהדי שקרי נינהו ולמ"ד תרווייהו סהדי שקרי נינהו א"כ אין מקום לד' הנ"י, אלא דהנ"י להל' שפיר כ':

תוס' ד"ה קפץ נ' מקו' יש להביא ראי' לשטת הרשב"א דהיכא דאמרה תורה ביטול איסר מ"מ לא אמרי' נהפך האיסור להיות היתר אלא דמטעם אחרי רבים להטות שרי באכילה וא"כ ה"נ שנו עליו אלא דאקרי רבים להטות וזה לא שייך כאן דמצי מיירי דעם המנוי הזה הוה עשרה וא"כ או שהוא המעשר עצמו או שהוא מהנמנין וע"כ האיסור או הפטור פועל מה שלא הי' לו לפעול:

תוס' ד"ה מפריש עליהן נ' דבחדא קו' נוכל לתרץ חברתא דעיקר רבותא דר"נ דאפי' ספיקות בפ"ע ג"כ נכנסין להתעשר דסד"א לעיל דווק' נכנסות לדיר דמשעה שנכנס לדיר הו"ל ס"ס ס' בגופו וס' בתערובות ומשו"ה אין יכול הכהן לתוקפו דלמא לאו היינו הס' ומשו"ה שפיר מתעשר ול"ש פוטר ממונו בממון כהן משא"כ אם הפריש י' ספיקות אף דהי' יכול לפטור בא' הוא לא ידע ולא עשה כן מ"מ חייבין במעשר ולא אמרי' למחר יתפוס הכהן א' ונמצא לא הי' כאן עשרה דאותו של כהן פטור כמ"ש תוס' משום לקוח ונמצא מקריב חולין בעזרה לא הי' כ"א אם תקפו כהן מוציאין מידו והיינו והן שלו אפי' אם תקפו כהן:

ובאמת צריך יישוב אמאי לא דחה הש"ס לעיל דכיון שנכנס לדיר מבטל בטל ולא יכול הכהן לתופסו ואולי אפי' לד' ר"י הזקן דכה"ג לא מקרי ס"ס לענין תפיסה מודה ר"י וצ"ע:

סוגי' דקיימו ולא קיימו (מכות פ' אלו הן הלוקין):

רש"י ד"ה כל ל"ת אפי' למ"ד לאו הניתוק לעשה אין לוקין יל"ד היכן מצינו מ"ד ניתק לעשה אין לוקין הרי ר' יעקב שנחלק בנותר על ר"י ואמר לא מן השם היינו לומר דאפי' ביטל עשה אין לוקין משום לאו שאין בו מעשה ור"י דשילוח הקן משום דס"ל שלח מעיקרא מ' וכ' דרש"י דייק לי' דלר' יוחנן דאמר ביטלו ולא ביטלו ע"כ איכא מ"ד דס"ל ניתק לעשה לוקין עלי' דהנה מודה ר"י בשטת רש"י דל"ש למימר ביטלו ולא ביטלו אלא אי התראת ס' שמי' התראה אבל לר"י דהכה את זה וכו' דס"ל ל"ש התראה אם אתה אומר דס"ל ניתק לעשה אין לוקין עלי' ע"כ ס"ל קיימו ולא קיימו וא"כ מודה ר' יוחנן דאיכא מ"ד קיימו ולא קיימו והכי הול"ל תני או בטלו או קיימו ולא קיימו א"וו ר' יוחנן פשיטא לי' דמאן דס"ל ל"ת שניתק לעשה אין לוקין עליו ס"ל ביטלו ולא ביטלו ומאן דס"ל התראת ס' לא שמי' התראה ס"ל ל"ת שניתק לעשה אין לוקין עלי' ובהא ג"כ תרי תנאי אליבא דר"י ושפיר כ' רש"י אפי' למ"ד וכו':

ויל"ד עוד בד' רש"י מאחר דמשנה ערוכה היא לקמן ובחולין דל"ת שניתק לעשה אין לוקין למה הביא רש"י ברייי' דנותר וכ' דרש"י בא ליישב דהנה ר' יוחנן דייק למלתי' ממתני' דבא למקדש ודלמא התם ה"ט משום דהעשה אינו מתקן הלאו כמו בשילוח הקן דהרי אם גם יצא מן המקדש מ"מ כבר עבר על ולא יטמאו את מחניהם אמנם הרי גם נותר מקרי ניתק לעשה אף דא"כ שורף הנותר מ"מ עבר על לא תותירו והיינו דמייתי רש"י להך דנותר: והנה כ' רש"י דקדמו עשה לאו היינו בכ' ר"ל דא"כ ק' קו' תוס' מגזילה כ"א שהעשה נוכל לקיימה גם קודם שעבר על הל"ת וכ"ת א"כ ק' שילוח הקן לרבנן דע"כ עיקר המצוה לשלוח קודם שיעבור על הל"ת ומ"מ מקרי ניתק לעשה כוונת רש"י דתרתי בעי' שהעשה נכתב קודם הלאו וגם יוכל לקיימה קודם הל"ת משא"כ בשילוח הקן דמדכ' רחמנא העשה אחר הל"ת ש"מ לנתוקי לאו הוא דאתא והנה בד' רש"י אלו נתיישבו ד' הרמב"ם בה' חמץ ומצה שכ' הקונה חמץ בפסח לוקה משום לא יראה כיון דעביד מעשה והקשו עלי' מש' ס פסחי' צ"ה ע"א דאמרי' דלא יראה ניתק לתשביתו ואמנם ד' הרמב"ם דהך סוגי' אזלא למ"ד לאו שקדמו עשה אין לוקין עליו דהתם תשביתו מקמי דעבר על לא יראה ניתנה דהרי בל יראה חל בפסח ותשביתו בע"פ מחצות ונהי דגם לבתר הכי שייך תשביתו מ"מ מקרי ניתק לעשה אלא ש"מ דהך סוגיא דלא כהל' ואין זה מן התימא דהרי גם מה דאמרו בברייי' שם דלאו דלא תוציאו ניתק לעשה דבבית א' יאכל כ"כ רש"י שם שהוא דלא כהל' דהך ברייי' סברא דלא מפסלא בהוצאה וגם הרמב"ם הביא דלוקה אם הוציא חוץ לחבורה זה ק"פ:

ואמנם מתשביתו בלא"ה יש לתרץ דלא אתי חד עשה ומנתיק תרי לאוין וכד' שכ' ה"ר שמואל מווארדון בתוס' חולין פ"א אלא שהתוס' דחו שם דבריו ונבאר בעה"י לקמן:

ועדין צריך ביאור מה הביא לרש"י לפ' דאפי' יכול לקיים העשה אחר עברת הלאו כיון שגם קודם עברת הלאו הי' יכול לקיים העשה מנ"ל לרש"י הא דלמא הכל תלוי רק אם העשה קדמה במעשה ללאו או לא ולעולם אם יוכל לקיימה גם אח"כ לא הוה קדמה עשה ונ' דאונס ק' לי' לרש"י דאמרי' לקמן משום אונס הדר בי' רבב"ח והרי עשה דאונס אם יחזירנה כבר תיקן הלאו ותו לא הוה קדמו עשה דל"ד לביאת מקדש דאין ללאו תיקון כלל אם כבר עבר עליו אלא ש"מ כיון דגם קודם לכן ניתנה שוב הוה קדמה עשה וכד' רש"י, ועד"ז נבין מה דחקו לרש"י לפ' דכל ימיו קאי אלא יוכל לשלחה ואף דמ"מ כ' רש"י דעיקר העשה ולו תהי' לאשה וא"כ בקיצור הו"ל לפ' כמו שפי' תוס' בשמו מ"ס קידושין אמנם א"כ מ"מ הרי גם לפני הל"ת הי' יוכל לקיים העשה ושוב לא מקרי ניתק:

וכ"ת א"כ ק שילוח הקן לרבנן בע"כ גם רבנן מודו דהמ"ל ניתנה קודם שיעבור על הל"ת ומ"מ מקרי ניתק וצ"ל דדווקא היכא שהעשה נכתבה בתורה קודם הל"ת כמו בגזילה או באונס אבל בשילוח הקן דהעשה ככתבה אחר הל"ת אמרינן אדרבה דהו"ל לרחמנא למכתבא מקמי הל"ת וכ' בתר הכי ש"מ דלנתוקי לאו הוא דאתא:

תוס' ד"ה הבא אל המקדש הנה בתי' זה דחו פ' אותו ואת בנו פ"א ע"א ד' ה"ר שמואל שרצה ליישב בסוגי' דתמורה קו' תוס' שם על רש"י עיי"ש ואמנם כ' שם עוד תי' אחר וכ' דגם הר' שמואל מפ' ד' הש"ס בתמורה ע"ד תי' שני שבתוס' אמנם אזיל בתר סברא והענין דבשלמא בעשה דשייך בי' קיימו או ביטלו וא"כ עכ"פ משכחת לה מלקות אם לא קיים או ביטל העשה וממילא היינו דכ' רחמנא ב' לאוין להלקותו שמוני' אם יבטל העשה או לא מקיי"ל אמנם בעשה דלא שייך בה קיום למאי הל' כ' רחמכא ב' לאווין אם העשה פוטרו לגמרי ממלקות א"וו דאין העשה פוטרו וכבר צידדו תוס' בתמורה אי סופג מ' או פ' ומעתה ה"ה עשה דירצה דל"ש ג"כ בה קיום ואס"ד דקרא אתא למימר דלא לקי א"כ תרי לאוין אכתי ל"ל אלא ש"מ דלקי ומתקיימי' ד' ה"ר שמואל:

אמנם כד דייקת ד' רש"י פ' או"ב שם נ' דגם רש"י כוונתו לד' התוס' דהנה מאי ק' לי' לרש"י משילוח הקן א"וו רש"י בא ליישב דלכאורה מ' מד' ר"ז דמשום דאיכא גם עשה מגרע גרע ולא לקי דלא כסוגי' דשמעתין וע"ז כ' יש דא"ה ק' מדר"י דאמר בשילוח הקן משום דשלח מעיקרא מ' לוקה ואינו משלח ואמאי עכ"פ הא עשה כ' בי' ומגרע גרע א"וו גם ע"ז מודה דלא אמרי' הכי ור"ז הק' מכדי כ' שבעת ימי' יהי' תחת אמו ואנא ידענא דמחוסר זמן בלאו דלא ירצה למאי הלכ' כ' רחמנא ומיום השמיני ירצה לעשה הרי כ' שבעת ימי' אע"כ ללאו הבא מכלל עשה הרי איכא לאו דלא ירצה אלא ש"מ למימרא דלא ליהוי כ"א עשה וכד' תוס':

ואמנם מ"מ תוס' שם הביאו ראי' מלאו דלא תגזול כבר נתקשו בו המפ' האחרונים הרי גם לא תגזול ולא תעשוק בחד קרא סמוכי' כתובי' ואמאי מנתק וכ' כוונת תוס' דבאמת איכא שוב ג"כ תרי עשה והשיב את הגזילה או את העושק אמנם כ' קרא אחרינא לא תעשוק שכר שכיר עני ואביון והיינו דק' להו וע"ז שפיר כ' דלא סמיכי:

ומתוך דברינו נתיישב קו' תוס' פ' המקבל למאי הל' כ' רחמנא או עשק כיון דע"כ אצטריך למכתב והשיב את העשק למיעקר תרי לאוי סמוכי' אצטריך להקדים או עשק:

ועכ"פ מיושב מדוע ציינו תוס' ב"מ פ' המקבל ולא ציינו פ' איזהו נשך משום דהתם מייתי הש"ס גם לאו דלא תעשוק שכר שכיר וע"ז עיקר קו' תוס':

אלא דק' דמ' מד' תוס' דעושק דהיינו כובש שכר שכיר ניתק לעשה ומני' מיירי בשמעתין וזה ק' להולמו דבכובש שכר שכיר מאי ביטלו שייך בשלמא בגזילה שפיר כמ"ש רש"י אבל בשכר שכיר צ"ע ותו דלמסקנא באמת הטעם דלא ניתן אלא לתשלומין וזה שייך בין בגזל בין בשכר שכיר וא"כ בתרווי' ע"כ לא לקי ובזה נדחה ג"כ תי' רש"א ר"פ איזהו נשך דאמאי עדיף גזל משכר שכיר דמ"מ למסקנא הדרא קו' תוס' לדוכתא דלמסקנא ע"כ בתרוויי' לא לקי וצ"ע:

גמ' משום דק' לי' אונס והק' הריטב"א א"כ הדר ק' לי' הבא אל המקדש והנה תוס' הקשו לקמן למ"ש רש"י דלר"ל לאו שקדמו עשה אין לוקין ק' ג"כ מבא אל המקדש ותי' בדוחק ואמנם לדידן ק' עוד אמאי לר"ל כהן לוקה ואינו מחזיר כיון דהו"ל לאו שקדמו עשה אמאי לקי כלל ונ' דכ"ז יישב רש"י במה שכ' שקדמו עשה ר"ל שהעשה התחילה קודם עברת הלאו אף שנמשכת אחר הלאו וכבר נתקשינו לעיל בד' רש"י אלו אמכם רש"י בא ליישב בדברי' אלו כל הסוגיי' והיינו הנה באמת ר"י דייק למלתי' מבא אל המקדש אמנם התם אין העשה נמשכת כלל אחר עברת הלאו כמ"ש הריטב"א דעשה שעבר עבר ואמנם ר"י לא מ' לי' לחלק וס"ל דכל שקדמו עשה אפי' נמשכת העשה אחר העברת הלאו שוב לוקה והיינו דק' לי' אונס דהתם ג"כ העשה התחילה קודם הלאו ונמשכת אחר הלאו דאם יחזירנו הרי מקיים העשה אלא ש"מ דע"כ צריך לחלק בדבר ולומר דדווקא בא אל מקדש דאין העשה נמשכת כלל אחר הלאו הוא דאמרי' לוקה משא"כ אונס ודחה הש"ס דשאני התם דאיכא עשה אחרינא כל ימיו ומשו"ה לא לקה ומעתה וודאי גם ר"ל מודה כה"ג דבא אל המקדש דהעשה אינה נמשכת כלל אחר הלאו פשיטא דלקי כי פליגי בנמשכת דר"ל דייק לי' מאונס דלדידי' ע"כ כל ימיו לא הוה עשה וכמ"ש רש"י לגי' דידן לקמן ומשו"ה סבר ר"ל דלא לקי אמנם בכהן דל"ש כלל עשה אחר הלאו גבי' ודמי לגמרי לבא אל המקדש מודה ר"ל דלקי ומיושב כל הסוגי' בע"ה: והשתא א"ש דל"ק עלי' דר"ל אטו משום דכ' עשה מגרע גרע דבאמת ל"ק ר"ל כ"א בל"ת דאיכא המשך גם לאחר עברת הלאו לא זולת:

אמנם לר' ירמי' ביומא למ' דמפ' דלריה"ג לא לקי אלאו דנבילה משום דכ' עשה בהדה לגר תתננה ע"כ צריך לומר דס"ל דכיון דכ' עשה לא לקי וכ"ת א"כ ק' אטו משום דכ' עשה מגרע גרע י"ל ע"ד שכ' רש"א טעמא דאין עונשין מן הדין דלמא כיון דחמור לא סגי בההוא עונש וא"כ ה"כ לימא אלאו ועשה בהדי הדדי לא סגי במלקות ולאו משום דמגרע גרע אלא דקו' הש"ס כיון דקיי"ל כר' יצחק דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן וסגי במלקות ואטו לאו ועשה חמור עוד מחייבי כריתות ומעתה י"ל מתני' דתנן הבא אל

המקדש טמא לוקה ע"כ ס"ל כר' יצחק דחייבי כריתות פטורי' ע"י מלקות ומאי עדיפות יש שוב לקדמו עשה וכמ"ש וריה"ג דלמא דלא כר' יצחק ס"ל ופליג אמתני' ופוטר בלאו שקדמו עשה מטעם שכ':

אלא דלפי פי' ה"ר שמואל בד' רש"י חולין פ"א גם ר"ז בחולין שם כריה"ג ס"ל ק' וכ"כ לעיל דעתינו בכוונת רש"י וכ"כ רש"י בהדי' בזבחים שם: תוס' ד"ה אם כהן הוא פשיטא להו הכא דהנה גרושה לכהן עשה ול"ת ובב"מ ל"א דייקי מסוגי' דיבמות דלא הי' כ"א ל"ת לחודא עיי"ש וכ' דאף דכ' שם קדושי' יהיו לא קאי כ"א אטומאת מת מ"מ עשה אחרינא איכא דכ' גבי נשים פסולות קדוש יהי' לך אלא בחומש כ' דמהאי קרא ילפי' לפתוח ראשון והעשה קאי אדידן ודנקט הש"ס בגיטין וקדשתו לאו דווקא כ"א וקדשתו כ' רש"י קאי אב"ד על כרחו דפנו ואמנם לפי פשוטו קאי וקדשתו לפתוח ראשון וקדוש יהי' לך קאי לעשה דנשי' פסולות ויהי' היינו בהווי' ר"ל על כרחו להזהיר ב"ד ושפיר איכא ל"ת ועשה כד' תוס' בשמעתין וכ"ת ק' סוגי' דיבמות אלמנה מן האירוסין לכו"ג התם באלמנה דהוא ניהי גזי"הכ ולכו"ג דווקא וודאי מן האירוסין דליכא עשה דבתולה יקח לא הוה כ"א ל"ת וע"ש ב"מ בסו"ד ומ"ש עוד תוס':

גמ' ונילף ממוש"ר לולי ד' רש"י הי' ל לפ' דהא דעל כרחו ישאנה שפיר ידעי' מלא יוכל לשלחה דאם לא נשאה שילוח מניין אלא דמ"מ עשה לא הוה ונ"מ דקיי"ל בד"א ב"מ ל"ת אבל בעשה מכין אותו עד שתצא נפשו וא"כ על עשה זו אנו דנין והיינו דבעי' למגמר ממוש"ר:

אמנם מד' רש"י מ' בהדי' לכאורה דמפ' דאהא אנו דנין אם חייב לישאנה כלל ודבר זה ק' להולמו מאי לא יוכל לשלחה שייך אם לא יתחייב לישאנה וצ"ע:

תוס' ד"ה כל ימיו המעיי' בד' רש"י יראה דגם בשמעתין כוונתו דקאי אלו תהיו לאשה, וכ"כ בזה לעיל:

גמ' היניחא הא דלא מק' הש"ס לעיל הך קו' לפי פי' רש"י כ' ד' הש"ס כך בתחלה מק' ר"פ א"כ ל"ק מאונס מ"ט שפיר עבד דהדר בי' והדר מק' הש"ס דתי' דאונס לא קאי שפיר: רש"י ד"ה היניחא בסו"ד כ"כ לאפוקי מד' הרמב"ם דמפ' קיימו כל אימת דמצי לקיים דלפי גי' רש"י לא יתכן דאל"כ אדרבא קיימי א"ש טפי, והרמב"ם גרס גי' הראשוני':

אלא דק' לי' לרש"י מנ"ל להש"ס לפ' כן קיימו ולא קיימו דלמא באמת הפי' כהרמב"ם ולק"מ וע"ז כ' רש"י דא"כ מאי לא קיימו דקאמר ר"ל אלא שהרמב"ם יישב זה דלא קיימו היינו אם מתה או קיבלה קידושי' מאחר אמנם ד' רש"י דזה מקרי אונס אמנם ד' הרמב"ם

דמ"מ הוה תחלתו בפשיעה וסופו באונס וחייב וא"כ רש"י ס"ל פטור ונחלקו במחלוקת האגודה וכ"י פ' כיצד הרגל הובא ביו"ד סי' רל"ב סי"ב עיי"ש:
תוס' ד"ה היניחא הנה קו' תוס' אד' רש"י חולין ממחזיר ואינו לוקה כ' ד' רש"י שם דגם ר"ל דריש כל ימיו אלא דלא הוה עשה לדידי' דלילקי עלה כ"א עיקר העשה קאי לפני שילוח ומ"מ כיון דגלי קרא כל ימיו שוב לא שייך:
לומר דאם לא החזירה תכ"ד דלילקי אא"כ כ"ש דק' קו' תוס' לקמן למה לר"ל לא נדרוש דלמא ש"ה דגלי קרא כל ימיו וכ' דכוונת רש"י עד"ז דבשלמא אם נדרוש האי כל ימיו אלו תהי' לאשה א"כ הכוונה כל ימי' אפי' לאחר שילוח וא"כ עכ"פ כשמזהיר ב"ד לקיים אם אינו מקיים לוקה ואין כאן התראת ספק וכמ"ש רש"י לפנינו משא"כ אם נדרוש כל ימיו אלא יוכל לשלחה ר"ל שלא יהא בשילוח כל ימיו וא"כ אם מחזירה שמה סמוך למיתתו הרי אינו לוקה ושוב הו"ל התראת ס' לר"ל ואפי' אינו מחזיר אינו לוקה: אמנם התוס' דקדקו גם ממתני' דשילוח הקן דתנן משלח ואינו לוקה דהול"ל אם שילח אינו לוקה וכ' בנבאר תחלה מה דחקו לרש"י במס' חולין לפ' כן וכ' דק' לי' מאי דקאמר הש"ס התם לאו כבר עברי' ואי ס"ד דכ"ז שלא בא לב"ד עדיין יוכל לתקן הלאו אטו מיירי התם שבא לב"ד ומה"ט דייק רש"י דבעי' תוכ"ד והנה במתני' שם שלחה וחזרה אפי' ק' פעמי' חייב לשלח נטל הבני' אף שהחזירן וחזרה האם פטור ומעתה יש לחלק וודאי היכא דנטל הבני' עם האם א"כ אם שלחה וחזרה פטור לשלח שהרי כבר זכה בבני' והו"ל מזומן וא"כ מה שחייב פעם א' לשלח הוא לתקוני לאו ושפיר בעי' תוכ"ד וכה"ג מצי מיירי הך דמצורע ושפיר קאמר הש"ס לאו עברי' משא"כ אם לא זכה בבני' ולא הי' בחצירו וא"כ אפי' כבר שלחה וחזרה עדיין מצות שילוח עליו ומכ"ש דכ"ז שלא שלחה שחייב לשלח וכ"ז שחייב לשלח יש כאן קום עשה אחר ל"ת שוב אינו לוקה והיינו דתנן משלח ואינו לוקה דמשכחת לה דמשלח אפי' אחר כ"ד וכמ"ש, ועד"ז יש ליישב קו' תוס' חולין שם גבי הא דמק' הש"ס אדר"י דנגדי' וא"ל רבי גדרי' ומק' הש"ס אי רבנן משלח ואינו לוקה והק' בתוס' דלמא ר"י קיימו ס"ל ור"ל וכבר הי' לאחר כ"ד ושפיר לוקה אף דמשלח ולמ"ש זה א"א כיון דחייבי' ר"י לשלוח ש"מ לא זכה עדן בבנים וא"כ מלקות למה:
והנה הקשו בתוס' לד' רש"י לר"ל אמאי בא למקדש טמא לוקה יקיים העשה ויפטר וצ"ע אטו הלובש כלאי' כשפושט לא ביטל מצות כלאי' למפרע הרי מ"מ כ"ז שהי' במקדש עבר אעשה ול"ת ומה ענין זה לאונס שגירש והחזיר דהו"ל כלא גירש וכ' דעיקר קו' תוס' מאחר דרש"י מפ' דלר"ל האי כל ימיו קאי אולו תהי' לאשה א"כ אמר קרא לו תהי'

לאשה כל ימיו וא"כ כל רגע שאינה אשתו עובר בעשה ואעפי"כ אם מחזירה פטור ומ"ש ביאת מקדש והכה מ"ש תוס' ודוחק משום דסתמא תנן:
ומ"ש תוס' בסו"ד על יישוב קו' משו"ח ע"ד רש"י היינו משום דמסתבר טפי למדרש כל ימיו אולו תהי' לאשה ולא למיהוי קאי אלא יוכל לשלחה ולמימר דמשני ניתק זה משאר ניתק:
תוס' ד"ה במאי קמפלגי בסו"ד ופי' הקונ' ק' להבין ד' רש"י אמנם כונתם על מ"ש רש"י דלר"ל לא הוה התראת ספק ובאמת דברי' אלו ק' מאוד להולמם דמ"מ לא הוה התראת וודאי ואמנם המעיין בד' רש"י יראה כי כוונתו בשלמא בנותר ושבועה שלא אוכל הוה ספיקא אם יעבור על הלאו כלל משא"כ בלאו הניתק על הלאו וודאי עבר אלא שבידו לנתקו לעשה ע' בדברי' ותמצא ועדן צריך ביאור וכ' הענין לד' רש"י דהנה עיקר ההתראה שיתיר עצמו לאותו העונש שהתרו בו ומעתה בשלמא למ"ד בטלו ולא בטלו דאינו חייב כ"א אם יעבור על הלאו ועל העשה ואם התיר עצמו עדן אינו מבורר אם יתיר עצמו לעבור גם העשה ושפיר הו"ל התראת ספק משא"כ למ"ד קיימו הנה הלאו וודאי עבר אלא שבידו לפטר עצמו ממלקות ע"י קיום העשה וא"כ בשעת העברת הלאו וודאי לא אסיק אדעתא לקיימם העשה דאם רצה לשלח האם תיכף ומיד כשב"ד יצוו עלי' הלא יודע כי עידי ההתראה יודיעו ומה בצע בקחתו וכן באונס נמצא דהיינו בטלו וקיימו אמנם כ"ז לד' רש"י דקיימו היינו מיד כשיזהירוהו ב"ד אבל לד' רמב"ם דקיימו היינו כל ימיו יש לו זמן לקיים א"כ ליתא לדברינו דמ"מ אמרי' בשעה שלקח האם הי' בדעתו לקיימה אצלו עד זמן שתגדול ואח"כ ישלחנה ובין כך וכך תלד לו ביצי' וכיו"ב באונס ומ"מ רש"י לטעמי' שפיר חילק ואמנם ד' תוס' דלפי' זה ק' א"כ למה לר' יודא בהכה זה וחזר והכה זה פטור הרי וודאי עבר על מכה אבי' אע"כ משום דעידי התראה אין מבורר להם וה"נ כאן מ"מ דלמא כשיזהירוהו ב"ד יקיים העשה ואמנם נ' דרש"י יישב זה לקמן בדר"י שפי' בבב"א בהתראה א' בזה אח"ז בב' התראות כוונתו דהתם כשהתר' בו בראשון הוא סבר ההוא לאו אבוה הוא וכשהתרו בו בשני הוא אומר הרי עדי' הראשונים אמרו דההוא אבוה הוה ומשו"ה הוא דפוטר ר"י דבכל פעם אנו אומרי' שלא התיר עצמו לעונש אמנם בחולין בפ' או"ב פי' רש"י בב"א שנטל מקל והכה שני' בב"א וכך הי' ד' תוס' בשמעתין וא"כ ש"מ דלא תלי' מלתא באם התיר עצמו וודאי לעונש ומנה דפי' רש"י בחולין כן היינו דלשטתי' אזל שפי' שם בפ' שילוח הקן קיימו היינו תוכ"ד וכה"ג וודאי הוה התראת וודאי דמה דלא לקו אם חזר וקיים תוכ"ד משום דתוכ"ד כדבור דמי והו"ל

כלא עבר כלל ומ"מ מבוארי' ד' רש"י ותוס' דלא ניחא להו בכ"ז מטעם שכ' בררו להם דרך אחר:

והנה כ' תוס' דהא דמ"מ קאמר ר"י תני בטלו אף דגם מאן דס"ל התראת ס' שמה התראה מצי סבר קיימו ולא קיימו ונהי דר"י ס"ל שמה התראה מ"מ ע"כ מודה דמאן דאי' לי' לא שמי' התראה ס"ל קיימו ולא קיימו ולמה לי' לאשוויי' פלוגתא וע"ז כ' תוס' דבטלו ולא בטלו מסתבר טפי ודבר זה צריך ביאור דאפכא מסתברא וכמ"ש דקיימו מצי כ"ע סברי ובטלו לא מצי סבר כ"א מאן דאי' לי' התראת ס' שמה התראה ונ' כוונת תוס' דמדס"ל לר"י דלהכי לא לקו אלאו שניתק לעשה משום דאמר רחמנא לא לילקי אלאו לחודי עד דעבר גם אעשה ומעתה חיוב המלקות בא בעידן ביטול העשה ובשלמא אי ביטול העשה היינו ע"י מעשה שפיר חייבי' רחמנא מלקות משא"כ אי נימא קיימו ולא קיימו א"כ עיקר החיוב על לא עשה מעשה ומאחר דס"ל לר"י לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו לטעמי' מסתבר טפי בטלו ולא בטלו דהו"ל עוקר העשה בידים:

אמנם כ"ז לד' רש"י ותוס' אבל לשטת הראשונים דשקלא וטריא קאי אמאי דאמרי' דלנתוקי לאו הוא דאתא ואהא אמרי' היניחא אי אמרי' קיימו ולא קיימו שייך למימר קיום העשה לנתוקי לאו אתא משא"כ אי אמרי' בטלו ולא בטלו א"כ העשה לחודא קאי וא"כ ר"י דס"ל לאו שקדמו:

עשה לוקין עליו וניתק לעשה הוא דאין לוקין משום דלנתוקי אתא ע"כ צ"ל דס"ל קיימו ולא קיימו וזה תוכן ד' הריטב"א שכ' דאף דאזדו לטעמיי' לא קאי לפי' הראשני' כ"א לר"ל מ"מ לר"י קיימו מסתבר טפי ומטעם שכ' דהיינו דמחלקי' בין קדמו לניתק וז"ש הריטב"א דר"ל באמת ע"כ סבר דגם קדמו אין לוקין עליו:

והנה הרמב"ם בה' ק"פ ובה' פה"מ כ' דנותר הוה ניתק לעשה אלא דבלאו דלא ילין תו כ' דפטור משום אין בו מעשה ותמה המ"ל למה בנותר לא אמר האי טעמא הרי איכא למטעי וכ' ד' הרמב"ם דמאחר דניתק הכ' ללאו דנותר דבלא"ה אין בו מעשה לעשה אמרי' דבא הכ' להחמיר עליו דהיינו דהלאו כגמר בביטול העשה כלומר אם האכיל הנותר לכלב או זרקו לים דביטל העשה בידי' לוקה למפרע משום לאו שיש בו מעשה דהלאו עם העשה חדא מלתא הוה אמכם כ"ז במותר הבשר דהו"ל כאילו כ' בכולהו בהדי' עשה דבאש תשרף משא"כ לאו דלא ילין חלב דקאי אאכילת מזבח ולא ילפי' מאכילת אדם ולית בי' עשה כלל א"כ הו"ל רק לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כלל:

וכ"ת א"כ ל"ל להש"ס לקמן לתרוצי דהא דידי' הא דרבי' לימא גם ר"י דנותר ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והא דקאמר ניתקו הכ' לעשה היינו כמ"ש להחמיר עליו

אם ביטל העשה הא ל"ק דא"כ ק' אמאי פליג עלי' ר' יעקב והיינו צריכין לומר דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו ור' יהודה בטלו ולא בטלו ומאחר דלד' הרמב"ם גם ר"ל ס"ל כר' יהודה ס"ל קיימו ולא קיימו ומ"מ אמרי' סברת הרמב"ם הנ"ל לא רצה הש"ס לפ' פלוגתיי' בהכי ומוקי לה טפי הא דידי' הא דרבי' ולפי פי' רש"י במכות צריך ליישב ע"ד שיישב הלח"מ בה' שחיטה ד' הרמב"ם עיי"ש:

ונביא מסוגיין ב' ראיות לד' הרמב"ם ע"ד שכ' לפ' דבריו בנותר דיש להקשות דאמרי' ותרוויי' אליבא דר' יודא ומייתי מנותר וכי מה עלה ע"ד הש"ס לסיועי לד' ר"י מנותר כיון דאדרבא מבואר משם להיפך מדר"י דס"ל לר' יודא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו בשלמא ר"ל שפיר מייתי ראי' דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו וכ"ת הרי גם התראת ס' שמה התראה מוכח מכאן כיון דתרי תנאי בהא אליבא דר' יהודה קי"ל כאידך תנא משא"כ ר' יוחנן נהי דר' יודא משמי' דריה"ג קסבר הכא מהתם הו"ל לאתויי ולזה כ' דבאמת ר"י מפ' ד' ר' יהודה ע"ד שכ' לד' הרמב"ם דר"י ה"ק ניתק הכ' ללאו דנותר לעשה לומר שאין לוקין אא"כ עובר בעשה בידים דהו"ל יש בו מעשה אלא דהש"ס לא רצה לתרץ כן מטעם שכ' לעיל דלא נימא ר' יעקב ור' יהודה בהא פליגי אי קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו:

ולד' רש"י צריכין אנו לומר דעיקר ראי' ר' יוחנן דע"כ לא פליגי ר' יעקב אלא משום לאו שאין בו מעשה אבל בהתראת ס' כ"ע ל"פ ש"מ התראת ס' שמה התראה:

וזאת שנית ראי' לד' הרמב"ם לפי גי' הראשונים דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו א"כ כל שקלא וטריא דלקמן אהא דאמר ר"י שאת ועוד אחרת קאי אליבא דר"ל וכבר עמד ע"ז הריטב"א דשקיל וטרי הש"ס לר' יוחנן וקאי אליבא דר"ל אמנם לד' הרמב"ם ניחא דלכאורה ק' מאי קאמר ר"י ועוד אחרת הא איכא נותר דניתק ע"כ לעשה ושייך בה בטלו וצ"ל דהכי לר"י לא לקי אנותר דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין אמכם למ"ש דאם ביטל העשה בידים דלוקין הדרא קו' לדוכתא הרי נותר אע"כ ר"י אליבא דר"ל קאמר למלתי' דס"ל התראת ס' לא שמה התראה ולא לקי אנותר כלל וא"כ שפיר הק' הש"ס התינח אי הוה ס"ל לר"ל קיימו ולא קיימו א"כ שפיר הוה אונס ושיה"ק ותו לא משא"כ השתא דר"ל ס"ל ביטלו ולא ביטלו שוב גם אונס לא משכחת לה ולמאן קאמר ר"י ועוד אחרת לנפשי' הא איכא נותר לר"ל אפי' אונס ליכא:

הכה שני' בב"א יל"ד לד' ת"ק הא ל"ל י"ל דס"ד אדרבא התראה בב"א מגרע גרע מבזה אחר זה דהתם ידעי' בבירור שקיבל ההתראה על שני' אבל הכא כיון דבב"א הוה דלמא על א' אמר אעפי"כ א"כ משום קילל נקט בב"א דקיי"ל קילל בשם או בכנוי דווקא חייב

ואם בב"א קילל הרי לא הזכיר את השם אלא על הסמוך או מלפניו או מלאחריו קמ"ל דמ"מ חייב:
והנה כ' רש"י דבב"א ר"ל תוכ"ד כוונתו דא"א להתרות על שני' בב"א ממש דהיאיך יתרו בו אל תקלל אבותיך אלה וכי יש לו שני אבות א"וו ר"ל תכ"ד:
ויל"ד כ"ל מ"ט שביק ת"ק ופסק כר' יודא ואפשר דקים לי' לר"ל דת"ק דר"י הוה ר"מ ור"מ וכ"י הל' כר"י:
התם כבר עמד ע"ז הריטב"א הרי גם בשמעתין לקמן תנן ותי' דהתם עיקר וצ"ע גם הכא עיקר דכולהו לוקין חשיב ונ' דר"י עיקר רבותא במ' חולין אשמעי' דתנן התם בתר הכי דלא יטול אם על הבכי' אפי' לטהר את המצורע ומאי רבותי' דס"ד גדול השלם ואימתי' שייך לומר כזה אם שילוח הקן לאו כבר עברי' ואימתי שייך לאו כבר עברי' אי אמרי' קיימו ולא קיימו וא"כ ס"ד למידק מהתם כר"ל לגי' רש"י דאמרי' קיימו ולא קיימו וקמ"ל ר"י דאפ"ה אמרי' אין לנו אלא עוד אחרת והיינו למ"ד בטלו דלמ"ד קיימו איכא טובא אונס ופאה וכ"ת מתני' מאי קמ"ל מתני' מיירי כדאוקימנא התם בחולין דנטלה ע"מ לשלח ואתיא אפי' כר' יודא לדידי' לא הוה שיה"ק כלל ל"ת שניתק לעשה וא"כ רש"י לטעמי' שפיר גרס תנן התם:
תוס' ד"ה אי דקטלה כ' כוונתם דלד' רש"י דקיימו היינו כשמזהירין אותו בב"ד דלא כהרמב"ם דכל ימיו בכלל לקיימו כ"ז שאפשר ולד' רש"י הרי י"ל דמ"ד בטלו ל"ד בידי' כ"א אפי' מתה מאילי' כיון דא"א עוד לקיים העשה וע"ז כ' תוס' דל' בטלו ל"ש לפ' כן:
ובגליון הש"ס החדשים נדפס משום הגאון מוה' עקיבא איגר זי"ע דאכתי דלמא מיירי קרא שהרגה במזיד בעדי' בלא התראה דהוה בטלה בידי' ול"ש קים לי' בדרבה מני' והי' כ' ראי' מכאן לד' הרמ"ה בריטב"א שם דלמ"ד בטלו צריך להתנות בו בשעת ביטול העשה וא"כ ממ"נ אם התרו התרו בו למיתה ואם לא התרו בו גם מלקות אינו חייב:
ולד' רש"י ותוס' צ"ל דה"ק ר"י הכ' דפוטר ניתק לעשה ממלקות ומ"מ כ' ללאו לאשמעי' זמנין דלקי והיינו בביטול העשה ודבר זה מצינו בשיה"ק ואונס ומק' הש"ס אטו באונס כ' רחמנא ללאו היכא דבלא הלאו חייב מיתה אלא משום דהעדי':
לא התרו בו איהו ניהא חייב מיתה ולא מסתבר דמשום כהאי גוונא כ' רחמנא ללאו:
והא דס"ד בתוס' שלא לדמות שוגג למתה מאיליו אפשר דר"ל כגון שהכה אותה במזיד ובדבר שאין בו להמית והו"ל שוגג ומ"מ יש לדמותו לביטל וע"ז כ' תוס' דאין זה ענין כלל:

כגון דשויתה שליח י"ל דרב שימי ה"ק לא דשויתה שליח בהדי' כ"א אמרה כל השומע קולה יעשה שלוחה לקדושין אלו כמו גבי גט כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו והלך הוא ונעשה שלוחה רב שימי מדמי לי' לבטלה הוא והש"ס מדמי לי' לבטלה היא:

תוס' ד"ה שהדירה ברבי' מבואר מד' תוס' דמ' להו דק' לי' לרש"י כיון דמשעבד לה היכי מצי מדיר לה וכ"ז משום דגרסי כן ברש"י אהא דאמרי' שהדירה ברבי' אבל לפי גי' דידן וכן גי' הריטב"א כ' רש"י כן גבי ע"ד רבי' ובהדירה ברבי' ניחא לרש"י משום די"ל כמ"ש תוס' ומה דבעי רש"י בע"ד רבי' מ' בריטב"א מה שפי' בד' רש"י ולי כ' דמ' לי' לרש"י כיון דע"ד רבי' היינו דעת ב"ד כמ"ש רש"י כלומר רבי' הבקיאי' בהלכה וא"כ וודאי לא יתרצו בנדר הבא לבטל מ' מ"ע בתורה ולזה כ' רש"י דבשעה שהדירה נמצא בה עון ושפיר נתרצו כלם אלא לאחר זמן נמצא שקר וכמ"ש הריטב"א ולזה אצטריך הש"ס למימר די"ל הפרה לדבר מצוה כיון דנמצא שקר וע' בריטב"א:

והרי גזל יל"ד הרי לאו דגזל מוקמי' לכובש שכר שכיר והתם לא שייך בטלו דממון הוא חייב לו וכ"ת עכ"פ ידעי' גזל מרבית ואונאה הא על דבר הלמד במה הצד אין לוקין עליו וצ"ל דקו' הש"ס הי' עד"ז דהנה מ"ט אמר רבא לאו דגזל ל"ל משום דבלא"ה לא לקין אלא דגזל משום דהוה ניתק לעשה וכמ"ש תוס' פ' איז"נ שם ואמנם מאחר דשייך בו מלקות בביטלו למה באמת לא נוקמי בגזל ולפי"ז באמת להך בריי' דמייתי הש"ס פ' שילוח הקן דלר"י גזלן לוקה באמת לית לי' דרבא אלא דמ' התם דאין מסקנת הש"ס כהך בריי':

ומעתה נבא בע"ה להבין ד' תוס' פ' או"ב שהביאו ראי' דבתרי לאוי דלא סמיכי אמרי' אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי מקו' הש"ס כאן והק' השעה"מ ה' חמץ ומצה הרי הני תרי לאוי סמיכי בפ' א' אמנם קו' תוס' הי' עד"ז דע"כ לא מק' הש"ס הכא אלא אדר"י דאמר בטלו לוקה ובלא"ה א"ש הא דלא לקי אלאו דגזל ואמאי הא לכ"ע ילפי' גזל מרבית ואונאה וה"ל חד לאו ולאו דלא תגזול ולא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוין ואמאי נוקמי לאו דגזל אשכר שכיר ולא שבקי' לי' אגזל ולמלקות[אלא ש"מ משום דגזל ורבית ואונאה לא הוה תרי לאוי דסמיכי ושפיר מנתק להו חד עשה ודווקא לר"י דאמר בטלי חייב ק':

ועתה כבא לד' תוס' פ' איז"נ שתי' דלא מוקמי' בגזל ולתרי לאוי דהו"ל ניתק לעשה והק' רש"א הא גם שכר שכיר ניתק לעשה והשיב את העושק ונר' בדוחק ונר' כוונת תוס' דבשלמא אי מוקמי בגזל ותרי לאוי היינו רבית ואונאה ולא תגזול הו"ל תרי לאוי דלא סמיכי ואתא עשה ומנתק להו משא"כ אי מוקמי לא תגזול לשכר שכיר הו"ל ב' לאוין דסמיכי ולא מנתק להו עשה וכ"ת הא איכא תרי עשה והשיב הגזילה והשיב העושק לא

היא כי והשיב הגזילה לגזילה גופא אצטריך דלאו ילפי' מרבית ואונאה אבל להשבה אצטריך שפיר קרא וא"כ שפיר לקי אלאו דשכר שכיר:

אלא הא ק' למאי דמסקי' בשמעתין דלא לקי אלאו דגזל משום דניתן לתשלומין וא"כ ה"ה בשכר שכיר ג"כ שייך האי טעמא וחזרה קו' תוס' לדוכתא אמכם לפי מה דמפ' תוס' ענין ניתן לתשלומין לק"מ דר"ל דהכ' ניתקו לעשה לא לענין בטלו ולמלקות כ"א לענין תשלומין התינח בגזל דניתקו לעשה וכמ"ש דהוי"ל תרי לאוי דלא סמיכי משא"כ למאי דמוקמי' בשכר שכיר והוי תרי לאוי דסמיכי ולא ניתקו כלל לא מהני מה דניתן לתשלומין:

אמנם הא וודאי ק' דהוי"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו וקו' זו ק' ג"כ על הרמב"ם בה' שכירות שכ' דאינו לוקה על לאו דלא תלין משום דחייב לשלם הרי בלא"ה הו"ל לאו שאין בו מעשה וצ"ע וע"ד רבא שפיר יש ליישב דמאחר דלמאן דאי' לי' לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ע"כ מוקמי' לאו דלא תגזול אשכר שכיר לא משוי' פלוגתא בהכי ואמנם מד' הרמב"ם הנ"ל מ' דמפ' כפשוטו כיון שחייב לשלם לא שייך מלקות וודאי הדרא קו' תוס' פ' איז"נ לדוכתא אמאי לא מוקמי' לקרא בגזל ולעבור בב' לאוין כיון דגם בשכר שכיר אינו לוקה וצ"ל לד' הרמב"ם מאחר דבשכר שכיר כבר מצינו ג' לאוין וכ' בי' ואליו הוא נושא נפשו מסתבר טפי לאוקמי גם ההוא לאו בשכר שכיר שכבר החמירה עלי' תורה:

וכ' תוס' בשמעתין דלמ"ד קיימו ולא קיימו ל"ש תי' הש"ס ובאמה לקי אלאו דגזל וא"כ רבא פ' איז"נ אליבא דמאן דס"ל בטלו ולא בטלו אמר וכ"ז לגי' רש"י ותוס' דר"י ס"ל בטלו אבל לגי' הראשונים דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו וא"כ רבא אליבא דר"ל קאמר למלתי' וזה א"א דהרי קאמר רבא ביבמו' דלי' הל' כר"ל בכולהו ש"ס בר מתלת דקחשיב התם והו"ל למחשב גם הא ונ' שזה שהביאו להרמב"ם לפ' קיימו ולא קיימו דלא כרש"י ותוס' כ"א כ"ז שיש בידו לקיים בשילוח הקן אם לא מתה וה"ה בגזילה כ"ז שבידו לשלם ושפיר מתרץ הש"ס גם למאן דס"ל קיימו ולא קיימו וד' רבא א"ש אליבא דהל':

ואמנם על הריטב"א וסייעתי' ק' דמפ' קיימו ולא קיימו כרש"י ותוס' וגרסי דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו וא"כ ד' רבא בב"מ שם ק' ונ' דזה שהביאו לרמ"ה לגרוס איכו לוקה ומשלם וק' תוס' על גי' זו כבר יישבה הריטב"א שם וא"כ אפי' למ"ד קיימו ולא קיימו לא לקי אגזל וא"ש הכל, וסו"ד תוס' כאן אינם מדוקדקים וכוונתם דהשקליא וטריא רק לר"י וקיימו דנקט הש"ס ל"ד וע' רש"י:

פ' שילוח הקן רש"י קיימו תוכ"ד דתוכ"ד כדיבור דמי ויל"ד א"כ קרא ל"ל הא בלא"ה תוכ"ד כדבור דמי ואמאי תנן משום דהוה בה קום עשה אין לוקין הרי בלא"ה אין לוקין משום תוכ"ד כדיבור דמי וצ"ל דאי לא כ' קרא הו"א כיון דנטל האם לזכות בה והו"ל שוב מזומן בידו ושוב לא שייך מצות שילוח כלל ולא מהני תוכ"ד קמ"ל כיון דבאמת עכ"פ מצות שלוח עליו ומהני הך קום עשה מיהת תוכ"ד:

והנה כבר עוררנו לעיל דהביא רש"י לזה מה דאמרי' לאו כבר עברי' למאן דס"ל קיימו ולא קיימו ולמה עברי' הרי בשעה שבא לב"ד לשאול אם מותר לקיימה לטהר המצורע נאמר לו דישלחנה ולא עברי' ללאו כלל א"וו בעי' תוכ"ד דווקא וממילא א"ש דלא הו"ל התראת ספק וכמ"ש שם:

אמנם רש"י במכות כבר יישב גם קו' זו לפי' שם במ"ש דלא הו"ל התראת ספק משום דלאו עברי' עכ"פ אלא שיוכל לפטור עצמו ממלקות ע"י קיום העשה וגזיה"כ הוא דאם מקיים העשה ופטור ממלקות ואפשר משום דלא נהנה מן האי' ומ"מ שפיר קאמר הש"ס לאו כבר עברי' דלאו על מלקות אנו דנין כ"א על הלאו גופא והנה גם תוס' במכות אף שכ' פ"ה ק' להבין ותי' הקו' מהתראת ספק בענין אחר מ"מ מודו שהדין עם רש"י דהלאו באמת כבר עברי' כדאמר הש"ס בשמעתין אלא דמ' להו דמ"מ כיון שיכול לפטור עצמו ממלקות מקריא התראת ספק ותי' מה שתי' ועד"ז נבין תי' הלח"מ ע"ד הרמב"ם דמפ' קיימו ולא קיימו היינו כל ימי' כל זמן שלא מתה א"כ אמאי קאמר הש"ס לאו כבר עברי' ותי' כד' רש"י במכות שם וק' הא הרמב"ם ס"ל דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו ואי כד' רש"י אמאי הו"ל התראת ספק אמנם למ"ש א"ש לענין הלאו הוא דאית לי' להרמב"ם כדעת רש"י מגמ' דחולין כאן אבל לענין מלקות ס"ל כקו' תוס' על רש"י דכיון דיכול לפטור עצמו הו"ל התראת ספק וסברת התוס' לא מסתבר לי' להרמב"ם דממיר יש לדחות דהתם אין בידו דדלמא לא מזדקקו לי' בי' דינא:

ומ"מ לד' הרמב"ם הענין הוא כך אף דלאו כבר עברי' מ"מ כ"ז שיוכל לקיים העשה לא מלקי עד שעברה העשה מידו נמצא דאפי' למ"ד קיימו ולא קיימו ג"כ לא לקי אלאו לחודי' כ"א על ביטול העשה בהדי' אף שנתבטל ממילא ומ"מ מחלק הש"ס בין קיימו ובטלו דלמ"ד בטלו הלאו מתחיל בשעת לקיחה ומסיים בשעה שביטל העשה והכל לאו א' משא"כ למ"ד קיימו ועד"ז יש ליישב קצת ד' הרמב"ם שכ' הלוקח אם על הבנים ושחטה או שמתה מאלי' וק' אם מתה מאלי' חייב שחטה פשיטא דחייב ולמאי הל' נקטא הרמב"ם אמכם למ"ש דאינו לוקה על ביטול הלאו לחודי' סד"א אם שחטה מיד

בשעת לקיחה דמעולם לא הי' ראוי' לקיים העשה לא אלקי' לי' על ביטול הלאו לחודי' קמ"ל הרמב"ם דלא כי כ"א חייב שפיר כה"ג:

ומ"מ מסקי' דהא דאצטריך קרא במצורע משום דסד"א גדול השלם וכ' רש"י דהיינו למ"ד מוחלט אסור בתשמיש המטה וצ"ל דמאן דס"ל במו"ק שם דמוחלט מותר בתשמיש באמת דרש הך תשלח לדרשא אחרינא א ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהיינו פלוגתא דר"מ ורבנן דשמעתין דרבנן ס"ל מוחלט מותר בתשמיש וא"כ אייתר תשלח ושדי' לא תקח ביניי' כמו גבי המצא תמצא ודרשי' חדא מקמי' לא תקח וחדא בתר הכי והוה מיושב קו' הכ"מ ע"ד הרמב"ם שכ' דשילוח הקן עשה ול"ת והק' הכ"מ מקמי דעבר לרבנן לא הוה כ"א ל"ת דלא ס"ל כר"י דשלח מעיקרא ולבתר דעבר ליכא כ"א עשה ולמ"ש א"ש ומה גם דהרמב"ם פסק כמ"ד מוחלט מותר בתשמיש פ"י מה' ט"צ ור"י ס"ל מוחלט אסור ואצטריך חדא למצורע ואידך מעיקרא מ' שלח ולא תקח:

ואמנם לפי"ז מתני' דשלהי מכלתין דאשמעי' ג"כ דלא יטול אם על הבנים אפי' לטהר את המצורע ומאי אפי' וע"כ ג"כ לגדול השלם נתכוונה ואתיא ג"כ כמ"ד מוחלט אסור וא"כ ק' על הרמב"ם דפסק מוחלט מותר בתשמיש למאי הל' אצטריך לאשמעי' דלא יטול לטהר את המצורע אמנם המעיין בד' הרמב"ם יראה כי אדרבא טרח ליישב קו' זו כי היכי דלא ליתי סתם מתני' דלא יטול לטהר דלא כהי' וזה במ"ש ואם לקח חייב לשלח ואם לא שלח לוקה ומאי בעי בזה אלא דהרמב"ם בא ליישב דמתני' לעולם ס"ל מוחלט מותר בתשמיש והאי לא יטול דתנן ר"ל דאפי' נטל צריך לשלח ולא יטהר בה ואם טיהר בה לוקה דסד"א כד' הריב"א בתוס' נהי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ הל"ת נדחית ואינו לוקה קמ"ל דלקי דאפי' הל"ת אינה נדחית וביאר הרמב"ם טעמא מאי דכיון דאיכא בשילוח הקן ל"ת ועשה הל"ת ועשה דוקי' עשה דמצורע וכמאן דליתא דמי:

ודייק הרמב"ם להך סברא מדאצטריך הש"ס לדחוקי ולפ' הך בריי' דתשלח לדבר מצוה דלא כהל' דקיי"ל מוחלט מותר ואמאי לא קאמר דאצטריך קרא לענין מלקות דסד"א דלא לקי משום דעשה דמצורע דחה ל"ת מיהת וכד' הריב"א ואצטריך תשלח אלא ש"מ כללא היא היכא דאיכא ל"ת ועשה עשה שכנגדה בדחי' לגמרי וע' בזה:

ודע דאפי' לאחר שטיהר דלכ"ע אסור בתשמיש היינו ז' ימי' ואח"כ מותר אפי' לא הביא כפרתו דכפרה לקדשי' אצטריך דאל"כ הו"מ לאוקמי בקרא כפרה:

תוס' ד"ה אי רבנן הו"מ למימר כ"כ לעיל דדווקא בשיטת רש"י דשמעתין דבעי' תוכ"ד מק' תוס' משא"כ לשיטת רש"י דמכות דכיון דקיבל בב"ד ולא לשלוח אף דבעי' רבי גדפי' לא מסתבר דחייב ודמ"מ לא כ' תוס' כ"א הו"מ למימר משום דלא בעי הש"ס לאוקמי

דרב יודא כר"ל דלא קיי"ל כוותי' וא"כ לד' הראשוני' דגרסי אפכא ר"י ס"ל קיימו ע"כ צריך לפ' כד' רש"י במכות או כד' הרמב"ם ולק"מ:

ויע"ל דהא דלא כ' תוס' כ"א הו"מ למימר משום בע"כ ר"י רק מכות מרדות הכהו דאטו מלקות בבבל מי איכא:

ונ' דגם רש"י רמז לזה שכ' מכות מרדות וכו' שלא ירגיל עצמו ומאי בעי בזה אלא משום דגם המק' ע"כ הוה ידע דמכות מרדות ולא מלקות הכהו ר"י דליכא מלקות בבבל אלא דמ' לי' כיון דב"א לא מחייב מלקות למה נגדי' ר"י מכות מרדות וע"ז קאמר במסקנא דמ"מ הכהו ופי' רש"י מטעם שלא ירגיל עצמו:

פ' א"ל הממונה ל"ו תוס' רש"י ל"ג מעשר עני נ' דק"ל לרש"י למה לא חשיב גם מעשר ראשון אלא ש"מ דכל שיש לו וודוי לא חשיב וה"ה מעשר עני וכ"ת מאי ענין וודוי זו לכאן וכמ"ש תוס' הענין דהתורה צוותה להתוודות על עולה כל עונות שלא יהא נזכר עלי' במקום אחר משא"כ עון מעשר כיון דאם יבא שעת הוודוי וע"י שלא נתן המעשר לעני לא יוכל עי"ז להתודות ויפסיד מצווה דאוריי' ממילא יתחרט על חטא זה שבא לידו: והנה כאן דחו תוס' ד' רש"י אבל לפימ"ש תוס' לקמן דר"ל דייק מריה"ג שלא הזכיר ניתוק ואי גרסי' גם מעשר:

עני הרי לא הוה סגי בניתוק וליכא לדיוקי מידי מ' שוב דד' תוס' ג"כ דל"ג מעשר עני:

רש"י ד"ה אין עולה הרמב"ן פ' ויקרא הקשה דלמא על חייבי מלקות שוגגין אתא עולה ונ' דהנה חטאת הבא על חיוב כרת שיעורו דנקא ולא בעי לא נסכי' ולא מנחות ובעולה הצריכה תורה מנחה ונסכי' ובשלמא אי עולה בא אמזיד היינו דהחמירה תורה אבל אי שוגג ג"כ אתמהה האיך הקל חמור מן החמור:

ואמנם גם בד' תוס' דר"ע דרש ונרצה מתו' קו' הרמב"ן דבשלמא אי אמזיד קאי מצי' ריצוי אחר מלקות אבל אי אשוגג קאי לא מצינו ריצוי אחר: והנה מה שהקשה בתוס' מלאו שאין בו מעשה לכאורה לר' ירמי' ל"ק דלפי פי' רש"י פליגי אי בעי דמי לאוי ללאו דחסימה והנה ריה"ג הוא דס"ל דבעי' דמי ואיהו ג"כ דאמר כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין חוץ מנשבע וכו' אבל ר"מ דלמא באמת מדלא בעי דמי ללאו דחסימה גם אלאו שאין בו מעשה ס"ל דלוקין וכר"י בנותר:

והנה הא דר' ירמי' לא בעי לתרוצי כאביי היינו בשלמא לדידי' דגם ריה"ג ס"ל דתעזב מעיקרא מ' ולא בעי ניתוק שפיר קאמר ר"ע דבעי' ניתוק אבל לאביי גם ריה"ג ס"ל דבעי' ניתוק ומאי קאמר לי' ר"ע ומ"מ לא בעי ר' ירמי' למימר דבלקט וכו' פליגי משום דהוה א' דפליגי אי תעזב מעיקרא מ' ולזה נקט לאו אחר:

ולפי' תוס' צ"ל דר' ירמי' לא רצה לפ' כאביי משום דא"כ מתני' דשילוח הקן דלא כר"ע דמ' התם דמאן דפליג בפאה פליג בשיה'"ק:
ולתי' בתרא לא רצה לפ' ג"כ דר"מ וריה"ג יהא חולקי' על הא דתנן לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרי:
סוגי' דמשיכה ב"מ ר"פ הזהב (לחג המצות תרל"ה):
יל"ד למ"ש תוס' ס"פ חלון בעירובין דמה"ט לא חשו חכמי' לשמא יאמר המוכר נשרפו מעותיך בעליי' משום דמעות אין טורח להצילם א"כ בשמעתין דזהב הוה פירא וכסף מעות א"כ אדרבא הפירא אין טורח להצילם ואמאי אמרו הכסף אינו קונה את הזהב וכ"ת כיון דעבדו רבנן תקנתא מעות אינן קונות שוב לא פלוג א"כ אמאי אמרי' בסוף הסוגיי' דאם עליי' של לוקח מושכרת למוכר לא עבדו רבנן תקנתא ופי' רש"י דהלוקח וודאי יטרח להציל ולמה לא נימא ג"כ לא פלוג והי' נ' דבאמת להאי תי' בתוס' צ"ל כדמ' מד' הרמב"ם דהטעם משום דעלייתו של לוקח קונה לו וכ"ת ק' קו' רש"י הנה הוא בדעתו שמכר כבר אותן הפירות הרי הוא משאיל המקום שהפירות מונחים בו ללוקח וא"כ ממילא הי' לו להלוקח לקנות הפירות אגב המקום אלא דלא ניחא לי' דלקני משום ה"ט גופא דלמא נפלה דליקה ואמנם בעלייתו של לוקח דע"כ טורח ומצילו מאחר דהמוכר הקנה לי' מקומו שפיר קכה לפירות אגב מקומו אף שהמקום שכור למוכר ומיושב ג"כ קו' הלח"מ אי מטעם רשות אתי הרמב"ם עלה מאי לפיכך דקאמר ולמ"ש א"ש דלולי טעמא דנשרפו חיטיך היינו אומרי' דבכ"מ קנה הלוקח הפירות אגב העליי' אבל משום שמא תפול דליקה באונס לא אמרי' הכי משא"כ בעלייתו של לוקח שפיר אמרי' הכי ותדע דכן פי' ד' הרמב"ם שהביא מיד אח"ז וכן אם היתה העליי' מושכרת ש"מ דהכא חד טעמא אלא דהכא שכירות והכא שאלה: ואמנם כך לרש"י שנחלק על הרמב"ם בזה צ"ל כתי' ב' של תוס' עירובין שם וכ"כ תוס' תי' זה לעיל ס"פ המפקיד דהמוכר עכ"פ שרי להשתמש במעות המקח דהרי מה"ת הם שלו והוה שואל עלי וז"נ ג"כ פי' ד' רש"י לקמן בסוף הסוגיין שכ' דנ"מ בין ר"ל לר"י אם קידש המוכר במעות המקח אשה קידושי' קידושין וק' מאין פשיטא זה לרש"י הרי דכיון דרבנן ביטלו הקנין מנ"ל דיכול לקדש בו אשה ואמנם למ"ש ד' רש"י דהמעות עכ"פ הם של מוכר אלא שהם עליו במלוה אולי יחזור בו הלוקח ומהי"ת לא יוכל לקדש בהם אשה:
וזה נ' לכאורה ג"כ מרומז במה שאמר הש"ס לר' יוחנן ומפני מה אמרו משיכה קונה ולא אמרו מפני מה אמרו מעות אינן קונות משום דהוה כ' דאפי' המוכר לא קנה המעות ובאמת המוכר קנה המעות:

כיצד קאי אדלעיל דאמרי' זהב קונה כסף ואין כסף קונה זהב קאמר עכשיו כיצד ענינו של דבר משום דמשיכה קונה ואין מעות קונות: והנה בשי"מ הק' מ"ט בקנין סודר לא חשו חכמי' לשמא יאמר לו ואמנם ע"ד שכ' מיושב קצת דבאמת לא רצו חכמי' לעקור לגמרי קנין דאוריי' וא"כ במעות עכ"פ לגבי המעות אהני הקניין אבל בסודר או בטלית לק"ס לגמרי בטלת לי':

יכול לחזור בו כ' רש"י זה או זה ודתנן יכול אלוקח אמושך והנותן מעות קאי ונקט ת"ק לוקח משום דבמוכר גם ר"ש מודה ועיקר רבותא דת"ק לגבי לוקח אלא אכתי דלמא ת"ק מהיפך להיפך פליג וס"ל דרק לוקח יכול לחזור ולא המוכר ובשלמא לר"ל דטעמא דת"ק משום דס"ל משיכה קונה א"כ ע"כ בין מוכר בין לוקח יכול לחזור בו אבל לר"י מנ"ל דלמא ת"ק דווקא לוקח ס"ל וצ"ל דסמיך אירשא הכסף אינו קונה את הזהב מ' דאינו קונה כלל: אבל אמרו חכמי' מסקי' לקמן דלר"ל מעות בהדי דברי' עובר במי שפרע וצריך ביאור כיון דאמרה תורה משיכה קונה לר"ל ואדבורי' לחוד ליכא מי שפרע ואמאי מעות בהדי דברי' איכא מי שפרע ונ' דלר"ל דרשי' לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף ואי הוה האי מוכר נכרי או האי לוקח לא הי' יוכל לחזור בו כיון שנתן לו מעות ומשום דישראל הוא מהדר הדר בי' והיינו דקאי במי שפרע:

ודע דלד' תוס' ורי"ף דלר"י המוכר חייב באחריות פשיטא דהמוכר יכול ג"כ לחזור בו לת"ק דה"ז משפט מעוקל המוכר חייב באחריות ואינו חוזר והלוקח חוזר ופטור מאחריות ולד' רש"י דפליג בהא הוצרכנו למ"ש בזה: ר"ש אומר פי' רש"י דאסיפא פליג ר"ש ונפקא לי' לרש"י הא מלתא דאלת"ה כ"א דכ"ש גם אמשך הימנו פירות פליג מאי קאמר הש"ס לקמן לר"י מאי איכא בין ר"ש לרבנן הרי משך הימנו פירות ולא נתן מעות א"ב אלא דלכאורה ממאי דתניא לקמן אכ"ש אבל פירות ביד לוקח ומעות ביד: מוכר אין יכול לחזור בו מ' דתרוויי' דווקא בעי' אמנם הרי מסקי' לקמן דלאו במשיכה ממש מיירי ר"ש כ"א בעלייתו של לוקח מושכרת למוכר: אמנם לכאורה הא דפריך הש"ס לקמן פשיטא היינו דכיון דתרוויי' אתנהו משיכה ומתן מעות ואם גם אז יהא שייך חזרה אימתי יוגמר המקח אבל רש"י כ' פשיטא דהא איכא משיכה ואפי' רבנן מודו כ' דלטעמי' אזיל שכ' בד"ה נתנה לסיטון דאם מעות קונות סגי במעות מועטי וא"צ דמי כל המקח וא"כ דלמא ר"ש מיירי שהי' רק מקצת מעות ומ"מ אינו יכול לחזור בו משום דכבר משך ועכ"פ אין זה פשיטא כ"כ לר"ש ולזה כ' רש"י דממ"נ לר"ש דמעות קונות הרי כשמשך הלוקח שוב לא שייך נשרפו חיטיך ולרבנן וודאי משיכה קונה וא"כ פשיטא אמכם אב' לכאורה הל' שכ' רש"י ואפי' רבנן מודו ומאי אפי' ד' לרכשי דרבא המתרץ

הוא דמק' הכי וכבא הרי לד' רש"י דפסק כר"ל היינו דרבא גופי' כר"ל ס"ל והיינו דקאמר פשיטא דאפי' רבנן דלית להו מעות קונות כה"ג מודי דהכי איכא משיכה ומ"מ עדן צ"ע מנ"ל דר"ש מודה במשיכה לחודא דאינו יכול לחזור בו וצ"ל דסברא הוא דהיאיך נימא לטובת הלוקח שלא יאמר המוכר נשרפו חיטיך ולא נחוש שיאמר הלוקח נשרפו חיטיך וכ"ת א"כ אמאי לא נקט ר"ש לקמן בברייי' רבותא טפי דאפי' פירות ביד לוקח לחוד אף שגם המעות ביד לוקח אינו יכול לחזור בו אמנם הא לא הוה רבותא כ"א לר"ש אבל הך רבותא דנקט ר"ש בעלייתו של לוקח גם לרבנן שייכא ומזה ראי' לד' הריי"ף שהביא הך ברייי וכ' עלה ואף דדברי' אלו לר"ש אתניי' ר"ל דמד' ר"ש גופי' יש לדייק דלרבנן אמר למלתי': ד"ת מעות קונות הנה יש בזה ד' פירושי' לרש"י ילפי' מהקדש ולתוס' דסתם קנין דקרא בכסף ולהנך תרתי א"ש ל' ד"ת אבל להריי"ף דמק"ו יליף וכן למ"ש בשי"מ דסתם קנין דעלמא בכסף הל ק' קצת:

והנה בד' רש"י מצינו לעיל מ"ו שכ' רש"י בקיצור מעות קונות כדאשכחן בהקדש והי' נ' מלשונו זה דה"ק מאחר דמצינו בהקדש קנין בכסף סתם קנין האמור בתורה בכסף הוא דאין לפ' דד' רש"י דילפי באמת מהקדש הרי קרא דהקדש בקרקע בשדה אחוזה ומקנה כ' ובקרקע הרי ידעי' קנין כסף ואכתי מטלטלין מנ"ל א"וו ע"ד שכ' דמאחר דגלי קרא בהקדש דקנין בכסף ילמד סתום מן המפורש אלא דבבכורות כ' רש"י דגמר הדיוט מהקדש וכ' ג"כ דמ"מ רק עד"ז כוונת רש"י ומ"ש דגמר בא לתרץ קו' תוס' שם שהק' ור"ל מ"ט לא גמר מהקדש וע"ז כ' רש"י דבהא פליגי ר"י גמר הדיוט מהקדש ור"ל לא גמר אמנם בעירובין ס"פ חלון כ' רש"י בק"ו גמר לה והא וודאי ק' וכמ"ש וכ' ד' רש"י בעירובין אדרבא ליישב קו' הרי בהקדש בקרקע מיירי וע"ז כ' רש"י דק"ו מיהת איתא דקרקע הדיוט נקנה בכסף ושטר וחזקה ובהקדש אין שום קנין כ"א כסף הרי חזי' דכסף אלים קנינו אמנם ר"ל לית לי' האי ק"ו דמה להקדש שכן אין בו שייכות משיכה תאמר בהדיוט דגילתה תורה משיכה ותינח לר"ל דס"ל משיכה מפורשת משא"כ לר"י דלית לי' משיכה כלל שפיר יליף האי ק"ו ואמנם תוס' בעירובין הדר הקשו תינח דליתא לק"ו מה מצינו עכ"פ הרי איכא ולילף במה מצינו ומתרץ ר"י וכו' ואמנם בבכורות הקשו מתחלה עד"ז דאין לומר דבהקדש כסף קונה משום דאין משיכה קונה ולילף הא גופא דמשיכה קונה בהקדש ותי' דבהקדש משיכה לא שייכא וממילא אין ללמוד מהקדש משום דלא שייך משיכה:

והק' בס' יהודה יעלה הרב מו"ה בירך ז"ל מסקאליץ הרי בקידושין מ"ג כ' תוס' דאדרבא אפי' הגבהה קונה בהקדש וכ"ש משיכה ונ' דלק"מ דהתם בשוגג מיירי בתוס' וכי רצה

כלל לקנות דבר מן ההקדש אלא דמ"מ גזיה"כ הוא במעילה דהנהנה בשוגג מוציא ההקדש לחולין וע"ז כ' תוס' דמשעת הגבהה כבר אוקמי קרא ברשותי':
ואמנם אי ק'לד' תוס' לכאורה א"כ דמשעת הגבהה איחייב מ"ש בלן ומ"ש ספר וצ"ל דבשלמא התם בככר של הקדש כיון דהגביהו לא מחסרא מידי להנות מההקדש ומשעת הגבהה חייב משא"כ בנתנה לספר כיון דמחסרה משיכה ובבלן באמת תנן טעמא בהדיא שהרי המרחץ פתוחה הכנס ורחוץ:
והנה מ"ש תוס' עוד בעירובין דמקרא גופא מוכח דאל תונו קאי בין אמוכר בין אלוקח כוונתם דתמכרו או קנה ואהא קאי אל תונו ור"ל המוכר לא יעלה החפץ המוכר ביותר מכדי אונאה והלוקח לא יפחות בכסף מכדי אונאה א"כ האי או קנה בכסף כ':
ויש לי לדקדק מ"ט לא ילפי רש"י ותוס' מקרא דתרומה כי יקנה נפש קנין כספו דקאי גם אבהמה וכמ"ש הרמב"ם בה' תרומה ואולי ס"ל דמהתם אין ראי' דלמא קרא בנכרי:
וד' תוס' בכורות שם צריכין ביאור קצת במ"ש וליכא למימר דלנכרי או בהא או בהא וכן לישראל ומה רצו בזה דא"כ לעמיתך ל"ל וכ' כוונת דברי' דלא תימא דהא דאמרי' לעמיתך בחדא היינו משום דלא ילפי' מהקדש אבל הא ק' נילף מהקדש ול"ש לעמיתך בחדא דא"כ לעמיתך ל"ל כלל כיון דשוין: והנה הרי"ף כ' ד"ת מעות קונות דגופו קונה בכסף ממונו לא כ"ש והק' בשי"מ הא הש"ס דחי להא בבכורות והא ל"ק הש"ס דחי לר"ל דס"ל בישראל כסף לא קני אבל לר"י אין זה פרכא אבל יש להק' למאי דבעי הש"ס למימר דאמימר כר"י ס"ל וס"ל דלעמתך בכסף ולנכרי במשיכה א"כ שפיר יש למפרך גוי יוכיח דקונה במשיכה ממונו דווקא ולא בכסף וגופו בכסף וא"כ מעות קונות ד"ת מנ"ל וכ"ת דהש"ס הו"מ למימר ולטעמיך הרי למ"ד גזל גוי מותר גם במסקנא אתי' להך סברא וצ"ע ועכ"פ אנו צ"ל לד' הרי"ף כי היכי דלא מפרך ק"ו דלגוי לר"י בין בכסף בין במשיכה דלא תימא גוי יוכיח ומזה כ' דייק הרמב"ם שטתו דלר"י גוי קונה בין בכסף בין במשיכה: נחזור לקו' דלעיל דלד' הרי"ף ק' דהו"ל להש"ס למפרך אי אמימר כר"י ס"ל מעות קונות ד"ת מנ"ל דליכא למימר גופו קני דגוי יוכיח אמנם י"ל אדרבא דלהכי אצטריך קרא לגלויי דלנכרי במשיכה דלא נימא גם בגוי ק"ו וכ"ת עכ"פ אפרך ק"ו י"ל דהנה באמת הא דאמרה תורה כסף קונה ולא חשה לנשרפו חיטיך בעליי' היינו משום דכבר אמרה תורה והשיבות לו כל השבות במ' וחייב בלא"ה המוכר להציל:
ממון חבירו משא"כ בגוי דל"ש זה שוב גם מדאוריי' מעות אינן קונות ומדישראל בנכרי ה"ה אפכא נכרי מישראל:

והשתא דאתית להכא י"ל דהא דד"ת מעות קונות מהכא נפקא לן דהרי גילתה תורה דלעמיתך קנין אחר ולנכרי קכין אחר אא"ב לישראל בכסף ולנכרי במשיכה ה"ט כדכתבנא דבנכרי שייך לא טרח ומציל משא"כ א"א אפכא לא ידעי' טעמא מאי:

ומפני מה אמרו משיכה קונה יל"ד דהול"ל מפני מה אמרו מעות אינן קונות אמנם בד' רש"י לקמן א"ש דבאמת המוכר קונה המעות אלא שהלוקח לא קנה הפירות עד שימשך ולה"ק הש"ס מפני מה אמרו משיכה קונה:

אמנם לד' ריב"ן י"ל דה"ק הש"ס מפני מה אמרו משיכה לבדה קונה ולא אמרה דבעי' תרוויי' ומשני שמא יאמר לו וכו' וקאי בין אלוקח בין אמוכר וכתי' ריב"ן דאי בעי' תרוויי' הי' הלוקח אומר למוכר נשרפו חיטיך:

ואמנם קו' ריב"ן יש לתרץ עד"ז דהנה בגוי משיכה קונה מה"ת ואא"ב חכמי' השוו מקח ישראל למקח גוי שפיר אבל דנימא גוי קונה במשיכה לחוד וישראל בעי' תרוויי' ה"ז דומה למה שאמרו לא יהי' כח הדיוט חמור מכח הקדש:

והק' בתוס' עירובין שם לתי' ריב"ן ובס"פ המפקיד אליבא דר"ה הרי ע"כ צ"ל דהמוכר לא קנה המעות ושוב יאמר נשרפו מעותיך בעליי' והכריחו ס"פ המפקיד דברי' מהחילוק שיש בין בלן לספר ואי המוכר קנה המעות מיד שהוציא מעל מה לי ספר מה לי בלן אמכם לכאורה י"ל דהא תלי' בפלוגתא דר"ש ורבנן דלר"ש דהלוקח אינו יכול לחזור בו וודאי קנה המוכר המעות ולדידי' באמת אין חילוק בין בלן לספר ובריי' דתניא נתה לספר מעל כר"ש ומתני' דנקט בלן דווקא רבנן היא דס"ל דגם לוקח יכול לחזור ומעות פקדון גבי מוכר ולהכי לא מעל עד דמשך:

גזירה שמא יאמר לו ל' זה ק' טובא דבקיצור הול"ל שלא יאמר לו ונ' דמהכא ס"ד דש"ס דר"י ה"ק אפי' כי לא ישרפו יאמר לו נשרפו וע"ז מק' לימא מאי דבעי הרי ע"כ המבעיר עליו לשלם ומאי אכפת לי' ללוקח ובמסקנא י"ל דה"ק דבאמת ל"ש טרח ומציל כ"א בחיטין דהצלתן טרחא משא"כ בזהב וכסף ובכל זאת אמרו חכמי' גם בזהב וכסף כן גזירה משום חיטין: וי"ל דהא דנקט הש"ס בעליי' ר"ל דלחיטין שהם בעליי' הוא דחששו משא"כ על המעות שלא יאמר נשרפו מעותיך לא חששו דמעות אין מקומם בעליי' כי כספי' אין להם שמירה אלא בקרקע וכתי' תוס' בערובין שם:

מ"ט דר"ל כבר עמד על ל' זה בשי"מ דהכי הול"ל דאמר קרא וכ' דבאמת הא דאמר ר"ל משיכה מפורשת ולא כסף היינו מדגלי קרא לעמיתך בחדא ולגוי בחדא כדאמר ר"ל בבכורות אלא דלמא אפכא לגוי במשיכה ולישראל בכסף והיינו דקמק' הש"ס בשלמא דלית לי' לר"ל תרווי' כסף מהקדש ומשיכה ג"כ א"ש דכיון דגלי קרא לעמיתך בחדא

אבל מ"ט לא ס"ל לר"ל אפכא לגוי במשיכה ולישראל בכסף ומשני דגבי עמיתך כ' מיד ש"מ דעמיתך קונה במשיכה:
וכי תמכרו ממכר נקט ר"ל גם רישא דקרא משום מסקנא דגמר מני' תרתי והיינו כדכ' רש"י מדלא סמך מיד לגבי ממכר ומה"ט מייתי ר"ל גם רישא דקרא:
רש"י ד"ה מאי איכא כוונתו דוודאי ידעי' דפליגי אי לוקח מצי הדר בי' אבל במאי פליגי כלומר באיזו טעם ואמנם לר"ל באמת מה"ט משוי ר"ל פלוגתא בין רבנן לר"ל ולא קאמר דכיון דר"ש ס"ל מעות קונות ודריש לקרא כר"י גם רבנן הכי ס"ל משום דק"ל במ"פ א"וו במשיכה קונה פליגי והיינו דקאמר בשלמא לר"ל כלומר גם לר"ל ק' מ"ט משוי פלוגתא בין ר"ש לרבנן אלא דק' לי' במ"פ אבל לר"י במ"פ והנה לכאורה בקיצור הו"ל להש"ס למימר מ"ט דרבנן דהרי הדין עם ר"ש דמאחר דהמוכר יוכל לחזור בו וודאי יציל ונ' דהא תלי' בפלוגתת הרי"ף ורש"י אי מכח חזרה האחריות על המוכר או לא דאי האחריות על המוכר מסתברא שהלוקח יכול לחזור בו ומעות פקדון גבי' ואי אין האחריות על המוכר בדין דלוקח אין יכול לחזור בו והשתא ה"ק אי אין אחריות על המוכר מ"ט דרבנן ואי אחריות על המוכר מ"ט דר"ש ומשני לי' דבהא גופא פליגי לר"ש אין אחריות על המוכר ולהכי ס"ל דלוקח אינו יכול לחזור ורבנן ס"ל דאחריות על המוכר ומה"ט ס"ל דלוקח יכול לחזור אבל לשטת רש"י דלכ"ע אין אחריות על המוכר הדרא קו' השי"מ לדוכתא דמאי משני הש"ס אכתי ק' במאי פליגי ונ' דהנה רש"י מייתי דר"ח קאמר למלתי' אמעשה דבי פרזק כוונת רש"י בזה ליישב קו' השי"מ שהק' דוודאי לגבי דליקה הדין עם ר"ש דכיון דיוכל לחזור בו יטרח ומציל אבל כה"ג דבא וצריך לפייסו בדבר מועט לפחות ולמה זה יפייס משום חזרה אטו יודע שיתקיים כ"כ כפי שהוא נותן לא-נס בעד הפיוס ואמנם אם הלוקח ג"כ יוכל לחזור בו וודאי יפייס דמתיירא שהלוקח יבא לחזור וה"ט דרבנן ור"ש באמת ס"ל כה"ג כיון דפטור מלפייס לא יפייס והיינו בדר"ח קמפלגי:
אמנם לד' תוס' דר"ח גם לר"ש קאמר למלתי' וודאי צריך ביאור תי' הש"ס ולבא אל זה נבאר תחילה ד' תוס' א' לא' הנה קו' אד' רש"י קאי עד"ז בשלמא אי אמרי' דהא דאמר הש"ס אוקמוה ברשותי' ר"ל דאפי' אם יאנס חייב המוכר א"כ ע"כ טרח ומציל אבל לד' רש"י דדווקא חוזר יכול לחזור בו המוכר א"כ אמאי יטרח ויציל כיון דאכתי במי שפרע קאי וע"ז תי' מה שתי' ולר"ת לא ניחא בהאי תי' דל' הש"ס מסר נפשי' טרח ומציל שייך שפיר אפי' אמי שרוצה לקיים השבת ממון חבירו אבל בכל זאת לא מסר נפשי' וא"כ הדרא קו' לדוכתא אטו משום שופטני תקינו רבנן ומה"ט פי' ר"ת דבין לר"ש בין לרבנן אפי' מי שפרע אין כאן אם חוזר מתוך הפסד דאי לר"ש לא הוה דינא הכי אכתי יק' לר"ש

אטו לשופטני עבדי רבנן תקנתא א"וו גם לכ"ש דינא הכי ומייתי ר"ת ראי' דסוגי' דר"ח לקמן גם לר"ש קאי מדמייתי לה הש"ס עלה דר"ש ואף דלקמן קודם אונס מיירי כיון דקודם אונס מצי לוקח הדר בי' אף לאחר אונס מצי טעין כבר הדרנא בי קודם האונס ואנן סהדי לי' בהא אבל אי קודם האונס לא מצי הדר מ' לר"ת דלאחר האונס וודאי לא מצי הדר בי' ועכשיו באו תוס' ליישב ל' דקאמר א"ב דר"ח ופי' הכי דמאחר דבמקום אונס גם לר"ש מצי הדר בי' ואפי' בתרי תרעא כדמייתי תוס' מפ':

איז"נ א"כ מאי איכא לר"י בין ר"ש לרבנן ומשני א"ב דר"ח כלומר דר"ח אמר כדרך שתקנו משיכה במוכרין ל' זה מ' דכשם דמוכר הדר בי' אפי' בחד תרעא ה"נ לוקח והא מלתא לית לי' לר"ש ולזה הציעו תוס' הא מלתא דלר"ש לוקח בתרי תרעא ג"כ מצי הדר בי' והתימא על הרמב"ן במלחמות שכ' דפשיטא דלר"ש אפי' משום זולא לא מצי לוקח הדר בי' ולא זכר ד' הגמ' דס' איז"נ שהביאו בתוס' דבתרי תרעא מודה ר"ש וצ"ע:

ואמנם ד' הרי"ף דאפי' חזרה א"צ היכא דנאנס דמה"ט אמרי' אוקמוה ברשותי' והק' הרז"ה א"כ עיקר תקנה ללוקח ואמאי קאמר ר"ח כדרך שתקנו משיכה במוכרים וע' במלחמות מה שתי' בזה ולי נ' דהנה וודאי אם הלוקח ג"כ יכול לחזור בו אזי מסתבר דהמקח לא נגמר כלל מב' הצדדים וממילא האחריות על המוכר משא"כ אם רק המוכר יכול לחזור בו ועדן לא חזר ומצד הלוקח המקח קיים ולמה יהא האחריות אונסין על המוכר והשתא לכ"ש באין הלוקח יכול לחזור לית לי' דאחריות על המוכר אבל לרבנן דכדרך שתקנו שהמוכר יכול לחזור בו תקנו ג"כ שהלוקח יכול לחזור ועי"ז האחריות על המוכר והיינו דקאמר דר"ח איכא ביניי' ר"ל דר"ח יליף מהא דהלוקח יכול לחזור דאחריות אונסי' על המוכר ולר"ש דאין הלוקח יכול לחזור אין האחריות על המוכר ולק"מ:

והק' הרז"ה עוד למאי הל' מייתי הש"ס כולי האי מלתא לקמן והנה אי ד' הרי"ף דגם מי שפרע אין כאן שפיר מייתי לה הש"ס אבל אכתי עיקר חסר מן הספר אם זה עיקר רבותא אמנם יל"ד אמאי לא קאמר לי' בקיצור תנן נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו אלא ש"מ ר"ח הבין כי האי בע"ד בהא טעי דאיהו סבר דת"ק אמוכר קאי וקאמר דמוכר יכול לחזור בו במעות בלא משיכה ור"ש פליג ואמר דאם הלוקח י"ל הכסף בידו גם הלוקח יכול לחזור בו וע"ז קאמר לי' ר"ח לא היא כ"א בלוקח עיקר פלוגתי' לת"ק גם הלוקא יכול לחזור ולר"ש מוכר דווקא והיינו דמייתי הש"ס הך עובדא לבתר דמייתי ברייי' דר"ש דמהך ברייי' מבואר בהדי' דבלוקח פליגו רבנן ור"ש והמעיי' בד' הרמב"ן במלחמות ימצא דברינו כלולי' בתוך דבריו:

וע' בד' רש"י שהביא הרמב"ן מפ' הניזקין מבואר מדבריו דפליג אדבריו בב"מ כאן וס"ל כד' הרי"ף דאחריות אונס על המוכר עיי"ש:

ואמנם הראי' שהביאו הראשוני' מפ' או"ב דפריך הש"ס והא לא משך ואמאי מת ללוקח יש ליישב לד' החולקי' דהנה אי נימא דהלוקח קנה בדינר שנתן לטבח חלק בשור גופי' אמאי אין משחיטין כל ימות השנה את הטבח אע"כ בשר הוא דקנה מני' וכ"ז דלית לי' לא קנה ובד' פרקי' תק"ח הוא דמשחיטין את הטבח בע"כ ואמאי אכתי מת ללוקח הרי לא משך ומשני לעולם קנה השור מה"ת ומצד הדין משחיטין בע"כ אלא שכל ימות השנה הפקיעו חכמי' הקנין משא"כ בד' פרקי' אוקמוה אדאוריי' ומאחר דאין המוכר יכול לחזור בו ממילא אם מת מת ללוקח וכמ"ש רש"י מפ' הנזקין שם דהא בהא תליא:

מ"מ כך הלכה ע' רש"י וצ"ע דלקמן ע"ד מפ' הש"ס דהאי מ"מ אלוקח קאי עיי"ש:

נוחה הימנו ע' רש"י וצ"ע מאי בעי בזה שכ' וכפל אין דעתם נוחה על ידו וכ' כוונת רש"י דלהכי דווקא קאמר הכי האי תנא משום דבאמת לולי דהניחו חכמי' ע"ד תורה דמעות קונות מעולם לא עלה ע"ד לחזור מדיבורו אבל מאחר שגם קנין מעות אינו קנין דברי' אינם נחשב לכלום והיינו שכ' רש"י אין דעת חכמי' כוחה על ידו ע"י שזה חוזר מדבורו חכמי' אין דעתם כוחה עליו שתקנו דמעות אינן קונות:

ואמר רבא ע' רש"י בדבריו נכללו ד' התוס' ועדן צריך ביאור וכ' די"ל דלהכי חלק ר"ש בין מעות לדבריו דלדבריו דס"ל מעות קונות ולהכי קאי במי שפרע משום שביטל קנין תורה אבל בדבריו לא קללו חז"ל כלל אבל לרבנן דס"ל לר"ל דקיימו אליבי' עכשו משיכה קונה אין חילוק בין מעות לדבריו תרווייהו משום דבריו אתי' עלה וה"ק ר"ש לדידי' במעות דווקא שייך מי שפרע אבל בדברי' בעלמא אין רוח חכמי' דפליגי עלי' נוחה הימנו וכלומר לדדהו קאי במי שפרע וא"כ לק"מ אדר"ל ולהכי קאמר רבא דלא כן כ"א אנו אפי' לרבנן רק אין רוח חכמי' נוחה הימנו ולא זולת: וכ' רש"י כאן דנ"מ לענין אי' וכו' כוונתו כאן בזה דק' לי' מאחר דגם לר"י עקרו רבנן קנין מעות מ"ש דלר"י ניחא להש"ס דקאי במי שפרע ולר"ל ק' לי' ולזה ביאר רש"י דלר"י עכ"פ לענין אי' מהני קנין מעות משא"כ לר"ל:

וכ"כ לעיל דד' רש"י דהמוכר המעות קיימי עלי' במלוה וכד' תוס' עירובין פ"א בסו"ד ועדיפא מד' תוס':

ואולי י"ל עוד דד' רש"י דוודאי אי הדר בי' חד מניי' הופקע הקנין למפרע אבל כ"ז דלא הדר בי' המעות למוכר:

ואין לפ' דרש"י קאי אמקח אם קידש הלוקח במקחו דא"כ אדרבא על המוכר הו"ל לרש"י למנקט דיוכל בנקל יותר לקדש בו אשה והו"ל לרש"י לפ' אפכא דלר"י אינה מקודשת ולר"ל מקודשת א"וו במעות מיירי רש"י:

תוס' ד"ה מעות י"ל דד' הש"ס בשלמא אי מעות קונות א"כ מעות הוה מידי דנהי דעקרו רבנן ליקו במי שפרע אבל אי אין מעות קונות ואדברי' אין מי שפרע מה לי מעות או לא אלא ש"מ דמעות קונות:

וכי אהדרי' קרא כ' רש"י להושבן כלומר דלענין קרבן שבועה וודאי סגי בייחד כלי דליהוי דומיא דפקדון אבל דניבעי להשיב האי כלי עצמו לא אמרי' והיינו דלא מק' ר"פ לרבא ולטעמיך אמאי קרבן שבועה מיחייב אלא לענין קרבן שבועה אפי' אי בעי' משיכה היינו לקנות לגמרי אבל בתורת משכון מיהת קני לי' כיון שייחדו ושפיר הוה דומי' דפקדון:

תוס' ד"ה וכי אהדרי' כ' רש"א דלמסקנא כ' תוס' כן וי"ל דגם למסקנא איכא לתרוצי דאי לאו דכ' רחמנא עושק בהדי' לא הוה מרבי' מכל אשר ישבע כ"א עושק ולא תשומת יד וטעמא דהנה גם רש"י האריך לעיל גבי ייחד כלי לעשקו וכוונתו דבעושק משכחת לה דאומן קנה הכלי בשבח ואף דאהדרי' לבעה"ב מ"מ מאותו כלי יבקש תשלומי' ואינו דומה לתשומת יד אלא דמ"מ אינו דומה לפקדון גזל ואבידה זה תוכן כוונת רש"י לעיל ומעתה הייתי אומר דלעולם משיכה קונות אלא דבעושק דאומן קונה בשבח כלי הו"ל משך וחזר ואהדרי' כ' קרא עושק בהדי' ומכל מרבה תשומת יד דנדע דבייחד סגי ומשום דמעות קונות אא"כ אדרבא קרא מסייע:

לר"י ור"ש לטעמא דנפשי דרש קרא הכי ולרבא דקאמר קרא ומסייע לר"ל שפיר הק' תוס' דעושק מיותר:

וא"ת הנה גם בכתובות הק' תוס' קו' זו ולא תי' כפשוטו כמ"ש כאן דהך בריי' ר"ש תנא לה משום דק' להו א"כ מאי מותיב שוב אביי בכתובות שם לרבה מהך בריי' דר"ש דלמא רבה כר"ל ס"ל דמשיכה קונה ושפיר קאמר אפי' עמד בדין מקרי קני אמנם התינח לרש"י דקיי"ל כר"ל אבל לד' ר"ת שהביאו תוס' לקמן דהל' כר"י שפיר תי' בשמעתין האין תי' ולא ניחא להו בתי' דהתם דמיירי שחזר והפקידו אצלו דהשתא עמד בדין איבעי לי' לאביי אין דין קנס י"ל ואנן נימא דאפי' גבה ממנו וחזר והופקדו אצלו ליהוי בה דין קנס:

ואמר רב דווקא בלן מדלא מק' רבא ממתני' לחודא ש"מ דממתני' בלא רב איכא לדחויי וכ"כ הר"מ בפי' המשנה במעילה שם וכ"כ בחיבורו וז"ל שהרי נהנה בהיות המרחץ פתוחה לפניו לכנוס בכל עת שירצה וסיים בפי' המשנה והקש לכל כיו"ב כוונתו נ' דמתני' אשמעי' בבלן אפי' לא רחץ כלל וכמ"ש הר"מ בחיבורו בהדי' אפי' לא רחץ דהא

גופא מקרי הנאה שיש לו רשות לכנוס למרחץ וע"ז כ' הרמב"ם בפי' והקיש לכל כיו"ב שנותנין שכר הכניסה לראות דבר או לשמוע וכיו"ב ומעתה זה החילוק בין בלן לשאר בעלי אומניות דבשאר בעלי אומניות נהי דמעות קונות אף דעדן לא משך מ"מ אי הדר בי' ספר או שאר אומן א"כ לא מעל משא"כ בבלן דהמרחץ פתוחה לפניו ומיד הוא כהנה וכן דייק ל' הרמב"ם שכ' בבלן אף שלא רחץ ובשאר אומניות אף שעדן לא משך מבואר דאם יחזור לגמרי לא מעל והוצרך הרמב"ם לפי' זה דאל"כ הך מתני' במאי מוקמת לה בישראל מעות קונות ומ"ש בלן בנכרי הרי להרמב"ם בין מעות בין משיכה קונין א"וו החילוק כמ"ש וכ"ת א"כ הך ברייי' דתניא דספר לא מעל עד דמשיך במאי מוקמת לי' אף אנו נאמר דכ"כ דהרמב"ם דייק למלתי' דס"ל דבנכרי בין כסף בין משיכה קונה משום דס"ל דהא דמעות קונות היינו כמ"ש הרי"ף דגופו קנה כספו לא כ"ש וק' גוי יוכיח א"וו דבגוי גם כסף גם משיכה קונה וק' לעמיתך מאי דרשת בי' וצ"ל דאונאה ותינח לדידן דקיי"ל גזל גוי אסור אבל למ"ד מותר מא"ל וע"כ האי מ"ד באמת ס"ל לנכרי במשיכה לחוד ואתיא הך ברייי' כמ"ד גזל גוי מותר וכ"ת מעות קונות בישראל מנ"ל אולי הך מ"ד ס"ל כד' תוס' דרוב קניני תורה בכסף ולדידן לא ניחא לן בהא משום דקרא מסייע לר"ל אי לאו ק"ו:

ודע מ"ש רש"י מסייע לר"ל דאין מעות קונות להדיוט כוונתו דהא דמשיכה קונה הרי בפירוש יליף לה ר"ל מאו קנה מיד כדלעיל אלא דלמא תרוויי קונין וע"ז כ' רש"י דקרא ומתניתי' מסייע לר"ל דמעות אינן קונות: תוס' ד"ה דווקא בלן הא דלא מקשי מיד קו' שניי' היינו משום די"ל דא"כ בלן דווקא למה נקט אבל לפי תי' י"ל דהא גופא קמ"ל דשכירות קרקע כקנה בחזקה:

הא דתנא תנא ספר ספן ואח"כ כל בעלי אומניות כ' דס"ד דווקא שאר בעלי אומניות דאם עושין לזו אין עושין לזו לך ומשכיח בהו חזרה לא מעל עד דמשך אבל ספר וספן דבר למאה ולא שכיח בהו חזרה אימא לי' קמ"ל: תוס' בספר נכרי ה"מ לשנויי הא מני ר"ש י"ל דאכתי לכ"י לא מתרצי הני תרי ברייתות כיון דגם רבנן ס"ל מעות קונות ולכך מוקי לה בנכרי: נתנה לסיטין ע' רש"י ותוס' וכ' דלהרמב"ם ג"כ ק' לי' קו' תוס' אמאי לא מוקי לה בסיטין נכרי אלא לאו ש"מ דק' להש"ס אי בנכרי א"כ לכל מי שנתנו בתורת קנין הרי מעל וכמ"ש הרמב"ם בה' מעילה אלא ש"מ בישראל מיירי ואי קנה מני' שאר חפץ לא מעל מאחר דחכמי' הפקיעו קנין מעות ולא כמ"ש תוס' ר"פ השוכר אמנם בסיטון היינו כמ"ש רש"י דהוא סוחר גדול המוכר לחנוני מעט מועט והחנוני נותן לו מעות לערבו אבל אין המוכר מראה לו סחורה ידועה וא"כ ר"ש לומר נשרפו חיטיך בעליי' ואי מעות

קונות גם הכי קני והיינו דפי' רש"י לן ענין סיטון ומשו"ה שינה הרמב"ם וכ' קנה חפץ מישראל לא מעל ומנכרי מעל:

והנה בר"פ השוכר דע"א כ' תוס' דבמעילה אוקמוה אדאוריי' ולכאורה לא אצטריך לתי' זה כ"א להאי תי' בעירובין דהמוכר רק שו"ח על המעות אבל למסקנא דתוס' עירובין וכן לעיל ס"פ המפקיד דהמוכר הוה שואל על המעות א"כ שפיר מעל במה שהרשה את המוכר להוציא פרוטה זו של הקדש, ובספרי' שלנו בתוס' ור"ת פוסק י"ל דאי הו"מ מוקמי לה בסיטין ככרי א"כ ל"ק מהך בריי' לר"ל משא"כ לתי' תוס' לר"ל הך בריי' דלא כהל' א"כ מתניתא דא מסייע לר"י:

ולא כ' תוס' במאי מתרץ ר"י קרא דתשומת יד וצ"ל מאחר דבאמת אהדרי' קרא אלא דלאו בהדי' ל"ק שוב כ"כ:

ובענין קו' תוס' מרב אשי הנה בע"א שם הציעו תוס' תחלה דבבכורות מוכח דרב אשי לא הדר בי' ואמנם ק' הרי רבינא פריך לי' ולא משני לי' מידי ואי רב אשי לנפשי' כר"ל ס"ל הו"ל לאהדורי אנא דאמרי כר"ל ונ' דהנה סתמא דהש"ס בע"א ובבכורות ס"ד מהך בריי' דגרוטאות דבעי' תרוויי' כסף ומשיכה והיינו דס"ל כר"י בישראל מעות קונות ובגוי ליכא למוקמי קרא בעמיתך אאונאה דהרי רב אשי ס"ל גזל עכו"ם מותר אע"כ הוה מ' לרב אשי אליבא דר"י דבנכרי תרוויי בעינן כסף ומשיכה והיינו דפריך לי' רבינא אליבא דר"י ושתיק רב אשי משום דבשטת ר"י אפריך ומדקאמר מ"מ בבכורת שם דמשיכה בגוי אינו קונה ש"מ דכר"ל ס"ל ובזה א"ש שכ' תוס' בע"א שם ודי בכך ר"ל אף דר"א בס"ד ס"ל לר"י דתרוויי' בעי' מ"מ מהא מיהת אפרך וא"כ עכ"פ בחד סגי דהיינו משיכה בנכרי לר"י:

והנה מל' תוס' בבכורות א' דר"ל דרב אשי באמת ס"ל דגם בגוי מעות קונות אלא דמעיקרא הוה סבר דווקא מעות והיינו דהוה ס"ל דקרא דעוותך אאונאה קאי וגזל גוי מותר ובסוף אתותב מדר"י דב"נ נהרג וס"ל דבין כסף ובין משיכה קונה בגוי וכד' הרמב"ם ומה"ט ס"ל ג"כ למסקנא דגזל גוי מותר אמנם בפ' הזהב דחו כ"ז דא"כ ק' ספר דהכי בין גוי בין ישראל קונה במעות ופשיטא לתוס' דברי' בר"פ השוכר בע"א דכיון דמדאוריי' מק' לא אתי דרבנן ומפיק לי' מידי מעילה משא"כ מאתנן ל"ק להו תי' ה"ר חיים דר"ח ס"ל בין בישראל בין בגוי קונה מעות ואפ"ה משני בזוכה נכרית והיינו משום דכיון דהפקיעו חכמי' הקנין בישראל שוב לא הוי אתנן:

והנה מ"ש תוס' פ' הזהב עוד מרב אשי דס"ל גזל גוי מותר דחה ברא"ש פ' הגוזל דרב אשי מעיקרא הכי הוה דעתי' וד' תוס' י"ל כיון דקיי"ל סתם עכו"ם גזלני ארעא והתולש

הוא הגוזל מאחר דקרקע אינה נגזלת אפי' משלם לגוי הוה גזלן דהעכו"ם הזה אינו בעל הקרקע כדאמרי גבי אוונכרי פ' לולב הגזול:

ויש כאן הערה למ"ד גזל עכו"ם אסור ובפרט למ"ש רש"י פ' לולב שם דגזלני ארעא מישראל היאיך קונין גנה ואילנות מגוי הא אינו שלו והלוקח כעשה גזלן וצ"ע:

וד' ה"ר חיים בתוס' פ' הזהב צריכין ביאור מה בא ליישב אחרי שכ' ומ"ש נמי דרב חסדא א"כ מיישב עוד דבר אחר ומה הוא אי מקידושין אכתי ק' מאי קאמר כל קנינו של נכרי הרי גם של ישראל קונה בכסף ואי מדרב אשי א"כ עכ"פ צ"ל דבגוי קונה בין כסף בין משיכה וזה שלא כד' ר"ת ואם נימא דר"ת לאו אגוי קאמר למלתי' כ"א לענין ישראל וודאי ק' מאי נ"מ בין כך לר"י מעות אינן קונות מדרבנן ולר"ל מדאוריי' ומאי נ"מ אם לא למנין מה שכ' רש"י וצ"ע:

בכורות:

רפ"ב רש"י בבהמתו בעדרו כ' דלכאורה יל"ד דהו"מ ר"ל למנקט ג"כ אפכא משיכה בלא מעות גוי מישראל חייב בבכורה וישראל מגוי פטור מן הבכורה א"ל דרב אושעי' ס"ל גזל גוי אסור וקרא לאונאה אתי וקמ"ל רק דאף מעות קונות בגוי לזה כ' רש"י דלא היא כ"א משום דאורחא דמלתא שהלוקח נכנס בעדר המוכר ולוקח בכסף ומניחו שם עד זמן קבוע ולא שכיח אפכא שיעשה משיכה ואח"כ יתן מעות וז"ש רש"י בעדרו:

ומ"מ מיושב בזה הא דמשיכה קונה בישראל קאמר ר"ל משמי' דנפשי' והא דמעות קונה בגוי קאמר משמי' דרב אושעי' והלא הא בהא תליא אלא ש"מ דלא היא כ"א רב אושעי' אי ס"ל גזל גוי אסור מצי סבר אף בישראל מעות קונות:

רש"י בדיני' דיינא לי' כ"כ לפי' דה"ק דס"ד כי היכא דלר"ש דאמר מעות קונות בישראל תקנו חכמי' משיכה ה"נ לרב אושעי' בנכרי לה"ק בדיני' דיינא לי' ולא תקנו חכמי' מידי ומהא נמי איכא למטעי ולמימר דרב אושעי' כר"י ס"ל דד"ת מעות קונות וחכמי' תקכו משיכה ואשמעי' דבגוי לא תקנו ושפיר כ' רש"י בעדרו להוציאנו מטעות זה וכמ"ש:

קנה וחייבת ע' תוס' יש לומר דלמא מיירי בלקח פרה חולבת מגוי וסבר שאינה מבכרת ולבסוף נודע שהיא מבכרת וס"ד דמצי טעין מקח טעות קמ"ל דכיון דקנה תו חייבת בבכורה אפי' סבר שאינה מבכרת:

אמנם תוס' תי' סד"א שהיא רק ס' וכלומר ואין הכהן יכול להוציא מידו דס' ממונא לקולא והס' כ' אי גזל גוי אסור או מותר דאי אסור א"כ לעמתך מבעי לי' אאונאה וגם לנכרי במשיכה ואי מותר ע"כ לנכרי בכסף דרשי' מלעמתך ויע"ל דבאמת גזל גוי אסור ומה"ת משיכה קונה גם בגוי אלא דרבנן תקנו מעות קונות וי"ל דגם לענין אי' לא תקנו

משום תקלה וכמו שבטלו משום תקלה מעשר בהמה דאוריי' וא"ש לד' תוס' הא דאכפיל ר"ל האי דינא דאי מרישא הייתי אומר אדרבא ה"ק ר"ל לענין זה קנה דחייבת בבכורה מס' או מדרבנן קמ"ל באידך דינא דאפי' לקולא מהכי מעות בגוי:

דמרישא סיפא לא שמעי' דהנה ככרי הלוקח מישראל ולא משך והישראל מפקיע ממנו מעותיו שבאו לידו בהיתר אחר הלידה ואינו חוזר ולוקח מהעכו"ם העובר סד"א אגלאי מלתא למפרע דאיערומי קמערים מעיקרא ויתחייב בבכורה למפרע קמ"ל כיון דבשעת לידה קנה הגוי שוב בכ"ג פטורה מן הבכורה: מאי בדיני' הק' המג"א תמ"ח מכאן על המ"ב שכ' סי' צ"ו דדיני דמלכותא במכירת לגוי מהני אמאי לא משני הש"ס מאי בדיני' דינא דמלכותא וצ"ל דגם אדינא דמלכותא שייך למימר דמס' או מדרבנן קנה ומ"מ י"ל דא"כ מאי פשיטא לי' לרב אושעי' בדיני' קנה וכי בכל מקומות דינא דמלכותא שיתקיים המכר במעות והכי הול"ל אם בדיני' קנה חייבת ופטורה אלא ש"מ בדין שפסקה תורה קאמר:

ואמנם בר מן דין נ' דלק"מ דאי דינא דמלכותא קאמר מאי בדיני' הרי דינא דמלכותא דינא גם לדידן דינא ובזה מיושב ג"כ דמק' הש"ס ישראל יוכיח דגופי' בכסף וממונו במשיכה וכי מי קאמר ממונו במשיכה ר"ל משמי' דנפשי' והכא משמי דרב אושמועי' קאמר ודלמא כר"י ס"ל דגם בישראל מעות קונות אא"כ מאי בדיני' דקאמר כיון דגם בישראל הדין כך אלא ש"מ בישראל משיכה קונה:

תוס' ד"ה מה אחוזה יש להק' א"כ הרי בשמעתין ישראל מגוי מיירי וכ' דכוונת תוס' דהכא הקישו לאחוזה ובישראל אחוזה נקנה בתלתא גם עבד כנעני בתלתא משא"כ בגוי דקונה אחוזה בתרתי גם עבד קונה ממנו בתרתי ודמק' הש"ס משטר אשגרתא דלשנא נקט ועיקר קו' מחזקה:

אמנם לד' רשב"ם בב"ב שם שפי' דאין קנין לנכרי בין לקנות בין להקנות כ"א כסף ק' מאי מק' בשלמא לרש"י בקידושין שהביאו התוס' לקמן לק"מ דרש"י מחלק בין לקנות בעי' כסף דווקא ולהקנות קני גופו של גוי גם בשטר וחזקה:

אבל לנכרי במשיכה ע' תוס' צ"ע הרי משמעתין מוכח דשייך חזקה במטלטלין מדפריך הש"ס אימא בשטר וחזקה ואמאי הביאו ממרחק לחמם וכ' דבבהמה וודאי שייך חזקה שעשה מעשה שימוש לשם קנין כמו בעבד כנעני ואפשר משו"ה כ' רש"י חזקה דדיש אמצרי כלומר דומיא דהכי בבהמה אבל קרא דאי קנה בכל מטלטלין מיירי ובהם מטלטלין שאינם ראוי' לתשמיש כגון דינר זהב ומרגליות וע"ז כ' תוס' דפרץ מיהא שייך בכל דבר:

והנה קו' שניי' שהק' בתוס' קאי אקו' ראשונה דאי לאו דמצינו שטר וחזקה א"כ ע"כ מקנין כסף מיירי קרא משא"כ השתא דאיכא שטר וחזקה אלא דכסף לר"ל ומשיכה לר"י מסתבר טפי משום דכל קנין שייכי בי' הני תרתי כסף למוכר ומשיכה ללוקח אבל מאחר דלא מצינו קנין כזה בקרא למה לא נימא טפי שטר וחזקה שמצינו בקרא:

ואין להק' על תי' תוס' ממה שכ' בע"א פ' השוכר בשמעתי' דמשיכה דבמתנה ומציאה לכ"ע מהני משיכה התם כ' דליכא למילף מני' אבל הכא גילוי מלתא בעלמא הוא:

כלל וכלל לא ע' רש"י מבואר שלא רצה לפ' כפשוטו דישראל מגוי לא יקנה כלל וסבור הייתי לומר דא"ה בישראל ולא באחרי' דע"כ ר"ל בישראל שקנה מגוי דלגוי ליכא אי' וא"כ ל"ל אמנם דלמא באבידת גוי דשני' מיירי קרא אמנם כוונת רש"י דקרא רק למעט אתא מהי"ת כמעט הכל א"וו דהש"ס ה"ק ממשיכה בהדי' מיעטי' הכ' וכסף לא מצינו במו"מ לר"ל ודלמא בחצר הוא דקונה לא זולת דחצר בהדי' כ' אם המצא תמצא ובעי' באה לרשותו ומשני כיון דגופו קונה בלא חצר כ"א בכסף ממונו לא יקנה וע"ז מק' ודלמא מ"מ לא גלי לן קרא דכסף לבדו קונה כ"א בהדי משיכה ומשני אף ע"ז יש ק"ו ול"ק מעבד עברי כדלעיל כיון דבהדי' גלי קרא דמשיכה לא קנה בגוי ומק' הש"ס דלמא או הא או הא ר"ל מאן לימא לן דפסיל קרא קנין ישראל בגוי דלמא אדרבא ממונו של ישראל אלים ובלא משיכה לא נפיק מרשותי' אבל ממונו של נכרי יוצא מרשותו בין בכסף בין במשיכה ודמק' הש"ס לקמן גבי גוי מישראל ג"כ דלמא או הא או הא י"ל דבישראל הטילה תורה האחריות על המוכר עד דמשיך לוקח אבל בגוי הפקיעה תורה האחריות מישראל המוכר בנתינת מעות לחוד:

והנה הרמב"ם פסק למסקנא דאו הא או הא וכ"כ לעיל דמאחר דקיי"ל גזל גוי אסור אצטריך קרא לאונאת גוי והקדש ואכתי אינו מיושב דדי לפי"ז אם גם גוי קונה בכסף או הא או הא מנ"ל ונ' דבאמת הרמב"ם ס"ל דלכ"ע קרא דעמתך אתי למעוטי דבגוי הקנין משונה משל ישראל ואמנם בשלמא לר"ל דס"ל משיכה קונה שפיר מסתבר דלא נימא או הא או הא דדומי' דלעמתך דהתם בחדא והכא בחדא אבל לר"י דד"ת מעות קונות והיינו כמ"ש הרי"ף רבו דרבו דהרמב"ם דגופו קנה ממונו לא כ"ש ואי ס"ד דבנכרי גלי קרא דאין מעות קונות א"כ יק' גוי יוכיח דגופו קנה ממונו לא כ"ש אלא ש"מ דלר"י דרשי' הא לגוי או הא או הא:

דלמא לנכרי כלל וכלל לא יל"ד הא בהדי' כ' או מכר לנכרי וצ"ל דהכא כיון דדרשי' וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור א"כ מה שתוכל למכור לעמיתך אם מכרו לנכרי איכו מכור משא"כ בנבילה דאין הישראל רשאי ללוקחו לעשות בו סחורה, ול"מ לרבא דאמר

כל מלתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני וודאי ק' אפילו לאביי דבעלמא ס"ל אי עביד מהני דלמא הכא גלי קרא דלא מהני:

תוס' ד"ה אימא לעכו"ם לכאורה יש להק' על ר"ל מנ"ל למילף ממיד משיכה דלמא בחליפן מיירי קרא דהוה ג"כ מיד וצ"ל דוודאי אי אמרי' בכליו של מקנה ילפי' מיד עמיתך בחליפין אבל ר"ל ס"ל בכליו של קונה א"כ ליכא למילף חליפין ומעתה היאיך נאמר דלישראל במשיכה ולנכרי בחליפין כיון דחליפין בכליו של מקנה אעי' א"כ גבי מכר לעמיתך הו"ל למכתב מיד ולא בקנה:

ולנכרי בתרתי יל"ד אטו לא ידע המק' דישיב לו לאו ק"ו הוא כדלעיל וצ"ל דס"ל למק' כיון דקנין כסף ע"כ ליכא למילף מק"ו כדדחי לעיל ישראל יוכיח א"כ מסתבר דאתא קרא לאורויי דבעי' תרתי ודחה הש"ס הרי עכ"פ לענין זה לא אפריך ק"ו גופו בא' וכו' דאמר מעות קונות משיכה לא נ' הא דהוצרך לומר משיכה לא דאי הוה ס"ל לר"י בין מעות בין משיכה קוני' תו ליכא למימר הא לנכרי במשיכה דמאן מפיס דלמא הא לנכרי בכסף ונפקא לן דר"י הכי ס"ל ממה דאמר ומ"ט אמרו משיכה קונה ולא אמר מ"ט אמרו מעות אינן קונות אלא ש"מ דבא לאשמעי' דהא דמשיכה קונה רק דרבנן:

ועד"ז יבוארו ד' רש"י בסמוך שכ' עוד הפעם וביאר מנ"ל לר"ל דמשיכה קונה מיד עמיתך וגו' כ' דר"ל הלא לא אמר כ"א משיכה מפורשת אבל מעות אינן קונות לא אמר וא"כ מנ"ל להש"ס דר"ל ס"ל משיכה דווקא דאל"כ גם דרשא דר"ל ליתא וכמ"ש לר"י לזה כ' רש"י דלר"ל משיכה ילפי' ממיד עמיתך ומהתם ממעטי' נכרי וא"ש לכאורה מדטרח הש"ס לאוקמי לאמימר גם כר"ל יש קצת ראי' לד' רש"י דהל' כר"ל:

מחזיר אונאה כ' דנקט הש"ס ל' מחזיר כלומר דלא מסתבר שהתירה תורנה להונות הגוי לכתחלה א"וו לענין מחזיר הונאה כ' קרא:

תוס' ד"ה ואי אמרת ילפי' דהאי מק' מפ' קרא אליבא דתנא דברייתא אלא לישראל בחדא ולנכרי בתרתי וכ"כ תוס' בע"א שם אמנם ק' פרכת הש"ס גופו בא' ממונו בשתי' אמנם מנ"ל דגופו בא' מ"ע לנכרי דכ' מכסף מקנתו אבל תינח למ"ד גזל גוי אסור וקרא כמשמעו אבל למ"ד מותר וקרא משום חלול השם וכמ"ש תוס' כאן ד"ה כמ"ד א"כ י"ל דלעולם לא קני נכרי לע"ע כלל ואיהו לדידי' קרי לי' כסף מקנתו וא"כ שפיר נוכל לומר לנכרי בתרתי וכ"ת א"כ נימא לנכרי כלל י"ל דא"כ גם לעמיתך נדרוש הכי וזה אי אפשר דהרי ישראל גופי' קנה בעבד כנעני ולא מסתבר דלימא דהאי לעמיתך ולא אקנין כסף והאי מיד עמיתך מיירי דנכרי כלל לא:

הלוקח גרוטאות הנה הרמב"ם ה' ע"א כ' נתן מעות ולא משך יחזור משך ולא נתן מעות אף שמשיכה קונה יחזיר דהוה כמקח טעות ותמה עליו הלח"מ למה לא הביא בגוי שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אמנם הש"ס בע"א ג"כ לא מייתי כ"א ד' אביי ורבא ולא הזכיר מקיבל עליו וה"ט דהכא דלר"ל קיימי' דד"ת בנכרי מעות קונה והך ברייי' אמרה דמשיכה בעי' צ"ל דמיירי בקיבל לדין בדיני ישראל משא"כ בע"א דלאמימר דס"ל כר"י קיימא מדין תורה משיכה קונה ולא אצטריך ליישב כ"א מ"ט בעי' מתן מעות ג"כ שפיר אמרי' דבאמת בין כך ובין כך מקח טעות אלא דאי איכא תרווייי' מחזי כע"א ביד ישראל ולזה צריך תרתי ביד ישראל ומחזי ומעתה בנתן מעות ולא משך אף דהרמב"ם ס"ל מעות קונות בגוי א"צ טעם דהכי עדן לא הי' ביד ישראל אבל במשיכה דהי' ביד ישראל וגם קיי"ל דאף משיכה קונה בגוי הוצרך הרמב"ם לתת טעם מקח טעות:

ויש ט"ס בד' רש"י בע"א שכ' דאביי ורבא בבכורות באו ליישב ד' ר"י וצ"ל ד' ר"ל ואולי משום דגם לר"י ק' כדמק' לאמימר כ' רש"י כן: והיותר תמוה בד' הרמב"ם במ"ש בה' בכורות דגוי שנתן מעות וקנה בדיני' וכ"כ בישראל שנתן מעות האי בדיני' מאי בעי למימר באמצע וכ' בניישב ג"כ הל' שכ' הרמב"ם גבי גרוטאות אע"פי שמשיכה בנכרי קונה ולא כ"כ גבי מעות אף דס"ל בנכרי גם מעות קונה וכ' דהנה אמימר אמר משיכה בנכרי קונה ומייתי ראי' מפרדשני וכ' תוס' דעיקר סמיכות אמימר אד' ר"י דד"ת מעות קונות והך ראי' כעין אסמכתא:

ואמנם הש"ס בבכורות מס' לי' אי ס"ל לאמימר כר"י או לא ולזה נ' דאמימר קאמר למלתי' בין לר"י בין לר"ל וה"ק בין נכרי קונה מה"ת בין קונה במשיכה האדנא קונה במשיכה דאנן חזי' במשיכה הוה קנין לגביי' והש"ס בבכורות דמק' אאמימר קאי התם בשיטת ר"ל דקנין דאוריי' בעי' עכ"פ ואמנם אמימר לנפשי' לא קאמר כ"א משיכה בנכרי קונה קאי בין שהוא קנין דאוריי' או לא אנהו לדדהו משיכה הוה קנין ומייתי ראי' ע"ז שפיר מפרדשני וע"ז שוב קאמר רב אשי בין לר"י בין לר"ל משיכה בנכרי אינו קונה דלדדהו לא הוה משיכה קנין א"נ דהוה קנין מה"ת לר"י ומייתי ראי' מרב דא"נ הוה רב סבר כר"ל מ"מ אי לאו דמעות עיקר קנין לגביי' כ"א משיכה כדמייתי אמימר מפרדשני לא הוה מקפיד רב אמעות ומייתי הש"ס עלי' דרב אשי מב"נ נהרג דע"כ ר"י סבר משיכה קונה ואתותב רב אשי בהא אבל במה דס"ל דמעות קונה בגוי לא אתותב ופסק הרמב"ם דתרווייי' קונין ואמנם החילוק משיכה קונה מדיני' ומדין תורה ומעות רק מדיני' קונה ובזה א"ש המק' מגרוטאות שכ' תוס' דהוה סבר דתרווייי' בעי' ומהי"ת אלא דהוה ס"ל מה"ת בעי' משיכה בנכרי אבל בדיני' רק מעות קונות ולהכי בעי' תרווייי' ודחה לי' הש"ס

ומעתה א"ש הרמב"ם בגרוטאות לא מבעי' מעות דמה"ת לדידן דקיי"ל כר"י לא קנה וודאי שייך מקח טעות אפי' משיכה שקונה מן התורה מהני מקח טעות ומעתה הנה ר"ל באמת סבר מעות קונות בגוי מה"ת ואי האי בדיני דקאמר ר"ל ר"ל בדיני ממש פשיטא ומאי קמ"ל ר"ל כיון דמה"ת הוה קנין וגם בדיני או ר"ל בדינא שפסקה להם תורה קאמר אמנם אנן קי"ל כר"י ומה"ת משיכה קונה אלא דגם במעות אזלי' בתר דינא כרב אשי דבהא לא אתותב וז"ש הרמב"ם בה' בכורות דבעי' דינא דווקא ומעתה הן הן ד' המ"ב שכ' כיון דבדיני' קכה במעות הוה חמץ שלו, ונסתלק מעלי' קו' מג"א סי' תמ"ח: עבודה זרה:

פ' השוכר פסק עד שלא מדד עי' רש"י וי"ל למ"ד במשיכה תלי' מלתא מאי אריא דנקט מדידה (ע' בכ"מ יישוב לקו' זאת בהל' י"א שם) משיכה הו"ל למנקט ונ' דקמ"ל אף דמדד לתוך כלי שיש בו עכבת יין ונעשה יי"נ קודם שקנה במשיכה מ"מ דמיו מותרין וכרשב"ג דאפי' ביין מוכרו חוץ מדמי אי' שבו וא"ש דנקט מדד אף דאיכא משיכה בלא מדידה: משיכה בנכרי קונה כ' רש"י ואע"ג דלא יהיב דמי אף דה"ה אפכא אפי' יהיב דמי בעי' משיכה אבל הראי' דמייתי אמימר מפרדשנא עיקר הראי' דמשיכה בלא דמי מהני אבל אאפכא לא מייתי ראי' ואמנם מה שסיים רש"י וה"ה ישראל מגוי היינו מדמק' הש"ס לקמן מגרוטאות דמיירי ישראל מגוי ואמנם הכא בא רש"י ליישב ל' אמימר דלא קאמר גוי קונה במשיכה כ"א משיכה קונה בגוי לכלול תרוייי' הן גוי מישראל הן ישראל מגוי: תדע יל"ד מאי ל' תדע דקאמר ובפרט למ"ש תוס' דעיקר סמיכות אמימר אדר"י וכ' דהנה אר"י א"ר בב"ב ככסי ככרי הרי הן כהפקר דגוי דעתי' אזוזי ומכי מטא זוזי אסתלק א"כ ס"ד אף במטלטלי' בגוי רק זוזי קנה וכ"ז דלא מטי זוזי לידי' לא מקנה ע"ז קאמר אמימר תדע דבמטלטלין לא הוה דינא הכי ומייתי מפרדשני:

והק' תוס' הא התם הוה מתנה ונ' דמד' רש"י מדקאמר משדרי פרדשני ר"ל שאינם חוזרים בהם אפי' המתנה עדן ביד השליח ויש ראיה מזה לד' המ"ב דגוי לגוי עושה שליח לגוי חבירו ואמנם התינח לתת כסף או לעשות משיכה משא"כ אי משיכה לא הוה קנין לאיזו ענין עשאו הגוי שליח לכי מטא מתנה לידי' דמקבל יקנה אלא ש"מ משיכה קונה:

תוס' עיקר סמיכות אמימר אדר"י וצ"ע א"כ מאי מס' להש"ס בבכורו' אי אמימר כר"י או כר"ל וצ"ע ובמ"ש ליישב ד' הרמב"ם יש ליישב ג"כ ד' רב האי בס' המקח שתמה עליו הרמב"ן מ"מ מעות ג"כ מהני ותקנתא דרב תקנתא היא אפי' ליכא משיכה:

ואמנם כוונת תוס' דהש"ס בבכורות לא בא רק לומר דאמימר מצי סבר בין כר"י בין כר"ל ולכל חד כדאית ליה ומ"מ טעמא דאמימר או כר"י או כר"ל: רש"י משיכה אינה קונה כ"א מעות כוונת רש"י דלא תימא דרב אשי הוא דמק' לקמן אאמימר וגרוטאות וא"כ סבר רב אשי דתרויי' כסף ומשיכה בעי' וכמ"ש תוס' לקמן בסברא דהאי מק' לזה כ' רש"י דלא היא כ"א לרב אשי בכסף לחוד תלי' מלתא כדמוכח מראי' דמייתי מרב:

תוס' ד"ה אי דקא כייל לכאורה י"ל דא"ל הישראל לגוי מאחר שאתה בנגיעתך תפסיד וכי אתה תשלם לי בתחלה דמי היזיק ונמצא דלא כטל ממנו דמי היין נסך כלל:

והנה מ"ש תוס' אטו בשופטני ר"ל מאחר דאפי' לית לעכו"ם זוזי יזיף לי' ישראל ושקיל מני' בתר הכי במתנה והיינו שופטני ועי' רמב"ם בפי' המשנה דמ"מ מפ' כך ד' רב דר"ל שיתן לו הדמי' לא בעד היין:

ומה שיש לדקדק בד' תוס' למה נקטי אליבא דאמימר לעמתך במשיכה וכ' דמ' להו בשלמא לר"ל שפיר י"ל לנכרי בין במשיכה דכ' בקרא בין בכסף דכ' במקום אחר גבי הקדש אבל ר"י והי"ת נדרוש כסף לגוי כיון דלא דרשי' לעמתך במשיכה הא לגוי בכסף ומה"ט נקטו תוספ' אליבא דר"ל:

תוס' ד"ה דאיכא עכבת יל"ד אטו לא ידעי תוס' בקו' דרב ס"ל מב"מ לא בטיל ונ' דבקו' ס"ל לתוס' דבדרבנן מודה רב וכמ"ש תוס' בסוגי' דזרוע בשילה אליבא דר"י ומסקי דרב אפי' באי' דרבנן הכי ס"ל:

מידי הוא טעמא וכו' הא דלא הקשו תוס' קו' זו מיד כד בעי השי"ס למימר דאמימר כרב משום דאיכא למימר רבא גרסי' אבל מהא דכרשב"ג לא ס"ל ביין מבואר דהוא רב דווקא:

והנה לתי' שני לעיל דאמימר לענין גוי מצי רב סבר כר"ל לק"מ הכא דגם רב ס"ל כר"ל וס"ל כאמימר אלא שבאו תוס' ליישב גם לתי' קמא: ויל"ד אטו לא ידעי תוס' מסוגי' דבכורות דמוקי לאמימר בין כר"ל בין כר"י וצ"ל דמ"מ ק' הני תרי בריי' ספר אספר:

ואמנם י"ל דרב ה"ק תכא דמתני' דלא בעי לחלק בין ישראל לגוי נקט בלן דבתרוויי' א"ש משא"כ בספר הי' צריך לחלק:

תוס' ד"ה ואי ס"ד לכאורה בשמעתין י"ל דרב אשי הוא המק' עלי' דאמימר ואיהו הא קאמר בבכורות איידי דתנא רישא משך תנא סיפא משך ולעולם במעות לבד סגי אמנם בבכורות שם וודאי ק' מאי עלה ע"ד המק': באו"ד תרתי בעי' ואי ק' גופו באחת ממונו בשתים י"ל דלר"י דד"ת מעות קונות וגלתה תורה לעמיתך במעות א"כ הפקיע הכ' קנין כסף בנכרי וק' גזל מחזוי דקאמר הא הוה מקח טעות ובבכורות באמת קאמר דהוה מקח

טעות ונ' דהש"ס קיצר בשמעתין ולא מייתי תי' אביי אקו' רבא ומרמז להא בהא דקאמר דמחזי כמקח טעות הואיל ואיבעי לי' לעיוני ולא עיין לא מחזי אבל ברישא מחזי:
והנה הרמב"ם לא הביא כ"א דהוה כמקח טעות והשמיט להא דרבא ונ' דבמ"ש במשיכה אף דמשיכה קונה בנכרי כוונתו במשיכה הוה קנין כפול מדאורייי' הוה קנין בנכרי וגם בדיני' מ"מ הוה כמקח טעות משא"כ בשני קניני' נפרדים לא הוה מקח טעות:
ואמנם מ"ט שבק הרמב"ם הא דרבינא בבכורות בשלמא רב אשי אתותב בשמעתין אבל תי' דרבינא דהוא בתרא ולחומרא ק' ואי הוה סבר הרמב"ם דבתרי תרעא ל"ש מחוסר אמנה כד' הרז"ה בב"מ שם הוה א"ש דהכ' עדיף עוד מתרי תרעא דמפסיד לגמרי וכמ"ש תוס' בשמעתין בב"מ שם אבל הרמב"ם לא חילק וכ"ד ה"ה שם בפ"ז ממכירה והך דרבינא סייעתי' להו דאין חילוק ונ' טעם הרמב"ם משום דבשמעתין בע"א לא מייתי הש"ס כ"א אביי ורבא ש"מ דליתא לדרבינא ולד' הרז"ה אפשר באמת מה"ט משום דבתרי תרעא ל"ש מחוסר אמנה: תוס' ד"ה ב"נ נהרג מד' רש"י בשמעתין מבואר להיפך שכ' בהדי' דישראל מחיל וד' רש"י בעירובין ס"ב ויבמות מ"ז קצת נוטין כן ואין הכרח וע' תוס' עירובין שם:
תוס' ד"ה ואי אמרת י"ל דבישראל כיון דמחוייב להשיב הגזילה בעין נעשה שואל עלי' עד השבה משא"כ בגוי דגם להשיבן איני נותן ואי לא קניא אמאי חייב עלי':
ואמנם י"ל בקו' תוס' זאת קו' תוס' בדבור הסמוך דהא בהא תלי' כיון דגלתה תורה בישראל והשיב את הגזילה ממילא אוקמא הכ' ברשותו ליחייב עלי' אבל בגוי דליתא בתורת והשיב ממילא לא אצטריך לאשמעי' כיון דלא קנה דלא ניתן להושיבן:
בריך רחמנא דסייען עד כאן:
סוגי' דאין הולכין בממון אחר הרוב ב"ב פ' המוכר פירות (תחלת החורף תרל"ח):
המוכר פירות לחבירו י"ל דמאחר דאיירי ע"כ בגברא דזבין לזריעה ולאכילה נקט תנא לחבירו לומר אף דמכירו שלוקח בין לזריעה בין לאכילה מ"מ לא מתחייב המוכר באחריות דאין הולכין בממון אחר הרוב:
וכ' רשב"ם המוכר סתם ולא פירש הול"ל ולא פי' ר"ל הלוקח וכ' דכוונת רשב"ם דמדלא מק' הש"ס ולחזי דמי היכא ש"מ דמיירי במוכר סתם ודמי לזריעה ודמי לאכילה חדא נינהו והיינו דכ' הרשב"ם במוכר סתם ולא פירש המוכר למאי יקנה הלוקח אי לאכילה אי לזריעה כי דמי המכירה שוין: וכ' עוד הרשב"ם וזרעו הלוקח כוונתו דאלו היה טעמא דאינו חייב באחריותן משום דתלינן בקרקע של הלוקח אפילו זרעו המוכר היה פטור

אבל מדחייב המוכר בזרעוני גינה ש"מ דטעמא רק משום דאין הולכין בממון אחר הרוב א"כ דווקא זרען הלוקח אבל זרען המוכר חייב:

וכ' עוד הרשב"ם לא מבעיא ר"ל דרישא משנה יתירא דהו"ל למתני רק המוכר זרע פשתן ואנא ידענא דכ"ש שאר פירות אלא לא זו אף זו קתני: ויל"ד למ"ש התוס' רפ"ג דבכורות דטעמא דרשב"ג דחלב אינו פוטר משום דאמרי' סמוך מיעוט חולבת בלא לידה לחזקת מבכרת וא"כ ל"ל לשמואל למימר אין הולכין (ומצאתי קו' זאת בשם הגאון ר"ע איגר) בממון אחר הרוב וכ' תוס' בב"ק וכן ד' הפוסקי' חו"מ כל"ב משום דהמוכר מוחזק ומיעוטו מסייע לי' הרי שמואל מרשב"ג ילי' למלתי' דמתני' אליביה ורשב"ג אף באי' כה"ג לא אזיל בתר רוב והי' כ' דבאמת ר"ת לית לי' כד' תוס' בב"ק וס"ל כתי' תוס' בסנהדרין פ"ב דטעמא דשמואל לאו משום מיעוט וחזקה כ"א משום דרובא לרדיא לא הוה רוב גמור וצ"ל דה"ה רובא לזריעה וא"כ אפי' בלא חזקה קאמר שמואל אין הולכין אחר הרוב ואפי' היה הלוקח מוחזק עדן במעות:

אלא דצ"ע דאי לד' ר"ת שמואל אפילו בלא חזקה דהיינו אם הלוקח מוחזק קאמר למלתי' למה לא הובא דעתו בפוסקי' ולזה כ' דר"ת לא הוזקק בבכורות לתי' זה רק לרבא בבכורות דלא מחלק בין רובא דתליא במעשה או לא אבל לרבינא שם דמחלק בין רובא דתליא במעשה א"כ גם בחולבות הרי הוה רובא דתליא במעשה א"צ לתי' ר"ת ונוכל לומר דאפי' במקום חזקה היכא דלא תליא רובא במעשה קאמר רשב"ג דאזלי' בתר רובא וא"כ הכא ע"כ משום דבממון אין הולכין במקום חזקה אחר הרוב הוא ושפיר קאמר שמואל: רשב"ם ונמצא שהיה נגחן כלומר דאם נעשה נגחן ברשות לוקח ל"ש ממקח טעות דנסתפחה שדהו אלא דק' פשיטא ל"ל לרשב"ם למימרא להא מלתא ונ' דס"ד דאפי' אם אין כאן עדים שנגח אצל המוכר כ"א ב"פ אלא שנגח תחת הלוקח פעם ג' ס"ד דמצי הלוקח למימר למוכר נהי דלא היו עדים כ"א על ב"פ אתה רמיתני כי באמת ידעת שכבר נגח יותר לזה כ' רשב"ם דל"ש מקח טעות כ"א כשנמצא נגחן דהיינו ג"פ אצל המוכר וכ"ת מנ"ל להרשב"ם באמת הא מלתא ונרא' דאס"ד דבכה"ג פליגי א"כ ל"ל להש"ס כל האי שקלי' וטריא לימא דבהא פליגי רב דאזיל בתר רוב ורוב בהמות המנגחי' ב"פ סופם ליגח גם ג"פ ה"ל מקח טעות ושמואל לא אזיל בתר רוב א"וו דכה"ג כ"ע מודו דלא הוה מקח טעות:

וכ' עוד הרשב"ם דאינו ראוי' אלא לשחיטה ולכאורה בקיצור הו"ל למימר אינו ראויה לרדיא וכ' דלכאורה הי' אפשר לומר דהא דאינו ראוי לרדיא היינו שאינו יכול לצמדו עם עוד אחד משום שהוא נוגח אבל בפ"ע יוכל לחרוש וא"כ רב ושמואל בהא פליגי רב

אזיל בתר רובא ורובא דזבני לרדיא לצמדא זבני ולצמדא אינו ראוי והו"ל מקח טעות משא"כ שמואל ס"ל דלא אזלי' בתר רוב ומצי א"ל חרוש בו לבדו וע"ז כ' רשב"ם:
דעיקר מקח טעות דקאמר רב הוא משום דנגחין מחויב לשוחטו ואינו ראוי אלא לשחיטה וא"כ אפי' לבדו לא יוכל לחרוש בו:
שם ברשב"ם מקח טעות כיין ונמצא חומץ כוונתו כמ"ש לקמן דכיון דאזלא בתר רוב הו"ל כאלו פירש וא"כ הו"ל כיין ונמצא חומץ:
וכ' עוד והדרי זוזי למימר דבמוכר מוחזק פליגי וטעמי' דשמואל דסמוך מיעוטא לחזקה אבל אי הלוקח מוחזק גם שמואל מודה דרוב מסייע לי': שם ד"ה יכול אלא אחר טענה טובה כוונת הרשב"ם ע"ד שכ' לקמן דטעמא דשמואל דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אלא דלא ניחא ליה לרשב"ם לפ' דה"ט דשמואל דא"כ מה ענין לומר על כזה אין הולכין בממון הרי גם באי' נוכל לומר סמוך מיעוטא לחזקה א"וו דווקא משום דבממון המוחזק טוען ג"כ טענתו וכן הם ד' רשב"ם לקמן וזה שכ' כאן דאזלינן בתר טענה טובה: ועד"ז נחית הרשב"ם לפרושי דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב לאו דהרוב לא מקרי רוב כמ"ש תוס' דסנהדרין דרובא לרדיא לאו רוב הוה כ"א רוב הוא דהוה אמנם מאחר דאיכא מיעוט וחזקה הו"ל פלגא ופלגא ודייק לי' להרשב"ם הא מלתא מהא דאמרי' בב"ק שם דלסומכוס הו"ל ממון המוטל בס' ובשלמא אי הוי לי' פלגא ופלגא שייך למימר דהו"ל ממון המוטל בס' אבל אי האי רובא לאו רובא הוה מאי ממון המוטל בס' הוה אלא שהי' אפשר לומר דבאמת הני ב' תי' בב"ק שם פליגי בהא דתי' קמא באמת ס"ל דטעמא דשמואל משום דהאי רובא לאו רוב הוה ואפי' פלגא ופלגא לא הוה ולי"ב ס"ל דהו"ל פלגא ופלגא ואמנם ד' רשב"ם דקי"ל דלשמואל הו"ל רובא רובא כשאר רובי דאי כד' תוס' סנהדרין שם מאי מק' אש"ס לקמן משאר רובא ארובא דרדיא אלא וודאי הוה פלגא וק' לי' לרשב"ם הל' אהל' דקיי"ל כסומכוס וקיי"ל כשמואל וע"ז משני הרשב"ם דדינא דסומכוס לא שייך כ"א בספק שלא היה אפשר לברר כההוא דשור שנגח משא"כ הכא כיון דההוא רובא לאו רובא משום חזקה שכנגדה הו"ל לפ':
שם ברשב"ם ה"ג וכגון שמכירין ע' רש"א ותי' אינו מספיק דמ"ש דמסתמא מיירי במכירין הרי בשור שנמכרו בכל מקום למה במכירין דווקא אלא שי"ל דל' לחבירו מ' במכירו ואמנם מ"ש דבעי לאוקמא בכ"ג לכאורה אפכא מסתברא דאפושי פלוגתא לא מפשי' ודי אם פליגי באין מכירין וכ' דהש"ס ידע דשמואל עיקר סמיכת' אתנא דמתני' דס"ל ג"כ אין הולכין בממון אחר הרוב וע"כ צ"ל דמתני' ג"כ באין מכירין ואדמפלג תנא בין פשתן לזרעוני גינה לפלוג בפשתן גופי' בין מכירין לאין מכירין אלא ש"מ דאפי'

במכירין מיירי שמואל וזה שסיים הרשב"ם ודמיא למוכר זרעוני גינה כלומר דמהתם ידעי' דבמכירין מיירי:

שם ד"ה ולחזי רמז הרשב"ם דהך קו' קאי אתי' הש"ס דזבין להכי ולהכי אבל בלא"ה הו"מ למימר דמיירי דיהיב ליה דמי נכסתא ומ"מ טעין דלרדיא זבין כי ההוא גברא לא ידע מה הפרש במחיר בין לרדיא ובין לנכסתא אבל מאחר דמיירי בגברא דזבין להכי ולהכי ע"כ דידע והיינו דמק' הש"ס: אמנם שאר ד' הרשב"ם בדבור זה צריכין ביאור גדול כי ילך מענין בתחלה ובסוף דבריו פי' כי קו' הש"ס לימא הדמי' מודיעי' ובאמצע דבריו פי' כי משום ביטול מקח הוה קו' הש"ס ונ' דהנה הר"י בן מיגאש הביא י"מ דבאמת קו' הש"ס הא דלענין ביטול מקח רבנן מודו והק' עליו הר"י בן מיגאש דלמא הוה הטעות בכדי שאין הדעת טועה דלא הוה ביטול מקח דאמרי' במתנה יהיב לי' והנה אליבא דשמואל לק"מ דמאחר דהלוקח סמך על הרוב מאי בכדי שאין הדעת טועה שייך א"וו קו' הש"ס הי' מדקאמר הש"ס אי דמי נכסתא כן הגי' בב"ק וברשב"ם דשמעתין ור"ל אמאי הוה לרב מקח טעות נימא אפי' כד הלוקח דלרדיא זבין הרי הוה ביטול מקח ומי שנתאנה ידו על העליונה וכיון שהמוכר רוצה בקיום המקח לוקח מאי אי' לי גבי' וע"ז הק' הר"י בן מיגאש דלמא הוה הטעות בכדי שאין הדעת טועה וא"כ המוכר במתנה יהיב ללוקח הטעות ועכשיו שהוא נגחן טוען הלוקח מקח טעות והיינו דכ' הרשב"ם דלשמואל שפיר נוכל לומר דקו' הש"ס הי' משום ביטול מקח אבל לרב ע"כ צ"ל דהקו' היה כמו הדמים מודיעים וכמ"ש דלרב ל"ש ביטול מקח וכיון דצריך לחלק ברב בין הך דהכא להך דצמד ממילא גם לשמואל מחלקי':

ואמנם תמצית החילוק שהמציא הרשב"ם הוא זה דבשמעתין כיון דמיירי בגברא דזבין להכי ולהכי א"כ שייך לומר הדמי' מודיעי' משא"כ בצמד דלא ידעי' אם הלוקח קרי כלל לצמד בקר אין הדמי' ראי' ואמנם מה דאצטריך הרשב"ם לומר דלמא הלוקח לא קרי לצמד בקר ולא קאמר בפשיטות דהמוכר טוען דלא קרי לצמד בקר א"כ עכ"פ מטעם ביטול מקח ליהוי בטל אם לא שאין הלוקח קורא לצמד בקר ואז הוה טעות בכדי שאין הדעת טועה ול"ש ביטול מקח:

וביקש הרשב"ם עוד ליישב מנ"ל להש"ס חילוק זה וכ' הרשב"ם דמדחזי' היכא דכולהו קרי לצמד בקר מודו רבנן וא"כ גם בשמעתין דמיירי בגברא דזבין להכי ולהכי הו"ל כמו כולהו קרי לצמד בקר ואיכא דקרא כמי לצמד צמד:

תוס' ד"ה דמי' מסייעי' לרוב או לחזקה כוונת דברי' דאי דמי רדיא יהיב לי' ע"כ כשמואל דהרי דמי' מסייעי' לרוב ואי דמי נכסתא יהיב לי' ע"כ כרב דהדמי מסייען לחזקה:

ואמנם מ"ש תוס' דהו"מ למימר אפכא בב"ק דחו זה דהרי מתני' דהתם מוכחי' דאין הולכין בממון אחר הרוב ונ' ד' תוס' בשמעתין דמצי למימר מתני' דהתם מיירי שהלוקח עדן מוחזק ומיירי דרובא קרי לכדא חביתא וס"ד דחזקת לוקח עדיפא קמ"ל הדמי' מודיעי' מסייע לרוב וצ"ל עד"ז דבין הא דקרי לכדא כדא בין הא דקרי לחביתא כדא קאי אלוקח ע' תוס' שם:

ומ"מ מ"ש תוס' בב"ק דמתני' ונוכחי' ר"ל דמאחר דבאמת רובא קרי לחביתא חביתא ולכדא כדא כדווק' הש"ס התם פתח בכד וסיים בחבית ואי מתני' מיירי ברובא קרי לחביתא כדא ולכדא חביתא הו"ל לאשמועי' בהדיא: רשב"ם ד"ה דאייקר בשרא ואי' דגרסי דזל רדיא וצ"ע אי זל רדיא היינו משום שאינו שעת חרישה ואין קונין לרדיא א"כ ומאי רובא לרדיא שייך: ונ' דהני דגרסי הכי היינו משום דק' להו קו' תוס' לוקמי דהוזל אחרי כן אמנם אי גרסי' דזל רדיא לק"מ:

וע' רש"א ב"ק פ' הפרה מ"ש דבשור לא שכיח שיתייקר ויוזל ויש להמתיק דבשלמא בתבואה בכל יום השער עולה ויורד אבל בבשר הענין תלוי' בימי מלאכה הבהמה ביוקר ושלא בימי מלאכה הבשר בזול וממילא דוחק לומר שמשקנה עד שלקח הוקר והוזל:

אמנם קו' שניי' בתוס' וודאי ק' ונ' דקו' הש"ס הי' אד' התרצן דבאמת הו"מ לשנויי דמיירי שאנהו פחות משתות ול"ש למימר הדמי' מודיעי' ומדלא משני לי' ע"כ אפי' בלא אנהו כלל מיירי וא"כ ק' למאי נ"מ ומשני דקמ"ל דאף בליכא ביניי' אלא טרחא ומיירי בגברא דזבין להכי ולהכי דהיינו כמ"ש רשב"ם עובד אדמה וטבח ואעפ"כ סבר רב דצריך לאהדורי זוזי ובזה מבוארין ד' הרשב"ם בד"ה למאי נ"מ כ' מפלוגתא דרב ושמואל ובד"ה לטרחא כ' הלכך אמר רב ואמנם ר"ל דלתי' הש"ס עיקר רבותא לרב דלשמואל הוה רבותא טפי אונאה פחות משתות ומ"מ לא בטל מקח:

ודע דמיפות ונמצאו רעות בלא"ה יש ליישב דרעות עומדות לאכילה ויפות לזריעה ושפיר הוה נ"מ:

והנה ע"ז כ' הרשב"ם קאי קו' הש"ס ה"מ כלומר מאחר דמיירי דליכא פסידא כלל כ"א לענין מי יטרח ה"ד:

אי דליכא לאשתלומי הנה למ"ש תוס' לחלק בין מקח טעות למלוה יש לדקדק א"כ מאי ראי' מייתי המק' ממלוה למקח טעות בשלמא במלוה דהוי להו המעות לוקח בו שום דבר וע"כ צריך לוקח ברובו מה שלקח משא"כ כאן וצ"ל דאי גברא דליכא לאשתלומי מני' שפיר ידע הלוקח שיוציא המעות בצרכיו וסבר וקיבל אם יהי' נגחן שיקח הדבר שלקח וע"ז משני דמיירי דאי' לי' לשלומי וכיון דלא דמי למלוה צריך המוכר להטריח

ולתת לו מעות: ועד"ז נבין ד' ר"ח שכ' מדהמק' מדמי לי' למלוה ש"מ דגם להתרצן דמיא למלוה ואי ס"ד דבמלוה א"צ לפרוע זוזי אף דאי' לי' זוזי הכא מ"ש ואמנם הי"מ מוקי לדשמעתין שמעות המכר עדן בעין ואז צריך להחזירן משא"כ במלוה דאין אותן מעות רמי':

רשב"ם ד"ה ורובא לרדיא רובא דשוורים יל"פ ב' כוונות בד' רשב"ם אלו חדא דלא נימא דרובא ר"ל רובא דאינשי לרדיא דמה אכפת לן בהאי רובא כיון דמיירי רב בגברא דזבין להכי ולהכי ולזה כ' הרשב"ם דרובא קאי אשוורים וזאת שנית דליכא כאן כ"א רוב שוורים אבל לא רוב אינשי דאי הוה כאן גם רוב אינשי א"כ מנ"ל לשמואל למילף מפשתן דמתני' דלא אזלי' בתר רוב דלמא במתני' ה"ט משום דרובא דאנשי מתנגד לרובא דזריעה משא"כ בשור דאדרבא תרי רובא איכא אלא ש"מ גם כאן רובא דאינשי לא זבני לרדיא כ"א רוב שוורין קיימי לרדיא:

רשב"ם ד"ה באיסורא כגון תשע חניות ד' הרשב"ם האלו צריכין ביאור גדול דהרי בשמעתין ברובא דליתא קמן איירינן ותשע חניות הוה רובא דאיתא קמן וכה"ג גם בממון דהיינו בסנהדרין אזלי' בתר רוב לכ"ע וכ' דהרשב"ם בא לרמז במאי פליגי רב ושמואל דכ' רש"י בסוף שמעתא דרוב פ"ק דחולין דהא דאזלינן בתר רובא אפי' ברובא דליתא קמן י"ל דמאחרי רבים להטות ילפי' והא ddחינן לעיל דלמא שני לן בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן דחוי בעלמא הוה או דבאמת רובא דליתא קמן הל"מ ומעתה רב לא מחלק בין איתא קמן לליתא קמן וא"כ מאחר דבאיתא קמן גם בממון הולכין אחר הרוב ה"ה בליתא קמן ושמואל מחלק וס"ל איתא קמן דווקא כגון תשע חניות דכ' בהדיא בקרא ובכגון ההוא אין חילוק בין ממון לאי' אבל רובא דליתא קמן דגם באי' הל' הוא דהויא א"כ אין לילף ממון מאי' מטעם שכ' הרשב"ם ונבאר אי"ה לפנינו:

א"נ י"ל דהרשב"ם הוכיח דינא דשמואל מתשע חנויות דאמרי' ובנמצא הלך אחר הרוב דהיינו כל דפריש מרובא פריש ואטו בממון אם היו לפנינו תשעה ישראלי' וחד גוי וקפץ א' מהם וגזל לישראל אטו יש לישראל התביעה על כל הט' משום דכל דפריש מרובא פריש הרי דאין ממון שוה לאי' וטעמא מאי כ' הרשב"ם דבממון כיון דהמוחזק טוען כנגד הרוב לא אזלי' בתר רובא: ועכ"פ בד' הרשב"ם האלו מיושב מדוע הקשו תוס' סנהדרין ג' ע"ב ור"פ המניח עלי' דשמואל למה לא נילף ממון בק"ו מנפשות כדר' יאשיה בסנהדרין שם ובשמעתין שתקי תוס' מזה והיינו משום דהרשב"ם כבר יישב היטב קו' זאת:

ואמנם בסנהדרין תי' תוס' דשמואל דווקא רובא לרדיא לא חשב לי' רוב ונ' כוונתם משום דרובא לרדיא איננו רוב הקיים תמיד דבעבור ימי מלאכת השדה אזי אדרבא

רובא לאכילה זבני ויע"ל משום דרובא דאינשי מתנגד לרובא דשוורים וכמ"ש לעיל בד' הרשב"ם:

אמנם לשני הפירושים יק' מר"פ המניח דאמרי' גם שם אין הולכין בממון אחר הרוב ושם אין שייכות לב' הסברות ואמנם לפמ"ש תוס' ר"פ המניח דסוגי' דהתם אפי' לרב אזלי' או כמ"ש ר"ת משום דהמוכר טוען קים לי וכו' או כמ"ש תוס' משום דהדווי' מודיעי' א"כ ל"ק מהתם מידי כ"א לד' רש"י בב"ק שם דהסוגי' לשמואל דווקא וכ' דמה"ט תי' תוס' בב"ק תי' אחר ליישב הסוגי' אפי' לרש"י וכוונת דברי' בב"ק ק שם דהא דאזלי' בנפשות בתר רובא דליתא קמן בתר רובא משום דליכא חזקה נגד הרוב משא"כ בממון וכ"ת הרי בסנהדרין אזלי' אפי' בממון בתר רוב אף דאיכא חזקה התם ליכא מיעוט דמיעוט סנהדרין בטל לגבי רובא:

ואמנם הרשב"ם לא ניחא לי' גם בתי' תוס' בב"ק שם משום דהש"ס מחלק בין אי' לממון ובאי' אזלי' בתר רוב אפי' במקום חזקה ולזה כ' הרשב"ם דבממון העיקר משום דהמוחזק טוען טענה טובה:

ודע דמ"ש תוס' ביומא פ' בתרא דבתינוק מושלך מודה שמואל דאזלי' בתר רוב להחזיר לו אבידה משום דההיא ממון לאו ברשות בעלי' אתא לידי' הן הן ד' תוס' בב"ק דטעמי' דשמואל משום מיעוט וחזקה והתם לא שייך חזקה: רשב"ם ד"ה שיצאת מבית אביה לבית בעלה נ' משום ראשה פרוע כ' כן דלאו דאי יצאה זמן מה קודם הנישואין בראש פרוע הוה עדות שבתולה היתה לא היא כ"א דווקא ביצאת מבית אבי' לבית בעלה ודסתים לן תנא משום דקתני בהדה הינומא והיינו חופה ממש ודומיא דהכא ראשה פרוע:

רשב"ם ד"ה הא ליכא עדי' הגי' הב"ח כתובתה מנה דהמוציא מחבירו עליו הראי' כוונת הרשב"ם דלכאורה דלמא הא ליכא עדי' נוטלת מנה וחמשי' זוז ומתני' סומכוס דממון המוטל בס' חולקין ולסומכוס דלמא גם רב מודה כי היכי דשמואל מודה לסומכוס כדאמרי' פ' הפרה וע"ז כ' הרשב"ם דפשיטא להש"ס דהא ליכא עדי' נוטלת מנה וא"כ ע"כ אין הטעם משום ממון המוטל בס' חולקין כ"א משום מוציא מחבירו והיינו דשמואל:

תוס' ד"ה ואמאי פי' לדברי' דבזמן שיש עדי' הו"ל מגו במקום עדי' כמ"ש תוס' בכתובות שם אבל בזמן שאין עדים הא איכא מגו ומאי מק' הש"ס וצ"ל דהא דבנתארמלה באמת לא טענינן ליתומי' פרעתי ואפי' מנה לא תקבל משום דמיירי בגוונא דלא שייך פרעתי אמנם בנתגרשה הוא דק' לן ומבוארי' ד' תוס' עפ"י מ"ש רש"א בתי' וכצ"ל מיד בקו' תוס':

ויש לעיין עוד דהרי מגו במקום חזקה גופא אבעיא דלא אפשטא בריש מכלתין וא"כ י"ל במקום רוב וודאי לא אמרי' מגו ואמנם הא הכא איכא חזקה בהדי מגו וה"ז דומה למ"ש תוס' ר"פ המניח דהדמי' מודיעי' מכריע לרב בין חזקה לרובא וה"נ נימא המגו תכריע:
והנה למ"ש תוס' בסנהדרין דשמואל לא פליג כ"א ברובא לרדיא א"כ לכאורה גם לשמואל ק' ליזל בתר רוב ולזה כ' דגם המק' ידע מהא דרוב הנישאות בתולות יש להם קול וא"כ לשמואל לא אזלי' שוב בתר רוב נשים בתולות נישאות כמו דלא אזלי' בתר רובא לרדיא משא"כ לרב למה לא ניזל בתר רוב בתולות נישאות ובזה מבואר מה עלה ע"ד רבינא לומר כל הנישאות בתולות יש להם קול אלא משום דמרוב גם המק' ידע ומ"מ במסקנא מסקי' דברוב כזה גם רב מודה דגרע מרובא לרדיא דהתם על השור אנו דכין ובשור ליכא רוב כנגדו כ"א בלוקחי' משא"כ בבתולות תרוויי' רובא בבתולות נינהו ומ"מ לא מקרי כ"א גילוי מלתא בעלמא משום דרוב נשים בתולות נישאות הוה רובא דממילא ורוב יש להם קול הוה רוב הבא ממקום אחר:
וכ' רשב"ם בסוף שמעתין דהאי קול שנזכרי' שמחת הנישואין ולא פי' כן לעיל מיד והיינו דבס"ד היינו יכולי' לפ' דקול היינו קול שיצאה בהינומא וראשה פרוע אא"כ מ"פ הש"ס הכי סהדי שקרי נינהו אלא ש"מ דקול היינו שנזכרי' שמחת הנישואין:
תוס' ד"ה קוביוסטוס כ' דהרשב"ם יישב קו' זו לקמן שכ' כולהו הכי אתנהו גנבי' וע' עו"ש ר"ל בזה נהי דאקביוסטוס ל"ש כולהו הכי אתנהו כיון דעכ"פ גנב' אתנהו מה לי גונב ממון או גונב נפשות בין כך סבור וקיבל:
תוס' ד"ה לסטים מזויין מכאן ק' כ' ליישב ד' רש"י דמדאמרי' קלא אית להו תו לא חיישי' דלא ידע בעליו מזה ונהי דמ"מ יכול בכל שעה לומר הרי שלך לפניך אבל מאחרי שהוא הכהן עצמו מאכילו בתרומה ע"כ סבור וקיבל דאם היה בדעתו לשלחו למה מאכילו בתרומה:
רשב"ם ד"ה נישא מ"ט ואע"ג דלא פירש כוונתו וכ"ת דמיירי שהתנה בפירוש שאינו מקפיד על מום וקמ"ל דגם זה בכלל מום אדרבא ע"כ אמום זה לבד התנה כדאמרי' סמפון בעבדא ליכא מבראי חזי לי' מגוואי לא אכפת לי' וע"כ אמום זה התנה ומאי קמ"ל אע"כ בלא פירש מיירי:
רשב"ם ד"ה לא משום דרובא האריך הרשב"ם בזה לענ"ד ליישב קו' רש"א דדלמא מיירי שכבר פרע הלוקח ואית למוכר רובא וחזקה ומודה שמואל וע"ז כ' רשב"ם דהענין עד"ז אי אזלי' בתר רוב הו"ל כאילו פירש בהדיא שלוקח גנב ואין כאן מקח טעות משא"כ אי

לא אזלי' בתר רוב ולא הו"ל פירש אנן סהדי דהלוקח עבד עובדא שפירא קכה ובוודאי לא ידע והו"ל מקח טעות אף דיהיב לוקח זוזי:

ועלינו שוב לחקור לד' תוס' סנהדרין מה מק' הש"ס וכי מה ראו לדמות רוב זה לרדיא ואמנם עפ"י מה שבארנו ד' הרשב"ם היא היא דה"נ מול רוב עבדי' גנבי רוב הלוקחי' אמנם לוקחי' כ"א עבדא שפירי ושוב דמי לרובא לרדיא:

רשב"ם ד"ה ונמצא עוברה בצדה כוונת ד' הרשב"ם דרב דאזיל ברדיא בתר רוב היינו דהלוקח טוען בריא וע"כ הך דפרה ג"כ הש"ס מוקי לה בבריא ובריא וכדרכה בר"ה בריש ב"מ ודלא מפ' לה הש"ס משום דר' דמתני' מוכח הכי דקתני ואינו ידוע ולא קתני ואינו יודע ש"מ דהמזיק וניזק יודע ועוד דתנן משלם כ' הרשב"ם בעל השור ר"ל דכיון דבתם מיירי גובה הו"ל למתני דשור תם מגופו משלם אלא ש"מ דבא לרמז אף דמה בעו שור טוען דמשנגחה ילדה ומ"מ משלם ועכ"פ ש"מ דבברי וברי מיירי:

והנה זה אי מלתא וודאי צ"ע לד' תוס' בסנהדרין ולשמואל מי ניחא הא הכא ליכא רוב המתנגדים וגם שמואל מודה וכ' דהא דלא ניחא לתוס' בסנהדרין בתי' תוס' ב"ב משום דק' להו הרי גם בסנהדרין הו"ל למוחזק בממון חזקה ומה שדחו ע"ז בב"ק לא ניחא להו נמצא דעיקר הקו' לשמואל אטו פליג אר' יאשי' דיליף סנהדרין בממון מק"ו ואצטריך תוס' לחלק בין רדיא לשאר רוב משא"כ מתני' דהפרה דכסומכוס אתיא ואטו סומכוס ע"כ כר' יאשי' ס"ל דלמא ס"ל דבממון ג"כ כתיבא סנהדרין בהדיה ולעולם ממון לא ילפי' מנפשות משום דבממון איכא רוב חזקה:

תוס' ד"ה איכא למימר ע' רש"א הנה מ"ש דהו"ל למתני קודם נגיחה אין זה דקדוק כ"כ אבל מ"מ מ"ש דסמוך מיעוט מפילות וודאי שפיר כ' וא"כ ק' אד' רשב"ם דפשט דבריו מ' דמטעם פלגא ופלגא אתי' עלה א"כ סמוך מיעוט מפילות וכ' דהרשב"ם יישב זה לקמן בסמוך שכ' דהכא שרואין שנגחו הפרה העמיד פרה על חזקתה דהשתא ילדה וא"כ מיעוט מפילות אין כאן ושפיר הו"ל מקמא ומאחורה פלגא ופלגא:

רב דאמר כר' אחי' ע' רש"י והנה יש לעיין וודאי בשור המועד שייך חזקה דגופא אבל בגמל האוחר מאי חזקה דגופא איכא אלא הענין נ' כך עיקר פלוגתא דרב ושמואל ברובא דליתא קמן אין דינו כשאר רובא ופשיט רב מר' אחא דאפי' חזקא דליתא קמן עדיף לר' אחא להוציא ממון רובא לא כ"ש וכ"ת עכ"פ אמאי לא אזיל רב אחא כאן בתר רוב גמלי' או שוורי' דעלמא ה"ט משום דרוב גמלים ושוורי' בחזקת שאינם נוגחי' דעד שיגח ג' פעמי' איננו בחזקת נוגח ועד"ז נבא ליישב גם לשמואל דאמר כרבנן הרי רבנן אזלי בתר רוב שוורי' דעלמא ורוב שוורים דעלמא אפי' לר' אחא לא הוה רוב כ"א טעמא דרבנן

דבחזקה אין מוציאין ממון לא זולת ודקאמר הש"ס במסקנא דאיהו גופא מוחזק ביאר הרשב"ם וכ' וכיון דהוא עומד בצדו כלומר דהכא מסייע לי' קורבא:
שהי' עומד בצדו לחזקה וה"ז כמ"ש תוס' לעיל דבדמי' מודיעי' בהדי רובא גם שמואל מודה ה"נ בסיוע קורבא גם שמואל מודה:
רשב"ם ד"ה מאי לאו יש ליישב קו' רשב"ם ע"ד אחר דלמאי דמסקי' דכולא מתני' רשב"ג היא א"כ מדתנן בסיפא דבזרעוני גינה חייב ממילא ידעי' דבפשתן פטור וא"כ הך מציעתא משנה יתירא ובשלמא אי איכא בפשתן רוב לזריעה וס"ד דרוב ככל והו"ל פשתן בכלל זרעוני גינה משא"כ אי נימא דלתנא דידן האי רוב לאו רוב משום רובא דאנשי וכו' הדרא קו' לדוכתא הך אציעתי' למה לי:
נותן לו דמי זרע מ' קצת דווקא בפשתן ס"ל לר' יוסי כן משום דעכ"פ איכא רובא באנשי ג"כ ולא הוה כפירש לזריעה ודיו אם נותן לו דמי זרע משא"כ בזרעוני גינה אי' לי' לר' יוסי דגם דמי הוצאה נותן לו: ואמרו לו יל"ד מאמרו לו אין לדייק מאומה דלא אמרו כ"א שאינו יכול להוציא ממון משום דרובא דאנשי מסייע לחזקת מוכר ומנ"ל לומר דס"ל דברוב מוציאין ממון וכ' דאי לאו דס"ל דמוציאין ממון ע"י רוב רובא דאנשי למה להו הרי בלא"ה אין מוציאין ממון ע"י רוב אלא ש"מ דאי לאו רובא דאנשי הוה ס"ל דמוציאין ממון ע"י רוב לזריעה:
סוגי' דשעבודא דאורייתא קידושין פ"ק וב"ב פ' גט פשוט (לש"ש תר"ם ולסיומא דמ' ב"ב):
קידושין י"ג ע"ב האשה כ' רש"י יולדת כוונת רש"י למ"ש הרשב"א דהא דנקט אשה אף דבאיש ג"כ מצינו ונקט הרשב"א מצורע ויותר הו"ל למנקט זב דבכ"ג מייתי קן משא"כ מצורע דדווקא עני מייתי קן ותי' הרשב"א משום דכל מס' קינין באשה מיירי ואמנם הא גופא מק' מ"ט מ' קינין באשה מיירי ונ' משום דבאיש לא משכחת קן כ"א ע"י פורעניות זב ומצורע משא"כ באשה משכחת ביולדת וז"ש רש"י האשה יולדת:
אמנם עדן ק' דבאותה משנה עצמה מזכיר תחלה האשה ולאיזו ענין קאמר עוד הפעם האשה וכ' דמזה דייק ריא"ש דמיירי שהפרשתה מחיים מאחר דהאשה היינו מסתמא יולדת וכמ"ש דזולת זה מה לי אשה או איש וסתם יולדת י"ל בעל וא"כ הבעל הוא היורש ואם הבעל הוא היורש הא קיי"ל וכן ארי א"ש בהדי' פ' החובל דבעל הוה לוקח ראשון וא"כ מאי שעבודא דאורי' שייך הרי הנכסים לא היו שלה אע"כ דהפרישתה מחיים ודנימא הכי נקט תנא האשה וכ"ת א"כ מאי קאמר תו הש"ס אלמא קסבר שעבודא לאו דאוריי' הש"ס הק' נהי דבסתם אשה ל"ש שעבודא דאוריי' מאי הוה מיירי בלא הפרישה

מחיים ומשום שעבודא דאוריית' לא הו"ל לתנא למנקט האשה אבל מ"מ הרי גם באשה יש גווני דשייך שעבודא דאוריי' כגון שמת בעלה או שסילק עצמו מנכסי' אפי' במותה אלא ש"מ שעבודא לאו דאוריי' מדסתים תנא ונקט דווקא שהפרישה מחיים:

ועד"ז היה אפשר לומר דר"י לטעמי' פליג אדשמואל דר"י ס"ל ק"פ כקה"ג וכ' תוס' לחד תי' דלר"י לא אצטריך תק"א וא"כ נהי דאי' לי' לבעל ק"פ והוה כקה"ג מ"מ גם לה יש קה"ג כמבואר בסוגי' דעבדי מלוג יוצאי' בשן ועין ושפיר שייך שעבודא דאוריי' אקנין הגוף דידה כיון דחל חיובא עלה ושפיר קאמר ר"י אפי' לא הפרישה מחיים אא"כ יק' דהרמב"ם שהביא המשנה סתמא א"כ פסק כר"י אפילו לא הפרישה מחיים והרי הרמב"ם פסק לתק"א והו"ל לחלק בין אם הבעל יורשה או שאר יורשין וכמ"ש וכ' ד' הרמב"ם דמאחר דמסלק רב אשי פ' יש נוחלין דבעל שויהו רבנן כיורש ושויוה כלוקח ודווקא בלקוחות דאנהו אפסדי אנפשיי' שויוהו כלוקח י"ל דהכא גבי פסידא דידה דאתחייבא בחיי' בהך עולה ג"כ שויוהו כיורש ושפיר שייך שעבודא דאוריית' וריא"ש הוא דלא אסיק עדן אדעתי' הך דרב אשי: אלא שעדן יל"ד לר"י מ"ש האשה דנקט וכו' שכתב לדקדק לעיל ונ' דמשום סיפא נקט הכי דקתני חטאתה ומתה לא יביאו יורשי' עולתה משום דחטאת שמתו בעליו למיתה אזלא ולכאורה טעמא מאי משום דמיתה כפרה על חטאתה והנה החילוק בין חטאת יולדת לחטאת זב וזבה ומצורע דבכולהו חטאת קודם לעולה וביולדת כ' עולה קודם לחטאת ומ' לכאורה דבהנהו דע"י חטא באו לזיבה וצרעת אף החטאת באה לכפרה וצריכה להיות קודם לעולה וכמ"ש רז"ל ריצה פרקליט נכנס דוכרן אחריו משא"כ יולדת דלכאורה לאו לכפרה ורז"ל נדחקו בזה מאי כפרה שייך גבה ואמרו משום דבשעה שכורעת לילד קופצת ונשבע ועכ"פ היה דמדהקדים הכ' עולת יולדת לחטאת החטאת לאו לכפרה אתי וא"כ אפי' מתה יביאו יורשי' חטאתה ואמנם באמת קיי"ל לא הקדימו ה' אלא למקראה וי"ל דילפי' לה מדכ' והקריבו וכ' רש"י דר"ל שאותו שבא לכפר א"כ ש"מ דהחטאת בא לכפר וא"כ ע"כ היא בכלל שאר חטאות שמתו בעליו דלמיתה אזלא והיינו דנקט תנא האשה דהיינו יולדת ואעפי"כ לא יביאו יורשי' חטאתה:

ועד"ז יל"פ ד' רש"י שכ' שהפרשתה מחיים ואשמעי' דקריבה לאחר מיתה וק' מהי"ת נימא בעולה דאינה קריבה לאחר מיתה אמנם דק' לן מאחר דבאמת גם כאן חטאת קודמת לעולה ולמה הקדים הכ' החטאת א"וו משום דכאן גם העולה באה לכפרה ונהי דלמיתה לא אזלא כחטאת מ"מ לכה"פ ירעה עד שיסתאב כאשם קמ"ל דלא כ"א דהוה כשאר עולה דקריבה לאחר מיתה:

רש"י ד"ה שעבודא דאורייי' הא דאמור רבנן פי' לדבריו דמלוה בשטר לכ"ע גובה מן היורשי' וס"ד דהיינו משום דנכסוהי ערבין וא"כ גם במלוה ע"פ נכסוהי ערבין ב' קמ"ל דדווקא אם בפי' עשאן ערבין לא זולת:

והק' הריטב"א והתוס' רי"ד מסוגי' דג"פ דאמר רבה מ"ט אמרו מלוה בשטר גובה שלא תנעול דלת אלמא דמדינא אינו גובה וכ' ד' רש"י דהתם בלקוחות קמיירי וללקוחות אי שעבודא לאו דאוריית' לא מהני מ"ש אחראי' וערבאין דמ"מ לפי שעה לא הקנה לו מאומה עד דמטי זמן פרעון יהא בידו לגבות מהם וה"ז דומה למקדש אשה לאחר ל' יום דאם לא בא אחר וקדשה ה"ז מקודשת אבל אם בא אחר וקדשה תוך ל' פקעי בי' ראשון וה"נ אם מת ולא מכרן גובה מן היורשין משא"כ אם מכרן פקע שעבודו למפרע ועי' בריטב"א דעתו בזה:

ויש להק' בשלמא אי שעבודא לאו דאורייי' ומה דגובה מן היורשין הוא רק שלא תנעול דלת שפיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי דכיון דלא סמיך דעתי' דמלוה עליי' לא שייך נעילת דלת משא"כ אי שעבודא דאורייי' ונפקא לן כמ"ש הרשב"ם מיוציא העבוט א"כ כ' רחמנא בהדי' דמטלטלי דלוה משתעבדי למלוה ומה ראו חכמים למימר דמטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבדי ונ' דמאחר דגם במלוה בשטר אמרי' לא גבי מלקוחות ממטלטלי וטעמא מאי כיון דאי' לי קלא מה לי מטלטלי מנה לי מקרקעי וצ"ל דמשום תקנת הלוה נגעו בה דאדרבא מאחר דמלוה בשטר אי' לי' קלא וכל מי שיצא עליו קול שהוא חייב איזה חוב שוב לא יקנו מאתו אפי' מטלטלי ובמה יחיה הלוה הזה נפשו וע"כ אמרו דאינו גובה מלקוחות והנה בלקוחות אלו אין חילוק מי הם דאטו בני' ויורשיו אינם רשאי' ליקח ממנו מטלטלי וא"כ אם הם לקוחי' בידם הרי שאין הבע"ח יכול לגבות מהם ומאחר דבכל מטלטל יכול אדם לומר כל מה שבידו הוא שלו א"כ ממילא פקע לגמרי שעבוד מטלטלי דיתמי ובזה נתבארו לנו ד' ר"ט פ' הכותב דס"ל בפקדון או מלוה ביד אחרים תתנו לבע"ח או לכתובה וה"ט דכל שהוא ביד אחרים ל"ש למימר לוקח הוא בידו וממילא גם מטלטלי משתעבדו אלא לכ"ע דלא מחלק אי ס"ל שעבודא דאורייי' ק' ואמנם רש"י ביאר ד' ר"ע דמאחר דהיורשין אין צריכין שבועה הו"ל מוחזקין וכוונת רש"י וכיון דהם מוחזקין יכולין לטעון שקנאו מלוה א' מאביהן באגב קרקע ופקדון בחליפין וכיו"ב ואמנם כ"ז במטלטלי דשייך לומר לקוח הוא בידי אבל במקרקע דבעי' שטר מכירה או שני חזקה ובבני' אפי' שני חזקה לא מהני דאין לבן חזקה בנכסי האב שפיר הו"ל שעבודא דאורייי':

אינו גובה מן היורשין ולא מן הלקוחות לכאורה אי לא הוה נקט כ"א יורשין הו"א ה"ט דפריעת ב"ח מצוה מאחר דשעבודא לאו דאוריי' וכין דמית יורשיו פטורי' משא"כ בלקוחות דעדן הוא חי וחייב במצוה זאת יורדין לנכסיו שמכר שלא כדין קמ"ל ולא מן הלקוחות אבל רש"י כאן בקידושין כ' וכ"ש לקוחות וק' א"כ לקוחות ל"ל ונ' דתוס' כ' בב"ב בס"ד דמוכר שדהו בעדי' גובה מלקוחות דווקא ולא מן היורשי' וא"כ י"ל לדיוקא אתא מלוה אפי' בעדים אינו גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות אבל מוכר בעדי' אף ביורשין לא גבי מלקוחות גבי:

וע"פ גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות ותוס' רי"ד מחק לקוחות מכח מתני' דב"ב דתנן אינו גובה אלא מב"ח ואולי י"ל דהתם משום טענה פרעתי איכו גובה ובשמעתין מיירי בשמתוה ומית בשמתא וכיו"ב:

רש"י ד"ה אינה גובה חזר רש"י וכ' הא דלעיל דבשטר מדינא גובה משום דכ' וכ' דבא רש"י לאתויי ראי' מרב ושמואל דאס"ד גם רב ושמואל ס"ל דשטר מטעם נעילת דלת גובה אמאי במע"פ אינו גובה מיורשין דביורשין לא שייך לי' לי' קלא אע"כ לרב ושמואל בשטר מדינא גובה וכמ"ש רש"י אא"כ רבה ע"כ ס"ל מע"פ גובה מן היורשין ובערכין ז' קאמר רבה דכ"ע מע"פ אינו גובה מן היורשין אמנם הרמב"ן בשמעתין הביא בשם רש"י דבנזיקין ל"ש נעילת דלת וא"כ שפיר י"ל דבנזיקין דווקא קאמר התם בערכין דמע"פ אינו גובה וכ"ת א"כ מאי משני הש"ס התם בשעמד בדין והו"ל כמלוה בשטר הרי במלוה בשטר גופא לא הוה טעמא כ"א משום נעילת כדאמר רבה בהדיא ובנזיקין הרי לא שייך נעילת דלת י"ל דכוונת הש"ס דהו"ל מוחזק וכאידך תי' תוס' בב"ב שם אלא דק' מאי קאמר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר הרי בשטר גופא לא הוה אלא משום נעילת דלת ל"ק דכ"כ לעיל דלגבי לקוחות הוא דקאמר רבה דטעמא משום נעילת דלת אבל לגבי יורשין לא אצטריך וכ"ש לעיל ע"ש:

רש"י ד"ה דלאו מלוה הכתובה לא הוטל עליו חק ע' רש"א וי"ל ד' רש"י דמאחר דשעבודא לאו דאוריי' א"כ פריעת ב"ח רק מצוה דרמיא אגופא והגביה שגובין מנכסיו הוא רק ככפיי' שעושין לו וכמ"ש הרמב"ן ואמנם ביורשין לא שייך גוביינא משא"כ בחוב שהוטל מאת המלך ר"ל ממי שהכל שלו כי לה' הארץ ומלואה וכל מה שתבע מבני אדם הרי הוא כאלו לא זכה בה האדם וממילא השעבוד על הנכסים וחל גם על היורשים אלא דאכתי ערכין ונזקין ק' ואמנם בתרוויי' כ' בהדיא בתוה"ק שירדו לנכסיו בערכין והעמידו לפני הכהן והעריכו הכהן דהיינו שמסדרין לבע"ח ובנזקין מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם ומשו"ה לא בעי' שיהא מוטל מאת המלך אמנם הסבר זה א"ש לד' רש"י דמצות פריעת

בע"ח מהן שלך הן נפקא אבל תוס' כ' דהמ"ע יוציא אליך העבוט וא"כ מאי בין מלוה לערכין ונזיקין ולזה כ' תוס' ענין אחר וצריך הסבר ענין סברא זאת שכ' תוס' וכ' כוונתם דפריעת בע"ח עכ"פ המצוה רק על הלוה וע"כ יורשין מנ"ל משא"כ בחובת שנתנו בהם התורה שיעור כוונת התורה כי ההקדש והנזק יש להם לתבוע מנכסי המזיק והמעריך כך וכך ואין זאת מ"ע כ"א שעבוד נכסים ואף על נכסי היורשין י"ל דחל:

וכ' עוד רש"י אבל בהך דחמירא כשטר נ' כוונת רש"י דוודאי אי לא הוה אמרי' הא דמלוה כתובה בתורה כ"א לענין יורשים שפיר יש להסביר אבל בבכורות מ"ח אמרי' כן גם לענין לקוחות והתם ק' הרי עכ"פ לית לי' קלא וז"ש רש"י דחמירא כשטר אף שאינו דומה לשטר:

והנה יל"ד אהך צריכותא דלשמעי' רב ושמואל בחטאת וכ"י ור"ל במלוה וצ"ל כיון דעכ"פ לא הוה סגי לשנות הפלוגתא רק במקום א' שוב מדאצטריך לשמעי' ד' האי מ"ד אשמעי' ג"כ ד' אידך מ"ד:

שלהי ב"ב מתני' המלוה בשטר כ' רשב"ם ואף דלא כ' בו אחריות וכו' כלומר אף דקיי"ל סתם מתני' ר"מ ור"מ הרי לית לי' בפ"ק דב"מ אחריות ט"ס מ"מ הך סתמא דלא כר"מ דקיי"ל הל' כסתם משכה וקיי"ל אחריות ט"ס: ומה שהביאו לרשב"ם לדייק כן ממתני' אין לומר משום דיק' אי מתני' באחריות פשיטא לא היא דהרי ד' רוב ראשוני' דמדאוריי' לא מהני אפי' אחריות מפורש דאין קנין לחצאין אמנם ק' לי' להרשב"ם אי מתני' באחריות מפורש דווקא ל"ל לתנא לחלק בין עדים לשטר לפלוג בשטר גופא בין יש בו אחריות או אין בו אלא ש"מ אחריות ט"ס:

ע"י עדים גובה מנכסי' בכי חורין כ' דמיירי אפי' חייב מודה ומ"מ לאו כל כמיני' לחוב ללקוחות מאחר דלי' לי' קלא:

הוציא עליו כתב ידו יש לפ' דטעמא דאינו גובה מלקוחות משום דלית לי' קלא וכמ"ש רשב"ם דתרתי בעי' עדים ושטר וי"ל הטעם דדלמא הקדים הזמן ובעדי' לא שייך זה דאעולה:

לא חתמו ונ' דהיינו דבעי ר"ה בר נתן לקמן אם הטעם משום מוקדם וא"כ עכ"פ משעה שנתקיים בב"ד מיהא גבי ואם הטעם משום קול אין חילוק ומסיק הש"ס דמשום קול הוא ואין חילוק:

תוס' ד"ה המלוה את חבירו ע"י עדים מבואר מדברי' דלא גרסי לפנינו לקמן בדר"י ור"ל גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות וכמו שהגיה בתוס' רי"ד בקידושין י"ג אמנם רש"י בגיטין שהקשו תוס' בזה ושם עליו אפשר דגרס לי' ומ' לי' דממתני' אין קו' דלמא מתני'

משום טענת פרעתי תנן וביורשין מהני חייב מודה משא"כ בלקוחות ור"י ור"ל בתוך זמנו מיירי או במית בשוותי':

ויל"ד לד' תוס' דר' חנינא בגיטין בקצובין חוץ ממלוה קאמר ק' א"כ היאיך מישב ר' חנינא מתני' דבכורות מ"ח דתנן חלקו עד שלא נתנו פטורין ר"י אומר נתחייבו נכסיו ומסקי' שם דבדרב פפא קמפלגי או מע"פ גובה מן הלקוחות וק' הרי ה' סלעים אין לך קצובין גדולה מזה ולא דמי גם למלוה ואמאי פליגי בדרב פפא הרי התם גם ר"פ מודה וצ"ל דה"פ התם דפליגי בדרב פפא ר"ל או בקצובין שייך ג"כ דר"פ או לא ונמצא ר"י דקיי"ל כוותי לגבי דר"מ ס"ל כר' חנינא:

ואמנם עד"ז גם ד' רש"י מיושבין דגם לרש"י מתני' דידן בג"פ כר"מ אתיא דס"ל מע"פ אינו גובה מן הלקוחות ור"ח כר"י ס"ל דמע"פ גובה מן הלקוחות ולק"מ:

שם שעבודא דאורייי' מ' דפשיטא לתוס' דאי שעבודא לאו דאורייי' אף דמדרבנן איכא שעבוד מ"מ לא מקרי כפירת שעבוד קרקעות ומ' להו הכי מהך דב"מ ד' שם דאמרי' בשטר דאי' ביה שעבוד ש"מ דבלא"ה לא שייך כפירת שעבוד קרקעות:

וי"ל ע"ד קו תוס' דא"כ שעבודא דאורייי' מ"מ הרשות ביד הלוה לפרוע מן מטלטלין וטהי"ת נימא דהו"ל כפירת שעבוד קרקעות ובשלמא אי כ' בשטר בהדיא שעבוד קרקעות אף דמ"מ אי לא שויה אפותיקי מצי לפרוע לו בכלים מ"מ מאחר דפרט לו קרקעות הו"ל טענו כלים וקרקעות דג"כ פטור: גמ' א' מלוה בשטר יל"ד הא ל"ל כיון דאשמעי' מלוה בע"פ א"כ שטר פשיטא וכ' לכאורה ראי' מזה לד' הריטב"א בקידושין שם דאי שעבודא לאו דאורייי' אפי' פרט לו בשטר לא מהני דאין קנין לחצאין וכ"כ תוס' בשמעתין לקמן נמצא דעולא ה"ק ד"ת א' מלוה בשטר וא' מלוה בע"פ מטעם שעבודא דאורייי' אתי' עלה דאי לאו דגלי קרא דשעבודא דאורייי' שטר לא מהכי מידי וכד' הריטב"א:

ולד' רש"י צ"ל דמלוה בשטר דקאמר עולא לאו שטר הלואה קאמר כ"א חייב אני לך מכה בשטר דקיי"ל כר"י פ' הנושא דחייב וס"ד דמ"מ לא שייך בי' והאיש אשר אתה נושה בו קמ"ל כיון דשעבודא דאורייי' ל"ש הלוהו ממש או נתחייב לו מנה בשטר:

וכ' רשב"ם שעבודא דאורייי' מהאיש אשר אתה נושה ומ"ד לאו דאורייי' מוקי לה שלא בשעת הלואה ותמהו תוס' על כל דבריו והנה הנ"י כ' ליישב מה שהק' תוס' דקרא איירי מני' דמ"מ חזי דנכסיו משועבדי' לפרוע בעדו ואמנם כוונת תוס' דגם למ"ד שעבודא לאו דאורייי' מ"מ משום פריעת בע"ח מצוה כייפינן לי' והך כפיי' היינו לעבוט עבוטו וכמו שכ' הרמב"ן ואמנם היה כ' בזה דל' העבוט בה' דרש עולא דמ' העבוט המשועבד משעת

הלואה ואמנם כ' דעולא דייק למלתי' דדרשי' מלך תהי' צדקה דבע"ח קונה משכון וק' הרי במלוה לא שייך קנין ובמה קנאו אלא לאו ש"מ דבשעת הלואה מיד נשתעבד לו וש"מ שעבודא דאורייי' אא"כ ע"כ גם משכנו בשעת הלואה מכ"ש דקונה משכון ואמאי אמרי' אימר דאמר ר"י שלא בשעת הלואה ואמנם י"ל דבאמת למ"ד שעבודא לאו דאורייי' הא דבבע"ח קונה משכון היינו משום הפקר ב"ד אבל שעבוד אין כאן דאין קנין לחצאין וכמ"ש הריטב"א קידושין שם וא"כ שפיר אמרי' דאימר דאמר ר"י שלא בשעת הלואה דשייך הפקר ב"ד בשעת הלואה מי אמר ונתבארו ד' רשב"ם דמאן דס"ל שעבודא לאו דאורייי' מוקי לה שלא בשעת הלואה דווקא ומטעם הפקר ב"ד ומאן דס"ל שעבודא דאורייי' מוקי לה אפי' בשעת הלואה ומכ"ש משלא בשעת הלואה וכמ"ש לעיל:

גמ' א"ה מלוה בשטר נמי יל"ד מאי א"ה ועל איזו דרך היה ניחא למק' לפלוגי בין בשטר למע"פ ונ' דד' המק' כמ"ש רש"י בקידושין דמלוה בשטר כיון ששעבד לו הנכסים בפי' הוה שעבודא דאורייי' וה"ק בשלמא אי שעבודא לאו דאורייי' ודווקא בשטר הוה דאורי' היינו דשטר גובה ממשועבדים ומע"פ אינו גובה משא"כ לדידן דאמרת שעבודא דאורייי' מה לי מע"פ מה לי מלוה בשטר ולייבשד' רש"י בקידושין כ"כ לעיל ועד"ז יש לתרץ כמו כן האי אי הכי בדרבה דה"נ קאמר דאי לאו דאמר רבה בהדיא מ"ט אמרו מלוה בשטר גובה הוה אמרי' דמלוה בשטר מדאורייי' גובה ול"ק לן א"ה מע"פ כמי משא"כ השתא דקאמר רבה דטעמא דבשטר משום נעילת דלת ק' א"כ מע"פ כמי: אלא דיל"ד מאחר דאמרי' באיזו נשך כי המלוה בלא שטר עובר על לפני עיור וגורם קללה לעצמו ולמה יתקנו עוד רבנן משום נעילת דלת שיגבה ממשעבדי ומה גם שכבר הניחו לשעבוד השטר משום נעילת דלת ונ' דעיקר קו' הש"ס אהוציא עליו כתב ידו דמ' ליה להמק' דעיקר קול בא ע"פ השטר שהרי בעדים לא הוה קלא ולמה לא תקנו משום נעילת דלת דהתם ליכא לפני עיור ומשני דלא היא שטר לחוד בלא עדים ג"כ לית לי' קלא והיינו דקאמר הש"ס התם לית לי' קלא ומאי התם דקאמר אלא משום דקאמר אכתב ידו ואהא קאמר התם לית לי' קלא:

והאמר רבה גבי קרקע ע' תוס' ויש לפ' דלכאורה כיון דעכ"פ מדרבנן יש שעבוד גם לרב שפיר מקרי אשר ימצא אמנם רבה הרי איירי ג"כ במע"פ וכיון דלרבה במע"פ ליכא שעבוד קרקע כלל אמאי מקרי אשר ימצא: ועלינו לבאר בזה מאחר דטעמא דרבה במע"פ משום דלית לי' קלא א"כ לכאורה מודה דמע"פ גובה מן היורשי' ובערכין ו' אמר רבה בהדיא דכ"ע מע"פ אינו גובה מן היורשין ונ' דטעמא דרבה כיון דעכ"פ לא חשו חכמי' במע"פ לנעילת דלת שוב אינו גובה אפי' מיורשין משום לא פלוג ובהא נבין דמסיק רבה

שם והכא במלוה הכתובה בתורה אי כמלוה בשטר היא קמפלגי ל"ל לרבה למימר הכי לימא דכ"ע כתובה בתורה ככתובה בשטר ואמנם בשטר ע"ט משום נעילת דלת ובנזקין ל"ש נעילת דלת וכמו שכ' הרמב"ן בקידושין בשם רש"י ב"ק אמנם לרבה ס"ל במע"פ בכ"ג לא חשו לנעילת דלת: ובשטר אף דל"ש נעילת דלת תקנו ומ"מ אין להק' מזה על רש"י ב"ק וכמו שהק' הרמב"ן בקי' ואמנם רבה הוא דס"ל הכי דאמרי' לפ' אפי' היכי דלא שייך נעילת דלת אבל אנן קיי"ל כר"פ דס"ל לחלק במע"פ בין יורשין ללקוחות וא"כ הכל תלוי בנעילת דלת דווקא:

רשב"ם ד"ה איפוך אמנם גם איפוך דידן גרס רשב"ם דהרי מייתי הך דעולא ב"ח בזיבורית וכ' דה"ג תחלה האי אפיך בדרבה ואח"כ וכ"ת איפוך דעולא וכו':

רשב"ם ד"ה בע"ח ונפקא לי' יל"ד מאי ענין האי נפקא לי' בזה בתוך ד' הרשב"ם בתחלה הו"ל לאסוקי אלמא שעבודא דאוריי' וכ' דכ"כ דלא תימא דר"ת דקאמר עולא לאו דווקא כ"א גם דרבנן ד"ת קרי לי' ולזה כ' הרשב"ם דהרי מקרא נפקא לי' לעולא וא"כ ד"ת ממש קאמר:

תוס' ד"ה ד"ת הנה כל דברי תוס' אלו אזלי לטעמיי' דמפ' הא דא"ל ר"נ לר"פ לדידך דאמרת פריעת ב"ח מצוה אמר לא ניחא לי למעבד מצוה מאי קאי איורשין דמ' להו דבערכין הוא דאמרה ר"פ והתם ביורשין מיירי ול"מ להו כפי' רש"י דאלוה עצמו קאי דאטו לא ידע ר"כ דקרא כ' יוציא אליך העבוט אלמא דממשכנין אותו אבל לפי פי' רש"י וכן ד' הריטב"א והרמב"ן בקידושין דאפי' בלוה גופא לא הוה אלא מצוה והא דממשכנין היינו כפיי' דכפיי' לי' וא"כ מאי דיני' בזיבורי' דקאמר עולא אי ס"ל שעבודא לאו דאוריי' ולא הוה פריעת בע"ח כ"א מצוה ופשיטא דיכול לפרוע בפחות שבכלי' אטו נכפיי' שישלם זהובים וש"מ דשעבודא דאוריי' ס"ל, וע"ד שכ' יובנו ג"כ דבריו לקמן שכ' דמני' גם רבה מודה:

תוס' ד"ה לא מן היורשי' כ' דהני תרי דבורי שייכי אהדדי וכ"ה בב"ק שם כלולים בד"א ותו"ד מאחר דחזי' כי היכי דלא תקכו בלקוחות דלגבי מע"פ ה"נ לא תקנו ביורשי' אף דל"ש ה"ט מסתבר דבמטלטלי נימא אפכא כי היכי דב"ח גובה ממטלטלי שעשאן אפותיקי היכי דאיכא קלא כגון עבדים ה"נ יגבה מיורשי' וכ"ת לחומרת היורשין לא אמרי' לא פלוג והרי ר"פ לקמן קאמר אפכא דביורשי' החמירו יותר וע"ז כ' דלקוחות באפותיקי דאי' לי' קלא קנסום והביאו ממוכר בעדים דמשום דל"ש נעילת דלת אבל קלא איכא החמירו בלקוחות והקילו ביורשין ואח"ז דחו הכל והביאו ראי' דאמרי' בכל התקנות לא פלוג ראי' ראשונה מדרישה וחקירה דאפי' היכא דל"ש נעילת דלת משום

ל"פ אין צריך לשנות מנזקין דשמעתין דמהני עמד דבור לגבי יורשין אף דל"ש נעילת דלת ומשום דאי' לי' קלא זה תו"ד תוס' בקיצור וע':

מיתיבי מבואר בשמעתין דאמ"ד מע"פ אינו גובה מן היורשין פריך וד' תוס' בפ"ק דערכין ז' ע"א ד"ה מיתיבי תמוהין שכ' דקו' הש"ס התם לא קאי אלא לרבה דס"ל לת"ק מלוה הכתובה בתורה לאו בכ' בשטר עיי"ש ולא תטעה לפ' דגם רש"י שם פי' כן דאדרבה רש"י מפ' דקו' הש"ס לא ארבה ולא אר"י קאי כ"א אמאי דמסקי' לעיל דת"ק ור' יוסי בהזיק פליגי ע' בדבריו ורמי הש"ס נזקין אנזקין ומ"ש רש"י אלמא מלוה הכ' כוונתו דא"נ תימא דהך ברי' ס"ל מע"פ אינו גובה מן היורשין והכא במלוה הכ' מיירי מ"מ הא מיהת קשיא הא הכא ג"כ במלוה הכ' פליגי והק' בד' רש"י שם שכ' דהש"ס סתמא מק' ק' הא הך דהחופר ברייתא היא ומאי סתמא שייך ולולי ד' רש"י הייתי אומר דל' ולא עוד לא ניחא לי' להש"ס דמ' דסיפא פשיטא כמו רישא ובאמת רישא כ"ע הכי ס"ל משא"כ בסיפא פלוגתא דת"ק ור' יוסי מ"מ נחזור לד' תוס' דד' תמוהי' מסוגי' דידן וגם ד' התוס' לעצמן צריכין ביאור וכי מה מפורש בדרבה יותר מדר' יוסף תרוויי' אאם הזיק קאי וכן צריך ביאור מ"ש דר"י ס"ל שעבודא לאו דאוריי' ומאי בעי בזה אטו בלא"ה ל"ק הזיק אהזיק ונ' לפ' ד' תוס' לטעמיי' שכ' בכתובות פ' הכותב דהא דפריעת ב"ח ר"ל ביורשי' מצוה לפרוע חובת אביהן והטעם כ' שם משום כבוד אב ומעתה שפיר יש לחלק בין רבה לרב יוסף דלרבה פליג ת"ק מטעם דס"ל כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ושפיר ק' עלי' מחופר בור אבל לר"י יש לחלק דנהי דס"ל שעבודא לאו דאוריי' מ"מ מטעם כופין את היורשין חייבי' לשלם והא דקאמר ר"י מע"פ אינו גובה אמתני' דיוצא ליהרג קאי דכיון דיוצא ליהרג לא מקרי עושה מעשה עמך ואין כאן מצות כיבוד אב ואין כופין משא"כ בחופר בור בר"ה נהי דעבד אי' מ"מ לא שייך למקריי' אינו עושה מעשה עמך ושפיר כ' תוס' דעיקר קו' הש"ס ארבה אלא שדחו זה דעכ"פ ר"י שעבודא לאו דאוריי' ס"ל והאב בחייו לא נתחייב לשלם דס"ד דלא מיירי בעמד בדין וכיון דהאב לא נתחייב ואנכסי' ליכא שעבוד למה ישלמו היורשי' וז"ש דגם לר"י היה יכול להק' אלא לרבה הקו' מפורש יותר:

והנה מהך דחופר בור יש וודאי להק' ע"ד רש"י ב"ק ק"ד שהביא הרמב"ן בקי' שם בסוגי' דבנזקין מע"פ אינו גובה דל"ש נעילת דלת א"כ מאי מהני עמד בדין והו"ל כמלוה בשטר הרי גם בשטר אינו גובה לרב ושמואל רק משום נעילת דלת ובנזקין ל"ש נעילת דלת וצ"ל ע"כ כמ"ש לעיל דאליבא דרב ושמואל דס"ל לא פלוג בין לקוחות למלוה במע"פ א"כ ה"ה בנזקין אמרי' ורש"י כ"כ לר"פ דמחלק במע"פ בין יורשין ללקוחות גם בנזקין

מחלק ויש לנו להביא ראי' לזה דאל"כ אטו פסק ר"פ כר' יוסי דערכין נגד הת"ק דס"ל מע"פ אינו גובה מן היורשין א"וו ר"פ מחלק בין מלוה לנזקין והתם בנזקין הוא דקאמר ת"ק דאינו גובה דל"ש נעילת דלת וכ"כ רש"י אלא שיל"ד א"כ ר"י ור"ל דאי' להו דמע"פ גובה מטעם שעבודא דאוריי' אטו אנהו כר' יוסי דערכין ולא כת"ק ולזה כ' דהנ"י כ' דמאן דס"ל שעבודא דאוריי' יליף לי' מיוציא אליך את העבוט וכפי' הרשב"ם וקו' תוס' דהתם מני' מיירי ל"ק דעכ"פ מצינו שעבוד נכסים בתורה ומעתה י"ל תינח במלוה כ' העבוט בנזקין מנ"ל ואמנם כד דייקת אדרבא בנזקין הא כ' מיטב שדיהו ומיטב כרמו ישלם ואין לך שעבוד נכסים יותר מבואר מזה אמנם הא תליא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דלכ"ע דקיי"ל כוותי' הו"ל מיטב של מזיק ש"מ שפיר שעבוד נכסים אבל לר' ישמעאל דס"ל של ניזק לא שמעי' מידי ומעתה י"ל דת"ק בערכין ור' יוסי בפלוגתא דר"ע ור' ישמעאל קמפלגי ת"ק כר' ישמעאל ור' יוסי כר"ע ובמלוה מצי תרוויי' מודו וגם ד' ר"פ יש ליישב עד"ז להחולקי' על רש"י וס"ל לא פלוג דלא תק' לר"פ מערכין דהתם בנזקין בפלוגתא דת"ק ור"ע קמפלגי וכמ"ש ועד"ז נבין קו' הש"ס בערכין דהלא בלא רבה ורב יוסף ג"כ ק' מתני' אברייי וכ"כ לעיל דרשי' פי' דאסתנא דש"ס מק' ואמנם הש"ס הכי מק' בלא רבה ורב יוסף י"ל: ת"ק ור' יוסי בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קמפלגי אי בנזקין שעבודא דאוריי' או לא ות"ק כר' ישמעאל ור' יוסי וה"ה ברייי' דחופר בור כר"ע ואין זה תימא כ"כ אבל לרבה ורב יוסף ק' לאוקמי הך ברייי כר' יוסי ולא כת"ק ומעתה י"ל דעיקר תי' דרב אילא אמר רב אהך דרבה אתמר ומה שהק' תוס' הרי רב קדם לרבה י"ל כדאמרי' בכמה דוכתי דגם רב רבו של רבה היה מפ' מתני' כך והוק' לו ברייי זאת ותירצה ורבה לא שמיע לה מרבי' ואמרה משמי' דנפשי' תדע דלא קאמר הש"ס האמר ר' אילא אלא אמר ר' אילא מ' דאהך דהתם אמרה ר' אילא ומיושב עד"ז קו' עצומה דמאי מק' בשמעתין הש"ס ארב ושמואל מנזקין למלוה במלוה לית להו שעבודא דאוריי' כ"א פריעת ב"ח מצוה ויוציא את העבוט לכפיי' לקיים מצות פריעת ב"ח וכמ"ש הראשוני' משא"כ בנזקין דכ' מיטב שדיהו ישלם גם רב מודה אמכם מאחר דרב תי' בערכין שם ברייי' בעמד בדין ולא משני דמתני' דהיינו ת"ק כר' ישמעאל וברי' ככ"ע ש"מ דרב אפי' בנזקין לית לי' שעבודא דאוריי' ומייתי הש"ס רק תי' דרב כמו שתי' בערכין:

אמנם אי ק' הא ק' לד' הנ"י דהיכי דכ' שעבוד נכסים בתורה היינו שעבודא דאוריי' אטו רב דמתרץ בשעמד בדין כר' ישמעאל ס"ל דמיטב שדהו של ניזק קאמר וצ"ע:

ודע דכוונת תוס' בערכין שם דאי הוה עיקר תי' רב אדרבה שם היה אפשר לומר דעמד בדין לחוד לא מהני דלא עדיף ממלוה בעדים בלא שטר אבל התם הוה מלוה הכתובה

בתורה ומ"מ לא הוה כמלוה בשטר משום דליכא עדים ולזה מהני עמד בדין דליהוי ככתובה בשטר:

גמ' דיתבי דייני ואכתי ק' הרי בשעה שנפל השור עקר חוליא וקברו ואימתי דנוהו לחופר על השור וכ' דהדייני' באו שם למדוד אם הבור יש בה י' טפחי' כדי להמית שאם יחול שם שור או חמור יהא חייב ובעוד שישבו שם נתגדר שור מעל גבו לתוך הבור באופן שהיה בהתחלת הנפילה טריפות משום ריסוק איברים ושפיר חייבוהו עוד קודם שנהרג החופר וא"ש ג"כ הא דיתבו דייני התם:

תוס' ד"ה דיתבי דייני ד' ק' להלום ובפרט מ"ש אינו גובה מן הלקוחות ונ' כוונתם דמאחר דר"כ ע"כ מוקי לה ג"כ כשעמד בדין א"כ מי הכריחו לפ' במת וקברו וכ"ת דק' לי' אמאי קתני יורשי בעל הבור דמ' דבא למעט לקוחות ומאחר דעמד בדין אדרבה כ"ש לקוחות וכמ"ש תוס' בדבור שלפני זה א"ו מיירי היכא דל"ש לקוחות לאחר שעמד בדין דלמא לא היא כ"א האי תנא מדמי לי' למלוה בעדים דלא מהני לגבי לקוחות ותי' דמ' לי' לאשמעי' וכו':

ודע דמ"ש תוס' בדבור שלפני זה משום פתיחת דלת כוונתם דאפי' לתי' קמא דקלא בלקוחות מהני ולא ביורשי' הכא משום פתיחת דלת לגזלני' גם ליורשי' מהני:

בערכין שם תוס' ד"ה כי פליגי אם הזיק לכאורה מאחר דבמקדיש וודאי ת"ק מודה אי בנודר ומעריך פליג הו"ל לר' יוסי למתני מקדיש תחלה ונודר ומעריך גבי ואם הזיק א"וו דכי היכי דמודה ת"ק במקדיש מודה ג"כ בנודר ומעריך:

אמנם לולי ד' תוס' היה אפשר לומר דמאחר דלא תנן נדר והעריך חייב כ"א נודר ומעריך כלומר דנדרו והערכתו קיימין שפיר פריך הש"ס ותנא קמא מי קאמר דלא וכן פי' רש"י במתני' ולענין תשלומין י"ל גם ר"י מודה דאין היורשין חייבי' דבשלמא בנזקין עבדו רבנן תקנתא משום פתיחת דלת לנזקין אבל בנודר ומעריך הניחו על ד"ת:

אמנם גם הרמב"ם פסק דנודר ומעריך משלמי היורשין מנכסיו וי"ל ע"ד שכ' לעיל דבנודר ומעריך דכ' והעמידו לפני הכהן דצריך שומא א"כ כ' התורה בהדי' השעבוד על נכסיו וא"כ שעבודא דאורייי' גם לת"ק כמו במלוה דכ' יוציא העבוט ועוד דילפי' ערכין מחוב מיכה מיכה אבל בנזקין פליגי ת"ק ור"א בפלוגתא דר' ישממאל וכ"ע ת"ק כר' ישמעאל דמיטב שדיהו של ניזק קאמר ואין כאן שעבוד נכסים ור' יוסי כר"ע דשל מזיק קאמר ויש כאן שעבוד נכסים:

אמנם רב יוסף דקאמר במע"פ גובה מן היורשין פליגי ע"כ לא מפ' הכי כ"א ע"ד שכ' דבין לת"ק בין לר"י נודר ומעריך פטורים היורשים וא"כ י"ל דרבה דמוקי פלוגתיי' במלוה

הכתובה בתורה ס"ל באמת דגם בנודר ומעריך פליגי ובזה כבין למה בלי"ב תני דר"י ורבה אברייי ולא אמתני' משום דללי"ק אפלגי ר"י ורבה אי גם בנודר ומעריך פליג ת"ק לר"י לא פליג ולרבה פליג וללי"ב בהא לא אפלגי כלל:

רשב"ם ד"ה אר"פ הל' לעיל פירשתי כוונתו למ"ש לעיל גבי ערבא דלא אודעינהו ליתמי קמ"ד ע"א ליישב דלא תק' הל' דאין נזקקין אה"ל דגובה מן היורשין ותי' הרשב"ם דהכא מיירי במת בשמתי' וד' צע"ג דהכא ר"פ מרא דשמעתא ולר"פ לא מהני שמתי' ומית בשמתי' וע"כ דהך יורשין דקאמר ר"פ יורשי' גדולי' וכ' דק' לי' לרשב"ם דהו"ל לר"פ לפלוגי ביורשין בין גדולים לקטנים מקמי דמפליג בין יורשי' ללקוחות וע"ז כ' רשב"ם דר"פ נקיט למלתי' לכ"ע ולר"ה בר"י דר"י גם מיורשי' קטנים גובי' היכא דמת בשמתי' ולהכי סתים למלתי' ולא מפליג ביורשין עצמן:

גמ' ואינו גובה יל"ד מאי קמ"ל הרי מתני' היא כמ"ש תוס' במתני' וכמ"ש תוס' רי"ד דבר"י ור"ל טעות הוא דגובה מן הלקוחות והי' מזה קצת ראי' למ"ש לעיל דיש לקיים הך גירסא אבל בלא"ה י"ל מאחר דאמרי' בבכורות מ"ח ע"ב דר"מ ור"י פליגי בדר"פ ופי' רש"י שם דלר"י גובה מן הלקוחות וא"כ אי גם בתרי סדרי יש סדר למשנה הו"ל מתני' דידן סתם ואח"כ מחלוקת ואין הל' כסתם ואפי' אין סדר בתרי סדרי מ"מ י"ל דהדרי לכללין ר"מ ור"י הל' כר"י ושפיר אצטריך ר"פ לאשמעי' דאינו גובה מן הלקוחות:

תוס' ד"ה גובה והרי"ף תי' דר"פ ס"ל שעבודא דאורייי' ודקאמר בשמעתין שלא תנעול דלת ר"ל מה"ט אוקמוה רבנן אדאורייי' והק' הרמב"ן בקידושין שם וכי אצטריך טעמא למה לא עקרו רבנן לד"ת וי"ל דהכא שאני דהרי שעבודא דאורייי' שייך ג"כ אמטלטלי ואעפי"כ ארז"ל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח והיינו משום דשעבוד לקוחות וודאי לא שייך במטלטלי דדרך ליקח מטלטלי' במשיכה בעלמא ומאן מפיס אי המקח קדים או המלוה משא"כ בקרקעי דנקנה בשטר שפיר ידעי' מזמן השטר מאן קדים וא"כ במע"פ כמי למה השוו חכמי' יורשי' ללקוחות ומשני מאחר דעיקר סמיכת המלוה על הקרקע חששו רז"ל לנעילת דלת ומ"מ בלקוחות אי אפשר להקים על ד"ת מאחר דלית לי' קלא:

אמנם קו' שניי' משל הרמב"ן ק' ביותר הא ר"פ קאמר בהדיא בערכין ולעיל במכילת' ובכתובות פ' הכותב קאמר ר"פ פריעת בע"ח מצוה ולזה כ' דהרמב"ן אזל לטעמי' דמפר' הך דכתובות דווקא במכי' אמנם אין כן ד' תוס' בכתובות כ"א פי' כולא שמעתי' שם ביתמי ובאמת לא מצינו ד' ר"פ כ"א ביתומי' לעיל גבי ערבא דיתמי ובערכין אשר ע"כ תוס' בכתובות פי' גם הך דכתובות לענין יורשי' עיי"ש וכבר הצענו דברי' לעיל בשמעתין

אלא דעכ"פ צריך ביאור ממ"נ אי שעבודא דאוריית' למה ביתומים לא יהא שעבודא דאוריית' ולזאת נבאר דהריטב"א וגם הרמב"ן וש"פ ובכללם תוס' בסוגיין הסכימו דאי שעבודא לאו דאוריית' גם מלוה בשטר ליכא שעבודא דאורי' מטעם דאין קנין לחצאין פי' הדבר דשעבוד אינו חל עד זמן פרעון ומעתה ד' ר"פ כך היא דוודאי אם מת הלוה לאחר זמן פרעון למ"ד שעבודא דאוריית' חל השעבוד אפי' במלוה ע"פ אבל אם מת הלוה תוך זמן פרעון נמצא בבא זמן פרעון כבר הנכסים ברשות יורשין אז אין כאן שעבוד כלל ורק מצוה איכא לפרוע חובת אביהן וכמ"ש תוס' כתובות שם ומטעם כבוד אב ואהא פליג עליה ר"ה שרי' דר' יושע וס"ל דמ"מ השעבוד חל למפרע ולהכי לא קאמר ר"ה ברי' דר"י שעבודא דאורייי' דגם ר"פ ס"ל שעבודא דאוריית' אלא כה"ג הוא דפליג ואהא הק' ר"כ וכמו שפי' תוס' לשטתי' ומעתה הא דאר"פ בקידושין גובה מן היורשין שעבודא דאורייי' ר"ל היכא דמת לאחר זמן פרעון ובב"ב קאמר ר"פ דאפילו תוך זמן פרעון אהני שעבודא מדרבנן דאוקמוה אשעבודא דאורייי' אף דבאמת אין כאן שעבודא דאורייי' משום נעילת דלת אא"כ לר"פ ה"ה במלוה בשטר אם קנו לקוחות קודם זמן פרעון אין כאן שעבודא דאורייי' כ"א משום נעילת דלת ואמאי במע"פ לא תקנו ואצטריך לומר משום דלית לי' קלא ואפילו קנו לאחר זמן פרעון לא גבו מניי' כדאמר ר"פ בקידושין ומכ"ש תוך זמן פרעון, ונתבארו בע"ה ד' הרי"ף:

שם בתוס' בשם ר' אלי' וכו' וכן מ' מתוך פי' ר"ח וכ"כ בקידושין והק' הרמב"ן בקידושין הרי במלוה בשטר גופא לא הוה דאורייי' אי שעבודא לאו דאורייי' וצ"ע היאיך יפר' הרמב"ן הסוגי' בקידושין דאמרי' בהדי' אבל בהך דמלוה הכתובה בתורה ועי' תוס' רי"ד וכבר בארנו לעיל וצ"ל דהרמב"ן מפ' כמ"ש הריטב"א דמדרבנן קאמר דלא יהא הדיוט חמור מהקדש אמנם הר"ח מפ' כאידך פי' דהריטב"א דהש"ס קאמר דס"ד דבשטר הוה דאורייי' וכד' רש"י שם וא"כ שפיר י"ל דר"פ למסקנא ס"ל כן:

ויל"ד ע"ד ר"ח מסוגי' דבכורות מ"ח ע"א וע"ב בפלוגתת דר"מ ור"י דאמרי' דכ"ע מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ודכ"ע אית להו. דר"פ דמלוה ע"פ גובה וכו' והרי לד' ר"ח ר"פ ס"ל מלוה הכתובה בתורה ככ' בשטר דמיא ונ' דהתם בפדיון גרע דבשלמא נזקין הוה ממון שיש לו תובעי' דהיינו הניזק וכן ערכין והקדש י"ל די"ל תובעי' אף דלא פליגי ת"ק ור' יוסי כ"א לענין ניזק מ"מ י"ל דגזבר של הקדש הוא התובע אבל פדיון בכור הוה ממון שאין לו תובעין וכה"ג לאו ככתובה בשטר אפי' לר"י ואפי' לר"פ משא"כ בעולה בקידושין ב"ד של כהנים הם התובעי': ובסברא זו נתיישב לן קו' עצומה של תוס' בכורות שם דהכא מ"ח ע"ב מסקי' דר"י אי לי' לאו ככ' בשטר ולקמן מ"ט

ע"ב גבי הוא ובנו לפדות מסיק הש"ס דלר"י ככ' בשטר דמיא אמנם למ"ש א"ש דהכא דווקא ס"ל לר"י דלאו ככ' בשטר דמיא משום דהו"ל ממון שאין לו תובעין דמת האב אבל לקמן דהאב עומד לפנינו ומצוה לכהן ליקח הה' סלעים מהלקוחות ס"ל לר"י דככ' בשטר דמיא:

ועוררני תלמיד א' דבד' ר"ח מיושב קו' תוס' דף קכ"ה ע"ב לעיל סוד"ה ואין הבכור שהניחו בצ"ע ד' ר"פ אדר"פ ולד' ר"ח לק"מ דבקידושין ממלוה הכ' בתורה מיירי ר"פ ותימא שלא הזכירו שם תוס' מזה:

וצ"ע בד' הריטב"א קו' שם שכ' דנ"מ אי שעבודא דאוריית' לאו לענין ההיא ערבא דפרע ולא אודעינהו ליתמי הא התם ר"פ הוא דאמר פריעת ב"ח מצוה ולד' הרי"ף ר"פ שעבודא דאוריי' ס"ל ולפנינו בס"ד נכתוב כ"מ אחרת:

בכורות מ"ח ע"א אם נתנו עד שלא חלקו נתנו למאי דס"ד הש"ס דר"מ ס"ל נשתעבדו הנכסי' אמאי קאמר כי האי לשנא וכ' דעכ"פ אין כאן וודאי חיוב לכל א' ודווקא אם נתנו אבל תקפו כהן מוציאין מידו וצ"ע:

תוס' ד"ה דאשתעבדו דסבר השתא יורשין והיינו משום דר"מ ס"ל יש ברירה וכמ"ש תוס' בדבור הסמוך וממילא יורשין הן:

תוס' ד"ה ודכ"ע ותימא דלקמן כ"כ לעיל לישב ויע"ל דא"נ ככ' בשטר דמי אבל בכל שטר בעי' לוה מיוחד וכ"ז שאב ובן קיימין החיוב מוטל על שני' ואם לא יפדה האב הבן חייב לפדות את עצמו אלא שהמצוה לאב תחלה מ"מ כה"ג ל"ש ככ' בשטר משא"כ לקמן דאבא דאב כבר מת והחיוב רק על עצמו לפדות שפיר אמרי' דס"ל לר"י ככ' בשטר דמי דדמי שפיר לגמרי לשטר שאין כאן רק לוה אחד:

שם באו"ד מי לי' לי' לר"י לכאורה הי' אפשר לומר דר"פ ס"ל שעבודא לאו דאוריי' ומדינא אינו גובה מן הלקוחות משא"כ ר"י ס"ל שעבודא דאוריית' ומשום תקנת השוק אינו גובה מן הלקוחות ובאחין שחלקו מאי תקנת השוק איכא אלא דלקמן גבי הוא לפדות קסבר ר"י דגבה ממשועבדי' עצמן אמנם אולי באמת מה"ט אמרי' דר"י סבר התם כי בשטר דמיא:

אבל לכאורה א"צ לכל זה כי אם מאחר דאמרי' דר"י סבר שעבודא דאוריי' אלא דחכמי' תקנו דלא יגבה מן הלקוחות א"כ עכ"פ מן התורה יש כאן חמש סלעים ומאחר דאיכא חמש סלעים חל מצות פדיון אף דמדרבנן אינו גובה מן הלקוחות מה"ט לא מפטרי ממצות פדיון והו"ל אידך חצי חמש חוב עלי' עד שיבא אלי' ויברר מי הוא הבכור ומעתה הא דקאמר הש"ס בדרב אסי ור"פ קמיפלגי היינו משום דבדר"פ הו"ל שתי לשונות

בקידושין ס"ל שעבודא דאוריי' ובב"ב לאו דאוריי' והנה אי ס"ל גם לר"פ שעבודא דאוריי' ע"כ ר"מ ור"י ע"כ לאו בדר"פ קמפלגי אבל אי ס"ל לר"פ שעבודא לאו דאוריי' א"כ י"ל בדר"פ קמפלגי ר"מ כר"פ ור"י ס"ל שעבודא דאוריי' וכמ"ש ומעתה הן הן ד' הרי"ף דאכן נקטי' לעיקר דר"פ שעבודא דאוריי' ס"ל ולעולם גם ר"פ כר"י ס"ל דנתחייבו:

הנכסי' דאין כאן ולא חצי חמש וסוגי' דשמעתין לסוגי' דב"ב אזלא דר"פ שעבודא לאו דאוריי' ס"ל:

בענין ערב לאחר מתן מעות (לסיומא דמס' ב"ב):

רשב"ם במתני' ד"ה גובה מנכסי' בני חורין בסוה"ד וה"ה לערב ע"פ אחר מתן מעות כוונתו דכיון דמתני' לאחר מתן מעות מיירי כמבואר מד' בן ננס וגם לאחר חתום עדים הו"ל כמו על פה א"כ ה"ה ע"פ דינא הכי ואין לפרש דכוונתו דבשעת מתן מעות אפי' ע"פ גובה ממשועבדי' דמהי"ת יגבה ע"פ ממשועבדים ואף דכ' הרשב"ם לקמן בסוף מכלתין דלאחר חיתום בשעת מתן מעות גובה ממשועבדי' כבאר לקמן דבריו המוקשי' אבל מ"מ אין זה ענין לערב ע"פ:

והנה צריך לבאר במ"פ בן כנס ור' ישמעאל וכ' דפליגי בד' הרמב"ן שכ' לעיל אף דמסקי' דערב הוה אסמכתא אלא משום דבההיא הכאה דמהימן ליה משתעבד מ"מ מדקיי"ל כר' ישמעאל דערב לאחר מתן מעות משתעבד והתם לא שייך מהימן לי' ע"כ דלאו אסמכתא גמורה הוה וטעמא משום דהוה תולה בד' אחרים וצ"ע כיון דעכ"פ גם היכא דלא שייך מהימן ליה משתעבד לר' ישמעאל ל"ל כלל הך סברא דמהימן א"וו דלבן ננס דווקא אצטריך הך סברא אבל לר' ישמעאל לית ליה כלל דערב הוה אסמכתא ועד"ז נבאר בס"ד היאיך ס"ד דש"ס למימר דכ"י מודה בחנוק משום דמצוה הוא דעבד א"כ מאי מייתי תו בן ננס ראיה מחנוק ואמנם למ"ש ה"ק בן נכס בשלמא לדידי דערב הוה אסמכתא אלא משום דמהימן ליה משתעבד א"כ היכא דאיכא סברא דמצוה עביד שוב הו"ל אסמכתא אבל לדידך דערב לאו אסמכתא אטו משום הך סברא דמצוה הוה אסמכתא ואמנם ר"י י"ל דפליג וס"ל דהיכא דעבד מצוה לא אשתעבד ליה כלל כיון דלאו מידי חסרי' ותדע דאל"כ למה ערב דכתובה לא משתעבד ובחנוק קיי"ל כר' ישמעאל אלא ש"מ כמ"ש דבמקום מצוה אנן סהדי דלא אשתעבד ליה כלל וכ"ת עכ"פ בחנוק טעמא מאי משתעבד ליישב זה כ' הרשב"ם דמשום צערא דחברי' גמר ומשעבד נפשי' ועד"ז נבין לד' הרמב"ם שתמה עלי' נ"י שפסק דבערב דכתובה אפי' קנין לא מהני ולמ"ש דבריו מבוארין דע"כ נחלק ר"י על בן ננס בחנוק בקנו מני' ואפ"ה אי לאו הך סברא דמשום צערא גמר ומקני לא הוה משתעבד משום דמצוה עבד וא"כ בכתובה דמצוה עבד וצערא לא שייך בכתובה

ממילא אפילו קנין לא מהני: ואמנם גם מד' ר"כ מבואר כד' הרמב"ם דלר"נ אין ערב כלל בלא קנין וכי ר"נ פליג אהא דקיי"ל ערב דכתובה לא משתעבד אלא ש"מ דבכתובה אפי' קנין לא מהני:

והא שכ' דה"ט בחנוק משום צערא כ"כ נ"י אבל ה"ה הק' מעכב לאחר מתן מעות ואמנם התם לא שייך מצוה דעבד ועיי' בהגמיי':

והנה כ' הרשב"ם דבשעת מתן מעות אפי' לאחר חיתום גובה ממשועבדים ונ' דדייק לי' דמנ"ל לבן ננס דר' ישמעאל בלאחר מתן מעות מיירי א"וו דאי בשעת מתן מעות ממשועבדי' נמי גובה ומ"מ ק' טעמא מאי הא הו"ל ערב בע"פ וצ"ל דהעדים עדן היו שם דהכי הוה בשעת מתן מעות וקיי"ל המוכר בעדים גובה ממשועבדים והא דבמלוה אינו גובה דמלוה בלא שטר אין לה קנין דמאן דיזיף בצנעא יזיף ולא ניחא לעדים לפרסם אמנם בערב לא דמי למלוה דאדרבא בההוא הנאה דמהימן אמנם אם המלוה בע"פ כיון שאין העדים מפרסמין המלוה ממילא גם הערב אינו מפורסם משא"כ כאן דהמלוה מפורסם ע"י עדים ושטר ישיב הערב ממילא מפורסם דלהנאתו מפרסמין לי' ודמי למוכר בעדים:

וכ' הרשב"ם דלאחר חיתום קנין מיהת בעי והק' הרמב"ן א"כ מאי מדמי לי' ר' יוחנן למנה בשטר וכ' ד' הרשב"ם דר"י ה"ק לבן כנס דס"ל אפי' קנין לא מהני כ"ש שטר דלא מהכי אבל לר' ישמעאל י"ל כי היכי דקנין מהני ה"ה שטר נמי מהני אמנם כ"ז לשטת ר"ת כתובות שם דמטעם שעבוד קאמר ר"י אבל לרש"י שם דר"י מטעם הודאה אתי עלה וודאי ל"ש קנין וכ"ת הרי קאמר הש"ס התם לר"ל שאני ערב דשעבודא דאוריית' וא"כ היאיך נוכל לומר דבהודאה פליגי ר"י ור"ל י"ל לד' רש"י דה"ק ר"ל לעולם הודאה אין כאן והתם משום שעבודא הוא והכא לא שייך שעבודא:

ולסיים המס' בד' אגדה י"ל דפלוגתא דר' ישמעאל ובן ננס בהא דאמרי' במ' דבשעת מ"ת ביקש הש"י מאתנו שנעמיד לנו טפינו לערבים על קיום תוה"ק וק' הרי כפה עלינו הש"י הר כגיגית והו"ל חנוק ואין כאן מרב אלא ש"מ דגם בחנוק מועיל ערבות וכר' ישמעאל אמנם בן ננס ס"ל דמודעא רבא לאורייתא א"כ באמת לא מהני והכה תכלית תוה"ק לעשות שלם בין הגוף והנשמה ע"י שכל מעשי הגוף יהיו לאסוף כח לעשות חיל בתוה"ק אבל אם הגוף אינו רוצה בכך כ"א לחיות לעצמו צריך לברר לו דרך הממוצע והיינו השותפין הגוף והנשמה שרצו לעשות מחיצה ביניהם בונין את הכותל באמצע ר"ל יברר לו דרך הממוצע ואמנם דרך הממוצע הזה מי יצונו לזה אמר שהע"ה כל מעשיך יהיו לשם שמים בכל דרכיך דעהו ואז והוא יישר אורחותיך לכוין אל דרך האמצעי:

סיימנו מס' בבא בתרא נגהי עש"ק א' דר"ח מרחשון תר"ם:

פ' השוכר את הפועל (ימות החורף הר'ם):

השוכר את הפועל יל"ד לישנא יתירא השוכר פועל הוה לי' למתני וכ' דבלא"ה יל"ד דק' רישא לסיפא דברישא מ' דדווקא לעשות ביי"נ אסור הא סתמא מותר אם גם עשה עמו ביי"נ וסיפא קתני שכרו למלאכה אחרת מ' דבעי' דווקא שכרו למלאכה אחרת הא סתמא אסור ולזה כ' דמותני' מיירי בפועל העושה מלאכה ביין דווקא וכמ"ש רש"י להריקו מכלי אל כלי שצריך אומנות מיוחדת והשוכר פועל כזה וודאי די אם שכרו סתמא דמאחר דנכרי שכרו וכמ"ש רש"י וכל יינו יי"נ ומלאכתו רק ביין אשר ע"כ בעי' דווקא שכרו בפי' למלאכה אחרת ומעתה ה"ק הכא השוכר את הפועל ר"ל פועל המיוחד לכך פי' שכרו סתמא הוה כאילו שכרו לעשות ביי"נ ולמען נדע דה"פ קתני סיפא לגלויי רישא בדווקא שכרו למלאכה אחרת שכרו מותר אבל לא שכרו סתמא:

ובזה יתיישב לן מאחר דמתני' קתני בהדיא לעשות ביי"נ מנ"ל לר"ח דגם סתם יינן בכלל אמכם מאחר דדייקא:

ממתני' דשכרו סתם אסור וטעמא מאי משום דמיירי בפועל אשר כל אומנתו מלאכת היין וכמ"ש ובשלמא אם גם סתם יינן בכלל האיסור היינו דאפי' שכרו סתם שכרו אסור דמאחר דמלאכתו מלאכת יין ממילא שכרו לעשות ביי"נ אבל אי בעי' יי"נ ממש דווקא מהי"ת נימא דאם שכרו סתם שכרו ליי"נ דלמא לסתם יינם שכרו אלא ש"מ כר"ח:

וי"ל בזה קו' הריטב"א על ר"ת דמפ' הא דיי"נ אוסר בכ"ש ביי"נ ממש דווקא והק' הריטב"א מ"ש ממתני' לא היא מתני' הכי דווקא וכמ"ש: כ' רש"י נכרי ששכר וכ' עוד להריקו מכלי וכו' ומאי בעי רש"י בכ"ז ונ' דלקמן אבעי' לן שכרו לשבור ביי"נ מהו ובא רש"י ליישב מה ראה הש"ס דבמתני' לאו כה"ג מיירי וע"ז כ' דלשבור אינו רוצה בקיומו של היין ואיכא למימר שכרו מותר משא"כ מתני' מיירי בנכרי ששכר ולמאי שכר להריקו מכלי אל כלי או להעביר נמלא דפועל זה רוצה בקיומו ולהכי אסור משא"כ בלשבור:

וכ' רש"י עוד ביי"נ ממש קאמר כוונת רש"י דמאחר דמתני' בנכרי מיירי וכל יינו יי"נ למאי נ"מ תנא שוב בהדי' יי"נ א"וו משום דיי"נ ממש קאמר והיינו דאבעי' לן בסתם יינן מהו וכ"ת למסקנא דקיי"ל גם סתם יינן בכלל אמאי הדר תנא למתני יי"נ י"ל משום כחא דהיתירא עדיף כי היכי דלישמעינן דבסיפא גם ביי"נ שכרו מותר:

תוס' ד"ה מ"ט י"ל דהש"ס לא רצה מתחלה לתפוש הטעם משום דתופש את דמיו דא"כ ק' אדר"ח דאמר גם בסתם יינם שכרו אסור ומהי"ת יהא סתם יינם תופש את דמיו ובעי לפרושי דהטעם משום אי' הכאה והוה סייעתא לרב חסדא ודחה לה וא"כ טעמא משום

תופש וק' אדר"ח ומסיק דמשום קנס וגם בסתם יינם קנסו ואין כאן לא ראי' ולא תשובה לד' ר"ח:

ובענין מה דבעי הש"ס למימר דתליא מלתא בתופס דמיו נ' להסביר ע"ד אחר דכל פועל בעת שקיבל חבית יין וכיו"ב מבעה"ב הרי הוא עליו שו"ש כהאי דמצינו בב"ק בהנהו שקולאי דתברי לרב חנן בר רבא חביתא דחמרא ופטר להו רב משום למען תלך בדרך טובים אבל מדינא חייבים נמצא דמלאכת זה של הבעה"ב הפועל עליו שו"ש ובעל שיוציאו מת"י הו"ל כאילו חזר והקנהו לבעה"ב בדמי שכירתו וה"ז דמי השכירות דומים לדמי חליפין:

תוס' ד"ה והתנן כדאמר פ' ר' ישמעאל ע' רש"א שהניח ד' תוס' אלו בצ"ע ולי כ' כוונתם דבאו להביא דוגמא לפי' רש"י שהביאו דהחליפין מותרין לכ"ע ולמחליף אפי' חליפי חליפין אסורין ורק בקי' אשה שרי והביאו לזה חליפי שביעי' דאמרי' פ' ר' ישמעאל החליף בשר בדגים יצא בשר ונכנס דגים נמצא הבשר שהוא חליפי פי' שביעית פקע ממנו קדושת שביעית והדגים שהם חליפי חליפין אסורין:

תוס' ד"ה בדמי וי"ל כ' דב' תי' תי' הא' כיון דאין דרך לקדש אשה בפרוטה נהי דבפרוטה ג"כ מקודשת מ"מ אי מקדשה בערלה וודאי דעתה אכל שויה ולא אפרוטה דאפרה ודשלא כד' הנאתן ותו תי' דקנין דאשה להיות בדבר העובר לסוחר דומיא דכסף ואפר ושלא כד' הנאתן לא הוה עובר לסוחר:

שם שכרו לסתם יינן:

מי אמרי' כ' דהש"ס מס' לי' במ"ש הפוסקי' דה"ט דאסרו לסתם יינן בהנאה משום שלא יאמרו דמשום ניסוך גזרו רבנן עליו ואתו למשרי גם יי"נ בהנאה ולפי טעם זה ראוי לגזור גם אשכרן ואמנם יש מי שכ' דהטעם משום דבאמת מיעוט יין נאסר משום ניסוך ומאחר דגזרו בשתיי' חששו באי' הכאה לאותו מיעוט וא"כ התינח ביין עצמו אבל בשכרן למה ניחוש למיעוט וכ"ת דמ"מ הרי השוו אותו ליי"נ לא היא הרי לענין טומאה ג"כ לא השוו אותו וכ"ת שאני טומאה דרבנן הרי גם שכרן דרבנן:

שם תוס' ד"ה שכרו ע' רש"א מ' לי' לרש"א דהתוס' כוונו כאן להההוא ינוקא והתם וודאי דיעבד ולענין שכר מבעי' לי' אבל באמת כוונת תוס' למשנה אחרונה דחזרו לומר אין דורכין וע"כ דלכתחלה אסור ומ"ש אי לא ציירא משום דאמת כן הוא:

שם תוס' ד"ה אתי לזבולי בנביה דהוה זבל ע' רש"א שמחק תיבת נביה אמכם לדעתי בכיוון נקטו תוס' הך שמעתא דהפוסקי' כ' דגם ר"י לא התיר אלא דיעבד ואמנם תוס' כ' כאן דאנן חיישי' לכתחלה לד' רבנן מ' דס"ל דלר' יוסי אף לכתחלה שרי פי' בזבל דלא

דמי לאגוז וכמ"ש תוס' שם דאגוז לא מקרי זוז"ג ומ' להו הכי מדאמרי' בכביה שם דר' יוסי לד' רבנן קאמר ולא אמרי' דלכתחלה הוא דקאמר ר' יוסי וש"מ דמ' להש"ס דר' יוסי אפי' לכתחלה מתיר:

רש"י ד"ה כלן נקברין נקט רש"י עץ דווקא והאריך בזה לומר דמסיף וסודר דשם אין ראיה דלמא מבלין אותם ואח"כ קוברין משא"כ בעץ אי ס"ד דצריך לשורפו תחלה א"כ הרי מחוסר שריפה וע"כ כדקאי קברינן לי' וזה תו"ד רש"י:

בענין חליפי שביעית:

רש"י ד"ה יזפי קודם הביעור המעיי' בריטב"א ור"ן יראה דד' רש"י דמשום חלופי שביעית נגעו בה והו"ל חלופי שביעי' אחר זמן ביעור דאסורי' בהנאה וכ"מ ל' דרב ששת לקמן דמי אי' קפרע וא"כ ע"כ מיירי קודם זמן ביעור דעניי' אחר זמן ביעור מהפקר קזכי וחלופיהן מותרין משא"כ קודם זמן ביעור גם העניי' מחויבי' לבער כשיגיע זמן ביעור ומה שהק' תוס' על רש"י כבר יישב הריטב"א עיי"ש:

והנה ד' המק' היה מאחר דדבי ר' ינאי אשתעבדי להו בנכסיי' להני ענייי' ואי פרעי להו מנכסיי' הוה חלופי שביעי' השתא כי פדאי לנכסיי' בשמיני' בפירות שמינית הו"ל פירות שמינית חליפי חליפין ואסורין ואמנם ד' ר"י מאחר דרק אפירי שמיני' קא יזפי לא אשתעבדי להו נכסי כלל ופירי שמיני' הרי עדין לא היו בעולם נמצא כ"ז שהמתפיס בעולם אין הנתפס ובבא הנתפס ליתא למתפיס ואין כאן חליפי שביעית כלל:

תוס' ד"ה יזפי ע' רש"א כוונת קו' רש"א דמאחר דהך הלואה עצמה שהלוו ענייי' לדבי ר' ינאי הו"ל כסחורה מאחר שהוא לשלם לאחר זמן א"כ ההלואה עצמה תיאסר משום סחורה ומה לי אם פרעי בשמינית או לא:

ומ"מ י"ל דלרבותא נקט ופרעי בשמינית דס"ד שיהא פירות שביעית בכלל קדושת שביעי' וכד' רב ששת לקמן קמ"ל דשרי:

רש"י ד"ה כנגדו באתנן המעיי' בריטב"א ימצא כי תוס' נתקשו ע"ד רש"י דלדבריו אם היו הפירות שמינית כבר בעולם לשתרי כמו באתנן אמנם כ' ד' רש"י דבאמת באתנן אם אמר בטלה זה והיה כבר בעולם אסור ומה שלא פי' רש"י כן דפי' ואח"כ נתן לה לפי פשוטו הוא כמ"ש רש"י ור"י הוא דיליף מהתם גם עד"ז דאפי' אמר לה הבעלי בטלה ואפי' היתה האם עומדת בחצירה רק שהטלה עדן לא נולד אתננה מותר אבל מאחר דענין זה יתבאר לקמן בסוגיין קיצר רש"י כאן:

תוס' ד"ה יאות בסוה"ד כ' דכוונת דבי ר' ינאי היה כדי שיאכלו ענייי' אחר שביעית פירות שאין עלי' קדושת שביעית:

שם תוס' ד"ה והא מחסרא יל"ד להההיא ע' פי' דברי' בחי' מוהר"ם לובלין: רש"י ד"ה זונה נכרי' מד' רש"י אלו מ' לי' להריטב"א דרש"י ס"ל דסוגיין לכ"ל אבל למ"ש תוס' ההוא תי' ע"כ לר"ל קאי עיי"ש ד"ה בזונה נכרי':

שם תוס' כגון דקאי ע' רש"א ודבריו ק' להולמן דמאי רבותא שייך טפי בזונה נכרי' מבישראלי' דקאי בחצירה וכ' דבשלמא להאי תי' דזונה נכרי' ל"ק לתוס' דלפלוג בין ישראלי' לנכרי' משום דרישא נתן לה ואח"כ בא' מיירי בין בישראלי' בין בגויה לא רצה לאוקמי' סיפא דווקא בישראלית משא"כ למאי דמוקי סיפא דקאי בחצירה אבל רישא נתן לה לא מיירי בהא כלל שפיר ק' להו דלוקמי בריי' קומיי' בלא קאי בחצירה:

בענין רוצה בקיומו פ' השוכר:

שכרו לשבור בייי"נ הנה בפ' אין מעמידין פליגי ברוצה קיומו ע"י ד"א פי' דלא אכפת לי' באי' כלל כגון לסמוך כרעי המטה בחרס הדרייני דמה לי חרס הדרייני מה לי חרס אחר משא"כ כאן דמטעם שיש כאן יין שכרו ורוצה בקיומו ע"י עצמו ואפי' מאן דשרי התם אסר הכא וכן מאן דאסר התם שרי הכא משום דלמעוטי תפלה שפיר דמי:

תוס' ד"ה אין עודרין ע' רש"א וכפ' בקיצור לכאורה י"ל דנהי דחליפי אי"ה מותרין מ"מ אסור להחליף וא"כ ה"ה י"ל דלהשתכר אסור ושפיר הוה מייתי מאי' כלאי הכרם לייי"נ אא"כ לא פריך הש"ס מידי וע"כ צ"ל דאפי' שרי להשתכר באיה"נ וע"כ ממקיים אמקיים מק' וכיון דממקיים מק' ועיקר מקיים בכלאי זרעים כ' מהי"ת נימא דהך בריי' בכלאי הכרם ונידוק מנה דכלאי כרם נוהג בשל נכרי' מאחר דמצי' לאוקמי' בזרעי' ובא"י דאין קנין לנכרי ולא תידוק מנה כלום, זה פי' ד' תוס' ותו"ד רש"א ע' ותמצא:

ותבא עלי' ברכה נ' דה"ק לי' את מבעית לך אי דיעבד שכרו מותר ואני אומר לך דלמעוטי תפלה אפי' לכתחלה שרי:

בענין דמי ע"א ביד נכרי פ' השוכר:

תוס' ד"ה מסתברא כל שאתה מהייה לכאורה י"ל דבתר קרא דוהיית חרם דדרשי' חליפין לאיסור כ' כי חרם הוא ד' ולא חליפין ואמנם התם לא כ' אל ביתך וא"כ י"ל דידך דבא אל ביתך חליפין אסורין וע"א ביד נכרי חליפין מותרין אא"כ מאי מק' הש"ס פ' ר' ישמעאל אמ"ד חליפי חליפין מותרין ההוא חרם הוא מאי עביד לי' לימא למעוטי חליפי ע"א ביד נכרי ואמנם א"כ הוה מלתא דר"נ אליבא דתנאי פליגי התם בחליפי חליפין ומ"מ למסקנא י"ל כן וא"צ לומר למעוטי ערלה וכלאי הכרם והשתא א"ש דפסק הרמב"ם כמ"ד חליפי חליפין אסורין אף דקיי"ל ב' כתובין אין מלמדין דלמ"ד חליפי חליפין אסורין מפיק לחליפי ע"א ביד נכרי: תוס' ד"ה תניא נמי הכי והריטב"א כ' דעכ"פ משום ברירא

נגעו בה דלמ"ד אחין שחלקו לקוחות דאין ברירה הו"ל חליפי ע"א של ישראל ודבריו תמוהי' דמה"ט מסקי' בקידושין דירושת הגר דרבנן וכ"כ הר"מ והר"ש בפי' המשניות מ' דמאי שם:

ודע דאליבא דר' דס"ל מכירת ע"א הוה ביטול פשיטא דלא תפסי דמי כי קמבעי' לרבנן טעמא דר' משום דקיי"ל דמי ע"א ביד גוי מותרין ע"כ משום דמכירה הוה ביטול ובהא גופא פליגי רבנן עלי' דר' משום דס"ל דמי ע"א ביד גוי אסורין או דלמא נהי דדמי ע"א מותרין לרבנן מ"מ ס"ל דמכירה לא הוה ביטול:

בענין גר תושב פ' השוכר:

דפלח מבטל כ' דמאחר דקיי"ל עובד לפעור מבטל מרקוליס א"כ לאו משום דחזר בה מהכי הביטול כ"א מגזיה"כ כדילפי' מפסילי אלוהיהם ואמנם י"ל דאעיקר דבעי' הוא שיהא למבטל מיהת איזו אלוה או דלמא ילפי' מדשמואל דדרש פסל מאלוה וא"כ דווקא לישראל לא נתנה תוכה כח לבטל:

לא ליתן רשות ומ"מ צ"ע הא תנא כל דבר וצ"ל דהיינו לחומרא משא"כ לבטל דהוא לקולא ואהא מייתי הש"ס מהך דרב יודא דהתם לחומרא וס"ד דהוה בכלל שאר כל דבר הרי הוא כנכרי והשיב לו ר"י דלהחיותו בעי' גר תושב לא זולת וע' ה' מאכלות אסורות פי"א קו' הלח"מ על הכ"מ והיא פלא והי"ת דהאי אבדרנא היה מאומה שלא עבדו ע"א וכי היו כלל בימי רז"ל אומות שלא עבדו ע"א:

בענין שמא יחזור וימכרנו פ' השוכר (לחנוכה תר"ם):

שריא רבא ויל"ד א"כ לא ידע רבא מבריי' מ"מ הרי רבא גופי' קאמר במ' קידושין גבי צפורי מצורע לא אמרה תורה שלח לתקלה ומה בין זה לשמא יחזור וימכרנו והנה בצפורי מצורע יש לחלק קצת ולומר דמאחר דקראי סתרי אהדדי מסתבר לאוקמי כל צפור טהורה לרבות המשולחת דמהי"ת נימא דאמרה תורה שלח לתקלה אמכם מצינו כיו"ב פ' כל הבשר גבי שילוח הקן אלא דהתם רב אשי מרא דשמעתא ואולי רבא מג"פ לא תבשל יליף אמכם תוס' פ' גי"ה בסוגי' דמכריזין כ' דהא דשמא ימכרנו רק מדרבנן דמה"ת הרי מותר הישראל לוקח דאזלי' בתר רובא וא"כ מאי שלח לתקלה איכא והיה אפשר לומר דהתם הוה בשעת שילוח ס' השקול אם ישראל או גוי יצדנו משא"כ במכרו לגוי אטו ידעי' כלל שהגוי:

ימכרנו ואמנם ל' התוס' פ' גי"ה אינו סובל כן ואדרבא שייך לתרץ כן ונ' ד' תוס' דנהי דמותר ליקח משום דאזלי' בתר רוב ורובא דאוריי' וג"כ מה"ט מותר למכור מדאוריי

מ"מ אם הישראל יאכל האיסור האכילת איסור תקלה היא לו כדאמרי' גבי בהמתן של צדיקי' וכמו שביארו תוס' שם והיינו דאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה:
והנה עמדו תוס' הי מהני תרי עובדי דרבא הוה ברישא וכ' דהך דפסחי לגי' דידן דגרסי' הדר אמר רבא לזבוני קבא קבא לישראל הוה ברישא דיל"ד דמאחר דלישראל מוכר ע"כ צריך להודיע לו דלמה יסמוך ע"ז שיאכלנו קודם הפסח כיון דמצי לאודועיה ואמאי ימכור קבא קבא א"וו אדיוקא קאמר רבא הכי למימרא דלגוי אפי' קבא קבא אסור וכסברת מהרי"ט במ"א תס"ז דאין עושין ס"ס בידים ומעתה י"ל דמעיקרא ג"כ לא התיר רבא כ"א קבא קבא אבל אפי' לנכרי דהוה ס"ל כיון דאיכא ס"ס שרי ואותבי' רבה בר ליואי דמאחר דקיי"ל בגד שאבד בו כלאי' אם יצבענו יבורר החוט ואם לא יבורר ע"כ נתר אמנם לש"פ לבר מהרמב"ם לא סמכי' ע"ז רק בכלאי' דרבנן ומ"מ ק' למה יעשה ממנו תכריכין למת יצבענו ויהיה לכה"פ ס' כתר ואח"ז ימכרנו לנכרי' אלא לאו אין עושין ס"ס בידים ואמנם בש בשמעתין בעובדא דיי"נ לרבא איבעי לי' לרבא דאמר מין בשאי"ע בקפילא הכא ל"ש קפילא דחטין לא טעים לי' וכן קמח ועד שיאפה הפת ליכא למיקם אטעמא וא"כ מספק אסרה רבא וס"ד דרבא דנהי דאין עושין ס"ס בידים היינו כולא ס"ס אין עושין בידים אבל הכא דהס' הראשון כבר נעשה מותר לעשות ספק שני בידים ול"ד להני חיטי דטבעו דרצה לעשות כל הס"ס בידים ואותבי' שוב כבה הא גם בבגד שאבד הס' הראשון נעשה מאליו ואעפי"כ אין עושין ספק שני בידים:
אמנם כל זה לשטת הפוסקי' דלא כרמב"ם אבל הרמב"ם פסק דבאמת התיר רבא למכור לנכרי קבא קבא ונ' דלא גריס הרמב"ם כלל לישראל וכמ' מד' רש"י דלא גריס וא"כ סתמא לנכרי קאמר דאי לישראל הרי צריך להודיעו וקבא קבא ל"ל אמנם מעיקרא התיר רבא דזבוני' לנכרי ביחד וס"ל דלא חיישי' שמא ימכר לישראל דא"כ מכר לי' קמח אין לוקחין וחטין הרי יראו שהן מבוקעות ולא יאכל מהם בפסח ורבה אותבי' דלא סמכי' אהא משום דמלתא דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעתי' והביא ראי' מבגד שאבד בו כלאי' דלמה אסרו חכמי' למכור לנכרי הו"ל להתיר ולגזור על כל הקונה בגד מן הגוי צריך לצובעו דלמא אית בי' כלאים ולהרמב"ם אפי' בכלאי' דאוריי' סמכי' אצביעה אע"כ דחשו חכמי' דלמא לאו אדעתי' כיון שמותר לקנות וילבשנו בלא צביעה מאחר שלא ימצא בו כלאים וכ"ש הכא שלא ישגיח לראות אחרי מבוקעות ואמנם בשמעתין לד' הרמב"ם מיירי שהי' יותר מכזית בכדי א"פ וא"כ טעמו להרמב"ם לאו דאוריי' ומ' לי' לרבא דבס' דרבנן לא חיישי' לשמא יחזור וימכרנו ודחה לי' רבה מבגד שאבד בו כלאי' דמדאוריי' כיון שלא נמצא שריא מס' כמ"ש הרמב"ם בה' כלאי' ומה"ט סמכי' אצביעה

לד' הרמב"ם משום דס' דאורייי מה"ת לקולא ואעפי"כ גזרו שמא ימכרנו: ואמנם גם הא דפסק הרמב"ם בפסחי' דמותר לעשות ס"ס בידים נ' ג"כ דלטעמי' אזיל משום דגם ס' ראשון רק מדרבנן לחומרא וכשם שמותר לבטל אי' דרבנן לכתחלה לד' הרמב"ם כך מותר לעשות מה"ט ס"ס בידים: תוס' ד"ה בגד יש הפרש בין ד' תוס' לד' הרא"ש בנדה בה' כלאי' דהרא"ש החליט ואמר דהיתר בהיתר לא בטיל וק' עלי' מצמר גמלי וצמר רחלי' שערבן דאזלי' בתר רוב וצריך לחלק בין חוט לצמר כמו שחילק הרמב"ם אמנם תוס' כ' דמאחר הצמר והפשתן ביחד מתהוה על ידן האי' ל"ש ביטול וא"כ ל"ק מצמר גמלי' כלל ואמנם מבב"ח ק' להו ותי' צריך ביאור דא"כ לאביי דלית לי' דרך בישול אסרה תורה יק' עלי' מ"ש בגד ומ"ש בב"ח וצ"ל דאדרבא היינו קו' אביי באמת בשלמא אי טעמא דבב"ח משום טע"כ א"כ בשלמא בנו"ט אסור משום דאטעמא קפיד קרא אבל אי אמרת הטעם לא מעלה ולא מוריד כ"א אתערובות בב"ח קפיד קרא א"כ ליהוי ככלאי' דחוט א' אוסר כל הבגד ובזה מובני' ד' רש"י פ' כל הבשר שם שכ' חידוש הוא דהאי לחודי' שרי ולא כמסקנא בפסחי' ועמדו עליו בתוס' שם ולמ"ש אדרבא עיקר קו' דאביי הוה משום דליהוי ככלאי', וע' בזה בח"ס חלק יו"ד סי' בענין מין במינו:

אמר אביי מכא אמינא לה יל"ד דאדרבא הרי מסתבר טעמא דאביי דמהי"ת ניזל בתר שמא אי לא שוו בטעמא ונ' דוודאי להפוסקי' דס"ל אביי ורבא תרוויי' כר"י ס"ל א"ש דר"י מולקח מדם הפר יליף ואטו דם הפר ודם השעיר שוין בטמוא ש"מ אזלי' בתר שמא ולאביי י"ל דבאמת התם משום דהוה עולין ג"כ משוי להו ר"י מב"מ אף דלא שוו בטעמא ובעלמא באמת גם לר"י בעי' שוו בטעמא וגם לד' הפוסקי' החולקי' וס"ל דסוגיין בטבל וי"נ מיירי מ' להו דעכ"פ ראו חכמי' להחמיר בטבל וי"נ כמו לר"י בכל התורה כולה ושפיר לא אזלי' כ"א בתר שמא לרבא ולאביי כדאמרי':

רש"י ד"ה חמירא הק' הריטב"א הרי רש"י בעצמו כ' דסוגיי' בטבל וי"נ דווקא מיירי וכ' דרש"י לא בא אלא לאפוקי דלא נידוק משמעתין דבכל התורה מב"מ במשהו, אבל מ"מ גם בתרומה נפקא מכה בין מב"מ למין בשא"מ ואף דרש"י פ' גי"ה ס"ל דגם באינו מינו בעי' בתרומה מאה וא' אמנם כ"ז אם האי' עדן בתערובות אמנם לאחר שסלקו האי' מודה רש"י דבאינו מינו סגי בס' ואדרבא לד' תוס' דבתרומה מה"ט בעי' במינו מאה וא' מדכ' את מקדשו ממנו כל שממנו מקדשו וא"כ נהי דלרבא האי חמירא והאי חמירא מקרי מ"מ הרי אי אפשר לקרות בו את מקדשו ממנו וע"כ דלד' תוס' בחמירא של טבל מיירי וכמ"ש הריטב"א:

ודנקט הש"ס הך פלוגתא תרי זימני לומר לך דתרוויי' בין לקולא בין לחומרא פליגי ואשמעי' חמרא חדתי בענבי דרבא לקולא ואשמעינן חמירא דאביי לקולא:

הערות בסוגי' דריחא מלתא:

תוס' ד"ה ישראל בדנכרי י"ל דמיירי שהישראל יש לו יין באוצר של נכרי ומבקש לדעת אם יינו החמיץ ומאחר שהיין מכרם אחד ומונחים באוצר אחד מריח בשל נכרי לדעת אם יינו החמיץ או לא:

ריחא לאו מלתא הנה מדמתיר רבא לכתחלה ע"כ מקיל טפי מדלוי וס"ל דלאו כלום הוא וז"ש מנא אמינא לה דריחא ולא כלום ומייתי ראי' ממשנה יתירא דתנן שאין טעם כמון אלא ריח כמון וע"כ להורות דריח ולא כלום: רש"י ד"ה לפי שאין טעם כוונת רש"י ליישב קו' תוס' משבח עצים ולכאורה שבח עצים ל"ש אלא באבוקה כנגדו אלא דמ"מ גם זוז"ג לכתחלה אסור והכא ע"כ מותר אפי' לכתחלה דהרי רבא אלכתחלה מייתי ראיה דהרי קאמר ריחא ולא כלום:

א"נ מדלא מתרץ רבא כדאביי מקלי קלי אי' ש"מ דרבא מוקי לה אפי' באבוקה כנגדו ושפיר מק' רש"י:

וד' הר"ן תמוהי' בזה שכ' דלא מצינו שבח עצים בתבשיל כ"א בפת ובאמת בהדיא שנינו במתני' מ' ערלה תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק וצ"ע: ואמנם על איזו דרך דייק רבא מר' יהודה דריחא ולא כלום כ' דוודאי גם ר' יהודה מודה דשעורין שואבות ואעפי"כ מתיר אפי' בשעורים ש"מ דס"ל ריחא ולא כלום:

רש"י לאביי מי לימא כ' רש"י אין ריח היין נכנס בפת וצריך ביאור וכ' ד' רש"י דהתם שהחבית פתוחה והאויר יוצא האויר קולט הריח ומהאויר נכנס לפת והו"ל כמו ריח כלי דלכ"ע לאו ריחא מקרי כדאביי לעיל דמקלי אי' אבל בפסחי' לא פי' רש"י כן כ"א לא עייל בה ריחא כ' שכוון לד' הירושלמי שהביא הריטב"א דבפת חמה הואיל ופולט הבל וחום א אינו קולט ריח כדאמרי' בעלמא איידי דטריד למפלט לא בלע וע' בזה:

בפסחי' פ' כ"צ אפי' בשר שחוטה כחוש נ' ג"כ דאי הוה נקט שמן שמוציא ריח הייתי אומר ע"ד הירושלמי הנ"ל דאיידי דטרוד למפלט לא בלע להכי נקט שחוטה כחוש דלא פלט ואפ"ה שרי:

פסחי' שם תוס' ד"ה לימא תיהוי כ' דוודאי ללוי י"ל דמאחר דשמן דיעבד מותר שני' כחושי' אפי' לכתחלה שרי אבל לרב דפיטום אוסר אפי' דיעבד לא מסתבר להתיר כחושים לכתחלה:

רש"י ד"ה אסרה רבא דסבר ריחא מלתא כ' ד' רש"י דהך דתני רב כהנא אתיא אפי' ללוי דפת יכול לאוכלו בכ"ג אפי' בלא כותח הו"ל לכתחלה ולכתחלה מודה לוי אבל בהאי ביניתא דדרך לאוכלו בכותח אין זה לכתחלה אלא דיעבד וע' ברב אלפס שלא כ' ג"כ הך סברא דיש לו מתירין כ"א אפת אבל לא אביניתא דמאחר דדרך לאוכלה בכותח ואתה אוסרה עליו לה שייך למקרי יש לו מתירין ואמנם משום דמוליד ריחא דבשרא בכותחא הוא דאסר ועכ"פ אין כוונת הרי"ף שלא יהא בטל כשאר י"מ כ"א עד שתאכלנה באי' עם בשרא תאכלנה בהיתר בלא בשרא ונסתלק מעליו תלונת הראשונים הרי בעי' מב"מ התם לענין ביטול ודיעבד והכא לענין לערב לכתחלה:

וכן מ"ש הרי"ף כד דייקת ג"כ אין כוונתו כ"א לומר דכהך דרב וודאי לא קיי"ל דא"א שיהא הפטום הזה יותר ממשהו וש"מ דלטעמי' אזיל דס"ל מב"מ במשהו:

בענין נ"ט לפגם פ' השוכר:

מתני' אם יש בנו"ט ולכאורה מהכא הו"ל לרבא פ' גי"ה לדייק דאזלי' בתר קפילא דאטו ישראל בעי' לי' וצ"ל מאחר דע"ג תאני' נו"ט לשבח הוא יוכל לכסות בכיו"ב ביין כשר אם יהא נ"ט או לא:

רש"י לפי שהיין פוגם נ' דהביא רש"י לזה דאי תימא דיין ע"ג גרוגרת לא לשבח ולא לפגם הוא א"כ זו ואצ"ל זו קתני דמכ"ש דנ"ט לפגם ממש דשרי וסיפא ל"ל א"וו גרוגרת פוגמין:

רש"י ד"ה כל שבהנאתו מ' לכאורה מדבריו דלא לשבח ולא לפגם מותר אא"כ דיוקא סתרי אהדדי דברישא ור' דבעי' הנאתו בנו"ט ובסיפא א' דבעי' לפגם דווקא א"וו מתני' לא מיירי כ"א מלפגם ממש והא דלא לשבח ולא לפגם ג"כ מותר ילפי' מזה הכלל דאתא ולרבויי כה"ג:

תוס' ד"ה חומץ אטו צוננין לכאורה הו"מ למימר דגזרי' שמא יניח להצטנן אלא דתינח אי לא אמרי' חסירה מלח אבל אי אמרי' חסירה מלח ואסור גם כאן אם יהיו לשבח כשיצטננו ג"כ אסור וע"כ דגזרי' שיאמרו גם צוננין מעיקרא שרי:

וז"נ ג"כ כוונת ריא"ש הכי הל' שנתקשה בו הריטב"א פשיטא אבל כוונתו דאף דצוננין אסורין לא גזרי' רותחין אטו צוננין:

כל שטעמו הק' הריטב"א כל שטעמו ל"ל נ' דר"ל טעמו לשבח לאפוקי לפגם דאינו אסור וכדמסיק:

תוס' ד"ה מכלל י"ל דלמא רבי לא ס"ל סתם כלי' אב"י דלא מקרי ס"ס לדידי':

א' כ"ט לפגם וא' לשבח כ' דאי הוה נקט ר"מ כ"ט לפגם אסור ה"א דווקא היכא דלא אזלי' בתר טעמא כגון באי' משהו וכד' הי"מ שהביאו תוס' להכי קאמר ר"מ א' לפגם וא'

לשבח לומר דבכ"מ דלשבח אסור דהיינו באינו מינו גם לפגם אסור ועד"ז מובנים ד' ר"ש שאמר לשבח אסור לפגם מותר ויל"ד דמרישא מ' דבעי' לשבח דווקא אבל לא לשבח ולא לפגם מותר ובסיפא מ' דווקא לפגם מותר הא לא לפגם ולא לשבח אסור ולמ"ש תרוויי' א"ש היכא דאזלי' בתר טעמא בעי' טעם לשבח אבל היכא דאזלי' בתר משהו בעי' לפגם דווקא וכד' תוס' אבל לא לפגם ולא לשבח כיון דמשהו מיהא איכא אסור:

מ"ט דר"מ יל"ד כל כמה דלא ידעי' טעמא דר"ש מאי שייך להק' מ"ט דר"מ מהי"ת יהא נ"ט לפגם מותר ונ' דהנה טע"כ ילפי' או מגעולי נכרי' או ממשרת ובתרוויי' לשבח הוה ומהי"ת נוסיף עלה ונאמר דגם לפגם אסור ולהכי פריך מ"ט דר"מ ומשני דר"מ יליף טע"כ מגיעולי נכרי וס"ל גיעולי נכרי' נ"ט לפ"ג וכדמפ' והיינו דמק' בתר הכי א"כ מ"ט דר"ש ואי דמחלק בין פגם רבא לפורתא מנ"ל הא:

לא תאכלו כל נבילה כ' דעיקר דרשא מדכ' ואכלה דמיותר ש"מ דבעי' ראוי' לאכילה דווקא:

למעוטא סרוחה מעיקרא ויל"ד א"כ לר"מ אוכלין שאינן ראוין לאכילת אדם חייב עלי' ואטו פליג ר"מ אמתני' דיומא דאוכל ביוה"כ אוכלין שאינן ראוי' לאכילה פטור וכן בשבועות שלא אוכל ואכל שאינן ראויי' לאכילה פטור וכ':

דגם ר"מ מודה דאינו לוקה על כיו"ב דבעי' ואכלה אבל מ"מ משם נבילה לא נפיק ואסור עליו מדאורייי' כמו חצי שיעור דלא מקרי ג"כ אכילה ואסור מדאורייי' ולפי"ז הוה אפשר לומר דהא דאמרי' כל אי' אין לוקין עלי' אלא כדרך הנאתן ונסתפקו תוס' ע"א י"ב ע"ב אי אסורין מ"מ מדאורייי' או לא הענין הזה תלוי' בפלוגתא דר"ש ור"מ דלר"ש אין כאן אי' דאורייי' כלל כ"א דרבנן ולר"מ הוה דאורייי' וכמ"ש:

תוס' ד"ה מכלל לכאורה היה אפשר לומר דתנא דשמן ודלקמן עד שלא יגעיל לית לי' סתם כלי' אב"י וכן הרמב"ם בחבורו לא ס"ל הך דסתם כלי' אב"י וא"כ אין ראי' כלל:

תוס' ד"ה ואידך דרבנן דפסחי' היינו ר"ש יל"ד א"כ אמאי לא ילפי' שוב גם טע"כ מגיעולי נכרים כי היכי דילפי' פגם פורתא וצ"ל דכל כמה דלא ידעי' טע"כ ממשרת מסתברא מאחר דהאי' בעינו לפגם גלי קרא בנבילה דשרי מהי"ת יהא טעם חמור מעיקר וע"כ אמרי' גיעולי נכרי' חידוש ולא ילפי' מכי' כלל אבל בתר דידעי' ממשרת טע"כ שוב מסתבר טפי לחלק בין פגם רבא לפורתא מדנימא גיעולי נכרי' חידוש:

תוס' ד"ה תיקו י"ל דלעולם י"ל טעמא דר"ש דמודה בשאור משום דראוי לחמץ וכ"ת מאי מק' מגריסין היינו משום דגם התם לכשיצטנן יהא משביח אלא דלא מסתבר לחלק בכך והיינו תיקו:

תוס' ד"ה ר"ש לטעמי' בסוה"ד אבל היכא ואין להק' הא גם כאן שייך טע"כ לא היא דכיון דלר"ש אין מצטרפין אין כאן טע"כ כלל:
תוס' ד"ה ההוא עכברא שרה יום או יומים כוונת תוס' דלפי ראות עינינו ע"כ נשרה יום או יומים וכן מורה ל' הרא"ש:
שם גמ' ועכברא אשבוחי משבח ר"ל דאי טעמא דלא לשבח ולא לפגם שרי א"כ י"ל דגם עכברא אינו פוגם ואינו משביח:
תוס' ד"ה ה"ל נטלפ"ג ליטעמי' קפילא כ' דקו' תוס' אמאן דמשער בס' ואמאי לא נתן לטעום לקפילא ותפשוט ספיקא דרבא וע"ז תי' וכו': שם בסוה"ד ונ"מ כשאינה בת יומא כוונת דברי' דבעכברא לא נ"מ מידי מאחר דאסור מספק וא"כ רק לקדירה ב"י נ"מ:
אלא דיל"ד דבפ' אין מעמידין ל"ח ע"ב כ' תוס' דס"ס דסתם כלי' דא"כ ב"י דלמא בשלו בה דבר פוגם מ' דבדבר פוגם לא בעי' אינו ב"י וצ"ל דדבר פוגם שכ' שם תוס' היינו כחומץ לתוך גריסין:
בענין נכרי מעביר מ' השוכר:
מתני' עם ישראל ולא תנן לישראל לאשמעי' דאפי' בסתומות בעי' ישראל בהדי נכרי' דהרי מתני' בסתומות מיירי:
רש"י ד"ה בחזקת המשתמר כוונת רש"י ע"ד שכ' תוס' דקו' הש"ס היה משום דחזקת המשתמר לישנא יתירה ש"מ דבעי' איזו שימור ואמנם מ' לי' לרש"י דמ"מ די באם לא הודיעו שהוא מפליג, ואי בחותם תוך חותם מיירי לא שייך עלה ואם הודיעו שהוא מפליג:
רש"י ד"ה בקפנדריא דרך קצרה דאם אין כאן דרך קצרה כיון שיודע הנכרי שנכנס לעיר הו"ל יודע שהוא מפליג:
גמ' כולה רשב"ג וכ"ת דלמא באמת כולה רשב"ג קתני לה וצ"ל דא"כ למה אכפל רשב"ג לאשמעי' כל הכי זמני בשלמא אי סתמא היא סתים לן תנא כרשב"ג:
תוס' ד"ה והאדנא מ"מ איכא למיחש לשתומא וא"כ כיון דאיכא למיחש לשתומה למאי נ"מ ה"ל כר"א וצ"ל דבחותם של טיט עכ"פ דלא חיישי' לשתומא הל' כר"א:
בענין זונה נכרית פ' השוכר:
רש"י יצרא דיי"נ כ' רש"י לנסוכי כוונת רש"י דמשום סתם יינם באמת אסור דמגו דחשידי אבנותי' כ"ש אסתם יינם ורק משום ניסוך לא חיישי' ומותר בהנאה:
תוס' ד"ה פתחי חביתי טובא ע' רש"א ומד' תוס' שכ' דל"ג טובא מ' דבלאו טובא ג"כ איכא ס"ס:

רש"י ד"ה הוה ס"ס בסוה"ד היכי דמליא טומאה כ' מד' רש"י דאי לא מליא טומאה הוה ס"ס ואף דאין ספק א' מתיר יותר מחבירו דבשלמא ביין ספק ראשון מתיר אפי' בשתיי' ושני רק בהנאה מתיר אבל בטומאה לא ש"מ דרש"י לית לי' האי כללא:

ותו יל"ד מד' רש"י דלא בעי' יוכל להתהפך דהרי כאן אם אתה מהפכו גם ביי"נ לא הוה ס"ס דאי נגע ממילא נכרי נגע אמנם למ"ש הש"ך בשם הרמ"ע דהיכא דידעי' איזו ספק הוא ראשון לא בעי' יוכל להתהפך א"ש: תוס' ד"ה ההוא פולמוסא דמ"ש גבי גנבי לכאורה יש לכוון זה בקו' הש"ס וה"ק אי לא תימא רובא דאתי בהדי פולמוסא ישראל נינהו א"כ הוי וודאי נכרים:

גמ' השתא טהרותיו טהרות כ' הכוונה דגוי מרתת טפי מישראל אא"כ מבואר דלמסקנא דקיי"ל כר' יוחנן גם בישראל חשוד אמרי' מרתת וצ"ע רפ"ק דחולין בסוגי' דישראל מומר מבואר דבכותי הוא דאמרי' מרתת אבל לא בישראל מומר ונ' דהתם דמדינא צריך לבדוק לו הסכין וכיון דרואה דנותנין לו לשחוט בלי בדיקת סכין אף הוא סבר שאינו חשוד בעינינו: גמ' אנא דאמרי כרשב"ג וק' אי רשב"ג כרב ס"ל למה נקט למעלה מגגו הו"ל למנקט בצד גגו ונ' דנקט הכי לדייק דאם הוה אפכא דגגו של ע"ה למעלה מגגו של חבר לא בעי' ידו מגעת דאפי' אינה מגעת אסור דמצי לאשתמוטי דנפל מידי לתתאה:

בענין משיכה פ' השוכר:

מתני' המוכר יינו דס"ד מתני' בסרסור ומשו"ה בעי' פסק אבל המוכר יינו סמיך הנכרי דעתו אשער שבשוק קמ"ל דאפי' ביינו בעי' פסק:

תוס' ד"ה אמר אמימר לכאורה אפשר לומר דעיקר מלתא דאמימר דלא תימא אמשיכה לא סמך דעתי' דגוי קמ"ל דסמיך:

ועד"ז כבין ד' תשובת הגאוני' שהביא רש"י דהרי התם באמת לא עביד משיכה בכולא אלא מדחזינן דאפ"ה כיון:

דעביד משיכה במקצתה סמיך דעתי' אי עביד בכולה לא כ"ש דסמיך דעתא: בענין ההוא דאמר לחברי':

רש"י אי מזביננא ובשקנו מידו והריטב"א השיב דמ"מ הוה אסמכתא ותי' באומר קני מעכשיו כ' דהריטב"א מחלק בין מעתה למעכשיו דבמעתה ר"ל אם יהי' התנאי הזה יקנה מעתה וזה הוה קנין דברים משא"כ אם אמר לו מעכשיו יהא שלך ובלבד שיתקיים התנאי כגון זה לא הוה קנין דברים: הק' הכ"מ על הרמב"ם דפתח בתרתי הדחה וכיגוב וסיים בהדחה לחוד ותו עכבת יין דמתני' ל"ל וכ' דבחדא קו' מתרצא חברתה דדווקא

עכבת יין מעכב בדיעבד וא"כ בלא הדחה דאיכא עכבת יין אסור משא"כ אם הדיח אף דלא ניגב עכ"פ עכבת יין אין כאן ומותר דיעבד:

מ"ש הראב"ד ע"ד הרמב"ם בקנשקנין והוא שהתחיל למשוך ותמה הכ"מ נ' כוונת הראב"ד דהא דאוסר הנכרי בקדם פסק על הישראל היינו דווקא לענין היין שהתחיל הישראל למשוך מהחבי' אחרי כן אבל היין שכבר הוא בקכשקכין של ישראל אינו אסור שכבר נמשך:

בענין קמא קמא בטיל פ' השוכר:

מתני' יי"נ אסור בכ"ש נ' הכוונה דל"ש שיעור ביי"נ כיון דלא כ' בי' אכילה כ"א לא ידבק בידך מאומה וכ"כ הר"ן לקמן במתני' דאוסרין בכ"ש ועיי"ש:

שם ומים במים אולי י"ל דס"ד יין ביין אוסר בכ"ש דמצא מין את מינו וניעור ע"ד שכ' הר"ן בנדרי' דכל כמה דאיכא טפי מחזק א' את חבירו אבל במים מאי חיזוק שייך קמ"ל דל"ש:

שם יין במים ומים ביין מהאי כפילא יש קצת ראי' לד' הראב"ד הביאו הריטב"א בשמעתין דמים ביין כיון שהמים פוגמי' היין לא אסרו ומעתה יין במים כל כמה דמפיש יין אי טפי עדיף משא"כ במים דווקא בנו"ט לשבח אבל לא לפגם:

רש"י ראשון בטל ומותר בהנאה נ' דדייק לי' הכי מברייתא דלעיל המערה מחבית לבור דתניא קילוח היורד אסור ולמה לא נימא ראשון בטל אלא ש"מ דביטול לא מהני כ"א להנאה והתם בשתיי' קמיירי:

בענין קו' הריטב"א על כ"ד ממשפך צ"ע למה לא קרא משפך התירא לגו אסורא וצ"ע:

רש"י ד"ה ראשון התם בנפל בב"א נ' דמכאן דייקו תוס' דלרש"י אפי' ביותר מס' אמרי' ראשון בטל דאל"כ הוה מצי רש"י לתרוצי דהתם מיירי בדאיכא יותר מס' אלא ש"מ דלרש"י ל"ש:

רש"י ד"ה א"ל רב דימי בסוה"ד ולקמן פסקי' ואין להק' דלמא התם ג"כ בהיתירא לגו איסורא דווקא י"ל דהא בהדי טבל נקט לה ובטבל ל"ש: י"ל דרב יצחק ור"ד בניצוק פליגי אליבא דר' יוחנן ר"ד לי' בי' ניצוק חיבור ואפי' בחבי' אמרי' ראשון בטל משא"כ רב יצחק ס"ל ניצוק חיבור ובעי' צרצור דווקא דמקטב קטופי:

רש"י ד"ה תהו מי אמרי' רואין והמים רבין כ' ד' רש"י דהיין היה שוה בשוה בכל כוס היה ג' רביעי' מים ואי אמרי' רואין הו"ל מים רובא ואי לא אמרי' רואין אין במים כדי לבטל:

בענין מב"מ פ' השוכר:

שלא במינו בנו"ט לכאורה למאי הל' נקטו להא וכ' דלדיוקא נקטי כי היכי דלענין נו"ט כל האי' שוין ה"ה לענין משהו מין במינו כל אי' שוין וע' בריטב"א שהק' דלימא רב ושמואל הל' כר"י ותי' דר"י לא קאמר כ"א לענין קדשי' וטהרות ולכאו' גם בכסוי הדם קאמר ר"י וצ"ל ג"כ מצוה שאני: כ' הריטב"א דאולי ר"י ורבנן ל"פ כ"א מדאוריי' ורב ושמואל סברי דמדרבנן גם רבנן מודי ויל"ד דא"כ מאי תני' כוותי' דרב ושמואל דלמא הך בריי' כר"י ס"ל וצ"ע:

גמ' זה הכלל לאתויי טבל צריך ביאור היכי מרבה לי' לטבל בזה הכלל וכ' דתנא ה"ק דלא תימא באי' שהלכו בהן בתר משהו לא שני לן בין מינ' לאי"מ דמשהו אפי' באינו מינו עכ"פ איכא קמ"ל דלא היא כשם שבייי"נ לא אסרו במשהו כ"א במינו ה"נ בכל דוכתי דאסרי במשהו כגון טבל דווקא במינו הוא דאסרי לא זולת:

תוס' ד"ה חוץ מטבל כ' כוונת תוס' דיש ראי' מכאן לד' ר"ת דיי"נ היינו יי"נ ממש דאל"כ למה לי לר"י למנקט יי"נ הרי גם במים במים דינא הכי אלא ש"מ דבא לאשמעי' דדווקא יי"נ ממש הוא דבמשהו דומי' דמים: בענין אוסרין בכ"ש פ' השוכר:

נ' דנקט תנא אסורין בכ"ש לאשמעי' אף דלענין אכילה בעי' כזית דווקא לענין אי' הנאה לא בעי' שיעורא:

תוס' ד"ה אלו אסורי' בסוה"ד וכולא שמעתא דטפת חלב כ' דרש"י השמיט ראי' זאת דלמא תנא דטפת חלב ס"ל בב"ח מותר בהנאה:

וכ' הר"ן דצפורי מצורע מחיים מיירי וצ"ע לר' יוחנן בקי' דס"ל שחיטה אוסרתן מא"ל ובאמת תוס' בזבחי' כ' דמיירי בצפור דרור דאפי' לאחר שחיטה חשוב:

בענין יי"נ שנפל לבור פ' השוכר:

יי"נ שנפל לבור יל"ד בשלמא לרב דימי דמוקי מתני' דיין ביין בהיתירא לגו אי' תנא הך לאיסורא לנו היתירא וע"ד שתי' רש"י לעיל אבל לדידן דלית לן דרב דימא הך מתני' ל"ל וצ"ל משום רשב"ג נקט לה ומעתה אפשר לומר דדווקא ביין ביין פליגי ת"ק ורשב"ג אבל בחבי' גם ת"ק מודה והיינו דמחלק רב בין יין ביין לחבי' בחבי' דס"ל ה"ל כת"ק ואמנם משום שאינו מבואר כן בדת"ק בהדי' אמר רב. הל' כרשב"ג:

רש"י ד"ה חבית בחבית נ' דק' לי' לרש"י מ"ש יין ביין מחבית בחבית וע"ז כ' רש"י משום דבחבי' אי שדי חדא לנהרא שארא מותרי' משום ספיקא ורובא אלא דק' מ"ש מטבעת של ע"א דקאמר רב בזבחי' דווקא נפלה אבל הפילה לא כמו שדייקו הפוסקי' מדבריו:

כ' הר"ן למאי דגרסי' בזבחי' דווקא חבי' אבל תאנה לא מ' דבאכילה לא מהני כפלה לים וכ' וכ"ד הרמב"ם ולפנינו הרמב"ם מתיר גם באכילה והחילוק בין תאנה לחבית דבחבי' מנכרא נפילתה ותאנה לא מנכרא נפילתה: בענין גת שזפתה ס"פ השוכר:
פשיטא זפתה יל"ד הא אצטריך למתני זפתה משום פלוגתא דר' ורבנן אבל לעולם דלמא ה"ה דרך וצ"ל דבאמת אם גם דריכה אוסרת הא גופא קשיא לתני גם בדרך בה פלוגתא דר' אלא אי ק' בלי"ב ק' הא אצטריך למתני' זפתה דלא תימא בזפתה לחוד לא בעי' ניגוב וצ"ל דמדקתני סיפא ושל עץ והתם ע"כ בלא דרך דאי דרך מאי מהני לי' קליפת הזפת וכ' דסמיך המק' אסיפא בשל עץ חכ"א יקלוף וע"כ מיירי בלא דרך בה דאי דרך בה מאי אהני לי' קליפה וא"כ מהי"ת נימא דבאבן בזפתה לחוד אפי' ניגוב אינה צריכה:

בסוגי' דשיקול הדעת (תחילת הקיץ ת'ר'ם ידך על צריך)

מתני' סנהדרין כפ"ד דיני ממונות מחזירין בין לזכות כ' רש"י מחזירין סותרין את הדין בא ליישב ל' מחזירין דלא תנן חוזרין וכבר עמדו על זה אבות העולם ע' מלחמות ה' ולזה כ' רש"י סותרין את הדין וכ"ל דאלו תכן חוזרין והדר תני דיני נפשות אין חוזרין לחובה א"כ הוה מ' דבדיני נפשות אפי' בשעת גמר דין ג"כ המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה ובאמת כבר ביאר רש"י דבשעת גמר דין יכול לחזור אמנם לאחר גמר דין אינו יכול לסתור והיינו דתנן בדיני ממונות מחזירין וסותרין את הדין שכבר נגמר ולא רצה רש"י לפ' דנ"ל דאף שכבר פרע הזכאי מוציאין מידו אם חזרו בהן הדיינים דא"כ מאי דיני נפשות מחזירין לזכות מאי מחזירין ואפי' את"ל שר"ל היכא שכבר הוציאוהו ליהרג ואין מחזירין לחובה מא"ל איזו הוצאה שייך לזכות:
ומ"מ י"ל דאי תנן חוזרין הייתי אומר הדיין מצווה להודות על האמת ולהודיע לב"ד שטעה אבל הבע"ד אם איכו רוצה לצאת ידי שמים יאמר כמ"ש רש"י לקמן מאן יימר דטעית בפ"א דלמא עכשו טעית קמ"ל תכא מחזירין שמחוייב הדיין לבטל דינו לגמרי ולכוף לבע"ד לקיים הדין האחרון: גמ' דן את הדין יל"ד מאחר דתנן זיכה וחייב למאי כ"מ תנן דן את הדין וכ' דתנא דידן רמז לן תי' הש"ס בפ"ק דמק' מהך מתני' על ר' אבהו ומשני דמתני' בקבלו עליי' ודמחייבו משום דא"ל דיינת לן דין תורה והיינו דתנן דן את הדין שבא לדון דין תורה הדין הנתון לנו בסיני ואז ישלם מביתו אף דקבלו עליי':
אמנם יל"ד מאחר דכל דין יחידי איסורא עבד כדאמר כאן בירושלמי שעבר על ואל תהי דן יחידי וקיי"ל כל דאי לא קתני ולמה לא נקט תכא למלתי' בג' הדיוטות והי' כ' ראי' מזה לד' הרא"ש שכ' דבג' הדיוטות לא קבילי עליי' חייבים לשלם קבילי פטור ומעתה

אי הוה נקט ג' הדיוטות היה צריך לחלק בין קבילי ללא קבילי להכי נקט יחידי דבכל גוונא חייב לשלם: אלא מיהא טעמא בעי דבשלמא יחיד מומחה פטור מלשלם כמו"ש רש"י דא"ל מזלא בישא דידך גרם אבל ג' הדיוטות אי קבילו עליי' לדון דין תורה אמאי פטירי והי' כ' ראי' מזה לד' הרי"ף דהיכי דהדיין פטור חוזר הדין ומעתה מאחר דשלשה דקבילי עליי' מחוייבי' לדין פטרי להו רבנן והדין חוזר:

זיכה את החייב וחייב את הזכאי י"ל דאילו תנן רק זיכה החייב הייתי אומר דמשו"ה מה שעשה עשויי דאית לי' חזקת ממון משא"כ בחייב את הזכאי קמ"ל וכ' דמה"ט לא רצה הש"ס לפ' אליבא דר"ח זיכה את החייב שהי' לו משכון ונטלו דא"כ תרתי ל"ל:

טימא את הטהור מפ' רבינא במסקנא דאגע בי' שרץ מ' דבס"ד לא הוה מפ' כן ואלא א"כ מאי נשא ונתן ביד הי' כאן וכ' דלמאי דס"ד כיון דא"ל פטור אתה כנשא ונתן ביד דמי א"כ ה"ה בטימא את הטהור ובמסקנא הוא דאיצטריך לי' לרבינא למימר דאגע בי' שרץ:

אלא דאכתי ערבן עם פירותיו למה איצטריך הלא ע"כ היינו נשא ונתן ביד בטיהר את הטמא וי"ל ע"ד שכ' הש"ך בחו"מ סי' כ"ה רק ע"ד אחר דמיירי בכהן שמכר תרומה לכהן חבירו ונודע ללוקח חשש שנולד בה קודם מכירה ספק טומאה ורצה להחזירה למוכר והלכו אצל הדיין וטיהר אותה ואכלה הלוקח ואח"כ נודע שטעה הדיין ובאי' שנפשו קצה בהם חייב המוכר להחזיר הדמים ללוקח אפי' שאכלה הלוקח וכאן המוכר פטור דמה שעשה עשויי והדיין ישלם מביתו:

אלא דהיה נשמע מזה דתרומה טמאה מיקרי נפשו קצה בה ובאמת הכי מסתבר דאמרי' ביומא חמירא להו טומאה לכהנים מנפשות:

ויל"ד מה עלה ע"ד המק' להק' הרי במתני' לא איירי כ"א מסתירת הדין אבל עדן לא נעשה מעשה משא"כ במתני' דבכורות הרי תנן מה שעשה עשויי א"כ כבר כעשה מעשה וכ' דעיקר הקו' מחזירין לחובה דתנן והתם תנן זיכה את החייב מה שעשה עשוי וא"כ היאיך מחזירין לחובה הרי מיד כשזיכו את החייב מה שעשה עשוי:

ויל"ד למה לא תנן מה שהורה הוכה בשלמא לרב חסדא דמוקי לה בנשא ונתן ביד היינו דתנן מה שעשה אבל לאידך אמוראי מא"ל וכ' מזה דגם לר"נ ורב ששת אם לא נעשה עדן מעשה כלל כי אם יוצאה הוראה מפי הדיין באמת יכול לחזור בו אם טעה בשיקול הדעת ואמנם בטימא את הטהור אי אתה יכול לומר כן דאל"כ מה פריך הש"ס על רב ששת לימא ליה כיון דאילו הוה קמן היה חוזר אלא ש"מ כיון שאסר החכם שוב שויא חתיכה דאיסורא ואינו יכול להתיר:

תוס' ד"ה מה שעשה אפשר לתרץ ב' הקושיות ע"ד שתי' התוס' דרישא בפ"ע וסיפא בפ"ע ורישא מיירי בכהן שנשאל על תרומה אם טהורה היא ויערוב בה עירובי תחומין: וטיהר הדיין ועירב בה הכתן ואחר חשיכה נודע שהיא טמאה ומ"מ כיון דבין השמשות היתה ראויי' לאכילה הוה ליה סעודה הראויי' ומה שעשה עשויי וסיפא מיירי בכהן ששאל על טהרות אם טהורין הם ואם יאכלם והא רשאי לאכול אחרי' תרומה בזול וטיהר אותן הדיין ולאחר שנודע הטעות הרי נפסל גוף האוכל מלאכול תרומה בזול וצריך ליקח חולין ביוקר והיינו ישלם מביתו:

באו"ד שערבן ברוב פירותיו יל"ד א"כ מאי מה שעשה עשוי שייך הרי אפי' אינו עשוי ג"כ בטלי ברובא והיה אפשר לומר דאי לאו מה שעשה עשויי היו אסורין מטעם מבטל אי' משא"כ השתא שוגג מקרי עפ"י הוראת החכם והיינו דמק' התוס' דלר"מ אדרבא יאסרו: וע"ד אחר י"ל דהנה הטעם מה שעשה עשוי לרב יוסף כ' רש"י דהבע"ד יאמר להדיין דלמא עכשיו טעית והוראתך הראשונה אמתית וס"ד דאם עפ"י דבריו אלה בטלן ג"כ ברוב יהיו בטלי' דלא מחויב להאמין לו שהם אסורין קמ"ל מה שעשה קודם שנודע הטעות עשוי ולא מה שיעשה אח"כ:

והנה לד' הרי"ף דדווקא אם הדיין חייב מה שעשה עשויי לרב חסדא ל"ש לר"ח תי' התוס' כלל דהרי מה שעשה עשוי הוא מטעם רוב וישלם מביתו מטעם מיעוט ונ' לד' הרי"ף אליבא דר"ח ה"פ הדיין עיכוב הטהרות ברוב ובטילין אף לאחר הטעות ומ"מ הבעה"ב יכול לומר לו מאן יימר לו דבטעות ערבן והן בטלין דלמא במזיד עירבתן ואינן בטילין ומעתה קח לך הפירות לדעתך ותן לי דמיהן והיינו מה שעשה עשוי הפירות בטלין ומ"מ ישלם מביתו ואין הבעה"ב צריך לסמוך עליו:

באו"ד למאי דס"ד ממ"ש התוס' למאי דס"ד ולא כ' לר"כ ורב ששת דשמעתין דלא מוקמי למתני' בנשא ונתן ביד וא"כ ע"כ מוקמי מתני' כר"מ כ' דמ' להו דהא דפליגי ר"נ ור"ש על ר"ח היינו דס"ל דמה שעשה עשויי אפי' בלא כו"נ ביד ומ"מ לא מוקמי מתני' כר"מ כי אם דסיפא וישלם מביתו מודו דמיירי בנו"נ ביד והיינו דכ' למאי דס"ד דמתני' ר"מ ומעתה אין כאן דוחק במ"ש תוס' דרישא לחוד וסיפא לחוד דהרי גם לר"כ ורב ששת רישא לחוד וסיפא לחוד:

באו"ד דעל פי חכם ולא נימא כיון דהנאת הביטול נוגע לחכם דאם לא יתבטלו יהיה חייב לשלם א"כ לא נימא דבטילי' דאטו החכם צוה לו לערב ולמה יפסיד החכם במה שעשה הבעה"ב מדעתו:

רש"י ד"ה במומחה כ' הסברא דהמומחה יביא ראי' לדבריו דהרי הוא גמיר וסביר ויברר טעותו משא"כ האינו מומחה דלא סביר וצריך לומר דבפעם ראשונה כשכחה גמרתו ממנו יאמר לו הבע"ד דלמא עכשו אשתכח גמרתך מנך: אמר ר"נ מבואר מל' זה דר"כ לא פליג אדרב יוסף כ"א בא לפ' ופי' ואמר דרב יוסף מוקי למשנתינו במומחה דמיירי מדיינא שדנין גם דיני נפשות ומוקי למתני' דבכורות באינו מומחה כדתני בהדיא ומ"מ לאו במומחה תליא מלתא כ"א בגדול מחזיר אותו דאל"כ גם למומחה יכול לומר דלמא עכשיו טעית ומ"ש רש"י דלמומחה אינו יכול לומר היינו לס"ד אבל למאי דמסיק ר"נ גם במומחה בעי' גדול מחזיר וגם באינו מומחה מהני גדול מחזיר: אמנם מד' תוס' ד"ה כאן במומחה א' דבאינו מומחה לא מהני גדול מחזיר מדכ' על מר זוטרא הא מומחה הוה ולא כ' הא רב יוסף גדול היה ולא מסתבר דקו' תוס' לס"ד דרב יוסף דהרי אפריך ממתני' וטעמא בעי למה באינו מומחה לא מהכי גדול מחזיר והי' נ' ראי' מזה לד' הש"ך דבאמת הדיין צריך בעצמו לחזור בו ואם אינו מומחה ואינו משיג דברי הגדול אין חזרתו חזרה אלא אכתי תי' התו' אינו מובן שכ' בי"מ דבעי' סמיכי ולסברת הש"ך מה לי סמיכי או לא סמיכי וכ' דלכאורה קו' תוס' אכולא מילתא דרב יוסף גם אמה שאמר אי קבלוך לא תשלם דמ' עכ"פ מה שעשה עשוי ואמאי וכ' דבאמת אהך לא ק' לתוס' דכיון דקבלוהו עליי' ונתרצו בדינו כיון שגמר דינו נסתלקה קבלתם ושוב אין לו רשות לדון ביני' ואמנם אם לא קבלוהו הוא דק' לתוס' כי היכי דדנם פעם א' בע"כ גם עכשיו ידונם בע"כ וע"ז כ' תוס' כיון דלא הוה סמוך אינו יכול לדון כי אם יבא בע"ד לצעוק לפניו משא"כ עכשיו שכבר קבלו שניהם דינו והוא נודע על ידי רב יוסף שטעה ע"כ ישלם מביתו ואין לו כח להוציא מא' מהם בע"כ: והנה הרי"ף הביא ביאור ד' רב יוסף ור"נ ומאחר דהרי"ף פסק כרב חסדא לאיזו צורך ביאר ד' ר"נ ונ' דבא להשיב ע"ד הגאון שהביא בסוף הסוגי' דפסק דכל הטועה בשיקול הדעת אינו חוזר דמאחר דקיי"ל ר"נ ורב ששת הל' כר"נ בדינא ומאחר דלר"נ אינו מומחה אפי' בשיקול הדעת לפי פי' הרי"ף וגם מומחה אם אין גדול מחזירו פטור מלשלם הו"ל למפסק כר"נ דבשיקול הדעת ג' חלוקי' והביא להרי"ף לפ' ד' רב יוסף ור"נ אפכא מד' רש"י חדא כמ"ש הר"ן בחי' משום קו' תוס' ממר זוטרא ולהרי"ף א"ש דאדרבא משום דרב יוסף היה גדול ממר זוטרא וסתר דבריו ומר זוטרא מומחה היה ולא יכול לחזור ומשו"ה היה חייב לשלם אי לא קבלוהו ובר מן הדין לד' הרי"ף ד' ר"נ ורב יוסף א' הן ו"נ ביאר כוונת רב יוסף דאינו מומחה חוזר ומומחה בכ"ג בשיקול הדעת אינו חוזר אלא דבמקום גדול הימנו משלם:

ואמנם הרא"ש הק' א"כ למה ר"ט פטור מלשלם כיון דר"מ וחכמים גדולים הימנו ונ' דבאמת הרי ר"ט טעה בדבר משנה וא"כ שפיר היה יכול לחזור אלא דבאינו מומחה אפי' אם טעה בדבר משנה היכא דאי אפשר להחזיר משלם וכמ"ש הרי"ף בבבא רביעאה אבל מומחה פטור כה"ג מטעם כיון דאלו הוה פרה קמן ומ"מ ל"ק קו' רב המנונא לימא לי' טעם בדבר משנה כיון דבאמת אי לאו מומחה הוה לא מהני טועה בדבר משנה משא"כ לרב ששת דתליא בדבר משנה לחודא שפיר פריך רב המנונא:

טועה בדבר משנה כ' רש"י סתם משכה באלו טריפות ויל"ד א"כ לאיזו ענין הביאו חכמים ראי' מתודוס הרופא לסתם מתני' ונ' דבאמת גם ר"ט ידע להך מתני' אמכם כ"כ בסוגי' דדינא דגרמי דבלא"ה ק' מנ"ל לר"ט להוסיף על הטריפות שלא קיבל מרבותיו א"וו ר"ט חשש לה לנקבי בני מעי' כדרך שאמרו גבי יצאו בני מעי' דאם היפך בהן טריפה ומ' לי' דמתני' דניטל האם מיירי בניטל בידי שמים ע"י חולי וכיו"ב והתם תנן כשירה ור"ט בניטל בידי אדם הוא דהטריף וע"ז מייתי רבנן מתודוס הרופא דאפי' בידי אדם אין חשש דאומן:

באומנותו בקי ודקרי לי' טועה בדבר משנה משום דאלו לר"ט לא הו"ל לתנא למתני ניטל כ"א חסרה האם ול' ניטל וודאי מ' בידי אדם ע"כ והיה לדברינו ראי' מזה לשטת הרמב"ם דחסרה מיקרי בידי שמים וניטל בידי אדם ואי ניטל טריפה חסרה יכול להיות כשרה:

חדא ועוד קאמר לי' יל"ד למאי נ"מ איצטריך לכ"ע האי ועוד ונ' בכפ' קו' רב המנונא דאחר דהסכימו כל הפוסקים דטעה בדבר משנה לכ"ע חוזר ואטו אכ"ע מק' רב המנונא ונ' דמאחר דביארו תוס' דקו' רב המנונא לא הי' כ"א בלא נו"נ ביד ולרבנן דווקא דלית להו דיני דגרמי אבל לר"מ ל"ק כלל מטועה בדבר משנה והנה רצה רב המנונא הא גופא להוכיח דמתני' ר"מ דאז א"ש דאיצטריך ר"ע לומר מומחה אתה משא"כ אי מתני' רבנן א"כ למה לי' למימר מומחה אתה לימא לי' טועה בדבר משנה אתה ולא כלום עבדת וע"ז קאמר הש"ס ר"ט לנפשי' וודאי כרבנן ס"ל ומטעם טועה בדבר משנה פטרי לר"ט אבל מס' לכ"ע דלמא ר"ט כר"מ דדאין דיני דגרמי וא"ל ועוד מומחה אתה:

ודע דד' תוס' בשמעתין אינם מובנים דלרבנן הרי בכ"ג פטור ר"ט דלא דיינא דגרמי אמכם סמכו עצמן במכלתין אד' בב"ק ק' ע"א ושם ביארו דרבנן מודו בזיכה את החייב וטימא את הטהור וה"ה אסר את המותר דמאחר דמה שעשה עשוי ואינו יכול לחזור חייב לשלם ולא גרע מכהנים שפגלו ופלוגתיי' דרבנן ור"מ בטיהר הטמא ובע"ה מרבן עם פירותיו וחייב את הזכאי והחייב פרע מעצמו דלר"מ חייב הדיין ולרבנן פטור זה תו"ד בב"ק שם ובזה מבוארי' ד' תוס' בשמעתין:

אלא דצריך ביאור עדן בחייב את הזכאי מאחר דמה שעשה עשוי א"כ הרי היה חייב לשלם ומאי הו"ל למעבד ולמה יפטר הדיין לרבנן וצ"ל כיון דידע שטעה א"כ לא היה יכול לכפותו לשלם ומעצמו בלא כפיי' אם שילם איהו אפסיד אנפשי' וצ"ע:

ודע דלמ"ש הרי"ף דקו' הש"ס בבכורות היה מי נימא דר"מ גם דיין מחייב מדינא דגרמי מיושב קו' תוס' בבכורות למה לא מקשה הש"ס אמתני' קמא מי שאינו מומחה וראה הבכור דישלם מביתו הרי תנן סתמא כר"מ ולד' הרי"ף א"ש דהתם פשיטא דמשלם לר"מ משא"כ בדיין הא גופא תמוה להש"ס וכי גם בדיין חייב ר"מ:

אלא דאכתי קשה אמאי איצטריך בב"ק לאתויי ברייתא דמחיצת הכרם ולא מייתי ממתני' דבכור דע"כ מוכח מנה דר"מ דסתמא כוותי' אתיא ס"ל דינא דגרמי ונ' דכל זה אי מתני' בדוקין שבעין מיירי ומצד הדין חייב הדיין משא"כ אי מתני' במום קבוע הניכר גם לאחר מיתה ומ"מ יקבר מטעם קנס וכאידך דר"מ א"כ אין כאן רמז כלל דאית לי' לר"מ דינא דגרמי: ועפ"י דברינו כבא בס"ד לד' הרמב"ם שנחלקו בפירושו הכ"מ עם הרשב"א והטור דד' הכ"מ דהרמב"ם מודה דאפי' בטועה בדבר משנה אם נשא ונתן ביד חייב והרשב"א בתשו' והטור הבינו מדבריו דבטועה בדבר משנה גם נו"נ ביד פטור וכן כ ממה שחלק הרמב"ם בטועה בשיקול הדעת בין נו"נ ללא כו"נ ובטועה בדבר משנה לא חולק ש"מ דבטועה בדבר משנה בכל ענין פטור ואמנם טעמא בעי ונ' ד' הרמב"ם דלא כמ"ש התוס' בשמעתין דרב המנונא דמותיב על רב ששת בלא נו"נ ביד מיירי דתק' לישני לי' מתני' בנו"נ ביד דמשום מומחה הוא דפטור אבל משום טועה בדבר משנה חייב א"וו אפי' בכו"כ פטור טועה בדבר משכה ודאמר לאו כלום עבדת היינו משום דלא נתכוין במה שנו"נ להזיק דבשעה שנו"נ הרי לפי דעתו לא היתה ראויה כ"א לכלבים:

ועתה כבא לבאר מ"ש הרמב"ם דבאינו מומחה אפי' לא כו"כ ביד אם אי אפשר להחזיר חייב לשלם והק' הכ"מ דזה נגד ד' הרי"ף שכ' בהדיא דלא שייך בדיין דינא דגרמי ויותר מזה היה לו להקשות דמאחר דקיי"ל כר"מ דבלא כו"כ יכול לחזור א"כ לימא ליה הא אילו הוה קמן הדרנא בי השתא כמי לאו כלום עבדי וכקו' דרב המנונא וכ' ד' הרמב"ם דהא דלר"ח לא אמרי' בדיין דינא דגרמי ה"ט כמו"ש הרי"ף דא"כ ימנע כל דיין שאינו מומחה ולהורות ואמנם עכשיו דאמרי' דכ"ז שלא כו"כ יכול לחזור בו למה ימנע הרי א"צ לישא וליתן ביד וא"כ ק' ק' הרא"ש מאי קאמר הש"ס האי מאן דבעי למידן דינא וליפטר יטול רשות הרי בלא"ה פטור אם לא נו"נ אלא ש"מ דמ"מ אי לא מצי תו לחזור חייב לשלם משום דינא דגרמי וכה"ג לא שייך סברת הרי"ף דהדיין ימנע מלדון דהא וודאי לא שכיח שיבא לחזור אחר זמן זמנים כשאינו יכול לתקן ועד"ז הי' קו' רב המנונא

דכלפי שאמרנו עלה דהך מתני' לימא ר"מ הוא ומשנינן דמיירי בנו"נ ביד בא רב המנונא ואמר דמ"מ ע"כ ר"מ דמאחר דטועה בדבר משנה חוזר אפי' בנו"נ ביד נמי פטור אא"ב ר"מ הוא לאחר שהאכילה לכלבים מיהת חייב דשוב אינו יכול לחזור ושייך דינא דגרמי אבל לרבנן לימא לי' לאו כלום עבדת וש"מ לר"מ דקיי"ל כוותי' אם אינו יכול לחזור בו לא מהני האי דאילו הוה קמן הדרנא בו:

ועתה נבא בס"ד לד' הרי"ף לפי מה שהציע הרא"ש דבריו והשיב עליו והנה טרם נבא לקו' הרא"ש צריכין אנו לדקדק ע"ד הרי"ף דמ"ש דבסוגי' דבכורות מוקמי' מתני' כרב חסדא בנו"נ ביד אין לו מובן דהיינו משום דלא מוקמי' מתני' כר"מ ואמנם למאי דקיי"ל כר"מ לא מוקמי' מתני' בנו"נ אמכם הרי"ף סמך על מ"ש בסוף הסוגיא ע"ד הגאון דבדיין לא שייך דינא דגרמי וא"כ דברים אלו היה לו להקדים תחלה ונ' דכוונת הרי"ף ע"ד תוס' בבכורות שם וע"ד שבארנו לעיל דק' קו' תוס' למה לא מק' הש"ס גם אמתני' דאינה מומחה שראה לימא סתמא כר"מ א"וו דהך סתמא וודאי מוקמי' לה כר"מ דקיי"ל כוותי' ובדיין דווקא הוא דמק' הש"ס לימא ר"מ היא וכלומר אטו גם בדיין דן ר"מ דינא דגרמי ומשנינן לא היא כ"א מתני' בנו"נ ביד וכרב חסדא:

ועתה נבא לקו' הרא"ש אטו סכינא חריפא פסקה למשנתינו דבאינה מומחה מה שעשה עשוי ובמומחה חוזר הדין נ' דמתני' גופא אשמעי' הא מלתא דברישא תכן ואם מומחה לב"ד פטור ומייתי עלה דר"ט ואטו ר"ט לא ידע למשנה זו א"וו ר"ט הוה סבר דהא דמומחה פטור משום דמצי למהדר אבל כאן בפרה שכבר האכילוה לכלבים ולא שייך חזרה גם מומחה חייב וא"ל ר"ע לא היא כ"א מומחה בכל גוונא פטור:

ועוד שנית הק' הרא"ש ל"ל לרב חסדא לאוקמי בנו"נ נימא מתני' דסנהדרין במומחה ומחזירין ומתני' דבכורות ע"כ באינו מומחה ולהכי מה שעשה עשויי לא היא דמאחר דלד' הרי"ף לא שייך בדיין דינא דגרמי א"כ ע"כ הך ישלם מביתו דתנן התם בנו"נ ביד א"כ שפיר אמרי' דמתני' דידן אפי' באינו מומחה רק שלא נו"נ ביד:

וזאת שלישית הק' הרא"ש דמאי קאמר הש"ס ריש מכלתין אי אמרת טעו לא ישלמו כ"ש דאיכא נעילת דלת מאי נעילת דלת והא כיון דהדין חוזר ע"י דלא ישלמו ג"כ ל"ק דאי אמרת לא ישלמו והוי' להו דין מומחין ובמומחין אפי' היכא דאי אפשר לחזור כמעשה דכ"ט ג"כ פטורי' מלשלם והיינו נעילת דלת דאיכא:

רביעית הק' הרא"ש ממאי דאמרי' האי מן דבעי למידן דין וליפטר יטול רשות מריש גלותא רשות זה למה לו לא ישא ויתן ביד ויפטור נ' דלהכי קאמר הש"ס למידן דינא דכפל למה לו אמנם הא גופא קאמר דבשעה שבע"ד עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים ורשע

הרי לא ציית דינא צריך הדיין לירד לנכסיו והיינו למידן דינא להוציא לאור משפטו ואמנם א"כ יתחייב ואי בעי למפטור יטול רשות:

חמישית הק' הרא"ש דרב אמר לרבה בר"ה אי קבליך עלי' פטור אתה ולהרי"ף היינו חוזר הדין ואי לאו שלם וקם דינא ואתמהא לא קבלוהו קם דינא קבלוהו חוזר ואמנם כבר כ' למעלה בסוגי' הענין דיין שקבלוהו בעלי דינין עלי' אפי' רואה שטעה לאחר גמר דין חלה הוראתו האמתית עליו ויכול לחזור בו משא"כ בלא קבלוהו אטו אחריות דכ"ע עלי' אמכם בא א' מבעלי דינין לצעוק לפניו וכפה חבירו לדון לפניו ואמנם אחר שגמר הדין וקבלו הדין עלי' אין כאן אלא שהוא משער בנפשי' כי טועה ורצה לדון פעם שנית אין זה בידו מאחר שאין צועק והוא שיודע בנפשו כי עשה עול ישלם מביתו לא זולת:

והנה הרי"ף הק' ע"ד הגאון אי ס"ד דגם בדיין שייך דינא דגרמי למה יהא טועה בדבר משנה פטור וצ"ל לדבריו דה"ק הש"ס בבכורות לימא מתני' ר"מ היא וגם בדיין שייך דינא דגרמי וא"כ תיובתא דרב ששת דאמר טועה בדבר משנה חוזר וא"כ ע"כ לא שייך דינא דגרמי בדיין דאל"כ למה יפטר מלשלם וש"מ דלד' הרי"ף נו"כ ביד אפי' בדבר משנה חייב דאל"כ תק' לנפשי' למה פטור טועה בדבר משנה בנו"נ ביד וא"כ הרמב"ם דפסק למה שביארנו לעיל כד' הרשב"א והטור דבטועה בדבר משנה פטור נו"נ ביד ע"כ לא חייש לקו' הרי"ף והיינו ג"כ דפסק באינו מומחה אם אי אפשר להחזיר חייב לשלם ולפי"ז לד' הרמב"ם טעמא דרב חסדא דמחלק בין כו"כ ביד או לא כד' הרמב"ן דמדבור מצי הדור בי' אבל לא ממעשה:

ומ"מ צריך יישוב קו הרי"ף לד' הגאון ותי' הרז"ה ק"ק וכ' דכשם שרש"י כ' לעיל דמומחה מה"ט פטור מלשלם דאמרי' מזלא בישא דהאי גברא גרים וא"כ ה"ט דטועה בדבר משנה פטור ג"כ אפי' לגבי דבר משנה אפי' באינו מומחה מזלא בישא דההוא גברא גרים:

רש"י ד"ה רב חסדא מהדר לתרוצי כ' משום דלכאורה היה אפשר לפ' דר"ח לא בא כ"א לתרץ הקו' ארב ששת ולומר דבנו"כב ביד גם טועה בדבר משנה חייב אא"כ לא מק' הש"ס ממתני' מידי וש"מ דידע הש"ס דר"ח אקו' קמייתא אתי לתרץ:

ד"ה רש"י נו"נ מה שעשה עשוי כוונת רש"י דמל' דמתני' גופא דייק למלתא דק' לי' ל' מה שעשה עשוי וכי מה עשה א"וו בנו"נ ביד:

וזה שכ' ד"ה לא נו"נ מחזיר הממון ר"ל ל' מחזיר מ' כי הדיין כופה לבעל דין להחזיר:

וכ' עוד רש"י נו"נ הוא עצמו כוונת רש"י דוודאי אי הוה הש"ס מפ' שהבע"ד נשא ונתן כמו"ש תוס' בב"ק הוה ניחא שפיר להש"ס דכיון דא"ל פטור אתה כנו"נ דמי אבל ל' נו"נ א' כי הדיין בעצמו גבה והיינו דק' להש"ס ותיכה את החייב:

ואמנם פלוגתת המק' והתרצן היה המק' הוה סבר דמכל דיבור יכול לחזור בו והתרצן מחלק דדווקא מדיבור שאחריו מעשה אבל דיבור שאין אחריו מעשה כמעשה דמי:
וכ' רש"י דבשלמא חייב וכו' נ' דרש"י בא ליישב כ' בשלמא חייב דקאמר הש"ס דכלל בידינו דהיכא דאמר הש"ס בשלמא מ"מ הי' כ' להמק' קצת קו' וע"ז כ' רש"י דל' מה שעשה עשוי ק' לי' דהרי עליו לשלם מביתו להזכאי שחייבו ומאי מה שעשה עשוי וקאמר כיון דמ"מ הבע"ד האחר לא צריך להחזיר שייך ג"כ מה שעשה עשוי:
ואמנם מה שהאריך רש"י לפ' על זיכה את החייב כ"כ ליישב למה לא עלה על דעת המק' לאוקמי מיד בהיה לו משכון בידו ואפי' בסוף הניח הש"ס דר"ח בקשיא ולא רצה לתרץ כן עד דאתא רבינא וע"ז כ' רש"י משום דל' זיכה היינו דקאמר פטור אתה ותו לא מידי:
וכ' רש"י ומשני חדא קתני דלעולם אין מחזירין אלא משלם מביתו ויל"ד מה בעי רש"י בזה וכ' דכ"כ ליישב קו' הר"ן בחי' דלמה לא מוקי הא דמחזירין לחובה בטעה בדבר משנה וע"ז כ' רש"י מאחר דמחזירין לזכות ר"ל משלם מביתו מ' דגם במחזירין לחובה משלם מביתו, וע"כ לאו בטועה בדבר משנה מיירי:
חובתא דגואל הדם צריך ביאור מה עלה על דעת התרצן לומר כך וכ' דר"ל כגון דידע בבירור שזה הרגו להרוג וכמעשה דשמעון בן שטח אלא דמ"מ העדים הוכחשו קצת בבדיקות וכיו"ב והנה הגואל שיודע בוודאי שזה הרגו לא יירא מלנקום נקמות קרובו ועלינו יהא אחר כך לדונו אחרי שמצא מאתנו זכאי והיינו חובתי' דגואל הדם ומ"מ מק' כיון דלפנינו נראה זכאי אין לנו להשגיח בגואל הדם:
ועוד מאי בין בין יל"ד כיון דגופא דמתני' עכ"פ לא מתרצה מה מדקדק הש"ס על דקדוק בין בין וכ' דהיה אפשר לומר דבאמת הכי תנן בדיני ממנות משכחת זכות שהיא חובה אבל בדיני נפשות לא משכחת לה אלא דבשלמא אם עכ"פ בדיני נפשות משכחת בין לזכות בין לחובה נקט בדיני ממנות בין בין אבל מאחר דבדיני נפשות פשיטא דלא משכחת מאי בין בין:
קשיא ע' בחי' ר"ן מ"ש לתרץ מאחר דלא אמרי' תיובתא וכ' דבאמת מצי לתרוצי דמשכחת לה מחזירין אפי' לחובה כגון במומחה דפטור מלשלם וא"כ לכ"ח לפי פי' הרי"ף:
הדר דינא מאחר דפטור מלשלם וא"ש בין לזכות אפי' באינו מומחה בין לחובה במומחה אלא דלא ניחא להש"ס בתי' זה דא"כ אמאי הדר רב חסדא מתי' דרב נחמן ולהכי לא קאמר כ"א קשיא והי' קצת ראי' מזה לפי' הרי"ף בדרב חסדא:

רבינא אמר כ' לבאר פלוגתת סתמא דש"ס עם רבינא סתמא דש"ס מ' לי' דרב חסדא מוקי' למתני' דדן את הדין כרבנן דלית להו דינא דגרמי ומה"ט בעי' נו"נ ביד וכד' הרז"ה אמכם א"כ ע"כ בזכה את החייב דסגי בדבור בעלמא לא בעי' נו"נ וכמ"ש תוס' ב"ק ק' דלא גרע מכהנים שפגלו והיינו דמק' עלי' דכ"ח אבל רבינא אזל בשטת הרי"ף דכ"ח גם לר"מ קאמר למלתי' ובדיין לא שייך דינא דגרמי אבל כ"ז אם לא נו"נ אבל אם נו"נ אין זה שייך להוראתו שפיר חייב אבל עכ"פ בענין כו"כ אפי' בזיכה את החייב דמ"ש כיון דדיין פטור מטעמא דלא יהא אדם רוצה לדון וזה נ' כוונת הרי"ף שכ' בהכי מסקנא דשמעתא ר"ל וודאי לפי מה שפירשו סתמא דש"ס ד' ר"ח לא קיי"ל כוותי' מאחר דקיי"ל כר"מ ואיהו סבר כרבנן אבל למסקנא א"ש מלתא דר"ח גם לר"מ דבזיכה את החייב אין חילוק בין ר"מ לרבנן וכד' תוס' ב"ק ק' שם:

ונ' דהא דביאר רבינא ג"כ טימא את הטהור בא לבאר סברת הש"ס דלא אסיק אדעתי' כרבינא דבעי' בכה"ג נו"נ ביד והיינו מאחר דלר"מ מתני' מיירי טעה בשיקול הדעת מ' דטימא את הטהור מה שעשה עשוי בדבור בעלמא דשויא חתיכה דאיסורא מאחר דפסק כאידך מ"ד וע"ז ז קאמר רבינא דגם הא ליתא דווקא באגע בה בשרץ הוא דמה שעשה עשוי אבל במה דאסרי דלא כסוגי' דעלמא יוכל לחזור דלא עדיף האי שוויא חד"א מנדר בטעות שחוזר בו וע"ז הביא ראי' דע"כ טיהר את הטמא לא משכחת לה בדבור בעלמא נו"נ ביד ואתה צ"ל דעירבן החכם עם פירותיו א"כ אף בטימא את הטהור מיירי דאגע בי' שרץ ועד"ז מבוארים בד רבינא שנת רב אלפס דר"ח אפי' לר"מ אמרה למלתי':

אלא שיש להק' ממאי דמק' הש"ס לעיל פ"ק ו' ע"א עלי' דר' אבוהו מהך מתני' ואם בנו"נ קיי"ל כר"ח דמתני' דווקא מיירי ק' מאי מק' עלי' דר"א בדנו הוא דקאמר ר' אבוהו אין דינא דין אבל אם נו"נ ביד מודה דמה שעשה עשוי והמה משלמין לבע"ד כשאר גזלן ואמנם למ"ש א"ש דסתמא דגמרא דמק' אדר' אבוהו אזלא בשטת סתמא דגמ' דהכא וא"כ בזיכה את החייב לא בעי' כו"נ ביד דכיון דא"ל פטור אתה סגי ושפיר מק' מזכה את החייב:

ומ"מ ד' רש"י לעיל שם מ' דר"ל דסוגי' שם דלא כר"ח שכ' ומשלם מביתו מוקמי' לקמן בנו"נ ביד ומאי בעי בזה ותו מאן מוקי לה ר"ח ואטו ר"ח אמשלם מביתו קאמר למלתי' ר"ח אמה שעשה עשוי קאמר למלתי' ואמנם רש"י ק' לי' הא ע"כ הך מתני' דתנן ישלם מביתו כר"מ מאחר דבנו"נ ביד לא מוקי לה הש"ס דא"כ לא מק' מידי אדר' אבוהו ומאי ק' להש"ס דלמא ר' אבוהו לאו כר"מ ס"ל וע"ז כ' רש"י דדווקא מה שעשה עשוי לא מוקמי' בנו"נ ביד אבל הא דתנן משלם מביתו אפי' כרבנן אתיא ובשנו"נ ביד: ומ"ש עוד

רש"י שם דמתני' לאו במומחה מיירי ואח"כ כ' דן יחידי מ' ולכאורה זה הו"ל לרש"י לאקדומי נ' דרש"י בא ליישב קו' תוס' בבכורות וחולין מאי דייק הש"ס מל' דן דיחידי מ' הרי גם בפ' אלו טרפות תניא דיין שדן וע"כ לאו ביחיד מיירי אמנם ד' רש"י דהאי דן ל' יתר מאחר דקאי אירישא מי שאינו מומחה וראה את הבכור א"וו לאשמעי' דביחיד מיירי כפל ותנא דן את הדין ולזה הקדים רש"י דאלו הו"מ למוקמי מתני' במומחה לא היה יכול לדייק דלהכי כפל ותנא דלא נימא דאאינו מומחה דרישא קאמר אבל מאחר דע"כ באינו מומחה מיירי כדתנן בהדיא ע"כ משום ל' יחיד נקט לה:

תוס' ד"ה שערבן הנה בב"ק ובגיטין הק' תוס' קו' זאת אטימא את הטהור ותי' בב"ק דהיה לו לדקדק בהוראתו וזה הבינו בשמעתין ולהכי לא מק' מידי אטימא את הטהור אבל אטיהר הטמא ובעה"ב ערבן הוא דק' להו והיינו שכ' בתי' דמ"מ חשיב כמו מזיד ר"ל בל' מ"מ אף דלא דמי לטימא את הטהור:

בריך רחמנא דסייען:

בענין ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור:

לשבת חנכה תרכ"ה ולסיומא דמס' סנהדרין (סנהדרין נ"ט וחולין ל"ג.): נתקשו הראשוני' בד' הרמב"ם ה' מלכי' שכ' דאם שחט ישראל בבהמה מ' אפי' טהורה ב' סי' כ"ז שמפרכסת ה"ז אסורה לב"נ הרי מסקי' בחולין ובסנהדרין דליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור והנה לכאורה אסוגי' דסנהדרין יל"ד מ"פ למה נשנית הרי כ' הרמב"ם דלא כאמרו שיעורין לב"נ וא"כ אכילה דגבי ב"נ היינו אפי' כ"ש ואכילה לאחר מ"ת היינו כזית ואמנם הא ר"ק דלכאו' י"ל הא דלא כאמרו שיעורין לב"נ היינו דכיון דשיעורין הל"מ ומסיני לא נתנה שום תורה כ"א לישראל ותורת ב"נ לנח נתנה וא"כ אכתי פריך הש"ס שפיר דאזהרה כדקאי קאי אלא שנא' למשה בסיני דישראל אינו חייב אלא בכזית: ואמנם אי ק' הא קשיא כיון דקיי"ל ב"כ אזהרתן זו היא מיתתן וקיי"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו א"כ כיון דישראל לוקה אאבר מן החי ע"כ אצטריך לאו מיוחד א"וו מ' דקו' הש"ס הי' לר' ישמעאל דס"ל במס' מכות לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ואליבא דר"י הוא דמסיק ריב"ח דכל מצוה שלא נשנית לישראל נאמרה ולא לב"כ ואליבי' הוצרך הש"ס לאוקמי דליכא מידי משא"כ להל' דקיי"ל כר"ע דלאו שניתן לאזהרת איב"ד אין לוקין עליו לא מסקי' לכולא וזה דעת ר' אחא ב"י בסוגי' וא"כ מסנהדרין לק"מ על הרמב"ם אמנם מסוגי' דחולין וודאי ק' דמסקי' תניא דלא כרב אחב"י ועוד אם הרמב"ם לא פסק כמסקנא דחולין למה לא הביא דראב"י דאין מזמנין גוי על ב"מ ואף שיש לדחות דד' הרמב"ם דלא קיי"ל כר"ל אמנם ק' מנ"ל הא למה לא נימא

דספיקא מיהא הוה וזיל הכא והכא לחומרא וכ"כ הרא"ש ע"ש ונ' דלעולם גם הרמב"ם ס"ל כמסקנא דחולין אלא דיל"ד בהך ברייתא לאיזו ענין הוצרכה לומר דמולחו יפה יפה ואף שתוס' כ' ליישב זה דבא לאשמעי' דאפי' לצלי צריך מליחה אמנם לד' הרמב"ם דפ' בה' מ"א דאפי' בשר חי צריך:

מליחה יפה עדן ק' א"וו ה"ק תנא דמאחר דהנכרי לא שרי בה כ"א משום דליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור א"כ הרי הישראל גופי' לא שרי בה עד דמולחו יפה ואח"כ א' ככרי וא' ישראל מותרין בה וכן לענין ממתין עד שתצא נפשה דאף דלאו לא תאכלו על הדם ליכא בגוי מ"מ כיון דעדן אסור לישראל גם לנכרי אסור ואמנם על ראב"י דאמר מזמנין ישראל ואין מזמנין נכרי ואימת מזמנין ישראל לאחר שמולחו יפה ואמאי אין מזמנין נכרי א"כ שפיר אתותב ראב"י ומעתה במזמנין גם הרמב"ם לא פסק כראב"י אמנם בה' מלכי' מיירי ששחט ישראל בהמה והגוי חתך ממנה בעודה מפרכסת ואוכלה עם דמנה דכה"ג לישראל עדן אסורה ממילא גם לגוי אסורה משום אבמה"ח וכמ"ש:

ואמנם עדן ק' לפסק הר' מהיכן נהגו למכור לגוי הב"מ של טרפה דלא שייך ליכא מידי והאריך בזה בח"ס חי"ד ונ' דהנה תוס' הקשו אמאי לא אמרי' שאני גוים דלאו בני שחיטה כי היכי דאמרי' שאני גוים דלאו בכי כיבוש נינהו וכ' ליישב דבשלמא גבי כיבוש כולא מלתא דיפ"ת לישראל שרי הוא משום כיבוש וממילא כיון דגוים לאו בני כיבוש נינהו מהי"ת לשתרי משא"כ שחיטה וכי היכן אמרה תורה משום דצוותה לכו על השחיטה דמפרכסת לית בי' משום אבמה"ח דלמא מ"מ צריך להמתין עד שתצא נפשה וכ"ת א"כ באמת מנ"ל דמפרכסת שרי ההוא מלא תאכלו על הדם נפקא מדאזהרה תורה דאסור לאכול קודם שתצא נפשה ותיפוק לי' דאפי' לחתוך אסור משום אבר מן החי אלא ש"מ דע"י שחיטה נסתלק אבמה"ח נמצאת מ"מ דלאו דמצות שחיטה עצמה שרי לן מפרכסת אלא דמלא תאכלו על הדם ידעי' דמפרכסת שרי וא"כ לא שייך למימר דמשום דישראל בני שחיטה מפרכסת מותר להם וכי משום דנצטוו על השחיטה ידעי' דמפרכסת מותר ושפיר הדרי' לכללן דליכא מידי דלישראל שרי כשנתנה להם לאו דלא תאכלו על הדם ולנכרי אסור ויש לרמז זה בברייי' דקאמר וממתין לה עד שתצא נפשה כלומר דמהא ידעי' דמפרכסת שרי לישראל ולא משחיטה עצמה וממילא א' גוי וא' ישראל מותרין בו דשייך שפיר ליכא מידי וכי"ת ואמנם כ"ז אי לא אמרי' ב'ו כמנחי בדיקולא אך מדאמר ר"ל ב"מ כמנחי בדיקולא ומ"מ אמרה תורה דניתן הקיבה לכהן ש"מ ב"מ שרייי' א"כ משחיטה עצמה מבואר דמפרכס' שרי' לישראל ושפיר שייך למימר שאני גוי' דלאו בני שחיטה נינהו ומעתה מיושבי' היטב ד' ראב"י דלכאו' מאי דייק מר"ל בפ"ע הו"ל למימר

דאסור ליתן מפרכסת לגוי אבל א"כ יש לדחו' דליכא מידי וכו' דלא ידעי' דמשחיטה עצמה משתרי מפרכסת אך מדאמר ר"ל ב"מ כמנחי בדיקולא שפיר ידעי' דמשחיטה עצמה דמפרכסת מותר מאחר דב"מ לישראל שרי ול"ש ליכא מידי דשאני גוים דלאו בני שחיטה נינהו והיינו דקאמר ש"מ מדר"ל דאף דמזמנין ישראל על ב"מ ולא אסרי מטעם מפרכסת משום דהשחיטה התירתן מ"מ אין מזמנין גוי על ב"מ דל"ש ליכא מידי דשאני גוי' דלאו בכי שחיטה נינהו אמנם מדתני' בברייתא דא' גוי וא' ישראל מותרין לאחר שתצא נפשה ע"כ תנא דברי' סבר דמשחיטה לא ידעי' היתר מפרכסת וכמ"ש ומ"ט וע"כ דלא אמרי' כמאן דמנחא בדיקולא ש"מ דלא קיי"ל לגמרי כראב"י ואפי' בטריפה מפרכסת הוא דאסורא אבל ב"מ שריין דלא ה"ל כמאן דמנחא בדיקולא וכמ"ש ושפיר מאכילין בכ"ג ב"מ לגוי:

והנה מ"ש תוס' בחולין ובסנהדרין דאפי' בשני בשבת א"ש משום דישראל נצטוו מיהת על השביתה כוונת דברי' דאזהר' הגוי היינו יומם ולילה לא ישבותו ומכיון דצוה הש"י לישראל על השבת עקר מהם אזהרה זו וממילא אפי' בשני בשבת פטורין:

וזה ג"כ כוונת תוס' בסנהדרין ד"ה נאמרה דק' להו הרי יומם ולילה לא ישבותו (ומכיון דצוה הש"י לישראל על השבת) דלא נשנית בסיני ולב"נ נאמרה ולא לישראל וע"ז תי' דשאני הך דע"י מצות שבת נעקר מישראל לאו זה בהדי':

באו"ד וא"ת לר"מ ע' רש"א ונ' דתוס' דייקי להו מדאמר לקמן תני טהורה דמ' דסיפא הוא דונגי' אבל רישא ניחא לי' וס"ד כד' רש"י גם ברישא צריך להגי' טמאה כטהורה וכן מוכח לכאורה דר"מ יליף למלתי' לקמן מוזבחת וגו' ובב"נ דלא כ' וזבחת מהי"ת נימא לחלק:

באו"ד משהו בשר מבואר מד' דלא ס"ל הא דכ' הרמב"ם ה' מלכי' דלא נאמרו שיעורין לב"כ וכ"ת טעמא מאי הרי שיעורין הל"מ הוא דהוו ולא לב"נ י"ל דד' תוס' דהל"מ גילה לן דכ"מ שנא' אכילה איכו אלא כזית ומה"ט בגזל דל"ש למימר כן פשיטא לן דב"כ חייב גם על פחות מפרוטה:

ואמנם מבואר ג"כ מד' דס"ל דבגזל בישראל אפי' לר"מ שרי' מדאוריי' דאל"כ לא פריך הש"ס בסנהדרין מגזל וק' טעמא מאי דאין לומר משום דלא כ' בי' אכילה הרי יוה"כ דלא כ' בי' אכילה ואסור לר"י מטעם חזי לאצטרופי ומ"ש גזל וצ"ל ד' תוס' דחזי לאצטרופי ל"ש כ"א באכילה דווקא דהרי שיעור אכילה בכא"פ ומעתה היאיך נאמר דח"ש מותר הרי אם יאכל תוך א"פ עוד ח"ש יהי' חייב משא"כ בגזל וכיוצא כיון דלא גזל כ"א ח"ש

אם יחזור ויגזול עוד גזילה אחרת היא ולא מצטרפי ולפי"ז צריך לומר הא דאמרי' פ' כלל גדול וכי מותר לברור פחות מכשיעור ודרבנן בעלמא קאמר וע' רש"י שם דלא כ"כ:

נחזור למה שהקשינו לעיל מ"פ הש"ס אאבמ"ה למה נשנית הרי אצטריך דלא ליהוי לאו שניתן לאזהרת מיב"ד והכה לכאורה בר מן דין הלא צריך דלא נימא כשם שהגוי במיתה על אבמה"ח כך ישראל ואמנם הא ל"ק דאטו משום אבמה"ח מחמרי' על הגוי הלא משום דכל אזהרה שלו הוא מיתה משא"כ ישראל אזהרה שלו מלקות מלבד היכא דגלי קרא מיתה ומעתה הא דלאו שניתן לאזהרת מיב"ד אין לוקין משום דעל מלקות אין לן אזהרה הוא דאזהרה אמיתה אצטריך אמנם הכא הך אזהרה לב"נ למיתה אתי ולישראל למלקות ואין זה ענין ללאו שניתן לישראל לאזהרת מיב"ד:

אך אי ק' הא קשיא דלמא להכי אצטריך אבמה"ח לשנות דס"ד משום דמפרכסת דהיא אבמה"ח לב"נ שרי' לישראל א"כ כל אבמה"ח הותר ואמנם התינח אם בשחיטה עצמה הותר מפרכסת כדר"ל דב"מ כמנחי' בדיקולא ושפיר ס"ד דלישראל דבני שחיטה נינהו ל"ש בהו אבמה"ח כ"א אי' אינו זבוח ולהכי אצטריך לשנות אבמה"ח משא"כ לדידן דל"ל דר"ל א"כ משחיטה לא ידעי' כלל דמפרכסת שרי כ"א מלא תאכלו על הדם וכמ"ש לעיל וא"כ הדרן לכללין דליכא מידי דלישראל שרי:

ולנכרי אסור וממילא גם לנכרי מפרכסת דשחיטה שרי' ולאו דאבמה"ח כדקאי קאי וה"ה לישראל כן ושפיר פריך למה לי לשנות ומ"מ מבואר מסוגיין דלא קיי"ל כר"ל וכראב"י דמפרכסת אסורה לב"נ דאל"כ לא פריך הש"ס מידי ומבואר דע"כ שחיטה לא שרי' ב"מ ושפיר זבני' כל ב"מ לנכרי אפי' נפסלה בשחיטה:

וא"ש ג"כ דלראב"י לא נחתי' כלל להא דריב"ח וממילא אא"צ לומר כלל דליכא מידי וכו':

רש"י לזה ולזה בסו"ד ויש להק' הרי כ' רש"י לעיל דע"א וג"ע משום עונשין אצטריך לשנות ובשלמ' הש"ס קאמר שפיר דליכ' למימר דמה דנשני' אינו נוהג בב"נ דהרי ע"א וג"ע אבל רש"י דקאי אלא כשבי' ק' וצ"ל דוודאי לעיל כ' רש"י דלא רצה הש"ס להק' מע"א וג"ע די"ל משום עונש שנה אגב האזהרה ג"כ אבל לבתר דמשני שפיר כ' רש"י דאס"ד מה דלא נשנה הוא דנוהג לב"נ א"כ לא הו"ל לקרא לשנות בע"א כ"א העונש ולא האזהרה דהרי איכא למטעי ולמימר דאי לאו דנשנה לא הוה נוהג בב"נ אלא ש"מ דבאמת דינא הכי:

ומשום דדחיקא לי' לרש"י גופי' הא מלתא רצה לפ' דמגיד הנשה ילפי' להא ודחה זה דהרי גם לר"י לבני יעקב נאסר גיד הנשה:

ומ"מ ק' הדבר לאומרו דמלבד דלרבנן דפליגי אין שוים נ"מ מגיד הנשה הרי לד' רש"י גם לר"י לא כ"מ ומעתה מה זה דקאמר הש"ס כל מצוה שלא נשני' אינו נוהג כ"א לישראל ולזה כ' לולי ד' רש"י דהנה רבנן דפליגי אר"י מנ"ל הא מלתא דלבני יעקב לא נאסר גי"ה וי"ל קצת משום דכ' בני ישראל ולא בכי יעקב וסיים כי נגע בכף ירך יעקב דעדן לא הי' שמו ישראל דהמלאך לא בא אלא לבשרו שיקרא שמו ישראל אלא ש"מ דר"ל בני ישראל לאחר מ"ת ואמנם א"צ לכך דר"י יליף מכף דלוקין על גי"ה של טמאה משום דלבני יעקב נאסר ושפיר השיבו לו רבנן דלמא לא היא כ"א לאח"כ נאסר ונכתב במקומו ואמנם א"כ אף אנו נאמר דלמא לבני יעקב נאסר ומדלא נשנית בסיני לב"כ נאמרה ולא לישראל ולא נלקו עכשו מס' כלל על גי"ה וזה הי' קו' הש"ס דלמא מה דלא נשנה בסיני לב"נ ולא לישראל ומשני דליכא מידי וע"כ לישראל נאסר ולא לב"נ וא"כ אי לאו דאמרי' הך כללא לא הי' לוקה לרבנן כלל אגי"ה והיינו דקאמר גי"ה ואליבא דר"י ר"ל דאם גם נאמר כר"י דלבני יעקב נאסר גי"ה מ"מ גם לישראל לאחר מ"ת ע"כ נאסר מדלא נשנה בסיני ולוקה שפיר לרבנן וא"ש הכל:

והנה הרמב"ם כ' דיעקב תיקן גי"ה והק' עלי' הלח"מ הרי קיי"ל כרבנן דלאחרי מ"ת כאמר אלא שכ' במקומו וכ"ת תיקן מעצמו קאמר הרמב"ם ק' מנ"ל הא וכ' דהנה ר"י טעמא קאמר ומה זה שדחו רבנן אל שכ' במקומו וצ"ל דרבנן דר"י מאן נינהו ר"ש דדריש טעמא דקרא ונכתב במקומו להודיע טעם אי' גי"ה וא"כ לדידן דלא קיי"ל בהא כר"ש ע"כ קרא בא להורות דיעקב מעצמו כבר קיבל גי"ה ואח"כ בסיני הסכים הקב"ה על ידו וכ' לא יאכלו:

גמ' שאני נכרי' דלאו בני כיבוש הק' מקן הגאון בח"ס הרי אמרי' פ' השולח נכרי קונה בכיבוש מלחמה וילפי' לה מעמון ומואב טהרו בסיחון ועיי"ש וכבר עוררנו ע"ז בחי' פ' השוחט ונ' דהמדקדק בד' רש"י ימצא יישוב לקו' זאת דהנה ענין יפ"ת היינו היתר הבא מכח אי' דהיינו דברה תורה נגד יצה"ר ואמנם למה לא אסרה תורה טפי כל ענין הכיבוש דלא ליתי לידי אי' וצ"ל דכיבוש דישראל לעע"ז היא מצוה רבה וכדאי היא להביא גוי' לאמונת הייחוד ולא רצה תורה להתיר אי' זה ותדע דלא איירי קרא אלא כי תצא על אויביך דהיינו לכבוש לאפוקי אם הולך מלך ישראל לעזור למלך גוי ואמנם בגוי דלא נצטוו ואין נדנוד מצוה בכבישתן מהי"ת נתיר אי' מפני' וז"ש דעכו"ם לאו בני כיבוש נינהו וכ' רש"י דאף לישראל לא היתר יפ"ת כ"א ע"י כיבוש כלומר דמשום מצות כיבוש התירה תורה יפ"ת: והרי גזל פחות משוה פרוטה הק' הלח"מ ריש ה' גזילה למ"ש הרמב"ם ה' גזילה שם דאף פחות משוה פרוטה איכא אי' דאורייי' מאי מק' הש"ס

ותי' דמ"מ חמיר לגבי גוי וק' למ"ש הר"מ בה' מלכים דלא נאמרו שיעורין לב"נ אכתי ק' מאבמה"ח ולא שייך תי' הש"ס ולזה כ' דוודאי הא לק"מ דכשם דחזי' דב"נ אזהרתו זו מיתתו וישראל אינו אלא לוקה ה"נ גלה לנו הש"י בסיני דפחות מכשיעור לישראל נהי דאי' במקומו עומד מ"מ מלקה לא לקי אמנם בגזל פחות משו"פ אינו הל"מ כ"א כמ"ש רש"י לעיל נ"ז ע"א דמדליכא השבה בפחות משו"פ גם לאו דלא תגזול לא קאי אפחות משו"פ וא"כ שפיר מק' נהי דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי אמאי נימא דבישראל לא קאי לאו דלא תגזול אפחות משוה פרוטה ובנכרי נימא דלא תגזול פי' אפי' פחות מש"פ וע"ז תי' הש"ס זיל בתר טעמא ישראל דמחול פחות משו"פ לא תגזול קאי אפרוטה דווקא ככרי דלא מחיל אין חילוק ואף דגם נכרי מישראל חייב בפחות משו"פ כבר תי' זה הש"ס לעיל ב"ז עיי"ש:

תוס' ד"ה והכי פו"ר נ' דהא גופי' דמאן דמצווה אפו"ר מצווה שלא להשחית זרע אפי' שחי' דמקמי דהאי קרא דאתם פרו כ' שופך דם וגו' כי בצלם אלקים וגו' ודרשי' ביבמו' כל שאינו עוסק בפו"ר כאלו שופך דם וממעט הדמות ונ' דאינו ר"ל אינו עוסק בשב וא"ת כ"א במשחית זרעו כמעשה אונן נמצא דמה"ט הוצרך הש"ס להביא ההוא קרא ולא קרא דאדם ומיושב קו' רש"א וגם מה שהק' דההוא קרא ל"ל ההוא קרא הוצרך (וע' במ"ל שנתקשה מנ"ל דב"נ מצווה אהשחית זרע) אהשחתת זרע ולאחר א"ת אין גוי נענכש עלי' דלא כשני בסיני:

גם מה שהק' למה לא ק' לתוס' ביבמות מההוא קרא דכ' בל' רבי' כ' דל"ק דלנח וג' בני' כאמר ואתם פרו וגו' משא"כ באדם שנאמר לאדם וחוה שפיר יל"ד מדכ' ל' רבי' ולא מנח ע"ש:

ובענין קו' רש"ל מדוע לא הק' תוס' ממילה על תי' ראשון של רש"ל ק' מ"ט לא הוה עשה ועל תי' רש"א ק' דאכתי ארש"י ק' והמחוור כתי' ב' של רש"ל:

ומ"מ אד' תוס' שלא הקשו יע"ל דמילה בגוי אפי' גוי מהול פסול וע"כ משום דלאו בני מילה נינהו כדאמרי' פ' אין מעמידין:

ולד' רש"א יש להוסיף דלאדם שהי' ת"י ק' לש"ס דוודאי גם המק' ידע דשאר ב"כ לא נצטוו ואמנם מרש"י מ' דאכולהו ב"נ מק' דאל"כ אין זה ענין אז' מצות:

ע"ד קו' פענח רזא ברש"א תי' על נכון בס' לחם יהודה בה' מלכי' עיי"ש וש"י וכ"כ שם מרגנותא על מ"ש הרמב"ם מויתן לך ברכת אברהם:

ויש לי לדקדק דמ"ש הרמב"ם הואיל ונתערבו כלן חייבי' הרי הרמב"ם ס"ל ס' דאוריי' מה"ת לקולא ורק מדרבנן ואטו עכו"ם אדרבנן נצטוו ויותר ק' שכ' הכ"מ דטעמא דאי'

משום דאז מצות דווקא נהרגין אטו (קו' זו הק' במל"מ שם) מס' דין להם ליהרג וי"ל דד' הכ"מ דהר"מ כ' זה אפי' אוודאי בני קטורה ע' בל"י למה הביא הרמב"ם קרא אחרינא ומ"מ י"ל דד' רש"י דמאחר דעמד סנחרב ובלבל כל האומות ע"כ בזה"ז כי היכי דלענין אי' עמוני וכו' אזלי' בתר רובא ה"כ מטעם רובא פטורי ממילה וע"כ דלא מק' כ"א אאברהם עצמו ולא מבכי קטורה בזה"ז:

והנה במ"ל הק' להרמב"ם דבני קטורה נצטוו על המילה מדוע אינו נהנה למולי לא יהא אסור בבני קטורה ולק"מ דהכי בהדי' קאמר התם בנדרי' שאין הערלה קרוי' כ"א ע"ש הע"א:

והנה מ"ש שם בשם יפ"ת על הא' דיוסף אמר למצרי' למול משום דהוה ס"ל כהמק' דגם ב"נ נצטוו על המילה צ"ע דאטו לא ידע יוסף שא"ל הקב"ה לאברהם אתה וזרעך אחריך ומצרים אינם קרוים זרע אברהם דהרי מבני חם הם והמק' הוא דטעי והש"ס דלא תי' כן משום דיק' בני עשו ליחייבו וכ': ובכוונת יוסף רגיל אכי לפ' או למעטם מזמה ע"י הכחשת אבר התאוה וכמ"ש הרמב"ם בטעם המילה ולפרעה הי' אומר כי בשנת הרעב יצטרך זה או שלא ישתכח המילה מאחי' ממשפחתו ויש לכוין זה במה שת"א לא ידע את יוסף דלא מקיים גזירת יוסף דר"ל שביטל המילה ועי"ז נשתכח באמת בישראל עד שבא משה ומל אותם קודם יציאתם אבל כ"ז שמלו לא הי' הגלות מתגבר עלי': והנה במ"ל נסתפק אם בני קטורה חייבי' מיתה אמילה תוך ח' וצ"ע הא בישראל האב אינו חייב אם לא על הבן כלל ולמה יהא בב"נ חייב מיתה אמילה תוך ח' וצ"ע הא בישראל האב אינו חייב אם לא על הבן כלל ולמה יהא בב"נ חייב מיתה אמילה תוך ח' וצ"ע:

ולסיים המס' כ' בנבאר ד' ר"י שאמר מאן רשעי' גנבי וק' דהרי קרא בעיר הנדחת קאי אמנם כוונתו דקרא דלמען ישוב ה' מחרון אפו קאי אלא ידבק בידך מאומה מן החרם והנה הנוטל מחרם הוא גנב לשמי' וז"ש מאן רשעי' גנבי והכוונה עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ואם האדם עושה במשפט שחלק לו ה' ית' אזי לא יירא משודד בשלם יבואנו ואם נוטל מן החרם אזי ישלח ה' חרון אפו והיינו כ"ז שהרשעי' העושי' עושר ולא במשפט בעולם חרון אף בעולם ועד"ז כ' לקשר סוף מכלתין בתחלתה דהנה יל"ד מדוע עדיף דיני ממנות מאי' אשת איש וכל אי' שבתורה שנתנה ליחיד לדין דיני ממונות בשלשה ואמנם דבכל דיני ממונות א' מהבע"ד רשע ומביא חרון אף בעולם ואמנם אז"ל במ' ברכות כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו כל עונותיו והטעם כי הבושה נחשבת למיתה כמו שד' רז"ל על המלבין פני חבירו שהוא שופך דמי' דאזיל סומקא ואתא חוורא נמצא כי לזה צריך שלשה כדי שיתבייש המתחייב ברבי' ויתכפר

לו ולא יהי' על ידו חרון אף בעולם והיינו דתנינן משום דכ"ז שהרשעי' בעולם דהיינו גנבי חרון אף בעולם משום הכי דיני ממונות בשלשה:

והנה סיימו רז"ל צדיק בא לעולם רשע בא לעולם הענין דאז"ל במ' נדה דמלאך הממונה על הריון נוטל הטפה לפני הקב"ה ואומר טפה זו מה תהא עלי' טפש או חכם אבל צדיק ורשע לא קאמר אמנם באמת כל חכם עלול להיות צדיק כי הן יראת ה' היא חכמה וכל טפש ראוי להיות רשע אלא שהבחירה ביד שני' ומעתה כשנולד חכם מקוה הש"י ממנו שיהי' צדיק הש"י משפיע בזכותו למוקדם שפע כי מקווה ממנו שיהא בו כדאי ליזון את העולם ואמנם כשנולד טפש ויקווה ממנו להיות רשע הש"י עוצר השפע למען לא יהי' לא לאבותיו ולא לו ולא לדורו הרחבה ללכת אחר יצרם ובשעת סילוקם בהיפך הענין וז"נ כוונת המ"ר פ' תולדות גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו ומפ' המ' גילה אחר גילה ר"ל מיד כשנולד הצדיק יגל אבי' כי טובה באה לעולם ולאח"כ בהגלות צדקתו פשיטא דיגיל והיינו גילה אחר גילה ופי' הטעם אף דבשעת לידה עדן אינו צדיק אמנם חכם מיהת הוה ויולד חכם ג"כ ישמח בו, כן יזכנו ה' בב"א:

בענין אומר מותר מכות ז' ע"ב:

לסיומא דמס' מכות יום מא"מ כ"ב סיון תרכ"ד:

מזיד פשיטא ע' תוס' וכ' רש"א דכוונתם למבלי דעת בתרא והק' דלמא לאו לדרשא כוונתו דאי מבלי דעת דרשי' שמה לא כ' כ"א והוא לא שונא והאי לא אצטריך דכ' בלא איבה ואי מבלי דעת ג"כ לאו לדרשא א"כ כולא קראי מיותרי' ולזה הקדים רש"א דאמבלי דעת בתרא דרשי' והתם הרי כ' יער ושפיר הק' רש"א וע"ז כ' תוס' דהיינו אי ולא שונא מיותר וא"כ צ"ל דכל הפרשה נשני' בשביל דבר שנתחדש אבל באמת י"ל דמולא שונא דרשי' דמתכוין פטור וא"כ כולא פרשה אצטריך ול"ק קו' רש"א אמכם בלא"ה כ' דתוס' לא כ' כן כ"א מתורה למשנה תורה אבל הני תרי קראי תרוויי' במשנה תורה כתיבי חד בואתחנן וחד בשופטי' וכה"ג לא דרשי' הכי: ואמנם כ' דגם להרמב"ם ק' לי' קו' זו של תוס' ומהך קו' דייק לי' להרמב"ם דע"כ הך בר קטלא הוא דקאמר הש"ס אינו ר"ל בר קטלא ביד ב"ד כ"א כיון שבמזיד הרגו רשות ביד הגואל דם להרגו ואם הרגו פטור וא"כ הכי ק' לי' כיון דקרא בתר האי בשגגה כ' והי' לכם למקלט מגואל והאי הרי שרי גואל להרגו ממילא ידעי' דאינו גולה וכ"ת כיון דלא אתרו בי' מנא ידעי' דמזיד הוה בנקל יוכל להיות שהי' רואי' כי בכוונה הרגו ועד דאתרו בי' כבר הי' נהרג וכ"ת ע"א מא"ל וכקו' הראב"ד גם בע"א י"ל דמיירי שראינו כי רדף אחריו להורגו וכמעשה דשמעון בן שטח אלא דלא אתרי בי' כ"א ע"א ומ"מ אנן סהדי אלא שאין דמו מסור לכו ומ"מ הגואל רשות

בידו כה"ג להרגו ומ"מ מיושב בזה אביי ורב חסדא היאיך מפ' למתני' כיון דלית להו אומר מותר מזיד הוא אמנם אנהו ס"ל דקרא להא גופא אצטריך דמזיד בר קטלא הוא וה"ק קרא בשגגה והי' לכם למקלט מגואל אבל:

לא במזיד אפ' בלא התראה ורבא ס"ל דלהכי לא אצטריך בשגגה:

אמנם לד' הריטב"א א"ש טפי דהריטב"א מפ' אומר מותר היינו כסבור בהמה ונמצא אדם נמצא אתה אומר די"ל ע"ד הריטב"א דאביי לא קאמר כ"א אי אומר מותר הרי אנוס הוא ר"ל אם אתה רוצה למעט אומר מותר מבשגגה מסתבר טפי דאנוס ולא מזיד אבל לעולם ס"ל לאביי דאומר מותר שוגג הוא ולקמן דקאמר רב חסדא אומר מותר אנוס הוא היינו אומר מותר כי האי דכסבור בהמה ונמצא אדם ורבא י"ל דאומר מותר כי האי באמת לאו אבשגגה יליף לי' כ"א דהוה בכלל מתכוין ואפשר דמסברא יליף לי' והנה פליגי ר"ח ורבא לקמן בהא רבא דדריש מבשגגה אומר מותר וע"ז קאי והי' לכם למקלט מגואל ור"ל דבאומר מותר לא יהי מקלט מגואל וע"ז קאמר קרא והי' לכם למקלט ודרשי' לכם ולא לגרי' ור"ל דמלכם ממעטי' רק דגואל רשאי להרוג אומר מותר שבגרי' גם לב"ד ניתנו להורגו ור"ח דלא ממעט בשגגה אומר מותר וע"כ קרוב למזיד ממעט ואשמעי' דדרך עליי' מקרי קרוב למזיד ואהא קאי והי' לכם למקלט מגואל והנה תוס' כ' בזה בסנהדרין דהכא גרסי' רבה ואף דדברי' צ"ע שכ' מדמביא אביי בתרא וכי לא מצינו דאביי הי' מק' לרבא היכי דפליגי להדי' הוא דאתמר אביי קמה רבא אבל לא בנידון כה"ג ומ"מ תי' מסתבר מחמת קו' וא"כ גם רבה ס"ל כרבא דלקמן דבשגגה ממעט אומר מותר וממילא ידעי' דאומר מותר גר תושב נהרג דעלה קאי והי' לכם למקלט משא"כ כסבור דשהוא בהמה דאולי גם רבה דהכא חולק בזה על רבא א"נ יליף לי' בכלל מתכוין ומ"מ לא כ' בהדי' והי' לכם למקלט ומשו"ה לא הביא הרמב"ם כ"א דאאומר מותר גר תושב נהרג ולא הביא הא דכסבור בהמה ונמצא אדם:

ומ"מ מבואר דכולי' דרשא דלכם ולא לגרי' הכי קאמר משום דבישראל ל"ש בהני דקרובי' למזיד מקלט מגואל וגר תושב בב"ד נהרג וש"מ עכ"פ דקרוב למזיד רשות ביד הגואל להרגו ומכ"ש מזיד עצמו וא"ש ד' הרמב"ם: תוס' ד"ה פרט לאומר מותר י"ל דרבא גופא כבר יישב זה במ"ש האומר מותר ומאי האומר מותר אלא ר"ל דוודאי איכא אומר מותר דהוה שוגג דהיינו תינוק שנשבה אבל אנן לא כה"ג מוקמי' בריייתא כ"א במי שאומר רציחה זו מותרת ובדין הוא טועה כגון הני דניתנו להצילן בנפשן וכה"ג הוה קרוב למזיד דהו"ל למידק בדינא:

ומ"מ י"ל ע"ד תוס' למה לא עלה ע"ד לחלק בכך ותו מאי אהני בתי' עכ"פ אי הוה בכלל שגגה גבי שבת היאיך ממעט לי' רבא מבשגגה וצ"ל דבאמת ידעי' לחלק אלא דק' להו עכ"פ האיך ממעט לי' רבא לאומר מותר משגגה כיון דגבי שבת בכלל בשגגה הוה וע"ז תי' דוודאי סתם אומר מותר בכלל בשגגה הוה והכא מדאיכא קרא יתירא ע"כ ממעטי' מני' אומר מותר כי האי דאמרן:

ומ"מ לד' אביי לא תי' כלום דס"ל אנוס הוא ולמה בשבת הוא בכלל שגגה ואאביי י"ל כמ"ש דאי קאמר ולעולם הוה בכלל שגגה אמנם אר"ח לקמן ק' וצ"ל דגם ר"ח לא קאמר דאומר מותר א"א למעט מבשגגה וכקו' אביי וא"כ לא קאי לכם ולא לגרי' שוב אאומר מותר וכמ"ש:

בענין שבט א' אקרי קהל הוריות ה' ע"ב לסיומא דמס' הוריות ר"ח אייר תרכ"ד:

הנה הלח"מ פי"ב מה' שגגות הק' על הרמב"ם ב' קו' הא' למה פסק דאפי' בהוראת ב"ד הגדול בעי' דווקא שיהא אותו השבט רוב הקהל ותו למה שביק קרא דמסקנא והיית לקהל עמים והביא קרא דיהושפט ונ' דהנה רש"י פי' אהא דאמרי' י"א לא אקרי קהל והרי יהודה ובנימין ע"כ אקרי קהל מקרא דיהושפט נמצא דאי לאו קרא דיהושפט מקרא דקהל עמי' לא ידעי' מידי והוצרך הרמב"ם ע"כ להביא קרא דיהושפט אא"כ עכ"פ גם קרא דקהל עמי' הו"ל לאתויי והיינו יכולין לפ' דקרא דכ' בתורה קרי בי רב הוא ואמנם זה דוחק ולזה כ' דלכאורה נ"מ בין הני תרי פסוקי דאי מקרא דיהושפט י"ל יהודה שהי' כבר בימי דוד רוב ישראל כדמצינו בענין יואב שהי' כל ישראל חלוצי צבא ח' מאות אלף ויהודה לבד ה' מאות וא"כ דומיא דהכ' אקרי קהל אבל מקרא דקהל עמי' מוכח אפי' בנימן ג"כ אקרי קהל נמצא דהרמב"ם שפסק דדווקא אם השבט רוב הקהל דינא הכי בכיוון לא הביא כ"א קרא דיהושפט דלא ליטעי מבנימן אלא דא"כ אדרבא ק' טובא הרי עכ"פ באמת גם בנימן אקרי קהל ולזה כ' דיל"ד מדוע הפסיק הש"ס לעיל כדיליף מקרא דיהושפט בדרשא מאי החדשה וכי מה ענין זה לכאן א"וו דרמז הש"ס דמהא דאקרי קהל לחוד לא מצינו למילף כ"א היכא דלדרשה אתא והיינו דהתם גזר יהושפט ט"י אל יכנס במחנה לוי' וזה הי' כח בידו לגזור משום שהי' עומד בקהל יהודה ש"מ דשבט יהודה אקרי קהל כמו כל ישראל ואמנם קרא דבנימן לא הוה כ"א גילוי מלתא בעלמא דמצינו שם קהל על שבט א' אבל לא לדינא ולדינא רק מקהל יהודה ילפי' ודומיא דיהודה שהוא רוב ישראל ילפי' לא זולת:

אמנם כשאני לעצמי נ' לי לפ' ד' הרמב"ם ע"ד אחר דיל"ד בד' הרמב"ם כיון שהביא דשבט א' אם הוא רוב הקהל דינא הכי למה לו להביא בתחלה כלל דמיעוט שבטי אם

הם רוב ישראל דינא הכי פשיטא ותו למה בתחלה הביא הל' רוב ישראל ולבסוף בשבט א' נקט רוב הקהל א"וו נ' דאין כוונת הרמב"ם כלל שיהא אותו השבט רוב ישראל אלא מאחר שכ' דשבט א' אקרי קהל קאמר אח"כ דבשבט א' בעי' רוב הקהל ר"ל רוב אותו השבט נמצא דתלתא דיני' נקט הרמב"ם רוב שבטי' ורוב ישראל ומיעוט שבטים ר"ל אפי' לא הי' מכל שבט רוב אותו שבט ורוב שבט א' וזה וודאי מבואר דגם לר"י א"נ שבט א' אקרי קהל דמ"מ רוב שבט מיהת בעי' כי היכי דלמ"ד כל ישראל אקרי קהל דווקא דבעי' רוב ישראל וא"ש הכל בע"ה וכן דייק ג"כ לשונו בפי' המשנה עיי"ש:

מה שהק' בתוס' למה לא נקט קרא דגוי וקהל גוים כ' דלמ"ש רש"י בחומש פ' ויחי לק"מ דאדרבא גוי קאי אבנימין וקהל גוים קאי אמנשה ואפרים וא"כ בנימין גוי אקרי קהל לא אקרי אבל יעקב שינה הל' ואמר קהל עמי' פי' רש"י קהל ועמי' וא"כ קמ"ל יעקב דגוי וקהל חדא הוא ושפיר מהתם אצטריך לאתויי:

בעזר רוכב שמים, נתחיל לבאר פ' שבועות שתים, בענין מחפים בשבועה: תוס' ד"ה איסור איסר עי' רש"א דלמה לר"ת יחלוק אביי על רבא וכ' דאביי ס"ל דתנא לא מיירי בנדר כלל:

ומה שהקשה עוד רש"א מקרא וקמו כל נדרי נ' דבשלמא בקרא דמבטא כיון דכ' אשר אסרה מבטא ל"ל ש"מ לאיסור באפי נפשי' משא"כ בקרא דוקמו דאין כאן ייתור:

והנה מה דדייק רש"י בד' אביי קרבן ומלקות נ' דבא ליישב הקו' בתוס' מואזדו לטעמייהו לזה רמז רש"י דלאביי לא נסתפק תכא כ"א לענין קרבן ומלקות ואביי לענין איסור קמיירי ולרבא באמת לפי"ז לגמרי שרי: והנה מ"ש הר"ן לחלק בין גופי' מוחלק ליומא מוחלק היינו דבגופא כל א' בחבירו הוא דאיקנו ולא באידך ולזה כמוך דווקא קאמר משא"כ בימי' ל"ש זה:

בנדרים דף י"ב בהיתירא קמתפיס יל"ד הרי אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומהי"ת נימא בהיתירא קמתפיס ואמנם בד' הר"ן הי' נ' ליישב דבאמת גם לאחר זריקה לאו היתר הוא כ"א דהוה דבר האסור ומעתה הא דקרי לי' היתירא היינו לענין התפסה ואיהו דלא ידע מזה הוה מתפיס בגווה ולעולם לא הוציא דבריו לבטלה אא"כ לא פשיט הש"ס מידי מדשמואל דקאמר והוא שנדור וקאי דהתם אי בהיתירא מתפיס א"כ וודאי הוציא דבריו לבטלה וכה"ג לא אמרי' וצ"ל דלפום הך פשטותא מיירי בדשאל לי' ואמר דבהיתר התפיס ומ"מ מיבעיא לן אי מהמנינן או לא ואמנם במס' נזיר דף כ"ב ע"ב גבי הא דבעי הש"ס לפשט דרמי בר חמא קאמר הש"ס בהדי' הך סברא שכ' ואפשר דה"ט דהרמב"ם

אף דפסק לחומרא בעיקרו קמתפיס מ"מ הביא הך ברייתא כפשטא ותמה עליו הלח"מ דמ' לי' לפום סוגי' דנזיר אין זה ענין כלל לכאן:

ומ"מ בעיקר ד' הרמב"ם מבכור נ' דהרמב"ם דייק למלתא מדקאמר הש"ס אי לפני זריקת דמי' פשיטא וק' הא הו"ל דבר האסור ולכאורה צריך לדחוק דפשיטא לי' להש"ס כר' דבעי' שיקדישו וזה דוחק דאטו דר' דכ"ע היא א"וו הן אמת שהתורה נתנה לבכור קדושה ואמנם בכל זאת אם רצה הכהן מניחו רועה עד שיסתאב ונמצא דבשעה שהביאו לקרבן באותה שעה שפיר הו"ל נדר אבל כ"ז קודם זריקת דמי' משא"כ לאחר זריקה גרע משאר קרבן דבשלמא בשאר קרבן אי בעיקרו קמתפיס עיקרו דבר הנדור משא"כ כאן בבכור אי נימא נמי בעיקרו קמתפיס עיקר בכור דבר האסור הוא:

גמ' וכי הא דאמר ר' טובי כ' דר"ל דמשכחת לה דמפריש בלישה משום דלא בעי לאטרוחי ולמיפא מ' חלות:

עו"ש פ' שבועות שתים:

כי את' ר' דימי הנה הרמב"ם פסק בין אוכל בין אכלתי הכל אזהרת' מלא תשבעו ועי' בלח"מ שם ולי נ' דהרמב"ם פסק כר' דימי וס"ל כמ"ש תוס' דע"כ בשבועה איכא ג"כ בל יחל וא"כ האי לא תשבעו אף לא תשבעו קאמר וא"כ ה"ה לא תשא אף לא תשא קאמר והיינו דאמרי' שוא ושקר א' הן כלומר דשני' אזהרתן מלא תשא והש"ס דלא משני הכי הוה סבר דדווקא קאמר ולמסקנא דקיי"ל בנדרי' בשבועות איכא בל יחל כמ"ש תוס' ממילא מיושב קו' הש"ס:

והנה עיקר מילתא דרב דימי הי' כ' לכאורה דס"ל דוודאי בלא אוכל דהיינו לאסור אסר איכא בל יחל אבל באוכל ליכא בל יחל כ"א לא תשבעו וממילא אמרי' דגם בלא אוכל איכא לא תשבעו ורבין ס"ל כיון דאמר קרא להרע או להיטיב שני' בכלל בל יחל:

תוס' ד"ה חוץ קמא דגבי חסמה עביד מעשה כ' כוונתם כיון דאחשבי' תורה להך מניעת אכילה למעשה כי נמי חסמה בקול מעשה הוה:

בענין פלוגתא דר"ע ורבנן:

מתני' תוס' ד"ה היכן מצינו יל"ד דלכאורה קו' תוס' היינו קו' הש"ס לקמן והרי מפרש וכ' דק' להו לתוס' אמאי לא מקשי הש"ס בל"ז אדרבנן מ"ט לא אמרו סתם כופ' כיון דבשבועה משכחת אכילה בכ"ש וממתין עד לבתר דפריך מנמלה ולזה כ' דבל"ז מ' ליה לש"ס טעמא דרבנן דאמרי' דעתו אסתם אכילות שבתוכה אמנם לבתר דמסיק דגם בתורה משכחנא אכילות פחות מכזית וחזי' דשייך לשון אכילה בפחות מכזית בשבועה משו"ה פריך והרי מפ' ומשני לעולם ל"ש ל' אכילה כ"א אברי' או אכזית:

והנה המ"ל דייק מד' תוס' אלו אד' הרא"מ שכ' דר' אכילה בתורה הוה כ"ש והנה תוכן דבריו מרומז ברש"י לקמן ד"ה קמ"ל דאמרי' דאין אדם אוסר ההיתר על עצמו יותר ממה שאסרה תורה האיסור עליו:

והנה לכאורה לר"ל דס"ל ח"ש מותר מן התורה ע"כ ג"כ ס"ל דאכילה היינו כ"ש דאס"ד כזית ל"ל הל"מ בשלמא לר' יוחנן דדריש כל אח"ש איצטרך הל"מ דלא ללקי אלא וודאי לר"ל כהרא"מ ס"ל ואמנם י"ל דלר"ל לעולם אכילה היינו כזית אמנם ר"ל ס"ל כר' אבוהו דבכלל אכילה הוה ג"כ הנאה וכ"ש הנאה מיהא הוה וס"ד דאף דפרט הכ' הנאה מותרו' היינו הנאה שלא כדרך אכילה אבל כדרך אכילה אסורה ולוקין עליו לזה איצטרך הל"מ ולעולם אכילה עצמה בכזית:

רש"י ותוס' ד"ה מדבר הנה תוס' מיאנו בדברי רש"י דלכאור' כיון דס"ל לרבנן דלא אסר על עצמו ח"ש א"כ אין כאן ביטול דיבור כלל וד' רש"י נ' דס"ל כהרמב"ם דלכ"ע ח"ש אסור וא"כ ממילא אסר עצמו בכ"ש והו"ל בכלל ביטול דיבורו וד' רבנן דלעולם הוא לא אסר עצמו אלא דאנן אסרי' עליו מטעם חזי לאצטרופי אבל ביטול דיבורו אין כאן:

והנה ד' הטור דגם בלא אוכלנה שייך ח"ש אסור והכריח המ"ל דאין כן ד' הרשב"א מדס"ל דאין שבועה חלה על ח"ש ואי כהטור הרי בהדי' קאמר הש"ס דשלא אוכל חל על שלא אוכלנה ולי נ' דהתם טעמא אחרינא דאם נאכל מהככר דבר מיעוט שוב לא שייך חזי לאצטרופי וממילא חל שלא אוכל:

גמ' איבעיא להו יל"ד מהי"ת נימא ר"ע כ"ש למכות ס"ל וכ' לכאורה הטעם דמ' להש"ס דאי לאו דאכילות שבתורה לר"ע כ"ש וודאי מסתבר דדעתי' אאכילות שבתורה:

א"נ כי היכי דלא תק' והכי מגדף לקמן דאי ר"ע כ"ש למכות ס"ל א"כ האי היכן מצינו לדברי' קאמר לה וא"כ ל"ק ממגדף:

אמנם ד' תוס' כ' בע"א במ"ש מח"ש ל' יוחנן כ' דס"ל דספיקא דהש"ס משום דכ"ע דריש כל בפסחים וא"כ כר"י עכ"פ סבר מי נימא דס"ל עדיפא מדר"י דגם מלקות חייב אח"ש או לא ולזה הציעו תוס' דר"י וודאי לא כר"ש וכיוונו לסוף פרק גיד הנשה דס"ל לר"י הרי נהנה גרונו בכזית: תוס' ד"ה ולא אמרו כ' דלא ניחא להו במ"ש רש"י דיש להקשות על דבריו אמאי איצטרך הש"ס למימר להודיעך כחו דרבנן הרי גם להודיעך כחו דר"ע הוה דהכא חייב קרבן אכ"ש ולזה כ' תוס' דרך אחר דלפ"ז אין כאן רבותא כלל כיון דהאי קרבן אמלקות קאתי:

ולולי דברי הייתי אומר דבאמת גם פה לר"ע אין כאן קרבן ואפי' במפ' דהל"מ הוה דאפחות מכזית ליכא קרבן אמנם כ"ז לר"ע אבל לד' דרבנן דלית להו הך הל"מ אקרבן א"כ אמפ' ע"כ חייב קרבן א"כ גם בסתם יהא חייב קרבן:

רש"י ד"ה לצרף כזית מפת ויין נ' כוונתו דאי מיין לחוד לא הוה מק' הש"ס דלמא ר"ע בתערובות מודה דבעינן כזית בכא"פ אלא וודאי פשיטא להש"ס דמפת ויין קאמר והטעם דאל"כ הו"ל לשער הפת כמה הוא אלא ע"כ כמ"ש:

תוס' ד"ה ל"ש וי"ל דבאמת הכי קמק' הש"ס וכ"ת דש"ה בנזיר דגלי קרא גם שבועה נילף מנזיר דתרווייהו איתנהו בשאלה:

והנה מכאן מק' העולם על רבינו יקר בתוס' פ' השוכר את הפועל שכ' דגם ר"ש מודה בכ"ש ע"י תערובות וא"כ לא מק' הש"ס מידי ותי' הגאון מהו' משולם טוסאניץ ז"ל דש"ה דשרה בו פתו א"כ אחשבי':

ולי תי' זה צ"ע נהי דבהדי פת אחשבי' בפ"ע לא אחשבי' וי"ל דמודה שוב ר"ש ולי נ' לתרץ דהכי קמק' הש"ס אכתי אי ר"ע בכל התורה כר"ש כיון דבנזיר אייתר קרא למה נפיק לי' להיתר מצטרף לאיסור ולא נפיק טפי לכ"ש ע"י תערובות דמסתבר טפי:

שקצים ורמשים חייב כ' רש"י קרבן נ' כוונתו דלכאורה הוה מ' דמלקות קאמר מדפריך הש"ס מושבע ועומד ואין איסור חל על אי' ואס"ד דגם קרבן חייב הו"ל אי' מוסיף א"וו פטור מקרבן לזה כ' רש"י דלא היא דבאמת חייב קרבן וקו' הש"ס היא דאין שבועה חלה על מצוה:

טעם ר"ש לכאורה דס"ל אפי' באי' חמור אין אי' חל על אי' ואמנם אפשר לומר כיון דעיקר שבועה למזיד ומלקות ולהכי לא חיילא א"כ קרבן בשוגג ממילא ליתא:

ור"ל אמר לכאורה מהויה זו יש להוכיח כהרשב"א דלעיל דגם אח"ש לא חיילא שבועה דעד"ז ר"י מה"ט לא מצי לתרוצי כר"ל ומ"מ אליבא דר"ע מהי"ת דפליגי ושפיר מייתי' הש"ס ראי' משא"כ אי ס"ד דגם לר"י חלה שבועה אח"ש ומ"מ לא מפ' מתני' כנ"ל א"כ מאי ראי' מייתי הש"ס כיון דכ"י ורב ושמואל פליגי אר"ל אלא ש"מ כהרשב"א:

גמ' ברי' שאני כ' הכוונה כיון דאסרה תורה שקצי ויש מהם שיש בא' כזית ויש בב' ויש בי' לא נתנה תורה דברי' לשיעורין דמהני לא יאכל כלל ומהני דווקא לא יאכל א"וו ברי' שאני:

קונמות כוונפ' דמי ע' רש"י ולי כ' עד"ז כיון דלא מדכר אכילה א"כ גם הנאה בכלל והנאה וודאי הוה גם בכ"ש:

תוס' ד"ה והכי מגדף הנה למ"ש רש"י דרק מר"ע מק' הדרה קו' תוס' לדוכתא כמו דבאמת גם בשבועות לא מייתי רק קרבן עולה ויורד א"כ טפי הו"ל להקש' משבועת העדות אליבא דכ"ע ולי נ' כיון דעיקר שבועת העדות מושבע מפי אחרי' ואפי' אמן לא בעי' א"כ ל"ש מדבר בהדה:

עו"ש בפלוגת' דר"ע ורבנן:

תוס' ד"ה והרי הקדש נ' לתרץ דמשכחת לה שפיר בלא מעשה שהי' משוי שלו מונח על בהמתו והקדישה ולא נטלו ממנו ושפיר הו"ל בלא מעשה אם נהנה בפרוטה:

תוס' ד"ה אבל בקונמות נ' לתרץ דבשלמא אם גם בהקדש הוא לאו בל יחל שפיר משא"כ באמת דווקא בקונם איכא בל יחל א"כ הא דבעי' שיאמר כהקדש רק גזיה"כ הוא לאפוקי כנבלה כרשי ולעולם אין ענינו להקדש כלל: אבל בעפר ע' ברמב"ם שכ' מפ' דבר זה ולא אמר היום ולכאורה הי' נ' דה"ט דלרש"י ע"כ צ"ל תיבת היום דאל"כ הו"ל שבועת שוא ולכך ניחא לי' להרמב"ם טפי לומר דמיירי בדבר זה אמנם באמת העתיק הרמב"ם בשלא אוכל היום וא"כ ג"כ בכ"ש הו"ל לפ' כן וכ' ד' כברי' דמי לא מ' הכי: ואמנם הי' צל"ע כיון דבשלא אוכל אינו לוקה על פחות מכזית לדידן דקיי"ל כרבנן אמאי פסק הרמב"ם שבועה שלא אוכל ז' ימים הו"ל שבועות שוא הרי יכול לאכול פחות מכשיעור מאכילת פרס לאכילת פרס וכמה שני' יכול לכאורה לחיות כה"ג וצ"ע:

שלא אטעום הוסיף הרמב"ם כלום ורמז הלח"מ דל' הש"ס ק' לפי"ז וכ' דל' הרמב"ם דשלא אטעום מיירי בהיום וכלום לאפוקי דבר זה ומ"מ שפיר ס"ד דכדאמרי אינשי נמצא בלא אטעום להרמב"ם כב"ש לרש"י:

רש"י ד"ה מתוך שחלוק לחטאות ע' מ"ל וסוף דבריו דגם באומר שתיהן הו"ל מיתור לשון כ' כוונתו דשתי' לא מ' מידי וצ"ל שתיהן אלו וא"כ נימא חלו לחוד וממילא הוה שתיהן ייתור לשון:

והנה המ"ל הק' אד' הראב"ד דגם בקונמות צ"ל שתיהן דווקא הרי קדשי בדק הבית וקדשי מזבח ג"כ מצרפי וכ' דלדידן דקיי"ל אין מעילה בקונמות ודווקא מלקות איכא לק"מ דלענין אמת שפיר כ' רש"י מ"ש:

תוס' ד"ה הלוך ע' מ"ל בשם הרמב"ן בזה וצ"ל דכוונת תוס' ג"כ לענין שבועה דווקא:

בענין עפר וחרצן:

נ' דאיבעת רבא בעפר הי' עד"ז דהנה הרמב"ם הובא במ"ל נחלק עם שאר מפ' בענין פי' אכילה להרא"מ אכילת:

עצמה כ"ש אלא דהל"מ דבעי' כזית והנה הל"מ דבעפר לאו אכילה הוא וכיון דאיהו אמר שלא אוכל עפר לא איכוין לאכילה דאוריית' וא"כ ה"ה כ"ש במ' משא"כ לד' שאר מפ' ל' אכילה עצמה כזית אלא משום דמרבי' מכל ח"ש איצטרך הל"מ וא"כ ג"כ בעפר בעינן כזית אמנם המק' לקמן דבעי' למפשט מנבלה לעפר מ' לי' דאיבעיא דרבא הוה אי נימא דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וא"כ וודאי אכ"ש עפר הוא דנשבע דרגילין ומצויין לאכול ולא אכזית וא"כ גם בנבילה מסתבר דאכ"ש כשבע דכזית מושבע ועומד הוא והש"ס דחי דלאו היינו בעיא דרבא כ"א ע"ד שאמרנו:

והנה לגי' הראשונים דגר' ברבא שאוכל ואכל עפר נחלקו הר"ן והרא"ש בטעמי' דרבא דהרא"ש כ' הטעם משום דכיון דאכלי' אחשבי' והר"ן כ' כי מעיקר' דעתו על כל מה שיאכל ולכאורה כ"מ אם אכל עפר שלא מדעת שלא ידע שהוא עפר דאחשבי' לא שייך כאן וא"כ לא קיים שבועתו משא"כ להר"ן דעכ"פ בכלל כל מה שיאכל הוא:

ואמנם ראיתי ברמב"ם דס"ל כד' הרא"ש ונ"מ אחרת שכ' ואם אכל עפר ואח"כ נשבע שלא אכלתי חייב דכיון דאכל אחשבי' משא"כ להר"ן כה"ג מסתבר דאדרבה כיון דנשבע אח"כ שלא אכלתי וודאי עפר לא אחשבי' לאכילה: תוס' ד"ה אהיתרא משתבע לאו מושבע ועומד כ' כוונת דברי' דטעמא דר"י משום חזי לאיצטרופי וא"כ לא הוה כ"א סברא בעלמא ואסברא לא נוכל לסמוך לדחות שבועתו ואמנם בתי' ב' ס"ל דעיקר טעמא דר"י משום כל וא"כ הוה דאוריית' ממש ואין שבועה חלה:

ועד"ז אפשר ליישב אמאי נקט רב אשי נזיר בחרצן דווקא משום דבעי למנקט איבעי' גם לר' יוחנן ומ' לי' דעיקר טעמא דר' יוחנן משום כל אמנם נזיר וכה"ג דהוה אי' מעצמו ואינה דומה לחלב דהוה אי' הבא מאליו לא הוה טעמא כ"א משום חזי לאיצטרופי ושפיר חלה שבועה והש"ס דפשיט מר"ל שפיר פשיט מנבילה לר"ל לנזיר לר' יוחנן:

והנה הכ"מ כ' ליישב להרמב"ם דפסק בנזיר וחרצן לקולא משום דבנזיר אין חילוק בין בעין לתערובות והל"מ הניח דברי' בצ"ע ואפשר כוונת הכ"מ כיון דאפי' בעין אסרה תורה חרצן לנזיר אחשבה תורה לגבי נזיר לאכילה וא"כ דינו בכ"ג בכזית:

לכאורה ה"מ תוס' להביא מפ' גי"ה דרב אשי כר' יוחנן דאמר למר בר רב אשי האמר ר"י ואפשר דדלמא מצדד התם:

בענין שתיה בכלל אכילה:

רש"י במתני' אע"ג הנה ל' אע"ג יל"ד קצת וכ' כוונת ד' רש"י דהנה תנא דידן לא אשמועי' כלל דשתיה חייב למימר דשתי' בכלל אכילה והיינו משום דסברא הוא ואמנם כן הי' אפשר לומר דדוקא סברא הוא דהוה אבל ל' דקרא אכילה רק אכילה מ' וא"כ הנשבע

שלא אוכל נשבע שתי שבועות שבועה דאוריי' אאכילה ושבועה בל' בני אדם גם אשתי' והו"ל באומר לא אוכל ולא אשתה דחייב שתים קמ"ל תנא דלא הוא דגם בל' דקרא שתיי' בכלל אכילה ושפיר אינו חייב אלא א' וז"ש רש"י אף דשתיי' בכלל אכילה ס"ל בל' בני אדם מ"מ אינו חייב אלא א' דגם בל' דקרא הכי הוה:

ואמנם בענין לפיכך שכ' הרמב"ם ורצה הלח"מ ליישב דר"ל אי' איכא לא זכיתי להבין הרי בהדי' כ' הרמב"ם דאי' איכא ולי כ' כוונת הרמב"ם דאפי' אכל בשוגג ושותה במזיד מ"מ אינו חייב אלא א' או קרבן או מלקות כיון דשתה במזיד מקרי אינו שב מידיעתו גם לגבי אכילה ופטור מקרבן אשוגג ולא אמרי' דהוה סבר דאין שתי' בכלל אכילה ואין זה מזיד דלא הוא כ"א אדרבה בל' בני אדם וודאי שתי' בכלל אכילה והיינו לפיכך שכ':

והנה בהך ענייני' לא כ' הרמב"ם שיעור שתיי' עד בסיפ' גבי שלא אשתה כ' דהשיעור רביעית ונ' דברישא היכ' דשתיי' בכלל אכילה מס' לי' להרמב"ם אולי סגי בשיעור אכילה דהיינו כזית וגופו כיצד מברכין גבי ברי' בתוס' והרא"ש ס' כענין זה:

ובמ"ש נסתלק קו' בה"ג בר"ן כיון דאיכא קרא סברא ל"ל ליישב למה השמיט תנא דידן לאשמועי' זה:

רש"י ד"ה אף אנן נמי תנינא אפשר כוונתו דלגבי שבועות דווקא תנינא דהלך אחר ל' בני אדם:

תוס' ד"ה כגון דאמר שלא אשתה שתה תרי זמני ק' תרי זמני ל"ל אפי' בחד זמנא הוה תרי לאוי ואפשר ד' התוס' כיון דשם שבועה חד הוא לא מחייב ב' חטאות אא"כ שתה תרי זמני וצ"ע:

בענין פת חיטין:

יל"ד סיפא שלא אשתה אינו חייב אלא א' ל"ל בשלמא סיפא דסיפא איצטרך למסרהב וכן רישא דרישא דלא נימא דחייב שתים אבל הך ל"ל וכ' דס"ד ברישא דווקא אכל מיני פת אינו חייב אלא א' אבל אפת וקטניו וכיוצא חייב ב' קמ"ל סיפא בכל המינים ודנקט ברישא כה"ג לכאורה משום סיפא דפת פת נקיט הכי אמנם מד' תוס' ד"ה דלמא למדתי דמתני' לא מיירי שאומר היום כמו שמפרשה הרמב"ם כ"א סתם והוא אומר כי כוונתו הי' על פת ולהכי מהימן דלא ליהוי שבועת שוא וז"נ כווכת תוס' לקמן ומ"ש תוס' וכ"מ לקמן היינו במסרהב אף שאינו אומר עמך מהימן כי כוונתו הי' עמך דווקא:

ודלמא לכוס הי' אפשר לפ' לחומרא דגם לכוס הי' אסור אבל הר"ן כ' דבנודר מן המבושל מבואר כרש"א, והנה מדהשמיטו הטור והמחבר למתני' דידן מ' דס"ל כד' הפוסקי' שכ'

הר"ן דאסור הוא בכל גוונא אלא דהש"ס מדקדק דלמא איהו סבר הכי וא"כ אין נ"מ מסוגיין כ"א לענין קרבן ושפיר השמיטו סוגיא זו:
בענין דברים שאינן ראוין כלל:
מתני' ושתה משקין יל"ד דהו"ל למנקט ושלא אשתה ונ' דתנא בא לאשמועי' לא מיבעיא אם אמר בהדיא שלא אשתה וודאי משקין שאינן ראוין לאו בכלל משא"כ כשאמר שלא אוכל דמ"מ שתיי' בכלל משום שתיי' בכלל אכילה וכיון: שכן ס"ד מידי הוא טעמא דשתיי' ג"כ מייתב דעתא וא"כ אפי' שאינה ראוי' כמי קמ"ל:
תוס' ד"ה רישא בסתם הנה וודאי ל"ק להו דלתני בסיפא אינן ראוין דבא לאשמועי' אפי' הזכיר בהדי' נבילות כמי חיילא ואמנם גם ברישא ליתני נבילות ונ' דאי הוה נקט ברישא בהדי' נבילות וא"כ במשקין הוה צריך ג"כ למנקט משקין האסורין ובאמת מיעוט משקין יש במושבע ועומד עליו כדתנן אין סופגין כ"א על היוצא מן הזתי' וכיוצא ואמנם באמת גם אתרומה להקדש חייב ומ"מ לא רצה תנא לכלול משום דס"ד כל משקין בכלל ולא רצה לפרט דס"ד הני ותו לא:
ד"ה בכולל ע' רש"א ולכאורה לר"ל דלית להו כולל הו"מ למימר במפ' וכולל וא"כ ל"ק דיוקא ול דהא ל"ק דאם נימא מפ' וכולל מסתבר טפי לאוקמי בסתם לחוד:
וע' מ"ל מ"ש בזה לר"ל ולר"ע וי"ל בקו' אליבא דר"ע ברישא ע"כ לאו ר"ע היא לר"ל והיינו דקאמר דמוקי לה ככ"ע משא"כ לר"י רישא לאו בכולל ואפי' כר"ע אתיא:
ובאמת ד' תוס' ד"ה דמוקי שכ' דבמפ' לאו ר"ע צריכין ביאור דאולי מפ' בהדי' קתני לה וצ"ל ד' התוס' דלרבנן חסורי מחסרא והוה כאלו בהדי' קתני לה:
וע' רש"ל שכ' וצ"ע כ' כוונתו דלעכין הואיל ומפ' חייב אינו דומה שלא כדרך הנאתן לחצי שיעור דחצי שיעור אי לאו הלל"מ דבעי' כזית הוה שמה אכילה משא"כ שלא כדרך הנאתן לכ"ע לאו אכילה היא ואיהו אכילה קאמר ולא אהני לן הואיל ומפ' חייב ומ"ש רש"א בכוונת רש"ל ע' ע"ל שכ' ליישב קו':
תוס' ד"ה באי' הבא מאיליו ולכאורה כ' כוונת ר"ל אשבועה דווקא דס"ל טעמא דשבועה אינה משום אין אי' חל על אי' כ"א קרא כ' להרע או להטיב וא"כ אף כולל לא מהני וממילא מיושב מימוקדשין:
ד"ה האוכל נבילה לכאורה מאבר מן החי מה שהק' ל"ק כ"א לר"ש דלית לי' אי' מוסיף משא"כ למאן דאית בי' מוסיף לק"מ דאבר מן החי מוסיף הוא לבני נח:
ד"ה אלא הן הכה הב"י יו"ד רל"ח הביא תשו' הר"ן בנשבע לקדש ואח"כ שלא לקדש דחל ע"י כולל ומ' לי' לב"י דאדרבא לקמן דייק לי' הר"ן ולדעתי אינו ענין לדרבא דהתם

לקיים ובד' הר"ן לבטל אלא מהירושלמי שהביא תוס' דייק הר"ן דבשב וא"ת. מהני כולל אפי' לבטל:

ד"ה אלא כדרבא ור"מ מוקי לה בסרוחה אף דלר"מ גם נבילה דמסרחא אסורה מ"מ כ' תוס' שפיר כיון דלר"מ אסורה לא מסתבר דלדידן אפי' בכלל נבילה ליתא:

בסו"ד י"ל דמיירי בתאכי' השוערי' יל"ד לפי"ז מאי פריך הש"ס לקמן אדרבא פשיטא הא טובא קמ"ל דאית' בהן וכ' דהש"ס הק' א"כ רבא לאשמעי' אוכל תאכי' ועכבי' אלא וודאי לענין לאו גופא רבותא קמ"ל:

ומאן דפטר י"ל דטעמא דמאן דמחייב ס"ל כל התורה הותרה אצל פי"נ וא"כ גם אי' נבילה בגברא תליא משום שהוא שכיח דכמה חולים איכא בשוקא דנבלה הותרה להם וא"כ מה לי גברא מה לי חתיכה ומאן דפטר ס"ל דחויי' אצל פי"פ ואי' כדקאי קאי וא"כ אינו ענין:

אכילה א' פי' רש"י כזית א' דלא תימא דהיינו העלם א' דא"כ אין זה ענין לאי' חל על אי':

תוס' ד"ה יש אוכל כ' דק' להו לתוס' ולרש"י בשמעתין קו' הרמב"ם בפי' המשנה בכריתות למה חלב בחלב אינו לוקה משום בב"ח הא אי' הנאה מוסיף הוא ומשו"ה פי' דאי' לאו דווקא אמכם בכריתות ובחולין ק"א כ' רש"י בהדי' דהו"ל מוסיף מ' דס"ל תי' הרמב"ם בפי' המשניות שם דבב"ח שאני משום דהנאה מאכילה נפקא וכיון שאין אי' אכילה חל גם הנאה לא חיילא ואמנם כ' דד' רש"י וסוגיות חלוקות יש ע"כ בזה דתי' הרמב"ם לא שייך כ"א לרב אשי דיליף אי' בב"ח מלא תאכל כל תועבה משא"כ למאן דיליף מלא תבשל ג"פ א"כ מה לי בב"ח מה לי מוקדשין ולדידיה צ"ל דמוקדשין כולל הוא דהוה ולא מוסיף:

תוס' ד"ה שלא אוכל תמרי' וחלב בסו"ד שני' ע"י עצמו וצ"ע אדרבא השתא מושבע מהר סיני חל אע"י עצמו לא כ"ש ונ' די"ל דבשלמא נשבע לקיים מצוה מצוה הוה לזרוזי נפשי' כדדפי' מנשבעתי וגזיה"כ הוה דלא בעי קרבן ומ"מ י"ל דע"י כולל שפיר אף קרבן משא"כ שבועה על שבועה דאפי' מצוה לא הוה גם כולל ס"ד לא מהני:

תוס' ד"ה מיגו י"ל דנותר מ' אפי' נותר בעי"כ וא"כ הו"ל יה"כ קל על חמור דלגבי מזבח אי' יו"הכ ליכא ולא נותר איכא וש"מ כה"ג חל ושפיר פריך:

ובזה יש ליישב דאדר"י לא פריך דר"י דקאי אמתני' ומתני' לא נקט חלב ודם והיינו משום דקל על חמור ולא חל ומשו"ה לא פריך ואמנם רבא קאמר דכל מאן דאית לי' כולל ס"ל דאי' הבא ע"י עצמו חל בכולל ומ' אפי' האי תנא דס"ל קל על חמור ג"כ חל כולל ושפיר מק' מהך מתני' דס"ל הכי משא"כ לר"י האי תכא באמת מחלק בין ע"י עצמו למאליו:

ד"ה אלא כ' דבקו' כ' דחיק היינו האי תי' דלית לי' כולל דמשני במסקנא הוה דוחק ומ"ש בתי' דעדיפא משני היינו דאקו' זו שבועה שלא אחרוש ביו"ט עדיפא משני וממילא איצטריך במסקנא לתי' דחוק והנה הרי"ף לא הביא כ"א ואוקימנא בכולל והשמיט כאן בסתם כאן במפ' מבואר דס"ל כרש"י דלמסקנא בכולל לחוד סגי:

נדר ושבועה במצוה בשבועו' ונדרים:

סוכה שאני עושה נ' ע"ש חג הסוכות תעשה לך:

ומ"מ מבואר ממשנתנו דקונם חל אפי' על דבר שאינו בעולם דאל"כ יעשה לו תפילין חדשים אע"כ ל"ש:

והנה הרמב"ם בהבאתו להירושלמי כ' גבי תפילין כולל שלא יניח בגד שנה או שנתי' ונ' דשנה או שנתי' דנקט למימר דאפ"ה דווקא אם אמר ג"כ שלא אניח בגד הא לא"ה לא אמרינן דהוה כולל מחמת לילה ושבת דאמרי' זמן תפילין קאמר:

תוס' ד"ה חומר בסו"ד ויל"ד הרי גם בנפשי' על חפצא מהני כולל ונזירות כולל הוה וי"ל דלמא מהתם ילפי' והוה א"ש דלא מייתי קרבן אכולל דבנזירות ליכא כ"א מלקות:

ד"ה משא"כ והרב כ' אלחנן מבואר מדבריו דס"ל שבועה בל' נדר מהכי מטעם יד ונדר בל' שבועה לא מהני וק' מ"ט אדרבה ידות בנדרי' כ' וצ"ל דבשלמא שבועה שמזכיר:

ש"ש לא אמרי' דהתם וודאי לעיקר שבועה איכוין משא"כ בנדר מדלא אמר בל' נדר אמרי' התולי קמתהיל:

תוס' ד"ה אינו מ"ש תוס' דגבי אכילה ליכא למיטעי פי' אבל לא אישן דלמא אין תנומה בכלל וק' לר' יוחנן:

והנה הרמב"ם ה' שבועות יישב קו' תוס' דדווקא שלא אוכל כלום הוא דהוה שוא ומתני' לרבנן דמותר לאכול ח"ש בכל אכילת פרס ולמה לא יוכל לחיות אפי' כמה שנים:

ואמנם מה שתמה הכ"מ על הרמב"ם מהירושלמי צ"ע הירושלמי כ' ג' ימי' והרמב"ם כ' ז' ימים:

תוס' ד"ה ושמואל אפשר לומר דליתא לדהבא יל"פ כפשוטו משום דנשבע בל' עבר ודלא נקט אכלתי משום רב דאפי' כה"ג דליתא כלל בהדי' מיחייב: ויש לתמוה על הרא"ש למאי הל' הביא הך דרב ושמואל הנה הרי"ף הביאו משום דבא לפ' דאביי לקמן אבל על הרא"ש יש לתמוה אטו לשמואל ליכא אי' שבועה ומה לנו שוא או שקר ונ' דבאמת גם הטור הביא היכא דחייב קרבן וצ"ל דנ"מ לענין תשובה:

הנה מה שהק' הלח"מ על הרמב"ם גבי יזרוק פלוני צרור דפ' דהוה התראת ס' וא"כ גם בנשבע שלא אוכל ככר זה אם אוכל זה הוה ס' נ' דהתם בד' עצמו תלוי ומדקבל התראה ש"מ דעתו הי' לעבור משא"כ כאן דאין תלוי' בדעתו:

ובזה מיושב ג"כ מלאו הניתק לעשה שהק' הכ"מ:

ונ' מה דנקט הרמב"ם דבר שאינו ברשות' שלא ילך פלוני בסחורה ולא נקט מה דנקט מעיקרא יזרוק צרור משום דבא לאשמועי' רבות' אפי' כה"ג דס"ד כוונתו שימנענו מזה כדרך הסוחרי' וכן באכילת בשר קמ"ל דלא מקרי ברשותו:

תוס' ד"ה מי איתא הכה גם בתי' קמא צ"ל דס"ל להאי תנא דשבת זמן תפילין דאל"כ מ"מ הו"ל כולל:

תוס' ד"ה אמר עולא יש לתרץ דבלא עולא הייתי אומר דידוע בעי' דאל"ה דלמא איהי ג"כ לא ידע משא"כ לעולא דקאמר ג' בני אדם שפיר מק': רש"י ד"ה ידעתי ע' רש"א הכוונה ל"מ אם לאו אדע הכוונה כפשוטו א"כ אין זה בידו אפי' תימא הכוונה ל' אודיע ה"ל נשבע לבטל המצוה: גמ' לחייב' על המזיד יל"ד אטו המק' לא ידע מתני' דלקמן ונ' דק' לי' א"כ ל"ל דרשא דונעלם להכי הרי מדאפקי' רחמנא ג"כ ידעי' ולמסקנא צ"ל דאי לאו ונעלם הו"א דאפיקי' רחמנא לכדשמואל אלא דעדן ק' ממתני' ומ"ש תוס' דאיצטרך למשבע ננשבע וכ' דהא מילתא בהדי' כ' וא"כ עדן הי' לי' למכתב עדות בהדי' ביטוי ועדן למה הפסיק דינא בטומאת מקדש ש"מ למילתא אחרינא אתא:

רש"י ד"ה רבא ע' רש"א ונ' דל' משום דהוה דחקו לרש"י לפ' בע"א דלרש"א הו"ל לרבא למימר כי היכי דליהוי:

מ"ש המ"ל להביא מדאמרי' בנדה קטן כגדול לזדון שבועה והיינו באכלו אחרי' ש"מ דהרמב"ם דשבועה מהני כה"ג לדעתו התם מיירי דענו אחרי' אמן ואי לאו דיודע להפלות גם אמן לא מהני:

גמ' ואי במזיד מי מיחייב הבין אביי דע"כ אשוגג לא הדרו ומק' דהרי כבר תי' להם וע"כ קו' היינו דלמא קרא אמזיד כ' ובשוגג מיחייב תרתי ושפיר תי להם במזיד ל"ב קרא דליכא ביטוי:

תוס' ד"ה חדא רצה ליישב למה נקט הש"ס דווקא ר"פ:

גמ' ריבה ומיעט וריבה כ' דאפי' למאן דדריש ריבה ומיעט ממעט האי מיעוט בתרא טובא אי לאו ריבוי בתרא:

תוס' ד"ה מיעט דבר מצוה וצריך ביאור מה ענין זה לדבר מצוה ונ' דהאי דבר מצוה לא ידענא טעמא אי משום דאין בידו או דליתא בלאו והן או דליתא בלהבא הלכך נקטי' לכולהו:

ד"ה ולא שקדמה כ' דה"ט משום דלבטא בשפתי' אצטריך לכדשמואל אלא דהו"ל למכתב כי תבטא בשבועה וכה"ג לא הוה כ"א גילוי מלתא:

רש"י ד"ה פרט לאנוס כוונתו ליישב למה לא קאמר לאנוס כדאמרי' נדרי אונסין שאנסו אנס ולזה כ' דאין זה ענין לאדם בשבועה וכ' דזל"ז י"ל דלאנוס דעלמא לא איצטריך קרא דאונס רחמנא פוטרי:

מ"ש הכ"מ דהרמב"ם ל"פ כאביי לגבי רב יוסף אף דאביי בתרא והל' כתלמיד מבתראי ואילך משום שבפניו כחלק כלומר ואעפ"כ לא הודה לו רב יוסף א"נ דכיון דאין רשות לתלמיד לחלוק על רבו ש"מ דרך פלפול אמר אביי: העלם שבועה בידו וחייב ע' תוס' לעיל י"ט והענין דר"נ סבר דהא דהעלם חפץ והעלם מקדש פטור והיינו משום דהוו קרוב למזיד כיון דידעו דנשבעו ונטמאו הו"ל ליזהר וא"כ אי העלם שבועה וטומאה בידן שפיר מיחייבו ואמנם בשבת ל"ש זה:

והש"ס דחי דלמא הא דפטירי דדמי ללבך אנסך והן הן ד' הרמב"ם שכ' דמטעם אונס פטירי וא"כ גם בהעלם תרוויי' וע' כ"מ:

ומה דלא קאמר הש"ס העלם חפץ כגון בלילה שטעה בין חטין לשעורין דכה"ג שוגג גמור הוה:

בענין שבועת ביטוי לעבר:

רש"י אבל להבא יכול ע' לח"מ דלמאי דמסקינין דהעלם זה וזה פטור ליתא לד' רש"י וצ' דבאמת רש"י פי' כן לר"נ דס"ל העלם זה וזה חייב: והנה הלח"מ צידד אי גם בלהבא סגי בשגגת קרבן וכ' טעמו משום דבשלמא לעבר לא כ' בקרא דבעי קרבן אמכם לא תשבעו בשמי לשקר דהיינו לאו הוא דכ' ולהכי שייך שפיר שגגת קרבן אבל בלהבא הרי גם קרבן בהדי' כ' ואמנם מ"מ אין מקום לצדד דהרי בעדות ג"כ קרבן בהדי' כ' ואפ"ה מסקינן דשגגת קרבן שמיה שגגה:

תוס' ד"ה ואי דלא וכו' י"ל דבעדות כ' ושמעה קול אלה דהיינו מושבע מפי' אחרים וא"כ לאו ג"כ לא כ' בהדי' ומשו"ה מ' לי' למק' דמיירי בשגג בלאו משא"כ בביטוי דל"ש כ"א במושבע מפי עצמו וא"כ לאו בהדי' כ' לא תשבעו בשמי הוא דאיבעי' לי':

ד"ה אפילו וכו' הק' ה"ר אליעזר וכו' י"ל דלר"ע בלא"ה א"ש דס"ל גבי שבועה כ"ש שמי' אכילה וא"כ י"ל דשגג בשיעורא דהוה סבר דפחות מכזית לא שמי' אכילה:

ויש לכאורה להביא ראי' לגי' רש"י דלא מייתי הש"ס הכא מברייתא דהתם תני' כוותי' דר"כ אע"כ משום דאיכא למדחי הך ברייתא מונבז היא ועיקר רבותא דר"כ לרבנן:
מיסתכן לישרי לי' מר יל"ד למה לי לשרי' לי' לימא אין דבר שעומד בפני פי"נ ונ' משום דאיכא למימר דלמא אי הוה ידע דאיסורא הוא הוה מייתב דעתי וע"ז דחי הש"ס כיון דמצי לשאול על שבועתו לא מייתב דעתי' אא"כ לישרי לי' מר ושוב פטור:
מצטער ע' רש"י ותוס' ולדבריו יל"ד כיון דהאי בעל איבעיא לא ידע מהך דרישא דשב מידיעתו מאי אס' לי' שוב וצ"ל משום דכ' ונעלם אס' לי' אי דווקא בעי' ע"י העלמא הוא דחטא:
אמנם לשיטת הרמב"ם דאיבעיא לי' באומר מותר שפיר ידע מהך דרשא דשב מידיעתו אלא מס' לי' אם גם זה בכלל אינו שב מידיעתו:
אלא דק' לי בשלמא לרש"י ותוס' שייכי הך איבעיא הכא דווקא וכמ"ש דמשום דכ' ונעלם איבעיא לי' משא"כ להרמב"ם הרי גם בחלב ודם וכיוצא הו"מ למבעי ונ' דהנה רבינא מרבי' הוא דאיבעיא לי' והנה רבא ס"ל פ"ק דמכות דאומר מותר קרוב למזיד דשגגת קרבן שמי' שגגה ואין לך קרוב למזיד גדול מזה ואפ"ה חייב לזה גם באומר הוה שב מידעתו:
תוס' ד"ה גמר ואי הוה אמרי' נ' דהא דמס' להו דבאמת התם ד' המקום שאני אבל בעלמא אין אדם מבטל דעתו מפני יחיד כמ"ש תוס' לענין ע"ד רבים לקמן סו"פ משו"ה מס' להו:
עו"ש דסתם פת חיטין פי' הוא ע' לח"מ שהק' הרי גם בשעורין ע"כ לא נאסר בשאר מינין דבעי' פיו ולבו שוין ונ' דפיו ולבו שוין ל"ש כ"א אם מה שהוציא לא היה כלל בלבו כמו חטין ושעורין משא"כ כה"ג דבאמת פת הי' בלבו עכ"פ וגם שעורין אנו מודי' לו ל"ש כאן פיו ולבו שוין: והנה הלח"מ רצה להסיע ד' הרמב"ם לד' הרמב"ן ולי ל"מ כן דא"כ הו"ל להרמב"ם לומר גמר בלבו להוציא פת חטין ואמנם הרמב"ם אמר גמר בלבו שלא לאכול פת חטין זה מ' כד' תוס':
בענין שבועת מצוה:
נשבע לבטל כ' הרמב"ם דווקא להבא אבל לעבר כגון לא הנחתי תפילין הוה שבועת ביטוי וכ' הכ"מ ופשיט הוא ויל"ד הרי אמרי' לעיל אלא לא הנחתי מי איתא בלא אניח ונ' ד' הרמב"ם כמ"ש תוס' לעיל דבאמת גם לא אניח משכחת ע"י כולל כד' הירושלמי אלא דהש"ס לא בעי לשנוי לעיל כמ"ש תוס' ואמנם לדידן שפיר כ' הרמב"ם ומה"ט לא הביא הרמב"ם זה כ"א לאחר שהביא ד' הירושלמי:
תוס' ד"ה מצוה אף שכ' בדבור הקודם דבאי' לא מיירי ריב"ב אמנם הא גופא יוכיח:

רש"י ד"ה מה הטבה רשות לקמי' מפ' וכו' וד"ה מה הרעה רשות לקמי' פריך כ' דרש"י רמז לן דהטבה רשות מסתבר דהטבה מיירי בעוה"ז והטבת מצוה ליכא בעוה"ז משא"כ הרעה דעונש מצוה איכא בעוה"ז לזה כ' רש"י לקמי' פריך מנ"ל דברשות:

תוס' ד"ה אביא נשבע ולמ"ש הר"ן אדרבא שמעתין כמ"ד אסור לחבול בעצמו ואשמעי' דמ"מ כיון דלא אתיא כ"א מדרשא שבועה חל עליו:

ד"ה כשבע להרע ולי כ' דאחרי' היינו גוים דאל"כ מאי קמ"ל דאינו יכול לשבע לפצע את מוחו אין לך רציחה גדולה מזו אלא ש"מ דאחרי' היינו גוים כמו גבי חמץ אבל אתה רואה של אחרי':

הק' רש"א דלמא להטיב איצטרך דנימא דומי' דהרעה בביטול מצוה דווקא וכ' דהא אכתי לא ידעי' דלמא אדרבא הטבה היינו קיום מצוה והרעה דומי' דהטבה כ':

גמ' א"ה בדבר הרשות אפשר דבס"ד ס"ל דבדבר הרשות גם אכילת דברי' קשי' לפי שעה הטבה היא וכן מניעת מאכלי קשים לפי שעה הרעה היא:

רש"י ד"ה ומשני בסו"ד דליתי' בלאו והן מ' מדבריו דהא דבעי' לאו והן מפשטא דלהרע או להטיב נפקא:

תוס' ד"ה הא תו בסו"ד ע' רש"א לכאורה לענין אי משכח רווחא מה לי אוכל או אוכלנה וכ' דאדרבה ס"ד דרבותא קמ"ל דאפי' באוכלנה רק אי משכח רווחא חיילא:

בענין מ"ש הראב"ד גבי היום דהרמב"ם ר"ל שלא אוכלנה היום יל"ד א"כ היינו הך דלעיל וצ"ע:

בענין תמיהת הש"ך על המחבר שהביא צידוד הרשב"א בענין שלא אוכל והדר שאוכל אפשר המחבר לנפשי' צידד ולא מטעם הרשב"א דבשלמא בלא אוכל ולא אוכל הוה כשבע לקיים המצוה וא"כ עכ"פ חיילא ואי משכח רווחא חייב גם קרבן משא"כ באוכל ולא אוכל דיצאה שבועה לשוא מפיו דלמא כה"ג לא אמר רבא:

תוס' ד"ה הא תו ב' ד' רש"י דבשלמא בנדרים לא באו אשמועי' בחיובא כ"א הך דרבא משא"כ הכא כיון דע"כ אשמועי' הך דלא אוכלנה מנ"ל דגם הא אשמועי':

מ"ש הש"ך ליישב ד' המחבר דלא תסור חמיר מח"ש דאתיא ודרשי' ק' א"כ לר"ל דח"ש מדרבנן אסור וא"כ ליתא בלאו והן והיכי מוקי למתני' לעיל בח"ש וגם להר"ן בתשו' ק' משם וצ"ע:

תוס' ד"ה אמר רבא ומה שפי' נמי וכו' ולי כ' ד' רש"י דלא כהר"ן דפטור דהכא פטור ומותר לגמרי כ"א היכא דאכילת האי' לחוד הוה בשוגג ואכילת התנאי הי' במזיד נהי דפטור מקרבן אבל מיחל מיהא חיילא שבועה כה"ג ובזה כל ד' רש"י מובני':

והנה הלח"מ בפשט ד' הרמב"ם תמוהי' דבמזיד מאי קרבן שייך ועל ד' הכ"מ צריך להוסיף דהרמב"ם לא ס"ל כרש"י דבשעת אכילה צריך האדם בשבועה כ"א בשעת שבועה לבד בעי':

בענין קו' הר"ן מנדרי' י"ל דדווקא בחפצא דינא הכי דלא חיילא שבועה כ"א אחפץ שהוא בעולם משא"כ בשבועה דקאי אגברא א"כ בכל חיילא שבועה למפרע:

בענין עשר ותשע (וסיומא לשיעור הקיץ תרי"ט):

הרי יצאה שבועה לשקר נ' דעיפא טעמי' הוה משום דהוה בהעלם א' והו"ל כהלך שמונה אמות במקדש בטומאה:

בהעלם א' ואמנם באמת בשבועת ביטוי לשעבר ההעלם רק העלם קרבן לא זולת ובשבועה זדון הוה ע"כ א"ל אבימי אישתבשת:

הנה מ"ש הש"ך בשם הפרישה דבנשבע שלא אוכל תשע אלו וי' בעלמא חייב ג' קרבנות צ"ע הרי עכ"פ לא הוי טפי מב' שבועות ט' וי' ואין זה דומה לתאנים וענבים דחייב על תאני לחוד משום ב' שבועות ואענבים משום א' וגם התם צ"ל דלא מיירי שאמר בשבועה שנייי' תאני וענבי' כא' וצ"ע: הנה בענין מ"ש הכ"מ להק' על הראב"ד דמ' דגרי' בתאכי' כתוס' ובתשע ועשר כרש"י י"ל דד' הראב"ד דלא הביא אביי כ"א הא מלתא דהפרש קרבן מחלק בשבועה ולא בא להביא כל המשל דומה לנמשל:

ובענין מה שהק' הלח"מ על הרמב"ם י"ל ג"כ דלא רצה להביא כ"א זמנין דאמר מועט תחלה והרבה בסוף ואעפ"כ שבועה שנייי' חיילא ולק"מ: ולסיים שיעורי הזמן בד' אגדה י"ל על הא דתאכי' וענבי' בנבאר תחלה מ' ר"א לתלמידיו במ' ברכות הזהרו בכבוד חבירכם וכשאתם מתפללין דעו לפני מי אתם מתפללין ומנעו בניכם מן ההגיון יש בו ב' פי' או חכמת הגיון או כפירש"י במקרא יותר מדאי והושיבום בין ברכי ת"ח הכוונה אמר דהע"ה פלאות עדותיך על כן נצרתם נפשי פתח דבריך יאיר מבין פתיים הענין החילוק בין חכמות התורה לשאר חכמות כי שאר החכמות כלם צריכין הכנה וממדרגה למדרגה ואם לא ילמוד תחלה החכמה הקטנה לא יבין החכמה הגדולה ד"ו מי שלא למד חכמת המספר לא יבין חכמת ההנדסה לא כן בתוה"ק אף כי כלולה מכל החכמות אינה צריכה הכנה כלל כ"א היא עצמה מחכימת פתי ויגעת ולא מצאת אל תאמין והיינו אף כי בתחלה פלאות היו לי עדותיך אדרבה ע"י שלא הלכתי בהן מתחלה בחקירה ע"כ נצרתם נפשי ואמר כי פתח דבריך הפתח והשער מדבריך לבד יאיר ומבין פתיים והנה אף גם זאת היורד לעומקה של תורה שבע"פ א"צ להיות ממולא תחילה בתורה שבכתב כ"א עוד בימי עלומיו הוא ראוי לכנס לביה"מ וע"ז אמר ר"א מנעו בניכם מן ההגיון ובעודם

קטנים הרגילם לישב על ברכי' הושיבום בין ברכי ת"ח אמכם שנים הכנות אלו צריכה התורה הא' דרך ארץ שקדמה לתורה כ"א אין דרך ארץ אין תורה והיינו כי התלמידים הקטני' ילמדו מן הגדולי' מדה זו הזהרו בכבוד חביריכם וזאת שני' יראת ה' ראשית דעת כ"א אין יראה אין חכמה וזה וכשאתם מתפללין וכו' והכה התאכי' המה המדעי' החיצוני' והענבי' המה פרי הגפן שהוא תורה שבכתב ותורה שבע"פ ידוע מכונה בשם יין והנה הרוצה להתקדש נשבע תחלה שלא יאכל תאני' שלא ילמוד חכמות חיצונייי' ואח"כ נשבע שלא ילמוד חכמות חיצוניות בסיוע תורה שבכתב ואמנם אם אח"כ אוכל תאני' חכמת חיצונייות מתודה שיביאו אותו לידי חטא ויפריש קרבן אם אח"כ ילמוד תורה שבכתב ע"ד הקבלה האמתיי' לא יזיק לו ואין זה בכלל הגיון שאמרו חז"ל והנה לזה כיון ר"מ בברייתא דאבות כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה שא"צ ללמוד בפ"ע שאר החכמות ומה שאמר ולא עוד אלא שכל העולם כדאי הוא לו הכוונה בנבאר מ' כ' זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב חקי' ומשפטי' הכוונה ע"ד שאז"ל וממדבר מי שמשים עצמו כמדבר התורה ניתנה לו במתנה הכוונה ע"ד שאז"ל כך היא דרכה של תורה חיי צער תחי' והנה בכל המתייגע הולכי מדבר המה המתייגעי' ביותר ולזה אמרה תורה וזכרת את כל הדרך וגו' למען ענותך לכסותך וגו' וז"ש זכרו אשר בחרב צויתי אותו חקי' ומשפטי' כלומר אך ע"י חיי צער ראוי אדם לקבל עול תורה ואמנם זה לא שייך במי שעושה התורה עטרה להתגדל או קרדום לחפור לזה לא יתכן לסבול באהבה עול התורה וחיי צער אמנם העוסקים לשמה ויתעדנו בתוה"ק הם כל העולם אפי' מדבר ציה כדאי להם ויקבלו באהבה וז"נ כוונת הכ' אם תבקשנה ככסף וכמטמונת תחפשינה אז תבין יראת ה' וגו' הכוונה כי אין אומנות בעולם הצריך יגיעה כ"כ כמו החיפוש אחרי הזהב וכסף בהררי אמנם יוקר הזהב והכסף הוא המעמיד האומן הזה באומנות ויתן לו סבל וככה צ"ל הלומד תורה מתוך צער ויגיעה וז"ש אם תבקשינה בחיפוש ויגיעה כמו שמחפשין אחרי זהב וכסף זה הראי' כי אתה ממעוסקי' לשמה והיינו אז תבין יראת ה' וגו' הש"י ישים אותנו מעוסקי בתוה"ק לשמה אמן כי"ר: בענין שבועת שוא דף כ"ט ע"א:

נשבע לשנות את הידוע על עמוד של אבן וכו' יל"ד למה בעמוד לא נקט אלא חדא גוונא ובאיש ואשה תרי גוונא ובאמת יל"ד תרתי גוונא ל"ל וכ' דבא לאשמועי' דשבועת שוא לא הויא כ"א אם בידוע שלא טעה בדמיונו משא"כ אם יש לתלות שטעה בדמיונו לא הוה שבועת שוא וזה בשלמא באבן וודאי לא טעה כי הוא זהב משא"כ בעמוד של זהב

שפיר סבר כי הוא רק אבן מוזהב מבחוץ ולזה נקט בסיפא תרי גווני וברישא לא נקט כ"א חדא למימר דבאידך גוונא פטור:

ויש מזה הוכחה למ"ש הרמב"ם בה' שבועות דאם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ פטור משום שבדמיונו טעה ואמנם מה שהק' הלח"מ משום שקר מיהת ליחייב כ' דלק"מ דהו"ל בכלל לבו אנסו וכדרב כהנא ורב אסי דא"ל רב את לבך אנסך:

שאי אפשר לו כ' דתרתי קאמר שאי אפשר כגון גמל פורח ושאי אפשר לו כגון לבטל את המצוה:

תוס' ד"ה גמל פורח וע' בר"ן שיישב קו' תוס' אמנם עדין יל"ד לד' הר"ן תרתי דמתני' דידן ל"ל וכ' דאי לא הוה נקט כ"א קורות בית הבד הו"א חדא מתרתי נקט ואי לא הוה נקט כ"א גמל ס"ד דנחש כקורת בית הבד ג"כ גוזמא הוה לכך נקט תרוויי' למימרא דבחדא גוונא נינהו:

גמ' שראיתי לא קאמר יל"ד דלמא מתני' מיירי שנשבע לאיש הידוע וכמו שכ' בירושלמי שהביא דעל תרין דאינון תרין לוקה ונ' דא"כ הו"ל למתני שלא ראיתי מאי אם וזה ענין כפל הל' בש"ס דזה שראיתי וכו' מאי אם וכו':

תוס' ד"ה יאסרו ומד' יש סיוע לד' הרמב"ם בשבועה שלא אכל שבעת ימים דג"כ א"א לקיים וראיתי לרשום פה דבר נפלא הרב מו"ה עמרם זצוק"ל שהי' אב"ד דק"ק מאדע והלך לאה"ק תוב"ב בסוף ימיו העיד על עצמו שהתענה על: פי סבה ח' ימים רצופי' כי התענה הפסקה משבת לשבת ובע"ש לע"ע חלם חלום רע והתענה בש"ק וביום א' היתב תעני' לתעניתו ודברתי בזה עם רופא מומחה ואמר לי כי ע"י טבילה במים קרים הי' יוכל לעשות כן ע"ד ותבא כמים בקרבו וכן הוא בחכמת הרפואה ומ"מ על הרמב"ם עוד יש להק' דלמא באמת יטבול במים קרים ויוכל לעמוד בתעני' דטבילה לא אסר על נפשי' והד' צ"ע:

בא"ד אבל ק' י"ל דהש"ס ע"ד את"ל קאמר א"ת נדרי הבאי' כזה אסורין א"כ לאלתר לקי:

בסו"ד היינו משום דשבועה חמורה יל"ד א"כ במתני' קאי מדרבנן ומה ענין זה לשאר שבועת דמתני' דלקה עליהם אם לא שכ' דתוס' כוונו לד' הר"ן וכוונתם אאי' פירות ומתני' לענין השבועה עצמה:

כשמשביעין אותו מ' בר"ן נדרי' שם דדווקא בשבועה דאורייי' דינא הכי וצ"ע:

תוס' ד"ה כשהשביע משה י"ל ע"ד שאז"ל ע"פ גדול שמי בגוים דקרי לי' אלהא דאלהא נמצא דאפי' עע"ז מודי' בה' ית' אלא שמבקשי' ממוצע בינם לקונם וכיון שנשבעי' מתייראי' לעשות כן:

תוס' ד"ה כי היכי דלא תהא הפרה עוררני תלמיד א' למה בביטול אי' דילפי' מאחרי רבים להטות אמרי' דסגי בתרי דלמא ג"כ בעי' תלתא והשבתי כיון דקרא בדיני ממונות מיירי דסגי בג' דייני' א"כ ע"כ רבי' היינו תרי:

אמר לעדי' יל"ד אמאי לא תני להא בתר נשבע לבטל את המצוה ונ' משום דלא דמי דהכי זמנין אין כאן שבועת שוא כגון בזקן ואינו לפי כבודו: שלא לעשות סוכה אפשר דבלא אשב לא הוה שבועת שוא דישיבה ממש אסר עליו לא זולת ולא נצטוה על הישיבה דווקא ול"מ כן בפוסקי' וצ"ע:

והנה הרמב"ם הוסיף בד' הירושלמי העלאת בגד וע' כ"מ ולח"מ ולי נ' דלעולם אציצית קאי הרמב"ם וס"ל דנשבע שלא לקיים מצוה כמו כן אינו חל כמו נשבע לבטל מצוה וכיוצא בזה כ' הרמב"ם בה' תשובה דמונע מלעשות מצוה דינו כמחטיא רבים:

תוס' ד"ה ציצית יש לתרץ דבשלמא קיימה תורה קאי אפי' אל"ת שפיר דתורה מקרי משא"כ קיימו מצות מ' מצו' עשה וא"כ ע"כ היינו ציצית:

הדרן עלך שבועות שתים בעזר רוכב שמים:

מתני' בסופה על שגגתה ע' בר"ן מ"ש ליישב ע"ד רש"י וכוונתו דר"נ ורב אסי אלו הי' שמים על לבם הי' נזכרי' וכן הכי סהדי:

ולי נ' עוד דמצי מיירי דראובן הלוה בפני' לשמעון מעות ואמר אח"כ להם שיעידו לו ע"ד שהלוה לשמעון והם סבורים כי זה הלוה אין שמו שמעון כ"א לוי ונשבעי' ע"ז שלא ידעו כי הלוה לשמעון ואח"כ נתברר כי באמת ידעו וא"כ היינו דר"כ ורב אסי:

תוס' ד"ה ועמדו נ' דקו' זו ל"ל בעבד קרא הביאו להרמב"ם לזוז מדרש דשמעתין ולמימר דסוגי' דב"ק יליף לה מל' סו"פ שבועות שתים: רש"י ברחוקי' שאתן וכו' נ' דבא לאפוקי שיזרוק פלוני צרור למים דס"ל לרש"י דכה"ג הוה שבועת שוא משום דלא הוה בידו משא"כ באתן דאם הוא נותן אעפ"י שאין חבירו מקבל הו"ל יוצא ידי שבועתו אמנם לד' הרמב"ם כ' דאצ"ל דכולא מתני' יתירא כ"א אשמועי' בקרובי ורחוקי' רבותא בין בביטוי בין בשוא בביטוי דס"ד בקרובי' דווקא שייך יזרוק צרור לים דמפייס לי' כמ"ש הלח"מ בזה משא"כ ברחוקי' וכן בשוא סד"א בקרובי' אם אומר על איש שהוא אשה הוא דהוה שוא דמכיר בו משא"כ ברחוקי' דלמא התל בו א' ואמר לו שהוא אשה קמ"ל דל"ש:

וכן בכשרי' ופסולי' י"ל דס"ד כיון דפסול פסול לשבועה הו"ל שבועתו כמאן דליתא קמ"ל:

אמר שמואל יל"ד הא קרא בהדי' כ' ושמואל מאי קמ"ל ואפשר דס"ד כהן כב"ד חשיב:

אמנם למ"ש הסמ"ע דלכאורה הו"ל למימר אמן אמן תרי זימני אלא דאיצטרך חד לגלגול א"כ קמ"ל שמואל הא גופא דבחד אמן סגי:
ואפשר דמכח זה דייק הרמב"ם דאפי' אשבועת גוי מהני אמן דהנה ראיתו נכבוכדנצר ויתרו לכאורה לאו ראי' הוא דלמא התם אינהו בעצמם נשבעו אלא דמ' לי' דעיקר רבותא דשמואל כל העונה אפי' אחר גוי אלא דק' שמואל גופא מנ"ל וצ"ע:
והנה לכאורה אמאי לא יליף שמואל משבועת העדות דכ' ושמעה קול אלה דהיינו מפי אחרים אמנם למאי דאמרי' לקמן א"ש דאי מעדות הוה יליף ס"ד במזיד הוא דחייב אבל בשוגג לא קמ"ל מאמן אמן:
ויל"ד אא"כ למה הביא סייעתא לשמואל מברייתא ושביק למתני' ונ' בנדקדק ד' רש"י גבי דוקי' דמתני' קמ"ל ע"ש דכוונת רש"י דלכאורה איכ' למימר דבמתני' תרתי בעי' שיאמר לא אכלתי וחבירו אומר משביעך אני ואמר אמן דמתני' תרוויי' קתני אבל בלא אומר אכלתי ולא אכלתי כ"א אמן לחודי' לא סגי לזה אשמועי' שמואל מסוטה דבאמן לחוד סגי וממילא מתיישב למה ר"פ לא הביא ראי' ממתני' כ"א משבועת העדות דהתם לא מיירי כה"ג וש"מ דבאמן לחוד סגי:
ונתחיל לבאר פ' שבועת העדות בעזר מעמו ישועה ופדות. זכר דשני' דבשלמא אי מאנשים ולא נשים יליף א"כ כיון דעבד י"ל דין אשה שפיר ק' ל"ל קרא משא"כ אי מל' זכר לחוד יליף גם עבד הוה ל' זכר:
ואמנם מה שהק' עליו הרי כל התורה בל' זכר נאמרה כ כוונת הרמב"ם דכולא מלתא דשנים יתירא דהו"ל למכתב עפ"י עדי' ואנא ידענא שני' אלא ש"מ לל' זכר נאמר:
תוס' ד"ה שלשה כוונת דברי' דכיון דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה א"כ למעוטי' בעדי' עדיף:
ד"ה כל כבודה בת מלך לולי דברי' הייתי' אומר דא"נ בעדות הוה טעמא משום כל כבודה מ"מ פסולי לגמרי:
דהתורה הקפידה על כבודן כדאמרי' במלך לקמן והוה מתיישב בזה למה איצטרך קרא בעבד דס"ד באשה ה"ט משום כ כבודה בת מלך ובעבד ל"ש זה לכך אצטריך קרא:
ר"פ שבועת העדות:
גמ' הוה דן את חבירך וכו' ע' מ"ש בזה הרמב"ם בפי' למס' אבות: רש"י ד"ה לדונו יפה לא רצה לפ' כדרבא דא' שבת משום רב נחמן דלא מפ' הכי אמנם צריך ביאור מאי שייך למשרי' בתגרי' אצל לדונו יפה ונ' ע"ד דאמרי' מלך וציבור מלך נכנס לדון תחלה מקמי דליפוש חרון אף וכן הוא כי במשפט הראשון יש לב"ד הרבה מתינות יותר ובמשפט שני:

תוס' ד"ה למשרי בסו"ד כדאמרי' בכתובות והא דמס' להו בענין זה משום דאיכא למימר דמיירי התם דעדן לא התחיל בדין היתום ומאי דאמר האי עשה היינו שפטו יתום ואמנם לפי מ"ש תוס' בתירץ זה א"כ האי עשה היינו כקטון כגדול תשמעון:

ובחי' לכתובות עמדתי לד' רש"י שכ' האי עשה ושפטתם צדק דאטו בת"ח לא שייך ושפטתם צדק א"כ הו"ל למימר הכא חדא עשה והכא תרתי ואמרי דכוונת רש"י דעשה היינו מעבירין על המצות דהוה עשה משמרתם את המצות אמנם לולא כל דין ומשפט הוה עשה משפטתם צדק ל"ש אין מעבירין:

והנה מסוגי' זו הק' הלח"מ על הרמב"ם שכ' יתום קודם לאלמנה ואלמנה לת"ח והרי חזי' דאפי' ליתום ת"ח קודם ו' ד' הרמב"ם דהא דיתום קודם לאלמנה גזיה"כ הוא שפטו יתום ואח"כ ריבו אלמנה משא"כ הא דאלמנה קודמת לת"ח היינו דבשוין אשה קודמת לאיש וא"כ בת"ח ל"ש שוין מהני הא דאשה קודמת לאיש באלמנה מיהת אבל ביתום דל"ש זה א"כ שוב ת"ח קודם: דיתיב כמאן דשרי מסאני' ע' מג"א ה' ר"ח סי' תכ"ח שתמה על הד"מ שהביא בשם ריב"ש דסמיכה כעמידה ואמנם הסמ"ע וש"ך חו"מ קיימו ד' רמ"א וכ' דל"ק להו קו' מג"א דכי היכי דסגי בעמידה כזו משום כבוד התורה ה"נ בעדי' דהא דבעי' שיעמדו היינו משום כבוד ב"ד וא"כ ג"כ סגי בעמידה כזו:

רש"י דביתהו דר"ה לאחר מיתה כר' שכוון בזה לד' תוס':

וע' רש"א מה שנתקשה למה לא הושיב את שני' ותי' רש"א ק' מאוד להבין ונ' דבת"ח אם אומרים לו שב יושב דיודע אם הוא יעמוד גם הדיין צריך לעמוד משא"כ באשה זו דלא ידעה מזה וא"כ הי' צריך להפציר בה שתשב וכה"כ וודאי שייך יסתתמו טענותא של בע"ד שכנגדו:

רש"י אבל לענין אי' ד' ב"י דדווקא נקט רש"י כה"ג אבל איפכא שיודע להתיר עיגונא לא ותמהו עליו האחרוני' הא ע"ד איפכא ג"כ נפיק מנה קולא דהיינו שיבא א' מן השוק ויקדש אותה ויאמרו כי אין קידושין תופסין וכיוצא, וכ' כוונת ב"י ע"ד אחר דהנה בעיגונא קיי"ל עד מפי עד מהני וא"כ א"צ הת"ח לבא בעצמו לבי"ד כ"א סגי אם ישלח עד א' שיאמר מפיו משא"כ להכחיש עידי האשה הבאי' להתירה ע"כ צריך ללכת בעצמו:

והנה הרמב"ם בסוף הלכ' כלאים כ' דמולאחותו ליכא למילף דש"ה דכ' ולאחותו ושביק מסקנא דש"ס ברכות דשב וא"ת שאני נ' דהיינו משום דק' לי' קו' תוס' דהכא א"וו, לדידן דקיי"ל ב' כתובי' הבאי' כא' אין מלמדין הו"ל ולאחותו והתעלמת ב' כתובים הבאי' כא' דלכתוב קרא ולאחותו דהוה אי' וממונא ממילא ידענא אלא דהש"ס בברכות קאי

למ"ד ב' כתובי' הבאי' כא' מלמדין ואליבא דהך מ"ד תירץ הש"ס דשב וא"ת שאני ולא קיי"ל כוותי':

והנה בענין מ"ש הרא"ש במס' נדה בה' כלאי בגדי' דאפי' כלאי דאוריי' א"צ להודיע בשוק ק' מגמ' דמנחות דאיקפד רב אשי לחד לישנא על דלא אמר לי' רבינא מיד משום דנ"ה דאוריי' ואפשר דכלאי' דווקא שאינו כיכר לא שייך חילול השם בשוגג משא"כ קרנא דציצית שניכר לכל ומי יודע אם הוא שוגג או מזיד:

פ' שבועת העדות בהנהגת דיין:

סניגרין כוונת רש"י דף דהאדם צריך לדרוש ולחקור טרם יבנה כי אין אחר הבניין כלום כי אז השכל האנושי מטעה האדם, וע' ברמב"ם:

מניין שלא יצטרף עמו לעדות מבואר מד' רש"י לכאורה כתי' הש"ך משום דהוה עדות שבטלה מקצתה ואמנם במ"ש הרמב"ם דעיקר הטעם משום אל תשת ידך עם רשע א"ש הכל ואמנם הרי הש"ס לא נקט כ"א מדבר שקר וכ' דלכאורה למ"ש הש"ך הו"ל לברייתא למנקט סתמא פסול דגם קרוב בכלל ומ"ש גזלן דנקט א"וו לרבותא דס"ד דמצי אמר אף שאני יודע בו כי פ"א גזל דלמא מההיא שעתא עבד תשובה ואצטרף עמו אמנם היינו מדבר שקר תרחק דצריך לידע בבירור דעבד תשובה וא"כ רק לענין רבותא זאת נקט תנא להך דרשא אבל עיקר טעמא משום אל תשת להרמב"ם ומשום עדות שבטלה לאידך פוסקי': תוס' ד"ה ורואה זכות כ' ליישב דהנה התם בסנהדרין דרשי' לא תגורו מל' אוגר בקיץ ולא בעי למימר כפשוטו משום דבאמת לאו דלא תגורו לא קאי כ"א אדיין וא"כ באמת היכא דאיכא חוב לעשיר יכול התלמוד לשתוק ולגור מפני העשיר אלא דהש"ס נקט גם התם חוב לעשיר משום דלמסקנא מדבר שקר תרחק נפקא הכא נמצא דתרוויי' צריכי התם בשוין והכא בחוב לעשיר ובזה מיושב קו' ב"ח על הרש"ל שהביא הסמ"ע בזה דרבותא הוה משום חוב לעשיר ואפ"ה בסנהדרין לא דרשי' תגורו כפשוטו:

ואח"כ אזננו משלי ת"ל מדבר שקר נ' הכוונה דשמא אחר שיגמור הרב בבינו גם בעיני התלמיד יישר דאינו דומה תחלת בנין לסוף בנין:

תוס' ד"ה ויגלגל עלי שבועה יש לומר דמיירי דעל טענת הגלגול טוען איני יודע ויצטרך לשלם מתוך שאינו יכול לשבע:

שיוציאו מנה ויחלוקו אפשר דעיקר השקר משום דאין א' מהם נושה מנה דהרי יחלוקו אח"כ אבל אם נותנין החוב בקנין לא' מהם אולי שפיר דמי ואמנם מד' רש"י מ' דעיקר השקר משום שהם נוגעי' בעדות ואין כאן עדות: תוס' שלא ישמע נ' דהרמב"ם יישב זה במה דנקט או שלא בפני חבירו דהיינו כמ"ש הכ"מ שהלך לחוץ והענין דכה"ג לשקר

ירא כי בכל רגע יכנס חבירו אבל עכ"פ אין כאן שמוע בין אחיכם כי הטענה בפני חבירו פועל מאוד לושפטתם צדק וזה בדוק ומנוסה:

הבא בהרשאה פסקו הפוסקי' כרב וכ' טעמיי' דלאו דשמואל פליג עלי' אלא דלשמואל נפקי לי' הרשאה מדבר שקר תרחק כי הבע"ד יכול לטעון שלא בפני חבירו כל מה שירצה גלדיכא מודה לרב:

רש"י כ"ש מלך לכאורה כיון דעיקר הטעם משום עמידה גם ת"ח יהא פסול לעדות משום עשה דכבוד התורה כדלעיל ונ' דאי אפשר דהרי אמר הכ' ועמך כלם צדיקים וא"כ כשכל ישראל חכמי' כבימי משה אין כאן עדות אתמהה משא"כ במלך דיחיד הוא ומ"מ אין עשה שלו חשוב כעשה דתורה כמ"ש תוס' לעיל:

עו"ש בענין שבועת העדות:

הק' רש"א למה לא פשיט הש"ס פ"ב שבועת שתים מהכא ואני תמה למה לא הק' רש"א ממתני' דלעיל וע' מ"ש שם ואמנם במה שהק' רש"א נ' דממתני' לא ידעי' דכמוציא שבועה מפיו דלמא כמושבע מפי אחרים דמי דמהני בשבועת העדות ומתני' בב"ד ואמנם בברייתא דמייתי לעיל קתני בהדי' בין בב"ד בין שלא בב"ד וא"כ ע"כ כמושבע מפי עצמו וכמוציא שבועה מפיו דמי דשלא בב"ד לא שייך מושבע מפי אחרי':

והנה הרמב"ם פסק דשלא בב"ד צריך שיאמרו אמן דווקא וע' לח"מ ואמנם לא כ' הטעם ונ' דהנה כל ענין מושבע מפי אחרים מושמעה קול אלה ילפי' והת' כ' אם לא יגיד במקום הראוי להגיד וא"כ דווקא בב"ד מהני ושמעה קול אלה משא"כ שלא בב"ד בעי' אמן לכה"פ דליהוי כמוציא שבועה מפיו: תוס' ד"ה ואס"ד בב"ד כ' דמרישא דהיינו פקדון גזל ואבידה לא ק' להו דהתם מסתבר דכיון דכל א' הויא תביעה בפ"ע הו"ל ג"כ שבועה בפ"ע ואמנם גם מסיפא יש לתרץ דהנה דין זה הוה ג"כ בשבועת הפקדון כדתנן לקמן פ' שבועת הפקדון וה"ט משום דכ' גבי שבועת הפקדון ג"כ לאחת וא"כ כיון דילפי' עדות מפקדון לשאר מילי גם להא מילתא ילפי' מני' ואייתיר לא' גבי שבועת העדות לחייב על כל א':

ד"ה שבועה שאין אנו יודעי' בסה"ד דתרי קלי לא משתמעי ואף דר"ח מ"מ מוקי כה"ג כוונת תוס' דבאמת מה"ט נאיד ר"י מדר"ח:

ד"ה בתוך כדי דבור הנה לפי מ"ש הר"ן לקמן ליישב קו' הר"י מאורליאנש ליתא לתי' התוס' הלז כמ"ש רש"א לקמן וכ' לד' הר"ן ליישב קו' תוס' בע"א דאמרי לי' לעד שני אתה גרמת לעד ראשון שעמד בכפירתו אף לאחר כ"ד דאלוולי הודית גם הוא הי' מודה נמצא כיון דכפר השני בזמן שהי' הראשון יכול לחזור ולהודות גם כפירת הראשון בו תלוי:

גמ' ואר"ש מה טעם נ' דאי לאו דר"ש גם אסיפ' הי' ק' מ"ט ולזה הוצרך לומר דסיפא וודאי דינא הכי:

רש"י ד"ה ע"א לממונא והנה לפי פי' למאי דס"ד צריך לומר דגם ע"פ שני עדי' יקום דבר קאי אמכות ועונשין ומהתם ילפי' לדבר שבערוה ואמנם לולי ד' רש"י הייתי אומר דה"פ דהנה לקמן ס"פ הנשבעין נחלקו אמוראי אליבא דר"מ אי חזרה שבועה לסיני ופטור או למקומה וחייב ולכאורה י"ל בהא פליגי מ"ד פטור סבר כיון דלא חייבה תורה ממון כ"א שבועה גם שבועה זו לא חייבה כ"א לטובת התובע והיכא דלא אפשר לא אפשר ומ"ד חייב ס"ל באמת שבועה היינו ממון אלא דהקילה תורה על הנתבע לפטור עצמו בשבועה וכיון דלא מצי פטר נפשי' ממון חייב והיינו ג"כ הא דבעי' למימר הכי במ"פ ת"ק וראב"ש דראב"ש סבר לממונא קאתי וכ"ז דלא משתבע הנתבע ממונא אי' לי' לתובע גבי':

רש"י ד"ה בעידי קינוי ע' רש"א וק' לדבריו דאף דיש זכות תולה מ"מ גורם מיהת הוה כמ"ש תוס' בהדי' ואמנם לכאורה הי' כ' כוונת רש"י דע"י אימת המים יכול להיות שתודה אף כי לא יהי' אמת ואמנם א"כ כוונת רש"י לא הי' צריך לומר שתודה כ"א שתאמר איני שותה קודם שנמחקה המגילה דג"כ שוברת כתובתה ויוצאת ולזה כ' דוודאי אשה שלא זנתה אינה מתייראת מאימת המים ואמנם ג"כ בהיפך אשה השותה סתמא לא זנתה וכן מ' ממה דאמרי' שהרשה הש"י כביכול למחות שמו הקדוש על המים לעשות שלום בין איש לאשתו והיינו כמ"ש דאם טמאה היא לא היתה מניחה למחות המגילה דנפשה חביב עלי' והן הן ד' רש"י דוודאי מאימת המים תודה:

תוס' ד"ה ואמר מר חזרה שבועה בסו"ד כ' דהש"ס בכיון לא רצה לכלול זה בב"א דהנה רבא סייעי' לקמן לדר' אבא מדתני ר' אמי שבועת ה' וכו' נמצא דמדר' אמי נשמע לר' אבא ומ"מ לר' אמי אמר היכי לידיוני דיינא להאי דינא והיינו משום דבאמת יש כאן מיגו וכמ"ש תוס' במס' ב"ב בזה והנך רואה דאף דלר' אמי ג"כ בשני' חשודי' חזרה שבועה למחויב לה מ"מ בנסכא לית לי' לדר' אבא:

הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור הק' הלח"מ למה שביק הרמב"ם להך בבא וכ' דהרמב"ם רמז לה במ"ש שהשביעתו שיעיד לה דמ' שאינה מבקשת רק שיעיד לה לבדה אפי' שלא בב"ד:

גמ' דלא אמר לדידה ע' בר"ן בשם הרשב"א ויל"ד דלמא אמרינן כן לעכו"ם או לקטן או לחמש נשים ונ' ד' הרשב"א כיון דהני לא מהימני שוב הו"ל משביע על ספק:

והנה בהא דעד מפי עד אם כפר הראשון הביאו הרא"ש והר"ן כאן ד' הרמב"ן בפשיטות דאין השני נאמן ובכתובות שם גבי פלוני טיהר לי הכתם דחי ד' הרמב"ן וכ' דעתם דדווקא הכא שרוצה להתיר עצמה להנשא ואומרת דמפי פלוני שמעה וכיון דאיהו מכחיש נהי דלדידי' לא מהמני' גם עדות דידה אתרעאי ובאי' קיימא משא"כ בכתובות דמשום דמהמני' לעד ראשון באנו להפסיד לה כתובתה כולי האי לא מהימן ומידי ספיקא מיהא לא נפיק: תוס' ד"ה ש"מ והנה הרמב"ם לא הביא בהך דסוטה דבעי' אתפסה מטלטלו והנה באמת לכאורה הא דלא מק' הש"ס לעיל הך ש"מ אדאביי י"ל דדלמא אביי אליבא דר"מ קאמר למלתי' דס"ל דאפי' כתובה מני' דידי' נגבת ממטלטלי: ובסוטה מיני' דידי' מיירי משא"כ הכא בעידי מיתה דמיתמי קמיירי ולכ"ע אינה נגבית כתובה ממטלטלי ק' וכ' ד' הרמב"ם דכיון דקיי"ל משביע עידי קרקע פטור וא"כ לא חלה שבועה עלי' ובעל זה כיון דרוצה להפסידה כתובתה ולהביא העדי' לחיוב שבועה כדי שיודו א"כ וודאי יתפיסה מטלטלי ע"י אחרי' למען תחול השבועה ולא איצטריך לאשמועי' כיון דכבר כ' בהדי' דמשביע עידי קרקע פטור משא"כ כאן דמת הבעל וצריך לומר דקודם שמת כבר תפסה לעצמה מטלטלין כגון דא וודאי צריך הרמב"ם לפ' בהדי': גמ' לא צריכא שכפרו ע' רש"א ונ' דלכאורה אטו לא ידעי' דתוך כ"ד כדיבור דמי הרי גם בעלמא דינא הכי וכ"ת דבאמת מהך מתני' ילפי' ק' דלמא דווקא בדיבור הוא דאמרי' הכי דאתי דיבור תכ"ד ומבטל דיבור משא"כ במעשה דקיי"ל ג"כ תכ"ד כדיבור מנ"ל הרי לא אתי דיבור ומבטל מעשה א"וו דבלא"ה בעלמא ידעי' דתכ"ד כדיבור משא"כ הכא ס"ד כיון דנשבעו לא מצי משוו נפשי' רשעי' אפי' תכ"ד לחזור בהם וה"ז דומה למגדף וכיוצא ע"ד שכ' הר"ן נמצא דעיקר רבותא משום דכפרו ונשבעו ואעפי"כ תוכ"ד כדיבור משא"כ בהודו מאי קמ"ל:

רש"י ד"ה קרובי' בנשותי' ע' תוי"ט וכ' דרש"י כ"כ ליישב קו' תוס' הרי בעי' תחלתו בכשרות דהיינו דווקא אם הי' קרובי' לנתבע או לתובע משא"כ הכא שהם קרובי' זע"ז וכל א' ראוי להצטרף עם אחר הוה שפיר תחלתו בכשרות:

ואמנם התוי"ט הק' שני' גוססות ל"ל ונ' דרבותא קמ"ל דנהי דלא נימא רוב גוססין למיתה מחצה ע"מ מיהת הוה וא"כ עכ"פ חדא מינייהו מיהת תמות ותהוי עדות ראוי קמ"ל דהשתא מיהת לא שכיב:

ואמנם הרמב"ם דנאיד מטעם ק' זו מפי' רש"י הק' ג"כ התיו"ט עליו דעכ"פ לאיזו ענין בעי' שיהי' שכי' קרובי' בא' קרוב סגי ונ' ד' הרמב"ם דאי א' קרוב א"כ הראשון מכת הא' אמאי חייב הרי השני עם א' מכת שניי' ראוי להצטרף:

מתני' שבועה שאין אנו יודעי' ע' תויו"ט שהביא מל' זה ראי' להרמב"ם דחוץ לב"ד בעי' שיאמרו השבועה בהדי' ולי נ' דנקט תנא הכא לאפוקי אם אמרו אמן אחר שבועתו דהוה כאלו הוציאו הם שבועתו דחייבי' על כל א': והנה מסידור ל' משנה זו יש קצת ראי' לד' הראב"ד דמלוה ופקדון גרע מחטין ושעורין ברא"ש ב"מ פ' השואל דלדבריו הו"ל מתני' לא זו אף זו: רש"י ד"ה משום בושת ופגם ע' תויו"ט וכ' ד' רש"י דוודאי פגם דאורייתא אין זה דממ"נ אי כתובה לאו דאוריי' א"כ לא הפסידה ואי דאוריי' מנ"ל מכמהר הבתולי' א"כ היינו קנס דמשלם לה משא"כ לדינא דקיי"ל כתובה דרבנן לבתולה ר' ולבעולה ק' א"כ היינו פגם ומתני' דכתובות פגם דאוריי' נקט ומה"ט נקט רש"י ג"כ כתובות בעולה למימר דמדרבנן קמיירי: וע' בכ"מ מ"ש בזה לד' הרמב"ם ומל"מ ולח"מ תמהו עליו מש"ס דשמעתין וכ' ד' הכ"מ דמש"ס דשמעתין אין ראי' דלמא דחוי קמדחי ולעולם מתני' ראב"ש היא ואמנם מתני' דלקמן ידעי' דלאו דחוי קמדחי לי':

מתני' שאני כהן וכו' יל"ד לראב"ש דאמר גורם לממון נמי חייב וא"כ הכא הרי מפסידו מתנות כהונה ולוי' והו"ל להש"ס למימר דלא כראב"ש וכ' דלכ"ע בעי' תביע' וכפירה ובכהן ולוי לא שייך זה:

תוס' ד"ה ושאנס בסו"ד ולי נ' ד' רש"י דסיפא איצטרך לאשמועי' דהרשאה מהני וידעי' זה מדנקט שילח ביד עבדו דכל מורשה בעי קנין ואין קנין לעבד בלא רבו וא"כ בעבד בכ"ג לא מהני ואמנם באחר מהני הרשאה דמקרי ג"כ שליח כדקיי"ל דשליח שוויה:

והנה הרמב"ם כ' בתו המאורשה והק' הלח"מ דלמה שינה תנא ולא תכא ג"כ בתו כמו ברישא וכ' דמשום מפתה לא בעי' למתני דא"כ גם הבת חייבת מיתה ואיזה אב ישביע עידי' שיעידו להמית בתו בב"ד ואם בבת אחותו אמרו דמחפה עלה אב על בתו לא כ"ש וכ"ת בקטנה דא"כ היינו אונס:

תוס' ד"ה בבא בהרשאה כ' דרש"י בא ליישב קו' זאת ולכך שונה בלשונו וכ' שמנהו אפטרופוס דל' זה שייך בכל מילי:

רש"י ד"ה לא כתבי' אורכתא אמטלטלי נ' מדבריו שכיון למ"ש בהדי' בבכורות דגם ללי"ק טעמא משום מיחזי כשיקרא ואמנם דבר זה תמוה הרי בהדי' אמרי' בב"ק דטעמא משום דר"י וכ' דרש"י בא ליישב דהיאיך סליק הש"ס בפשיטו' ללי"ק הרי אדרבא כר"י קיי"ל וא"כ הל' כלי"ק וכמו שהאריך בזה הישש"ש לב"ק ק שם ולזה כ' רש"י דהא דאמר בב"ק דטעמא דלי"ק כר' יוחנן היינו למ"ד שותף שוויא וא"כ בעי קנין משא"כ למסקנא דקיי"ל שליח שוייא וא"כ לא בעי קנין וכמו שכ' תוס' בב"ק במסקנא שם וע"כ טעמא דלי"ק ג"כ משום מחזי כשיקרא ואמנם אנן באמת למחזי כשקרא לא חיישי' ואמנם

בכפרי טעמא אחריני דאם העדי' חותמי' שמסר התובע להמורשה מה שיש לו ביד הנתבע א' דפשיטא להו וידעו שיש לו ביד הנתבע ובאמת הנתבע כופר והם אינם יודעי' מאומה והו"ל כעדות שקר ממש ובדברינו עלו ד' הרי"ף הן מה שדחה לי"ק הן מה שפסק כלי"ב הכל כהוגן וכהל':

בענין מ"ש תוס' דבבכורות ל"ש פקדון לכאורה מאי דקיי"ל דהכהן צריך לקיים המעות בעין עד לאחר ל' כמ"ש תוס' ב"ב שם בסו"ד א"כ עד לאחר ל' מקרי פקדון:

ואמנם באמת לל"ק י"ל דבבכורות מיירי בב' נשים מאב א' והכא אורחא טפי שיתערבו הוולדות והש"ס בבכורות דמק' משום דלפליג תנא בכהן א' בין ב' אבות ואמנם כ"כ דכה"ג אורחא טפי:

ועדים רואי' אותו מבחוץ ע' רש"י ותוס' מיאנו בפי' דלכאורה מאי אכפת לן אם ידע בהם הנתבע או לא וכ' ד' רש"י דלכאורה מאי ענין שקלא וטריא זו לכאן באמצע הברייתי' א"וו משום דעסקי' עכשיו דבעי' בשבועת העדות תביעת ממון דווקא מביא להש"ס כה"ג אי מקרי תביעת ממון משום דאי טעין להד"מ מיחייב לי' או דלמא לא מקרי תביעת ממון משום דמצי למימר דידי שקלי ואמנם אם יודע שיש עדי' כנגדו א"כ פשיטא שיטעון דידי שקלי ואמנם מיבעיא לן דאינו יודע שיש עדי' דיוכל להיות שיטעון להד"מ והעדים יחייבו אותו וע"ז השיב רב המנונא דאין אדם הולך לב"ד קודם: שיתבע את חבירו וא"כ יודע מה שיטעון וכיון שהנתבע אינו יודע מהעדי' וודאי אפי' בפני' יתקיים בטענותיו:

ועד"ז יש ליישב למה שביק הרי"ף לקמן רישא דמתני' דאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז לא מיקרי תביעת ממון אמנם למ"ש א"ש דאחרי שהביא הרי"ף בעיא זו א"כ ממילא ידעי' כל עדות שאינו יכול להוציא ממון עליו אינו עדות:

והנה לד' הב"ח דבפני פלוני ופלוני לאו דווקא צ"ל דמ"מ רבותא איכא במלתא אף דמזכיר לו עדי' כיון שהיו מבחוץ והוא אינו מכיר בהם לא מיקרי תביעת ממון אם אומר דידי שקלי ולא אמרי' דאי הוי מעידי' לא הי' מודה ואומר דהלוה לו:

רש"י ד"ה הוחזק כפרן ואינו נאמן בשבועה ד' צ"ע דאטו שבועת היסת לאקולי עליו אתי דאם מה"ת חייב יפטר בשבועת היסת ונ' כוונת רש"י דלכאורה לאיזו ענין קאמר הש"ס הוחזק כפרן הו"ל למימר חייב א"וו דהש"ס בא למימר דאפי' אם יוצא מב"ד חייב ובא אחר זמן ואמר פרעתי אינו נאמן בשבועה משום דהוחזק כפרן:

ועד"ז יש לתרץ ד' הראב"ד שכ' ע"ד הרמב"ם שהביא ל' זה דהש"ס א"א אין צורך לזה הטעם ר"ל דכיון דהרמב"ם לא מיירי כ"א דעכשיו לפי שעה חייב לזה אין צריך לזה הטעם דהוחזק כפרן:

תוס' ד"ה אתי סהדי ואף דהתם מק"ו יליף לה ועכ"פ ידעי' מהאי קו' דכה"ג לא מיקרי כפרן דאמרי' אשתמוטי א"כ ג"כ נימא אשתמוטי: והנה הרי"ף לא הביא לי"ק כלל וה"ט משום דלמאי דמסקי' בלי"ב דמלתא דלא רמיא עלי' דאינש וכו' א"כ ממילא ליתא לדר"ל בלי"ק מכ"ש: ואמנם דנימא דר"כ לית לי' כלל הא דכל מילתא דלא רמי' עליו כ' דוחק ונ' הענין דר"נ ס"ל דאין זה כלל מוסכם ולמיחש הוא דהוה וא"כ יוכל להיות דהדא זמנא יהיב אדעתא ובמזיד הוה משקר וא"כ אינו נאמן בשבועה ורבא ס"ל דהוה כלל גמור ואפי' בשבועה ונאמן מה"ט והכה בטו"ז יו"ד סי' ק"ץ הק' מכאן אד' הראב"ד שם דבג' נשים נדות מהמני' להו אם אומרות שלא נתהפכו ועל תי' וכן על תי' נה"כ שם הק' בכרם שלמה א"כ למה בשחיטה בסי' א' ובסכין חולבת שחתך בו בשר בסי' צ"ד לא מהמני' לי' ונ' כוונת הטו"ז וכן הש"ך דדווקא בדבר שדרך לידע עכ"פ אם כעשה או לא כגון היפך וכיוצא אז מהמנא לי' להטו"ז לזמן קצר ולנה"כ אם אומר ברי דלא חשדי' לי' שיעשה איסור משא"כ בהני דאינו יודע ה' שחיטה ומהי"ת ישים אל לבו אם שהה וכן בסכין כיון שסבר שהוא של בשר מהי"ת ישים אל לבו עד היכן חתך ואין זה ענין לכף חולבות בסי' צ"ד שהביא בנוב"י ראי' משם דהתם אינו תוחב יותר ממה שצריך לפי עומק הקדירה והתבשיל וא"כ ממילא יוכל לדעת משא"כ בסכין:

ואמנם כשאני לעצמי הייתי אומר דלק"מ מהכא אד' הראב"ד דכל ענין מלתא דלא רמיא עלי' לא שייך אלא בדבר הנעשה ממילא בלא כוונה כלל כגון דהשתין בצד עמוד א' ששהה או שחתך וכיוצא משא"כ בני אדם הישיני' במטה כ"ז שהם ערים ולא ישיני' אטו בלא דעת חבירו יכול לשכב במקום חבירו וא"כ ידוע אם נתהפכו או לא ושפיר כ' הראב"ד:

תוס' ד"ה כי היכי אפשר לתרץ ולומר דמ"מ לא הו"ל לר"ש לאתויי מלתא דמגרע בי' פרכתו דמ' דהא ילפי מיהת ו א"כ גם אידך נילף:

תוס' ד"ה הנך כפישן הנה ד' רש"י דממעילה הוה ג"כ גזי"ש ותוס' לא ניחא להו בכך דגז"ש ע"כ קבלה היא ומה שייך לומר הנך כפישן ל' זה ל"ש כי אם במה מצינו וע"ז הקשה ארבא בר איתי ומסקי דהש"ס הוא דס"ל דר"ש במה מצינו יליף ורבא בר איתי ס"ל דגזי"ש הוה וא"כ רש"י למסקנא קמפ': ומפקדון שוגג אין ע' רש"א בסו"ד הנה מ"ש דמאואין דרוצח ילפי' דבריו אינם מובני' דאנן ילפי' אם שבועה מפי אחרי' הוה שבועה מפקדון ומה ענין או אין דרוצח שאין בהם שבועה לכאן ואמנם בעיקר הקו' י"ל דפרכא מה לפקדון שכן בא על תביעת ממון תאמר ביטוי שאינו בא על תביעת ממון: ועכשיו נבא לבאר תחלת הברייתא תוס' ד"ה ונאמר להלן אואין לבעי ייחוד כלי נ' לתרץ דהכה

בפקדון ע"כ מיירי שאין לתובע עדי' דאם יש לו עדי' שבועה זו למה ובלא עדי' אין כאן שעבוד וממילא בעי' ייחוד כלי משא"כ כאן בעדי' דהוה שעבודא דאורייי' וכל נכסין אחראין מה"ת ומדרבנן הוא דמע"פ אינו גובה מלקוחות ולא ממטלטל' שמכרן אבל לא מה"ת א"כ ייחוד כלי למה:

ד"ה אואין דסוטה צריך להוסיף על דברי' דלמא ר"א סבר כתובה דאורייי' ופ' סוטה בבתולה מיירי ומ"מ מיושב למה הק' הש"ס תחלה מאו אין דרוצח שכ' בפ' מסעי ובתר הכי מסוטה שהוא בפ' נשא משום דמרוצח פשיטא לי' טפי מסוטה משום דבסוטה איכא למדחי כמ"ש:

גמ' איפיך אנא לכאורה אטו משום תביעת ממון מיגרע גרע וכ' כוונת הש"ס ע"ד שכ' רש"א במכות גבי אין עונשין מן הדין דלמא משום דהאי חמור לא סגי בהך כפרה וה"נ דכוותא:

ד"ה אי טריפה הרג יל"ד למה צריך חד שלם אפי' ק' שלמים כיון דאיכא חד טריפה ביני' כל קבוע כמחצה ע"מ דמי וצ"ע:

תוס' לקמן ד"ה או שהי' א' מהן קרוב יל"ד הא מתני' אמר לשנים קתני וכ' ד' תוס' דלכאורה למאי דקיי"ל משביע עד מיתה חייב א"כ כיון דהתם גם קרוב ועד מפי עד כשר גם אילו חייבין ואין זה ענין לד' הרמב"ן בשם הירושלמי ואמנם מה"ט נקט מתני' אמר לשני' כלומר דדווקא בעדות דבעי' שנים דינא הכי לאפוקי עדות מיתה דסגי בא':

מתני' משביעני עליכם ע' ברא"ש למאי דמסיק דמטעם עדות אתיו' עלה לכאורה הדין עם הראב"ד דדווקא בביטוי מהני ולא בעדות ופקדון דלא אשכחן ידות כ"א בביטוי ואמנם לאו מטעם הראב"ד וממילא לא ק' קו' הרמב"ן:

והנה מ"ש הר"ן לסיוע שיטת הרמב"ם מלאו לאו לד' הרמב"ם אין זה סיוע דכ' גבי לאו לאו ג"כ דמיירי שהזכיר השם ואפשר ד' הר"ן דהרמב"ם לא קאי התם כ"א אהן הן ולא אלאו לאו ועד"ז יש לתרץ ד' הראב"ד בהר"ן לקמן שכ' דבעי' שיתכוין ללאו לאו האמור בתורה וק' הן הן מא"ל אלא דהראב"ד נתקשה לו למה שביק הרמב"ם בלאו לאו דבעי':

שיזכור שם ובהן הן הוא שכ' ר"ן לזה כ' הראב"ד דבלאו לאו יוכל לכוין ללאו לאו האמור בתורה ומ"מ עד"ז א"צ לד' הכ"מ בפי' ד' הרמב"ם שם ובר מן דין י"ל דהרמב"ם אשמועי' דאף דאמר לאו לאו והן מ"מ בלא שם לו הוה שבועה גמורה:

ועכ"פ מארור יש ראי' לד' הרמב"ם ואין לדחות דהתם מיירי בארור בשם תינח ביהושע כ' לפני ה' משא"כ בשאול לא הוזכר שם כלל אלא דק' לי' אם מטעם שבועה הי' בשאול אטו אשבועה חייב מיתה וע' רמב"ן סוף פ' בחוקתי שכ' דחיוב מיתה דיהונתן הי'

מטעם כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה וצ"ע מש"ס דידן ואפשר דש"ס ל' שבועה לחוד דריש:

בשמי' ובארץ פטורין כ' הכ"מ פ' י"ב מה' שבועות דמל' פטורי' דייק הראב"ד דאי' מיהא איכא וצריך להוסיף דאף דהכא אשבועת עדות קאי ור"ל פטורין מקרבן מ"מ כיון דגם בביטוי שייך האי דינא הו"ל למתני' אין זה שבועה:

ומ"מ כ' דגם הרמב"ם מה"ט כ' ומאמין עלי' ומלמדין אותן והיינו ג"כ מן פטורין וא"צ למ"ש הכ"מ:

ביו"ד ה' ע' רש"י כ' דמל' א"ד דתנן דייק דאי ס"ד לשם י"ה נתכוין תבא למה נקט א"ד ולא פי' בהדי' כמו שפי' שאר שמות אלא וודאי להורות על יו"ד ה' עביד הכי ומ"מ אין לדייק דבשם י"ה אין כאן שבועה דהרי הוא בכלל כל הכינויין דתנן בסיפא:

וראיתי כ' הגאון מו"ה אלי' ווילנא כ' דבירושלמי איכא פלוגתא בשם י"ה ואם לד' הירושלמי פ"ק דמגילה נתכוין לא ידעתי דהתם בהללוי' פליגי אם פי' הילולי' הרבה או הללו י"ה אבל שיהא פלוגתא אם שם י"ה הוה שם לא שמענו:

תוס' ד"ה בא"ד כוונת דבריהם דאם מירי תכא שאינו הוגה א"כ היינו יו"ד ומ"ש שאינו מתכוין לשם כ' דצ"ל לשם כך ור"ל כי אין כוונת המשביע להגות השם כ"א לאיים ע"י על העדים שיודו ומ"מ תי' קו' דמה"ט יהא מותר ולולי דבריו הייתי אומר דבלא"ה ק' למאי נ"מ נקט תנא שם הויה ב"ה אטו בשם זה לא יהא שבועה ואלא במאי א"וו משום דבאמת המשביע כך איסורא רבא עבד דהוגה השם באותיותיו וס"ד דמה"ט אין השבועה חלה משום האיסור קמ"ל דאין זה ענין:

וע' בכ"מ בהל' יסודי התורה במ"ש למה נקט הרמב"ם אלקי דס"ד דהה' שייך לנטפל לשם מלאחריו וכלומר דאינו לוקה וכ"ל דנימא דהשם אל ונ' דזה באמת כוונת הרא"ש לפי גי' שהביא ב"י ג"כ בה' ס"ת שם דגרס אלקי האלהי' וכו' וק' מ"ש האי אלקי דנקט ונ' דס"ל דאלקי אברהם באמת הה' הוא שייך לכנופל משא"כ בהאלהים ע"כ ל"ש לומר כי הש"י אלקי המלאכי' דזה יהי' ח"ו כד' דור אנוש אלא ע"כ הכוונה כי כל בני אלקים יקבלו כח אלקותם ממנו והיינו כי דווקא התם הוה קודש ופתרונו כמו אלוק משא"כ באלוקי אברהם וכיוצא ומ"מ בד' הטור אין זה מעלה ומוריד כי הטור גם הכינויי' חשב הטור ואמנם לדעתי כוונת הטור דהנה מצינו זובח לאלקים יחרם וכ' רש"י דהקמץ מורה כי כוונת הכ' על אלהים אחרי' וכן אין כמוך באלקים ה' הכוונה ג"כ על מלאכי מעלה וס"ד דגם האלקי' הכזונה ח"ו עד"ז לזה אשמועי' הטור דבהאלקים הוה קודש:

תוס' ד"ה דקטלא חד משיתא ע' רש"א הבין מדברי' דר"ל ל אפוקי מלחמת מצוה ולזה כ' דלד' תוס' קאי אמלך ישראל דווקא ולדעתי כוונת תוס' בזה לאפוקי אם באו אויבי' עליו או מרדו בו דאז אין שיעור לדבר: והנה הרמב"ם פסק דלא כשמואל וע' בכ"מ ותי' דחוק ולי נ' משום דסתמא דהש"ס בגיטין גבי מעשה דאשוודאי קאמר והיינו דכ' הנה מטתו של שלמה וגו' א"כ ס"ל בפשיטות דהאי חול וממילא אידך קדש דמסקי' כאן: תוס' ד"ה מה כאן נ' לתרץ דוודאי ידע הש"ס פי' מלת אלה אלא דבעי' למילף דל אלה לאו דווקא כ"א ה"ה שבועה וזה א"א למילף מפקדון דהתם שבועה בעי' והכא אלה בעי':

השבע ואל תשבע ע' רש"י ורש"א וכוונת דבריו דלכאורה יק' לד' רש"י הרי רק מסוטה ילפי' וכוונת תי' דכשם דל"ש לומר על שבועת העדות להשבע דהרי לא מיירי קרא כ"א בנשבעי' לשקר ה"כ ל"ש בסוטה למימר השבע דהרי מיירי קרא אם באמת זכתה ואמנם לענין הקו' כיון דקלל ואל תקלל הוה דומה ה"ה השבע ואל תשבע:

ולא יכרת כל בשר ממי המבול ולא יהי' עוד המים למבול ע' ברא"ש ולולי דברי' הייתי אומר דגי' הש"ס דידן עיקר דבקרא לא כ' כי אם אשר נשבעתי מעבור מי נח וזה לא מצינו כ"א בהני תרתי קראי משא"כ ולא אוסיף לשחת ולא אוסיף לקלל ולא אוסיף להכות לא כ' בי' מבול ולא מיירי לענין שבועה כלל נמצא דקו' הרא"ש דליבעי ה' זימני לק"מ:

רש"י ד"ה המקלל בכולן דייק רש"י למה לא נקט המקלל כולן אלא דאתא לאשמועי' דבתרוויהו פליגי חכמים עלי' דר"מ ובין השם שמקלל ובין שבו מקלל בעי לרבנן שם המיוחד וזה דלא כהרמב"ם בה' ע"ז שפסק דשם שמקלל בו לא בעי שם המיוחד ואמנם ד' הרמב"ם כ' דהנה הכ"מ הק' על הרמב"ם כיון דפסק כר' מנחם ב"י דאצטרך בנקבו על שם מקלל אביו מנ"ל כלל דבעי' שיקלל שם בשם לא אצטריך דמ"ש מכל קללה שבתוכה חרש לעצמו וכיוצא דאין קללה בלא שם אלא שמואל ס"ל דבעי' שיקלל בשם המיוחד היינו דאיצטריך לי' בנקבו שם וא"כ אנן דקיי"ל כר' מנחם ב"י ולית לן קרא דשמואל א"כ אף בכינוי סגי:

והנה בהא דכ' הרמב"ם דשם בן ארבע היינו אפי' א"ד יל"ד קצת בלי"ק בסנהדרין שם דאמרי' לאפוקי בן שתי אותיות דלא ואי בשם א"ד מיירי מאי שתי אותיות שייך וצ"ל דגם בהא פליגי הני ב' לישני שם אבל לרש"י שם א"ש:

תוס' ד"ה ומל' הכנויין כ' דלכאורה יל"ד בין לר"מ בין לרבנן בכינויין האיך מצי להתנות בהו דלמא לאו לשמים איכוין וצ"ל כיון דמתיר עצמו למיתה ואומר אעפ"כ ש"מ דלשמים איכוין וכן לענין מלקות לרבנן ואמנם אם באמת מומר שאינו מכוין לשמים אפי' מלקו

לא לקו אמנם הזהירו הכ' ויראת מאלקיך הש"י שיודע מחשבתו לא ינקטו והיינו כי יקלל בכינויי ונשא חטאו מה':
כ' רש"י במתני' חייב מיתה כ' דאמקלל אביו קאי רש"י והק' לי' דלרבנן אביו גרע מעצמו וחבירו כ"א הא דרבנן פטרי באביו היינו ממיתה אבל לא ממלקות דלא גרע מעצמו וחבירו וע' רש"א בגמ' לקמן:
בגמ' תוס' ד"ה ושמור כ' דלכאורה ק' הא בין השמר דהכא בין השמרו דהתם הלא אמידי אחריני קאי התם אע"א והכא שלא לשכח יום מ"ת ואמנם הכא ה"ט דהדר קרא ואמר פן תשכח את הדברי' ופן ג"כ ל"ת והשמר למה לי ש"מ דבפ"ע קאי משא"כ התם אע"א לחוד קאי:
רש"י במתני' ה' אלקי' גרסי ע' תוי"ט שרצה לומר דלרש"י לא גרסי' ברישא אלקי' כלל ול"נ כ"א דבאלקי' אשמעי' דבכינוי סגי ובה' דס"ד כיון דהשם מדת הרחמים ל"ש לומר יכהו ה' ובתוכחה היינו דרשעי' מהפכי' רחמי' לדין וזה לא שייך בעדי' דמתני':
והנה הרמב"ם והטור מפ' מתני' לענין מקלל ולדידהו צ"ל דאל דרישא נמשך אסיפא אל יברכך אל ייטב לך ומ"מ צ"ל דגם אל יכך קאמר דאל"כ אל יכך לחודי' מאי קללה הוה אלא אשמועי' דאף דקאמר בהדי' כ"א אל יברכך ואל ייטב לך מ"מ הוה קללה:
והנה לדדהו יש להק' מ"ט דרבנן דפטרי הא אית להו מכלל לאו אתה שומע הן ותי' הר"ן דקול אלה כ' היינו בעדים אבל לדידהו ק' וצ"ל כמ"ש הר"ן באמת מגמ' דקידושין דלא ברכה כרבנן לאו קללה הוה ולכך מלקו' הוא דלא לקו אבל אי' איכא כמ"ש הכ"מ מל' פוטרין:
גמ' וא"ר תנחום ע' רש"י נ' דדווקא לר"מ מק' שפיר דאיהו לא דלא ס"ל הוצרך הדבר לאומרו דאל"כ תנאי (כפול מנ"ל אבל לרבנן אצטריך הנקי כדאמרי' בקידושין שם:
רש"י בסוף הפרק השבעת ע"א ע' רש"י ולי נ' ליישב דכוונת רש"י אעד מיתה דנהי דנ"מ לענין ממון דמה"ט מיחייב קרבן מ"מ עיקר עידותו לענין אי' להתירה וממדרש כתובה הוא דנפקא לן למיהב לה כתובה:
תוס' ד"ה ה"ג אע"ג דכבר איפלגו ע' רש"א ולי נ' דד' תוס' דהא דתנן גבי מקלל בכולן וחכמים פוטרין קאי אכולי מתני' וגם בשבועה דרישא פטרי רבנן ומאן רבנן דמתני' ר"ח בר אידי דבעי' שם המיוחד דאל"כ מ"ט פטרי בסיפא וא"כ שפיר כ' דמרישא אשמועי':
הדרן עלך פ' שבועת העדות, בעזר נותן לעמו פרקן ופדותא:
גמ' הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו ע' רש"י ורש"א והניח ביש ליישב וכ' די"ל דמיירי שהם לא ראו כ"א דמנה מנה לו בפני' ולא ידעי אי מלוה אי פרעון וא"כ לא יוכלו לחייב

אותו ולא מקרי קיימי עדים ואמנם הם התרו בו שלא ישבע לא הד"מ והוא מ"מ כשבע ושפיר יוכלו לחייב אותו מלקות: והנה מבואר כד' רש"י ותוס' דבעדות פטור מדמק' הש"ס וליגמר מינה פי' מדלא קתני גם לענין מלקות חמורה הימנה וק' דלמא משום דגם בעדות דינא הכא אלא ש"מ דבעדות פשיטא:

למודה לא' מן האחי' ע' ד' הפוסקים בזה ואמנם מ"ש הראב"ד דבערב הכל תלוי במנהג נ' משום דק' לי' התוספתא שהביא הר"ן עם הגמ' דב"ב שהביא ה"ה ולזה קאמר דמקומות מקומות יש:

רש"י ד"ה זדון עדי' בהתרו ונ' כוונתו דהאי מאי לאו דקאמר היינו דל' מהו חייב מ' הי עתרתי והכוונה לד' המק' אי מלקות אי קרבן וע"כ בזדון עדים מיירי והוסיף רש"י דהיינו דווקא בהתרו בו ולד' התרצן הק' אם אותו קרבן שהוא חייב בשוגג הוא חייב במזיד:

וע' רש"א מה שנתקשה בזה ואמנם עיקר קו' העמיד על ד' תוס' מ' דלרש"י לק"מ ונ' הטעם דלרש"י מצי מיירי בחבר דא"צ התראה משא"כ לתוס' מנא ידעי' עכ"פ דמזיד הויא ואמנם י"ל דמיירי שהתובע היה לו ד' עדים וביקש להוליכן לב"ד להעיד וכי מטון לפתחא דבי דינא אמרי הני תרי לאינך למה לכם הטרחא הלא ידעתם כי גם אנחנו יודעי' העדות והלכו לדרכם ובב"ד כפרו ואמרו דלא ידעו נמצא דלעיל דווקא דמיירי בהתרו בהם וא"כ קיימי עדי' שפיר כ' לעיל רש"א דלא מצי מיירי שיש עדים שיודעים בעדותם משא"כ כאן דלא איירינן בהתראה ואפי' למ"ש דכוונת רש"י עכ"פ בחבר מצי מיירי דלא בעי התראה ושפיר מעידי' הנך עדי' דמזידי' הוה: ונתחיל לבאר פ' שבועת הפקדון בעזר שומר לאדם רוחו בקרב נדון: אמר ר"פ מ"ט דר' יוחנן מד' ר"פ אלו יש ראי' ברורה לד' תוס' לעיל דבקיימי קמן הלכה כרבה וע' בל"מ בזה:

תוס' ד"ה מתני' כמי דיקא בסו"ד נ' ליישב דבמתני' איכא למימר מטעם הילך אתיא עלה כדאמרי' באמת בב"מ למ"ד הילך פטור קרקע דפטור משבועה ל"ל ומוקמי' לה בחפר בורות ומ"מ קו' מיהת לא הוה:

תוס' ד"ה אלא מהא ע' רש"א כ' דרש"י לעיל הוכרח לכך דכולא טעמא דר"א דס"ל קרקע פטור משום מכל ולא הכל ואס"ד בקנס נמי פטור דלמא קרא לקנס אתא אע"כ לר"א קנס חייב אמכם כ"ז לר"א דדרש מכל ולא הכל משא"כ סוגיין דקאי לרבנן דדרשי כלל ופרט לק"מ:

במתני' חבלת בי ועשית בי חבורה יל"פ דאשמועי' תנא דהו"ל חטין וחטין חבלה וחבורה ואם הי' מודה בא' מהן הי' חייב ולא הוה חטין ושעורין: וכן יל"פ הכית את שיני וסמות את עיני ותבעו קנס דהיינו חירות וממון בעד אידך ואעפ"כ כיון שהוא כופר אפי' ממון

אין כאן וזה נ' דכ' רש"י דהוה כבהמתו ר"ל אף דהוא תבעו ממון ג"כ כיון דהוא אומר להד"מ א"כ שני הוה קנין כספו וכבהמתו דמי:

תוס' ד"ה ה"ג לא לך וכן נ' שהי' גי' הרמב"ם ופסק כסתם מתני': בסו"ד כ' ליישב דוודאי אין סברא לומר דבלא וי"ו ליהוי כללא כ"א אדרבא סברת ר"י כיון דאומר בלא וי"ו א"כ לא קאי שבועה כ"א אקמא ואאידך לא אשתבע כלל וא"כ היינו גופא סברא דזבחי':

תוס' ד"ה כללו של ר"י כ' ד' רש"י דבשלמא אי לר"י לא משכחת כ"א חד פרטא שפיר שביק לכללי ונקט פרטא:

חדא משא"כ אי לר"י תרי פרטי איכא דהיינו גם בלא וי"ו א"כ לינקוט טפי האי חד כללא דהיינו לכם:

רש"י ד"ה חטה בכלל חטין וצ"ע הרי אין נשבעי' אלא על דבר שבמדה א"כ ע"כ שם מדה הזכיר לו ואיך ס"ד דחטה קאמר וכ' דבשבועת הפקדון שלא בב"ד שפיר משכחת לה שנשבע על טענתו מדעת עצמו וע' ברי"ן מיג"ש מה שפי' בזה וש"י:

גמ' א"ל אביי מי דמי י"ל ד' רבא דבמה שאמר לא אנסתי עדן לא אמר שאינו חייב כ"א ע"י אונס אינו חייב ויכול להיות שחייב ע"י פיתוי אלא דכיון מ"מ כשבע אמרי' דכוונתו על קנס ולא על בושת ופגם:

הדרן עלך פ' שבועת הפקדון:

בעזר מגן ומושיע על כל המעשים אדון:

רש"י ד"ה שבועת הדיינין כוונתו למה קורא תנא דווקא לשבועת מודה במקצת שבועת הדיינין וקאמר משום דהך שבועה לבדה בהדי' כ' בה בתורה דבעי דיינין דכ' ונקרב בעל הבית אל האלקים:

תוס' ד"ה לאתפושי חפצא ע' בראש"ש מה שק' עוד דליבעי שם המיוחד וכוונת תו' דאברהם לאיים אמר שם המיוחד דהרי אמר כינוי ג"כ אלא דלא ניחא להרא"ש בזה משום דהאי כינוי לדרשא איצטרך כמ"ש רש"י בחומש: וע' בש"ך במה שהק' על הרי"ף בשערי' שכ' דסוגי' דלקמן דפריך מאי איכא בין דאורייי' לדרבנן קאי אשבועת המשנה ואפשר כוונתו דהש"ס לא רצה לומר דא"ב בקינות חפץ משום דאשבועת המשנה ג"כ קאי דסתמא קאמר הש"ס בין שבועה דרבנן:

גמ' דאשבע בה' אלקי השמי' נקט הכא לרבותא דאף דאמר כל שבועתא דאברהם וס"ד דאין זה טועה בדבר משנה דיל"פ ד' ריא"ר כה"ג קמ"ל דלא היא: רש"י ד"ה דס"ת בסו"ד וע' בר"ן בענין האיום מהגאונים וראיתי בראב"ד ד דהגאונים שבטלו שבועה דאורייי' הם שתקנו האיום הנזכר בגאונים: וכ' סמ"ע דגם בארור שם בעי' דהכי מיהושע ילפי'

וק' הרי גם משאול בעי' למילף והתם לא כ' שם וצ"ל כיון דעכ"פ במסקנא מיהושע ילפי' בעי' שם ובשאול ע"כ מלתא אחריתא הוה דאל"כ לא הי' חייב מיתה וכמ"ש לעיל במקומו משם הרמב"ן בחומש פ' בחוקותי:

שבועה מעומד כ' הב"י דדיעבד לא גרע מת"ח וא"צ לזה דטעמא דשבועה מעומד משום דהוה גמר דין וגמר דין דיעבד מיושב כשר:

רש"י ד"ה אף היא וכן מבואר לכאורה מהש"ס לקמן דר"ל בכל ל' והכ"מ ולח"מ פלפלו בד' רבותי של הרמב"ם ולא ראו ד' הרי"ן מיגא"ש שהוא רבו של הרמב"ם שכ' בפי' בלשונה בלה"ק וא"כ אין מקום לא לד' הכ"מ ולא לד' הלח"מ ובר מן דין הלח"מ שכ' דבביטוי ג"כ לכתחלה בעי' לה"ק מאי לכתחלה שייך ונ' ד' הריב"ן מיגא"ש אפכא דה"פ דש"ס לקמן משום דתנן אלו וע"כ אלו בא למעוטי וקאמר תנא דברייתא דבא למיעוטא שבועת הדיינין דבעי' לה"ק דווקא וה"ט דידוע דבכל הלשונות יש מלות דמשתמעי לכמה אנפי ובשלמא אם אומר בלה"ק הרני נשבע א"כ ידענו בבירור שנשבע משא"כ בשאר לשונות אם אומר בלשונו מי יודע מה דעתו וכאן לא מהני על דעת ב"ד דהני לא כשבע כלל ובשלמא בעדות ביטוי ופקדון כשבא להביא קרבן א"כ הוא עצמו אומר שנתכוין לשבע ולמה לא נקבל קרבן ממנו משא"כ בשבועת הדיינין כיון דבשבועה בא לפטור עצמו בעי' בירור דברי' ממש, ומיושב ממילא קו' תוס' לקמן ד"ה ואלו:

ונתחיל לבאר פ' שבועת הדיינין בעזרת בינה חכמה ודעת חונן:

תוס' ד"ה ואין בסו"ד כ' משום דכ' ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה הוא ופי' רש"י ומלאך שליח ב"ד הבא לתובעך א"כ ע"כ בנדר משתעי סיפא דקרא: דכ' מפני אלה הכוונה דבאמת כ' אלה בצירי ואי לאו דכ' בהושע לא הוה דרשי' בירמי' בקמץ ואתא חד וגלי אאידך:

תוס' ד"ה קיימי ובחגיגה תי' דהו"ל למכתב קבלו וקבלו וק' עדן דלמא לקיימי למעלה לחוד אתא ואין לומר דבריית' דהכא באמת לאו כשמואל אתיא הרי עכ"פ רבא במס' שבת מפ' קרא כברייתא דידן וראיתי במ' אסתר דדרש להך קיימו למעלה מהכ' שהוא וקבל ר"ל הקב"ה והש"ס נקט דרשא הפשוטה והכוונה ג"כ למ"ש המ':

רש"י ד"ה חלה על שניה' וצ"ע האדם יראה לעיני' וע' בב"י ובסמ"ע מ"ש עוד ולי כ' ע"ד שאז"ל פ' איז"נ בסופו דמלוה בלא שטר גורם קללה לעצמו וכן בפקדון:

משום קניא דרבא הק' מכאן בגליון ש"ס ע"ד רש"י לעיל שכ' בפ' שבועת שתי' מפ' משום קניא דרבא ו דבלא סוגי' דבשבועת שתים י"ל דגם קניא דרבא הכוונה כי דעתו אינו שוה למה שמוציא מפיו וקניא דרבא לאו דווקא לזה כ' רש"י דמסקי' לעיל דלהא לא חיישי'

דלא מהני דבתר פומי' אזלי' וקניא דרבא דווקא דלא סתר דעתו פומי' וז"נ ג"כ כוונת הג"א בשבועת המושל ש יכוין בלבו היום דלא הי' המושל משביעו ע"ד בי"ד:
וכיון דאין בו סותר פומי' שפיר מהני:
רש"י במתני' ד"ה שתי כוונתו דאס"ד דינרין קאמר כד' רבותיו של הרמב"ם הול"ל שני ל' זכר:
ובכוונת הרבותיו של הרמב"ם שכ' י"ו וחצי שעורי' א"ל דהמשקל א"צ להיות כ"א י"ט והך חצי שעורה היא שיווי הטביעה וע' תוס' ד"ה בטוענו לקמן:
פטור שאין ההודאה ממין הטענה כ' הר"ן דרש"י הוכה לן בזה דבהא דסתמא דווקא קאמר הל' כשמואל וק' רש"י פרשן הוא ונ' דרש"י בא לומר דלשמואל סידר המשנה א"ש טפי דלרב למה הפסיק בהא דאם אין ההודאה ממין הטענה: ובמה שתמה הלח"מ על הרמב"ם שכ' מעה כסף לי בידך והלה אומר פרוטה פטור הרי בלא"ה בעי' טענת שתי מעין כ' דהרמב"ם ס"ל דאפי' מפרוטה על מהפטור כחטין והודה שעורי' דקיי"ל כרב"נ:
גמ' אמר רב הנה לכאורה בשלמא לרב ה"ט דפחות מב' כסף לא חשיב למיהב שבועה עלה משא"כ לשמואל מאי אכפת לן בטענה דמעיקרא אמנם גם לרב תינח אי פליג אדשמואל בע"א כמ"ש תוס' לקמן ד"ה אבל ואמנם אין משמעות הפוסקי' כן וכ' טעמא דרבא דכל עיקר חיוב מודה במקצת משום אשתמוטי ופחות משתי כסף לא חשיב למימר עלי' אשתמוטי וע"ז כ' דהשיב לו שמואל כשם שהודאה פרוטה חשיבא דמקרי מודה מחמתה אף דמ"מ מעיז לכפור השאר ה"נ כפירה פרוטה חשיבא למימר אשתמוטי וכ' מ"מ טעמא דבעי' לשמואל מעיקרא שתי כסף דעיקר השבועה משום חזקה אין אדם מעיז וזה לא שייך כ"א באיש מהימן אמנם הא איהו מהימני' אך התינח אם הפקיד אצלו דבר חשוב קצת מיהת ולזה בעי' שתי כסף:
ובדברינו מיושב מדוע לא הק' הש"ס ממתני' דדייקי כרב דס"ל לשמואל דבהודאה אשמועי' מתני' רבותא דמ"מ לא מקרי מעיז משא"כ בכפירה: וזה סברת תוס' לקמן ד"ה שהכל ג"כ דכ"כ דהתביעה גדולה ס"ד דהויא הודאת פרוטה העזה וככופר הכל דמי:
תוס' ד"ה דטענו עבד גדול נ' זה יש ליישב דבשלמא התם אין א' סופר את חבירו משא"כ כאן מטבע קטנה סופרת את הגדולה והויא כחלק ממנה: גמ' מ"ש דכ' י"ל"ד דבשלמא מברייתא שפיר יש ראי' אלא מקרא מאי ראי' איכא וי"ל דלכל חטאת ר"ל אפי' חטאת העוף בן יונה לא יוכל לחייב דזימנין דלא שוה טפי מפרוטה וקאמר דכה"ג שבזעה מיהת חייב:

טענו חטין והודה לו בשעורין ע' מ"ש תוס' לקמן ד"ה אין לך בידי אלא לטרא קו' נחלקה לשיתי' דברישא הו"ל למתני ר"ג מחייב ותו הא כבר אשמעי' דבעי' ממין הטענה והנה לפי' תי' התוס' לקמן מ' ד"ה ור"ג דל' פטור מ' לי' לרב"נ לגמרי הי' כ' דהיינו ממשנה יתירא דאל"כ הא תני לה רישא אלא ש"מ רישא לשבועה וסיפא לממון ואמנם י"ל דאי אשמעי' רק חטין ושעורין סד"א אבל ברישא כה"ג שוה קאמר קמ"ל למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' לרב ולשמואל דכה"ג דווקא קאמר ואי הוה אשמעי' ברישא ר"ג מחייב הו"א ג"כ משום דס"ל שוה קאמר קמ"ל דאפי' בחטין ושעורין מחייב ר"ג:

והנה בתי' שני כ' תוס' דאף דר"ג ס"ל כרב"נ מ"מ ס"ל דהוה הודאה כ' טעמם דס"ל דטעמא דת"ק דפוטר מדמי משום דמשטה הוא בו וא"כ אין כאן הודאה כלל משא"כ ר"ג סבר הטעם משום מחילה וא"כ איהו עכ"פ שפיר הודה: ואמנם י"ל קו' תוס' ע"ד אחר דהכה מבואר פ"ק דב"מ ס"ס דהילך דת"ק דריש למלתי' מכ' הוא וכ' זה ור"ג מפיק לה לאפוקי מדר"ח קמייתא כר' אבוהו דר' אפוטריקי והנה לכאורה הדין עם ר"ג דאשר יאמר כ' מ' הוא עצמו צריך שיאמר ולא שיחייבוהו עדים ומהי"ת נימא דבעי' הודאה ממין הטענה א"וו טעמא דרבנן משום דרב"כ ואין כאן הודאה כלל וא"כ אדרבה ממין הטענה מסתבר טפי דס"ד דמ"מ לא העיז ור"ג ה"ט משום דלית לי' דרב"נ:

בכדי שמן והודה בקנקנים נ' דכד היה אצלם שם מדה ג"כ וקנקן רק שם כלי וכן מ' מדמשני לי' בכתובו' בטוענו מדה ולהכי דייק תנא י"ל דטענתו רק אמדה וי"ל ג"כ המדה עם השמן:

תוס' ד"ה להודיעך כחו דכ"ג הכוונה ע"ד שכ' רש"י ריש ביצה דמשו"ה כחא דהיתרא עדיף משום דס' אי' לחומרא ה"כ ס' ממונא לקולא וכחא דחיובא עדיף:

ובענין פלוגתת ר"כ א"ש ורחב"א ג"כ כ' דברב"נ פליגי דר"נ א"ש דקיי"ל כוותי' ס"ל כרב"נ דקיי"ל ג"כ כוותי' דטעמא דחטין והודה לו בשעורין הוא כמ"ש משום דאין כאן הודאה כלל וא"כ בטענו חטין ושעורין דל"ש זה ושפיר חייב משא"כ רחב"א לית לי' דרב"נ וס"ל דממין הטענה גזיה"כ וא"כ כיון שכפר מין א' לגמרי והודה מין א' לגמרי דאל"כ הרי חייב ע"י גלגול כדאמרי בכתובות וא"כ מה שכפר לא הודה ומה שהודה לא כפר ואין כאן הודאה ממין הטענה ואמנם עד"ז שמואל לשיטתו א"ש טפי דאם כרב דטענה היינו כפירה וודאי מסתבר כרחב"א וכמ"ש דבעי' הודאה ממין הכפירה אלא דלשמואל טענה טענה עצמה וממין הכפירה לא בעי':

טענו שור והודה לו בשה כ' דתנא דברייתא לאו בחכם נקט כה"ג ועיקר רבותא בסיפא דשה והודה לו בשור לאפוקי שה והודה לו בעז דעז מין שה היא כדאמרי' שה כשבי' ושה עזים:

הא מכי ר"ג היא נ' דלאו בחנם אמר הכי דלכאורה כיון דרחב"א אליבא דר"י אמר למלתי' ק' הא ר"י עכ"פ אמר בכתובות כ"מ שאמר ר"ג רואה אני את ד' אדמון הל' כמותו וכיוצא בו וא"כ מה אהני לי' לרחב"א דמוקי ברייתא כאדמון וא"כ אדמון עכ"פ סבר דלא כר"י ואמנם גם אר"ג יק' אמאי קאמר רואה אני הרי איהו אפי' בחטין והודה לו בשעורים פליג וצ"ל כמ"ש תוכ' דקים לי' לר"ג דאדמון ורבנן גם ביש בלשון ל' קנקנים פליגי ובהא קאמר ר"ג רואה אכי ובהא ג"כ פסק ר"י כוותי' וז"ש הא מני ר"ג זה הא מני אדמון כלומר אליבא דר"ג דס"ל בתרתי פליגי מצי' לאוקמא ברייתא אפי' לר"י כאדמון ור"י בהא דסבר ר"ג כוותי' דהיינו ביש בלה"ז קנקנים הוא דפסק כוותי':

ובמ"ש נתיישבו היטב ד' רש"י בכתובות שם וכיוצא בו ר"ג ונתקשו הראשונים בכוונתו אמנם לרש"י ק' לי' דרחב"א דהכא דאמר לימוד ערוך הוא בפי ר"י הא מני אדמון וק' דר"י אדר"י אלא ש"מ דה"ק לאו דהל' כאדמון עצמו כ"א כר"ג דכיוצא בו במה דר"ג ואדמון סבורי' כא' דהיינו דיש בל' הזה ל' קנקנים:

והנה להרי"ף דמפ' כיוצא בו היינו שור ושה הי' יכול להביא ראי' מהך דכתובות ג"כ דאין הלכה כרחב"א:

תוס' ד"ה לימוד ערוך ומדקאמר ר"ג ע' רש"א ובמ"ש הש"ך סי' פ"ח ליישב קו' תוס' בכתובות שהקשו דלמא בחטין ושעורין פליגי וכ' הש"ך דא"כ לא הו"ל לאדמון למימר הואיל והודה במקצת ממין הטענה כגי' בשבועות כאן וא"כ גם ד' רש"א מיושבים:

להסמיך ענין לענין הצענו כאן ענין דברי' שאין נשבעין:

תוס' ד"ה שומר חכם כבר העיר ה"ה דמ' מד' רש"י דפליג אד' תוס' אלו וס"ל כהרשב"ם דדווקא משבועה פטור ולא מתשלומי פשיעה ונ' כוונתו למ"ש רש"י בגמ' לקמן:

נושא שכר אינו משלם תשלומין הכתובי' בו מ' מבואר דפשיעה משלם וא"כ ה"ה לשו"ח דלענין פשיעה מ"ש:

והנה הראב"ד הק' א"כ שבועה נמי ליחייב ותי' מודה במקצת יוכיח וק' מעיקרא מאי קסבר ונ' משום דבאמת יש לדחות מודה במקצת מ"ט נשבע משום אשתמוטי ובקרקע לא שייך אשתמושי אמכם אי' זה מוכרח וכבר צידדו בזה בתוס' ריש ב"מ בסוגי' דהילך אי בקרקע שייך אשתמוטי ולזה דחה הראב"ד ג"כ ע"ז וי"ל:

ואמנם מה דמ' מד' הש"ך דד' הרמב"ם ה"ה בהקדש משלם פושע לא מ' כן מד' הרמב"ם ובפרט לפי מ"ש הש"ך להכריח כן ממה דאמרי' שבועה זו תק"ח היא מ' התשלומין מדאוריית' דא"כ למה סידר הרמב"ם הך דשבועה תק"ח מקמי שכ' פושע חייב א"וו אין ענין הקדש לכאן וגם הרמב"ם לא הזכיר גבי פשיעה כ"א עבדי' שטרות וקרקעות וכן מסתבר דבהקדש גם מזיק פטור והיאיך יהא פושע חייב וקו' הש"ך אינה קו' כיון דרצו חכמים שלא יזלזלו בהקדשות גם שבועה הוצרכו לתקן דאל"כ לא יועילו בתקנתם וד"ת לחוד ותק"ח לחוד:

וכן הראי' שרצה הש"ך להביא מדלא תנן סתמא אין להם דין שומרין ומ"ש דתנא לה הכא אין כאן קו' דבא לאשמועי' דגם שבועת מודה במקצת ועד א' אינו בקרקעות ומהכא פשיטא לי' להש"ס דכתובות דשבועת ע"א ליתא בקרקעות:

והנה הראב"ד הק' על הרמב"ם במ"ש בשם רבותיו דאם לא עבד הקרקע הוה פושע וחייב וע' בה"ה ובלח"מ שרצה ליישב ד' ה"ה אמנם כיון דעיקר דבר זה אכו למידין משם פ' המקבל ושם מ' דאפי' תנאי א"צ וא"כ ד' ה"ה תמוהי' אמנם ע"ד הרמב"ם לדעתי אין כאן קו' דהתם במקבל מחבירו באריסות או בקבלנות הוא דאמרי' דס' התנה כהתנה דמי דאדעתא דהכי מסר לו ועיקר שבא כאן הרמב"ם בשם רבותיו לאשמועי' דאפי' שו"ח דינו כמקבל לענין זה וכ"כ בהדי' או בשמירת חכם ומקבל אגב אורחא נקט:

תוס' ד"ה ואין בהם תשלומי כפל טוען טענת גנב כוונתם והגפני' עדן במקומם אלא שטוען דאלו שלו הם ושל חבירו נגנבו ונמצא שאינו כן דליכא למימר בגנב ממ"ש דא"כ כתלשו ואין כאן טענת קרקע כ"א טענת דמיו ולד' הרמב"ם דדמי קרקע כקרקע דמי באמת אפי' בגנב מצי מיירי:

תוס' ד"ה על כל דבר פשע דאמאי איצטריך בהקדש כוונתם דבהקדש מאי גלגול שייך אמנם הרמב"ם כ' דהאי רעהו לאו אהקדש לחודא כ"א גם אנכרי ושנה הכ' בנתינה ובתשלומי' לומר דבין בנתינה בין בתשלומין בעי' רעהו ע' בה"ה ע"ש המכלתא בזה וא"כ משכחת לה בגוי שהפקיד ואח"כ נתגייר ואין כאן שבועה מחמת עצמו אמכם בקרב הימי' יוכל לגלגל עליו ואיצטרך אשמועי' דאין כאן כפל:

באו"ד התם בגנב עצמו כלומר דבהקדש כ"ע מודו דאפי' גנב עצמו אינו משלם כפל:

בסו"ד לא הוה כלל ופרט וכן מורין ד' הרמב"ם שלא הביא כ"א תלתא מיעוטי לקרקעות ועבדי' ושטרות ומסולק קו' הראב"ד שם כיון דבכלל ופרט דייני' הכל מ"ש תשלומי' משבועה דלא היא דאין לנו כ"א ג' מעוטי ומשבועה הוא דאמעוטי ולא מתשלומין:

והנה הש"ך הביא ראי' מדמי עבד גדול בפ' השואל דדמי מכירת קרקע ע"כ לאו קרקע ונ' דיש לדחות דהנה מדרבנן וודאי דנשבעי' על העבדי' כשם שנשבעי' על הקרקעות וכמו שהביא הרי"ף מהך דכתובות דסבר רב"ח למימר שבועה דאורייתא ועיקר קו' הש"ס הי' רק מה שטענו לא הודה לו דאף דגם שם בהיסת קאי זה לא הי' עדן בימי משנה אלא דאגב פריך ג"כ אין נשבעי' על העבדי' וכיון דקו' מטעני חטין שפיר מיתרצא בהא דמשני רב בטענו דמי שוב שפיר י"ל דהיינו כעין שבועת המשנה גבי קרקעות בפ' הכותב: תוס' ד"ה אלא על דבר שבמדה ע' ברא"ש במ"ש דמכסף ליכא למילף דאצטריך לרב אכפירה מ' דלשמואל ניחא וה"ט משום דלשמואל י"ל דזה בכלל דבר חשוב דדבר שאין לו מדה משקל ומנין מה חשיבות שייך ובמסקנא דמ"מ יליף הרא"ש ממה כסף שדרכו להמנות כ' דהיינו דהו"ל למכתב חפץ כיון דלא בעי' כ"א ייתור לכפירה אלא ש"מ דרכו להמנות הוא:

לפלוג ולתני ע' תוס' מבואר מדבריו דס"ל דלא כהר"ן כ"א דבעי' ידיע טענתא מכל צד: ולד' הר"ן גם קו' תוס' ד"ה אלא אמר רבא מיושב דמה"ט לא מהני משום דבב"ד עכ"פ לא ידיע טענתא כיון דאינו אומר כ"א מה שהנחת אתה נוטל: בסו"ד ע' רש"א הניח ביש ליישב ואפשר דאיכא למימר דאדרבא עד הזיז איכא רבותא טובא דאטו כל זיזין שווין וס"ד דגרע מבית מלא:

והנה יל"ד בד' רבא לאיזו ענין קאמר עד שיודה לו ש"מ דמ' לי' מדקאמר אביי בבית זה מלא סגי ואף דאיהו טוען מה שהנחת אתה נוטל ואין זה דבר שבמדה משקל ומנין כמ"ש הר"ן ש"מ דבהודאה לא אכפת לאביי קמ"ל רבא דלא היא וא"כ לרבא רישא תרתי קתני בין שטענו בית מלא והוא מודה בדבר שבמדה בין שטענו דבר שבמדה והוא אומר מה שהנחת וכו' פטור והן הן ד' הרמב"ם ואין כאן דקדוק למה שינה הל' כי אדרבה לרבא ע"כ ה"פ: תוס' ד"ה לאו לאתוי בית זה מלא והנה עכ"פ הניחו הקו' בתימא ולא תי' כ"א לס"ד וכ' דזה הי' כוונת הרמב"ם שהוסיף ע"ד הברייתא יריעה בת עשרים אמה וכמו שפי' ה"ה דבריו וכוונתו דגם למסקנא טעמא דרישא מנורה קטנה ואיזור היינו משום מדה ומשקל ולא משום טענו חטין וא"כ שפיר קאי זה הכלל ארישא:

אמנם מ"ש הלח"מ דבלא לטרין ל"ש מדה במנורה ומשקל במנורה לא אדע אם אומר גובה אורך ורוחב ועובו למה לא יקרא מדה בזה:

והנה מה שיל"ד במשנתינו זאת הוא כיון דעבדי' וקרקעות חדא הוה למה הפסיק שטרות ביני' ואפשר ע"ד דאמרי' בעלמא איידי דאתיא מדרשא חביבא לי' היינו דהקדים עבדי' ומ"מ בשטרות למה הפסיק וצ"ע:

חזקה אין אדם תובע יל"ד והתורה לזה לא חששה לחזקה זו ונ' דמעיקרא הויא הך חזקה דאין אדם מעיז אלימא טובא דאף דבכו"ה ג"כ שייך אשתמוטי מ"מ כל זמן שלא היתה: ההעזה כ"כ בעולם לא הי' אדם מעיז לכפור הכל אפי' באשתמוטי והי' חזקת אין אדם מעיז אלים טפי מחזקת אין אדם תובע ובימי ר"נ כבר גברה ההעזה טפי ולזה הי' חזקת אין אדם תובע אלים והוכרחו לתקן היסת ומיושב קצת בזה קו' תוס' ד"ה אין אדם מעיז: תוס' ד"ה אשתמוטי יל"ד דלמא התם מלי"ב פריך הש"ס דע"כ לית לי' אשתמוטי בכופר הכל מדפוטר בלהד"מ וכ' דלא רצו לתרץ כן כי היכי דלא נידק הל' כלי"ב:

גמ' דררא דממונא הנה בפ"ק דמציעה נחלקו רש"י ותוס' מה ענין דררא דממונא ולד' תוס' היינו היכא דבלא טענותי' יש ס' לבי"ד והכה לד' תוס' אלו וה"נ כיון דיש עדי' שהודה כי חייב לו שפיר הוה ס' אם פרע או לא משא"כ לרש"י שם דמפ' חסרון ממון ק' מאי דררא איכא טפי בפרעתי מלהד"מ וצ"ע:

הק' הלח"מ למה פסק הרמב"ם דשבועת המשנה אפוכי לא מפכי' וא"כ הוה כשבועה דאורייתא ואמאי תו פסק הרמב"ם דלא כחתי' לנכסי דא"כ הוה דרבנן ונ' דהנה תוס' הק' מנ"ל לש"ס דרבנן דר"י ס"ל כלל בדרבנן לא נחתי' לנכסי דלמא במציאה דווקא כדיהבי טעמא דהוה רק מפני דרכי שלם ונ' דס' הש"ס אטו דרכי שלם מלתא זוטרתי היא בשלמא אי ליכא דרבנן דנחתא לנכסי א"כ הכוונה רק דלאו דאורייי' היא ואמנם אס"ד דאיכא דרבנן דנחתי' לנכסי למה יגרע דרכי שלם וא"כ עכ"פ ממילא שמעת מכה דבכל דרבנן לא נחתי' לנכסי דאל"כ שוב יק' קו' תוס' ממנ"פ כיון דעכ"פ צ"ל דד"ש גרע א"כ מנ"ל בשאר דרבנן:

ונ' דאפשר לומר דפלוגתא דרבנן ור"י במ"ש הרשב"א במ' גיטין בסוגי' דפרוזבול דמפרוזבול שמעי' דהפקר ב"ד הפקר אפי' להפקיר מזה וליתן לזה משא"כ בהפקר דלמא דבעי' הפקר לכל ואמנם כ"ז אי פרוזבול דרבנן ואמנם אי מקרא ילפי' פרט למוסר שטרותיו לב"ד והתקין היינו דרש והתקין א"כ אין ראי' מפרוזבול ומעתה ד' ר"י דאפי' כה"ג שייך הפקר ב"ד וא"כ שפיר נחתי' לנכסי וד' רבנן דכה"ג לא שייך הפקר ב"ד וא"כ בדרבנן לא נחתי לנכסי':

לאו כל כמינך זיל שלים ר"ל דאנן לא משביעי' לי':

רש"י ד"ה נתתיו לך פטור אף משבועה משום דחייב היינו לשלם כ' רש"י דפטור היינו אף משבועה:

ד"ה דתביעה בעדים והודה לו כוונת רש"י דהודה לו בעדים הוא העיקר ודנקט הש"ס תבעי' בעדים היינו ע"ד שכ' הר"ן דעיקר טעמא דרב אסי משום אנן סהדי בי' כיון דחזי

להו דלא מהימן למלוה לא פרע לי' בלא עדים וא"כ גם הכא כיון דתבעו בעדים כי היכי דלודי' לי' בפני' עכ"פ חזי לי' דלא מהימן לי' למלוה וטעם התרצן נ' דסבר לוה כיון דחזי דאודית שוב מהימנינא לי' כדמעיקרא וכ"ת א"כ למ"נ הביא עדי' ממ"נ אי כפרי' לא מהני לי' עדי' ואי אודינא לא צריך לי' היא דאי אמינא לי' ה"מ דלא דמצינו שוב למימר פרעתי:

תוס' ד"ה תיובתא דשמואל בסו"ד לכ"נ ואמנם א"כ ק' דמסקי' לשמואל בקשיא ואמאי פסק רבא כוותי' וזה ראיה לגי' הרי"ף דרבא באמת כרב אסי ס"ל ואמנם ד' תוס' כיון דלא הוה כ"א דקדוק דברי' בעלמא יש ליישב ולומר דמתני' ה"ק דאף דהלוה לא קיבל עלי' בהדי' מ"מ התנאי קיים וצריך ליתנו בעדים ונמצא דאם נימא באמת כד' הרא"ש דלא בשעת הלואה צריך לקבל עליו הק' במקומה עומדת דאם קיבל עליו פשיטא דצריך ליתנו וע"כ הל' כרב אסי ואמנם הר"ן כ' דרבא באמת כרב אסי ואף רב אסי ס"ל דאי טעין מהימן ובמיגו פליגי והק' הש"ך א"כ למאי דמסקי' תנאי היא רב אסי דלא כת"ק ודלא כר"י ב"ב ונ' דלק"מ דל"ק הש"ס תנאי היא כי אם א"ל שמואל תנאי היא וא"כ רב אסי ס"ל דל"פ בהא ורב אסי כריב"ב וס"ל דריב"ב ס"ל דאם מברר נאמן אלא דבמגו לא מהימן:

ואדרבה ק' לי אי פליגי אם נאמן לומר בהדי' פרעתיך א"כ צ"ל ללי"ק לשמואל כמ"ש תוס' דמיירי ברישא דאמר בפני פלוני ופלוני ומשו"ה פטור וא"כ בסיפא אמאי חייב כיון דאמרינן דגם במלוה בעדי' צריך לפורעו בעדי' לשמואל ומ"מ מהימן לומר פרעתי בפני פלוני ופלוני וא"כ סיפא מ"ט וצריך לומר דבסיפא מיירי דאמר בפני פלוני דווקא פרע לי וחייב משום דלא קיים תנאו וא"כ מבואר לכאורה כד' דאי אמר באפי ראובן ושמעון לא מהכי אחר וא"כ ק' לד' תוס' דמסקי דמיגו לא מהכי ומ"מ נחלקו על הרי"ף בההיא דראובן ושמעון:

ודע דלפי מ"ש ה"ה דהטעם דלא מהני מיגו משום דלא קיים תנאו ע"כ ליתא לד' הר"ן דהטעם משום אנן סהדי דלטעם זה אין כאן שעבוד תנאו והר"ן כ' באמת דהוה מיגו במקום אנן סהדי ובאמת ק' לד' ה"ה למה להרמב"ם וסייעתו בההיא דראובן ושמעון דג"כ לא קיים תנאו פטור גם שם ליחייב וצ"ע:

תוס' ד"ה הא אנא לשטתם דנחלקו על רש"י וודאי בדיחותא היא ולשטת רש"י והרי"ף ע' ברמב"ן במלחמות ובעל המאור:

ונ' קצת ראי' לד' תוס' דלא איצטרך כ"א דתני הל' ולמאי נ"מ קאמר ר"נ כולי האי אלא ש"מ בדיחותא קא"ל:

רש"י ליהוי פקדון ואיני עליהן כ"א שומר חנם ס"ל שלא נטלן בתורת משכון ואינו עליו אפי' שומר שכר:

תוס' ד"ה כל האומר לא לויתי ע' רש"א וע' בראש"ש שכ' דמיירי באמת שאומר מעולם ולק"מ:

רש"י ד"ה כל מלתא דלא רמיא עליו וע' בהג"א דדברי לפי פי' הרמב"ם דאעדי' קאי:

והנה כ' ה"ה דלהרמב"ם אם הכחשוהו עדי' חייב לשלם וכ' הכ"מ דאינו מוכרח ולי כ' דה"ה הכריח כן מדלא כיון הרמב"ם כחדא ואמר אם הלכו למד"ה או אמרו להד"מ נשבע היסת ועשה מלהד"מ בבא בפ"ע ש"מ דבבבא בתריי' אם טוען להד"מ באמת חייב לשלם:

הביא הרי"ף ראי' מסחתא דאתרע שטרא היינו אבטל והרא"ש דחה וכ' ראי' הרי"ף דע"כ מיירי שכ' בשטר דאתורי יהיב לי' דאל"כ נאמן במגו דלא יהיב לי' אתורי ומעתה לאיזו ענין כ"כ בשטר כי היכי דיקח המעות ממסחתא וש"מ א"כ דהאי מעות לקח ואבטיל שטרא:

וראיי' שניי' שהביא הרי"ף כ' דה"פ דכיון דבלא מיגו מיירי ע"כ מאן דקאמר לא אתרע עכ"פ לא ר"ל דהשטר בתוקפו כ"א לא אבטיל וע"כ למאן דקאמר אתרע היינו אבטיל:

תוס' ד"ה אתרע הקשו מר"פ ולא מאבא מר ברי כדמק' בכתובות משום דאאבא מר יש לתרץ כמ"ש הרא"ש:

בכתובות דהוה קרוב או למימר שטר אמנה משא"כ בסו"פ דאמר בהדי' דפריע וגם אמר רבא איכא אינש אחרינא א"כ גם קרוב לא הוה:

הק' המ"ל אמ"ש הרמב"ם דבהימני' מהני לי' הודאה שלא בפני הלוה למאי הל' בעי' שלא בפני הלוה וכ' דבפני הלו' הך הודאה הויא מחילה ומחילה היינו פרעון ופרעון לא מהני משא"כ שלא בפני הלוה הוה אודיתא: ומה שהק' עוד המ"ל והלח"מ למה בהאמין המלוה ללוה מ"מ צריך הלוה שבועה וכ' דה"ט דבמלוה הרי עכ"פ לאחר שפרע ישביענו היסת כמ"ש הרמב"ם וא"כ אמרי' זיל שלים משא"כ בלוה אי לא נשבעינא עכשיו אימתי נשבעיני':

אמנם הר"ן כ' בשם הראב"ד דגובה אח"כ ממנו באותן עדי' עצמם והק' הר"ן אפוכי מטרתא ל"ל וכ' דהראב"ד בהשגות כבר יישב זה עפ"י מה שביאר הש"ך דבריו דאם המלוה טוען אח"כ סטראי ננהו מהימן דאותן עדי' ע"כ אין ביכלתם כ"א לומר שפרע לו בפני כך וכך דבמה שאומרי' על אותה הלואה לא מהימני וא"כ שפיר יכול לומר סטראי נינהו ואי לא אמר חייב לשלם: רש"י ד"ה כי יתן איש ועלה כ' ונקרב בעל הבית אל האלקים כוונתו לאפוקי מד' הרשב"א שכ' דאפי' תשלומין אין כאן בקטן לזה כ' רש"י

דלא היא דהאי איש בא לגלות מי הוא הבעה"ב המחייב שבועה לא זולת ודחקו לרש"י לזה דאל"כ ק' למה לא כייל במתני' בסמוך גבי ואלו דברי' שאין נשבעין עלי' גם נכסי קטן א"וו משום דלענין תשלומין בקטן זה חייב לשלם וזה נ' באמת טעם הרמב"ן שלא רצה להסכים לענין תשלומין ולד' הרשב"א נ"ל דמשום כפל בגנב עצמו דאיתא בקטן הוא דלא תניא וא"כ למ"ד דמתני' רק בטוען טענת גנב מיירי הדרא קו' לדוכתא:

רש"י ד"ה והא כתי' מבואר מדבריו דס"ל דכדמשני הש"ס בטענו קטן כבר סלקא שמעתא ולא כדא' מד' הרי"ף וה"ט דרש"י דהו"ל למימר והוינן עלה: אלא בדרבה הק' תוס' אד' רש"י דקאמר לעולם דטענו קטן מ"ש נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול דממעטי' בב"ק ונתנו כשהוא גדול דהיינו ותבעו קטן יהא חייב ונ' דיש לחלק דבשלמא נתנו כשהוא קטן הלא מעות לא יוכל לתקון משא"כ נתנו כשהוא גדול דאם ימתין הקטן עד שיגדיל ממילא יוכל לתובעו א"כ הו"ל כל שראוי לבילה אין בילה מעכבת בו:

ליפרע מנכסי הקדש ולרב צ"ל כמ"ש הרמב"ן בהקשותו על הר"י מיגאש דר"ל שבועה דרבנן שלא יזלזלו בהקדישות ובזה מיושב קו' הלח"מ דלכאורה גם אהרמב"ן ק' דמודה בשבועת שותפין א"כ לוקי בשבועת שותפין לא היא עיקר קו' הרמב"ן היינו משום דגם הקדש קאי אשומרין ונימא ג"כ בקטן דקאי אשומרין משא"כ בשותפין דל"ש בהקדש כלל לא בעי לאוקמא:

שמא יוציא הלה את הפקדון ע' רש"י ותוס' והנה רש"י דקדק לומר דשוגג הוא ואמנם לד' תוס' גם זה מקרי מזיד דקודם שנשבע צריך לדקדק בשומא: ואמנם ד' הרי"ף והרא"ש ע"ד רש"י אלא דלאו לתקנת הלוה אנו דנין כלל משום חילול השם ומה"ט ג"כ כ' הר"ן אקו' תוס' לקמן דאפי' אם הלוה מאמינו צריך לשבע דאנן לדידן עבדי' תקנתא:

והנה יל"ד הך מתני' מאי קמ"ל הרי כבר תנן לעיל דכופר הכל פטור ומודה במקצת הטענה ישבע ובשלמא אי אמרי' דשקלי רבנן שבועה מלוה ושדיוה אמלוה א"כ הא קמ"ל אך למסקנא הרי לא אמרי' הכי וכ' דתנא תרתי קמ"ל חדא דס"ד דהכא בשומא פליגי וכ"א שם את שלו ביוקר ממה שהוא ס"ד דלא שייך כאן העזה דהוה מצי למימר דשוי יותר ובסיפא שוב אשמעי' דאפי' במלוה לגבי לוה אמרי' אין אדם מעיז ולאפוקי מרש"י ורי"ף דס"ל בעל חובו דווקא:

והנה הר"ן הק' אהרמב"ן כמה יגרע מע"א לשבועה משום דהוה רק גורם לממון וכ' דבשלמא התם שייך שפיר מי יימר דמשתבע כ"א דלמא הוא שקר משא"כ הכא מע"כ אם הוא אמת ישתבע המלוה ואם לאו יחזיר את המשכון וממ"נ יתחייב לשלם:

ובענין הקו' ממה שהנחת אתה נוטל כ' דלפי מה שביאר הש"ך סי' ע"ב כוונת הרמב"ן בד' הר"י מיגאש לקמן כי הכוונה התם מאן יימר דחייב עצמו כלל בהודאתו דלמא טפי ממה שתבע אודי לי' א"כ גם קו' הר"ן בזה לק"מ וכן מה שהק' הר"ן למה בלא ר"ה א"ש נ' דבלא ר"ה היינו אמרי' ע"ד לא תחמוד בלא דמי א' דהיינו האדם חומד אם אינו מחויב לשלם וא"כ הכא דמפסיד כנגדו לא חשדי' לי' משא"כ ר"ה קאמר גבי שילם ולא רצה לישבע דמ"מ משבעי' לי' שפיר פריך הש"ס עליו ממתני':

והנה הש"ך הק' אד' הרא"ש ביישוב ד' הר"י מיגאש שכ' לחלק בין דאמר פירות ובין דאמר שוה כסף והרי פירות אפי' אתרוגי' יקרי' במ' ועוד הרי גם כיס מעות תנן ולפע"ד כוונת הרא"ש דטפי מפירות לא תבע לי' ואיהו לא קאמר כ"א דבר הנחת ולא אדע אם פירות אם מעות כ"א הרי הוא מונח עדן וטול:

תוס' ד"ה והשתא דאמר רב אשי כ' לתרץ דלכאורה לא מק' הש"ס התם מידי דאנן פטרינן לי' והלוה אם רוצה לגלגל עליו יגלגל דבשבועה שאינו ברשותו לבדה הרי לא מק' הש"ס כ"א מהגלגול אלא דלר"ה לטעמי' שפיר מק' דר"ה ס"ל ס"פ כל הנשבעין דלכל מגלגלין וא"כ למאן דפליג מיהת אר"ה התם שפיר קאמר הש"ס למאי דקאמר רב אשי:

בענין שומר אבדה פ' הכונס ובשמעתין:

כ' רש"י שומר אבדה בהמת חבירו כ' כוונתו לאפוקי מדמי אבדה דפליגי בה ר"ט ור"ע פ' אלו מציאות אלא עדן לא הי' לו לכתוב דכ' ואספתו אל תוך ביתך ולזה כ' דהר"ן בנדרי' הק' למאי דמסקי' שם פריטי דרב יוסף לא שכיח למה בכל זאת קאמר רב יוסף דהוה שומר שכר ונדחק הר"ן שם וכ' סברא להיפך וסברת תוס' בזה ומהרש"ל ביש"ש הביאו הש"ך ך סי' רס"ג דחה ד' רב יוסף מה"ט ולי כ' לתרץ באופן אחר דהנה תוס' בשמעתין בשבועות הק' לרב יוסף למה מודר הנאה ממעין ומשופר מותר בהם הרי משתכר בפרוטה ותי' דיש חילוק בין דבר הנעשה במשך זמן לדבר הנעשה רק בשעה א' דאז לכ"ע לא שכיח שישתכר ומעתה ע"כ לא קאמר רב יוסף בשמעתין כ"א במוצא אבידה ואינו יודע למי הוא וגלל:

כן צריך לשומרו זמן מרובה משא"כ בנדרי' דמיירי שיודע כי האבידה של מודר ורק אהחזרה אנו דכין דנעשה בשעה חדא כה"ג שפיר מודה רב יוסף וז"ש רש"י דרב יוסף לא קאמר כ"א היכא דשייך ואספתו אל תוך ביתך ולא שיוכל להחזירו מיד:

ונ' דגם הרמב"ם כיוון ליישב קו' זאת במה שהוסיף בחבורו אד' רב יוסף כי ע"י הוא פטור מכמה מצות הכוונה לו ע"ד שכ' דוודאי משום רפתא לעניא לחוד לא הוה שומר

שכר כ"א אחרי דיש למצוה זו משך זמן ויוכל להיות כי יפטר על ידה מסוכה וכיוצא מצות שיש בהם חסרון כיס משא"כ בהחזרה בנדרי' שם:
וע"ד זה מובני' ד' הראב"ד בנ"י ב"מ ס"פ השוכר שהק' אכתי במשכון למה יהא כ"ז ההלואה שו"ש ותמה הרשב"א עליו אטו צריך לקבל בכל יום שכר ואמנם למ"ש כוונת הראב"ד דמשום הלואה דהוה רק פ"א הוה כמודר ממעין דגם רב יוסף מודה:
והנה אם היינו אומרי' דהעיקר כטעמא בתרא דרחמנא שעבדו' לא הי' ק' לא ממעין ולא מנדרי' אך כ' דא"כ שוב לא שייך דמלוה על המשכון שומר שכר דאטו רחמנא שעבדי' להלות על משכון דווקא ולזה כ' דציינו תוס' קו' זו בשבועת שם ולא בב"ק כלומר דמזה מוכח דעיקר טעמא כלי"ק:
וסברת לי"ב נ' דהש"י כאשר הוציאנו ממצרים ע"מ כן פדאנו שנשמור מצותיו ככ' בתורה וזכרת כי עבד היית וכפי' רש"י שם וא"כ כבר קבלנו השכר למפרע:
ובענין מ"ש תוס' בשבועות בסוה"ד דבגוי אין כאן דין שומרין צ"ל דהא מ"מ חייב הישראל בבל יראה אם קיבל אחריות מגוי היינו בהתנה בהדיא או כד' הרמב"ם באלם:
הדרן עלך שבועות הדיינין:
בעזרת בגאותו שוכן שמים ורוכב עננין:
לסיים שיעורי הזמן בד' אגדה אמר דהע"ה נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך וד' רז"ל מזה שנשבעין לקיים המצוה ויש לדקדק הנה שבועה צריך לדבריו חוקיי' שיפ"ה ואו"ה משיבי' עליהם אבל דהע"ה אמר בזה לשמור משפטי צדקך ועל המשפטי שבועה למה ונ' דהנה הרמב"ם כ' בח' פרקי' כי עבירות שהנפש ממואסן יעשה לו האדם תאוה להם כענין שאמרו בתו"כ אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר וכו' אמנם עבירות שהשכל מזהיר עליהן כגזל וכיוצא אדרבא ישמור האדם שלא יהא לו שום תאוה עליהן כדרך שאמר הכ' נפש רשע אותה רע ואמנם נ' דהרמב"ם לא כ"כ כי אם בעבירות שלא נתנו להשתכר בהם אבל המצות שכליות ככיבוד או"א וכיוצא שניתנו להשתכר בהם כמו שאמר רחב"א רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם מצות א"כ אם יעשה אותן האדם רק בעבור חיוב שכלו שוב אין לו שכר עליהם וז"נ ענין הכ' בפ' ואתחנן בי' הדברות כבד את אביך וכו' אבל הזהיר שיהא כאשר צוך ה' אלקיך שלא תעשה זה מצד שכלך כי אם תעשה כאשר צוך אז יתקיים למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך לא זולת ומעתה החילוק בין העבירות שכליות למצוות שכליות כי העבירות שכליות צריך שיעקרו יצרו לגמרי מהם למען לא יכשל אבל המצות ישליכם מצד שכלו ומקיים אח"כ לכבוד המצוה ית' וז"ש דהע"ה כר לרגלי דבריך ואור לכתיבתי רגלי לא יוכל לילך כי אם

בנתיב התורה לא זולת אבל לענין קיום המצות אדרבה אמשפטי צדקך שנתת לנו למען צדקך לא אקיים אותן עד אשר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך וז"ש התנא הא דנשבעין לקיים את המצות דווקא היכא דלא יוכל לבא לידי פסידא והיינו כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כה"ג דווקא נשבעין וכמ"ש והנה אז"ל כל הנהנה מד"ת נוטל חייו מן העולם וק' הא כל הלומד תוה"ק בשלימות אין לך הנאה גדולה מזו ואמרו ז"ל דדי' ירווך בכל עת ואמר דהע"ה ומתוקי' מדבש ונ' דבאמת זה כוונת התנא בברייתא סוף אבות כך היא דרכה של תורה פת במלח וכו' עד וחיי צער תחי' ובתורה אתה עמל אמר למען לא יהנה מד"ת ישתדל לחיות חיי צער בעסק התורה:

ונתחיל לבאר פ' כל הנשבעים שבתורה בעזרת מלכי מקדם עוטה כשלמה אורה. וע"ז אמר אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז כי מ"מ דדי' יחייך ואמנם גם טוב לך לעוה"ב ואם לאו אתה נוטל חייך מן העולם ולא יהי' טוב לך לעוה"ב ואם לאו אתה נוטל חייו מן העולם ולא יהי' טוב לך לעוה"ב וז"ש דהע"ה טוב לי כי עוניתי למען אלמד חקיך ואמר הטעם כי טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ואם לא עוניתי הייתי נוטל חיי ח"ו מן העולם ע"כ טוב לי כי עוניתי למען אלמד חקיך ואז לא יזיק לי אם טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, השם ית' ישים חלקינו מיושבי ב"ע ועוסקי בתוה"ק לשמה א"ס:

בסוגי' דקציצה ב"מ דף קי"ב שבועות דף מ"ה (תחלת הקיץ תרי"ח).

ותני' ב"מ שכיר בזמנו יל"ד מ"ט בשבועות סתם לן תנא ותני רק השכיר נשבע ונוטל ולא קתני בזמנו ונ' עפ"י מ"ש תוס' לקמן ד"ה ולעולם דוודאי לא יתקנו חכמים שיהא השכיר נאמן לעולם והנה כ"ז אם ידעי' דהיא תק"ח ומעתה בב"מ דלא תני כלל דהוה רק תק"ח אצטריך למתני דבזמנו דווקא משא"כ בשבועות כיון דתנן כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין אנו יודעי' שהוא רק תק"ח וממילא ידעי' דלא לעולם וכיון דלא לעולם ממילא מסתבר דבזמנו דווקא:

דרך אחר דיל"ד במתני' דשבועות לי שכרי שיש לי בידך שהוא שפת יתר בשכרי לבד די והנה בברייתא שם קתני שכיר בזמנו כיצד א"ל שכרתני ולא נתת לי שכרי יש כמו כן לדקדק ואמנם כ' הנה כל החילוק בין בזמנו ושלא בזמנו הוא משום בל תלין והנה ידוע דאם לא שכרו הבעה"ב בעצמו אלא ע"י שליח אין כאן בל תלין וממילא אפי' שלא בזמנו דינו כמו בזמנו והיינו דקתני בברייתא הנ"ל שכיר דבעי' בזמנו כיצד בזמן שא"ל

שכרתני בעצמך ולא נתת לי שכרי הא שכרו ע"י שליח אפי' לאחר זמנו כמו זמנו הוא ומעתה תבא דמתני' דלא רצה לחלק בין זמנו ולאחר זמנו נקט שכרי:
שיש לי בידך כלומר ששכרו שליח וא"ל שכרך על בעה"ב דאין כאן בל תלין וממילא אין חילוק בין זמנו לאחר זמנו:
שם במתני' ב"מ עבר זמנו יל"ד כיון דקתני בזמנו ברישא עבר בזמנו בסיפא ל"ל וכ' דמשום כופר הכל קתני לה דס"ד דבזמנו השכיר נשבע דבעה"ב טרוד ובעבר זמנו הבעה"ב כשבע להכי קתני משנה יתירה עבר זמנו אינו נשבע ונוטל כלומר אין כאן שבועה:
גמ' בסוף הסוגי' והא קתבעו לקמן לא פריך מיד ולעולם משום דכל כמה דלא ידעי' דר"ל שתבעו בזמנו ס"ד דר"ל ביום שעבר זמנו ול"ש למפרך ולעולם:
תוס' ד"ה ולעולם עוררני תלמיד א' במ"ש תוס' בל תלין אינו אלא בקר ראשון ולו יהי' בל תלין גם בבקר שני הא עכ"פ כבר עבר אבל תלין ומאי רמי אנפשי' שייך וכ' כוונת תוס' כיון דמשום טרדא הוא דעבר אי הוה כל יום בל תלין מ"מ רמי אנפשי' שוב דלא לעבר במזיד משא"כ עכשיו: ואמנם נ' דרש"י יישב קו' תוס' במ"ש ואם רצה בעה"ב לשבע כוונתו דהא דבעי' תרתי היינו שיהא בעה"ב פטור לגמרי בכופר הכל ואמנם הא דאין שכיר משהא שכרו מהני מיהת שלא יהא השכיר נשבע ונוטל:
מתני' בשבועות והלה אומר לא נטלתי כ' דתנא רמז לן בזה ענין טרוד בפועליו וקאמר דהפועל אומר לבעה"ב אמת כי אתה נתת ואמנם א' מן הפועלי' לקח שני פעמי' ואני לא נטלתי אפי' פ"א:
והנה בענין פלוגתת ר"י עם ת"ק כבר כ' תוס' ד"ה וליתב לי' בלא שבועה בס"פ ואמנם ע"ד הר"ן שם כ' דפלוגתיי דת"ק ס"ל תרתי כדי חיי' וטרוד בפועליו והנה משום כדי חייו פשיטא דאיצטריך לתקן בכופר הכל ומשום טרדא שכיר נשבע ור"י לא ס"ל כ"א טרוד בפועליו לחוד ולהכי דווקא במודה במקצת דבלא"ה איכא שבועה תקנו ולא בכופר הכל:
הל' גדולות וכו' כאן לא פריך הש"ס גדולות מכלל דאיכא קטנות משום דמצינו ל' הלכה שהוא לאו דווקא כמו שאמרו על באמת אמרו רפ"ק דשבת הלכה היא ולאו דווקא וכיוצא ונמצא לאשמועי' דהך הל' היינו הל"מ קאמר הל' גדולות והיינו דפריך כיון דקטנות ליכא ע"כ הא דאמרת גדולות היינו לאשמועי' דהוה הל"מ הני הל' נינהו בתמי':
תוס' ד"ה מכלל דאיכא קטנות נ' לתרץ באופן אחר דהנה בלא"ה יל"ד ל"ל לריא"ש למימר כלל הך מלתא הו"ל למימר רק משום כדי חיי' א"וו דבא ליישב קו' הראשוני' ג"כ למה שייר תנא אידך נשבעי' ונוטלין דאיתא בש"ס וע"ז קאמר דכאן לא שנו כ"א

תקנות גדולות וא"כ שפיר מק' הש"ס מכלל דאינך דלא קתני קטנות נינהו ומ"ט וקאמר ר"נ א"ש תקנות קבועות שנו כאן ובין לרש"י בין לתוס' ל"ש קבועות כ"א בהני דמתני' לא באינך ע' ותמצא:

תוס' ד"ה תקנות קבועות לא ניחא להו בפי' רש"י משום דגם אכופר הכל קאי והתם מאי לעקור ד"ת איכא ונ' דמה"ט ג"כ מפ' תחלה ל' רבים היינו כמ"ש רש"י גופא לעיל משום דקאי אכולי מתני' דשבועות ומתני' כולה לת"ק בכופר הכל איירי וע"כ פי' קבועות דלא כרש"י:

דרך אחר בהמשך ד' תוס' דלכאורה להכי נקט קבועות דבין אי טעמא משום כדי חיי' בין אי טעמא משום טרדא עכ"פ הו"ל למפלג בכדי חיי' אם א"צ לכך ובטרדא אם אין לו אלא פועל א' אלא דחכמי' תקנו תקנה קבועה אא"כ לא הוה קאי כ"א אשכיר ומאי ל' רבים דנקט הש"ס וע"כ פי' אחר איכא: ואמנם נ' דרש"י כבר יישב כ"ז דאפי' בכופר הכל שייך ג"כ קבוע דרש"י רמז לן דבאמת מדאוריי' שבועה לא מהני כ"א להחזיק ולא להוציא שכן לא מצינו כ"א ולקח בעליו ולא ישלם ומסתברא נמי הכי דהנה שבועה מהני מטעם חזקת כשרות וחזקה לא מהני כ"א להחזיק ולא להוציא וא"כ שפיר קאמר רש"י דאפי' בכופר הכל פי' דקתני שבועה לנוטל עקירה הוא ומיושב בזה ממילא קו' תוס' ד"ה עקרוה רבנן דגם בכופר הכל שייך עקירה וכמ"ש וז"נ ג"כ קו' הש"ס וליתב לי' בלא שבועה שנתקש' בה תוס' והראשונים ולמ"ש ה"ק דל"ל לרבנן לעקור ד"ת ולתקן שבועה ליטול שאין לה מקום מן התורה ליתקנו דליתב לי' שיתן לו בלא שבועה ואח"כ יהא רשאי הבעה"ב לתבוע ממנו שבועה שלא נטל שלא כדין ויהא מיהת שבועה להחזיק ומשני להפיס דעתו של בעה"ב ר"ל דלמא לאחר שיתן לו בעה"ב השכירות לא יתבע שוב שבועה ממנו ומ"מ יאמר עליו שנטל ממנו שלא כדין ויקפח לו חיי' ולפנינו נדבר עוד מזה בס"ד:

תוס' ד"ה שקלוה ע' רש"א ונ' דלכאורה י"ל דלעולם קאמר ר"נ אמר שמואל דנאמן במודה במקצת במגו דאי בעי כופר הכל אבל לא שיהא נאמן לגמרי כ"א רק שאין השכיר נשבע כ"א בעה"ב נשבע ודפריך רבא שבועת שומרין היכי משכחת לה היינו כמ"ש הר"ן משום דקאמר רמי ב"ח כמה מעליא לגמרי נאמן ואמנם למאי דמוכח מדר' יודא דאפי' בכופר הכל קאמר ת"ק א"כ לא נצטרך לדחוק אבל תוס' מ"מ לא מצי להוכיח מזה דת"ק מחייב בכופר הכל וכמ"ש:

גמ' אלא בעה"ב טרוד מל' אלא מ' לכאורה דהש"ס הדר בי' לגמרי מטעמא דכדי חיי' וכן הרי"ף והרא"ש בב"מ לא הזכירו כ"א טרדא לבד ואמנם בשבועות כ' הרי"ף והרא"ש תרי

טעמא ונ' דבאמת סתמא דהש"ס הדר בי' לגמרי אבל ר"נ אמר שמואל דקאמר בשבועות דנאמן במגו ע"כ לא הדר בי' מכדי חיי' והיי"ט דוודאי אי טרדא משוי לה לאינו יודע גמור כד' תוס' לפי קו' הש"ס וליתב לי' בלא שבועה א"כ סגי בטעם טרדא לחוד אמנם א"כ לא מסתבר דמהני לאינו יודע גמור מגו ומדמהני מגו ש"מ דלא הוה אינו יודע גמור וא"כ הא דתקנו בכופר הכל ג"כ כשבע ונוטל ע"כ משום כדי חיי' הוא והיינו דכ' הרי"ף בשבועות לתרי טעמי:

ועד"ז יש ליישב קו' תוס' לקמן ד"ה קציצה דלשני דמיירי בשכרו שלא בעדים דלפי מאי דס"ד עכשיו באמת לא מהני מיגו דלס"ד הוה הך טרדא אינו יודע גמור ובהא לא מהני מגו:

תוס' ד"ה טרוד הנה בב"מ לא הביאו הך דירושלמי עסקי' מרובין ובשבועות הביאו וכ' דבב"מ הקדימו דהוה כאינו יודע אם פרעתיך ומעתה י"ל דבלאו טרדא ג"כ עדיף ברי דשכיר שאליו נושא נפשו מבכי דבעה"ב וא"כ נהי דלא הוה באין לו כ"א פועל א' אינו יודע גמור מ"מ כיון דברי לא: הוה שוב לא פלוג רבנן וא"צ לד' הירושלמי ואמנם בשבועות עדן לא החליטו זה דבטרדא הוה כאיני יודע נמצא היכא דליכא טרדא הוה ברי דבעה"ב ברי גמור ול"ש לא פלוג ולכך הביאו הך דירושלמי:

וליתב לי' בלא שבועה ע' בר"ן ולדבריו היינו דמשני הש"ס כדי להפיס ר"ל דאם לא נפיס דעתו אכתי איכא למיחש לכדי חיי' דשכיר וה"ט דהרמב"ם שכ' דגם בקטן ע"כ נטיל עליו שבועה דגם בשכיר קטן איכא למיחש לכדי חיי' ואי משום קו' המ"ל הרי אסור להאכיל לקטן אי' בידים י"ל דכל הנשבע ע"ד ב"ד משביעין אותו וב"ד שלא בידיעת שניהם מבטלי' מתחלה השבועה ואין כאן אי' כלל כיון שמתנין עמו שנשבע ע"ד ב"ד:

גמ' א"ה אפי' קצץ ע' בר"ן והנה לפי דבריו יש כאן ראי' ברורה לד' הרמב"ם לכאורה דבקבלן אין כאן תקנה דכדי חייו דמדפריך הש"ס א"ה אפי' קצץ והיינו בקציצה ל"ש כדי חייו וק' תינח בשכיר יום שייך סברת הר"ן דשכירות דיומא ידוע משא"כ בקבלנות לא ראי זה כראי זה הכל לפי מה שהוא אומן תדע דבברייתא דמייתי הש"ס אומן אומר וכו' נחלקו בחצי השכירות ואין זה דבר מועט א"וו דבאמת להכי נקט תנא דברייתא אומן ולא שכיר משום דבשכיר ל"ש זה וא"כ ע"כ דפשיטא להש"ס דבקבלן ל"ש כדי חייו הטעם כ' דכיון שהכלים בידו הרי א"צ להוציא מתחת ידו עד שיפרע לו הבעה"ב דכ"ז שהוא בידו על בעה"ב להביא ראי' ולמה לן לתקן בעדו ומ"מ שפיר פריך הש"ס תינח אי טעמא משום כדי חייו א"כ בשכיר הוה דבר מועט ובאומן הרי הוא מוחזק כמ"ש משא"כ אי משום טרדא א"ש קציצה:

תוס' ד"ה א"ה אפי' קצץ י"ל הא דלא מוקי לה בכופר הכל דא"כ לפי מה שמבואר בתוס' לקמן דהך ברייתא היינו ברייתא דרבה בר שמואל לפלוג ולתני בדידה בשכירות גופא בין מודה במקצת לכופר הכל ולמה לי' לאפלוגי בין שכירות לקציצה:

ד"ה שתים קצצת ובשבועות לא פי' כן עד למסקנא דמשני קציצה מדכר דכירי הענין כ' דמ' להו דבאמת למאי דס"ד י"ל דאי לא מייתי ראי' מפסיד לגמרי כדס"ד ג"כ בש"ס לקמן דאי לא מייתי ראי' פקע והטעם דנשבע ונוטל לא תקנו בקציצה ובעה"ב אינו יכול לשבע וכמ"ש הרמב"ן במלחמות אלא דמק' מ"ט לא תקנו בקציצה משא"כ לבתר דמשני מדכר דכירי א"כ הוה כשאר טענה שפיר ע"כ ישבע בעה"ב:

ואמנם נ' דהתוס' כ' זה לאלומי קושייתם ולמימר למה להש"ס לשנויי קציצה מדכר דכירי וא"כ ע"כ אי לא מייתי ראי' ישבע בעה"ב לישני דמיירי בלא עדים ויש כאן מיגו וא"כ שפיר אי לא מייתי ראי' פטור לגמרי ואמנם בב"מ לא הוצרכו זה דהתם כ' בפשיטות דוודאי מיירי בלא עדים דאי איכא עדים גחזי מאי קאמרי וא"צ לזה, שכ' בשבועות להקדמה: רש"י ד"ה א"ה אפי' עבר זמנו לפי דבריו בב"מ נ' דבא ליישב ל' א"ה וה"ק כ"כ דלא ידעי' טעמא א"כ תק"ח בעלמא היא ולא מסתבר שיתקנו שיהא השכיר נאמן לעולם וא"כ ממילא בזמנו מסתבר דליהמן ותו לא משא"כ עכשיו דטעמא משום דטענת בעה"ב הוה כאינו יודע א פרעתיך א"כ באמת לעולם יהא נאמן זה תו"ד בב"מ ולפי"ז צ"ל כד' התוס' דהוה מכר טרוד איני יודע גמור אמנם ד' רש"י בשבועות אינו כן כ"א כד' הר"ן דלא הוה כ"א חשש בעלמא שכ"כ שמא שכח ולזה הוסף לבאר דלאו דק' להש"ס שיהא השכיר נאמן לעולם כ"א שיתנו לו אפי' באי' עדים שתבעו יום א' כנגד יום תביעתו לפי פי' רש"י בב"מ שם ולזה ביאר רש"י כאן בשבועות זמן שכיר מה הוא כלומר יום א' עכ"פ מסתבר להוסיף:

תוס' ד"ה דמטא זמן חיובא יש כאן בד' תוס' אלו ג' שינויים מב"מ לשבועות חדא דבשבועות הקשו סתמא דלא נשבע עד למחר ובב"מ כאן כ' לימא בעה"ב ותו בשבועות הק' אפי' משבועה דכופר הכל ובב"מ לא הקשו כ"א ממודה במקצת ובשבועות כ' ב' תי' ובב"מ לא כ' כ"א חד תי' ונ' דבב"מ מיד בקו' אסקי תוס' אדעתי' דאחר שכבר טען לא יודה ולזה לא הקשו כ"א התינח אם אנן ממתיני' עד למחר אמנם אם הבעה"ב בעצמו טוען אינו זוכר א"כ שפיר נמתין עד למחר וממילא השמיטו ג"כ שפיר לפי"ז תי' בשבועות דגם בקו' כבר אסקי אדעתי' ועד"ז אפשר כ' ג"כ מודה במקצת דבכופר הכל י"ל כיון דבכל עניני' עדן בימי המשנה כופר הכל פטור ולא אסיק מתחלה אדעתי' דלשבע שוב כמו כן שפיר לא יודה אח"כ משא"כ במודה במקצת דבכל התורה נשבע

וודאי מעיקרא אסיק אדעתי' שישבע ונימא דרמי אנפשי': ועד"ז נ' ליישב ב' הקו' קו' ראשונה דאם בעה"ב בעצמו אומר איני זוכר א"כ על כרחו צריך עכ"פ לפרוע לו היום משום ס' אי' בל תלין וכבר כ' דכה"ג לא רצו חכמים לתקן שיפרע לו ואח"כ יתבענו משום דלבתר דפרעי' וודאי לא רמי אנפשי' ומ"מ יאמר כי השכיר נטל ממנו שני פעמי' והיינו להפיס דעתו של בעה"ב כלומר משום כדי חייו דשכיר ובענין קו' השנייי' י"ל כיון דמחמת טרדא אכן לאיני יודע מחשבי' שוב ל"ש שבועה עליו דבעה"ב כלל דבאיני יודע לא אמרה תורה כלל לישבע:

רש"י בשבועות ד"ה וכי שכיר כ' כוונתו ליישב קו' תוס' דאינו דומה בל תגזול דשכיר דעביד מעשה בידים לבל תגזול דבע"הב דלא עביד מעשה בידים:

אלא דבר מן דין יש לפקפק בשלמא בל תגזול בשכיר כיון דגוזל במזיד וודאי לא יתקן וישיב הגזילה משא"כ בל תגזול דבעה"ב דלמא אשתמוטי משתמיט עד דרמי אנפשי':

ומ"מ יש לדקדק בד' תוס' דאחר שכ' תי' חזרו לדחוק ולומר דבלא"ה משני שפיר וכ' דק' להו אתי' דלמה יהא לאו א' של שכיר שניתן לתקן כשני לאוין דבעה"ב דחדא אנייי' בל תלין דאי אפשר לתקן:

עו"ש באו"ד הוסיפו בשבועות וכ' דהוה כופר הכל כ' דה"ט דלכאורה במודה במקצת דאכתי לא מהימן לי' אלים ברי דידי' דאיכא למימר אישתמוטי קמישתמט כברי דשכיר ולזה נקטו כפר הכל דהוה וודאי ברי וברי: רש"י ד"ה לא שכו כ' רש"י דנשבע ונוטל נ' כוונתו דלכאורה מ' דלא קאי ר"נ כ"א אכופר הכל דהוה מגו ממעיז למעיז ולא אמודה במקצת אמנם כיון דמתני' אפי' במודה במקצת מיירי ור"נ קאמר לא שנו מ' דאפי' במודה במקצת:

קאי אלא דמ"מ אין הדין שוה כמ"ש הרמב"ם דבכופר הכל פטור ובמודה במקצת נשבע ולזה כ' רש"י לא שנו דנשבע ונוטל כלומר לענין נשבע ונוטל אין חילוק בין מודה במקצת לכופר הכל:

עו"ש ברש"י עשה עמי בשכר כוונתו דעד"ז אפי' קציצה מצי מיירי בעדי' כמ"ש תוס' דהעדי' לא שמעו כ"א עשה עמי בשכר ולא ידעו כמה קצץ: עו"ש ברש"י ועשה עמו ומה שלא הזכיר ר"נ זה משום דאכן בבעה"ב דטרוד בפועלי' עסקי' וא"כ י"ל עוד פועלי' וממילא ראו זה עושה עמו: עו"ש ברש"י נאמן בלא שבועה כוונתו לכאורה אכופר הכל וכ' כן דאל"כ כ"א בעה"ב בכ"ג נשבע א"כ מאי פריך רבא לקמן משבועת שומרין הא משבועה לא פטר ר"נ א"וו נאמן בלא שבועה:

והנה מדנקט ר"נ עדים מ' לכאורה כד' הרמב"ם דע"א לא מהני אמנם גם לד' רבינו מאיר בה"ה וטור שם א"ש לר"נ נאמן בלא שבועה והיינו דווקא בעדים דבע"א צריך לשבע וא"ש מנ"ל לרבא למפרך אר"נ דלמא ר"נ באמת נאמן בשבועה קאמר א"וו משום דא"כ הו"ל למנקט עד דמ' אפי' ע"א ומדנקט עדים ש"מ דנאמן בלא שבועה קאמר:

אמנם ד' הרמב"ם באמת צריכה ביאור כיון דמטעם מיגו מהימנין לי' ואי הוה טעין בע"א להד"מ הי' צריך לשבע ולמה יפטור עכשיו ונ' בנסביר תחלה ד' רבינו ישעי' בטור שם שכ' דבע"א כשבע ונוטל נ' טעמו כסברת רבינו מאיר דבע"א חייב בעה"ב שבועה ולא מצי לשבע משום דטרוד וממילא נשבע השכיר אמנע ד' רבינו מאיר דהמיגו משוי לי' לברי ושפיר מצי לשבע וכמ"ש הרמב"ם ג"כ במודה במקצת אמנם כאן ד' הרמב"ם כיון דבאמת כאן המגו גרוע דאי הוה טען להד"מ לא מצי לאפקיעי מיני' ממונא דהרי מ"מ י"ל מגו ומשו"ה שבקא לה אד"ת ופטור בכו"ה:

תוס' ד"ה מתוך הנה בב"מ לא תי' כלום אמנם בקושייתם הרבו להוכיח מהש"ס דבעה"ב הוה כאומר איני יודע וכ' דמה"ט ג"כ לא ניחא להו התם בתי' דכאן דמ' להו דבאינו יודע גמור ל"ש לומר דמגו משוי לי' ברי וכאן דלא נחתי להכי שפיר תי' ור"ת הא עכ"פ כ"כ לעיל דמקו' הש"ס וניתב לי' בלא שבועה מוכח דהוה אינו יודע י"ל דזה הי' סברת הש"ס לעיל וכמ"ש מל' אלא דבטרוד בפועליו סגי וצ"ל דהוה איני יודע אם פרעתיך אמנם ר"כ חדית לן כאן כמ"ש לעיל ג"כ דלא הוה איני יודע ממש ודחייב כמ"ש הרי"ף והר"ן דמשום כדי חייו ג"כ נגעו בה ושפיר מהני מיגו:

ולולי ד' התוס' י"ל דיש חילוק בין כופר הכל דפטרתו רק משום דאין סברא לחייבו ומ"מ לא האמינתו ואמרו חכמי' דבשכיר משום דטרוד הך טרדא לא גרעי' מאשתמטי במודה במקצת משא"כ בגוונא דאיכא מיגו דהתורה הימנו למה זה יבאו חכמי' לחייבו ואמנם כ"ז אם התורה האמינתו משא"כ ביבמות דכולא מלתא רבנן אמרוה משום תקנת עגונות והיכא דאיכא למימר בדדמי לא האמינו וא"כ ל"ש לומר במגו אוקמוה אדאוריי':

ועד"ז יש להבין ג"כ קו' רבא לקמן דהכא קמק' בשלמא אי לא מצינו בתוכה ג"כ מגו ושבועה שפיר קאמר ר"נ וקלסי' רמי ב"ח משא"כ מאחר דמצינו בתורה מגו ושבועה לא מצינן למימר בפשיטות דבמקום מגו לא תקנו שבועה: כ' רש"י שבועת שומרין בשומר שכר כוונתו מדנקט הש"ס נאנסו והש"ס דנקט נאנסו מ' לכאורה כד' רב שרירא גאון בר"ן שם משום דהוה ג"כ בדדמי כמו בעה"ב:

ואמנם יש לתרץ ג"כ קו' תוס' ארש"י בזה וזה דרש"י לא כ"כ בב"ק שם כ"א אקרא דכי הוא זה דבשו"ח כ' והתם וודאי לא עשה המפקיד שום טובה לנפקד משא"כ בשו"ש

ושואל דגם הם נהנו מבעה"ב מודה רש"י דאינו מעיז כמו לוה וא"כ הוצרך הש"ס למנקט כאן שומר שכר דווקא:

תוס' ד"ה מתוך שיכול לומר נאנסו י"ל ד' ר"ת דד' ר"ת דהא דבעי' אפי' בנאנסו מודה במקצת היינו משום דבדליכא דררא דממונא אין כאן שבועה ולא משום העזה ומעתה שפיר יכול לומר נאנסו כולו כמו נאנסו מקצתו ואין כאן העזה והיינו להד"מ דקאמר ר"ל בלא הודאה כלל וא"כ ממודה במקצת דעלמא ל"ש למפרך דהתם וודאי העזה הוה טובא דהכא שייך אשתמוטי משא"כ בנאנסו אין חילוק כלל:

עו"ש בתוס' בסו"ד והנה מ"מ לא יישבו לד' ריבא מדוע לא הק' רבא ממודה במקצת ושבועת שומרין דנקט ל"ל ואפשר לומר משום דאיכא למימר כרש"י דבאמת לא חייבה תורה מודה במקצת לחוד ולא כו"ה כ"א בלוה משום דאינו מעיז בפני בעל חובו ממש ולא בשומרין להכי נקט לרבותא שבועת שומרין דליכא למדחי:

והנה בעיקר הקו' שנתקשו בה כל הראשונים מדוע פריך רבא ארב ושמואל דווקא י"ל דבאמת י"ל הא דחייבה תורה שבועה לשומרין אף דאיכא מגו היינו באמת כדי להפיס דעת בעה"ב והנה אמרינן לעיל דמדינא השכיר נוטל בלא שבועה אלא דנשבע כדי להפיס וא"כ היכא דהדין עם בעה"ב ג"כ נימא דנשבע כדי להפיס אע"כ דס"ל לרב ושמואל דמגו אלים כל כך דאפי' שבועה להפיס א"צ וא"ש למה חייבה תורה שבועה בשומרין ומעתה למ"ש לעיל דבאמת הא דהשכיר כשבע להפיס היינו משום כדי חייו של שכיר שיתנו לו בפעם אחרת שוב מלאכה לעסוק בה ומעתה שפיר בבעה"ב דלא שייך זה לא תקנו שבועה בכ"ה והניחו הענין על ד"ת וא"כ רבא שהק' משום דהוה ס"ל דלמאי דמסקי' לטעמא דטרוד בפועליו שוב לא איצטרך לטעמא דכדי חייו משא"כ אנן לדידן ס"ל כמ"ש הרי"ף דתרוויי' איצטריך וא"כ ל"ק קו' רבא ושפיר קיי"ל דשבועת שומרין בכ"ג משכחת לה:

ועד"ז יש ליישב הא גופא דלכל המפ' פשיטא לי' לרבא דר"נ ר"ל נאמן בלא שבועה ומנ"ל הא דלמא בשבועה קאמר דלכאורה במודה במקצת אפי' במסקנא להרמב"ם והטור צריך שבועה וצ"ל כמ"ש דד' רבא דטרדא משוי לי' איני יודע גמור משום דלית לי' טעמא דכדי חייו וכ"כ דמבואר מד' תוס' בב"מ דבאיני יודע גמור ליכא למימר דמגו משוי לי' ברי גמור וא"כ די' אם לא ישבע השכיר אבל דנמסור שבועה לבעה"ב לא ובמודה במקצת באמת לא מיירי ר"נ וכד' כ"י באמת ובהא מובן ג"כ במ"פ הכ"י והטור דד' ר"י דלא קיי"ל כלל טעמא דכדי חייו וטרדא משוי לי' איני יודע גמור וא"כ במודה במקצת ע"כ נשבע ונוטל

דבע"הב לא מצי למשתבע ואמנם הטור והרמב"ם ס"ל דגם כדי חייו אצטריך דטרדא לא משוי לה:

איני יודע גמור והיכא דאיכא מגו הוה לי' ברי גמור ומ"מ רבא לטעמי' שפיר אקשי' והכה לד' הר"י מגא"ש דמפ' דטעמא דשבועת שומרין משום מגו לאפטורי משבועה א"כ אכתי ק' עכ"פ למה קיי"ל כרב ושמואל ודנימא באמת דס"ל לית הלכתא כרב ושמואל זה לא מ' בדברי' ולא נזכר בשום פוסק ונ' לדבריו דבאמת גם רב ושמואל לא קאמרי דנאמן בלא שבועה כ"א בשבועה אלא דרבא ק' לי' אר"נ דקאמר למלתיי' מ"ט לא פי' ובשבועה דאמורא צריך לפרש דבריו א"וו בלא שבועה קאמר ושפיר מק' אמנם ר"נ לטעמי' דאי' לי' אפי' בכופר הכל היסת וא"כ גם בלא שכרתיך מעולם צריך לשבע ולא אכפת לי' לפ' שוב דהכא שבועת המשנה כיון דנשבע נשבע אמנם רבא דמק' אפשר ס"ל דאין היסת אלא בפרעתי דאיכא דררא דממונא וא"כ גם בלא שכרתיך מעולם ליכא היסת ושפיר הק' ואנן דקיי"ל כלשנא אחרינא דגם בלא הי' דברי' מעולם איכא היסת ל"ק לן כלל אר"נ דאמר' נאמן בשבועה קאמר וכמ"ש:

והנה בענין תשובת הר"ן על הר"י מג"ש בענין ראיתו מע"א לכאורה יש להשיב דבשלמא ב' עדים האמינה תורה ועדיפי ממגו אבל ע"א אינו עושה כ"א ספק וחייבה תורה שבועה לברר הספק ובדאיכא מגו לא אצטריך דאין כאן ספק וכ' כוונת הר"ן דא"כ למה שוב לא תפטור מגו משבועה בעלמא ג"כ כיון דהס' מבורר וצ"ע:

והנה בענין מה שהשיב הר"ן על הרמב"ן מטענת גנב באבידה דמיירי שא"ל אל תחזיר לי ובעל האבידה לא אמר כלום דאין זה הודאה ולא הוה עדן שומר דידי' עדן צ"ע א"כ שוב אית לי' מגו דלהד"מ וא"כ אס"ד דבמקום מגו לא חייבה תורה הכא כמי ניפטר וצ"ל דמיירי שהכריז האבדה וא"כ לא מצי למימר להד"מ והחזרתי לא מצי למימר כיון דא"ל אל תחזיר לי אלא בעדי' אלא דמ"מ כיון דמשום הכרזה אתי' עלה לא הוה כ"א שומר אבדה ולא שומר פקדון:

ואמנם בענין הקו' העצומה שהק' הר"ן אטו לא ידע רבא דמגו גרוע כי האי לממונא אהני ולא לשבועה כ' דהנה באמת הק' תוס' לענין בדדמי מאי אהני מגו ותי' דמגו משוי לי' ברי ומעתה שפיר קאמר רבא עלי' דרמי בר חמא דקלסי' להא דרב ושמואל וקאמר רבא לדידך מ' דס"ל דהו"ל מגו מעליא דאי מיגו גרוע א"כ וודאי מסברא לא מהני לאשוויי בדדמי לברי וא"כ אי כה"ג מגו מעליא למה לא אהני לאפטורי משבועה כי היכי דמהני כל מגו לאפטורי ונמצא דדוקא ארמי בר חמא עיקר קו' ומ"מ אף דקיי"ל דאין שום מגו גרוע מהני לאפטורי משבועה ולא איצטריך לתי' הש"ס דאפקיד בשטר מ"מ קיי"ל כרב

ושמואל והיינו דהכא דווקא הם אמרו והם אמרו דכולי' מלתא תק"ח: רש"י ד"ה שכיר בזמנו נ' דבא ליישב למה לא קיצר תנא דברייתא ותני כתנא דמתני' תן לי שכרי לזה כ' רש"י דבא לכלול אפי' לאחר זמנו וכגון שתבעו בזמנו דלאחר זמנו שייך ל' ולא נתת לי שכרי כלומר בזמנו ובזמנו שייך ל' תן לי שכרי:

ואמנם בברייתא גופא יש ליישב דקדוק זה בענין אחר דר"ל דווקא אם טוען השכיר שלא קיבל כלום משא"כ אם טוען קיבל מקצת כיון דמיירי דליכא עדים על הקציצה נאמן בעה"ב במגו דקציצה:

אומן אומר יל"ד כולא שמעתא בשכיר אייריי וכאן קרי לי' אומן ותו למאי נ"מ קאמר שמואל בזו ישבע וכו' בזו למעוטי מאי ישבע הו"ל למימר ותו לא ונ' דמכאן מ' לי' להרמב"ם דבקציצה יש חילוק באומן בין כו"ה למודה במקצת דבמודה במקצת נשבע בעה"ב ובכו"ה אפי' שבועה א"צ משא"כ בשכיר דאפי' בכו"ה נשבע בע"הב שבועת המשנה והנה הם איבעי' להו אומן ומודה במקנת וקאמר להם שמואל דאי באומן ומודה במקצת ישבע בע"הב ולמעוטי כו"ה ואמנם בזו דווקא משא"כ בשכיר ולכך הש"ס שפיר מק' אברייתא דקתני שכיר וא"כ אפי' בכו"ה נשבע בעה"ב לשמואל ואמנם הטעם לחלק ל"כ כמ"ש הב"י משום דבאומן וקבלן ל"ש ואליו הוא נושא את נפשו דא"כ אפי' בפרעון למה לא מחלק הרמב"ם הרי להרמב"ם תרתי בעי' טרדא וכדי חייו כמ"ש בפי' אלא הטעם כ' דהנה כ"כ דהר"ן ורוב הראשונים כ' דקציצה סתמא דמלתא דבר מועט איכא ביניי' דשכירות מידע ידיע אלא דמ"מ צ"ל דשכיר מה שחסר לו משכירותו הוה כדי חייו ולכך תקנו שבועה אבעה"ב ואמנם ק' הרי חזי' באומן דפליגי במחצה וצ"ל דאומן שאני יש שעושה מיופה מלאכתו וכוטל כפלים ואמנם מ"מ וודאי אין בעה"ב טוען בפחות מה שנוטלין רוב האומנ' וא"כ שוב לא שכיח כה"ג כדי חייו דהרי שאר האומנין גם בזה חיין:

ואי לא מייתי ראי' פקע הק' רש"א לר"י מג"ש דלמא שמואל מיירי במודה במקצת דווקא וכ' דא"כ עדיפא הו"ל לאשמעי' דבקציצה דמדכיר דכיר כו"ה פטור ואנא ידענא דמודה במקצת כשבע דהא פשיטא דמ"ש מכל מודה במקצת שבתורה א"וו ל"ש כו"ה ל"ש מודה במקצת מבעיא לי:

א"נ דסתם אומן מיירי אפי' כשהטלית בידו עדן אלא דאיכא עדים וראה ומ"מ אאגרי' תפיס לי' והו"ל משכון וקיי"ל כל משכון הילך והו"ל שוב כו"ה:

ועד"ז יש לכאורה ליישב ד' הרי"ף דהא דס"ד דאפי' במודה במקצת פקע אי לא מייתי היינו משום דרוב אומן הילך הוא וא"כ לא אמרה תורה באומן כלל במודה במקצת ישבע:

ואמנם מ"ש הר"ן ע"ד הרמב"ן דלמה לא נימא מתוך שאיל"מ נ' כוונת הרמב"ן בזה ע"ד אחר דהנה אמר רבה להכי מודה במקצת הטענה ישבע משום דאשתמוטי משתמטו ורמי תורה שבועה עלי' דלודי וא"כ התינח בכל מודה במקצת משא"כ כאן דאנן אמרי' משום טרדא הוא דטעין הכי ואפי' כרמי שבועה עלי' לא יודה דאיהו סבר דאמת בפיו א"כ כה"ג לא אמר רחמנא מודה במקצת הטענה ישבע:

ואמנם בענין מ"ש הרמב"ן ע"ד הרז"ה דמה בכך דמשכירות קאתי הרי עכשיו מלוה הוה נוראות נפלאתי הרי משנה שלימה שנינו בסוף שבועות שכר שכיר אינו משמט עשאה מלוה ה"ז משמט הרי דלא מקרי שכירות מעשה ידו עד דלזקפי' במלוה וצ"ע:

תוס' ד"ה לא קצצתי יש ליישב קצת קו' דכבר כ' לעיל דלר"י לא הוה טרדא דפועליו איני יודע ממש משא"כ לרבנן דהוה איני יודע ממש ומעתה לרבנן דהוה אינו יודע ממש:

בעי' חזקה דבל תלין לאשוויי ברי משא"כ לר"י דלא הוה כ"א חששא בעלמא ומשום כדי חייו חששו לזה ובעבר זמנו למ"ש הראשוני' דל"ש כדי חייו אפי' בלא בל תלין לא חששו:

ועד"ז יש ליישב קו' הראשונים על הרי"ף בתשובה דס"ל דאף דאיכא מגו דלקוח בעי' שבועה ותי' הר"ן אינו עולה לד' הרמב"ם דאפי' בשכיח פסק כד' הרי"ף וכ' ליישב בנדקדק ד' רש"י ד"ה כל זמן שהטלית שכ' דראי' היינו כמה קצץ וק' פשיטא ונ' דבאמת איכא למימר ראי' דנתנו לו וראוהו גבי' דלא ליהוי לי' לאומן מגו דלקוח ונ"מ כמו שמבואר ואמנם ד' הרי"ף דבאמת היינו ראי' דלא ליהוי לי לאומן מגו דלקוח ואי מייתי ראי' כי הך אזי הוה כנתנה לו דיש חילוק בין בזמנו ובין עבר זמנו משא"כ אי לא מייתי ראי' די"ל מגו דלקוח אפי' בעבר זמנו ג"כ האומן כשבע ונוטל וכ"ת כל זמן שלא נתנה לו מאי שייך לחלק בין עבר ללא עבר הרי ליכא בל תלין הרי בלא"ה כבר הוכיחו תוס' וכ' דלתנא דהך ברייתא לא תליא בבל תלין כלל:

ומ"מ רש"י פי' כן לאפוקי מד' הרי"ף דלפי' רש"י מבואר דלא כרי"ף ודייק לרש"י רישא דומיא דסיפא והראי' דסיפא אקציצה אף ראי' דרישא כן:

אני טרם אכלה לדבר בסוגי' נאה וחמודה זו לא אמנע מלציין אשר לא יכלתי להבין מ"ש הר"ן בדחותו ראי' הרי"ף ממכיר כליו דהתם ל"ש מגו דלקוח וכ' דבירושלמי לא מ' כן והרי לד' הירושלמי וודאי אין מקום כלל לד' הרי"ף דהתם לחוד הוה תק"ח לא זולת וצ"ע:

ודע דיישוב הש"ך לד' הרי"ף אשר הוא באמת מרגלית טובה הנה היא כתובה ומבוארת בחי' הרשב"א לשבועות בשמעתין ובלי ס' אשר בימי הש"ך עדן לא יצא חיבור זה לאור:

בענין נגזל ר"פ כל הנשבעין:
תוס' במתני' ד"ה ואלו בסו"ד דלא חשיב אלא הני שאין כנגדו ראוי לישבע כ' כוונתם דהנה תכא בא לאשמעי' כאן פלוגתא דר"י ורבנן אי עבדו תקנתא לתקנתא והא פלוגתא לא שייכא אלא בשאין כנגדו ראוי לישבע דהיינו תקנתא לתקנתא ואגב קתני שאר שאין כנגדו ראוי לישבע:
והא גופא דאכפול תנא לאשמועי' פלוגתא דר"י בשכיר ונגזל נ' דס"ד בשכיר דווקא דליכא דררא דממונא הוא דפליג ר"י אבל בנגזל דאיכא עדים דמשכנו מחייב להחזיר לא קמ"ל דאפ"ה פליג ר"י:
רש"י ד"ה ה"ז כשבע שהדברי' מוכיחי' נ' כוונתו דלהכי נקט תנא והוא אומר לא בטלתי ולא נקט והוא אומר שלי נטלתי דנדע דמיירי בעדים מעידי' שמישכנו דאל"ה כיון דאומר לא נטלתי לכה"פ בשבועה לא יטול משא"כ באומר שלי נטלתי דכיון דאומר נטלתי הו"ל גזלן ושפיר לא מהימן בשבועה אפי' ליכא עדי' שמישכנו והן הן ד' רש"י שכ' שהדברי' מוכיחי': ואמנם מ"ש הש"ך ע"ד הקו' לח"מ דהרמב"ם כ' קנס קנסו משום נטלתי ושלי נטלתי די"ל דלא הוה עדן חשוד יל"ד עליו א"כ אדרבא מנ"ל להרמב"ם הא דלמא לא נטלתי דווקא קאמר תנא דמתני':
והנה מדנקט תנא דמתני' והוא אומר לא נטלתי וצ"ל דחסורי מחסרא דהיינו העדים אומרי' שמישכנו לינקוט תנא והוא אומר לא נכנסתי דמכחיש העדים ולא מיחסר אלא ש"מ כד' הרמב"ם דכה"ג פטור:
אמנם מ"ש הב"י ליישב קו' הטור דהכא הוה מלתא דלא רמיא יל"ד מדקאמרי עדי' שאמר שנכנס לבית חבירו למשכנו מאי מלתא דלא רמיא עלי' שייכא בזה:
גמ' תוס' ד"ה טוענו כלי הנוטלי' ור"י אומר דאין ראיי' וכו' מ"ש תוס' כבר החזיר היינו דאם עכשיו מחזיר עדן תליא בפלוגתא דהילך וא"כ למ"ד הילך חייב לכאורה ליתא לדר"ח קמייתא ולזה כ' תוס' ל' כבר דאפי' הילך אין כאן:
אמנם אדר"י מ"מ י"ק כיון דגם עכשיו, ע"כ מיירי שלא החזיר א"כ לימא ח"מ בד"א שלא החזיר אלא ש"מ דר"י לית לי' דר"ח וכ' דבהא לא נחית לן דא"כ ר"י לית לי' דר"ח מ"מ שפיר הל' כוותי' אלא דקו' תוס' הי' דלכאורה פלוגתא דת"ק ור"י אי בכופר הכל שייך נגזל וע"ז כ' תוס' שפיר הא לר"ח אין כאן כופר הכל דכיון דעדים מעידי' ותן דמשכחת שפיר כופר הכל אבל לר"י לא נחתי' כלל:
תוס' ד"ה עביד אינש הנה הפוסקי' הקשו על הרמב"ם דלית לי' תי' תוס' מהך דב"ק נטיעותי קצצת ומהכא לא הקשו מידי וכ' סברתם דהכא לר"נ קיימא וא"כ יהא מהימן

במגו דזבנא מ"מ היסת בעי אשתבעי כמו שפסק הרמב"ם בזבנא וא"כ שפיר קאמר ר"נ דאמרי' עביד דגזים ואפי' שבועת היסת לא בעי אשתבועי:

תוס' בקונטרס וכו' בסו"ד ור"ח עצמו ע' רש"א ולי כ' דר"ח אגנובין דווקא פליג ומפ' כרש"י וכד' הרי"ף והרא"ש דאפי' בעשויין להשאיל אחזוקי בגנבי לא מחזקי' וע"ז שפיר כ' תוס' דל' ובכולהו מיהת לא א"ש: וספרי' דאגדתא כבר כ' בזה פ' השואל דמה"ט כ' רש"י דאגדתא דווקא וסתם ספרים אין עשויין וכן הרמב"ם שכ' דמהכא שמעי' דבעי' עשויין לכך כוונתו ג"כ לקו' תוס':

והנה בתוס' החליטו דכה"ג ל"ש אחזוקי בנגבי וכן ד' הראב"ד בה' טוען וכן מסתבר לכאורה דכמה גנבי איכא בשוקא וד' הרמב"ם שחולק כ' דמ"מ כיון דלא מהימן כ"א מטעם מיגו דאי בעי אמר שאולין מגו להוציא לא אמרי':

והנה ראיתי כאן תימא בד' ה"ה בה' גזילה שצידד אם ד' הרמב"ם במ"ש דע"א אומר נכנס ומישכן מחייבו שבועה הוא משום דס"ל כד' הפוסקי' דנשבעי' על שמא בע"א או כד' הראב"ד דהתם מיקרי ברי ובסוף אותו פרק כ' הרמב"ם וכן פי' ה"ה עצמו דבריו דבכי לא הוה הלכך טעני כ' והודה י' מחז"ר י' ופטור ומ"מ י' מחזיר משום מתוך שא"י לשבע והלח"מ הרגיש שם ותמה על ה"ה בה טוען ולא הרגיש כי ד' ה"ה בו בפרק סותרין: שכירו ולקיטו מאי נ' דאיבעיא לי' אי נימא שומר ה"ט דהו"ל עכשיו בעה"ב כיון דאחריות שמירה עליו כמו בחמץ דמקרי לך וכן אשתו וכיוצא בו משום דכל המפקיד ע"ד אשתו מפקיד משא"כ שכירו ולקיטו דל"ש זה או דלמא שומר ה"ט משום דמהימן לי' והו"ל טוען ברי וה"ה שכירו ולקיטו: שם בענין השוד שכנגדו נשבע ונחבל:

נחבל כיצד דקדק הרמ"ה בטור דמיירי דחזי לי' דמנצי ונ' דהוכרח לכך דאל"כ יק' ג"כ כמו בנגזל דלמא לא חבלי' כיון דמתני' מיירי בגוונא דיכול לחבול בעצמו ואמנם כ' דהוכרח לכך לפי' הגי' נכנס לביתו שלם משא"כ לגי' דידן נכנס לתוך ידו היינו שראו העדים שהרים ידו עליו וא"כ כבר נקרא רשע וכיון דאשכחיניה חבול וודאי איהו חבלי':

ובזה יש ליישב ג"כ לר' יודא נהי דהוה מודה במקצת מ"מ לשבע איהו וכ"ת הרי אשוי נפשי' רשע הרי אין אדם משים עצמו רשע והא דמשלם לי' היינו דאמרי' בשוגג חבלי' אבל מ"מ מ"ט לא יוכל לשבע א"וו משום דקאמרי עדים שהרים ידו עליו ופסול לשבע:

ונ' דהך דנחבל איצטרך לאשמועי' דגם בזה מחלק ר"י בין מודה במקצת לכו"ה אף דהכא וודאי ל"מ עירוב פרשיות והיינו כדקתני בברייתא דלא בעי ר"י אלא שבועה נוטה אצל ב"ה:

אמנם לד' רש"י דס"ל דבעי' דווקא עשה לי טובה ק' קצת א"כ הכא גם כו"ה חייב ואמאי פטיר ר"י וצ"ע:

בגמ' ודלמא אחר עביד לי' כ' דמשו"ה פריך תחלה ודלמא בכותל נתחכך משום אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקי' דכיון דמיירי בלא שבועה ומה"ט ג"כ כ' דגריס הרי"ף דלמא אמר לאחר דכה"ג האי אחר לאו רשע הוה: כ' הרמב"ם דבשבועת השותפין אין שכנגדו כשבע ונוטל משום דהוה ס' ושבועה לא דאוריי' ע' כ"מ ולח"מ ולי כ' כוונת הרמב"ם משום דהוה ס' לא אמרי' שכנגדו כשבע ומשום דלאו דאוריי' לא אמרי' מתוך שאיל"מ: משחק בקובי' כ' רש"י הטעם משום אסמכתא ולא פי' משום יישובו של עולם דא"כ הו"א ביש לו אומנות אחריתי כשר:

והנה כ' ה"ה דאין כ"מ בין הרמב"ם שכ' בנחבל קנס הוא להראב"ד שכ' דדינא הוא וזה דלא כהש"ך שכ' סי' צ"א דאי קנס לא קנסו בנו אחרי' ואולי הטעם דכיון דהימנוה רבנן אף בכו חייב לשלם:

בענין חנוני על פנקסו:

כ' הר"ן ליישב למה נקט בכו ויש ליישב ע"ד אחר דס"ד בבנו דאין ב"ד משביעין אותו אא"כ קפץ ונשבע גם בן נכס מודה קמ"ל ודנקט סאתים חטין ומעות לא זו א"ז ל"מ חטין דדרך חנוני למכור אחרי' אגב טרדא אשתלי אפי' מעות דוודאי דכיר ג"כ צריך לשבע:

ודנקט ונתתי באונפלי שדקדק הש"ך י"ל דבעה"ב טוען דע"כ חנוני לא ידע משום דנתנו באונפלו:

והנה לפי גי' בבן ננס ע"כ צריך לומר טעמא דבן ננס משום חזקה שליח עושה שליחתו כמ"ש הבעה"ת וס"ל לבן ננס כס"ד דש"ס בגיטין סוגי' דשליש אפי' א"א מתירין אחזקה זו לת"ק כמסקנא דלחומרא אהניא הך חזקה ולא לקולא הלכך לא מפקי' ממון:

ובענין ד' הש"ך מברי ושמא נ' דלא דמי דהתם הברי טוב והשמא גרוע דהו"ל למידע משא"כ במוציא הוצאות דל"ש לא הו"ל למדע ולהכי מק' הש"ס אמ"ד ברי עדיף ממוציא הוצאות משא"כ בשמעתין שפיר ק' על הרמב"ם: בענין שתי כיתי עדים פ' הנשבעין:

כ' רש"י א' אומרת הרג ולא רצה לפ' לוה דהוה צריך להאריך ולומר ביום פלוני דאל"כ ל"ש הכחשה משא"כ בהרג יכולה לומר אנו ראינוהו לאחר מכאן וגם בלוה צריכין לומר לא זזה ידינו, והטור לא נקט הרג דאין מקבלין עדות כזה עכשיו:

מ"ש תוס' ב"ב דהו"ל מיגו במקום עדים ר"ל דהני עדי קמאי דפסלי להני וע"ז כ' תוס' ואף דהני סהדי הו"ל תרתי מיגו ועדי' לא מהני דמגו לא עדיף מעדים והו"ל ד' עדים ותרי כמאה:

והנה ע"ד החכמי בריסק יש לתמוה מהך דא' אומר חמש דהו"ל ג"כ חד וחד א"כ מוכח כהר"ן דחד פוסל חד:
וטעם רב חסדא כ' דכיון דרק אחזקה מוקמי' להנהי סהדי בחזקה לא מפקי' ממונא וטעם רב הונא כיון דהך חזקה כבר נתחזקה שוב מהניא ג"כ לאפוקי ממונא:
מ"ש הש"ך לתרץ על קו' הכ"מ דמודה בשטר פטור מטעם הילך לפי דעתי באמת הכא ע"כ לאו בשעבוד קרקע מיירי או כהכ"מ או כהש"ך וא"כ אין כאן הילך ומ"מ מודה בשטר פטור לפמ"ש הרמב"ם עצמו לפי שאינו יכול לכפור וממילא לא הוה הודאתו הודאה וז"נ עיקר כוונת הראב"ד בקו' אד' הרמב"ם ולהכי חלקה לב' קושיות כלומר וכ"מ דמיירי דליכא שעבוד קרקעות ומ"מ קשי' אד' הרמב"ם וכוונתו לקו' הכ"מ:
מ"ש הרא"ש דהכא גרע מכי"ק דר"כ ר"ל התם שייך אין אדם תובע אא"כ יש לו משא"כ הכא דל"ש זה:
הא דנקטא ברייתא ג' וה' ולא נקטא ב' וד' כי היכי דפתח נ' לרבותא נקט הכי לומר דאף דגבוה ביותר ובנקל יוכל להיות דטעה קמ"ל דל"ש: ד' הרז"ה משו"ה ר"ח מודה דלא' וודאי חייב משו"ה מודה רב חסדא: בענין משאיל"מ:
תוס' ד"ה לא ידענא נ' לתרץ דהא גופא תליא בענין כי' ד' ר"מ דאם הפי' כר' אבא א"כ לר"מ משלם לגמרי ולר"י מיהת יחלוקו א"כ מס' שפיר קאמר ר"נ עבד עובדא יחלוקו משא"כ אם הפי' כרב ושמואל א"כ לר"מ לא משלם א"כ ר"נ דעבד עובדא יחלוקו ע"כ כר' יוסי פסק ומעתה היינו דפריך הש"ס לקמן אם איתא אלמא מס' לי' בדרב ושמואל הרי עבד עובדא יחלוקו ור"נ גופא קאמר הל' לא ידענא ובשלמא אי כר' אבא שפיר עבד עובדא מס' דיחלוקו ומשא"כ אי כרב ושמואל ס"ל אמנם כד דייקת הי' גופא תליא בהני ב' לישני דללי"ק, דאמר ר"נ ר' יוסי אומר יחלוקו א"כ כיון דפשיטא לי' דר"י הוא דאמר יחלוקו ממילא פשיטא לי' ג"כ דהל' כר' יוסי דר"מ ור' יוסי הל' כר' יוסי אמכם ללי"ב דעבד עובדא שפיר מצי לומר כמ"ש והנה הש"ס לקמן דפריך מלי"ק שפיר פריך:
תוס' ד"ה מתוך שאינו יכול ע' רש"א ולי לק"מ דכוונת תוס' עד"ז דפלוגתא דר"כ ור' אבא עם רב ושמואל בהא הוה דלר"נ ור' אבא דווקא בדאוריי' אמרי' מתוך שאיל"מ אבל לא בדרבנן לבד משני' חשודין דקיי"ל כר' יוסי דהואיל והחשוד פושע בדבר קנסוהו ומ"מ ביתומי' פליגי אדרב ושמואל דהתם לא הוה פושע ול"ש מתוך שאי"ל מפסיד משא"כ רב ושמואל אפי' במחויב דרבנן הכי ס"ל:
הו"ל כגזלן ע' רש"י ויל"ד מ"מ לאיזו צורך קאמר הש"ס הו"ל כגזלן הו"ל למימר לא מצי משתבע דהרי אודה ובשלמא לד' הרמב"ם דמיירי בלא עדים וראה שפיר לה"ק כגזלן

דלא בעי' עדי' וראה ולזה נ' דהש"ס בא ליישב קו' תוס' בב"ב דליהמין במגו ובשבועה וע"ז קאמר הש"ס דהכי לא חשיב מיגו דאי הוה טעין לא חטפתי דלמא מצטרף עוד ע"א דחטף והו"ל גזלן משא"כ אם אומר דידי חטפי:

תוס' ד"ה אבוהון כה"ג תי' בתרא צריך ביאור ונ' כוונת דברי' דמ"ד ברי עדיף ס"ל דאי אמרת לאו ברי עדיף למה לא יהא מודה במקצת נאמן במגו דאי בעי אמר חמשין לא ידענא דלא הוה העזה אלא ש"מ דברי עדיף ומה"ט הוא דחייב בחמשין לא ידענא ושפיר דייק קרא הא ביורשין כה"ג פטור: ואמנם אי ק' הא ק' דמ' בשמעתין דלר' אבא לא דרשי' קרא כר"ש בן טרפון וכל הפוסקי' פסקו כר' אבא ומ"מ מייתי הא דר"ש בן טרפון וכ' דלכאורה לדידן לא אצטריך קרא ליורשין דבשלמא אבוהון מיחייב דהו"ל למידע משא"כ יורשין הרי לא הו"ל למידע ואמנם למ"ד ברי עדיף א"כ גם ביורשין י"ל דחייבין מטעם ברי עדיף ולכך אצטריך קרא והכי ס"ל לתנא דברייתא דר' אמי ואמנם אנן לדידן להל' שפיר מוקמי' קרא לדר"ש בן טרפון: ריב"ב אומר נ' פלוגתיי' דהנה לכאורה מאי מצי האי קטן משתבע שלא מצא בין שטרותיו והנה למ"ש הפוסקי' דבשובר לחוד כיון דגבי מלוה הוא לא מהני כ"א בעי' ג"כ שימצא השטר עצמו בין שטרות קרועין ומעתה בשלמא אם הי' קטן זה בר דעת כשמת האב שפיר משא"כ אם נולד לאחר מיתת האב א"כ מאן מפיס לן דאם מצא השטר בין שטרות קרועין שהי' כן בשעת מיתת האב אלא ש"מ ריב"ב לית לי' הך סברא ות"ק הוא דאית לי' וא"כ מסתייע שיטת הרמב"ם דכת"ק קיי"ל ולא כריב"ב:

ואמנם לכאורה למ"ש הרמב"ם דבקטן המוטל בעריסה גם ת"ק מודה א"כ הדרא קו' לדוכתא וכ' דהנה רש"י פי' שלא פקדנו בשעת מיתה ולי נ' דשלא פקדנו היינו ע"י אחר ע"י אפטרופוס וזה שייך ביתומים קטני' אמנם אין דרך למנות אפטרופוס לעוברי' ולהכי בעי' מוטל בעריסה מיהת:

והא דמק' הש"ס מכל הני משניות דמ' לי' דמיירי בלא נשבעו בהא דיורשי' מזכירין דומיא דרישא דמיירי שלא כשבעה דא"כ גובה לעולם וז"נ כוונת רש"י וכן בההיא דיורשי' שניי' דיורשי ראשונה גובין בלא שבועה: בענין שותפין וגלגול שבועות וקידושין כ"ז:

והאפטרופין הכה הרמב"ם פי' ג"כ כרש"י דדווקא אפטרופס שמנהו ב"ד אבל לאו מטעמי' כ"א משום דס"ל דלא בעי' מודה במקצת בהני שבועות וליתא לפי"ז לסברת הרמ"ה:

ובן הבית ע' רש"י והרשב"א כ' דד' רש"י לאפוקי מהרמב"ם שכ' אפי' שליח למכור ולקנות כשבע ואמנם גם ד' הרמב"ם כ' דווקא למכור ולקנות דמורו היתרא ואומר מה שהרוחתי לי הרוחתי משא"כ בשליח דעלמא גם הרמב"ם מודה ובזה לק"מ מה שהק' הרשב"א על הרמב"ם משליח נעשה עד:

אטו בשופטני עסקי' לכאורה ממתני' גופא מסיפא דקתני מה אתה טוועניני הו"מ למפרך ואולי דלמא סיפא אסיפא ולא אירשא קאי ומילי מילי קתני: טענה שתי כסף ע' רש"י למדו הראשוני' מדבריו דס"ל דבעי' הודאה דווקא ולי לא אריא דרש"י בס"ד קאי דע"כ יש חילוק בין טענה לכפירה והיינו דבטענה הודאה בכלל טענה וע"כ בהודאה מיירי אמנם למסקנא גם רש"י מודה דלא בעי' כפירה:

ובענין ד' הר' ישעי' שהביא הטור נ' דס"ל כהרמב"ם ג"כ דלא בעי' הודאה וס"ל כי היכי דסגי בכפירה לחודא אי איכא ב' כסף ה"נ סגי בהודאה וכפירה אף דליכא שתי כסף ולא בעי' כ"א קצת כעין דאורייתא:

ובענין מה שתמה הר"ן על הרשב"א דמדמה ד' הירושלמי לקדם והודה בשעורי' נ' כוונת הרשב"א מדלא נקט הירושלמי ועוד תרין דיכרין כ"א ומלה פלן ופלן ש"מ דמלה אוחרא תבע מידו וא"כ שוב הו"ל חטין ושעורין והיא היא:

מניין לגלגול שבועה אין לומר דמשום הפסק איבעי' לן דא"כ מה לי אסורא מה לי ממונא כ"א דלמא כיון דפטרא תורה משבועה לגמרי האמינתו ומזה כ' מבואר ענין מתוך שאיל"מ דהרי חזינן דהיכא דפטרא משבועה ע"ז אין הנתבע נאמן א"כ היכא דחייבה ה"ט משום דתובע מהימן ומאן דלית לי' משאיל"מ אפשר דלית לי' גלגול מן התורה וכמ"ש רש"י וגם רב הי' מיושב בזה דל"ל מתוך משאיל"מ שפיר לית לי' גלגול מדאורייתא:

תוס' ד"ה אמן וי"ל בע"א דלכאורה אלה ושבועה דכ' רחמנא ל"ל וכ"ת היינו אלה היינו שבועה א"כ אמן אמן ל"ל אלא ש"מ חד לארוסה וחד לנשואה דאין לומר למאיש אחר הא בהדי' אמרה תחת אשך:

רש"י ספק מנ"ל הנה לא רצה לפ' שבועת שומרין דממ"נ הרי עדן יכול לשבע בשלמא בשותפין מיירי שחלקו אמנם לד' ר"ת דגם בנאנס בעי' מודה במקצת לק"מ מצי מיירי בנאנסו הכל דבעי' גלגול דווקא וא"ש טפי דלא מיירי בשבועה דרבנן אלא דק' קו' הר"ן דעיקר שבועת שומרין ג"כ על ס' אתא: בענין מ"ש הרמב"ם הטענות הודאיות נ' דאעיקר טענה קאי דס"ל אם מגלגלין על טענת שמא לא אמרי משאיל"מ ול"ק קו' הלח"מ:

בענין שביעית משמטת את השבועה הנה מ"ש הכ"מ ליישב ד' הרמב"ם בד' הר"ן יל"ד עליו א"כ היסת משום כופר הכל עכ"פ ליבעי ועוד למה לא כ' הרמב"ם דשבועת ע"א אין שביעית משמטת ומחוורתא בד' הרמב"ם במ"ש הד"מ סי' ס"ז:

שנא' וזה דבר השמטה והרמב"ם כ' שנא' לא יגוש כ' טעמו משום דקרא דזה דבר השמטה איצטריך לכדתנן סוף הדרן עלך פ' כל הנשבעין בעזר לנו בכל דור ודור מעון:

תוס' ד"ה נושא שכר ולי כ' משום דבתחלה קתני הני דלית בהו פלוגתא ולבסוף קתני שכיר ושוכר בהדדי משום דאית בהו פלוגתא:

עוררני תלמיד א' אבד והוא שמת למה הוה מפטור לפטור הלא במת צריך להחזיר לו העור ובאבד פטור ואם גם בשומרין בעי' שתי כסף כיון דמתני' לענין שבועה איירי ואם לאו צ"ל דמיירי דאין בעור שוה פרוטה: זה הכלל למדתי מד' הרמב"ם דזה הכלל אתי לאשמועי' דאם שואל טוען שכיר הוא ושכיר טוען חכם הוא, ולאפוקי אפכא:

תוס' ד"ה מאן תנא לא זכיתי לירד לכוונתם:

סוגי' דטענו חטין ס"פ המניח (תחלת ימות הקיץ תרי"ט):

מתני' שור שהי' רודף והוזק כ' רש"י הנרדף דלכאורה הי' אפשר לומר דמשו"ה נקט תנא שהי' רודף דאף שהי' רודף והזיקו הנרדף ובאדם כה"ג פטור דבא להורגך השכם להרגו בבהמה חייב לזה כ' רש"י דלא היא כ"א דווקא הוזק הנרדף אבל הוזק הרודף פטור:

ודנקט רודף כ' הנ"י לאשמועי' דגרמא בנזקין פטור ואין כן ד' רש"י שהאריך לבאר על בסלע לקה מתחכך הי' בסלע מ' מדבריו דאם באמת לקה מחמת הרדיפה חייב וכ' לדבריו דמהכא דמק' לקמן דמתני' מברי ולא ממלת לא כי וכן מ' קצת מד' רש"י בגמ' שכ' מדקתני לא כי אלא בסלע לקה והיינו כיון דבאמת לא שכיח שילקה ע"י חיכוך בסלע ולא ע"י נגיחה או רדיפה ובשלמא אין טעין המזיק ברי הוה כה"ג ג"כ טענא משא"כ שמא וודאי מסתבר דלא שייך כה"ג ומיושב קו' תוס' לקמן ד"ה לא כי ואמנם לכאורה הא מלתא י"ל תליא אי מיירי מתני' במועד ג"כ או בתם דווקא והנה הרש"ל כ' הביאו הש"ך סי' ת' דבמועד כיון שהי' רודף וודאי תלינן בנגיחה ולי דבריו תמוהי' כיון דאנן קיי"ל פ"נ קנסא א"כ מתני' ע"כ במועד דבתם ממ"נ אי איכא עדי' נחזי מאי קאמרי אע"כ דליכא עדי' א"כ אין כאן שום משפט כיון דגם מודה בקנס פטור וא"כ ע"כ מתני' במועד איירי אמכם כ"ז לדינא וא"כ שפיר ע"כ מתני' בברי וברי וכמ"ש משא"כ ר"פ דס"ל פ"כ ממונא א"כ א"צ עדי' ושפיר מסתבר כד' רש"ל דמתני' בתם איירי וא"כ כיון דלא הוחזק נגחן הו"ל נגיחה וחיכוך דסלע חדא מלתא ושפיר מוקי ר"פ מתני' בשמא ומיושב קו' תוס' ד"ה רישא במזיק שמא דר"פ לטעמי' לק"מ, ודנקט תנא רודף י"ל ע"ד אחר שכ' הנ"י:

אמנם נ' דבלא"ה איצטריך למנקט רודף כיון דמתני' דלא כסומכוס וסומכוס לא אמר כ"א היכי דאיכא דררא דממונא א"כ צריך עידי רדיפה דבלא"ה אין כאן דררא דממונא: שביעית דצריך שיאמר משמט אני והש"ס דרשא פשוטא נקט כמ"ש תוס' בכמה מקומות:

ונדבר איזו דברים בפ' ארבעה שומרין הן בעזר מחייה לעמו ועוז להם נותן:

המוציא מחבירו הנה לפי מ"ש תוס' לקמן דקו' הש"ס הא לא מייתי ראי' הויא מל' המוציא א"כ ק' ברישא עכ"פ אמאי נקט המוציא וכ' דתנא בא לאשמועי' דמתני' אפי' במועד ומ"מ לא מהני לרבנן דררא דממונא דס"ד בתם דמשתלם מגופו הוא דלא שייך דררא דממונא דעכ"פ על חבירו אין לו תביעה כ"א על השור משא"כ במועד דעל חבירו גופי' יש לו התביעה לא קמ"ל אפי' במועד שבא להוציא מחבירו לא מן השור מ"מ לא אמרי' חולקין כ"א עליו הראי':

ואמנם בסיפא דמיירי בתמין דאדרבא אינו מוציא מחבירו ומ"מ נקט תנא האי לשנא אלא לאו ש"מ למימר דלא מייתי ראי' שקיל כדאמר מזיק: היו שני' רודפין ע' רש"י ר"ל דלא תימא דמיירי דא' מן הרודפי' של ניזק דא"כ מאי שניהם פטורי' דקאמר אע"כ שהם של ג' ואמנם לכאורה תכא דמתני' אמאי נקט של ג' בני אדם וצ"ל דאל"כ היינו רישא א"וו דהכא קמ"ל דאף דלהניזק ממ"נ מא' מהם מגיע נזקו מ"מ לא אמרי' כסומכוס דחולקי' כ"א תרוויי' מדחי' לי' וע' רש"י:

והנה הצריכותא על שאר בבי דמתני' בתוס' לקמן הוא לשטתם דווקא דברישא לא מהני תפיסא וכן דייקי לקמן בל' והשתא וע"ד שאר המפורשי' נראה דס"ד בשניהם של א' דהמזיק עכ"פ מודה דאית לי' עלי' דררא דממונא גם רבנן מודו לסומכוס דחולקין השאר קמ"ל והיינו דדייק הש"ס דע"כ אי לא מייתי ראי' שקיל כדאמר מזיק דאל"ה שוב ליכא דררא דממונא ומאי קמ"ל מתני' בכל הכי בבי משא"כ עכשיו שפיר אשמועי' רבותא ואמנם בשני תמים אין רבותא כ"כ דעכ"פ על הגדול אין לו דררא דממונא משא"כ בתם ומועד דגם התם בכלל המועד וכיון דמודה דהתם הזיק א"כ מודה לי' על האי גופא דררא דממונא ובסיפא אשמועי' עוד רבותא היכא דעל כל א' וא' איכא דררא דממונא ושוב אשמועי' ג"כ היכא דא' בכלל חבירו דהיינו תם בכלל מועד ועכ"פ מק' הש"ס שפיר אכולא מתני' הא לא מייתי ראי' שקיל וא"צ לתי' תוס' ד"ה הא לא מייתי ראי' ומשני בסיפא ראוי ליטול כלומר אי לא הודה ואין לו משום דהודה או מחיל ואמנם תי' זה איננו מספיק כ"א אי מיירי מתני' בעדים דאז וודאי אי לאו דהודה שקיל מיהת מקטן גדול ומגדול קטן ואמנם כ"ז לדידן להא דקיי"ל פ"נ קנסא א"כ ע"כ בעדים מיירי כמו"ש

שפיר משני סתמא דש"ס ראוי ליטול ואין לו כמ"ש משא"כ לעיל דמרא דשמעתא רב פפא דס"ל פ"נ ממונא וא"כ בלא עדים מיירי לא שייך לשנוי ראוי ליטול ואין לו דכי היכי דקרי לי' ראוי ליטול מחמת הודאתו של מזיק הוה אינו ראוי ליטול מחמת הודאת עצמו ולכך שפיר אצטריך לאוקמי בברי ושמא ומה"ט כ' ג"כ דפריך עוד מסיפא דסיפא דהתם עיקר תביעתו ממועד הזיק את הגדול וע"ז א"צ עדים דמודה ג"כ חייב וא"כ שפיר מצי מיירי בלא עדי' ומשני כיון:

דרישא דסיפא בשני תמין ע"כ לדידן דס"ל פכ"ק בעדי' מיירי גם סיפא דסיפא דומיא דהכא מיירי וראוי ליטול ואין לו:

תוס' ד"ה זאת אומרת לכאורה בתחילה מגמ' ערוכה דב"מ הו"ל לאתויי ואח"כ מסברא ונ' דלכאורה י"ל בהא גופא פליגי מ"ד לא אמר סומכוס בברי לית לי' הך סברא ובב"מ בברי מיירי ועדן למ"ד שמא לא ידעי' אא"כ כדמשני אמר סומכוס אפי' ברי הו"ל לאקשויי א"כ לא שבקת חיי לכל בריי' מלשנויי דבעי' דררא דממונא אלא ש"מ דלכ"ע בעי' דררא דממונא וא"כ עיקר הראי' משמעתין ולא מסברא לחוד:

תוס' ד"ה ממאי כ' דלכאורה יל"ד עוד מנ"ל למימר דחלוקין עליו דלמא אדרבה אשמעי מתני' דבברי גם סומכוס מודה א"וו משום דבאמת ברישא ל"ש ל' המוציא מחבירו שהרי אינו מוציא כלל ואפי' תפיסה לכ"ע לא מהני ובשלמא אי מתני' רבנן דס"ל זה כלל גדול המע"ה נקטי האי לישנא לאפוקי מסומכוס שא"כ אי מתני' כסומכוס ל"ש הכא האי לישנא וא"כ עכ"פ מתני' דלא כסומכוס אפי' מודה סומכוס בברי ושפיר ע"כ ס"ל לר"א בר ממל דמתני' בברי וברי:

תוס' ד"ה לא כי ומוכח התם והנה הנ"י כ' דע"כ בשמא מיירי התם דאי ברי לא הוה מקח טעות ויל"ד דלמא עפ"י עדי' ידע ולבתר הכי נודע לו וצ"ל ע"ד דאמרי' ספ"ק דמכות דבעדים ל"ש ברי גמור דלא ראו כמכחול בשפופרת וברי דידה עדיף וא"כ הו"ל לנ"י למימר דל"ש התם ברי וצ"ל דלכאורה דלמא הוא בעצמו אנסה קודם אירוסין ואמנם א"כ ל"ש מקח טעות והן הן ד' נ"י:

וי"ל עפ"י דרך ד' תוס' דהתם ע"כ בשמא מיירי דאי בברי מהי"ת יאמר ר"ג דברי דידה עדיף מחזקת ממון וברי דידי' וע' ר"פ האשה שנתארמלה: והנה בענין פלוגתא זו אי מיירי סומכוס אפי' בברי י"ל דהנה וודאי גם סומכוס ס"ל חזקת ממון ואף דררא דממונא הוה קצת ריעותא מ"מ החזקה במקומה עומדת אם טוען ברי אלא דמ"ד פליג סומכוס אפי' בברי ס"ל דמול חזקת ממון קיימא חזקה דאין אדם תובע אא"כ י"ל אלא דחזקת

ממון עדיף להחזיק אבל כיון דאיכא דררא דממונא דהויא ריעותא א"כ אוקי הך חזקה בהדי הך וחולקין:

הא לא מייתי ראי' ע' תוס' י"ל עד"ז דהכה פשיטא לי' לר"פ דבתם ומועד כיון דגם לפי טענתו התם משועבד לו דמועד גובה מן העליי' אלא דהמזיק קאמר כי התם הוא אפותיקו והוא אומר כי אינו אפותיקו א"כ שפיר לא הוה חטין ושעורין ושקל כדאמר מזיק וכיון דתרוויי' בחדא בבא תנינהו ע"כ גם בשני תמין שקיל כדאמר מזיק אף דהוה חטין ושעורי' וכ"ת הרי לקמן קרי הש"ס גם לתם ומועד חטין ושעורין התם טעמא אחרינא איכא כמ"ש הרא"ש בהדיא פ' השואל דקאמר בהדי' לא גדול הזיק את הקטן ולא קטן הזיק את הגדול וכן בתם ומועד כיון דקאמר דהתם הוא אפותיקו דילי' על הקטן א"כ איננו כלל בכלל השעבוד של המועד על הגדול ויש לכוין דברי' אלו קצת בד' נ"י הסתומי' דבמתני' כ' דבתם ומועד ל"ש חטין ושעורין ובגמ' קאמר בהדי' להיפך ע"ש וכ"ת עכ"פ יק' שוב מנ"ל להש"ס לקמן להקשות דשקל כדאמר מזיק לק"מ כיון דמסקי' כאן דברישא באמת שקיל א"כ כיון דתנא בא לאשמועי' דחלוקין רבנן על סומכוס והשתא במציעתא דשקיל ממזיק והוה דררא דממונא ממש פליגי מכ"ש בסיפא דלא שקיל מידי אע"כ גם בסיפא שקיל ואיכא דררא דממונא טפי כמ"ש לעיל ואמנם משני ראוי ליטול ואין לו ר"ל כיון דבאמת יש לו מחמת הודאת הנתבע דררא דממונא אלא דהוא מחיל אבל מצ"ע הי' ראוי ליטול א"כ שפיר הוה רבותא ואפשר דזה ג"כ הביאו לרש"י לפ' מטעם מחילה דאף דלא פי' ראוי ליטול עד"ז מ"מ בא ליישב דלא ליהוי זו ואצ"ל זו ואמנם התינח בסיפא משא"כ ברישא דעיקר הקו' הוה מדומיא דתם ומועד ע"כ באמת שקיל כי היכי דהתם שקל ולא מצי לשנויי ראוי ואין לו:

נימא תיהוי תיובתא ע' רש"י והנה הרא"ש הק' אטו חייב כל אדם לתבוע כל תביעותיו בב"א ותו הא לא דמיא למתני' ונ' דהנה אין אדם יורד לביי"ד עד שרואה כי אין חבירו רוצה לפרוע וכיון שכן למה ירד עמו לדין פעמי' ושלש בשלמא אי הוה קיי"ל טענו חטין ושעורין והודה בא' פטור י"ל שהי' ירא שמא יודה בא' ויכפור בא' משא"כ לדידן אלמה לא א"וו מחיל לי' אאידך תביעה וא"כ גם במתני' היינו דמק' הש"ס ל"ל לתבוע הח"נ מגדול דווקא לתבע משני' יחד ויאמר כי שני' הזיקוהו דאיזו מהם שיודה עכ"פ ישלם א"וו מאידך אינו רוצה להשתלם והיינו דרב"נ ואמנם כ"ז ר"פ לטעמי' דס"ל פ"נ ממונא וא"כ מסתמא מיירי בליכא עדי' דדוחק לומר דאיכא עדי' ולא ידעי הי מינייי' נגח כיון דא' גדול וא' קטן משא"כ לדידן דס"ל פ"נ קנסא ובעדים ע"כ מיירי אלא דלא ידעי' הי מינייי' אבל עכ"פ ידעי דחד מינייי' נגח ולא תרין א"כ שפיר כ' הרא"ש דל"ד לרב"נ כה"ג

אבל קו' לק"מ דר"פ לטעמי' שפיר פריך וע"מ א"ש פסק הרמב"ם דהיכא דאיכא עדי' ל"ש דינא דרב"נ אף דבחטין ושעורין לא הזכיר זה הרמב"ם והמחבר אדרבה פסק בחטין ושעורי' בפי' דלא מהכי עדי' ובכאן פסק דבעדי' ל"ש דרב"נ והיינו כמ"ש דהכא כיון דאיכא עדי' ולא מצי תבע מתרווייהו ל"ש דרב"נ כלל וכ"ת הרי גם בסיפא לקמן מדמי לדרבה בר נתן ול"ש זה נ' דהתם טעמא אחרינא איכא כמו"ש לעיל בשם הרא"ש בב"מ דהרי הודה בפי' כי לא נגח קטן לגדול ולא גדול לקטן ומה"ט כ' דבאמת כאן קאמר הש"ס נימא תיהוי תיובתא משום דלא פשיטא לי' כ"כ לדחות קו' הרא"ש ולקמן דוודאי דמי לרב"נ קאמר בפשיטות חטין ושעורין הוא ומעתה לפי' זה שפיר לא כ' הרמב"ם דמהני עדי' כ"א במציעתא ומטעם שכ' דלא הי' יכול לטעון על שני' משא"כ בסיפא דהוה חטין ושעורין ממש באמת לא מהני עדי' וכד' המחבר סי' פ"ח ולא כד' ה"ה וכשם שדחה הש"ך מ"ש ה"ה דגם במציעתא מהני תפיסה דלכאורה וודאי ליתא דהא מודה בקנס פטור ה"כ ליתא למ"ש דבסיפא מהני עדי':

ועד"ז יש ליישב קו' הראב"ד פ"א מטוען על הרמב"ם שפסק אינו יודע אם חטין אם שעורין משלם שעורין והרי הש"ס קאמר הכא אכתי נימא תיהוי תיובתא וכ' לפמ"ש הנ"ל דהרמב"ם כיון דכ' בהדי' דהטעם משום מחילה כמ"ש רש"י א"כ בשלמא טענו חטין לחוד והנתבע אומר שעורי' לחוד שפיר ע"כ מחיל מדלא תבע תרווייי' וכמ"ש משא"כ אם הנתבע אומר איני יודע אם חטין אם שעורין אמרי' כי היכי דמס' לי' לנתבע ה"נ מס' לי' לתובע ותבע חטי' מס' כדי שלא:

יפסיד וע"ד שכ' הרא"ש כאן ומה"ת נימא דמחיל על השעורין אמנם כ"ז בחטין ושעורין דכיון דתרווייי' ע"כ לית לי' גבי למה יתבע תרווייי' משא"כ כאן כיון דעיקר קו' מעיקרא הי' כיון דמ"מ אינו תובע כ"א ח"כ לתבעי' מתרווייי' א"כ גם באינו יודע ק' הך גופא ושפיר פריך הש"ס אכתי תיהוי תיובתא:

ועד"ז נתיישב לנו דקדוק עצום על רש"י שכ' דכ"ש הוה ואמאי לא קאמר הש"ס כ"ש אמנם למ"ש א"ש דאי הוה אמר הש"ס כ"ש סד"א דבאמת גם בטענו חטין ואומר איני יודע אם חטין אם שעורין קאמר רב"נ למלתי' ובאמת דווקא הכא קא ק' לי' ולא בעלמא ולזה לא קאמר כ"א נימא כלומר כי היכא דמק' מעיקרא משום דהו"ל לתבוע תרווייי' ה"נ יק' השתא:

ואמנם ענין הכ"ש שכ' רש"י היינו השתא היכי דהנתבע מודה בבירור אומרי' דהתובע מחיל מכ"ש היכא דלא הודה הנתבע בבירור:

ובענין מ"ש למה קאמר הש"ס נימא י"ל משום די"ל דלר"ג מודה רב"נ ומתני' ר"ג היא להכי קאמר נימא:
ואמנם בענין קו' תוס' דלמא מתני' ר"ג י"ל כיון דתנא בא לאשמועי' חולקין חביריו על סומכוס ואי מתני' יחידאה היא א"כ אכתי רבנן מצי סברי כסומכוס:
והנה ממ"ש נתבאר דיש לדחות הראי' מש"כ תוס' ממ"ד דטענו חטין ושעורין והודה בא' פטור דמ' לכאורה דהאי מ"ד באמת פליג ארב"נ מטעם קו' הרא"ש דלמא לא רצה לתבוע כל תביעותיו כא' כמ"ש לעיל:
ואמנם מה שהק' רש"א נ' דהתוס' בעצמם יישבו קו' רש"א במה שסיימו דטעמו דרב"נ משום מחילה הכוונה דוודאי לא חמירא שבועה מתשלומין אלא מתשלומין פטור משום דמחל לו השעורין אבל כיון דהוא מיהת לא העיז לכפור הכל והודה חייב שבועה ורבנן דפטרי משבועה דקרא כי הוא זה ור"ג מוקי קרא לאבהו דר' אפוטריקי בב"מ פ"ק וע' בד' התוס' ותמצא כ"ז מבואר היטב ואמנם אי הוה טעמא משום משטה שפיר כ' רש"א דכיון דפטור מתשלומין א"כ לא הודה כלל דמשטה הי' ושבועה מניין:
והנה יש לעיין לד' הראב"ד דס"ל דמלוה ופקדון גרע מחטין ושעורין דלמא קרא דכי הוא זה למלוה ופקדון אתא ונ' דאדרבה הא הביאו להראב"ד לומר דמלוה ופקדון גרע וזה דהנה למ"ד חטין ושעורין והודה בא' פטור ע"כ צ"ל מסברא דהו"ל כב' תביעות בא' כפר הכל ובא' הודה הכל אלא דאנן לא קיי"ל הכי ואמנם במלוה ופקדון דבאמת ב' תביעות הן גם אנחנו מודי' וא"כ ל"צ קרא לזה כלל כיון דידעי' דכופר הכל פטור ובאמת צ"ל למ"ד חטין ושעורין פטור מוקי קרא לאבוהו דר' אפוטריקי וא"כ עדיפא לכאורה ד' הראב"ד דמחמיר במלוה ופקדון מד' הרמב"ן דמשוי להו דלדידי' איכא להק' דלמא למלוה ופקדון קרא אתא:
תוס' ד"ה מדסיפא וא"ת לר"י כ' דלד' המפרשי' דר"פ לטעמי' דס"ל פ"נ ממונא ומוקי לה בלא עדי' פריך א"כ ל"ק לרב יודא דמצי סבר כה' דפ"נ קנסא ומתני' בעדי' ולק"מ:
תוס' ד"ה רישא י"ל דלר"פ פשיטא לי' דבברי וברי ע"כ גם סומכוס מודה וא"כ כיון דמתני' אתא לאשמועי' דלא כסומכוס ליכא למטעי דבברי מיירי והיכא דליכא למטעי אין קפידא כמ"ש תוס' לעיל:
מאי קמ"ל תנינא לכאורה וג' דממתני' דשבועת הדייני' אא"כ ק' אטו לא ידע הש"ס דהתם לענין שבועה תנן וכ"ת דס"ל למק' דהא בהא תליא כד' התוס' בקו' א"כ מאי משני לי' כיון דע"כ התרצן לית לי' הך סברא לישני לי' בקיצור דלאו הא בהא תליא ואפשר דק' להמק' קו' תוס' פ' שבועת הדייני' דלבתר דתנן כמה זימני בהך מתני' דבעי'

ההודאה ממין הטענה ובסוף מסיק טענו חטין וכו' והי' כ' להש"ס דהא דשבקא לבסוף משום פטור ממון הוא ושפיר פריך ומשני דבאמת הכי הוא אבל פטור ממין חטין וכמו שנבאר בס"ד:

ואמנם בלא הגי' דתניא וכן הוב' גם ברי"ף לשבועות שם וע"כ גם הרא"ש שהביא הגי' לימא מסייע לי' הוה גריס דתניא דאמתני' ל"ש למימר לימא מסייע לי' דאמורא צריך לידע המשנה וכ"ת דלמא גם הברייתא לענין שבועה מיירי י"ל דא"כ ליתני ר"ג מחייב אלא ש"מ לענין ממון מיירי וכד' תוס' דלענין ממון גם ר"ג מודה:

אמנם תי' הש"ס ק' מאוד להולמו דמאי איצטריך לאשמועי' דפטור מדמי חטין פשיטא כיון שכפר לו וכ' דאם גם כופר הכל פטור מ"מ החוב במקומו עומד לענין שבועה ע"י גלגול בכל זמן שיהי' והנה הסברא נותנת כרב"נ ואמנם י"ל כיון דאיהו מודה לו שעורי' אמרי' דחטין דהוה קתבע לי' ר"ל שעורין ולא מין חטין כ"א דכל מיני תבואה קרי אינש חטין וכה"ג אי נימא עליו לשלם שעורין א"כ שוב אין לו שום תביעה על החטין והיינו דקאמר הש"ס פטור מדמי חטין לגמרי מ"ט משום דמשלם לי' שעורין קמ"ל וכו':

הי' הניזוקין שני' הנה הרמב"ן דייק מכאן בראש פ' השואל דמלוה ופקדון כחטין ושעורין והרא"ש דחה דבריו דהכא משום הודאה אתיא עלה וכ' דהרמב"ן והראב"ד לטעמיי' דס"ל טעמא דרב"נ לאו משום הודאה כ"א משום משטה כמו שהביא הש"ך בשמם וא"כ שפיר הביאו הראי' דאי לאו דמקרי חטין ושעורין מאי משטה שייך כאן ומבואר מזה דהרמב"ם דמשוה מלוה ופקדון למין א' ע"כ ליתי לי' טעמא דמשטה דלא כמו שהשיא הש"ך דברי הרמב"ם לד' הרמ"ה:

ואמנם בענין מה שפי' הש"ך ד' הראב"ד פ"ט נני"מ דקאי אנשבע שכ' הרמב"ם מבואר בהדי' כדבריו בהראב"ד מדכ' מיד ומתני' דקתני המוע"ה ואי אחטין ושעורין קאי א"כ למה הק' ממתני' דלמא מתני' דליכא עדי' אלא שיש לדחות דא"כ מאי קמ"ל הג' גם מודה פטור:

ראוי ליטול ע' רש"י מ' לכאורה מדבריו דמפ' כפי' התוס' דקו' הוה מן המוציא והתרצן משני דמל' המוציא אין לדייק ומ"מ הל' ק' מאוד דדי הו"ל לומר דלא שקיל ואפשר לומר דמשני דמתני' כמ"ד הודה ואח"כ באו עדי' פטור וס"ד דאפי' אי מייתי ראי' לא שקיל לכך קאמר אם בא להוציא ייתי ראי' דכיון דאיהו הוה מודה לי' מידי אחריני ואייתי ראי' על מידי אחריני לא מהני הודאתו והיינו דקאמר דמתני' קמ"ל דראוי מיהת ליטול ולהכי פריך מתם ומועד עוד הפעם לומר דבמועד ל"ש זה וע"כ קרי לי' המוציא משום עכשיו ומשני כיון דבתם א"ש נקט כי האי לישנא משום תם והנה:

לפי"ז לעיל דקאי לר"פ דס"ל פנ"מ לא מצי לשנויי הכי אלא דרש"י לא גרס לכאורה לעיל ר"פ והוצרך לדחוק:

והנה כ' רש"י דתפס קדם ותפס מ' לכאורה כד' הכ"י דמיירי שהי' תפיס בשעת דינא וא"כ שפיר עביד דלא תבע לי' כיון דהוא מוחזק והטעם בשטת רש"י מ"ש ומ"מ אין זה דומה לעדים כמ"ש הש"ך דאין זה דומה דבשלמא בתפיסה למה יתבע משא"כ בעדים כיון דעכ"פ סופו לתבוע אדרבה הו"ל לתבוע הכל ואם מודה בשעורין יהא מודה במקצת ואם יכפור יבאו עדים על השעורין ויהא ג"כ מודה במקצת מדר"ח קמייתא אלא ש"מ מחול לו: ואמנם מד' הרמב"ם בה' טוען מ' דבכ"ג מהני תפיסה וכ' דעתו דהך מחילה דרב"נ לא הוה טפי מאומדנא דמוכח ודי דמהני לנתבע להחזיק אבל לא להוציא:

והנה לד' רש"י לכאורה בלא"ה א"ש דלא משני לעיל בדתפס דלמה יתפס מה שמודה שאינו שלו דהרי תם איכו משתלם אלא מגופו משא"כ בסיפא דתבע תרוויי' הדרך לתפוס אלא דרש"י לא מפ' ראוי ליטול ע"ד התוס' ואיצטריך לשינוייא אחרינא וד' דתפיסה בתר הכי ג"כ מהני ולזה הוצרכו ג"כ לשינוייא אחרינא:

ואמנם לכאורה לד' התוס' למה הדר ומק' אחר דכבר שני לי' וכ' דמועד ק' כי' דבשלמא תם תפיס שפיר דאינו משתלם אלא מגופו שמא יאבד התם ויפסיד אבל מועד למאי יתפוס ומשני דמ"מ מיירי כה"ג:

גמ' סוף שבועות:

רש"י ד"ה וכולן כוונתו דלכאורה מה ענין שבועת שומרין לבטוי בטוי אינו חייב כ"א בשוגג ושומרין דווקא במזיד לזה כ' רש"י דשגגת בטוי לשעבר אינו שייך כ"א בשגגת קרבן כדאמרי' לעיל וכה"ג בשומרין חייב: בלהבא ע' רש"י שהיפך הגי' וכוונתו נ' דהא דלא משכחת לה בלהבא היינו לאו לא משכחת לה להבא דלא ימות הוה שבועת שוא אבל הן שפיר משכחת לה לענין ביטוי להבא דיוכל להמיתו:

ומה שפי' רש"י אלאו נגנב ואלהבא ימות משום דגבי נגנב אפי' לא משכחת לה לענין ביטוי דאם ימיתנו יהא בטוח שלא ינגב אחרי שהוא ישחטנו ויאכלנו ואם מודה אין זה גניבה ואך בלעבר ל"ש לאו והן:

רש"י ד"ה כי תשבע כוונתו דלכאורה באמת כיון דקרא כ' להרע או להטיב ל' להבא למנה בהן ולאו מודה רב ובלעבר ולהבא פליג ולזה כ' רש"י דרב דרש כי ל' דהא וא"כ גלי קרא בשבועת שומרין שייך ביטוי וממילא מוכח דלא בעי' להבא:

והנה ר"א בסוף סוגיין מוסיף אדרב דרב לא מוקי לקרא דכי תשבע כ"א אשבועת שומרין היכי דלא מחייב שם משום פקדון משא"כ ר"א ס"ל כיון דקרא גלי לן דבשבועת שומרין שייך ביטוי א"כ אפי' היכי דחייב משום שומרין חייב משום ביטוי:

ולסיים בד' אגדה כ' דהנה אז"ל במ' נדה א"ר שמלאי למה הוולד דומה במעי אמו לפנקס וכו' עד ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו וכו' ויל"ד הא אין שבועה חל על שבועה דמושבע ועומד מהר סיני הוא וצ"ל דבהר סיני לא נשבעו כ"א הנשמות שעמדו שם דהיינו עד סוף כל הדורות אבל הגוף לא כשבע כלל והכא בשעת לידה משביעין הגוף וכן מבואר במה שמסיימי' שם ונשמה שנתן בך טהורה היא ואמנם אמרם ואם לאו הרי הוא נוטלה ממך מבואר דקאי אגוף ואמנם ל' הרי הוא נוטלה ממך אף דחזי' רשעי' יחיו עתקו גם גברו חיל כ' דרמזו לנו למ"ש חכמי האמת אם האדם מקלקל בעוה"ז הקב"ה נוטל נשמה זו ממנה ומגלגלה בגוף אחר ולעתיד כשיעמוד ת"ה לא תתקיים הנשמה כ"א באותו הגוף שנתקנה בו הנשמה והיינו נוטלה ממך ואמנם ענין אמרם היה צדיק ואל תהא רשע ענין הכפל כ' דהכה אז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו הכוונה דהגדול שביצ"ה הוא מדת הגאוה ואותה מדה השכיחה ביותר אצל הצדיקי' ועי"ז מפסידין שכר מעשי' הטובים וזה אמרם היה צדיק ואל תהא רשע ע"י צדקותיך ועד"ז כ' לפרש כוונת ר"ש פ"ב מאבות הוה זהיר בק"ש וכו' הכוונה ע"ד שכ' רש"י פ' ואתחנן כי ה' צדיקי' אינם מבקשים אלא מתכת חנם והטעם לפי שאין מחזיקי' טובה לעצמם והענין כמו שכ' החו"ה כי טובה א' מאת הבורא שוקלת כל טובות האדם בעולמו ימי חייו וז"ש הוה זהיר גם בזה שלא תעשה תפלתך קבע כאילו יש לך מה לתבוע אצל הש"י כ"א רק רחמים ותחנוני' כי הש"י מרחם אף שאינו הגון ואם לא תעשה כן הרי אתה רשע בפני עצמך כי הבריות יחזיקוך לצדיק כי לא ידעו אשר אתה מחזיק טובה לעצמך ובינך לבין עצמך אתה רשע ועד"ז כ' לפ' ע' הכ' מי יעלה בהר ה' וכו' אמר מי הוא זה אשר גם אם יעלה בהר ה' שיזכה להיות מאותן העולים בהר ה' ולא תשיאנו הגאוה להניח מקומו הראשון והיינו ומי יקום גם אז בהר ה' במקום קדשו שהי' לו מלפני' ואמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו שלא הסתהו הגאוה ולא כשבע למרמה שקיים השבועה כמצווה עליו להיות צדיק ולא להיות רשע ואמר אפי' אם ישא ברכה מאת ה' לא יאמר בצדקתי זכיתי לזאת כ"א יאמר וצדקה מאלקי ישעו כי צדקה היא לו ע"ד שכ' הרמב"ן על ויחשביה לו צדקה והנה העיקר בזה להיות הצנע לכת כמ"ש הנביא מה ה' דורש עשות משפט וגו' עד והצנע לכת וכו' שכל שאין האדם הצנע לכת הנה הוא ברשת הגאוה וז"ש ואפי' כל העולם כלו אומרי' לך צדיק אתה זה ראי' כי אינך מצניע מעשיך ע"כ

היה בעינך כרשע והנה כל עובדי ה' נחלקי' לד' כתות והם הד' שומרין דסוף מכילתין העובדי' מאהבה אשר אין כוונתם רק לעשות רצון ה' המה השומרי חנם והנה עליו אמר הכ' לא יאונה לצדיק כל און וחז"ל אמרו עלי' עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו ואין עלי' אחריות רק מפשיעה לבדה וזאת שנית ההיפך מהם בעלי המשכונות המבקשי' אשר הש"י ישפיע להם כל טוב וא"כ יעבדוהו והנה אלו הביאו עצמם בעצמם לידי נסיון והמה בבחינת השואל ששאלו טובות ה' לנפשם וחייבי' אפי' באונסין הכת הג' לומדי תורה אשר מתורתם ואמונתם יתפרנסו ואם כי צר להם לעשות התורה קרדום לחפור ואינם בבחינת השואל מ"מ שמירה מעולה צריכין לשמור וחייבי' על כל דבר:
עבירה שיגנבו העולם מהם כי שגגת תלמוד עולה זדון וכן על כל דבר מצוה שיאבד מהם והכת הד' הנה רוב ההמון שיעבדו ע"מ לקבל פרס והמצוה שכורה בידם לזכות על ידה וגם המה אחרי כי לנפשם יגמלו צריכין שמירה מעולה והמה הכת הג' היינו נושא שכר והד' היינו שוכר והנה כל הד' שומרי' נשבעו שני פעמים בעת מ"ת בעת לידה ועל שבועה זו חייבים קרבן אשם אם יאשמו כל חד לפי מדרגתו והיינו שבועת שתים הב' שבועות שהן ארבע הם הארבע שומרין שחייבי' על ידה:
והיינו הדרן עלך ד' שומרין וסליקא לה מס' שבועות כ"א אלול תרי"ט:

בסוגי' דקתא דמגלא

שבועות דף מ"ד ב"מ דף פ"ד (תחילת ימות הקיץ תרי"ח):
גמ' ומישכן ליה קתא דמגלא י"ל דהוה ליה למימר האי מאן דאוזפיה אלפי זוזי לחברי' על קתא דמגלא כדאמרינן בעלמא המלוה על המשכון ונ' דהנה לכאורה שמואל לנפשי' ע"כ לא מוקים למילתי' כתנאי ע"כ למאי דמסקינן דר' יצחק לא אמר למילתיה כי אם שלא בשעת הלואה א"כ ר' אליעזר ור' עקיבא לשמואל בדר' יוסף קמפלגי ור' עקיבא כר' יוסף א"כ שמואל נמי כר' יוסף סבירא לי' ולזה מבואר מה שכתבו תוס' ולשמואל מה"ט לא הוה אסמכתא משום דא"כ הלוה אפסיד משכונו וצ"ל דבלאו הכי לא הי' מפסיד משכונו והיינו ע"כ כדר' יוסף, דכל מלוה על המשכון ש"ש והנה כבר עורר הש"ך חמ"פ סי' קע"ב דיש לצדד דר' יוסף לא אמר למילתיה כי אם למשכנו בשעת הלואה אבל שלא בשעת הלואה לא ובאמת נ' דכן דעת הרמב"ן והבנת דברי הרי"ף עיי' בש"ך שם אמנם למסקנא החליט הש"ס דאין חילוק לר' יוסף מעתה כיון דשמואל בדר' יוסף תליא אילו נקט שמואל דאוזפיה על קתא דמגלא סד"א דדווקא במשכנו בשעת הלואה דאז שייך דר' יוסף ולהכי לא הוה אסמכתא וכמו שכתבנו משא"כ שלא בשעת הלואה לא שייך דר'

יוסף מודה שמואל כיון דבלאו הכי ג"כ מפסיד המשכון קמ"ל אפי' אוזפיה בלא משכון ומישכן ליה לוה מנפשיה אחר ההלואה מיד קתא דמגלא דנהי דלא שייך האי גוונא דר' יצחק מ"מ שייך דר' יוסף וממילא לא הוה אסמכתא: קתא דמגלא י"ל אמאי בחר לו שמואל כגון זה דווקא וכ' דהנה תוס' הקשה בב"מ ובכמה מקומות דהכא מסקינן דמודה ר' יצחק בשעת הלואה ואילו בפסחים גבי חמץ ובגיטין גבי שמיטה מבואר דאפי' בשעת הלואה איתא לדר' יצחק וכ' ליישב דלכאורה יש להבין מאי איכא בין שעת הלוואה בין שלא בשעת הלוואה ולזה כ' דהנה תרי קראי כתיבי חדא אם חבול תחבול שלמת רעיך עד בוא השמש תשיבנו לו וזה מיירי לכאורה במשכן המלוה בעצמו את הלוה והיינו שעת הלואה דשלא בשעת הלואה, אינו רשאי כדכתיב לא תבוא ביתו והתם לא כתיב ולך תהי צדקה ואמנם במשכנו ב"ד שלא בשעת הלואה אף דכתב ע"כ השיב תשיב לו מ"מ כתיב ולך תהי' צדקה והנה עיקר קו' וילפותא דר' יצחק היינו משום דהמלוה צריך לחזור ללוה המשכון מידי יום יום ואי לאו דגלי קרא ולך תהי' צדקה הייתי אומר דאדרבה התורה הפקיעה המשכון מרשות המלוה ועכשיו דגלי קרא ג"כ אמרינן היכא דגלי גלי והיינו שלא בשעת הלואה והיכא דלא גלי לא גלי היינו בשעת הלואה אמנם כל זה במשכון שחייב להחזירו דהיינו כר בלילה מחרישה ביום וכיוצא בו משא"כ בפסחים דמיירי בחמץ דלא שייך החזרה כלל א"כ אוקמי אדינא דב"ח קונה משכון ממילא מצינן למימר כגון זה היכי דאיכא חייב להחזיר שהם רוב משכונות כסף זהב אבנים טובות ומרגליות מלוה קונה משכון וכה"ג מיירי בגיטין ובקידושין והנה כבר כתבנו דלהכי לשמואל לא הוי אסמכתא משום דב"ח קונה משכון א"כ הלוה לא יפסיד משכונו ואמנם כיון דשמואל מיירי בשעת הלואה ע"כ מיירי דווקא במשכון שאינו עומד למלאכה וכיון דשמואל בא למינקט דבר ששוה מועט נקט קתא דמגלא ר"ל בית יד של כלי ולא כלי:

רש"י ד"ה אבד אלפי זוזי מבואר מדבריו דלשון אבד קדייק ר"ל דווקא באבד קאמר שמואל לא זולת ועיי' בר"ן שהביא שתי ראיות לדברי רש"י כוונתו דלכאורה דילמא אדרבה באבד הוא דאיצטריך שמואל לאשמועינן משא"כ אם המשכון בעין כולי עלמא מודה לשמואל דאין המלוה יכול לכוף את הלוה לפרוע ולזה הביא הר"ן דלא היא אמנם צ"ע בשלמא לשמואל דסבירא ליה סביר וקביל איצטריך רש"י לאשמועינן דאבד דווקא משא"כ למאי דלית לן דשמואל פשיטא דהמלוה יכול לכוף את הלוה והנה בשלמא הראיי' מב"מ שהביא שפיר איכא למימר כיון דהתם מיירי בסתם משכון שהוא שוה כנגד החוב ומיירי כדמשני הש"ס בגוונא דלא שייך דשמואל א"כ פשיטא דהמלוה יכול לכוף את הלוה ו' דעת הר"ן דסד"א כי היכי דבמשכנו שלא בשעת הלואה כיון דנקט

למשכונו שוב אין לו על הלווה כלום א"כ ה"ה בשעת הלואה כל זמן שהמשכון קיים דינא הכי קמ"ל הר"ן דלא היא:

גמ' ורב נחמן אמר וכו' כ' דסברת ר' נחמן דכיון דגם הכי תרתי קתאתי לא שוויא דמי החוב ולמה ליה למלוה למינקיט תרתי אלא ש"מ שאם יאבד הא' לא יאבד אלא חמש מאה וכ"ת אדרבה להכי נקט תרתי שאם יאבד הא' לא יאבד כלל כי אם דמי שוויה כדשמואל הרי טעמא דשמואל משום דתרווייהו חשבינן להו לחדא וכמו שכתב רש"י וכיון דאמרת עכ"פ דלהכי נקט תרתי משום דתרתי נינהו ולא יאבדו כחדא א"כ ע"כ לאו כחדא אחשבינהו ודין תרתי ולא חדא אית להו:

תוס' ד"ה אבל קתא עיין ברשב"א שהקשה למה לא משני הש"ס מתניתין בתרתי קתאתי דמודה שמואל ומה"ט אסיק שם דרב נחמן וכהרדעי אליבא דשמואל פליגי וממילא גם קו' תוס' מתורצת והתוס' דלא קשי' להו קו' הרשב"א נ' דהיינו טעמא דסבירא להו דאי מתניתין קתאתי דוקא מיירי לא הוה ליה לתנא למנקט ואבד המשכון דמשמע דכל המשכון אבד אם אבד מהמשכון אלא ש"מ בחד מיירי ואמנם בנסכא וודאי מצינן לאוקמי:

בא"ד אבל נסכא בהדי קתא לכאורה ע"כ צריך לומר הכי לרש"י דאל"כ למה ליה דנקט קתא כלל, הוה ליה למימר אבל נסכא לא וצ"ל דיש לדחות כי אם דלרבותא דנהרדעי נקט הכי דאפילו בקתא בהדי נסכא ג"כ פליגי ולעולם לר' נחמן נסכא לחוד נמי לא:

בא"ד ואי אבד נסכא ברישא אבד פלגא כ' סברת התוס' בזה דאיכא למימר הכי דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא ואיכא למימר הכי דכחדא חשיב להו ולכך זיל הכי זיל הכי קא מדחי ליה:

גמ' תנן וכו' עוררני תלמיד א' דלכאורה מרישא דמתניתין ג"כ הוה מצי למיפרך דמאי אשמועינן דפטור משום דכופר הכל והרי בלאו הכי פטור משום דמצי אמר ליה הא קבילתיה וכ' דלדעת התוס' לקמן שבועה דרב נחמן דכופר הכל כבר היתה בימי המשנה וא"כ שפיר איכא למימר דאשמעינן תנא דפטור אפילו מהיסת ולעולם אפי' לא כפר בהכל נמי פטור ולכך לא פריך אלא מסיפא:

גמ' לימא ליה הא קבלתיה י"ל בלשון לימא ליה הרי אנן אמרינן דסבור וקביל וכ' דלכאורה גם המקשן שפיר ידע דמתניתין מצי מיירי בגוונא דלא סביר וקביל והיינו בדפריש אלא דמאן מודה דפריש דמסתמא לא מיירי דיש למלוה עדים על כך דמאן דיזיף בצנעה יזיף וא"כ הלוה הוא דמודה אמאי לא מהימנא דג' דינרים הי' שוה במגו דאי בעי אמר קבלתיה והיינו דקאמר ולימא ליה הא קבלתיה ר"ל נהי דמיירי שהלוה מודה

דלא קיבלה מ"מ להמניה במגו אלא דא"כ בשלמא לשיטת התוס' דמשני הש"ס שמואל בדפריש שפיר אין כאן מגו דאדרבה הלוה צריך להביא ראיי' דפריש אמנם לשיטת רש"י עדיין קשה להימנה במגו ונ' דצ"ל כדעת הפוסקי' דכל מגו לאפטורי משבועה אפילו בלא העזה לא אמרינן א"כ אין כאן מגו כלל ולשון לימא ליה לאו דווקא וזה נ' שכ' רש"י ד"ה חייב ולא אמרינן ובא ר"ל דלימא ליה לאו דווקא כי אם אנן אמרינן:

אמנם י"ל דלכאורה י"ל לדברי רש"י למאי הלכתא נקט הש"ס שמואל בדלא פריש הרי גם בס"ד ידעינן דשמואל בדלא פריש אלא כראה דבאמת היינו דקאמר כיון דהך סברא דשמואל מילתא דלא שכיח היא שיקבל המלוה קתא דמגלא על אלפא זוזי ולהכי הלוה צריך להביא ראיי' דלא פריש דכל כמה דלא מייתי ראיי' נאמן המלוה לומר דפריש ושוב אין כאן מגו והיינו דקאמר שמואל בדלא פריש ר"ל ידעינן בבירור דלא פריש:

תוס' ד"ה מיתני וא"ת בפרק האומנין וכו' ע' רש"א שהקשה דגם לשיטת רש"י הוה להו להקשות וכ' דהנה מלשון רש"י ד"ה אבד אלפא זוזי מבואר דמהאי טעמא דסביר וקיבל חייב אפילו באונסין דדווקא אם המשכון בעין כ' רש"י דיכול לכופו לא זולת וא"כ כ כיון דמתני' דב"מ קתני ש"ש ע"כ לאו היינו מטעמא דשמואל ודווקא לשיטת התוס' דשמואל בדפריש והיינו דקביל אחריות א"כ לא הוה כי אם ש"ש שפיר הקשו ולא לדברי רש"י:

בא"ד אמאי לא יפסיד כנגד המשכון כ' סברתו דבשלמא אם כנגד המשכון בכל גוונא מפסיד המלוה ושפיר לא הוה אסמכתא כמו שכתבו לעיל דאי הוה אסמכתא יפסיד הלוה משא"כ אם כנגד המשכון ג"כ אינו מפסיד למה לא יהא אסמכתא וזה ג"כ סברתם בשיטת רש"י בסמוך ומהאי טעמא בב"מ דלא נחתי אכתי להך סברא שפיר הוצרכו בשיטת רש"י לטעם אחר:

ואמנם מה שהקשה רש"א בב"מ שם דילמא מיירי בדפריש ור' עקיבא ג"כ אינו חולק כ"א אכנגד המשכון כ' דעת התוס' בזה דאי בדפריש א"כ מאי קאמר ר' עקיבא כלום הלותני אלא על המשכון הרי מה שהלוהו על המשכון אינו הגורם דהרי פירש:

בס"ד א"כ ר' יוחנן כשמואל ובנמ"י בב"מ דחה דבריהם דלר' יוחנן עכ"פ צריך להשלים השאר כדשמואל אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכ' דהתוס' לא כתבו ע"כ זה כי אם לשיטתם דמיירי שמואל ור' יוחנן תרווייהו בפירוש והנה טעמא דתרווייהו כאן דפירש אם לימא דהוה אסמכתא ולא קני כלל כמו שכתבו תוס' לעיל וכאן דמסתברא דכנגדו וודאי קונה א"כ ע"כ כנגד כולו קונה שפיר היינו טעמא דר' יוחנן והיינו טעמא דשמואל והנמ"י בשיטת דערבון איירי נמי בדפריש ר"ל דדווקא לשיטת ר"ח אתא שפיר ראייה זו:

בזה נ' לפ' דעת הטור שהביא בשם התוס' דדווקא בפירש מיירי שמואל ועיי' ב"י שנתקשה בזה ולמה שכתבנו מוכח כן דעיקר סמיכת דברי תוס' דהילכתא כשמואל היא מהך דערבון ורא"ה זו לא אתא שפיר כי אם לשיטת ר"ח דמיירי בפירש וכמו שכתבנו: רש"י ד"ה ישבע כתב רש"י שאבדו ר"ל שצריך לישבע שלא פשע ושאינה ברשותו כמו שכתב רש"י לקמן והיינו שאבדו ר"ל דרך אבידה דאינה ברשותו אמנם בב"מ כ' רש"י ישבע שלא פשע נ' טעמו דהתם מוקי לה הש"ס מתחילה בשוה כנגד החוב וא"כ גם לר' עקיבא צריך לישבע שאינה ברשותו וע"כ ישבע דר' אליעזר דפליג ר' עקיבא עלה והיינו שלא פשע לחוד משא"כ בשמעתין דמתחלה מוקי לה בלא שוי א"כ לר' עקיבא אין כאן שבועה כלל דלמה יחזיק ברשותו קתא דמגלא אאלפי זוזי ע"כ לר' אליעזר ישבע היינו תרתי וכמו שכתב:

שם ברש"י ויטול את חובו ר"ל דהאי מעותיו דקאמר ר' אליעזר היינו כל מעותיו וכמו שכתבו תוס':

גמ' ד"ה אבד המשכון עיי' רש"י לקמן ובמ' ב"מ מה שפי' בזה דבתוס' ב"מ הניחו דבריו בקושי' א"כ אמאי אינו משמט והנה בתוס' ב"מ העמידו קו' על דברי רש"י בשבועות דמשמע ובב"מ לא הי' לפניהם גרסתינו ברש"י שם אמנם לדעתי נ' כוונת התוס' לדברי רש"י בב"מ לא קשה כלל כשנדקדק תחילה בדבריו שם שכתב דבשטר כיון דאיכא שעבוד קרקעות ע"כ לגוביינא קא שקיל המשכון וזה תימא דאדרבה כיון דאיכא ש"ק לאו לגוביינא קא שקלי אמנם צריך להבין תחלה דברי רש"י ברישא בדר' אליעזר שכתב שם בב"מ שני דברים להיות בטוח ושלא יכול לכפור עוררנו רש"י בזה דכל הנוטל משכון לר' אליעזר אם אינה שוה כנגד החוב נטלה שלא יכול לכפור דהיינו לזכרון דברים אם שוה כנגד החוב נטלה להיות בטוח והיינו אם לא יהי' לו ללוה מקום לגבות הימנה ומ"מ אינה נוטלו לקנותו עכשיו ואינה סמיכתו עליו הלכך הוה ש"ח ובזה פליג עלה ר' עקיבא ואומר דנטלה לגוביינא עכשיו ולא לזכרון דברים ולא:

להיות בטוח אמנם בשטר כיון דלא שייך יכול לכפור ע"כ בלא שוי לא הוה נקטו לזכרון דברים וכן בדשוי כיון דבשטר איכא שע"ק והוא בטוח ג"כ א"כ גם להיות בטוח לא נטלו וע"כ לגבות הימנה מיד זה כוונת רש"י בב"מ מ"מ גילה לן דבשוה נטלה לר' אליעזר להיות בטוח וא"כ שפיר עכ"פ אינו משמט כיון דלא נקטו לזכרון דברים ולזה לא קשי' להו לתוס' על דברי רש"י בב"מ אמכם בשבועות לא כתב רש"י כי אם לזכרון דברים לחוד שפיר הקשו תוס' משמיטה אמנם כד דייקת דברי רש"י לא כתב כאן הכא כי אם בס"ד ד דמוקי לה בדלא שוי ובדשוי מודה ר' אליעזר ובאמת איכא למימר דהיינו דקאמר הש"ס

אי בדשוי מאי טעמא דר' אליעזר ר"ל הרי לכ"ע אינו משמט וע"כ לאו לזכרון דברים נקטה וע"כ לא קשה מידי על דברי רש"י: והנה הרש"א בב"מ שם הקשה על מה שכתבו שם בתוס' דאי מתני' בשטר לא הוה פליג ר' יהודא עיי' בדבריו וכיוצא בזה הקשה ג"כ בד"ה נימא שכתבו ג"כ תוס' הכי וגם שם תירץ הרש"א קצת קו' אמנם על ד' התוס' שם ד"ה במלוה צריך למשכון כתבו ג"כ שם לא הקשה הרש"א באמת שם קושייתו במקומו עומדת ולזה כ' דבאמת אין סברא כלל למימר דר' יהודא יחלוק עם הת"ק בזה אי ר' אליעזר מודה לר' עקיבא או לא ועכ"פ ר' יהודא כר' אליעזר דשמותא הוא ואמנם למה דמשני הש"ס דמתני' שלא בשעת הלואה לא קשה מידי כי אם הכי פירשו ר' יהודא לא בא לחלוק על דברי ת"ק כי אם לפרש הא דאמרת דדוקא שלא בשעת הלואה הוי שי"ש היינו דוקא בהלוהו מעות אבל בפירות אפי' בשעת הלואה הוה ש"ש:

רש"י ד"ה בדלא שוי כ' רש"י עסקינן ג"כ דלכאורה י"ל למאי דס"ד בסיפא היינו טעמא דמיירי בשוה דאל"כ זכרון למה ליה הא נקט שטרא לזה כ' רש"י דאין צורך כי אם גם סיפא עסקינן בלא שוי וכמו שכתוב רש"י לקמן בס"ד:

תוס' ד"ה מאי לאו בדלא שוי עיין בב"מ מה שתירצו בזה והקשה הרש"א שם בקושית האחת דלמא ר' יהודא נחלק עם הת"ק בזה ולר' אליעזר מודה וקושי' זו כבר תירצנו לעיל אמנם קו' שניי' דקשה ג"כ מאי טעמא דר' יהודא לכאורה הוא קו' עצומה וכ' כיון יודא מפליג בהדיא בין מעות לפירות א"כ ש"מ מדלא מפליג במעות עצמן דבמעות בשעת הלואה לא משכחת לר' יודא ש"ש דאל"כ לפלוג ולתני בדידיה במעות עצמן וא"כ לר' יהודא לא קשי' אלא דלכאורה כיון דעכ"פ ר' יהודא הכי סבירא ליה שוב קשה מאי פשיטא ליה להש"ס למפרך מטעמא דר' אליעזר ונ' לתרץ דמר' יהודא אין ראיי' דר' יהודא לטעמיה דסבירה ליה שוכר ש"ח והיינו דכיון דהנאתו לא בא לו בחנם אין כאן ש"ש והכא נמי במלוה על המשכון נהי דנהנה מ"מ הנאתו לא באה לו בחנם ושוב אין כאן ש"ש לר' יהודא משא"כ לדידן דקיי"ל בת"ק דשוכר ואומן ג"כ ש"ש א"כ ה"ה מלוה על המשכון בדשוי ושפיר פריך מאי טעמא דר' אליעזר:

ואמנם שפיר פירש הרש"א כוונת דברי תוס' במה שכתבו במסקנא שם מ"מ דחק הוא עיי' ומהאי טעמא נקטו תוס' בכאן בשבועות שיטה אחרת דסברת רש"י דלגוביינא ש"ש אי סברת ר' יצחק וב"ח קונה משכון אמנם דומיא דר' יצחק דוקא דנטלו לגוביינא אלא שהקשו תוס' א"כ מאי איכא בין שוי ללא שוי ועוד מאי ותסברא דקאמר הש"ס ונ"ל דשפיר ידע הש"ס דר' יצחק לא קאמר כי אם שלא בשעת הלואה ואמנם היינו טעמא משום דאז נטלו לגוביינא אפי' לא שוי אמנם בשעת הלוואה אינו נטלו לגוביינא כי

אם בדשוי ע"ז דווקא בדשוי איתא לדר' יצחק ומתורץ קושי' הראשונה ואמנם לרש"י קונה משכון היינו להתחייב אפילו באונסין ומתניתין קתני בהדי' ש"ש דווקא וע"כ צריך לחלק דדווקא שלא בשעת הלוואתו קונה לגמרי משא"כ בשעת הלוואתו לא הוה כי אם אלים שעבודא ואמנם כיון דע"כ לפ"ז מילתיה דר' יצחק ליתי בשעת הלוואה א"כ מנ"ל למימר כלל הך סברא דאלים שעבודיה בשעת הלוואה והיינו דקאמר הש"ס ותסברא הרי ע"כ גם לדבריך קשי' מתניתין דלא קתני כי אם ש"ש וצריך אתה לומר אימר דאמר ר' יצחק וכו' א"כ בשעת הלוואה מכא לן כלל ומעתה רש"י לטעמיה שפיר פירש והתוס' לטעמייהו שפיר הקשו ובדברינו מובן ג"כ למה במס' שבועות דוקא קאמר הש"ס לימא בדר' יצחק קמפלגי ובב"מ מסיק מיד ותסברא והיינו דבב"מ דקאי סוגיא אמתניתין דהתם שפיר פריך מיד ותסברא וכמו שכתבנו משא"כ בשבועות דלא איירינן במתניתן בב"מ כלל הקשו תחלה לימא בדר' יצחק קמפלגי ואח"ז מסיק ותסברא ע"ד והווינן בה ועיקר סמיכה על ב"מ וזה ג"כ שכתב רש"י בב"מ שם עלה דר' יצחק דקונה היינו להתחייב באונסין כלומר דזה עיקר קו' ותסברא וכמו שכתבנו וממה שכתבנו, מיושב ג"כ קו' תוס' ד"ה אמר ר' יצחק בשבועות ובב"מ על רש"י דאי ר' יצחק חייב באונסין סבירא ליה לא אתיא מתני' כוותיה ולמה שכתבתי היינו באמת קושי' הש"ס ותסברא וכו' ואין צריך לתירץ הש"ך סי' ע"ב בזה גם קשה אדברי הש"ך הגירסא משבועות לימא בדר' יצחק קמפלגי דלדברי הש"ך לא פליגי בדר' יצחק כלל והנה ברמב"ן בשבועו' במלחמות הקשה עוד הרי בס"ד לעיל אוקמינן מתני' שלא בשעת הלוואה והיינו מטעמא דר' יצחק והכי במתני' קתני ש"ש ועיי' בש"ך שם מה שתירץ ועיקר דברי הש"ך רמיז לן רש"י ב"מ ד"ה שלא בשעת הלוואה עיי' בדבריו שלא הוזכר רק סברא לבד ולא דר' יצחק כלל לומר דלא מטעמא דר' יצחק אתינן עלה ואמנם רק על דרך אחר דלכאורה האיך עלה על דעת המתרץ מתני' שלא בשעת הלוואה דווקא כיון דהלוהו על המשכון קתני וצ"ל דדעת המתרץ עד"ז דהנה כבר כתבנו לעיל דמצות השבת העבוט נאמרה בתוכה תרי זימני חדא במשכון הלוה מעצמו למלוה ואידך במשכנו ב"ד ואמנם קרא דר' יצחק לא כתיב כי אם במשכנו ב"ד והנה הרמב"ן הקשה למה יתחייב באונסין הרי אינו ההנאה למלוה כי אם ללוה ותירץ הש"ך דלא היא כי אם גם הנאת לוה הוא הנאת המלוה דהמצוה שלו הוא והיינו ולך תהי' צדקה וא"כ כיון דבמשכוני' לוה לא כתב קרא קושי' הרמב"ן במקומה עומדת וע"כ לא הוה כי אם ש"ש משום דקני לגובייא והיינו דנקיט מתני' להמתרץ הלוהו על המשכון קתני כלומר אם הלוה נתן לו מעצמו המשכון

ולא הב"ד לא הוה כי אם ש"ש ולא קשה מידי קושי' הרמב"ן גם מיושב בזה קושי' מב"ק נתפסו ניזק דהתם ג"כ כיון דלא:
מיירי במשכנו ב"ד שוב ג"כ לא הוה כי אם ש"ש עיין בדברי רש"י בשבועות ובב"מ שכפל ושנה בדר' יצחק דבמשכנו ב"ד דוקא איירי ואף שהוצרך לזה לומר מנ"ל דר' יצחק שלא בשעת הלוואה מיירי וע"כ משום דמשכנו ב"ד איירי מ"מ בכלל דבריו דברינו:
והנה בסברת הש"ך שם דשלא בשעת הלוואה שייך שפיר תפס לוה אחוביה אין צריך לדברי הרש"א ב"מ שם על מה שכתבו תוס' דהוה ש"ש משום דיוכל לקדם במשכון עיי"ש ולדברי הש"ך אתא שפיר דהתם שלא בשעת הלוואה:
תוס' ד"ה הכא בדשוי ובדר' יצחק קמפלגי נ"ל קושייתם דאי ס"ד דגם בדשוי לא נקטו לר' אליעזר כי אם לזכרון דברים בעלמא וקשה שוב קושיית תוס' על רש"י הרי בדשוי לכ"ע אינו משמט ואמאי לר' אליעזר אינו משמט הא לזכרון נקטו וכ"ת דגם עתה דר' אליעזר ליית ליה לדר' יצחק ג"כ יקשה אמאי אינו משמט לא היא דהא דלית ליה לדר' יצחק היינו דסבירא ליה דבשעת הלוואה לא שייך דר' יצחק ומ"מ מודה כיון דלגוביינא נקטו שייך אלים שעבודיה וכמו שכתבו תוס' בזה מענין שמיטה בב"מ שם דאלים שעבודיה שוב אינו משמט ולא כדברי הש"ך דאי לר' אליעזר אפילו אלים שעבודיה אין כאן משא"כ אי לזכרון נקטו וודאי אפילו אלים שעבודיה לא שייך וכמו שהקשו תוס' על רש"י שם בב"מ ובשמעתין:
ועיין רש"א מה שהקשה על תירץ תוס' בזה הנה לכאורה לפי פירש ר"ח דלעיל בתוס' דפריש היינו דאמר קבלתיה ודאי אין כאן מקום לקושי' הרש"א דכיון דאמר קבלתיה למנה יאמר ר' אליעזר דאפי' כנגד המשכון לא מהני דבריו אלא וודאי עיקר קו' הרש"א אי בדפריש היינו פריש לגמרי א"כ איכא למימר דלר' אליעזר לא מהני כלל משום אסמכתא וכמו שכתבו תוס' לעיל דאי הוה אסמכתא לא קנה כלל ואי לא הוי אסמכתא קנה לגמרי וכמו שכ' תוס' לעיל ואין מקום לקושי' הרש"א ונ' דלהכי דייקא תוס' וכתבו לפי פיר' ר"ח דפירש שמואל בדפריש וכו' כלומר דלאו דווקא לפי פירש עצמן דפריש היינו דאמר קבלתיה כי אם רק לפי גרסתו דשמואל בדפריש ג"כ לא קשה מידי וכמו שכתבנו:
תוס' ד"ה צדקה מנין כוונתם בזה דלדברי רש"י דקונה היינו קונה לגמרי א"כ היינו דקאמר ר' יצחק אם אינו קונה צדקה מנין ר"ל וכי זה אפשר דאדם עושה צדקה במה שאינו שלו משא"כ לדברי תוס' דקונה לאו דוקא הוצרך לפרש דעכ"פ מחסר ממון הוה כלומר ושוב לא יוכל לקדש בו אשה: כתב רש"י בב"מ דאף דמסקינן דכ"ע לית להו דשמואל מ"מ לר' עקיבא כנגד המשכון מיהת מפסיד י"ל דאפי' בדלא שוי איתא לדר'

יצחק בכנגד המשכון: ומה שכתב רש"י עוד שם ד"ה ותסברא בסוף דבריו אהך פלוגתא וכו' עיי' בש"ך סי' ע"ב מה שכתב בזה אמכם לפי פשוטו כוונת רש"י דמנ"ל להש"ס דר' אליעזר ור' עקיבא בשעת הלואה מיירי ולזה כתב דסמיך אמאי דאסיק לעיל דהלוהו על המשכון בשעת הלואה מיירי:

והנה לשון רש"י בב"מ שם דר"י בשומר אבידה מוקשה מאוד במה שכתב שכר מצוה וכו' וכ' כוונתו דלכאורה אי אמר המלוה והשומר לא איכפת לי בהכאה זו וניחא לי טפי למיתב ריפתא לענייי' מלהיות ש"ש ולזה כ' רש"י כיון דמצוה זו מצד עצמה יש בה הנאת ממון שוב המצוה עצמה דמיא לקיבל שכר ואפי' אינו רוצה להנות והיינו שכר מצוה שכ' רש"י:

ועד"ז י"ל קו' תוס' דמודר הנאה דהתם כיון דעכ"פ איכו רוצה להנות שוב אינה נהנה ושפיר מותר לתקוע לו:

מ"מ מתורץ התוס' מובנ' דברי הראב"ד ונמ"י בב"מ שם שהקשו מאי דמיון מלוה על המשכון לשומר אבידה והרשב"א שם דוחה דבריו ואומר כיון דקיבל עכ"פ פעם אחת פרוטה שוב הוה ש"ש לעולם ואמנם הראב"ד כוון לדברי תוס' דהחילוק בין שומר אבידה למודר הנאה משום דהתם לא הוה כי אם פעם אחת ויוכל לתקוע באתרא דליכא עניא וא"כ שפיר הקשה הראב"ד ממלוה על המשכון דע"כ יוכל להלוות לו באתרא דליכא עניא:

ודע דמה שהקשו תוס' ממעין כוונ' לדברי האומר טבילה בזמנה מצוה דאי לאו מצוה א"כ טבילה לא עדיף משחיטה דלא הוה כי אם הכשר מצוה ואטו משום דשחט פטור מצדקה אלא וודאי לדברי האומר טבילה בזמנה מצוה קשה: תוס' בב"מ ד"ה במלוה צריך למשכון וכו' הנה תירץ הראשון שכתבו לא אתא שפיר לשיטת רש"י דלרש"י לכאורה לא קיי"ל כרבה דלרש"י רבה כתנאי וסבירא להו כר' אליעזר דשמותי הוא ועל תירץ שני כבר כתבנו לעיל דקשה קו' הרש"א אלא שכתבנו ליישבו אמנם אפשר ליישב בשיטת רש"י קו' התוס' על דרך אחר דהנה אבא שאול קאמר במתניתין מותר להשכיר משכונו של עני פירש רש"י אמתניתין דתיבת להשכיר היינו לאחרים והנה רוב הפוסקים הסכימו דה"ה גם הוא עצמו פוחת עליו והולך וצ"ל דאבא שאול דנקט לאחרים היינו משום דת"ק מיירי במלוה צריך למשכון ומהיכא תיתי נימא דדוקא בהתנה עם הלוה מיירי וא"כ סתמא משמע ע"כ דפוחת עליו והולך וע"כ לא איצטריך אבא שאול לאשמועינן אלא דגם לאחרים מותר משא"כ אי רישא מיירי דוקא באין צריך למשכון ודאי קשה למה נקט אבא שאול אחרים דווקא:

והנה על פירש ר"ח הקשו תוס' בב"מ ב' קושיות דבחדא מתרצי חבירתה והיינו דכוונת ר"ח על דרך אחר דהיינו שהמלוה הזה חפץ בחפץ זה של לוה ומלוה לו מעות אולי ישתקע החפץ בידו והיינו צריך למשכון דקאמר הש"ס וסבור ר' אליעזר כיון דלהנאת עצמו ולתקוותו הלוה לו לאו מצוה קא עביד ור' עקיבא סבר נהי דעשה מצוה שלא לשמה מ"מ מצוה קעביד ופלוגתייהו בסוגי' הש"ס במס' הוריות על פ' צדיקים ילכו בם וכו' ע"ש: תוס' ד"ה אלא לאו כנגד חובו כוונת דבריהם על דרך שכתבנו למעלה בשיטת רש"י דאם גם נטלו המלוה להיות בטוח כיון דלאו לגוביינא שקלי לא הוה ש"ש ואמנם לענין שמיטה שפיר אינו משמט והן הן דברי תוס':

מתני' דב"מ הלוהו על המשכון כ' רש"י הלוהו מעות נ' כוונתו דלכאורה הוה אפשר לומר דהלוהו על המשכון היינו שמור לי ואשמור לך דהלוה נעשה שומר על מעות של מלוה והמלוה על המשכון של לוה ומהאי טעמא הוה ש"ש: כמו ברישא לזה כתב רש"י כיון דהלוהו היינו מעות ומעות להוצאה ניתן א"כ אין כאן שמור לי כלל:

ש"ש כתב רש"י שכר מצוה הנה למאי דמסקינן דר' יצחק לא אמר למילתיה כי אם שלא בשעת הלואה א"כ ע"כ טעמא דתנא דמתני' לאו משום דר' יצחק הוא וכן משום דשמואל ליכא לפרש בשיטת רש"י למה שכתבנו דלרש"י לשמואל חייב באונסין ומתניתין ש"ש קתני ע"כ טעמא דמתני' כרש"י ובזה מבואר ג"כ למה מיאן רש"י בדברי תוס' וכתב דרבה וודאי תנאי היא והיינו דאי נמי נימא דר' אליעזר ור' עקיבא באונסין מיירי ובדשמואל קמפלגי כמו שכתבו תוס' מ"מ טעמא דתנא דמתני' ע"כ כר' יוסף:

אמנם י"ל אמאי לא קאמר הש"ס עלה דמתניתין דרבה ור' יוסף תנאי היא ונ' למה שכתבנו לעיל דמדר' יהודא אין ראיי' דר' יהודא לטעמיה דסבירא ליה גם שוכר ש"ח א"כ שפיר באבידה ר' יהודא מודה לדר' יוסף ובמשכון הוא דפליג וסבירא ליה כיון דהמלוה נתן מעות באחריות ללוה לא עדיף משוכר והוה ש"ח:

אי נמי י"ל דהמקשה הוה מחלק בין משכון לאבידה כמו שמחלק הראב"ד ולהכי לא ק' ליה ממתניתין עד דמסיק בפלוגתא דר' אליעזר ור' עקיבא דמשכון ואבידה חדא היא אזי פריך לימא דר' יוסף תנאי הוא:

רש"י במתני' דלית ליה שכר מצוה לענין דינא כוונתו דלכאורה איכא למימר דר' יהודא סבירא ליה כהני תנאי במס' סוכה דלית להו העוסק במצוה פטור מן המצוה כמו שפירש רש"י שם בפ' הישן אמנם א"כ רבה דלא כמאן דרבה אית ליה עוסק במצוה פטור מן מצוה ואפילו הכי לא סבירא ליה כרבה ולזה כ' רש"י דגם ר' יהודא סבירא ליה העוסק במצוה פטור אלא לענין דינא לא סבירא ליה הכי וכרבה:

תוס' ד"ה והא אידי ואידי הנה בש"ך ס' ע"ב נתקשה בדבריהם דסבירא להו דגם שלא בשעת הלואה לא הוי כי אם ש"ש א"כ בשעת הלואה מאי שעבודיה שייך עיי"ש וכ' דפירש דברי תוס' עד"ז דהנה לכאורה כיון דתפיס ליה משכון ממילא מקרי ולא של אחיך בידיך אמכם כ"ז אם לא הוה צריך לחזור את הכר בלילה והמחרישה ביום אבל מאחר דצריך להחזיר א"כ י"ל דלא מיקרי ושל אחיך בידיך אמכם מאחר דגם שלא בשעת הלואה חייב להחזיר מ"מ אמרה התורה בע"ח קונה משכון א"כ הא דחייב להחזיר לא מגרע בשעת הלואה ג"כ שפיר מיקרי ושל אחיך בידך:

אמנם גבי חמץ צ"ל דסברת תוס' שוב על דרך אחר וזה דהנה כיון דמצינו שלא בשעת הלואה מיהת אף דהוה משכון מ"מ מיקרי קנינו הרי דמילת משכון היינו דבר שהוא קנוייה לאדם א"כ גם בשעת הלואה אף דלא קני ליה לגמרי מ"מ כיון דשם משכון עליו שוב לענין חמץ לא גרע מפקדונו של נכרים באחריות דלך אפילו מקצת שלך עובר עליו ואמנם בנכרי שהלוה לישראל לכאורה ג"כ אי כמי נכרי קונה מקצת שלך מיהת הוי בשעת הלואה ולזה כ' תוס' דהתם טעמא אחריני איכא דכתב לא ימצא במצוייה לך:

מה שכתב הר"ן ראיי' דכנגד המשכון לכ"ע מפסיד ממתניתין דשבועות ולא הביא ראייה ממתני' דב"מ דקתני בהדי' המלוה על המשכון ש"ש היינו משום דבמתני' איכא למימר דמיירי בסתם משכון דשוה כנגד החוב דוודאי לגוביינא קא שקיל משא"כ במתני' דידן בשבועות מיירי בהדי' דאינו שוה כנגד החוב ואעפ"כ כנגד המשכון מפסיד:

מה דנקט שמואל קתא דווקא י"ל לא מיבעא כלי דמשכחת לה דלחד אינו שוה אפילו פרוטה ולאידך הצריך לו למלאכתו שוה אלפא זוזי וודאי אמרינן סבור וקיבל משא"כ בקתא לא שייך זה קמ"ל דאפילו הכי אמרינן סבור וקיבל:

שייך לסוף פ' השוכר את הפועל:

מתני' כלי תשמיש כ' דנקט תכא לאשמועי' דתשמיש דתשמיש כגון טרפידא וכיו"ב לא בעי טבילה:

רש"י ד"ה שדרכו להטביל יטביל כ' מבואר מדבריו דבא להורות דהך טבילה במקום הדחה כמי קאי ודתניא לקמן מדיחן ומטבילן י"ל דמיירי כגון שיש איסור בעין טוח ע"פ הכלי וצריך הדחה:

א"נ אי כלים שא"צ טבילה ככ"ח וכלי עץ ידיחן וכלי מתכות וזכוכית שצריכין טבילה יטבילן אבל תרווייהו בהדדי אינו צריך:

וכולן צריכין טבילה בא להורות ע"ד ר"נ דאפי' לרבנן דהו"ל כחדשים מ"מ צריכין טבילה:

משכנתא מאי נ' מדלא קאמר דתלי' בפלוגתא דפ' כל שעה אי ישראל מנכרי קכה משכון וצריכין טבילה או לא קני וא"צ ש"מ דאפי' למ"ד לא קנה מסתבר דצריך טבילה דמאחר דהפקעת הלואה מותר ה"כ יכול לומר לקוח הוא בידי:

דברים שלא נשתמש נ' דקונה מן האומן קאמר דוודאי חדשי' הם דהרי סמכי' ע"ז גם בכלי חרס א"נ דניכר שהם חדשי':

מגעילין ומטבילין פי' דאף דפלט לבליעתו מ"מ צריכין טבילה וכבריי' דלעיל:

מלבנן ומטבילין אפשר דאשמועי' אף דכבר הגעילן מ"מ מאחר דבעו ליבון לא יטביל קודם ליבון:

תנא חדא אסור צ"ל דמיירי שהקפילא אומר שיש בה טעם אי' ומ"מ לאידך מ"ד מותר משום דטעם לפגם התירה תורה, א"נ דמיירי במין במינו דמשערינן בס':

זכר לדבר י"ל דנקט זכר לדבר משום דוודאי לא נימא בתבשיל שעבר עליו הלילה דמקרי לפגם אף דמקרי עבור צורה וא"כ הוא רק זכר בעלמא דלינת לילה פוגם:

לא אסרה תורה אלא קדירה וצ"ע אטו מעת שבו ממדין עד בואם אל המחנה היה הכל חד יומא ואמנם לד' תוס' א"ש דהשבי בשלו להם חמין וכיו"ב באותן קדירות אפי' תימא חמין בשלו להם מ"מ שוב המה בן יומא וכמ"ש תוס':

תוס' ד"ה מכאן מה שסמכו לכאן הך מה שנהגו לעשות כוונתם דוודאי אם היינו מגעילין כלי ב"י א"ש דמאחר די"ל דלאחר הגעלה שוב בולע ממי הגעלה שפכי' צוננין שיצטננו מיד אבל לאחר שכ' תוס' דלא מגעילין כלל כלי ב"י שפיר ק':

רש"י במתני' השפוד והאסכלא כ' רש"י שתשמישן ע"י צלי כ"כ ליישב כפל הלשון דמאחר דתנן ללבן באור ילבן באור ואנא ידענא דגם שפודין ואסכלאות בכלל אלא דס"ד דאתנור קאי וכיו"ב דאין בתשמישו שום מוהל ומשקה משא"כ בשפוד ואסכלא דתשמישן ע"י צלי ובשעת תשמישו בולע ע"י מוהל סד"א דסגי בהגעלה קמ"ל ובזה מיושב למה לא מק' הש"ס מיד אירשא אמרת ללבן באור ילבן באור והתנן השפוד והאסכלא מגעילין אלא דס"ד רישא לאו בשפוד ואסכלא מתנייה:

רש"י ד"ה מגעילין דלא חשיב כלבון כ' דרש"י בא ליישב דלמא בשפוד מועיל בין הגעלה בין ליבון דס"ד משום דדרכו ע"י צלי וזה מקרי בולע ע"י משקה לא מהני קמ"ל תנא דידן דגם ליבון מועיל ולעולם הגעלה כמי מועלת לזה כ' רש"י דאם הגעלה מועלת לא אצטריך לאשמועי' דלבון מועיל דלבון חשוב מהגעלה:

רש"י ד"ה גבי קדשי' כ' רש"י דנותר אי' כרת כוונת רש"י דלכאורה מאי מק' הש"ס הכא בגיעולי נכרי' דיש לחוש שהגוי נשתמש בו חלב דאי' כרת החמירו משא"כ בקדשי'

העיקר שלא ישתמשו זרים וזר שאכל קדש אין בו כרת לזה כ' רש"י דלא היא דעיקר קפידא משום נותר הוה ונותר הרי אי' בי' כרת:
ותוכן ד' רש"י שהאריך בזה דלא תימא דר"ע המק' פשיטא לי' דמריקה בקדשי' לאחר שנעשה נותר כי אם אפי' דאם בעת מריקה ושטיפה עדן אינו נותר מאחר דהגעלה לא מהני בשפוד ואסכלא א"כ הלא למחר יפלוט נותר: גמ' מי דמי מריקה ושטיפה בצונן כ' דלאו דפשיטא לאביי דמריקה ושטיפה בצונן כ"א הכי ק' למאי דס"ד הך מגעילן ר"ל מריקה ושטיפה א"כ מאחר דבמריקה ושטיפה אפלגי תנאי אי בחמין אי בצונן ל"ל לתנא למיחת נפשי' לפלוגתא ולקרות למריקה הגעלה הלא כח היה לשנות השפוד והאסכלא טעונין מריקה ושטיפה וכ' טעמי' דרבה דס"ד דבכלי הטעוני ליבון לא הצריכה תורה מריקה בחמין וסגי בשטיפה לחוד לכך תנן מגעילן בחמין אף דליבנן: רש"י ד"ה וה"ה לליבון לא רצה רש"י לפ' דס"ל בחדא מניה סגי דכבר כ' רש"י דאי אשמועי' הגעלה אנא ידענא דכ"ש ליבון:
א"ל רבא י"ל טעמי' דאביי דאי תנן בגיעולי ככרים תרתי סד"א דגיעולי נכרים דחידוש הוא דבעי' תרתי ולא בעלמא ואי אשמועי' בקדשי' סבור הייתי מאחר דגיעולי נכרים חידוש הוא והגעלה בהדיא כתיבא דבזהב וכסף לא שייך ליבון דהגעלה לחוד סגי לכך ניחא לי לתנא טפי למתני הכא חדא והתם חדא ויגיד עליו רעו:
כל יום כעשה גיעול יל"ד היינו סברת ר"ט בזבחי' שם אבל רבנן הא פליגי עלי' התם ונ' ד' רבא דהא דרבנן פליגי אר"ט היינו משום דס"ל מריקה ושטיפה גזיה"כ ואמנם הש"ס מ' לי' דטעמא דרבנן דפליגי משום דק' להו חטאת מא"ל והיינו דמק' הש"ס עלי' דרבא וקאמר אי לא ס"ל דה"ט דרבנן א"כ גם הגעלה לא תיבעי:
ויל"ד היאך נוכל לומר דכל יום נעשה גיעול הלא בשבת אין מבשלין קדשי' והבלוע כעשה נותר בשלמא אר"ט ל"ק דהא דנקט כל הרגל מיירי כשחל יום ראשון של יו"ט בשבת אבל ארבא ק' ונ' דבשבת שוב נעשה הכלי אינו בן יומו ומדאורייי' וודאי שרי ואפי' מדרבנן י"ל כיון דע"כ נעשה בשבת אינו בן יומו לא גזרי אטו בן יומו:
רש"י ד"ה הדר מבשל בי' שלמי' חזה ושוק ר"ל דזרים בעלמא מנה להם במקדש הלא קדשי' קלים נאכלין בכל העיר וע"כ אחזה ושוק של כהני' קאי ולא מקרי ממעט באכילתן ע' בריטב"א:
א"ה הגעלה נמי לא תבעי נ' ד' רבא דהך הגעלה היינו מריקה שהיא גזיה"כ וס"ד דמשום כל יום כעשה גיעול לא תבעי קמ"ל ושטיפה דבצונן פשיטא דבעי ורק לענין מריקה בחמין אצטריך למתני ול"ק קו אביי לעיל: בעידנא דפליט ליתי לאי' ויל"ד תק' לי' ג"כ

הגעלה לא תבעי וכ' דהרי המרדכי כ' דחלב שנפל לקדירה שצריך לתת בתוכו מים צוננין שיבא החלב למעלה כי אי שיכול להסירו אין בו ביטול וה"נ דכוותי' כיון דיכול להסירו ע"י הגעלה צריך להסירו:

ונ' דסתם גמ' דמיאן מעיקרא בסברת רב אשי היינו משום דק' לי' א"כ אמאי הצריכה תורה שבירה בכלי חרס למה לא יגעילן קודם שנעשה נותר וכסברת רב אשי בשפודין ואסכלאות ומדמסיק רב אשי מ"מ הך סברא יש ראי' דס"ל לרב אשי כד' הרמב"ם דבאמת לא הצריכה תורה שבירה בכ"ח כ"א בחטאת מגזיה"כ ובשאר קדשי' עביד להו מריקה קודם שנעשה נותר וכמו שבארנו בסוגי' דמריקה ושטיפה:

סכין שפה יל"ד למאן דמפ' שפה קנוח בעלמא למה אמרי' במ' חולין גבי סכין טריפה לחד מ"ד דבעי' הדחה וצ"ל דהתם משום דביה"ש רותח והכא בצונן דווקא וכפי' רש"י: ואמנם לד' הרמב"ם דס"ל שפה במשחזת ואפי' לכותח מהני ואמנם הקתא עכ"פ הגעלה בעי ולמה לי תרתי ליעבד לסכין ג"כ הגעלה וצ"ע:

מילי דהספיד:

על מות איש בריתי הרב המופלג הצדיק אשכול הכפר איש שהכל בו תורה עבודה וגמילות חסדים מו"ה משה כ"צ ראזנער מתושבי קהלתינו ביום ב' כי תבא ט"ז אלול תר"ם:

צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאוד נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים הנשים יאהבו ביותר לבעליהן אם ישתדלו לתקן להם תכשיטי' ויחניפו להם לא זולת אבל דוד לא היה עם נפשו להחניף ליהונתן ואדרבא הוכיחו על פניו:

בעת ועת גם זאת ידע יהונתן אשר דוד יקח המלוכה מידו כמו שאמר לו אתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה ובכל זאת אהבהו אהבת נפש והיינו נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים:

וכן הצדיק הזה נפלאה אהבתו אלי אף כי הוא היה ממחזיקי בית מדרשי ומעולם לא החנפתי לו ואם הגיע הזמן אשר הוכחתיו בשבט פי עוד גדלה עי"ז אהבתו אלי כנאמר הוכח לחכם ויאהבך:

ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך הענין הצדיק אינו אץ להעשיר אבל הברכות מעצמן ירדפו אחריו וע"ז אמר והשיגוך כרודף אחר חבירו ומשיג אותו:

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה אמר שהע"ה חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים והנה הצדיק הזה נתגדל בפ"ב על ברכי הגאון כתב סופר והיה אהוב וחביב בעיני גדולי העיר ובכל זאת כאשר תיקן מושבו בערי הפרזות היה

כמו כן חביב בעיני מכיריו ולא כאמור למעלה בל יתיצב לפני חשוכים כ"א ברוך אתה ומבורך בהיותך בעיר וברוך אתה בשדה:

ואמר ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתיך וק' לי' לרש"י דאפכא הו"ל למכתב ברוך אתה בצאתיך ואח"כ ברוך אתה בבואיך לזה פי' רש"י דקאי אביאתו לעולם ופי' כשם שביאתך לעולם בלא חטא כך יציאתך מן העולם בלא חטא וע"ז סיימו במ' וכן הוא אומר ה' ישמר צאתך ובואיך מעתה ועד עולם הכוונה שיזכה האדם למות מתוך תשובה לאו כל אדם זוכה כ"א הצדיקים אשר השי"ת יבקש שיבאו תחת כנפי' נקי' מכל מום ולזה שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא ע"ז אמר דהע"ה ה' ישמר צאתך ובואיך מעתה ועד עולם וכך היה אצל הצדיק כי סמוך לפטירתו קרא לו ת"ח א' ומסר על ידו מודעה והתודה על ידו מלה במלה ועליו נאמר וחסה במותו צדיק תנוח נפשו בארץ החיים ויזכה לעמוד בתחיית המתים עם שאר צדיקי ישראל א"ס:

אוי לי כי נדדה ממני ביום ד' כ"ז טבת תרמ"א נטלה עטרת ראשי נות ביתי הכבודה והצנועה הרבנית מרכה בת פראדל מאתי אחרי אשר שכבה תשעה שבועות על ערש דוי ופתחתי עלי' ידיך לא אסורות כי כפיך פרשת לעני וידיך שלחת לאביון ורגליך לא לנחשתים כי היית כבודה בת מלך פנימה כנפול לפני בני עולה נפלת, הענין ארז"ל מת בן חמשים ושתים אין זאת מיתת כרת כי אם מיתתו של שמואל הרמתי ואף אתה בפלת בת חמשים ושתים לא כבני עולה החייבים כרת וחיים עד קרוב לששים שנה וכן מיתתך בחדש טבת, כ' בס' קרנים המת בטבת סימן יפה לו מבשורתו של אאע"ה ופירש הגאון ר"ש אסנוערפאלי בפי' דן ידין כי לאאע"ה כאמר ת'קבר בשיבה טובה ר"ת טבת למפרע מה אומר מה אדבר מי אשוה לך ואתנחם עליך אמר הכ' אשת חיל מי ימצא ודקדקו המפ' על אמרו אשת חיל מה ענין אשת שהיא בסמיכות לתיבת חיל אמנם אמר קהלת ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי הבלך הכוונה שיקח אדם אשה אשר תהיה לו לעזר בימי הבלו בעת אשר יארעיהו הבל ושבר רוח וזה שלא יתן עיניו לא בממון ולא ביופי וביאר עוד הפעם כוונתו ואמר כל ימי חיי הבלך וכמ"ש ואמר כי אשה כזאת היא חלקך בחיים בעוה"ב ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש נמצא כי האשה אשר תהיה לאדם לעזר ולהועיל מגמתה שיעשה בעלה חיל בתורה ומע"ט ולא שיקנה לה תכשיטין וכיו"ב ואמנם על כיוצא בזאת אמר קהלת ואשה בכל אלה לא מצאתי וז"ש אשת חיל האשה אשר מגמתה להיות אשת לחיל שיעשה בעלה על ידיה מי ימצא והנה בבנות עשירים וודאי לא תמצא ולזה אמר רחוק מפנינים מכרה והנני מעיד על הצדקת הזאת שלא נהניתה באותן שלשים ושתים שנה שעמדה לימיני מהעולם הזה אפי' באצבע

קטנה וכל נחת רוח שהיה לה בעולם היה רק לשמוע מפי דברי תורה ונתקיים בה בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר כי בהוצאה קטנה שנתתי לה שמונה זהובים לשבוע כלכלה את ביתי והלבישה עצמה ואחת מבני אחיות שגדלה על ברכה וקיימה בעצמה גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה כי אם גם הרבה כוסות תרעלה שתיתי מציתי בשלשים ושתים שנה שהיינו ביחד מעולם לא התרעמה לאמור לולא נשאת יותר פני דורך להקל מעלי' כזה וכזה הלא לא יריעו לך הס מלהזכיר בפיה דברים כאלה ויותר מהכל דרשה צמר ופשתים הקפידה על תערובות בשבעי' שערי' מן ההיתר ולא היה עלי' כל זה לעמל כי אם ותעש בחפץ כפיה וקורא אני עליך רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה גדלת בתוך ביתך שלש בנות כלם מלאים יראת ה' ובעד כל הון לא יתלבשו אפי' בפאה נכרית כ"א ללכת בצניעות כדודתם אשר גדלתם ויתקיים בך תחת כנפי השכינה תנו לה מפרי ידיה ובעולם הזה ויהללוה בשערים מעשיה, ת"נ"צ"ב"ה:

וביום ה' כ"ח שבט הקמותי לה מצבה על קבורתה ופתחתי עלי' ואבשלם לקח לו בחייו את המצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכר שמי ובגמ' סוטה לקח לו שלקח מקח רע לעצמו אשר בעמק המלך מעצה עמוקה של מלכו של עולם שאמר הנה אנכי מקים עליך רעה מתוך ביתך ויקרא לה יד אבשלם עד היום הזה הענין אבשלם הלזה מתחלתו לשם שמים נתכוין אחרי כי שמע שצוה ה' על דוד הנה אנכי מקים עליך רעה מתוך ביתך אמר בנפשו כח לו לדוד שיהא הוא הרודף כי לפי חכמתו ידע עת ומשפט ומתי ישיב החרב אל תערה ויהא מיעוט חילול השם ומיעוט מכאוב לב ע"י דבר זה וזה שקונן עלי' דהע"ה ואמר בני בני אבשלם מאהבתו אותי בחר לטובתי להיות שליח לגזירת ה' ולמען ידעו הכל כוונתו קרא למצבת אשר בעמק המלך יד אבשלם וביארו רז"ל לאמור כי העצה העמוקה מפי מלכו של עולם נתנה לו יד לעשות כן ואחרי כי ידע כי לא יהי' לו בן ויאמרו כי בחטא זה מתו בניו הצטדק בזאת ויקרא לה בפי הכל יד אבשלם עד היום הזה והנה הצדקת הזאת לקחה לה כמו כן מצבת בעמק המלך כי קניתי לי בית בירושלים עיר הקדש תוב"ב והבית הזה יקרא "נוה ח"ב"ר' ח"זקיה ב"ן ר"בקה ומלכה על שמה לבעבור הזכיר שמה אחרי כי אין לה בן:

ואמר הנביא רני עקרה לא ילדה פצחי רבה וצהלי לא חלה כי רבים בני שוממה מבני בעולה ומק' הש"ס אמנה רני עקרה ואמר כי רבים בני שוממה ומשני דלא ילדה בנים: לגהינם הכוונה כי ע"י שאנחנו בגולה אין עמנו לא חכם כדניאל ולא איש אלקים כדוד ומשאר אומות היושבים תחת גפנם מתהללים בחכמי דור ודור אמנם באמת החכמה אמתית אשר היא תוה"ק ת"ל יש לה גם בזמנינו אנשי מופת אבל המה צנועים ומסתירים

תורתם וחכמתם והיינו רני הנקראת בין האומות עקרה לא ילדה אבל באמת רבים בני שוממה וכן הצדקת הזאת אף שהיתה עקרה לא ילדה אבל גדלה לה ארבע בנות אחיות שלש מהנה הכניסה בכבוד לאנשים יראי ה' לחופה וכולם דומים לה בצדקתה ומגדלים ת"ל בניהם לת"ת ואם כן רבים בני שוממה אבל יש עוד ענין בצדקת הזאת משך עשרים שנה לא היה לי ביהמ"ד מיוחד והפרשתי להם משני חדרי חדר אחד ואנחנו נלחצנו כלנו יחד בחדר אחד ולא היה לצדקת הזאת השקט יומם ולילה ומעולם לא ראה תלמיד ממנה פנים זעומות וזה רבים בני שוממה כל התלמידים ששמשו בישיבתי אשר על ידיהם מאפס מכוחה הי' חייך שוממין כלם נקראו בניך ואתה היית בכל מאמצי כחך בעזרם וזה רבים בני שוממה מבני בעולה ונפשך בטוב תלין לאור באור החיים ועם שרה רבקה רחל ולאה תעמוד לקץ הימין בב"א:

דרוש לז' אדר יום א' פ' תצוה תרמ"א ובו הספד על ה

בנימן סג"ל ראש ב"ד בעיר פרעשבורג ועל ידידנו הרבני מו"ה משה כ"צ ראזנער ע"ה תושב קהלתינו:

ברבה ע"פ אתה תצוה זש"ה זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך למה נמשלו ישראל לזית מה זית חובטין אותו וכובשין אותו ואח"כ מוציא שמנו כך ישראל באי' או"ה וחובטין אותן ומחזירן למוטב ד"א מה שמן זה אינו מתערב במשקין לעולם כי אם עומד למעלה על כל המשקין כך ישראל בשעה שהן עושין רצונו של מקום נצבים למעלה מן האומות: כשברא הש"י אדה"ר דו פרצופין בראו להיות לו מעצמו כח התולדה כי האדם עץ השדה ואמנם חזר ואמר הבורא הכל לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו והענין אחרי כי האדם מורכב מגוף ונשמה ומחסורי' נפרדים אשר הוא לתועלת הגוף אין לנשמה בו תועלת ואשר הוא לתועלת לנשמה לא ידע הגוף בו תועלת נמצא אם היה האדם משועבד לעשות לו בעצמו כל מחסורי הגוף מבישול ואפייה ושאר צרכי הגוף הלא שכל נשמתו ירד ע"י תחבולות כאלו מטה מטה ולא יצליח חפץ ה' בידו אשר על כן הפריד הש"י משרת הגוף ממשרת הנשמה וברא לו זאת האשה אשר תכליתה לפקח על כל עניני הגוף למען יהיה שכל בעלה פנוי לקנות שלימיות המעלות וז"ש אעשה לו עזר כנגדו מה שהוא לאדם כנגדו משרת הגוף הנגוף יהיה לו ע"י הפירוד לעזר ולהועיל אמנם כל זה היה מספיק עד שלא נגזר על האדם בזעת אפיך תאכל לחם והיו מחסורי הגוף אך ורק תיקון המאכל והמלבוש אבל אחרי כי נגזרה עליו בעצבון תאכלנה שוב על השכל לחשוב מחשבות להבל וריק מאין ימצא מוצא לכסף ושוב תכלית האדם בספק וגלל כן

בחר ה' בישראל להיות לו לממלכת כהנים וגוי קדוש והוא יצוה ברכתו להם מבלי עמל ומבלי יגיעה כאשר הבטיח אותם אם בחוקותי תלכו והשיג לכם דיש את בציר ואכלתם לחמכם לשובע וישן מפני חדש תוציאו ובעל הבית אחד מבני אשר היה לו מזיתי' יותר משמן מאשר יש היום לכל מדינת פרובינציא כאשר ספרו לנו רז"ל במנחות ואמר הכ' לע"ל ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני ככר אכריכם ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלקינו נמצא תכלית בחר ה' בנו הוא להיות לו לעם סגולה להורות ליושבי תבל כי עין ה' אל יריאיו וחפצו באנשים אשר יחיו בעולם הזה חיי שכל לא חיי סוס ופרד אין הבין כל היום התאוה תאוה ולזה אמר הכ' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ופי' רש"י כל זמן שאתם מובדלים הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחביריו הכוונה אם אנחכו עם ב"י מובדלים מן האומות ולא כמעשיהם מעשינו כ"א וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אזי לא יקוצו בנו כ"א אדרבא ויראו ממך אבל בזמן שאנו אוכלים מפתם ושותי' מיינם ובכל זאת נקרא בשם יעקב ובשם ישראל יכונה הלא יאמרו מה בינינו לביניהם הלא מאכל אחד לכלנו ומדוע יפרדו האנשים האלו מעלינו אין זאת כ"א גבה לב ועי"ז ישנאו אותנו ויבאישו ריחינו כמ' הכ' שנאה תעורר מדנים והנה השמן הוא משל לשם טוב וכמהו כמהו שני' אי אפשר להתערב כשם שהשמן יתיצב על כל המשקין למעלה ככה אשר רוצה להשיג כתר שם טוב לא יתערב בין אנשי העולם בעולם ואמנם אין העולם חסר מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שככתא בכל יום כלומר שמכריזין ע"י תורתם ומדותם ומעשיהם הטובים כי יש אלקים שופטים בארץ ואם ח"ו יחסר המזג אזי יעיר ה' רוח קנאה בעולם כאשר באזנינו נשמע לעת כזאת ויתקיים בנו אם אין אתם מובדלים הרי אתם של נבוכדנצר וכל יותר שאנו רוצים לקרב אליהם יותר ויותר ידחו אותנו בשתי ידים וזה ענין מה זית זה שאינו זית אגורי המוציא שמנו כרגע כי אם זית שכובשין אותו וחובטין אותו ואח"כ מוציא שמנו כך באין או"ה וחובטין ומכין עד שמחזירין למוטב אבל אם נהיה שמן זית זך לא נצטרך לכזית וז"ש ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית וכ' רש"י מגרגרו בראש הזית ואינו נותנו ברחיים כלל ושמן כזה הוא מוכן להעלות נר תמיד:

סיומא ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי ברב בישר ברב בשרוהו ברב בישר רב לכם בני לוי ברב בשרוהו רב לך כ' לפ' בנבאר תחלה ד' הכ' זאת עשו קחו לכם מחתות והיו פני ה' וגו' והיה אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב לכם בני לוי ומה ענין זה לזה ונ' דקרח ועדתו אמרו כלפי מרע"ה רב לכם כי כל העדה וגו' כוונתם היה כל הגדולה שזכה לה משה ואהרן הוא מפאת זכות ישראל וכל אשר יעלו ישראל מעלה בקדש גם הם יעלו למעלה

ראש וא"כ אין להם להתנשא על ישראל וז"ש רב לכם גדולה שלכם הוא יען כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' וא"כ ומדוע תתנשאו על קהל ה' ולהורותם כי דרכם עקלקלות אמר להם מרע"ה ראו כי הש"י צוה על אהרן להקטיר ערב ובקר הקטרת וצוה בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה ובערב ובהעלות אהרן את הנרות יקטירנה הענין בקטרת זה י"א סממנים מהחלבנה שריחה רע עד הצרי: שריחו מעולה להורות כי כל המינים מבני ישראל מן הפחותים עד המעולים שבצדיקי' תלויים אלו באלו ומגינים אלו על אלו וזה ע"י המנהיג אשר על כולם יפעל לזה מעט ולזה הרבה ואחרי כי כלם קשורים בו הוא מגין עליהם וז"ש אהרן זה היה מיטיב את הנרות בבקר ומדליק בין הערבים הרמז על כר התורה שהיה דולק על ידו ככ' יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל וארז"ל הוה מתלמידיו של אהרן אוהב את הבריות ומקרבן לתורה ועי"ז היה כדאי להקטיר הקטורת והקטרתו עשה רושם ולזה אמר להם מרע"ה לפי דעתכם אשר להפך הוא כי גדולתו של אהרן הוא מפאת שלימות ישראל ואם אתם תהיו המנהיגים כמו כן תזכו לגדלת המעלה זאת עשו קחו לכם מחתות ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת ואם יעשה קטרת שלכם רושם למעלה שיקובל ברצון אזי רב לכם בני לוי אז אני מודה כי הגדולה שלכם והנה אחרי כל התפלות שהתפלל משה וארז"ל כי התפלל תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן א"ל הש"י רב לך ופי' רש"י רב טוב הצפון לך הענין ע"ד שארז"ל במ' סוטה שם מפני מה נתאוה משה לכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא אמר הרבה מצות תלויים אכנס כדי שיתקיימו כלם על ידי א"ל הש"י כלום אתה מבקש כי אם לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם הכוונה כי הצדיק שאינו חפץ לקבל שכר אם יבקש הש"י נפשו מידו כמו שאמר למשה עלה ומות בהר אין לך מצוה גדולה מזאת ובכל זאת התחנן משה לכנס לארץ וע"כ משום דאינו דומה מצוה אחת להרבה מצות לענין קבלת שכר ושפיר השיב לו השי"ת כלום אתה עושה אלא לקבל שכר רב לך טוב הצפון לך וא"ר לוי דכלפי מה שאמר לבני לוי כי לא כדעתם אשר גדולת המנהיג יגיע מגדולת ישראל כ"א אדרבא לפי גדולת המנהיג היא גדולת ישראל אחרי כי באותו זמן היו ישראל במדרגת השלימות כמו שא"ל משה ולא נתן לכם לב לדעת עד היום הזה א"כ ע"כ רב לך רב טוב הצפון לך:

דרוש לז' אדר פ' תצוה תרל"ו

ובו הספד על המאוה"ג מו"ה יחזקאל אב"ד בטערצאל והרב מו"ה יוסף אב"ד בבאטארקעז והרב מו"ה אלי' אב"ד בדערעטשקע:

ואתה תצוה וגו' כתית למאור פי' רש"י ולא כתית למכחות ובילקוט זש"ה עיניך יונים דוגמא שלך דומה ליונה כיצד כשהי' נח בתיבה מה כ' ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית א"ל הקב"ה מה היונה הביאה אורה לעולם אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני שנא' ואתה תצוה:

ארז"ל קשין מזונותיו של אדם כקי"ס שנא' לגוזר י"ס לגזרים כל"ח נותן לחם לכל בשר כל"ח כיוונו רז"ל בזה לדבר עמוק הנה ראשית האמונה שיאמין האיש הישראלי בה' ית' כי הוא זן ומכלכל ומפרנס כי מי שלא יאמין זאת באמונה שלימה כ"א יאמר כחי ועוצם ידי עשה לי חיל מוהי"ת יעמוד במשמרת ה' לבלתי סר ממצותי' בעניני טרף חקו ולזה אמר הכ' בפ' המן למען אנסנו הילך בתורתי הכוונה אחרי כי ראו אבותינו בעינים פקוחות משך ארבעי' שנה כי הש"י זן אותם ינחילו אמונה זאת לבני' אחרי' ואזי ילכו בתורת ה' ואמנם אם נתבונן בענין הפרנסה נראה כי רוב צדי הפרנסה בנוי' לא' לטובה ולא' לרעה אם ישפות ה' ברכתו עלי תבל ויצמיח תנובה בכל מקום הו"ל סאה בסלע ולא משתכח וכן הוא בכל מיני מו"מ הטוב לזה רע לזה והנותן לחם לכל בשר ימציא לכל א' חזיז לפרנסתו וז"נ פי' הכ' בזכרי' ח' שאלו מה' מטר בעת מלקוש ואל תאמרו אם יבא המטר בעתו יהא ד' סאין בסלע ופרכסה מנלן ה' עשה חזיזים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה כשם שנותן לבהמה לחמה עשב בשדה ככה יתן לאיש אף כי יהי' מטר גשם והנה בקי"ס לולא הי' הנס רק הפך ים ליבשה אין זה נס כל כך בורא ים ויבשה למה לא יוכל להפוך א' לחבירו אבל הנס הי' כי המים נבקעו ועמדו כחומה מימין ומשמאל למען אחרי עבר ישראל ביבשה ישובו המים ברגע אחד על מצרים שלא ישאר בהם עד אחד והי' צריך הנס להיות עד"ז טובת הישראל ורעת המצרים וז"ש לגוזר י"ס לגזרים דהיינו שנבקעו המים לגזרים ובדבר זה שהושיע את ישראל הטביע את המצרים וע"ז אמר מרע"ה ימינך ה' נאדרי בכח לישראל ימינך ה' פי' רש"י אותה ימין עצמה תרעץ אויב ושני' בנס א' כעשו וע"ז אמר דהע"ה כי אחרי שהש"י נותן לחם לכל בשר דומה הענין לקי"ס כי ענין הפרנסה ידמה לקי"ס טובת הא' רעת האחר ובכל זאת הש"י נותן לחם לכל בשר והנה המאמין בהשגחת ה' בעולמו ויאמין כי הוא הזן ומפרנס לכל בריותיו לא יעשה עול אחרי כי תועבת ה' כל עושה עול ועל קוטב הענין הזה אמר דהע"ה תהלי' ק"ז ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון ארץ פרי למליחה מרעת יושבי בה ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב וסיים שופך בוז על נדיבי' ע"י מה ויתעם בתהו לא דרך כי אבדה עצה מהם והאביון אשר תרבה משפחתו ויתמהו עלי' מאין יחיו אלו וישגב אביון מעוני אף כי ישם כצאן משפחות

וסיים יראו ישרי' מעשי ה' אלה וישמחו וכל עולה קפצה פיה מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה' והנה הבוטח הוא המאמין האמתי אבל הבוטח הזה אם יהי' מזונותי' קשין אל יתפתה ח"ו לעשות עולה כי ידע בנפשו אשר עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו כ"א האמונה אשר רצה אלקי' את מעשי' יפעל בו אשר יקיים בנפשו אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ייניך כי כבר רצה אלקי' את מעשיך ולהורות לנו ענין זה צוותה התורה על עשיי' הארון שהוא כתר התורה ואח"כ על השלחן המוכן לשפע פרנסה ושוב באה המנורה להשפיע תורה לומר כי התורה תהא לנגד עינינו בשבתינו במקום שפע הפרנסה ומנה לא נזוע ותכלית הפרנסה תהא לקיום התורה או לעמול בעצמינו תוה"ק או להיות עץ חיים למחזיקי' וצותה לנו תורה להביא למנורה זאת שמן כתית ביגיעה רבה ומעט מהרבה להורות כי לשמור דרך התורה ולעמול בפרנסה צריך יגיעה גדולה ולא תביא לעושר גדול אם לא עפ"י ברכת ה' אבל טעם היגיעה משום לשמור דרכי התורה ואם בדרך הזה כלך יתקיים בנו איש אמונים רב ברכות ויראו רבים וייראו היאיך עם ב"י עם דרך התורה ישיגו גם בעוה"ז ארחות חיים ולתכלית זה בחר הש"י בשמן זית דווקא לעורר:

על מאמר היונה לנח אחרי כי לפני המבול מלאה הארץ חמס באה היונה עם עלה זית לאמור יהי' מזונותי ארורי' כזית בידו של הקב"ה שיקובלו דרכי לפניו ואל יהי' מתוקי' בידי בו"ד שלא עפ"י עצת ה' וז"ש עיניך יוכי' תכלית עם ב"י להורות ליושבי תבל כי יש זן ומפרנס לעולם ע"ד שאמר היונה וזה ענין להעלות נר תמיד ע"ד והלכו גויים לאורך:

כי המן בן המדתא האגגי חשב על היהודי' לאבדם והפיל פור הוא הגורל להעם ולאבדם ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור וגו' הנה יחסו כותבי המגילה לגורל זה נס גדול וצריך ביאור מה ביקש המן בגורל זה אחרי שהי' בידו טבעת המלך והעם לעשות בו כטוב בעיניך מדוע בושש ברעתו והפיל עוד גורל וגם כפל הל' פור הוא הגורל וגם ענין זה אחרי שהפיל הגורל בי"ג ניסן מדוע לא נפל חלקו עד י"ג אדר וכ"כ בזה ביו"ל ויש לומר דבאמת פור ענין אחר וגורל ענין אחר והענין פור שייך בכל ענין וענין ואמנם גורל לא שייך כ"א בב' אנשי' כד' שמצינו כל גורל בתנ"ך והנה המן זה הפיל פור באיזו יום בחדש יבחר ונפל לו הפור על יום י"ג והפיל שוב פור באיזו חדש ונפל לו באדר ואחר שנתברר לו היום והחדש שוב הפיל גורל מי יצליח ביום הזה ונפל הגורל עליו כי הוא יצליח באותו יום וז"ש במדרש המן גורלך עולה להצלב כי באמת לא כיחש לו הגורל כמ' שהע"ה כל פעל ה' למעניהו' וגם רשע ליום רעה ותכלית גדולת המן לא הי'

כ"א ליום י"ג באדר שנאבדו בו בני המן עם שאר משנאי ה' והנה המן זה שהי' ערום כנחש לא הזכיר לפני המלך כ"א יכתב לאבדם ואמנם מן השמדה והריגה לא הזכיר מאומה כי ענין זה גנאי גדול למלך לשפוך דם נקי ואמנם בענין לאבדם אף בלא השמדה יש ב' פירושי' איבוד הדת שיהי' לעם אחד או להמכר לעבדי' ולשפחות ולזה תפסה אסתר בקצה השני ואמרה אלו לעבדי' ולשפחות נמכרנו החרשתי כי עדן אין לו רשות מאת המלך להשמיד ולהרג אם גם אמר לו לעשות בו כטוב בעיניך ולזה התחכם עלי' מצד אחר הוא כ' אגרותיו אחד עשר חדש במוקדם למען יפלא בעיני היהודי' אם המלך רצונו להרוג אותנו הי' לו לכתוב לכל שרי עיר ועיר כבא כ' זה לידכם עמדו וקומו להרג היהודים יום זה ליחד ולהודיע במוקדם מה זה ועל מה זה ולאחר התבוננת ידעו כי יום זה נבחר עפ"י גורל והגורל הגיד כי באותו יום יהיו שונאי ישראל ברום המזל וישראל בשפל המזל ועי"ז מאפס תקוה ימירו כבודם בלא אל וישליכו תורתם אחרי גיווים ומעצמם יעשו לעם אחד והי' כי יבצע מעשיהו יראה המלך כי בחכמה עשה כל זאת ואם נתבונן נמצא כמעט מבוארי' דברינו אלה אמר הכ' ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודי' אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי למאי אכפל הכ' עוד הפעם עם מרדכי אבל גלה לנו כי כל קצפו הי' רק על עם מרדכי על הצדיקי' ולא עלה על דעתו להשמיד כל היהודי' כ"א עם מרדכי הצדיקי' לבדם וארז"ל כשנפל פור באדר שמח אמר נפל פור בירח שמת בו משה רבן ואם בזקן זה פגע מה"ד ע"כ כי החדש הזה מוכן לרעת היהודים ואמנם הש"י המתין עם מיתת משה עד יום לידתו להודיע כי לא מת משה בחטא ישראל ולא בחטא עצמו כי אם מלאו ימיו ושנותיו כמו שד' רז"ל בן מאה ועשרי' אנכי היום היום מלאו ימי ושנותי ומה שנענש במי מריבה לא הי' קיצור ימי' ח"ו כ"א וה' אמר אלי במי מריבה לא תעבור את הירדן ולולי חטא מריבה כבר עברו וז"ש רז"ל ולא ידע אותו רשע כי אדרבא בז' באדר מת משה משום דבז' אדר נולד משה ומעתה פי' ד' הכתובי' כך כי המן חשב על היהודי' לאבדם ביקש רק לאבד שם יהודי והפיל פור הוא הגורל כלומר שני' יחדיו למען להמם שיהי' להם אימת מות ועי"ז לאבדם ובבאה לפני המלך והי' בידה פתשגן כתב הדת אשר ניתן בשושן להשמידם כאשר נתן מרדכי להתך ועי"ז חרה אף המלך וז"ש ובבאה ר"ל אסתר לפני המלך אמר עם הספר שכ' בו להשמיד ולהרג ולאבד תשוב מחשבתו אשר חשב על ראשו שלא יועיל מאומה ותלו אותו ואת בניו ואחרי זאת לולי הפיל המן גורל להמם ולאבדם כ"א הי' גוזר בשם המלך אשר היהודי' יהי' לעם אחד עם שאר יושבי המדינות

לא הי' למלך תרעומת וגורל זה הכין לו מוקש ועלי' נתנבא דהע"ה בפועל כפיו נוקש רשע וז"ש על כן קראו לימי' האלו פורים על שם הפור כי באמת פור זה הי' לטובתינו: ועד"ז יל"פ מ"ש רז"ל פ' שילוח הקן משה מה"ת מניין שנא' בשגם הוא בשר והיו ימיו וכו' מאי ק' לי' משה מה"ת מניין אטו מיעוט משה כ' באורייי' אמנם בא לעורר מנ"ל מה"ת דמשה לא מת בחטא כ"א משום שמלאו ימיו ושנותיו ואמר כי ע"ז רמז הכ' לא ידון רוחי כלומר לא יתקיים נשמה שנתתי באדם לעולם בשגם הוא בשר כי הצדיק הגדול בכל זאת הוא בשר והן בקדושיו לא יאמין ורמז בתיבת בשגם למשה מבחר הברואי' ואמר עליו והיו ימיו מאה ועשרים שנה הרי כי מראש מקדם הוקצב לו ק"כ שנה לא יותר: סיומא ותכתוב אסתר המלכה וגו' לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית וישלח ספרים וגו' דברי שלום ואמת לקיים את ימי הפורים האלה בזמני' וגו' וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם הפסוקי' האלו צריכין ביאור מה היא האגרת השנית ומה ענין דברי שלום ואמת ומה ענין הצומות שפי' המפ' על ד' התעניות לכאן ארז"ל אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כ' לבאר דהמופלא בכל ענין המגילה היא מה ראה מרדכי לכתוב באגרת שנכתבו על ידו אשר היהודי' ינקמו מאויבי' והמלך לא אמר להם כ"א ואותו תלו על אשר שלח ידו ביהודי' א"כ ידעו הכל כי לב המלך טוב על היהודים ואתם כתבו על היהודי' כטוב בעיניכם דהיינו שינשאו למעלה ראש ומה שאמר כי כתב שנכתב בשם המלך אין להשיב כוונתו היתה כי ע"כ צוה המלך בענין היהודי' דבר מה לכתוב והמן זייף הכתב מטוב לרע אבל מה להם ולצרה הזאת לעורר קנאה לבין האומות ולכתוב אשר היהודי' ינקמו מאויביהם וכמו כן מד' המלך שאמר לאסתר בשושן הבירה הרגו היהודי' ואבד וגו' בשאר מדינות מה עשו כ' שהרע בעיניו ולמה להם יותר מהצלת נפשם אמכם כלל גדול אמרה תורה בעדי' זוממי' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וביאר הרמב"ן מאחר:

שלא חלה מחשבתו על האיש אשר העיד בו העד זומם רעתו ישוב אל חיקי ואמר הכ' בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל ואמר קהלת חופר גומץ בו יפול וגולל אבן אליו תשוב וראו כי נעשה כן בהמן שתלו אותו על העץ אשר הכין למרדכי ואחרי כי במשך ימי הצער הכירו בשונאיהם ומי ששמח וקוה להרוג את היהודי' בטחו בהש"י וכ' על כל שונאי' פתקא דנפל מן שמיא על המן וז"נ כוונת דהע"ה במ"ש תהלי' ל"ז צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו ולא זו בלבד כ"א ולא ירשיענו הש"י לא ירשיענו לצדיק בהשפטו מרשע זה שצפה להמיתו ואמר קוה אל ה' ושמור דרכו כי הש"י מקיים בכל עת צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו וגם אתה וירממך לרשת

ארץ בהכרת רשעי' תראה והנה עיקר הנס כבר נעשה בב' ש"פ כשנתלה המן ובפורי' לא הי' כ"א הנצחון לאויבי ישראל ויאמר האומר לשמחה מה זו עושה אני אשמח בברוך מרדכי משבטלה גזירת המן ולא נעדר מב"י איש בעזרתו ית' ומה לי בארור המן שנתקיים בפורי' וע"ז ארז"ל דחייב לבסומי כי בעת שהאדם מבוסם אז לו לעונג גדול הנקמה בשונאיו כאשר עינינו יראו בכל יום באנשי' שכורי' ואמרו דחייב לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי שיהי' שמחת ארור המן חביב בעיניו כשמחת ברוך מרדכי והנה ישראל שבאותו הדור בקשו להסיר מהמגילה אגרות שכ' מרדכי להשמיד שונאי ישראל למען לא יזכר להם בקרב העמים לנצח ויאמרו היהודי' עם נוקם ונוטר ואפשר ע"ז ארז"ל שלחה להם אסתר לחכמי' קבעוני לדורות שלחו לה קנאה אתה מעורר עלינו וזאת הקנאה היא כמ"ש והיא השיבה להם כבר כתובה אני למלכי מדי ופרס והן אם תכתבו או לא לא ישכח ענין זה מהאומות וז"נ כוונת הכתובי' ותכתוב אסתר את כל תקף כי בתקף הוצרכו לגזור כן לקיים אגרת הפורי' השני' ר"ל אגרת שכ' מרדכי הכל יהי' נכתב במגילה וכלפי שדאגו ישראל לקנאה בין האומות שלחה להם אשר לא ידאגו כי הכל ד' שלם ואמת כי הוא ענין לאמתו של תורה וכמו שבארנו לעיל ותכלית קיום האגרת הזאת כי לולא האגרת נאבדה לא היו מקיימי' ימי הפורי' בזמנ' אבל ע"י קיום האגרת הזאת יהי' לקים ימי הפורי' האלה בזמני' כאשר קים מרדכי ואסתר כלומר מי שלא יבין ענין דבר ה' יעשה ככה לאמור כיון שמרדכי ואסתר כך קימו בל"ס הי' כן מן התועלת וסיים בד' רז"ל במ' תענית כשם שמשנכנס אב ממעמין בשמחה והטעם משום דבאותן ימי' מתעורר בכל שכה ע"י תגבורת דין על שונאי ישראל וכמ"ש רז"ל האי ב"י דאי' לי' דינא בהדי גוי באב לשתמיט מני' כך משנכנס אדר מרבין בשמחה משום דהחדש הזה נהפך לישראל מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ואמנם זה יהי' רק ע"י קיום ימי הפורי' וז"ש לקים ימי הפורי' כאשר קימו על נפשם וזרעם דברי הצומות לא הצומות לבד כ"א למעט בשמחה מתחלת החדש ככה נקיים ימי הפורי' ומשנכנס אדר נרבה בשמחה כיה"ר בב"א:

דרוש לז' אדר תרל"ז פ' תצוה

ובו הספר על מות הגאון מו"ה משה לעווינגער אב"ד בוויצן הרב מו"ה ישראל רביד בוועדבוי הרב הקצין מו"ה אברהם ר"ב בפ"ב דגניד מו"ה עקיבא לעהרן באמט"ד הרב מו"ה משה קרעמזיר בירושלים תוב"ב:

ברבות ע"פ ואתה תצוה ד"א זית רענן וגו' ראה היאיך ד"ת מאירין לאדם בשעה שעוסק בהם וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע הוא נכשל משל למי שעומד באפילה בא להלך מצא אבן נכשל בה מצא ביב נופל בו הקיש פניו בקרקע למה שלא הי' בידו נר כך ההדיוט שאין בידו ד"ת מצא עבירה ונכשל בה ומת למה הוא מת לפי שאינו יודע בתורה והולך וחוטא שנא' דרך רשעים באפילה לא ידעו במה יכשלו אבל אותם שעוסקי' בתורה הם מאירים בכ"מ משל למי שעומד באפלה וכר בידו ראה אבן ולא נכשל בה ראה ביב ולא כפל על שהי' בידו נר שם נר לרגלי דבריך ואור לכתיבתי וכן נר ה' נשמת אדם אמר הקב"ה יהא כרי בידך ונרך בידי:

כבר כ' החו"ה אשר אף כי הגוף חסר המדע והנשמה נשמת שדי ממרומי' בכל זאת יען הגוף תושב בארץ וכל סביביו יעזרוהו למלאות תאותו והנשמה גר בארץ הזאת יגבר הגוף על הנשמה וינצחנה ואף גם השכל האלקי החופף עלי' באמצע הנשמה ישמש בו בתאותי' הבהמיות והרבה פעמים להתחכם בו על בוראו וכאשר ראו בני קרח המבוכה הזאת בעולם כ' בתהלי' מ"ט בחינתם זאת באנשי עולם הרודפים אחרי ההבל ויזהירו למתבוכני להטות מדרך זה ופתחו ואמרו מל' המון בכי אדם הבוטחי' על חילם כלומר כחם כי יאמרו כחי ועצם ידי עשה לי חיל וגלל כן וברב עשרם יתהללו כי לולא יאמינו כי מה' זאת להם מתת חנם הלא לא יתהללו בזה וגלל כן אין מי אשר יניעם לגמול טוב וחסד הן אח לא פדה וגו', אף ייקר פדיון נפשם כאילו ויחי עוד לנצח ואמנם כי יראה חכמי' ימותו אבל מיתה נאמר בהם אבל לא אבידה כמ' רב אשי לבר קיפוק אבידה קרית לי כי חכמתם ומעשי' הטובי' יעמדו עוד לדורי דורות אמנם כסיל האפקורסם ובער שלא למד יחד יאבדו לא ישימו זה על לב כ"א למלאות קרבם בתימו לעולם אבל להשאיר להם זכרון בארץ יקנו נחלת שדה וכרם ויקראו על שמם וזה אחריתם אשר בחרו וז"ש קראו בשמות רק עלי אדמות ואמר ואדם ביקר בל ילין מי שאינו רודף יקר הזה ההבלי שהם רודפי' אחרי' במיני' נמשל כבהמות נדמו כבהמה הנדמה בצורת אדם ואינו בגדר אדם אצלם וסיימו דברי' לאמור אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה רק כבוד ביתו ולא קנה עולמו כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו כי אחרי מותו ישחקו בני תבל עליו ועל עשרו כמ' המחבר בעל חיי אדם בס' ברית אברהם בשעת פטירתו אין מלוין לו כסף וזהב כי אין זה שבח שהי' לו כסף וזהב רק מע"ט בלבד וע"ז סיימו דברי' כי איש אשר נפשו בחייו יברך רק חייו המה ברכה לנפשו ויודך כי תיטיב לך וגם אותך ישבחו כאשר תיטיב לך הנפש הזאת תבא עד דור אבותיו של אותו דור עד נצח לא יראו אור וביאר דברי' ואמר ואדם ביקר בל יבין האדם אשר לא יבין יקרת נפשו הוא הנמשל

כבהמות נדמו לבהמה בצורת אדם והנה תוה"ק בפ' האזינו אמרה על האנשים האלו וישמן ישורון ויבעט ויטוש אלוה עשהו וינבל צור ישועתו אמר כי הם שני כתות:

כת א' אומרת כי אין אלקות באדם כלל והוא כשאר ברואי אדמה וגלל כן הרוג בקר ושחוט צאן אכל ושתה כי מחר נמות וכת אחת אשר אם גם תאמין כי נשמת שדי בקרבם בכל זאת יעשו מעשי' מתועבי' בכח נשמתם עד שינבל צור ישועתם כי הוא גנאי לנשמה להיות יועץ ומסייע לדברי' מכוערים כאלו ואמנם תוה"ק רפואה לחליי הנפש כאלו כי היא אשר תעיד ע"י הנבואה אשר נכנסו בה אבותינו ששים רבוא במעמד הר סיני כי רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם כי לולא זאת מה ראו לזכות למעמד גדול ונורא כזה גם היא תראה בעינים פקוחות סופן של בני אדם שהלכו אחר יצרם הן בפרטי' הן בכללי האומות הן בדור המבול ובמעשה סדום וכיו"ב ולזה אמר הכ' נר לרגלי דבריך ואור לכתיבתי התורה כר בעוה"ז והיינו לרגלי על כל פסיעה שלא יכשל ואור לכתיבתי לאחר המיתה ודימו רז"ל הב' כתות כנגד האפקורסי' אמרו שנכשל באבן כמ' הכ' והסרותי את לב האבן מבשרכם כי האפקורוס הזה אחרי כי אין בו אמונה לא יפעל ממאומה לא ממוסר ולא מתוכחת השטופים בתאות העוה"ז קרא אותם שנפלו לביב של גילולים ואמר כ"ז שכרי בידך כי אתה מאיר לך ע"י התורה יהא נרך בידי תאמין אשר נשמתך חלק אלוק' ממעל ואמנם התורה לא תפעל באדם כ"א ע"י חינוך ימי הנעורי' כמ' הכ' חנוך לנער עפ"י דרכו ואז גם כי יזקין לא יסור ממנה והעיקר בגידולי האבות לתת לבני' מדע צלול באמונה ויבררו להם האמת כמ' הכ' אשר תשים לפני' והנה המדעי' מכונ' בשם שמן כי המה מאירי' ע"י השכל כדרך שמאיר השמן ע"י האור וז"ש ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך את התורה אשר ערכת לפני' שמן זית זך מדע צלולה ויהי' כתית למאור לא מן השפה ולחוץ ואז יהי' להעלות נר תמיד:

סיומא במ' אסתר ר"ע הי' יושב ודורש התחילו העם להתבמנם ביקש לעוררם אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות אמר הקב"ה תבא בת בתה של שרה שחיתה קכ"ז שני' ותמלוך על קכ"ז מדינות:

כ' ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה ופי' רש"י נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק שע"י בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ומתה מלבד שהדבר ק' כי שרה הצדקת מתה ע"י בשורה זו גם ל' פרחה נשמתה ק' הנה פי' רש"י על שני חיי שרה כלן שוין לטובה וכן ד' רז"ל במ' כשם שהם תמימי' כך שנותי' תמימי' והדבר צריך ביאור הכה ארז"ל במ' שבת כי יצחק אע"ה יטעון כמה

שנותיו של אדם ע' שנה דל כ' שנה פשי חמשין דל פלגא דליכתא פשו עשרי' וחמשה דל פלגא דמיכלא ומשתיא וביה"כ פשו תריסר ופלג וא"כ היאיך שייך לומר שנותי' תמימי' אבל באמת דבר זה אצל מי שלא יחי' רק בעד נפשו ולא ישתדל בעד זכות אחרים אבל הצדיקי' הגמורי' עיקר השתדלותם לטובת אחרי' לזכותם ויש להם בכל יום ויום ד' ידות שייך לומר שנותי' תמימות וזה ענין מ' רז"ל הני נשי במאי זכיין מה תוכל אשה לפעול לטובת אחרי' ומשני באמתוניי' גבריי' עד דאתו מבי מדרשא ואמטויי בניי' לבי כנשתא ומעתה שרה זו כל השתדלותה הי' בשביל אאע"ה בעלה שיוכל לעבוד ה' ולעשות צדקה וחסד ואחרי ילדה יצחק הי' לה פי שנים בגדלה יצחק בנה לעבודת ה' ועי"ז היו שנותי' תמימים אמנם בשמעה כי יצחק נזדמן לשחיטה והלא אמר הש"י לאאע"ה ביצחק יקרא לך זרע וע"כ אברהם זה חטא חטאה גדולה עי"ז השיב ה' ית' הבטחתו אחור וצוה עליו לשחוט את בנו למען ילך עירירי ומעתה במה תשלים שרה נפשה ולא יהי' חיי' מכן ולהלן ע"ד שהי' ע"ע שהיו ימי' ושנותי' תמימי' וז"ש אחרי שכ' כי היו חיי שרה קכ"ז שנה וחתם לאמור שני חיי שרה כלם שוים לטובה אמר לולא היתה שרה זו במקום תלמידי חכמי' וצדיקי' שהיתה יכולה להשלים נפשה עדן לא מתה אבל ותמה שרה בקרית ארבע קריה של ארבע ענקי' היא קריה זו חברון מחוברת בארץ כנען אשר בידם מאזני מכמה לעשוק אהב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה וכ' רש"י כי ע"י שאברהם הלך לשחוט את יצחק וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה למען לא תסוג אחור ומתה וזה ענין פרחה כאדם הפורח להציל נפשו והנה להראות כי שרה זו באמת חיתה כל הקכ"ז שנים זכתה אסתר יוצאת ירכה למלוך על קכ"ז מדינות והכה ר"ע הי' יושב ודורש להורות להם עה יעשו והעם הי' מתכמכמים כלומר מה יבקש זה מאתנו אשר כבר רוב ימי חיינו אחרי גיווינו ומה תועלת עוד בנו וסיפר להם ר"ע כי שרה חיתה קכ"ז שנים והיאיך הי' זה ע"כ ע"י שהשתדלה לחזק את בעלה לעבודה ולגדל בנה לעבודה וראה מה נאמר בה וכי מי יחסר לו כמו אלה להיות מחזיקי תורה ומגדל בניו לת"ת:

המן בן המדתא צורר כל היהודי' חשב על היהודי' לאבדם והפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודי' על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ על כן קראו לימים האלו פורים על שם הפור וצריך ביאור מה נעשה כס לישראל ע"י גורל זה גם המקרא הראשון צריך ביאור וכ' דארז"ל כיון שנפל פור באדם שמח אמר כפל פור בירח שמת בו משה רבן ולא ידע אותו רשע כי בז' באדר מת משה ובז' באדר נולד משה וצ"ע מהיכן למדו רז"ל לדרוש כן ששמח ע"ז שנפל פור באדר וטרם כל עלינו לבאר מה ענין שמחתו במיתת משה דווקא ולזה

אנו צריכין לבאר קצת ענין מי מריבה הנה ד' רש"י כי החטא הי' על שהכה ולא דבר והק' הרמב"ן אם לא הי' רצונו של הש"י שיכה הסלע למה צוהו קח את מטך ובלא"ה הדבר ק' לומר על מרע"ה שעשה מה שלא נצטווה גם ק' אם משה חטא אהרן מה חטא וכן הביא רש"י פ' וזאת הברכה והרמב"ם בח' פרקי' כ' דמשום שאמר שמעו נא המורים חטא והביא ראי' מהכ' כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו והרמב"ן דחה דבריו ואמנם לא פי' הרמב"ן פי' הכ' שהביא הרמב"ם וגם על הרמב"ם ק' אהרן מה חטאו ונ' לבאר דהנה ידעי' ד' הרמב"ם במו"נ כי הנסים שהיו מתמידי' לאבותינו במדבר ה"ה המן הבאר והענן המה מופתים חותכי' על השגחת ה' על אבותינו כי המקרה לא יתמיד כ"ז שהי' הנס מתמיד היו אבותינו מאמיני' בהשגחת ה' וטובו אבל אחרי כי ע"י מיתת מרים שעשה רושם וגם אולי לא נספדה כהלכה ומצינו בשאול ע"ה ע"י שלא נספד כהלכה הי' רעב בימי דהע"ה כמ"ש ויאמר ה' אל שאול ואל בית:

הדמי' וד' רז"ל אל שאול שלא נספד כהלכה ועכ"פ ע"י מיתת הצדקת נסתלק הבאר ושוב חזרו להסתפק אם אין הכל במקרה ואולי היום פסק הבאר ומחר יפסוק המן ואמנם באמת בבא ספק בלבם ביסודי האמונה הרע לנפשם ונתקנאו באחי שכבר מתו מתוך האמונה וזה הי' פתח דברי' ולו גוועו בגוע אחינו שהי' לפני ה' באמונה שלימה וע"ז תלו האשם במשה ואהרן שחשבו כי מחמת זקנתם הוליכו אותם למדבר הזה ואמרו ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירינו ר"ל כי ע"י חסרון האמונה אדם ובהמה שוין וכלם ימותו מיתת בהמה וכ"ת מה הי' לכם לעשות הלא לא לכם הי' לקבל ההעלאה ממצרים וזה למה העליתנו ממצרים אם יראתם להוליך אותנו דרך ארץ פלשתים ואתם הבאתם אותנו אל המקום הרע הזה וגו' והיתה עצת ה' להראות להם כי אין כאן מקרה כלל ולזה צוה את משה לקחת המטה והקהל את העם אל פני הסלע ולקחת המטה ולהכות סלע אחר וזה לא יתן מים ואח"כ ודברתם אל הסלע ונתן מימיו והשקית את העדה ואת בעירם ויראו בעיני' פקוחות כי הכל בהשגחה וכן כסה משה והכה באמת סלע אחר אבל כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו ואמר לסלע זה שנצטוה רק להכותו אשר יתן מים ואחרי כי דבורו של משה עשה רושם באמת יצאו מים רבים אבל אם גם יצאו מים רבים אחרי כי אסור ליהנות ממעשה נסים הי' לו לאהרן להזהירם שלא ישתו מאותן מים כלל וכלל ע"ד שאסר ר"י במ' תענית החטין שהביאו המלאכים ואחרי כי לא ישתו שוב ידבר אל הסלע הידוע ויתן מימיו בלי הפסק כמו שהי' קודם מיתת מרים משא"כ עכשו שיצאו מים עד ששתו דים ואח"כ נסתם הסלע עד שבא להם הבאר אצל אשדות הפסגה וזה הי' חטא משה שדבר מה שלא היה לו לדבר

וחטא אהרן שלא דיבר מה שהיה לו לדבר ולזה אמר הש"י לשני' יען לא האמנתם בי להקדישיני לעיני בני ישראל שלא יאמינו במקרה כלל וידעו כי הכל בהשגחה ואמנם ע"י עונש שהושת בזה על משה ואהרן ג"כ נודע כי זה היה הנס הראשון הנעשה ע"י מרע"ה מעצמו וע"ע הי' הכל עפ"י ה' וז"ש המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' אבל ויקדש בם ע"י הגז"ד שהגיע על משה ואהרן ועכ"פ הכעס שנתעורר למעלה ע"י ריב בני ישראל את ה' הביא מיתת משה עלי' כמ"ש ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם והנה ממיתת משה נתהוה גלות הארץ וכן אמר דהע"ה אחר הכ' הנ"ל כי ע"י שלא נכנס משה לארץ לא השמידו את העמים אשר אמר ה' להם עד שבא לגלות הארץ והנה זה הי' שמחת המן בירח שנפל בו מיתת מרע"ה אמר הנה החטא שחטאו ישראל וגרמו מיתה למרע"ה היא הביאה הגלות עליהם ומאחר כי מדי שנה יתעורר בחדש זה ביום מיתת מרע"ה החטא הלזה הוא סי' רע לשונאי ישראל אבל באמת הוא להיפך כי מרע"ה מת באדר להעיד על מאמרו היום מלאו ימי ושנותי אך לולא חטא זה הי' הש"י מוסיף לו עוד ימים והיינו כי בז' באדר מת משה משום דבז' באדר כולד ואמנם מאין נודע לנו שמחתו הענין הוא כך כי בתחלה כ' ויבקש המן להשמיד את כל היהודי' ואמנם כאשר דבר לפני המלך לא אמר כ"א לאבד ולאבד הוא לכל היותר למכור לעבדי' ולשפחות כמ' אסתר ואלו לעבדי' ולשפחות נמכרנו החרשתי אמנם באמת אין מוקדם ומאוחר בכ' כי הפלת הגורל יוכל להיות שהי' אחרי שאמר לו המלך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אזי הפיל פור מה יהי' פתרון לאבד וכשנפל הגורל באדר אזי שמח שנפל בירח שמת בו משה רבן וכ' להשמיד להרג ולאבד ומזה למדו רז"ל שמחתו בגורל זה ובאמת הי' זה לרעתו כי אחרי שלא אמר אל המלך כ"א לאבד וכ' בספרים להשמיד להרג ולאבד ה"ז הי' כמזייף דברי המלך וז"ש הכ' כי המן בן המדתא חשב על היהודי' לאבדם מ"מ ע"ז הי' לו רשות מאת המלך אבל הפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם לא למוכרם לעבדי' ולשפחות ובבאה ר"ל אסתר לפני המלך אמר עם הספר שכ' בו לא כאשר צוה המלך ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודי' על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ ואמר על כן אחרי כי הגורל הי' סבה להטעותו קראו לימים האלו פורים ע"ש הפור וגו':

דרוש לכל נדרי תרל"ח

ובו הספד על הרב מו"ה ליב ליטש דיין בפ"ב והרב מו"ה איסר פרוסטיץ תושב פ"ב והרב מו"ה יוסף משה אב"ד בקהל דינע:

ארז"ל נסמכה מי"צ ליוה"כ לומר לך מה יוה"כ מכפר כך מי"צ מכפרת הכוונה ד' ורבנן נחלקו אי יוה"כ מכפר בלא תשובה וגם ר' מודה דאינו מכפר אלא על המאמיני' בכפרת יוה"כ וכן מי"צ למ"ד יוה"כ בעי תשובה גם מי"צ בעי תשובה ולמ"ד דסגי במאמיני' גם מי"צ למאמיני' בצדיקי' דווקא:

ונ' דבזה נחלקו ראב"ע ור"ע ראב"ע דס"ל דבעי' תשובה וא"כ אין יוה"כ מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו כיון שלא עשה תשובה ור"ע ס"ל כשם שמקוה מטהר אף שהטובל לא עשה מעשה שיוציאנו מטומאתו כ"א מגזיה"כ כך הקב"ה מטהר את ישראל אפי' מי שלא שב עדן ופי' הטעם כי ברבות הימי' יקרבנו כאמור וזרקתי עליכם מים טהורי':

והביא המג"א בשם הזהר המצטער על מיתת בני אהרן מובטח שלא ימותו בניו בחיי' ויש לבאר מ"ט בני אהרן דווקא כי הנה הכ' שקראם כאן בני אהרן רמז לד' רז"ל כי בחטא העגל נגזר על אהרן כלוי בני' אלא שתפלת משה עשאה מחצה וע"כ לא מתו כ"א על שהי' בני אהרן ורמז הכ' לזה כי בקרבתם לפני ה' וימותו ואם הם היו קרובי' אל ה' ומ"מ מתו ע"כ כי בחטא אביהם מתו והנה הכ' העיד על אהרן כי עשה העגל לש"ש כדכ' במלאכי בריתי היתה אתו החיים והשלום וגו' ובכל זאת יען היה לפי הנראה חילול השם וגרם שנפקדו לו שני בנים ומה יעשה איש אשר כמוני והמעשים כזה אל לבו בוודאי ישוב מחטאתיו ולא ימותו בניו בחייו ואמר הכ' דבר אל אהרן אחיך ואל יבא וד' רז"ל אהרן בבל יבא ואין משה בבל יבא הענין כי אהרן שמע מפי מרים כשדברה במשה והענין בירר הש"י במה שדבר ה' פתאום אל משה והיו צועקי' מים וע"כ הי' העונש ואל יבא בכל עת וזה העונש הקל בא עליו משום שהי' אחיו:

של משה וכמו שאמר אהרן אל משה אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו וז"ש דבר אל אהרן אחיך ואל יבא אהרן בבל יבא ואין משה בבל יבא:

דרוש לז' אדר פ' תצוה תרל"ח

ובו הספד על הנגיד הגאון מו"ה שמואל באנדי בק"ק מיינץ והמאוה"ג מו"ה אברהם גלאזנער אב"ד בקלויזענבורג והרב מו"ה יוסף ברעזניין אב"ד בוואכטערליץ תנ"ב:

ברבה פ' זו ע"פ ואתה הקרב הה"ד לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי כשאמר הקב"ה למשה ואתה הקרב אליך הרע למשה א"ל תורה היתה לי ונתתיה לך יכול הייתי לעשות לאחיך כו"ג חוץ מדעתך אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו:

תמן תנינן על ג' דברי' העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמי"ח: הענין ארז"ל והוא ברמב"ן פ' זו העבודה צורך גבוה וזה יתבאר העולם בכללו אחד הוא והוא דומה לבית

מלאכת א' אהבנויי' עפ"י חכמות שונות מעכאכי"ק פיזי"ק וכעמ"י הנה בבית המלאכה הזאת יש שם פועלים פועלי' שוני' ובמדור התחתון מקום אשר יובילו שמה החומרי' אשר תיעשה המלאכה מהם שם יעמדו אנשים בוערי' אשר לא יבינו מאומה והמה יסבלו בנקל הטורח הגדול המוטלת עלי' גם הריח הנבאש אשר ישכון שמה ובמדור העליון מקום אשר יצאו החומרי' הראשוני' אל הפועל שמה ישבו על כסא המוכן לכך האנשי' הפקודים על המלאכה אשר ת"י הכל יצאו והכל יבאו אמכם זאת יבין כל נבון כי לפי טבע ומתכונת החומרי' אשר יציקו במדור התחתון לפיהן תצא המלאכה זקוקה ובחוכה במדור העליון ואם יארע במדור התחתון איזו חסרון לא יועיל חכמת השרים במדור העליון מאומה והנה עולם התחתון אשר אנחנו דרים בו לפי מעשי בכי אדם יושבי תבל במדור הזה ככה תצא השפע במדור העליון מקום מושב השרים וכשם אשר הפועלי' במדור התחתון לא יבינו מה תועלת או נזק יהי' בהעדפה או בחסרון אם יארע במלאכתם ככה לא נדע גם אנחנו עד היכן מעשינו מגיעים אכן להשריש אמונה זו בקרבינו הציעה לנו תוה"ק ענין דור המבול דור הפלגה ומעשה סדום וביארה לנו בצאתינו ממצרים אם שמוע וכו' כל המחלה וכו' לא אשים ואח"כ ועבדתם את ה' וברך את לחמך ואמר אם בחוקותי תלכו וגו' ואמר אם בחוקותי תמאסו להראות אותנו כי כל טוב ורע בעולם ישקל במשקל מעשינו ובא דהע"ה בראש ס' תהלי' וביאר החסרונות ג' מיני' רשעי' האומרי' לאל סור ממנו חטא' הנמשכים אחר תאות לבם וכת לצים חכמי' בעיני' ונגד פני' נבוני' ואומרי' ידינו רמה ואמר עלי' אשרי האיש אשר יעזוב כל הג' דרכים ורק בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה והי' כעץ שתול על פלגי מים וגו' ואחרי כי ע"י מעשי האדם העולם נידון נמצא כי האדם מקשר ע"י מעשיו עולם העליון בתחתון ובזה יובן הן אמת כי הבחינה בין העובד ה' בעוה"ז למלאכי מעלה כי המלאכי מעלה כל מעשיהם עפ"י הכרח וכל א' כשמו מלאך עושה שליחותו והאדם לבדו בעל בחיריי ואחרי כי צדיק א' מכריע העולם לכף זכות שכנו גדול ומכופל ואמנם עדן מדוע ברא הש"י הבעל בחיריי הלזה בעולם השפל הלז הלא גם בעולם העליון הי' ביכולת הבורא ית' לבראת שכלים בעלי בחירה אכן אחרי כי העיקר לקשר כל העולמות יחד גם הגוף צריך שישתדל במעשי' ונפש העולמות כלם עי"ז א' כמ הכ' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וזה ענין העבודה וגמי"ח סוד העבודה הגוף יעשה כל המעשי' אשר צוה עפ"י מה שתורה לו נפשו מתוה"ק וסוד גמי"ח להראות כי כל הנפשות א' הנה והתורה תגביל גם שני' מדת העבודה ומדת הגמי"ח ועל שלשתם העולם עומד ואמנם ע"ד שבארנו אנחנו לא נדע מה נעבוד ה' עד בואינו שמה ונזכה ונראה שכר מצות קלות וחמורות אבל הבא בסוד ה'

כמרע"ה וראה בעינים פקוחות גודל הקצף בעת עשיית העגל וגודל הרצון בעת עשיית בנ"י תשובה על חטא העגל ואינו דומה ראי' לשמיעה אם איש כזה יעסוק בעבודת ה' מאיש כזה וודאי תהי' העבודה תמה ועתה נבאר הפסוקי' שאמר דהע"ה בענין הזה אמר לעולם ה' דברך נצב בשמים הדבר אשר צוית בשמים דבר זה לעולם נצב ומה הוא הדבר לדור ודור אמונתיך כוננת ארץ ותעמוד ושני' הן השמים הן הארץ למשפטיך עמדו היום שני' יעשו משפטיך אימתי כי הכל עבדיך אם הכל עבדיך ואמר לולי תורתך שעשעי לולי הייתי מקיים תורתיך באהבה אז אבדתי בעניי כי אם לא ברית יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וזה הי' דאגת מרע"ה בשעה שאמר לו הש"י ואתה הקרב אליך הרע למרע"ה לאמור כי אנכי היודע סוד העבודה אם אנוכי עבדתי היתה ע"ד אחר מאשר יעבדנה שאינה יודע סודה והשיב לו הש"י כי אותך מניתי במקומי להורות לעם ב"י עם כהני' ולויי' תורתי והי' עמדי לשום לאהרן, לכו"ג חוץ מדעתך ולא עשיתי כן למען תהיה גדול עליו ועל פיך יצא ועל פיך יבא ועליך להורות לו ולגלות לו את כל אשר יעשה: במתני' סופ"ק דסוטה במדה שאדם מודד בה מודדין לו וסיים משם זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו מי לנו גדול ממ"נ שלא נתעסק בו אלא הקב"ה שנא' ויקבור אותו בגיא ויל"ד מאחר דכוונת משה לקבור את יוסף בא"י היה א"כ מדוע לא זכה משה ליקבר בארץ וסיים התנא ולא על משה בלבד נאמר כ"א על כל הצדיקי' שנא' והלך לפניך צדקיך וכבוד ה' יאספך וא"כ אין כאן שוב במשה מדה כנגד מדה ובגמ' שם מפני מה נתאוה משה ליכנס לארץ אמר הרבה מצות תלוים בארץ אכנס ואקיימם א"ל הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר לכן אחלק לו ברבים וק' הדבר לאומרו אטו משה ח"ו לקבל פרס הי' עובד ה' ועוד שם ברב בישר ברב בישרוהו ברב בשר רב לכם בני לוי ברב בשרוהו ויאמר ה' אלי רב לך הענין אחר שבא שבט לוי ועוררו על הכהונה א"ל משה לו היתה עבודתכם בלי לקבל פרס ואתם עבדי ה' באמת הנה המדה הראשונה אשר יאתה לעבד היא ההכנעה כמו שביאר החו"ה והעניו הלא לא יבקש לו גדולת ויאמר לאדוניו למה לא תשימני לשר האלף ואמנם אתם מבקשים שכר עבודת הכהונה הנני מבטיח אתכם כי רב לכם בני לוי רב טוב הצפון לכם נמצא:

כי הדברים האלה רב לכם בכי לוי הי' להם די בזיון וקצף לומר אל בני השבט אשר בהם בחר ה' כי המה כעבדים המשמשים ע"מ לקבל פרס והנה רש"י פי' תחלה רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ואח"ז פי' רש"י רב טוב הצפון לך והא בהא תליא הנה האיש משה שהי' עניו מאוד היאיך הי' עמדו להיות סרבן כלפי מעלה וא"ל הקב"ה אם שבקת לענותניותיך הריני אומר לך כדרך שאמרת לבני לוי כלום אתה מבקש

אלא לקבל שכר רב טוב הצפון לך והיינו ברב בישר ברב בשרוהו ואמנם משה טענתו הי' אחרי כי מדותיו של הש"י מדה כנגד מדה והוא טרח עצמו בעצמות יוסף למה לא יזכה ליקבר בארץ תחת זאת אבל זה הי' אם הי' גופו של מרע"ה ראוי ליקבר בקרקע אבל מאחרי כי גם גופו הי' איש אלקי' לא הי' אפי' עפר א"י כדאי שיקבר בו משה וז"ש התנא מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה ואמנם במשה גם בגופו התעסק אבל בשאר הצדיקי' על הנשמה נאמר והלך לפניך צדקיך וכבוד ה' יאספך וע"ד שילך לפני הצדיקי' עד"ז כבוד ה' יאספם:

דרוש לז' אב פ' ואתחנן תרל"ח

ובו הספר על הגאון מו"ה אהרן דוד דייטש אב"ד ביארמוט והגאון מו"ה מאיר אויערבאך בירושלים עה"ק והרב מו"ה שמעון דייטש בירושלים עיה"ק תוב"ב:

ברבה פ' ואתחנן ע"פ ואתחנן זש"ה בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש חודו ע"י עון א' שהי' ביד משה שאמר שמעו נא המורים יסרת אותו והוכחת אותו ותונס כעש חמודו כל חמדה שהי' מתאוה משה ליכנס לארץ המסת אותו כעש הזה שנכנס בכלים ומרקיבן אם כך הגיע למשה הצדיק עאכ"ו שאר הבריות אך הבל כל אדם:

ארז"ל במס' מו"ק כד דמיך ר"ז פתח עלי' ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועי' אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה הכוונה כי באמת בחו"ל קשה הדבר מאוד לגדל בנים לת"ת כי דאגת הפרנסה ושאר מנועי' ימנעו האבות רובם מלפקח על בני' בקטנותם שיגדלו לתורה אבל האבות אשר זה פרי מחשבותם כל היום וידעו כי זה לבד חלק האדם בעולמו אם יניח אחריו בני' העוסקי' בתורה בא לטהר מסייעין לו והנה המחשבה נקראת הריון וז"ש ההוא ספדנא ארץ שנער הרה חשבה לגדל בן לתורה וילדה וארז"ל חד שכיי' כתרי מנן בחריפות וחד מכן כי סליק לגבייי' כתרי מנייהו והיינו ארץ צבי גידלה שעשועי' ואמנם הת"ח במקום אשר נתגדל ועשה חיל בתוה"ק אם גם אחר זמן עזב המקום הזה בכל זאת יזכור טובתו עלי' ויתפלל בעדם ויעמוד להם זכות תורתו אבל בבא יום יאסף הצדיק אזי המקום שנתרוקן מהצדיק מכבר עליו לקונן כי עכשיו אבדה כלי חמדתה וז"ש אוי בא לה אמרה רקת וכלפי בבל אמר זה שנתרוקן בצא' ר"ז מהם כי עכשיו במיתתו אבדה כלי חמדתה וכגון זה מצאנו בהגאון מהר"ם אויערבאך אשר ארץ פולין הרה וילדה אותו וארץ צבי גדלה שעשועי' שם הוציא לאור חבורי' היקרים אמנם כל ימי חייו אף שכבר פנה מעירו קהל קאליש בכל זאת הי' מגין עלי' אבל אוי בא לה אמרה רקת קהל קאליש עיר ואם בישראל כי אבדה כלי

חמדתה כמעט נאסף נקבצו עלי' בני בליעל ובזזו ושללו אותם לעיני השמש ונתקיים בהם מפני הרעה כאסף הצדיק: ואמר הכ' ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו הכוונה כי עיקר הנסיון הן לעושר הן לגבור הן לחכם שלא יתגאו במתת ה' כמ' ירמי' ע"ה אל יתהלל חכם בחכמתו ואם האדם יתבונן בכל זאת כי לא כחו ועוצם ידו עושה לו כ"א רצון ה' לבדו שגזר ואמר וחנותי את אשר אחון אעפ"י שאינו הגון לא יבא להתגאות במתנת חנם וז"ש ויהי דוד לכל דרכיו משכיל בכל דרכיו הי' מתבונן וה' עמו שלא יתגאה בהצלחתו ועי"ז הגיע למדרגה שאמר על עצמו ואנכי תולעת ולא איש וכן הי' הענין בהצדיק המדובר שהי' עי"ז הענוה מעטה לבושו ואמר הכ' וישכב דוד עם אבותיו ויקבר בעיר דוד וארז"ל מיתה לא נאמר בו שהניח בן כמותו ומכ"ש כי בישי לא נאמר מיתה שהניח בן כדוד וז"ש וישכב דוד עם אבותיו בשני' לא הי' מיתה אף שמת דוד לעת עתה כיון שהניח בן כמותו ואמנם הי' בדוד עוד מדה אחרת שהניח אחריו העיר אשר התקין בה תקנות רבות ועצומות נקראת לעולם על שמו והוא עיר דוד וז"ש ויקבר בעיר דוד ול' עיר משמש לב' לשונות מל' ער ולבי ער ונקראו המלאכין עירין ג"כ ע"ש שהם ערים בכל עת ואין שינה ביני':

והנה מד' המ' הנ"ל מבואר לכאורה כד' הרמב"ם דחטא מרע"ה הי' על שאמר שמעו נא המורים והרמב"ן בפ' חוקת הק' א"כ למה זה שוב אמר בפ' עקב ממרים הייתם עם ה' ושאר קו' שהק' שם עוד וכן צריך ביאור ל' ויתעבר ה' בי למענכם גם בי התאנף ה' בגללכם והעיקר דק' ל' לא האמנתם בי להקדישני וכ' ד' המ' דהענין עד"ז אמר הכ' כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כי מי גוי גדול אשר לו אלקי' קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו והנה בעת התאספו כל ישראל למי מריבה מן הראוי שיאמר להם כדרך שאמר להם בקריעת ים סוף התיצבו וראו את ישועת ה' באו ונתפלא אליו בכל לב אבל משה לא האמין בישראל וחשבם לפחותם באמונה והאמונה היא עמוד התפלה וכמ"ש החו"ה ואמנם משה אחרי כי הם מעצמם לא נתאמצו בתפלה כמו בקריעת ים סוף דכ' ויצעקו בני ישראל אל ה' כאסף הוא ואהרן אל אהל מועד לראות מה יצוה ה' עלי' ובבא הציווי יצא הסוד מפי מרע"ה ואמר להם שמעו נא המורים כי לולא מורים אתם למה לא התפללתם בעת צרככם אל ה' ואמנם כח הי' לו למרע"ה בעת הקהל כל העדה אל פני הסלע וידע כי ה' יתן מים לעמו שהי' אומר להם בואו ונשתחוה ונכרעה לפני ה' עושינו וה' ירחם עלינו ועד"ז הי' קידוש ה' ברבים כדרך שהי' בימי יואל ובימי חוני המעגל אבל משה לא האמין בישראל שיערבו לגשת ולהתפלל ואמר ע"ז שמעו נא המורים נמצא כי ע"י שאמר שמעו לא האמנתם להקדישני לעיני בנ"י שהי' ע"י תפלת

רבים וזה ענין הקצף שהי' על משה ואהרן ביחד כי על שני' הי' מוטל להשתדל בזה וזה ענין שאמר מרע"ה ויתעבר ה' בי למענכם גם בי התאנף ה' בגללכם יען האשמתי אתכם ולא נתתי בכם אמונה להביא:

קידוש ה' על ידכם וגלל כן הי' העונש שלא להביא את העם אל הארץ כי לפי אמונתו בישראל הרי אינם כדאי לכנוס לא"י והנה מזה כ' גודל משא האיש אשר העמידו ה' למנהיג על ישראל כי אפי' בעת יחטאו עם ב"י בכל זאת מנהיגם ידין אותם לזכות ולא יאשמם בתוכחתו כי רק ע"י זאת יסיר ה' שבטו ממנו משל לאב הלוקח פדגוג לבנו יחידי והפדגוג עלי' להדריך הבן בדרך ישרה ואם אמר יאמר הפדגוג לאבי הבן בכך סורר ומורה ולא ישמע לקול מה יעשה אביו יסגור דלת ביתו בעדו ויאמר לו אין לי עסק עמך וז"ש הכ' בתוכחות על עון בעת הוכיח מרע"ה את ישראל על חטאם יסרת אותו כי הי' לו לזכותם ותמס כעש חמודו שלא זכה להכניס אותם לא"י אך הבל כל אדם סלה אם למרע"ה הגיע כך מה יעשו שאר המנהיגים:

ואמנם יש לפ' הפסוק הלז ג"כ ע"ד אחר הכה אמר הכ' בפ' דברי' ואשימם בראשיכם כי מנהיגי ישראל המה ערבים בעד קהל ישראל אשר הועמד עלי' למנהיג וכל זמן שיזכה האדם המנהיג אשר דבריו נשמעי' לעבודת ה' אמר הכ' ולמוכיחי' ינעם ועלי' תבא ברכת טוב כל מצוה ומצוה שיעשה בעירו יש לו חלק קטן בה אבל אם ח"ו אין המנהיג זוכה שישמעו דבריו הלא אין אני גדול הימנו ויושבי כפר אשר לא יביטו איש נח להם וז"ש בתוכחות על עון יסרת איש אשר אין האיש זוכה שיהיו דברי' נשמעין בתוכחות על עון ותמס כעש חמודו ר"ל שיבדלו מתוכחתו אך הבל כל אדם סלה:

בגמ' סוף מכות וכבר היו ר"ג ור"א ור"י ור"ע מהלכין כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קה"ק התחיל הן בוכין ור"ע מצחק א"ל מפני מה אתה מצחק א"ל מפני מה אתם בוכין א"ל מקום שכ' בו והזר הקרב יומת יהיו שועלי' הולכין בו ולא נבכה א"ל לכך אני מצחק דכ' ואעידה לי עדים נאמני' את אורי' הכהן ואת זכריה בן ברכי' וכי מה ענין אורי' אצל זכרי' אורי' בבית ראשון וזכרי' בבית שני אלא תלה הכ' נבואתו של זכרי' בנבואתו של אורי' באורי' כ' לכן בגללכם ציון שדה תחרש ובזכרי' עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים עד שלא נתקיימה נבואתו של אורי' הייתי מספק שלא תתקיים נבואתו של זכרי' עכשי' שנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת בל' הזה א"ל עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו:

והנה ר"ע הי' מ' שנה אחר החרבן וכמעט שעברו י"ח מאות שנה מאז יצא השועל מבית קה"ק:

ועדין לא נתקיימה נבואתו של זכרי' ואמנם הענין כלו רק משל וזה בנבאר תחלה מ' במדרש איכה כד דמך ר' יוסי ממלחיא סליק ר"י ור"ל לגמילות חסדא וסליק עמהון ר"י פסאקא והוה תמן חד סב בעי למיעל ומפתח עלוי' ולא שבקונא א"ל ר"י פסאקא קדם אילין אריותא דאוריי' את פתח פומך א"ל ר' יוחנן שבקוני' דהוא גברא סב ייעול ו וישתבח באתרי' עאל ופתח מצינו שסלוקן של צדיקי' ק' לפני הקב"ה יותר מק' תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחרבן ביהמ"ק בתוכחות כ' והפלה ה' את מכותך ובחרבן ביהמ"ק כ' ותרד פלאים אבל בסילוקן של צדיקי' כ' לכן כה אמר ה' הכני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו אסתתר אר"י פסאקא יהוי דין גברא בריך פומי' א"ל ר' יוחנן אלו לא שבקתוני' מכן הוינן שמעון דא מרגליתא:

ועדין ק' וכי לבתר ר"י ונ"ל לא הוה מצי ההוא גבר סב דריש דרשתו ותו דדברי' אלו הם כנגד הש"ס במ' ר"ה דאמרי צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמדך ששקולה מיתת צדיקי' כשריפת בית אלקינו וההוא סבא הוכיח דק' עוד יותר וכ' בנבחין בד' רז"ל במ' ר"ה שהם אמרו מיתת צדיקי' וההוא סבא אמר סלוקן של צדיקי' והענין דמה שאמר הכ' בקללות חסר שתים והפלה הכוונה בנתבונן על הרדיפות נקימות שעושי' בנו האומות נמצא כי מוציאי' עלינו עלילות אשר מעולם לא עלו על לב איש הישראלי הנביא צווח ואומר דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה ושונאי ישראל מוציאי' עלילות עלינו מה שלא עלה על לב איש ישראלי מעולם והנה בבוא יום פורעניות על עלילות כאלו על שונאי ישראל כאשר הוא מדי שנה בשנה אזי ישתומם כל איש ישראלי ויאמר על מה עשה ה' ככה לעמו להוציא עלינו עלילות כאלה ולשפוך דם נקי וז"ש והפלה ה' את מכותך ואת מכות זרעיך בעו"ה אמנם בחורבן ביהמ"ק למה הדבר דומה השם ברוב רחמיו בנה לנו את בית הבחינה לכפר על כל עונותינו ואמר הכ' העם היושב בה נשוי עון והי' האיש אשר העיר ה' את רוחו ובא אל הבית הזה ושפך את נפשו לפני ה' וה' שמע את שועתו כדמצינו בחנה וחזקי' וכיו"ב ובחורבן ביהמ"ק חסרנו כל, אלה אין עולה ואין זבח ואין מקום לשמוע אל הרנה ואל התפלה וז"ש בחורבן ביהמ"ק ותרד פלאי' שני פלאי' וכמ"ש ול' פלא מל' היפלא מה' דבר ומתורגם היתכסי והנה מיתת צדיקי' כיו"ב תנן במ' אבות א"ר ינאי אין בידינו לא משלות הרשעי' ואף לא מיסורי הצדיקי' הענין ב' מיני יסורי' מביא הש"י על אנשי כל דור ודור הא' בראותם שלות הרשעים ואמר הכ' ישליו אוהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל ואמר דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד ואם בכל זאת האיש הישראל

הולך בתומו ויאמר אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"וכ אזי יקבל שכר על זה אבל בעו"ה אין אנו במדריגה זאת כ"א כל או"א ימלא פיהו עתק וישאל שאלות כלפי מעלה ולזאת אין בידינו משלות הרשעים והשנית יסורי הצדיקי' לכפר על עון הדור כמ' הכ' והוא מחולל מפשעינו מדכא בעונותנו ובחבורתו נרפא לכו ואמנם יסורי' אלו מכפרי' על המאמין בצדיקי' ומכבדו יותר מגופו אבל המבזה ת"ח אין בידו מיסורי הצדיקי' אין יסורי הצדיקי' מכפרים עליו כ"א בבא יומו עליו כאמר המבזה ת"ח אין רפואה למכתו והנה אם חטא הדור גדל מאוד אזי יקח הש"י הצדיק מהם למען לא יהי' להם עוד מזבח כפרה והיינו שקולה מיתת צדיקי כשריפת בית אלקינו וזה ענין מ' ההוא ספדנא ב' מו"ק כי נח נפשא דרבינא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימי' על משים לילות כימים הענין כי צדיק כתמר זה הצדיק העושה פירות המשתדל לטובת עם ב"י ואמנם המשל אומר עטלף אחד לא יביא קיץ ואם אין לו חברים לא יוכל לפעול וכל א' מהחברים העוסקי' ברומו של עולם שיעדר ח"ו כלם מרגישי' וז"ש תמרי' הניעו ראש על צדיק כתמר ואמר עוד:

הצדיק הזה ביסוריו הי' נרפא לנו ועי"ז הי' משים לילות שלנו כימים ועתה כי איננו עלינו לשים לילות כימים על העדרו כמ' הכ' קומי רוני בלילה ואמנם כל זה בזמן שהדור בעלי אמונה מאמיני' בה' ובתוה"ק ויודעי' כי תכלית האדם בעולמו לקנות לו חיי עד אמנם כאשר יקום דור ילעג לאב ותבוז ליקהת אם מבזה תוה"ק ובכל מקרה ומקרה יקל בעיני' לעבר על מצותה ותלעג להמביעי תורה וכל יראתם מצות אנשים מלמדה והליכתם לביהכ"נ ותפלתם עלי' למשא ומה יעשה ת"ח השרוי בתוכם הלא יבוזו לקול עלי' וז"ש יען כי נגש העם הזה הכל בעיני' כאלו נוגשים עומדי' עליהם לאמור כלו מעשיכם ובפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממנו לכן הכני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא הענין אם הרופא אומר לחולה אתה חולה ועליך לחיות ע"ד כך וכך למען תגיע לבריאות גופך והחולה ישחק אל פני' ואמר אנכי אינני חולה כלל ולמה זה רופא לאיש כזה ולזה אמר הנני לוקח הרופ' מעמך למען באמת לא תדע כי אתה חולה והיינו הפלא ופלא וע"י מה ואבדה חכמת חכמיו וכזה נקרא סלוקן של צדיקי' הקב"ה מסלקו ולא יקום אחר תחתיו וזה וודאי ק' משריפת בית ה' והנה ר"י הזה הי' נקרא על שם מקומו ר"י ממלחיא כסברי בני העולם אם הצדיק הזה יש לו כ"כ מוניטון בעולם בלי ספק אנשי מקומו כלם ת"ח יריאים ושלמים ואדעתא דהכי אתא ר"י ור"ל להתם והיאיך יעלה על דעתם להביא שום תוכחה בקהלה קדושה כזאת אבל ההוא סבא שהי' מתושבי עירם בא לגלות להם מעמד ומצב המקום ואמר להם לא תדמו כי את ר"י ממלחיא כ"א מיתתו היתה סילוק

הק' משריפת בית ה' ומק' קללות חסר שתים וזה שהעיז פני' לדבר בפני ר"י ור"ל וזה ענין ששבחוהו על זאת כי הורה להם הדרך מה יאמרו ואמנם ל' ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר צריך ביאור אבל הענין תוה"ק ארוכה וקצרה תורה שבכתב קצר ביותר וגם תורה שבע"פ איננו ארוך כ"כ ובכל זאת אמר דהע"ה לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך כי העוסק בתורה לשמה נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק ואר"א וכ"י וכ"ע אלו השמים יריעות והימים דיו ואגמי' קולמסי' וכל בני אדם לבלרים אינם יכולים לכתוב תורה שלמדנו והתורה שהחכם והנבון מחדש היא חכמת חכמי' ובינת נבוני' אבל בעת שירצה הש"י לסלק הצדיקי' מפתה לב העם שיקימו בית ספר בו ילמדו ט' חלקי' חכמות חצוניות וספרי מינות וחלק א' תורה רק להורות הכ' בספר ועמהם תמות חכמה לא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו וזה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר ועלי' אמר (ישעי' נ"ו) צפיו עורים כלם לא ידעו כולם כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח ואמרו רז"ל במ' וכי יש כלב אלם אלא מה כלב זה אתה נותן פרוסה לתוך פיו והוא סוגר פיו כך אלו כלם הוזים שוכבים פי' ת"י נרדמי' ישני' אוהבי לנום תכלית מעשיו לטייל בשוקים ובגנים והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה יש להם מאה כסף מבקשים מאתים והמה רועים לא ידעו הבין כלם לדרכם פנו איש לבצעו מקציהו ראו דבר ה' בפי' ישעי' הנביא לפני אלפים שנה תבנית הדור הרע הזה וע"ז נתנבא אורי' ציון היא תוה"ק שנקראת ציון שער המצויין בהלכה שדה תחרש יהי' רק כשדה לבעליו ועי"ז הר הבית לבמות יער כי חית ויער יתהלכו זו ואמנם המקונן דימה אותם לשועלי' העושים הכל בערמה ורמיה וקונן ואמר על זה הוא חרבן ביהמ"ק הנקרא זה שנא' והבית הזה אשר נקרא שמי עליו היה דוה לבינו כי אבדה מאתנו מזבח. כפרה אבל עדן היו אתנו צדיקי' שהגידו על פנינו דרכינו וידענו לפחות כי אנחנו צריכין לרפואה אבל על אלה חשכו עינינו ומי הם אלה על הר ציון ששמם שועלים מחבלים כרמים הלכו בו ואמר אם ר"ע טעה וסבר שועל ממש הנה טעותו עבר אבל אחרי כי גם הפירוש האמתי נתקיים בנו על הר ציון ששמם שועלים הלכו למה לא תתקיים עוד נבואתו של זכריה אתה ה' לעולם תשב, השבינו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

מילי דהספידא:

על מות זקן בן צ' שנה ה' מענקע מנחם שמעלץ עש"ק ה' מרחשון תרל"ט: אלה תולדות נח נח במ' נח לשמים ונח לבריות ויקרא שמו נח לאמר זה ינחמינו והק' רש"י מנחם הל"ל ופי' רש"י דהכוונה ינח ממנו שתיקן להם כלי המחרישה וצ"ל שלא היו קורין שם מיד בשעת לידה עד שראו טיבו של הילד וכ' דהנה למך זה אביו של נח ראה כי כל

העצבון הבאה לדורו הי' משום שמלאה הארץ חמס ואמנם סבת החמס הזה לפי שלא הי' קץ לתאותם בעוה"ז ולא ינוחו ולא ישקוטו יומם ולילה אמנם אם יסכימו עם מ' שהע"ה שוא לכם משכימי קום כן יתן לידידו שנה יהי' להם נ"ר בעולם ולא יחמסו איש את רעהו והש"י יקיים בהם והי' ה' מבטחו וז"ש ויקרא את שמו נח כשנולד הבן הזה קרא לו אביו שיהי' כח ושקט וע"ז אמר כי אם יתקיים בו השם הזה שיהי' נח ושקט זה ינחמנו ממעשינו ממעצבון ידינו כי ע"י שאין אנו בוטחי' בה' גם ה' הסיר מבטחו מאתנו ואם נבטח בה' אזי גם ה' ירחם עלינו וסיפר הכ' כי באמת נתקיים בו השם הזה והי' כח לשמים ונח לבריות וכ"כ הי' נח לבריות כי אף שכל דורו היו מלאי' אנשי חמס הוא הי' צדיק תמים אפי' בדורותיו:

דרוש לז' אדר פ' תצוה תרל"ט

ובו הספד על הגאון מו"ה משה שיק אב"ד בחוסט והגאון מו"ה זעליג בער באמבערגער אב"ד בווירצבורג והרב מו"ה פסח אב"ד בנאוואק והרבני מו"ה חיים מהומענע תושב קהל יארמוטה תנצב"ה:

תנחומא פ' זו זש"ה הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים דוגמא שלך דומה ליונה מי שמבקש ליקח חטים מחבירו הוא אומר לו הראיני דוגמתן אף אתה דוגמא שלך דומה ליונה מה יונה כ' בה ותשב אליו היונה וידע כח כי קלו המים ומה יונה זו הביאה אורה לעולם אף אתם שמנשלתם ליונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר שנא' ואתה תצוה ויקחו אליך שמן: אמר ירמי' הנביא ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ה' מבטחו ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו גלה לנו הנביא:

כי רק הגבר אשר יבטח בה' הוא המבורך ואשר לא יבטח בה' הוא הארור וזה משני טעמי' הא' כי כל ימי החיים של האדם ימי נסיון והרבה פעמי' יבא האדם בספק הן מפאת חסרון פרנסה הן מאויבים וכיו"ב והבוטח בה' חסד יסבבנהו ויקבל הכל מה' באהבה לא כן האיש אשר לא יבטח בה' בבאו בספק יעשה עול בנפשו ואמנם יותר מזה אחרי כי אין תכלית האדם בעולם רק לשמור חקי ה' וזה לא יתכן לאיש אשר לא יאמין כי ה' הוא הזונו והמפרנסו ואמנם נסיון הבוטח עצום מאוד עד שארז"ל קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ורגילין אנו לבאר כי הנסיון בקריעת ים סוף לאבותינו הי' כי השכל היה נותן לשלוח מליצים לפרעה ולהשלים ולא לנסוע מחנה כבד כזה למי הים אבל אבותינו האמינו בה' ונסעו לתוך הים והצליחו וכן בענין הפרנסה השכל בלא אמונה מחייב שיעמול אדם במלאכתו הן באמת הן בשקר הן בשבת הן בחול ואין השכל

מודה בזה אשר אם לא יפרנס האדם עצמו ע"ד שצותה תוה"ק שלא לשקר במשא ומתן ולא במדות ומשקלות וישמור שבת ויו"ט לא יצליח בפרנסתו זה והבוטח בה' יאמר מי שהעביר אבותינו בים סוף בלי פגע הוא הגוזר ים סוף לגזרים הוא הנותן לחם לכל בשר נמצא כי הבטחון בה' הוא יסוד תוה"ק והנה חטא אנשי דור המבול הי' כי שמו בשר זרועם ומלאה הארץ חמס וגלל כן העבירם ה' מן העולם ונח אשר הי' צדיק בין אדם לחבירו עם ביתו ניצול ואמנם טרם יצא נח הזה מן התיבה אנה ה' לידו יונה זו אשר הביאה לו עלה זית טרף בפיה להודיע כי ימתיק לחכה ארוחת מזון אשר יושיט לה נח כי אם רמזה מר כזה מידו של הקב"ה מתוק ומתוק מתחת בו"ד מר למען יבינו כי רק האיש הבוטח בה' יערב לו מזון חקו ואמנם תלמידי חכמים אשר מנעוריהם חשקה נפשם בתורת ה' וקשה להם להפרד ממנה ועל כרחם עיניהם צופות לאחרי' הם מחזיקי תורת ה' גם עליהם עבר חק שלא לשום מבטחם כ"א בה' לבדו ולהאמין באמונה שלימה כי פרנסתם קצובה מראשית השנה עד אחרית שנה ולא ישימו באדם מבטחם ובמה יוודע זה איפא ארז"ל בה' יומא אר"א מ"ד אליכם אישים אקרא למה כ' אישי' ולא כ' אנשים כאורחא דקרא להורות כי אם כי הת"ח נדמה לאשה המקבלת פרנסתה מתחת ידי בעלה לא יאמינו ח"ו ביד אנוש לחסר מקצבתם או להעדיף כי אם יאמינו כך יהיו כפופים לאותן האנשים המחזיקים בידם ונפלו שני' יחדיו כי תכלית המחזיקי תורה אשר הת"ח ידריכו אותם בדרך התורה והיראה אבל באין חזון יפרע עם ואם הת"ח יחנופו ח"ו להמון עם ילכו אחור ויכשלו ואמנם מאן דאכיל דלאו דילי' בהית לאסתכולי בי' אבל הת"ח יאמין באמונה שלימה כי יותר ממה שמחזיקי' עושין עמו הוא עושה עמהם כי בזכות התורה תתרבה הפרנסה כדכ' עץ חיים היא למחזיקי' בה ותומכי' מאושר ולמה זה יחזיק טובה לבני אדם אשר מפיו המה חיים וז"ש כ"א אלו ת"ח שדומין לנשים שמקבלין פרנסתם כאשה זו מבית בעלה ועושין גבורות בחכמה ומוסר כאנשים כאילו העולם מתפרנס על ידם והנה כ"ז שהת"ח הולכי' על דרך זה ילמדו דורם מהם מדת הבטחון ויאמינו כי העושר והכבוד מלפניו ית' וישמרו שבת ויו"ט ולא יעשו עול זה לזה ויחיו חיי נעימי' כמ' הכ' ברוך הגבר אשר יבטח בה' וזש"ה הנך יפה רעיתי הנך יפה וד' רז"ל הנך יפה בעוה"ז כי חייך חיים נעימים הנך יפה בעוה"ב כי שמרת חוקי ה' אבל אימתי יהא זאת אם עיניך מנהיגייך שנקרא עיני העדה דומה ליונה שהביאה אורה לעולם ע"י מאמרה מר כזה ע"י הקב"ה ולא מתוק ע"י ביוד ואם עיניך יונים דוגמא שלך ישראל אשר בך אתפאר ג"כ דומה ליונה זו כמ' הכ' שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וזה ענין הכ' אחרי שהציע מרע"ה בפ' יתרו ומשפטים חוקי ה' ומשפטיו על

ישראל א"ל הש"י הבינם הדרך אשר על ידו יהי' מוכנים לקבל עול תוה"ק וא"ל ואתה תצוה את ב"י שלא יאמינו אם ישמרו שבת ויו"ט וילכו בחקי התורה יהיו כולם עשירים ומוצלחים כי אם ויקחו אליך אל התורה אשר נתת לפניהם שמן זית לעורר אותם על דברי היונה לכח בעלה זית ושמן זית יהי' זך בלי תערובות גזל וגניבה וכיו"ב ויהי' כתית ביגיעה רבה וזה יהי' למאור בעיני האומות שיאמרו ראו כי עם ה' אלה כמ' הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וזה הדרך להעלות נר תמיד:

מ' מגילה רפ"ב מקום שנהגו לברך אחריו יברך אחריו מאי מברך הנפרע לישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא הלכך במרינהו לתרוויי' ושם בפ"א אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי רבה ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי קם רבה שחטי' לר' זירא למחר בעא רחמי עלי' ואחיי' ומזה השיב הרז"ה על הרי"ף על שהביא הא דרבא דחייב אינש לבסומי וכ' לבאר דהנה כל המפ' נתקשו על דבר שמרדכי הביא עצמו וגם כלל ישראל לסכנה טרם רצה להקים דבר המלך להשתחוות למשניהו עד שד' רז"ל מה ראה מרדכי שנתקנא בהמן ואמנם ע"י הצעה א' יובן כל הענין דארז"ל ממוכן זה המן וכ' היוסף לקח שד' כן מהכ' אחר הדברים האלה גדל המלך את המן א"כ ע"כ בדברים שנכתבו במגילה לפני אותו ענין אירע דבר מה אשר הניע את המלך לתת גדולה להמן ולא מצינו שום אדם שעשה למלך טובה בכל הסיפור כ"א זה ממוכן האיש אבל לא היתה הטובה שיסיר את ושתי וישא אשה אחרת כ"א אחרי שראה ממוכן זה כי המלך לא ינשאיהו לבבו לעשות משפט באשתו שבזתה אותו ברבים אם לא עפ"י יודעי דת ודין העיר ממוכן זה את לבו כי אין בזה טובת בני מלכותו כי אי אפשר ליודעי דת ודין לערוך משפט על ענין גדול כזה המהפך נימוסי הוית העולם שימשול האיש באשתו מקצה אל קצה אשר על כן יעבור דבר מלכות מדה זאת מלפניו ובחכמתו וישרו יעשה משפט וכן עשה אחשורש בעצת השרים והסגני' שהיו שם באותה סעודה דין בושתי לפי דעתו וכן בבגתן ותרש ואחרי כי ראה אחשורש כי אין פצה פה ומצפצף על הנהגת מלכותו החדשה גדל את המן תחת אשר הוא גדלו וחלק מכבודו להמן לאמור כמ' פרעה ליוסף רק הכסא אגדל ממך אבל על פיך ישק כל עמי ולזה צוה להשתחוות אליו אפי' עבדי המלך אשר בשער המלך לא כ"ש שאר העם ואמנם מרדכי זה היודע ומכיר בהמן עד היכן עצתו מגעת כמו שספרו לנו רז"ל שהיו שני' שרי צבא יחדיו במלחמה והיו שני' משמשין בבית המלך על: המשתה הגדול ידע כי כל מגמת המן רק להשמיד להרג ולאבד את כל היהודי' ובין היום בין למחר יבקש ענין זה ולהוציא ענין זה מלבו לא יכרע ולא ישתחוה לו לאמור כי ידעתי זדון לבך

לאמור גם היהודים יכרעו לפניך ואתה על במותימו תדרך לא תאמין כזאת ראה אנכי יושב בבית המלך לבוזה לך ולועג לך לאמר מעין כרפש מקור משחת צדיק מט לפני רשע והמן אשר הבין מחשבות מרדכי מיהר להוציא מחשבה זאת אל הפועל ועשה את אשר עשה ועלתה בו מה שעלתה בו והנה בזמן שלשת ימים אחר הגזירה כבר עלה על העץ ולא היה יראה ממנו עוד והיה די לישראל בזה אם מרדכי היה כותב עליהם אגרת שלם לבין העמים שלא יחרץ לבני ישראל איש את לשונו אבל לערוך מלחמה נגד שונאי ישראל בי"ג באדר לא עלה על לב אבל מרדכי ברוח ד' אשר הופיע עליו הבין כי אם לא יקחו ישראל נקמתם משונאיהם ומאויביהם בין היום בין למחר יעמוד איש צר אחר מזרע המן ויקח מישראל נקמת אביהם והנה בעת נתלה המן שמחו כל ישראל אבל עדן לא ברכו למרדכי כי אמרו אשר בקשיות ערפו הביא כל ישראל בסכנה ואמנם בהגיע ימי הפורים וראו אחרית רשעים נכרתה וכל אחד מישראל הרג אויבו ושונאו כלם שאלו בשלם מרדכי והנה אנחנו היום בדורות האחרונים כלנו נודה ונאמר ארור המן איש אשר דמה לכבות גחלת ישראל אבל אם הדין היה עם מרדכי לגרום סכנה כזאת זה צריך משפט וידוע כי היין טבעו להבעיר החמה ולהלביש לאדם נקמה בשונאיו וע"ז אמרו חייב אינש לבסומי בפוריא כי השמחת פורים היא הנקמה בשונאי ישראל ומי שלא יבין זאת יבסם עצמו ולא ידע חילוק בין ארור המן שהכל מודים בו לברוך מרדכי אשר לא יבין כל איש ואיש והנה רבה ור' זירא בעוצם שמחתם נחלקו בזה א' מהם אמר כי עיקר השמחה בארור המן והשני אמר כי ברוך מרדכי עיקר כזה עד שמעוצם הפלפול וגם ע"י התלהבות היין אירע מעשה לרבה עם ר' זירא ולא שהיין גרם לזה כ"א פלפולם בענין שב היה הגורם ושפיר הביא הרי"ף הך דרבא והכה מטעם זה אמר רבא הא דברכה לאחרי' תליא במקום שנהגו היינו ע"כ מה"ט כי עיקר הברכה על קחת נקמתינו והיינו הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם ואמנם אביי אמר שעל מפלת השונאי' לא תקנו ברכה כמו שארז"ל במ' ערכין מעש' ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה כי אם הברכה האל המושיע והא דלא נהגו כן בכל מקום הא מלתא תליא בפלוגתת רשב"י ותלמידיו דתלמידי רשב"י אמרו שנתחייבו ישראל כליה על שנהנו מסעודת אחשורש וא"כ באמת נתחייבו אלא תשובה ותפלה וצדקה העבירו את רוע הגזירה והיינו האל המושיע אבל רשב"י השיב להם כי עדן היו חייבי' על שהשתחוו לצלם בימי נ"נ הרשע אלא ע"י שלא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים ול"ש ברכה האל המושיע כי הכל הי' לפנים ובא ר"פ ואמר השתא דאתית להכא הדין עם רבא אחרי כי ישועת ישראל היתה ע"י מפלת השונאי' שפיר מברכין לתרוויי':

ארז"ל בסופ"ק דסוטה מלמד שהי' משה מת מוטל בכנפי השכינה ומלאכי השרת אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקב"ה אומר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און תניא ר"א הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחכה ישראל ב"ק מכריז וימת שם משה ספרא רבא בישראל וי"א לא מות משה נאמר כאן וימת שם ונאמר להלן ויהי שם מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש ארז"ל במ' מגלה כיון שנפל פור באדר שמח אמר נפל פור בירח שמת בו משה רבן ולא ידע אותו רשע כי בז' אדר מת משה ובז' באדר נולד משה:

הענין כ' והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק וארז"ל במשנה במ' ר"ה וכי ידיו של משה עושות מלחמה אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים הי' נוצחי' הענין ארז"ל דבשביל שנתעצל משה במלחמת עמלק לא זכה ליכנס לא"י תדע דכת' בתר הכי ושים באזני יהושע וצריך ביאור מ"ט באמת לא זכה משה בעצמו במצוה זו אמנם טרם מלחמת עמלק כ' היש ה' בקרבינו ואחריו כ' ויבא עמלק וכבר ד' רז"ל סמוכי' אמנם גם בקי"ס מצאנו וייראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו הכוונה כי העם הם ההמוניי' כמ"ש הרמב"ן ר"פ בשלח שהיו מגודלים במצרים אצל מעשה כישוף כמה פעמים עלה ספק בלבם אם מעשה נסים שיעשה משה להם המה מעשי ה' או הוא א' מחכמי קדם ואמנם בקי"ס כאשר ראו היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם גם ההמוניי' את ה' ויאמינו בה' והאמינו בה' ובמשה שהוא רק עבדו של ה' ית' ועתה כאשר באו למסה ומריבה שוב אמרו היש ה' בקרבינו אם אין כ"א משה הוא העשה פלא וזה הי' כוונת משה שלא יצא להלחם בעמלק כי אם גם ינצח עמלק עדן לא ידעו כי יש ה' בקרבם ושלח את יהושע ואולי באותו שעה קראו יהושע כדכ' לאמור יה יושיעך והוא עמד על ראש ההר והתפלל לה' שיושיע את עמו וארז"ל וכי ידיו של משה עושות או שוברות מלחמה אלא בזמן שישראל משעבדין לבם היו נוצחי' הפי' להיפך כי אם ישראל היו משעבדי' לבם ירים משה ידו וכאשר לא היו משעבדי' היו ידיו כבדי' והניחם ועי"ז נודע לישראל כי משה שליח ה' הוא וזכותם תעמוד לו שיצליח נמצא כי משה ע"י תפלתו במלחמת עמלק הוביש את עמלק בבאו לעקור האמונה וכל ימי משה לא הי' ביכולת לעמלק להקים מזמותיו כי בבאו שוב במלבושי כנעני' במלחמת ערד העמיד משה החמה אשר ע"כ יום מיתת משה הי' להם ליום שמחה וע"ז שמח רשע זה כי כפל פור באדר ואמנם באמת הי' הענין להיפך כי מיתת משה הי' החיזוק אמונה עד שי"ל ע"ז גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם כי בחייהם המתעקש יאמר בחכמתם פעלו ובמיתתם נודע כי שלוחי ה'

המה ואם נתבונן במיתת מרע"ה האיש הזה שהי' בן מאה ועשרים שנה הלך לו קודם מותו למחנה ישראל ודבר באזניהם שירת האזינו וכ' להם כמ' רז"ל י"ג ס"ת לכל שבט ושבט ס"ת א' ואח"כ בירך לכל שבט ושבט במליצה נשגבה ואחר כל זאת בעוד לא כהתה עינו ולא נס ליחה עלה להר נבו ומת שם ולא ידע איש את קבורתו והעידו הכל כי על פי ה' מת משה רבינו ובמיתתו העידו הכל כי הי' רק עבד ה' והיינו בז' באדר נולד משה כי מיתתו היתה לידתו וז"ש ר"א הגדול י"ב על י"ב מילין הי' ב"ק מכריז וימת שם משה ספרא רבא דישראל כי זולת זה לא הי' מעצמו:

חכם וחושב וארז"ל כי מש"ה הספידו עליו צדקת ה' וגו' הכוונה כי בעת חטאו אבותינו אמר משה ואם אין מחני נא מספרך הניח משה לחק קבוע אחריו אשר מנהיגי הדור יתפשו בעון הדור והענין כי משה התפלל שיתנהג הש"י עם המון העם כאשר יתנהג האב עם בניו הקטנים אשר לא יבינו טובות אבותם וכמ"ש ישעי' ולבית יעקב חטאתם ואמנם הסרחון יהי' תלוי בראש המנהיגים שלא הדריכו בני דורם בדרך האמת ועי"ז עשה צדקת ה' להמון העם ומשפטיו יהי' עם ישראל ואמנם אחר שגילו מה' סוד זה אמר הש"י אם זה יהי' שכר המנהיגי' מה להם ולאותה צרה מי יקבל המשרה על שכמו מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און והנה ידוע אשר המזמור שכ' בו פסוק זה הוא מי"א מזמורים שאמר מרע"ה וסמך לזה הפסוק ואמר לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי אבל אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדיני יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך:

מילי דהספידא:

על מות ה' אברהם אדלעי ש"ץ דקהלתינו מ"ב למב"י תרל"ט פ' במדבר: סוף פ' במדבר אל תכריתו את שבט הקהתי זאת עשו להם וחיו ולא ימותו אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש על עבודתו ועל משאו ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו אמר שהע"ה אל תהי צדיק הרבה אל תתחכם יותר למה תשומם אל תרשע הרבה ואל תהי סכל למה תמות בלא עתך ל' אל תהי צדיק הרבה מוקש' אל תצדק הרבה הו"ל לומר כמו שאמר אל תרשע הרבה הענין כשם שראיית פני השמש מזיק לאור עינים כך הנכנס לפני ולפנים לחקור בסוד ה' ירד לבאר שחת אם לא אשר בחר בו ה' כו' רז"ל ר"ע נכנס בשלם ולכך יצא בשלום אמנם מי שאינו מחשיב במדריגת ר"ע הלא יעיז פניו לבא אל חצר בית המלך הפנימית אשר לא יקרא כי ידע אשר אחת דתו להמית וזה שאמר שהע"ה בחכמתו לא אמר אל תצדק הרבה כי הצדקות אין לו גבול כל עוד נשמת אדם באפו אבל בכל אשר יצדק לא יהי' הצדיק בעיניו כי אדרבה ימעטו עוד מעשיו בעיניו כמ"ש רז"ל חייב אדם

לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב ועי"כ שלא תהא בעיניך צדיק אל תתחכם כי תירא לבא אל חצר בית המלך הפנימית ואם לא תעשה כן למה תשומם ואמנם אמר להיפך ג"כ שלא תאמר אחרי כי ע"ה זדונות נעשה להם כשגגות מוטב שאהי' סכל ואם גם ארשע הרבה הלא רק לאולת יחשב לי ולזה אמר בלא עתך כי האדם שאין בו דעת הוא אשר ביקר לא יבין כמשל כבהמות נדמו ולא בין החיים יחשב והנה משפחות קהת זכו יותר מכל שבט לוי לשאת ארון הקדש וכל קדש הקדשים ובנקל יהיו צדיקי' בעיני' ויבאו לראות יותר ממה שהורשו כדרך שנכנס אהרן ובניו ויכרתו ולזה אמר הכ' וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש על משאו למען ידעו כי רק עפ"י פקודת אהרן ובניו ישיגו שלימותם ולא יבאו לראות כבלע הכוונה כאלו בלעו בקרבם קדש כמ' הכ' בקרבך קדש כי אם יחזיקו עצמם לצדיקי' כאלו ימותו ע"י שיבאו לראות:

ארז"ל פ' ע"פ ג' מנוחלי העוה"ב הדר בא"י והמגדל בני' לת"ת והמבדיל על היין במו"ש והוא דמשייר מקידושא לאבדלתא לא אמרו שלשה יש להם חלק לעוה"ב כ"א מנוחלי העוה"ב הכוונה להם בזה בני אדם נחלקי' לב' כתות הסכלים יאמרו בתימו לעולם משכנותם לדור ודור והחכמים יבינו כי העוה"ז הפרוזדור לעוה"ב ובמה יוודע איפא למי מהכתות האדם יחשב הכה המאמין בעוה"ז נח לו יום אחד בחוצה לארץ משבעים שנה בא"י בחיי צער והמקוה לעוה"ב כל העוה"ז כלא יחשב לו וכל תחבולותיו לחיות בעוה"ז חיי צער למען אחריתו יברך ויבחר לשבת בלחם צר בא"י ולהתענג בתענוגים בחוצה לארץ נמצא כי הדר בא"י מנוחלי העוה"ב כ"ז המאמיני' כי עיקר נחלת האדם העוה"ב וזאת שנית אמר הכ' על א"א ע"ה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו וכבר ד' רז"ל עליהם היו לו לומר ועוד דקדקו מפ' התורה דמפ' זה נ' כאלו אברהם הדריך את בניו לעבוד ע"מ לקבל פרס ואמנם אמר הכ' והרוח תשוב אל האלקי' אשר נתנה תנהה לו כמו שנתנה לך ואמנם הצדיק לא יאמין בנפשו כי לא קלקל בעולמו אשר יזכה כי נשמתו תהא צרורה בצרור החיים ואמנם ברא מזכי אבא ומה שיחסר להאב ממדת השלימות ישלים בנו אחרי מותו בזמן שהוא לא יקלקל עוד וזה הי' מדת אברהם ע"ה שצוה את בניו ואת ביתו אחריו בעת לא יהי' עוד בעולם ושמרו דרך ה' וגו' למען הביא ה' על אברהם העולם הבא המוכן והיינו את אשר דבר עליו וזה שארז"ל כי המגדל בני' לת"ת ואוחז במדת אברהם לקוות שלימותו לעוה"ב ע"י בני' שזכ' לת"ת הוא ג"כ מכוחלי העוה"ב העושים עוה"ב לעיקר והשלישי ש"ק זה שנתן לנו צורינו הוא מעין העוה"ב

והמשמרו וקורא אותו עונג הוא מנוחל העוה"ב שמאמין כי שם עיקר נחלתו וזה תכלית לקחתנו כוס יין בכניסת שבת וביציאת שבת להודות לה' כי טוב שזכנו להתענג בעוה"ז מעין העוה"ב ואמנם לפעמים בכניסת שבת ישמח האדם ובש"ק כשיבא לידו איזו חפץ ויניח מלעשות חפציו ביום קדש אזי לא יתענג ולזאת נקח כוס להבדלה להראות כי מכניסת השבת עד יציאתו לא יצא עונג מלבינו ואמנם אולי כוס זה להודות כי כבר פנה הש"ק מאתנו וע"ז אחז"ל והוא דמשייר מקידושא לאבדלתא שלא תהא שמחתו מופסקת מכניסה עד יציאה:

דרך אחר בפ' כי ידעתי' כי אברהם ע"ה דאג אחרי שידעו בניו כי ה' דבר טוב על זרעו לזאת יאמרו אם גם לא כלך בדרך ה' בכל זאת ה' ישמור הבטחתו שהבטיח לאבינו עלינו וגלה להם אביהם כי לא כן הדבר כ"ז שאנו הולכין בדרך ה' אנו נקראין זרעו של אברהם אבל עשו לא יקרא זרע אברהם וז"ש אשר יצוה את בניו ואת ביתו אם יבקשו אשר יביא ה' עליהם את אשר דבר עליהם ישמרו דרך ה' לא זולת וזה נ' כוונת הכ' סוף מיכה תתן אמת ליעקב חסד לאברהם וגו' יודעי' אנו כי כ"ז שאין אמת ביעקב אין לנו לקוות על חסד שנשבע ה' לאברהם אבל מאחלים אנו וטהר לבינו לעבדך באמת תתן אתה אמת ליעקב:

לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם:

מילי זעירין לכל גדרי תר"ם:

ובו מילי דהספידא על הגאון מו"ה יוסף צבי ווייס אב"ד בערלוי והגביר הצדיק ה' משה פרייא בס"ה והגביר ה' יונה ענגלמאן באדא:

למדו רז"ל מסמיכת מיתת בבי אהרן ליוה"כ מה יוה"כ מכפר כך מי"צ מכפר ובמ' למדו ג"כ ממיתת מרים שנסמכה לפ' פרה מה פרה מכפרת כך מי"צ מכפרת ותרתי ל"ל החילוק בין יוה"כ לפרה דביוהכ"פ קיי"ל דמכפר עם התשובה ובפרה לא בעי' מידי דההזיי' מכפר ומאן דיליף מיוה"כ ס"ל דגם במי"צ אינו מכפר אלא עם התשובה ומאן דיליף מפרה ס"ל דמי"צ עכ"פ מכפר ע"ד שאמרו במ' דאמר אברהם לפני הקב"ה אם בני חוטאין בזמן שאין מקדש מה תהא עלי' אמר הקב"ה הריני נוטל צדיק א' מהם:

וארז"ל דור שבן דוד בא קטגוריא בת"ח הענין כי אז"ל על הדור הזה פני הדור כפני הכלב חוצפא יסגא וענין זה יען הש"י קוצף על הדור נפרע מן הת"ח כדרך המלך שקוצף על בני מדינתו מניח כעסו על השרים והשופטים אשר בארץ ועד"ז ג"כ החרון הגדול ההוה בא"י תב"ו זה שלש שנים רצופים עד אשר הרעב מסוכן בעו"ה כי המלך ה' צבאות כועס על בכי פלטרין שלו ובעת שיתפייס ה' עם ארצו יתפייס ג"כ עם מנהיגי הדור ויתנם לחן

בעיני העם אשר המה בראשם וז"ש הכ' שאלו שלום ירושלים ואז ישליו אוהביך ואמר כלפי הש"י אם יהי' שלום בחילך באותן האנשים שהם חיל שלך תחילה יהי' שלוה בארמנותיך בירושלים אכיה"ר:

דרוש לז' אדר פ' תצוה (תר"ם ידך על צריך)

ובו הספד על הגאון מו"ה יוסף צבי ווייס רב בערלוי והגאון מו"ה עזרא רב"ד בס"ה והגאון מו"ה אורי' אב"ד בברעזאווא והגאון מו"ה שלמה דייטש אב"ד בנייטרא והמאוה"ג מו"ה לעמל אב"ד בשאמבאקרעק והרב מו"ה חיים ווייס אב"ד בנאדאע, תנצב"ה:

ברבה פ' זו הה"ד זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך אמרו ישראל כי אתה תאיר נרי ואתה אומר שנאיר לפניך אמר להם בשביל להעלות אתכם שתאירו לי כשם שהארתי לכם לכך נאמר זית רענן:

אמר הכ' שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר אמר באמת שפת ובשקר לשון הענין החילוק בין שפה ללשון המדבר מן השפה נקרא מי שלא יתן תבלין בדבריו כי אם אומר הענין כאשר הוא ואמנם איש לשון הוא המדבר גדולות וזה החילוק שבין אמת לשקר האמת עד לעצמו ואשר יצא אמת מפי' לא יעלה על לבו כי יצטרך למופתים לברר אשר יראה הוא עין בעין משא"כ השקר הרוצה להפיל האמת ארצה ישתדל בכל כחו לברר כי הוא האמת וז"ש שפת אמת האמת לא ידבר כ"א מן השפה ובכל זאת תכון לעד ולשון שקר אף שמדבר בלשון מדברת גדולות אם יבוחו באדם רעיוניו ויתבונן בדברי שקר ידע כי הכל שוא וז"ש ועד ארגיעה עד אשר אניח לשון שקר והכה בדור אנוש החל השקר להתגבר והאמת להתמעט עד שבא לדורו של נח אשר הי' לבדו איש אמת בארץ אמנם גבר השקר ככה עד שלא הי' כח יוכל לברר אמתתו לבני דורו וכלפי זה דרשו רז"ל נח נח לשמים ונח לבריות אחרי כי ידע כי המה טופלי שקר ולא ישמעו אל קול עליו קיים בעצמו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו כשמע שנ' אל תוכח לץ רמז לנו שהע"ה הסימן לאיש שקר אשר אין תרופה למחלתו הוא הלץ אשר ילעג לאמת על פניו וגלל כן אמר הש"י לנח כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה בדור הזה אשר פנו עורף מול האמת אתה צדיק אף כי לא תפעל מאומה אבל בדור אחר אין די בזה שיצדיק האדם את עצמו ולא ישתדל להביא גם אחרים אל האמת והנה נח זה הניח אחריו ג' בנים הא' שם הוא מלכי צדק איש האמת והשני חם הוא הלץ המלעיג על האמת והג' יפת אם הי מקרב עצמו אל האמת הי' נכנס באזניו ולזה ברכו אביו יפת אלקי' ליפת הש"י ייפה ליפת וישכון באהלי שם שיהי' לו לעונג לשכון באהלי

שם ולקבל האמת ממנו ובימי בני נח עמד דור הפלגה המה היו במורדי אור ולא הי' בהם אנשי אמת כ"א שם ועבר וכראותם כי לא יפנו אל האמת אתם בנו להם ביהמ"ד לאמור כל מבקש האמת יבא לביתינו ויקבל את אשר יחפץ עד עמד אאע"ה ומאס בישיבת אהל תורה לבד כ"א הלך מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר לפרסם האמת ואמר עליו הכ' מי העיר ממזרח מי הוא אשר העיר לך אנשי העולם מהבאים ממזרח האיש אשר צדק יקראהו לרגלו בכל מקום אשר הלך ואברהם זה הוליד ג' תולדות יצחק הבא מאברהם ושרה שניהם נביאי' כלו אמת בכי קטורה כלם שקר ישמעאל מקצת אמת בפיו וגלל כן אמר אאע"ה אל שרה אחתי היא כי היא מצד עצמה בכח תוה"ק שבה שהי' גדול משל אברהם כמ"ש כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וכ' רש"י כי אברהם נופל לשרה בנביאות ולא שהיתה נביאה שקבלה מאברהם כדרך אשה המקבלת מבעלה וגם יצחק בנו נולדו לו שני בנים יעקב כלו אמת ועשו כלו שקר עד שבא יעקב שהיתה מטתו שלימה כלו זרע אמת אמנם גם האמת הזה לא נתקיים רק כל ימי חיי השבטים ובמות שבטי בני יעקב שוב גבר השקר באבותינו ורק שבט לוי לבדו דבקו בה' ולא נטו לדברי שקר ותגבורת השקר הזה הי' גדול כ"כ עד אשר ראה הש"י אם לא יפליא אותות ומופתים לעיני' לא יאמינו באמת ואמנם הנסים האלו לא הועילו רק למובחרים שבהם המכונים בשם ישראל אבל העם לא האמינו עד אחר קי"ס כ' ויאמינו בה' ובמשה עבדו וגם אחרי כס קי"ס ואחר אשר ירד להם המן מן השמים שוב אמרו היש ה' בקרבינו עד אשר באו להר סיני שמה כ' ויחן שם ישראל שהיו כלם כדאי להתכנות בשם ישראל יען היו בלב אחד כמ"ש רש"י שם ואמנם הש"י אשר ראה כי גם אמת זה עדן אינו מספיק להיות קים לעד אמר למרע"ה הנה אנכי בא אליך בעב הענן לבעבור ישמע העם בדברי עמך ואז בך יאמינו לעולם ונגלה להם יתברך על: הר סיני פנים בפנים וכל העם רואים את הקולות ולא הי' בהם לא סומא ולא חרש למען יהיה כ"א וא' עד לעצמו ובכל זאת עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו בעוד האש אוכלת בראש ההר לעיני כל ישראל נטו אל השקר של הערב רב ועשו להם העגל ולתכלית זה צוה הש"י אחר כפרת עון העגל לעשות משכן והי' ענן ה' על המשכן יומם ואש תהי לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם הכוונה להיות כי השקר אולי אמר על האש האוכלת בראש ההר כי ההר הוא הגורם למראה האש אמנם במשכן שהי' הענן והעמוד אש הולך עמהם בכל מסעיהם לא הי' להם מה להשיב כמ' מרע"ה במרגלי' אשר עין בעין נראה אתה ה' וענך עומד עליהם ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה ועי"ז לא יהי' שום ספק בלב ישראלי להאמין באמונה שלימה כי יש ה' בקרבם, ועתה ביאר הש"י תכלית כל הנסים

כמ' דהע"ה ספרו בגוי' את כבודו בכל העמים נפלאותיו ויפרסמו מציאות ה' והשגחתו בארץ ועיניו אל יראיו ואמר הכ' עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו ואמר ואתם עדי ואני אל אבל לזה צריך אמונה שלימה אשר אין בה שום פקפוק ואז מעט מן האמת דוחה הרבה מן השקר והנה השמן זית הנטחן ברחים הוא הרבה יותר מאשר יכתש במכתשת אבל הנכתש במכתשת המעט שבו הוא זך למאור וז"ש ואתה אשר בך האמת הבכור תצוה את ב"י ויקחו אליך אל דבריך אשר שמת בפיהם שמן זית זך כתית אף כי מעט הוא שפת אמת תכון לעד ויהא מספיק להעלות כר תמיד ואמרו ע"ז האירו לי כשם שהארתי לכם שיהא האמת יוצא מפיכם כשם שראיתם בעיני':

ארז"ל כיון שנפל פור באדר שמח אמר נפל פור בירח שמת בו משה רבן ולא ידע אותו רשע כי בז' אדר מת משה ובז' אדר כולד משה ויל"ד מה זו שמחה על שכפל הגורל בירח שמת מרע"ה ועוד מאי אכפת לן אם אז נולד מנשה ורש"י יישב זה קצת כ' וידי משה כבדים וכ' רש"י על שנתעצל ולא עשה מלחמת עמלק נתייקרו ידיו וכ' לבאר ארז"ל בשוח"ט ע"פ וירב בנחל ר' בניי' בשם ר"ה התחיל מיריב כנגד עגלה ערופה אמר זה הורג וזו נערפת ומכפרת ורבנן אמרי התחיל מריב כנגד הקב"ה אמר כך אמר לי שמואל עתה לך והכית את עמלק וגו' אם אדם חטא בהמה מה חטאת יצאת ב"ק ואמרה לו שאול אל תהי צדיק יותר מבוראך וק' הדבר לאומרו על שאול שכ' עליו בן שנה שאול במלכו וד' רז"ל כבן שנה בלא חטא שיהי' ח"ו מלעיג על עגלה ערופה אמנם הענין כ' הרמב"ם בס' מורה נבוכים כי תכליר ענין עגלה ערופה למען יהי' הדבר שיחה בפי הבריות ומה"ט לא יעבד ולא יזרע אותו מקום ויבאו זקני ב"ד הגדול מירושלים למען יתפרסם הדבר ואולי ימצא הרוצח והנה שאול זה הי' דעתו כד' הרמב"ם האלו וא"כ לא מצינו בתורה שיצוה הש"י להרוג בהמה בשביל אדם ואם אתה אומר כי באמת צוה ה' להרוג גם בהמות של עמלק אתה אומר ג"כ כי העגלה שלא חטאה כלל תהרג בשביל הרוצח נמצא ד' ר' בניי' וד' רבנן א' הם ולשאול לא נתקשה כ"א אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא שר' בניי' אמר כי שאול הי' משיב נגד מי שרצה להביא ראי' מעגלה ערופה וכי ס"ד כי בעגלה ערופה הוא כן לא כי כ"א גם בעגלה ערופה טעם אחר בדבר ורבנן אמרו תוכן מה שהוקשה לשאול אדם חטא בהמה מה חטאה ואם תשאל ובאמת הטעם למה אם גם גבהו מחשבות ה' ממחשבותינו י"ל כי באמת עיקר מה שצוה הש"י להפוך רשעים ולאבדם איננו לעשות נקמה בהם כ"א כמ"ש ובערת הרע מקרבך לחתוך האבר אשר אחז בו הקדחת למען לא יכלה כל הגוף ובאמת הרשע אשר הוא דל ואביון לא יוכל לפתות בני אדם כי חכמת המסכן בזויה כ"ש אולתו אבל כספו וזהבו ובהמותיו המה

אשר ישחיתו בהם רבים ולזה צוה הש"י בעמלק זה אשר כל מגמתו להפיל האמת ארצה שלא ישאר אפי' מקנינו מאומה ואל תדמה כי ח"ו בסר שאול ע"ד ה' כי אם אמר מה שאמר הש"י והחרמת אדם ובהמה החרם באדם הוא החרב אבל החרם בבהמה הוא לזבוח לה' ושמואל הוא דלא הבין כן והי' עכשו לעבור ע"ד נביא וע"ז אמר לו שמואל וכי יעלה על דעתך אם אתה מקריב הבהמה עולה לה' עשית טובה יותר מאשר אם תמית אותה בחרב ענין כל הקרבנות הוא כמ"ש רש"י על ריח ניחוח הנאמר בקרבנות הוא יען אמרתי ונעשה רצוני הכוונה יען אין השכל משיג מה חפץ לה' בעולה הזאת ואעפי"כ יקריב האדם ממיטב אלפיו עולה זה לבד הוא הריח ניחוח ומה לי אם יעשה רצונו ע"ג המזבח או בביתו כאשר צוה ה' וז"ש שמואל לשאול החפץ לה' בעולה וזבחים כל החפץ הוא רק כשמוע כאשר ישמע האדם בקול ה' הנה שמוע לבד מזבח טוב להקשיב לבד הוא הטוב מחלב אילים ואמר ראה הקסם והשואל בתרפים לידע אם יצליח בענינו או לא וכי מה חטא זה אם הבל הגה לבו וכי לא יעשו בני אדם דברי אולת אחרות כמו כן אמנם אחרי כי הש"י צוה שלא לקסום חטאת קסם מרי ואון תרפים רק ההפצר לידע מחשבות ה' טרם יגלו לאדם והנה עמלק זה חטאו הי' אשר קרך בדרך כ' רש"י שהוקר את האמבטי אף שנכוה כי טרם בא עמלק שמעו עמים ירגזון ואחרי כי ג' פרוזדוגמות שלח יהושע לארץ הרוצה להשלים ולקבל ז' מצות ישלים לפנות כדרך שעשה הגרגשי יפנה לעשות מלחמה יעשה מלחמה ולולא עמד עמלק כלם השלימו מאימה ופחד אבל אחר מעשה עמלק דימו לעשות מלחמה ועל ידו נאבדו רבבות בני אדם מב' אומות ועי"ז מלחמה לה בעמלק מדר דר ואמנם כ"ז יען יהושע הלך להלחם נגדו אמנם אילו יצא מרע"ה בעצמו נגדו כשם שלא נשתייר מאנשי סיחון ועוג לא נשתייר מעמלק מאומה ולזה היו ידיו כבדים ונרמז לו בפ' ושים באזני יהושע שלא יכנס לארץ כי ע"י עצלותו נתהוה מלחמת ז' עממים ואמנם מרע"ה הי' נימוקו עמו רצה להראות לישראל כי בזמן שמשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו נוצחי' כמ"ש רז"ל ע"פ והי' כאשר ירים ובכל זאת הי' הפסד עצלותו מרובה משכרו ומעתה המן זה נודע לו סוד זה כי ע"י מלחמת עמלק לא זכה משה לכנס לארץ ולזה שמח ואמר נפל פור בירח שמת בו משה רבן כלומר כי גם למיתת משה הי' עמלק סבה והנה מצינו בחטא העגל שאמרו לאהרן עשה לנו אלהי' כי זה משה לא ידענו מה הי' לו ונתקשה הרמב"ן וכי משה אלקי' הי' אמנם ישראל שראו במ"ת משה ידבר והאלקי' יעננו בקול והמה עמדו מרחוק ויחוגו וינועו וראו כי עמד בהר וראו אח"כ כי הוא בהר מ' יום בלא צידה חשבו כי הוא מלאך בדמות אדם:

וז"נ כוונת הכ' ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדש ה' הכוונה משה שהי' מלאך בעיני' אמרו עליו מה לזה במחנה בני אדם ואהרן שהי' אוהב שלום ואוהב הבריות אמרו עליו וכי זה קדוש ה' ההולך מבית לבית לעשות שלום בין איש לאשתו ואמנם במיתת משה ראו כי גם הוא ילוד אשה וראו עד היכן יגיע האדם ע"י פרישתו וקדושתו נמצא ע"י מיתתו נודע שנולד משה כשאר בכי אדם ולא הי' מלאך ורב טוב פעל במיתתו ע"י שהי' ילוד אשה כשאר בני אדם והיינו בז' אדר מת משה ובז' אדר כולד משה וזה שכפלו רז"ל גם מיתתו עוד הפעם:

לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם וד' רוב המפרשים דקאי על ד' תענותי' וצריך ביאור מה ענין זה לכאן ארז"ל אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי המוקשה ביותר בענין המגילה הוא מה הי' כוונת מרדכי במה שגזר להשמיד שונאי ישראל ולא הי' די לו במה שבטלה הגזירה ויותר מזה בעיר קרית מלך לא הי' די לו בהריגת שונאי ישראל יום אחד כ"א הוסיף עוד יום א' תנן באבות שמואל הקטן אומר פי' הר"ב כי פסוק זה הי' מרגלא בפומי' בכפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך וגו' הענין אמר הכ' לא תשנא את אחיך בלבבך ומי כעמך ישראל גוי אחד ואמנם כלפי שאמרה תורה כי תראה חמור שונאך פי' רז"ל אם רואה אדם דבר עבירה בחבירו והוכיחו ולא שמע בקולו מצוה לשנאתו וכן אמר דהע"ה הלא משנאיך ה' אשנא אבל השנאה הזאת צריכה להיות רק על המעשים כמ' הכ' יראת ה' שנאת רע אבל לא על הרשע עצמו ואמר הכ' בנפול אויבך אל תשמח ואמר באבוד רשעים רנה והיאיך יתקיימו שני כתובי' הללו הענין הרשע אשר הש"י היודע מחשבות אדם יקוה ממנו כי עוד ישוב לדרך טובה מדכאו ביסורין למען ישוב מדרכו הרעה אבל כאשר יראה הש"י כי אין תקוה עוד מרשע זה יאבדנו מן העולם ומעתה באבוד רשעים רכה כמ"ש רז"ל במ' סנהדרין כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם נסתלקו מן העולם נסתלק חרון אף ומן העולם ואמנם בנפול אויבך אל תשמח כי אחרי שלא נאבד כ"א נפל עדן סופו לקום ואף אם בעת נפלו נכשל ולא יוכל לקום מיד אל יגל לבך כי עדן יש תקוה לאחריתו ואם אתה שעח יראה ה' כי לא ברעתו תשנאהו כי אם שנאת גופו וזה ירע בעיני ה' והשיב מעליו אפו ע"ד שפי' המפ' והנה אחר תליי המן וביטול גזירת המן עדן לא בטח לב מרדכי באחשורש זה אחרי אם גם המן איננו היו עוד כמה רבבות שונאי ישראל ומי יודע בין היום בין למחר להיכן יטו לב המלך וראה כי מן ההכרח לאבד כל שונאי ישראל ולקיים הגו רשע לפני מלך ויכון בחסד כסאו

וכתבו מכתבם להשמיד כל שונאי ישראל ואמנם בשושן קרית מלך רב מקום המשפט שמה הרשע שמה נשתיירו עוד שונאי ישראל ביום ראשון ונפלו ההריגה גם ביום שני ולהורות כי עיקר הישועה הי' בהריגת שונאי ישראל קבעו למשתה ושמחה ימי הפורים ימים אשר נחו בהם מאויביהם ולא יום ביטול הגזירה וזה פי' מ' רז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי והנה ביטול הגזירה נקרא ברוך מרדכי והריגת הרשעים היינו ארור המן ואחרי כי לאו כל מוחא סבול דא וכי מה שמחה בארור המן הלא השמחה היא בברוך מרדכי ארז"ל דחייב לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי מה בין שמחה זו לזו וכבר כ' היו"ל כי מ"ש וקבל היהודי' את אשר החלו היינו יום ביטול הגזירה כ"ג סיון עשו מעצמן יו"ט ומרדכי ואסתר גזרו לקיים אותן ימי פורים שקים מרדכי ואסתר כי המה הקרובים למלכות וידעו גודל הנס בהריגת הרשעי' האלו וסמכו לזה ענין הד' תעניתים כי הד' תעניתים המה מן חורבן ביהמ"ק כי יאמר אדם אבותינו חטאו ואנחנו מתענים נאמר לו כי בחרבן הי' העיקר החילול ה' כמ' אסף אלקי' באו גוים בנחלתיך וגו' ואמנם בעת יעשה ה' נקמה ברשעים נודע ה' משפט עשה יתקדש שמו כאלו הי' ביה"מ בנוי כו' הכ' ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן כאלו ה' שוכן בציון וז"ש הכ' כאשר קימו דברי הצומות בשביל חילול ה' יקיימו ימי הפורים על קידוש ה' ויה"ר שיתקיים ב"ב ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון א"ס:

דרוש לחינוך ביהכ"נ ביישוב טארדעשקעד שבת פ' ויצא תרל"ג

בילקוט בלק מה טבו אהליך וגו' ככחלי' נטיו מה נחלים ב"א יורדין לתוכן טמאי' ועולין טהורי' כך ביהכ"נ אדם נכנס לתוכה מלא עונות ויוצא מלא מצות:

וברבה וילקוט פ' ויצא וירא והנה באר בשדה זה ביהכ"נ והנה שם שלשה עדרי צאן אלו ג' קרואים כי מן הבאר ישקו ששמעין את התורה והאבן גדולה זה יצ"ה ונאספו העדרים זה הציבור וגללו את האבן זה סה"ת שגוללין ושומעין דברי התורה והשיבו את האבן כיון שיוצאין יצ"ה חוזר למקומו:

ארז"ל פ"ק דברכות תניא אבא בנימן אומר אין תפלתו של אדם נשמעת כ"א בביהכ"נ שנא' לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה פי' רש"י במקום רנה שאומרי' שם זמירות ותשבחות הכוונה לד' רש"י כשה כשהאדם עומד ומתפלל צריך בתחלה להכיר חסדי הבורא על דורות שעברו עלינו ויתן שבח והודאה על העבר ועי"ז שמכיר חסדי המקום הוא כדאי שתשמע תפלתו ודומה לזה ארז"ל תיכף לגאולה תפלה אחרי שהזכיר חסדי המקום על ישראל מעולם יעמוד ויתפלל וזה ענין ברכת השחר

שתקנו לנו רז"ל שישמח האדם במה שהש"י פקח בבקר עיניו והתיר מאסרו והכין מצעדיו ומתוך הודאה זו יתפלל על העתיד כי מי שהוא כפוי טובה על העבר אינו כדאי שישמע הש"י תפלתו על העתיד זה תו"ד רש"י אבל עדן ק' מה ענין רנה זו לביהכ"נ הלא גם בביתו יכול לסדר זמירות ותשבחות קודם תפלה ונ' לפ' ע"ד אחר בנדקדק מ"ט קראו רז"ל לבית תפלתינו ביהכ"נ אמנם הענין עד"ז האדם המתפלל צריך לבטל ממחשבתו כל עניני מאויי העוה"ז וכל תפלתו לא תהי' רק שלא ייגע לריק ובבא יום פקודתו יהא תקוה לאחריתו והנה ההפרש בין המבקש חיים למען יעבוד ה' או העובד ה' שיתן לו חיים:

הוא כי זה שעיקר מאוויו הוא מאווי העוה"ז ואין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו לזאת כל ימיו כעס ומכאובי' ואם גם יעמוד ויתפלל לא יתפלל בשמחה לא כן האיש אשר כל מגמתו לעבוד ה' ואם גם בעת עסקו בעניני העולם יתעצב על אשר יוציא זמנו לריק אבל בשעה שיעמוד להתפלל השעה הזאת אשר יתאוה לה מבקר עד בקר והיא לבדה מכת כוסו יתחזק ויתאמץ ויעבוד הש"י בשמחה והנה באמת אחרי כי האדם מדיני בטבע ובעת שבתו בביתו ידמה לעיני' כאילו תכליתו לעמוד במסחרו שבעים שנה ולבלות כל ימיו בדברי הבלים ואי אפשר לו לקבץ רעיוניו להתבונן למה נוצר האדם לא כן בבא האדם לבית ה' ייצייר לנגד עיניו לפני מי אתה עומד לפני מלך מלכי המלכים אשר יבא יום שתתן דין וחשבון לפניו ולאט לאט יבא בלבו מה בצע לי בשחרי לטרוף הלא בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו כ"א תורה ומע"ט לבד ועי"ז יקבץ רעיוניו יחד וזה שכוונו רז"ל בשם זה של ביהכ"נ לומר תכלית בית זה כי בביתו רעיוני האדם מפוזרים והבית הזה הוא שיכנס האדם מחשבתו ורעיוניו ואמנם להשיג זה יתן האדם טרם תפלתו ברכות והודאות למלך חי וקים אשר בחר בכו מכל העמים והנחילנו תוה"ק והודיענו יחודו חסדו ואמתתו וז"ש אבא בנימין אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת מקום שכנס האדם רעיוניו ודבק בה' ובטובו והביא ע"ז המקרא לשמוע אל הרנה בתחלה יבקש הש"י והאיש המתפלל שיכון וישמח על אשר זכה להכיר כבוד מלכותו ית' ואח"כ יתפלל במקום רכה שם תהא תפלה וזה א"א כ"א בביהכ"נ וכמו שאמרנו ועד"ז כ' פי' המ' פ' זו מה נורא הראהו הקב"ה ביהמ"ק בנוי וחרב ובכוי מה כורא זה בנוי שנא' כורא אלקי' ממקדשיך אין זה הרי חרב שנא' על זה הי' דוה לבינו וזה שער השמים הרי בנוי שנא' כי חזק בריחי שעריך אמר הכ' וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי פי' רש"י שאלו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה הענין המקום המקודש מעורר קדושה בלב באו שעריו לפי הכנתם הנכנס לביהכ"נ ורעיוניו מפוזרין והנה זה האיש לא ירגיש קדושת ביהכ"נ כלל ומתנהג בתוכו

כמו בתוך ביתו לא כן הנכנס באימה ופחד המקום המקודש עוד יפ' עליו אשר ירגיש קדושה יתירה ואמנם הצדיקי' אשר בכל עת מחשבתם דבק בה' כמ' דהע"ה שויתי ה' לנגדי בבאם לבית ה' לבם ובשרם ירנן אל אל חי ואיך הי' אפשר שיעקב יישן במקום קדוש כזה ולא ירגיש קדושת המקום וזה שהתאונן על עצמו ואמר אכן כלומר כמה אני עדן במדרגה חסירה השלימות אחרי כי יש ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי ר"ל לא הרגשתי בי לולא הרגשתי לא ישנתי במקום קדוש כזה אבל באמת ביעקב מאת ה' היתה זאת להגלות לו הנבואה שראה ואמנם אחרי כי ידע יעקב בכל זאת כי מחשבתו דבק בה' התבונן בקדושת המקום הנורא ואמר עתה אני רואה כי המקדש הזה לא יפעל כ"א על מי שיחשוב בעת בואו שם כי הוא עומד באמת לפני כסא כבודו ולא יחשוב במחשבות העוה"ז כלל ועי"ז יזכה שיקבל תפלתו בשמים וז"ש מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקי' עד"ז יבא כל בשר להשתחות וזה מחשבה זו שאין זה כ"א בית אלקי' שער השמים והנה בעת בנה שהע"ה את ביהמ"ק וראה כל העם את האש הבאה מן השמים ותאכל העולה והשלמי' אז היה כורא אלקי' ממקדשיך וכ"ז שהי' נורא ממקדשו הי' בנוי ואמנם ע"י שאין זה כי אם בית אלקי' ואבותינו לא עשו כן ואמר הנביא עלי' בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני נחרב כמו שארז"ל ביהכ"נ שמחשבין בו במחשבה בעלמא כ"א בקרב לבו חשבונות חרב ח"ו ואמנם בעת יתקיים בנו ומל ה' את לבבך לאהבה את ה' אלקיך וידע האדם כי תכלית האדם בעוה"ז להתקן עצמו בפרוזדור כדי שיכנס לטרקלין וידע כי העוה"ז שער השמים יבנה המקדש וז"ש וזה כלומר בעוה"ז שער השמים בנוי והביא ע"ז כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך עי"ז שהאדם חושב העוה"ז לשער לשמים ומתאמץ לעלות מעלה עי"ז יזכה כי ברך בניך בקרבך כי כן יבורך גבר ירא ה' ואמר הכ' הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן והנה יעקב אע"ה בראותו החרבן נתעצב אל לבו מה יעשה בבני' בהגלותם לבין האומות ואמר המקונן מלכה ושרי' בגוים אין תורה הכוונה בעת ישיבתינו על אדמתינו היתה כל גדולת האיש הישראלי לפי גודל חכמתו ויראתו אבל עכשיו הגדולה אשר יבקש הישראלי להיות לו גדולה בקרב גויי הארץ ותורה זו למה לו וז"ש מלכה ושרי' בגוים שבה מבקשי' להיות נכבד ושר ואין תורה הראה לו הש"י כי לא כן הדבר ח"ו עדות לא תשכח אנכי אהי' להם למקדש מעט יבנו להם ביהכ"נ ויכנסו בו ויקראו בתוכה כהן לוי וישראל למען יזכרו העת שהי' ביהמ"ק בנוי והן אמת כי בעו"ה מפאת שאור שבעסה ודוחק הפרנסה נתקיים בנו כי יגעת בי ישראל ואמרו במ' טרון כולא יומא ולא לעי אית צלי והוא לעי ואמנם בכל זאת מי שלא ילך ג' ימים בלא תורה וישמע ג' ימים בכל שבוע במקום קדוש מספר

תוה"ק ד' תוה"ק אם גם הי' קשה עליו אבל קריאת תוה"ק עוררה בלבו אמונת תורתנו ולא ככניסתו יציאתו אבל לא על זמן מרובה כי היצר ילחציהו ויטיהו עפ"י דרכו עז"ש הכ' וירא והנה באר בשדה בעת שיהי' בני' נטושים בגולה על פני השדה יהי' ג"כ באר מים חיים זה ביהכ"נ ושלשה עדרי צאן אלו שלשה קרואי' כהני' לוים וישראלי' אבל רובצים עלי' כמו רובץ תחת משאו כי מן הבאר ישקו זו התורה והמה רובצי' יען האבן גדולה על פי הבאר הזה יצה"ר שילחום באדם למען לא יכנסו דברי תורה באזני' ונאספו העדרי' זה הציבור וגללו את האבן זה הס"ת ע"י שגוללין אותו ושומעין ד"ת יגוללו את היצ"ה אמנם כשיוצאין והשיבו את האבן למקומה יצה"ר חוזר למקומו אבל באמת זה במי שהוא בביהכ"נ רובץ תחת משאו לא כן מי שעיניו פקוחות ויתבונן כי אדם קונה עולמו בשעה אחת ר"ל באותה שעה שהוא בבית ה' ויאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך זה יוסיף קדושה ויראת ה' מדי בואו בית ה' והנה העיקר אם הביהכ"נ עשה רושם בלב האיש הישראלי זה כיכר במשכנותינו וז"ש בלעם האוהלי' הן הן הבתי כנסיות ומה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל טרם הלכת לביהכ"נ יום יום הי' שמך יעקב ועתה אפי' במשכנותיך בתוך ביתך ניכר כי שמך ישראל וע"ז אמר כנחלי' נטיו כשם שהנחלי' מעלין מטומאה לטהרה כך בתי כנסיות מעלין מעונות לזכיות כיה"ר:

דרוש לפ' בלק תרל"ט (יישוב פיעש)

בילקוט ע"פ וירא בלק זש"ה והרשעים כים נגרש אתה מוצא ישראל נמשלו לחול כדכ' והי' מספר בני ישראל כחול ונמשלו או"ה לים שנ' הוי המון לאמים כהמת ימים יהמיון והם מתימצים על ישראל והקב"ה מתיש גבורתם לפניהם אמר ישעי' והרשעי' כים נגרש הגל הראשון אומר עכשו אני מציף את העולם כיון שבא לחול כורע לפניו לא הי' לו לשני ללמוד מן הראשון כך עמד פרעה על ישראל והפילו הקב"ה לא הי' לו לעמלק ללמוד מן פרעה וכן בלק לא הי' לו ללמוד מן סיחון ועוג אלא בא להתגרות על ישראל וישלח אחר בלעם:

אמר הכ' כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה הענין הש"י מגדל לרשעי' בעוה"ז למען יהי' להם יד להוציא רשעתם מכח אל הפועל ואז יד ה' נוססה בהם ובפועל כפיו נוקש רשע נמצא הרשע הזה אשר כל מזמותיו כי אין אלקים שופטים בארץ הוא יהי' לאות ולמופת למען ידעון שדון והיינו כל פעל ה' אפי' גדולת הרשע למענהו וגם רשע ליום רעה כי לולי עשה הרשע הזה גדול לא היה לאל ידו ורוחו להוציא רשעתו אל הפועל ואמנם בעת ישמרו עם ב"י תורת ה' ובית ה' עומד על כנו ועשרה נסים נעשו בו גם זולת הרשעים

יוודע שם ה' בעולם וז"ש הכ' מקולות מים רבים המה הרשעים כד המ' אשר כהמון ימים יהמיון ואם אח"כ הש"י עושה בהם דין אדיר במרום ה' אבל בעת אשר עדותיך נאמנו מאוד ולביתך נאוה קדש אזי ה' לאורך ימים וא"צ לא לרעש ומורא הרשעים ולא לעשות בהם דין והנה ביאר ישעי' כי אחרי כי הרשע הזה לכך נוצר למען יתראה עז וגבורת ה' על ידו הרי הוא פני ה' כיום הזה כו' הבורא ית' להראות גבורתו כמ' ירמי' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים ומים לא יעברו פיו וע"י הסער אשר יסתער בים יוודע עז ה' כן הוא הרשע הזה והנה באמת בעת הצלחת הרשעים טרם יבא שמשו מי שאין לבו שלם עליו יכשל ברעה לאמור אם יש אלקים שופטים בארץ וז"ש ישעי' והרשעי' כים נגרש לתכלית זה אשר ברא ה' את הים להראות גבורותיו כו' יורדי הים באניות המה ראו מעשי ה' כן הרשע הזה פעל ה' למענהו השקט לא יוכל אם גם ירצה הרשע להיות שקט לא יוכל כי לא נברא לזה כ"א להודיע לבני האדם גבורותיו ואמנם ויגרשו מימיו ע"י הסערה רפש וטיט וכן הרשע ישחית בשחותי בני אדם הפחותים המכונים ברפש וטיט אבל באמת אין שלם אמר אלקי לרשעים ה' צוה עלי' שלא ינוחו למען על ידם נודע ה' משפט עשה והנה אמר הכ' ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך הענין נ' דארז"ל וישם ה' דבר בפי בלעם חד אמר רסן וחד אמר חכה הכוונה דבלעם זה התחיל תחלה בשבחן של ישראל ובנסים שנעשו להם ורצה לסיים בגנותן לאמור אחרי כל הטובות הגדולות האלו עד שהמלך במסבו כרדי נתן כיחו וה' סגר פיו והטוב קיבל ממנו והרע לא יצא וזה ולא אבה לשמוע אל בלעם הגנות שרצה לספר ועי"ז ויהפך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך דמה שסגרו פיו מלדבר קשות היינו הרסן ואח"ז גם טוב לא רצה לדבר ובא חכה לתוך פיו והוצרך לספר בשבחן והיינו החכה ולא די שלא הפסיד בלעם לישראל כ"א אדרבא הודיע גדולתן של ישראל בעולם וזה שוב והרשעים כים נגרש כי בלק הי' וללמוד מסיחון ועוג ולא למד:

מילי

דאגדתא:

שאמרתי בקהל ערלוי יום ד' ח' אלול תרל"ט אחרי כלות שנה תמימה מעת עבר עליהם שטף מים רבים ושתו אבן פנה לביה"כנ מקהל שומרי דת שמה: תנן התם מקום שנהגו לכפול יכפול ופי' בגמ' רבי כופל מאודך ולמטה ונ' טעם הכפילה לעורר כי יש בפסוקים אלו ב' פירושים ונבאר בע"ה אמר אודך כי עניתני ותהי לי לישועה הכוונה הפשוטה כי השם ית' מייסר האדם מחמת אהבתו אותו וכמ"ש כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך הרמז ע"ז כי רגע באפו בערב ילין בכי ולבקר רנה וז"ש אודך כי עניתני ותהי לי

לישועה ע"י שהיית לי לישועה אמכם א"כ הי' לו לכתוב והיית לי לישועה אבל יש עוד דברים בגו כי תכלית היסורים שישוב האדם מדרכו הרעה ואם ככה יעשה נתקיים בו טוב כעס משחוק טוב כעס שכועס הש"י על הצדיקי' בעוה"ז כי ברוע פכים ייטב לב וז"ש אודך כי עניתני ותהי לי הייסורין והעניות ה' לי לישועה אמנם באמת עיקר הכ' קאי על עמדינו בגלות זה כאלפים שנה בקירוב ואמנם מה הי' כח עמידתינו באמונה זו אמרו במ' איכה משל למלך שנשא מטרונה ולאחר הנישואין עזבה והלך לימים רבים למה"י והיו שכינותי' מכעיסות אותה כי המלך מאס בה ולא ישוב עוד אלי' והיא נכנסה לביתה וקראה שטר כתובתה כמה נכסים ומדינות כ' לה המלך ועי"ז התנחמה ובטחה בבעלה ובשוב בעלה המלך השתומם על אמונתה והשיבה לו ע"י כתובתך התנחמתי וכן אנחנו עם ב"י בקראינו הנחמות שהתנבאו כל הנביאים עלינו ובראשם הד' נחמתות והיו מלכים אומניך וגו' נקוה לה' ולא נסוג אחור ממנו וז"ש אודך כי עניתני ותהי לי לישועה ומה הי' לי לישועה כי הבטחתני אבן מאסו הבונים אבן ישראל אשר אמרו בגוים לא יוסיפו לגור היתה לראש פנה אבל לכאורה מה בטחונינו הלא כבר היינו עליון על גויי הארץ ונתקיים בנו וישמן ישרון ויבעט שמא ח"ו יעלה שוב כזאת עלינו ואמנם כל מה שמעדו רגלינו ה' יען האומות אשר סביבותינו הלכו איש אחרי הבלו ונתפתינו אחריהם אבל לע"ל ילכו עמים ויאמרו כי מציון תצא תורה וכל העמים יהפך להם שפה ברורה לעבדו שכם אחד ולא יהי' עוד מכשול עון וז"ש ותהי לי לישועה לע"ל ע"י כי אבן תוה"ק אשר עד עתה מאסו הבונים כוון בזה לחכמי א"ה הבונים בשכלם וסבורים גם בעניני אלקות להבין ולהשכיל ועי"ז מאסו תוה"ק אבל לע"ל היתה לראש פנה ואמר עוד טעם אחר למה לע"ל לא יארע לנו עוד מכשול עון כי עד עתה כל הטוב שהשגנו עכ"פ פעולתינו השתתפה בזאת ואמרנו כוחינו ועוצם ידינו עשה לנו חיל אבל לע"ל אשר אנחנו כהני ה' נקרא ועמדו זרים ורעו צאנינו לא תהי' זאת לנו לפוקה ואמר עי"כ אבן מאסו הבונים היתה לראש ולא פחתה ועלתה:

יען מאת ה' היתה זאת לא בכחינו ועוצם ידינו כי היא הישועה נפלאת בעינינו ואין בכח תבונת האדם להשיג בזה מאומה ואמנם סמך לזה ע"י אשר מאת ה' היתה זאת זה היום וגו' כי אם האדם יעמול ויצליח עי"ז תרבה תשוקתו ויתקיים בו גם בשחוק יכאב לב ותאוותו למלאות הון יערבב עליו שמחתו באשר מצא משא"כ אם ברכת ה' תעשיר לא יוסיף עצב עמה וז"ש ע"י אשר מאת ה' היתה זאת זה היום עשה ה' ולא אנחנו נגילה ונשמחה ששון ושמחה ישיגו ולא יהי' גם בשחוק וכאב לב ואמנם אמר כמו כן ע"י אשר זה היום עשה ה' ואין אנו יכולין להחזיק טובה לעצמינו ע"כ נגילה ונשמחה בו בה':

ויש לרמז בפסוקי' מלחמות עם ב"י זה עשר שנים עם עריצי עמינו כי זה עשר שנים השתדלו אצל שרי המלוכה להקים וועד ועל עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך על תוה"ק והקימו להם בחמת כחם תקנות להפר תושיה ואז היו ימים מרודים לעם ב"י אמנם ה' ברחמיו נתן אותנו לחסד בעיני המלך יר"ה ובעיני שרי המדינה ולא די שלא הפסידו לנו כ"א אדרבא בעז"ה תורתינו הקדושה נתחזקה אצל יראי ה' וז"ש אודך כי עניתני אז בימי הוועד אבל אח"כ ותהי לי לישועה אשר אבן מאסו הבונים יראי ה' אשר מאסו בהם העריצים היתה לראש פנה כן יהי ה עמנו ע"ע א"ס:

דרוש לחינוך ס"ת

אצל הקציץ ה' ברוך קליין פ' ויחי תרל"ה:

ויברך את יוסף ויאמר האלקי' וכו' המלאך הגואל וגו' הענין החילוק בין הצדיקי' להמוניי' ההמון רובם בעלי משכונות שמבקשי' מה' ית' למלא בתי' טוב והמה יטמנו ידם בצלחת ואח"כ גם הם יעשו מצות ה' כמצווה עלי' וגם אז לא יבזבזו על מצות ה' כברכת ה' עלי' כ"א יעשו הכל בצמצום לא כן הצדיקי' לא ימתינו עד מלאת אוצרותי' טוב כ"א יותר מאשר לאל ידם יבזבזו על מצות ה' כמ' דהע"ה ואני בעניי הכנותי לבית ה' גם לא ימתינו עד בא המצוה עלי' כ"א גם קודם הציווי כמ"ש עקב אשר שמע אברהם וגו' ואז"ל קיים אברהם כל התורה עד שלא ניתנה ובענין פרנסתם יקיימו בנפשם למעוטי בניסא עדיף וגדול הנהנה מיגיע כפו וכל אשר יבקשו מה' הוא לשמרם מכל רע ואמרו רז"ל בשוח"ט ע"פ ה' רועי אין אומנות פחותה מן הרועה שהולך היום במקלו ותרמילו ודוד קורא להקב"ה רועה אמר דוד מזקני' אתבונן יעקב קרא אותו רועה שנא' האלקי' הרועה אותי וגו' אף אני קורא אותו רועה וק' על יעקב גופי' ואמנם הענין ביאר דהע"ה בעצמו אמר אם אומר ה' רועי לא אחסר בזה מבחינת אמונה שלימה כי הנני מאמין אשר הש"י מבקש מהאדם שיצא מדי יום לפעלו ולעבודתו ואז בירכו ה' בכל אשר תעשה וה' עומד לימינו לשמרו מכל רע וזה ענין הרועה כי הבהמה תרעה מעצמה אך הרועה ישגיח עלי' שלא תרעה במרעה רעה ולא תשתה מים באושי' וז"ש בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהליני וזה הענין שבירך יעקב את בנו ואמר האלקי אשר התהלכו אבותי לפניו טרם נצטוו מה' על המצות כבר השכילו ועשו ובענין פרנסתם האלקי' הרועה אותי וגו' כי בזעת אפו עבד יעקב אצל לבן וה' הצילו מיד לבן וז"ש האלקי' הרועה אותי וביאר הדבר ואמר המלאך הגואל אותי כי ההטבה הגדולה שבגדולות שעשה הש"י עמו הי' ששלח מלאכו לגאלו הוא יברך את הנערי' שיהי' ג"כ הולכי' לפני' ולא יבקשו מאתו

ית' רק לכופף ידו עלי' ואז ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק יהי' ראוי' להקרא בשם בני אברהם יצחק ויעקב ואמר וידגו לרוב ולא אמר וירבו כדגים הענין ארז"ל ע"פ ותעש אדם כדגי הים הפי' שא' בולע את חבירו ואמנם עם ב"י נוצרו לכך שיהפכו כל האומות לקבל אמונתם כמ"ש אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' וז"ש וידגו לרוב שיבלעו האומות לרוב בקרב הארץ ואמנם לא נתקיימה ברכה זו כ"א ביהושע שהי' שמעו בכל הארץ ובאו הגבעוני' לכרות ברית וכיו"ב אבל לא בגדעון וזה שהניח יעקב בברכה זו ימינו על ראש אפרים כי ברכה זו וידגו הי' על יהושע וז"ש אולם אחיו הקטן זרעו יהי' מלא הגוים עליו אמרתי וידגו לרוב ואמנם עדן צריך ליישב למה מתחילה אמר ויברך את יוסף ובירך למנשה ואפריס ואח"כ אמר ויברכם לאמור בך יברך ישראל הענין כי ברכת האב עקרה אם זוכה לבנים מהוגני' וכן אמר הכ' הנה נחלת ה' בנים אזי שכר פרי הבטן נמצא כי ברכת יוסף הוא אם אפרים ומנשה מבורכים ואמנם לאפרים ומנשה בירך בך יברך ישראל ישמך אלקי' כאפרים וגו' ואם לאו ששים אפרים ומנשה הלא לא יתברכו בהם ישראל וממילא תוכן ברכה זו שיהי' להם בני' מהוגני':

דרוש לחינוך ס"ת

אצל מו"ה ליב טפיצער סג"ל בנ"ה עש"ק פ' יתרו תרל"ה:

במנחות כ"ג א"ל לר' פרידא ר' עזרי' בר ברי' דר' אבטילוס דהוא עשירי לראב"ע דהוא עשירי לעזרא קאי אבבא א"ל מאי כולי האי אי בר אורין ולא בר אבהן יאי ואי בר אורין ובר אבהן ואי כך הגי' לפנינו יאי בר אבהן ולא בר אורין אשא תאכלי' הענין הם חשבו כי עיקר יחוס התורה בבני גדולי' והוא השיב להם כי אדרבא ארז"ל המלמד לבן ע"ה תוכה עליו הכ' אומר אם תוציא יקר מזולל כפי תהי' וז"ש אי בר אורין ולא בר אבהן יאי ושלא תאמר כי אם הבר אורין בר אבהן הוא פחות מבר אורין בר אורין ובר אבהן יאי כלומר אף זה יש לו שוב מעלה אחרת ואמנם בר אבהן העוזב ארחות יושר בוודאי שמץ מינות נזרקה בו וע"ד שארז"ל שנה ופי' יותר מכלם והיינו אי בר אבהן ולא בר אורין אשא כלומר אש התאוה תאכלנו: הזיי' דעכירא דעתי' פתח ואמר אמרת לה' אמרה כ"י רבש"ע החזק לי טובה שהודעתיך בעולם הכוונה דחזיי' דעכירא דעתי' דימה ר' פרידא שהוא קשה יום ונעצב אל לבו כי בר אורין ובר אבהן ההפך עלי' בלהות וע"ז א"ל אדרבא מאחר שבאת ממקום גדולי' כאבותיך ואבות אבותיך אין לך לתבוע שום החזקת טובה וכמו שאמר הש"י לכנ"י איני מחזיק טובה כ"א לאברהם יצחק ויעקב ואמנם הי' כ"ז

יען ר' פרידא דרש האי ואדירי כל חפצי בם לפי' על ולקדושי' אשר בארץ אמנם כיון דשמעי' דקאמר אדיר היאיך הוא מפ':

ואדירי פתח ואמר יבא אדיר זה הקב"ה ויפרע לאדירי' אלו ישראל דכ' ואדירי כל חפצי בם א"כ אדרבא ה"ק קרא לך לבד איני מחזיק טובה כ"א לקדושי' אשר בארץ ואח"כ ואדירי כל חפצי בם א"כ בר אוריין ובר אבהן ג"כ אי' לי' זכות עצמו מלבד זכות אבותיו:

אמנם כוונת דרש זה הש"י הי' נקרא בתחלת בריאת העולם אדיר במרום ה' כי בעוה"ז לא נודע שמו ית' עד שבאו ישראל והודיעו שם ה' בעולם ע"י הנסים האדירי' שנעשו להם אמנם מצרי' שאמרו מי ה' אשר אשמע בקולו ואמר לי יאורי ואני עשיתיני נפרע להם בעמים שנקראו אדירי' משברי ים וכוונתו לד' המ' בתחלת הבריאה הי' קול ה' יוצאי מאדירי' משברי ים ואמר הש"י אם ממים הללו יעל שבחי אם אברא האדם עאכ"ו וכשחטאו דור המבול אמר הש"י יחזור העולם למים והיינו באדירי':

ומ"מ עיקר כוונתו הי' להורות כי פי' הכ' דלא כר' פרידא כ"א ואדירי קאי אכנ"י וע"ז אמר עוד יבא ידיד זה שלמה שנקרא ידידי בן ידיד זה אברהם שנקרא ידיד ויבנה ידידות זה ביהמ"ק שנקרא ידידות בחלקו של בנימין שנקרא ידיד ידיד ה' ישכון לבטח עליו ויתכפרו בו ישראל שנקראו ידידי' הכוונה שוב להורות דבבר אבוהן לא סגי כ"א צריך שלימות דאברהם אבינו ע"ה כבר קרא בתוה"ק המקום ההוא יראה ובכל זאת קרא הש"י לשלמה שהי' מעותד לבנותו ידידי' להורות כי צריך ידיד בן ידיד לבנין ביהמ"ק והנה תכלית המקדש לקרבנות הקבועי' כי עולות נדבה אמר הכ' לא צויתי על דברי עולה וזבח ובראש הקרבנו' המה שעירי ר"ח ורגלי' וכ"ה ויו"הכ והמה באו לכפר על עון מכירת יוסף ולתכלית זה הי' הביהמ"ק צריך להבנות בחלקו של בנימן שלא הי' לו חלק במכירת יוסף ולזה אמר עליו ידיד ה' ישכון לבטח עליו:

תוכן עניני ס' ליקוטי חבר חלק רביעי:

הקדמה, קונטרס מהגאון חתם סופר כולל כללי ש"ס חשבון זמן יום ולילה כל השנה, נוסח שטר היתר עסקא, ביאור ענין חשש משקין מגולין בעת נפילת התקופה, חשבון וענין קרבנות ציבור של כל השנה, שיעור גריס של פול, נוסח שטר מכירת חמצו דרוש לשבת שלפני שבת הגדול תרכ"ח ע"ד העמאנציפאציאן שנותן ליהודים במדינתינו, ליקוטים מהגאון חתם סופר ומהמחבר על מגילת רות, דרוש לשבת שלפני שבועות תרל"א דרוש לשבועות רו"מ, ליקוטים מהגאון חתם סופר על פ' במדבר, שני דרושים לפ' במדבר ומהמחבר, דרוש לפ' נשא תרי"ט, ליקוטים לפ' בהעלותך מהגאון חתם סופר ומהמחבר, ליקוטים לפ' שלח מהגאון חתם סופר ומהמחבר, דרוש לפ' שלח תרל"ז,

ליקוטים לפ' קרח מהגאון חתם סופר ומהמחבר, דרוש לפ' קרח, ליקוטים לפ' חקת מהגאון חתם סופר ומהמחבר:

דרוש לפ' חקת תר"מ:

ליקוטים לפ' בלק מהגאון חתם סופר ומהמחבר, דרוש לפ' בלק תרכ"ט ליקוטים לפ' פנחס מהגאון חתם סופר ומהמחבר, דרוש לפ' פנחס תרל"א, ליקוטים לפ' מטות מהגאון חתם סופר ומהמחבר, דרוש לפ' מטות תרכ"ב, ליקוטים לפ' מסעי מהגאון חתם סופר ומהמחבר, דרוש לפ' מסעי תרכ"ג ליקוטי זהר חדש מפ' בראשית, ליקוטי הקדמת הזהר, ומזהר פ' בראשית, נח וירא, חיי שרה, תולדות, ויצא, וישלח, וישב, מקץ, ליקוטי זהר רות, ליקוטי זהר שמות, וארא, בא, בשלח, יתרו, משפטים, ויקהל, פקודי, תזריע, מצורע, קדושים, אמור, בחקתי, נשא, שלח, בלק, פנחס ליקוטי תוספת הזהר, ליקוטי זהר חדש פ' בראשיתו נח, ויצא, מגילת רות, ליקוטי תקוני זהר, ליקוטי משניות סדר נזיקין, ב"ק פ"א מ"ב תוי"ט פ"ה מ"ה תוי"ט פ"ב מ"ג תוס' ר"ע איגר, פ"ט מ"ד תוס' חדשים, פ"י מ"ב תוי"ט, ב"מ פ"ב מ"א תוי"ט, פ"ד מ"ב תוס' ראשון לציון, שם מ"ס תוי"ט, פ"ט משנה ה' תוי"ט, שם מי"ג תוס' ר"ע איגר, שם פ"י מ"ה תוס' חדשים, ב"ב פ"ב מי"ג תוי"ט, סנהדרין פ"ה י"ג תוס' חדשים, שם מ"ב ר"ב, שם מ"ח ר"ב, שם תוס' ר"ע איגר, פ"ט מ"ד ר"ב, פ"י מ"א, תוי"ט מכות פ"א מ"ח תוס' חדשים, שבועות פ"א מ"ד תוי"ט, פ"ב מ"ה, תוס' דר"ע איגר, פ"ד מי"ג ר"ב, עדיות פ"ב תוי"ט, פ"ד מ"ב תוי"ט, שם מ"י תוי"ט, פ"ה מ"א ר"ב, שם מ"ו תוי"ט, ע"א פ"א מ"ב ר"ב, שם תוי"ט שם, שם מ"ח תוי"ט פ"ב מ"ד תוי"ט, פי"ג מ"ח תוי"ט שם מ"ט ר"ב, שם פ"ד מ"ו תוי"ט. שם פ"ה מ"ט תוס' ר"ע איגר, מ' אבות פ"ב מ"א פ"ב מ"ו תוי"ט, שם תוי"ט שם מ"ם, שם מי"ב, שם מי"ג, שם מי"ד, תו"ח פ"ג מ"א, שם מי"ד תוי"ט, שם מט"ו תוי"ט, שם מי"ז ר"ב, פ"ד מי"ב תוי"ט, שם מי"ב, שם מי"ט, פ"ה מ"ד תוי"ט, שם מ"ו תוי"ט, שם, שם מי"א תוי"ט שם מי"ז תוי"ט, שם מי"ח תוי"ט. בברייתא דשנו חכמי', מ"ג, מ"ו, מ"ט. שם, מ' הוריות פ"ב מ"ד תו"ח, בסוף המס' בר"ב, משניות סדר קדשים זבחים פ"ג מ"ה ר"ב פ"ד מ"ה תוס' ר"ע, פ"ח מ"ו תוי"ט, פי"א מ"ז תוי"ט, פי"ג מ"ג תוי"ט, שם מ"ו תוי"ט, פי"ד מ"ז תוי"ט, מנחות פ"א מ"א תו"ח, פ"ג מ"א תוי"ט, פ"ד מ"א תוי"ט. שם מ"ד תוי"ט, שם פ"ה מ"ח ר"ב, פ"ז מ"א תוי"ט, שם מ"ד ר"ב, שם מ"ח תו"ח, שם, פ"ט מ"ז תוי"ט, פי"א מ"א תוס' ר"ע, שם מ"ב, פי"ב מ"ד תוס' ר"ע, שלהי חולין תוי"ט, בכורות פ"א מ"ג ר"ב, בא"ד, פ"ד מ"ז תו"ח, פ"ו מ"ה תוי"ט, פ"ב מ"ג תוי"ט, שם מ"ז ר"ב, באו"ד ערכין פ"ה מ"ב תוי"ט, שלהי המס' תו"ח, תמורה פ"ו מ"א תוס' ר"ע, שם מ"ג תוי"ט, כריתות פ"ה

מ"ב תוי"ט, תמיד פ"ג מ"ד תוי"ט, שם מ"ח תוי"ט. שלהי המס' תוי"ט, מדות פ"ב מ"ב תוס' ר"ע ליקוטי אליה רבא, סי' ת"ה ס"ק י"ב, ת"כ סוף הסי', תכ"ב ס"ק ה' שם ס"ק ח', תכ"ח ס"ק א', שם ס"ק ז', שם ס"ק י"ב, תל"ז ס"ק ו', תל"ב ס"ק ו', תל"ט ס"ק י', תמ"ו ס"ק ב', תמ"ז ס"ק ח', ושם ס"ק ל"ה, תכ"ד ס"ק א', באו"ד, תכ"ה בססטרנא, שם ס"ק ט"ו, תס"ז ס"ק א', שם ס"ק ל"ח, תס"ח ס"ק י"ט, ת"ע ס"ק ה' תע"ב ס"ק א' תע"ג ס"ק ח', תע"ד ס"ק ל"ד, תפ"ג ס"ק א', תפ"ט ס"ק ח' תצ"ח ס"ק ג', שם ס"ק י"ג, תצ"ב סוף הסי', תצ"ט ס"ק ז', תק"ב ס"ק ג' תקי"ב ס"ק ז', תקי"ד ס"ק ז' תקט"ו ס"ק כ"ד, תקכ"ב ס"ק א', תקכ"ו ס"ק י"ד, תקכ"ז ס"ק ח' תקכ"ט ס"ק ו', תקנ"ט ס"ק ג', תקס"ו ס"ק ב', באו"ד שם ס"ק ד', תקס"ח ס"ק י"א, תק"פ ס"ק ג', תקפ"א ס"ק י"ז, ליקוטי ירושלמי סדר נזיקין ב"ק ג' ע"ב מראה הפנים, ד' ע"א מראה הפנים כ"ז ע"ב מתני' ב"מ ז' ע"ב מראה הפנים, י' ע"ב מראה הפנים, י"א ע"א מראה הפנים, י"ד ע"א מראה הפנים, ב"ב ט' ע"ב מתני', י' ע"א פני משה ה"ו, י"א ע"ב מתני', י"ב ע"א מראה הפנים, ט"ו ע"א מראה הפנים, סנהדרין ה' ע"ב פני משה, ח' ע"ב מראה הפנים, י"ח ע"א בגמ', שם ע"ב בגמ', ל"ב ע"ב, ל"ד ע"ב מראה הפנים, ל"ה ע"ב גמ', ל"ו ע"א בתלמוד, מכות ג' ע"ב מתני', שם מראה הפנים, ה' ע"א מתני' שם, ה' ע"ב מראה הפנים, באו"ד, שבועות ח' ע"ב פני משה, ט' ע"ב פני משה י' ע"א תלמוד, י"א ע"א פני משה, י"ג ע"א פני משה, שם תלמוד, שבועות י"ז ע"ב תלמוד, י"ט ע"א גמ', הוריות פ"א ה"ג, פ"ב ה"ה פ"ג ה"ג, ליקוטי תלמוד בבלי ב"ק ה' ע"א תוס' ד"ה למעוטי, ט' ע"ב רש"י ד"ה שאין, י' ע"א תוס' ד"ה שהשור, ל"א ע"א תוס' ד"ה אמר, מ"ג ע"א תוס' ד"ה אפי', שם תוס' ד"ה אמר, מ"ו ע"א תוס' ד"ה שור, ס"ט ע"א תוס' ד"ה כל, ע"א ע"ב תוס' ד"ה למעוטי, ע"ה ע"ב גמ' ואסהיד' ע"ח ע"ב רש"י ד"ה גנב פ"ב ע"ב תוס' ד"ה ואסור, פ"ה ע"ב תוס':

ד"ה שבת, צ' ע"ב תוס' ד"ה כגון, צ"ט ע"ב רש"י ד"ה מגרומתא, ק' ע"ב תוס' ד"ה חייב, קי"ט ע"א רש"י ד"ה בגליל, רא"ש ב"ק פ"א סי' ט"ו, פ"ז סי' נ' פ"ט סי' י"ג, רש"א ב"ק פ"ט תוס' ד"ה פירא, צ"א ע"ב תוס' ד"ה וחייבו, ק' ע"א תוס' ד"ה אחוו ס"פ הכונס ד"ה ר"י, כ"ט ע"א ד"ה פירא, ליקוטי ריי"ף ונו"כ ב"ק, פ"א נ"י ד"ה ונפלו ברוח, שם בנ"י ד"ה וקרא, פ"ב נ"י ד"ה או שמהדם, פ"ג נ"י מאי מתכוין, שם ד"ה במתכוין, פ"ז ריי"ף ד"ה ולאו הכי, שם נ"י ד"ה אמר רב פפא, פ"ח ש"ג בענין בעל בנכסי אשתו, ליקוטי מ' ב"מ, ג' ע"ב תוס' ד"ה אבל העדאת, ז' ע"א עין משפט סי' מ"ד, י"ב ע"א גמרא דאקפי אגמא, כ"ד ע"א תוס' ד"ה מאן שמעת לי', כ"ט ע"ב גמ' מהו דתימא, ל"א ע"ב עין משפט סי' קס"ט, ל"ז ע"א תוס' ד"ה התם, מ"ג ע"ב תוס' ד"ה ר"ע, מ"ו ע"ב עין משפט סי' כ"ז, נ"ב

ע"ב רש"י ד"ה דתרי, ס' ע"א רש"י ד"ה בדבר, שם גמ' ביין התירו, ס"ד ע"א עין משפט סי' ל"ב, שם ברש"י, ע"א ע"ב רש"י ד"ה מתרומה, פ"ה ע"ב תוס' כי מטא, צ"ד ע"א תוס' ד"ה פרה, ק"ג ע"א עין משפט סי' ב', ק"ה ע"א עין משפט סי' ס"ה, קט"ו ע"ב תוס' ד"ה שנא', קט"ז ע"א תוס' ד"ה ותניא. ליקוטי הרא"ש ב"מ, פ"א הגהות רא"ו אות ב', שם רא"ש סי' כ"ז, פ"ו סי' א' רא"ש, פ"ז סי' ד', שם הג"א סוף הפרק, שם סי' י"ט רא"ש, סי' כ', ליקוטי רש"א ב"מ ט"ז ע"א תוס' ד"ה בההיא, שם בתוס' ד"ה הא אמר, י"ז ע"ב בתוס' ד"ה ולר"נ, ע"ד ע"א בתוס' ד"ה וכפר, פ"ב ע"ב תוס' ד"ה נימא, צ"ח ע"א תוס' בד"ה משכחת לה. ליקוטי הרי"ף ב"מ עם נו"כ פ"א סוגי' דטוען אחר מב"ד בס' המאור, פ"ב נ"י ד"ה וכבר, פ"ג נ"י ד"ה שמו לה, רפ"ד בס' המלחמות, שם, סוגי' דמשיכה בס' המלחמות, פ"ה סוגי' דחנוני הנותן, פ"ו סוגי' דספינה נ"י ד"ה פפרקא, פ"ח בס' המאור ד"ה מ"ש הרי"ף, שם, פ"ט בס' המאור בד"ה כ' ה"ד אברהם, פ"י נ"י ד"ה אידך מזלך גרמא, שם נ"י מתני' הבית והעלי'. ליקוטי ב"ב, ב' ע"ב, תוס' ד"ה וחייב, ג' ע"ב ד"ה קטלינהו, ד' ע"א דשדאה לגובא, ז' ע"ב גמ' ורבא, שם עין משפט סי' נ"א, ח' ע"א רש"י ד"ה אלו, י"ב ע"א רש"י ד"ה נשקף, י"ד ע"א גמ' דלמא תורה, שם תוס' ד"ה שלא יהי', שם באו"ד שם בסוה"ד, ט"ז ע"ב תוס' ד"ה בכותלא, כ' ע"א רש"י ד"ה באפרזתא, שם תוס' ד"ה היא גופא, שם תוס' ד"ה בחבית, כ"ב ע"ב תוס' ד"ה זאת אומרת, כ"ה ע"א רש"י ד"ה אתה הוא, שם תוס' ד"ה אין עושין, שם תוס' ד"ה רוח מערבית, כ"ח ע"א תוס' ד"ה שלשה, עין משפט סי' ט"ז, ל"א ע"א תוס' ד"ה אמר לי', ל"ג ע"ב גמ' דגזר, ל"ז ע"ב תוס' ד"ה דאי לא, ל"ט ע"ב תוס' ד"ה לית בה, מ' ע"א רשב"ם ד"ה וכן, מ"ב ע"ב תוס' ד"ה שבח מ"ד ע"א תוס' ד"ה ונוקמא, מ"ו ע"א, מ"ז ע"א תוס' ר"ה קבלן, שם עין משפט סי' קפ"ח, מ"ח ע"א תוס' ד"ה גט, שם תוס' ד"ה אמר רבא, נ' ע"א תוס' ד"ה קנין, שם ע"ב תוס' ד"ה כמאן, נ"א ע"א עין משפט סי' כ"ב, נ"ה ע"א גמ' אשתעי, נ"ו ע"א תוס' ד"ה אבל, שם ע"ב ד"ה אלא, ס' ע"א רשב"ם ד"ה הוי, ס"א ע"ב רשב"ם ד"ה משום, ס"ו ע"א תוס' ד"ה מכלל, ס"ז ע"א תוס' ד"ה מעמלו, ע"ב תוס' ד"ה ה"ג, ע"ו ע"א אי ע"ט ע"א גמ' והא ר"י, שם תוס' ד"ה בשלמא, פ"א ע"א תוס' ד"ה ההוא למעוטי, פ"ד ע"ב רשב"ם ד"ה מין אי', צ' ע"א תוס' ד"ה והשקל, שם רשב"ם והמשתכר שם ע"ב רשב"ם ד"ה ש"ע, שם באו"ד, צ"א ע"א במאי כרעא, צ"ב ע"א תוס' ד"ה ולחזי, צ"ו ע"א רשב"ם ד"ה הא גופא, שם ע"ב תוס' ד"ה אחד, צ"ב ע"ב רשב"ם ד"ה למעוטי, צ"ח ע"ב גמ' ובית אלמנות, ק' ע"ב תוס' ד"ה וחומן, ק"ב ע"ב תוס' ד"ה המקדיש, ק"ג ע"א רשב"ם ד"ה בחמשת, ק"ח ע"ב תוס' ד"ה יכול, ק"ט ע"א תוס' ד"ה כיון, שם ע"ב רשב"ם ד"ה והלא, קי"ד ע"ב תוס' ד"ה מה, קכ"ה ע"ב תוס' ד"ה ואין,

קכ"ז ע"ב רשב"ם ד"ה למאי, קכ"ט ע"ב תוס' ד"ה חמץ. ק"ל ע"ב רשב"ם ד"ה הא, קל"א ע"ב בגמ' פשיטא, קל"ב ע"ב רשב"ם ד"ה או, קל"ד ע"א רשב"ם ד"ה ונימטריאות, קל"ה ע"ב מסורת הש"ס, קל"ו ע"א מסורת הש"ס, שם רשב"ם ד"ה במני, קל"ח ע"א רשב"ם ד"ה אם, קמ"א ע"א רשב"ם ד"ה אמר, שם תוס' ד"ה הלא, קמ"ב ע"א בן יום, קמ"ז ע"ב תוס' ד"ה המוכר, שם באו"ד, קמ"ט ע"א רשב"ם ד"ה והו"ל, ק"נ ע"א תוס' ד"ה איידי, קנ"א רשב"ם ד"ה דתנן, קנ"ה ע"א תוס' ד"ה אתמר, קנ"ו ע"א רשב"ם ד"ה והל', שם תוס' ד"ה ח"א. שם באו"ד, קנ"ז ע"ב רשב"ם ד"ה פסולין, שם רשב"ם ד"ה מהדורא, קנ"ח ע"ב רשב"ם ד"ה תלמיד, קס"א ע"א תוס' ד"ה וניחוש, קס"ב ע"ב תוס' ד"ה דאמר, קס"ה ע"ב תוס' ד"ה ה"נ, קע"ב ע"א רשב"ם ד"ה להנך, קע"ה ע"ב גמ' בין מן, קע"ו ע"א ד"ה גובה. ליקוטי הרא"ש ב"ב פ"א סי' ט', פ"ב סי' ז', שם סי' י"ז, פ"ג סי' י"ח, שם סי' ל"ח, שם סי' מ"ט, פ"ד סי"ב ט"ו, פ"ה סי' וי"ו, פ"ח סי' ט', באו"ד, שם סי' ל"ד, שם סי' מ"ח, שם באו"ד, שם באו"ד, פ"ט סי' ט', שם סי' י', פ"י סי' ט"ז, שם סי' כ"ה, סי' ל"ו. קיצור פסקי פ"ו סי' ט"ו. ליקוטי רש"א ב"ב כ"ח ע"א בתוס', ד"ה ג' חדשים, ל"ב ע"א בתוס' ד"ה והאמר, מ' ע"ב בתוס' ד"ה לא כתבי', נ"ו ע"א בתוס' ד"ה אבל, ס"ו ע"א בתוס' ד"ה מכלל, ע"ז ע"ב בתוס' ד"ה אמר, פ"א ע"א בתוס' ד"ה אמאי, פ"ח ע"א בתוס' ד"ה סטון, ק' ע"ב בתוס' ד"ה ורומין, ק"ב ע"ב ברשב"ם ד"ה האומר, ק"ד ע"א בתוס' ד"ה אלא, קי"א ע"ב ברשב"ם ד"ה מספקא, קי"ב ע"ב בתוס' ד"ה ומחזירין, קי"ט ע"א בתוס' ד"ה שכ' שם ע"ב גמ' ד"ה ואי ס"ד, שם, ק"מ ע"ב בתוס' ד"ה המוכר, קמ"ג ע"ב בתוס' ד"ה ת"ש, קמ"ו ע"ב בתוס' ד"ה נכנס, באו"ד, קמ"ז ע"ב בתוס' ד"ה שטר, קמ"ח ע"ב רשב"ם ד"ה א"ר ששת, קנ"א ע"א רשב"ם ד"ה מלוגא, קנ"ד ע"א גמ' דא"ר ינאי, קנ"ו ע"ב תוס' ד"ה ר"א אומר. ליקוטי הרי"ף ונו"כ, פ"א סוגי' דאחין שחלקו נ"י ד"ה ולא אות פ"ב סוגי' דעל המזיק בס' המאור, שם במלחמות, שם, שם סוגי' דפורשין נשפין נ"י, פ"ג דפוס פ"ב י"ג ע"א ש"ג, או"ק א' שם באו"ד, שם בס' המאור, שם בנ"י, שם בנ"י, שם בנ"י דמודעא, שם בס' המלחמות, שם סוגי' דאומן, שם דפוס פ"ב כ"ט ע"ב בנ"י, פ"ד דפוס פ"ב ל"ו ע"א בנ"י, שם דפוס פ"ב ל"ו ע"ב, שם סוגי' המקדיש בס' המלחמות. ליקוטי הרי"ף ונו"כ ב"ב, פ"ה דפוס פ"ב סוגי' דהמוכר את החמור נ"י, שם, פ"ו סוגי' דיין שהחמיץ נ"י, שם בס' המלחמות, פ"ז סוגי' דמדה בחבל נ"י, שם סוגי' דג' אחין נ"י שש נ"י, שם נ"י, פ"ח ר"פ נ"י, שם דפוס פ"ב נ"ה ע"א ש"ג, שם מעשה דסבתא מלחמות, שם בס' המאור, שם, שם סוגי' דאחריך בס' המאור, שם סוגי' דיכיר נ"י, שם באותו סוגי' נ"י, שם, שם סוגי' דאומדנא נ"י, שם סוגי' דבעל שאמר, שם סוגי' דזה אחי נ"י, שם סוגי' דחוששין לב"ד

נ"י, שם דפוס פ"ב ס"ח ע"ב ש"ג, ס"ט ע"ב ש"ג, פ"ט דפוס פ"ב ע' ע"ב ש"ג, שם נ"י, שם בענין אימי' דרב"ח נ"י, שם פסקא דפרדיסא נ"י, שם קטן שמכר נ"י, שם נפל הבית נ"י, שם מלחמות, פ"י כותבין גט נ"י, שם, שם, בענין לתקוני שדרתיך נ"י, מהר"י מיגש ד' ע"ב ד"ה לא צריכא, כ"ב ד"ה משנה מי שהיה כותלו, רמב"ן, ח' ערקינו, ט' ד"ה עולא, י"ב ד"ה הא דאמרי', י"ג ד"ה בכור, י"ד ד"ה נפיש, כ"ג ד"ה אמר אביי, שם ד"ה ואע"ג, ע"ז ד"ה אי רבו, באו"ד, באו"ד שם ד"ה ומר, שם ד"ה ה"ג, פ"ג ד"ה אמר ר"ח, פ"ז ע"ב ד"ה בשלמא, שם ד"ה הכא, באו"ד, צ"ב ד"ה ומצינו, צ"ו ד"ה הא דאמר, ק"ז ד"ה ה"ג, קט"ו ע"ב ד"ה קרא, קל"ד ד"ה מפנימא, קל"ה ד"ה ה"ג, קנ"ב ד"ה כ', קנ"ד ד"ה זו שאל, קס"ח ד"ה ה"ג, קס"ט ד"ה רשב"ג, קע"ב ד"ה מנך, קע"ה ד"ה הא דאמר, שם ד"ה גבו, קונטרס דינא דגרמי, שם, שם, שם. ליקוטי מ' ע"א, ג' ע"א תוס' ד"ה כהנים, ד' ע"ב תוס' ד"ה כיון דאיכא, ה' ע"ב תוס' ד"ה מניין, י"ב ע"ב תוס' ד"ה אלא, י"ג ע"א תוס' ד"ה אמר, שם תוס' ד"ה ללמוד, שם גמ', שם ע"ב תוס' ד"ה נועל, ט"ז ע"ב תוס' ד"ה בימוס, י"ט ע"ב תוס' ד"ה מריש, כ' ע"ב רש"י ד"ה זריזות, כ"ו ע"א תוס' ד"ה עכו"ם, שם גמ' אולידו שם תוס' ד"ה והרועים, שם ד"ה לא מעלין, ל"ב ע"ב תוס' ד"ה כך היא, ל"ד ע"א תוס' ד"ה מתענין, ל"ו ע"א תוס' ד"ה אשר לא, ל"ט ע"א תוס' ד"ה אגב, מ"ג ע"ב תוס' ד"ה אמרו לו, מ"ד ע"א רש"י עטרת מ"ח ע"ב תוס' ד"ה ורבנן, באו"ד, שם ד"ה התם, שם גמ' והא קמ"ל, ע"ט ע"א רש"י ד"ה משום, שם תוס' ד"ה שאם, שם תוס' ד"ה עד שיהא, נ"ה ע"א גמ' לטמא, שם רש"י ד"ה ובימי, נ"ח ע"א רש"י ד"ה דמי, ס"ד ע"א תוס' ד"ה אבל, ס"ג ע"א גמ' בזונה, ס"ו ע"ב תוס' ד"ה אביי, ס"ז ע"ב, שם, ע"א ע"ב תוס' ד"ה ב"נ. ליקוטי הרא"ש מ' ע"א, פ"ז סי' ל"א, שם סי' ל"ח, שם סי' מ' שם בהג"א סי' מ"א, פ"ג סי' ז', שם סי' ט', שם, פ"ד סי' ב', פ"ה סי' ח', שם סי' כ"ה, שם סי' ל"ו, שם בפסקי הרא"ש, פ"ד סי' א', סי' י"ט, פ"ה סי' ח' פי' המשניות לרמב"ם פ"ה מתני' י"נ אסור, רש"א מ' ע"א, ס"ו ע"ב: בתוס' ד"ה אמר אביי, שם בתוס' ד"ה רבא אמר, ס"ז ע"א תוס' ד"ה והתנן, שם ע"ב תוס' ד"ה שכרו, שם ד"ה יזפי, ליקוטי הרי"ף ונו"כ מ' ע"א, רפ"ק בר"ן, שם, שם שם, פ"ב בר"ן סוגי' דאפשר, שם בענין אלו נחית, שם בענין השולח חבית, שם בענין פת של עכו"ם, שם שם בענין בישולי נכרים, שם בענין צמר, בענין צורות דר"ג, רפ"ד, שם סוגי' דחליפי ע"א, שם חביתא דאשתקין, פ"ה ריש הפרק, שם סוגי' דריחא מלתא, שם בענין שבח עצים, ש"ג בענין מוס"ק סוגי' דאלו אסורין, סוגי' דעירוי, שם, שם, שם בענין י"נ שנפל לבור, שלהי מכלתין, סוגי' דיין ביין, סוגי' דמין במינו, שם סוגי' דאלו אסורין שם, סוגי' דיי"נ שנפל, סוגי' דעירוי, שם. ליקוטי ריטב"א ס"ד ע"א ד"ה יכול ס"ט

ע"א ד"ה כל, שם ע"ב ד"ה וסוגי', ע"ג ע"א ד"ה כי אתא, באו"ד, שם, שם, שם, שם, ע"ג ע"ב ד"ה אתמר, באו"ד שם ד"ה ור"י, באו"ד, ע"ד ד"ה ואלו אסורין, ע"ה ע"א ד"ה וכמה. ע"ו ד"ה והתנן, ליקוטי סנהדרין, ז' ע"ב תוס' ד"ה מה לי, י"ט ע"א גמ' א"ל שמעון, שם ע"ב גמ' שאול, כ"ב ע"א גמ' התירו, שם, כ"ד ע"א הגהת הגאוני', כ"ו ע"ב הגה"ה, ל"ז ע"ב תוס' ד"ה מיום, ל"ח ע"ב גמ' שארה, מ"ג ע"א גמ' לפני', ס"ג ע"א תוס' ד"ה אלא, ס"ט ע"א גמ' מ"ש, ע"ז ע"א תוס' ד"ה סוף פ' ע"ב תוס' ד"ה הוה, פ"ב ע"ב השו' ומלך, צ' ע"ב גמ' מן הכתובי', צ"ב ע"א גמ' כל הנותן, צ"ח ע"ב גמ' מנחם, ק"ה ע"א וכו' נאמר, שם בהגהות רוו"ב, ק"ח ע"ב הגה"ה, קי"ב ע"א גמ' פחות מכ', שם ע"ב רש"י לכהן, שם ברש"י ואם איתא, קי"ג ע"א רש"י ד"ה דכ"ז שם רש"י ד"ה וטרקי' שם, רש"א סנהדרין כ"ז בתוס' ד"ה אמר, נ"ט ע"ב תוס' ד"ה ביצחק, שם בגמ', הרי"ף ונו"כ סנהדרין סוגי' דפסולי עדות ש"ג, ליקוטי מ' שבועות, ט"ז ע"א רש"י ד"ה כל המצות, הרא"ש פ"ד סי' י"ז, הרי"ף ונו"כ שבועות ה' נדה כן הויה ע"י טהרה פ"ו בר"ן טענו חטין, פ"ז קציצה בר"ן, שם בר"ן חנוני על פנקסו, ליקוטי מכות, ד' ע"ב רש"י ד"ה גזי"ש, כ"ו ע"א הגהות הגאונים שם הגהות רוו"ב, שם ע"ב תוס' ד"ה ועבר, מ"ז ע"ב תוס' ד"ה התם, פי' המשניות לרמב"ם פ"ג הטמא שאכל. ליקוטי הוריות ח' ע"ב רש"י ד"ה פרוש. ליקוטי ירושלמי הוריות פ"א שמואל פתר שם הל' ב', שם ה"ג, פ"ג ה"ד, שם ה"ג, שם הל' ה', שם הל' ו' פ"ג הל' ח', שם. ליקוטי מ' עדיות ראב"ד ספ"ה. ליקוטי ונ' שמחות ספ"ק, ספ"י. ליקוטי מ' ד"א רבא פ"א, ד"א זוטא סי' ו' פסקי הרא"ש הל' קטנות ה' ערלה סי' ח', יד החזקה להרמב"ם ס' טהרה ה' טומאת מת פ"א הל' ט"ו שם בסוה"ד, שם פ"ה הל' ג' בכ"מ, שם פ"ט ה"ג, שם הל' ה', שם ברמב"ם הל' י"א, פי"א הל' א' במשנה למלך, שם הל' ו' ברמב"ם, פט"ז הל' ג' ה' פרה פ"א הל' ב', הל' א' כ"מ, שם במשנה למלך, שם הל' ט' כ"מ, שם בראב"ד הל' ז', פ"ד הל' ח' בכ"מ, שם הל' י"ח בכ"מ, באו"ד, פ"ה הל' ו' ברמב"ם, פ"ז הל' ג' שם הל' ד' בכ"מ, באו"ד, פ"ט הל' ז', פ"י הל' ב', שם בכ"מ, ה' טומאת צרעת, פ"ז הל' ט' בכ"מ, פ"ט ה"ב ברמב"ם, שם פי"ז הל' י"ג, שם פי"ג ה"א. הל' מטמא משכב ומושב פ"ב הל' ה' ברמב"ם, שם פ"ו הל' ג' בראב"ד, שם פי"א הל' כ' כ"מ, פי"ב ה"א שאר אבות הטומאות פ"א ה"י, שם הל' י"ב, הל' ט"ז, הל' י"ז, שם, פ"ב ה"ד, ה"י, פ"ה הל' י"ג, פ"ט ה"ג, פי"ב הל' י"ג, פי"ג ה"א, שם הל' ה'. ה' טומאת אוכלין, פ"ב ה"ו, הל' פ"ו ה"ט, פ"ח הי"ג, פט"ז ה"ד, הל' כלים פ"ד ה"ד, פי"א הי"ט, פי"ג הל' ח' פט"ו הל' י"ט פכ"ב ה"ג, שם ה"ט שם הל' כ"ב, ה' מקואות, פ"ב הל' ט"ו, הל' כ"ב פ"ד ה"ז, שם ה"י, פ"ט ה"ח, פי"א ה"ז, שם ה"י, טור אה"ע, סי' ד' ד"מ או"ק י', סי' ה' ב"י, סי' ו' בדק הבית, שם בב"י, סי' ז' ב"י, סי'

י' ב"י, באו"ד, סי' י"ג ב"י, שם ד"מ או"ק א', סי' י"ב ב"י, שם, שם ד"מ או"ק כ"א, סי' כ"ח בטור, סי' כ"ט ב"י, סי' ל"ב ב"י, שם, סי' ל"ד ד"מ או"ק ב', סי' ל"ה ב"י, סי' ל"ח ב"י, שם ב"י, שם ב"י, שם ב"י, סי' ל"ט ב"י, שם ב"י, סי' מ' ב"י, שם ב"י, שם ב"י, סי' מ"ד ב"י, ד"מ או"ק א', סי' מ"ה ב"י. ליקוטי טור אה"ע, סי' מ"ה שם ב"י, שם ד"מ או"ק ג', סי' נ"ג ד"מ או"ק א', סי' נ"ה ד"מ או"ק ב', סי' נ"ז ד"מ א', סי' ס"א ב"י, שם דרישה או"ק א', סי' ס"ב ד"מ או"ק ז' שם בטור, סי' ס"ח ב"י, שם, שם, סי' ע' ד"מ או"ק ד', סי' ע"א ב"י, שם ד"מ או"ק ה', סי' ע"ה ד"מ או"ק ו, סי' ע"ז ב"י, סי' פ' טור, שם ב"י, שם, סי' פ"א ב"י, סי' פ"ה ב"י, סי' פ"ו ב"י, שם ד"מ או"ק א' סי' צ"ג ב"י, שם טור, סי' צ"ו ד"מ או"ק א' סי' ק"ב ב"י סי' ק"ח ד"מ או"ק ג', שם באו"ד סי' קי"א ד"מ או"ק ב', שם ב"י, סי' קי"ב פרישה או"ק ט', שם בטור, שם בד"ר, סי' קי"ד ב"י, שם טור, סי' קט"ו ב"י, סי' קי"ח ד"מ או"ק ה' שם, שם ד"מ או"ק א', שם, שם ד"מ או"ק ו', סי' ק"כ ד"מ או"ק ב', סי' קכ"א ב"י, סי' קכ"ג ב"י, שם, שם, שם ד"מ או"ק ב' סי' קכ"ד ד"מ או"ק א' סי' קכ"ה ב"י סי' קכ"ו ד"מ או"ק כ"ה, סי' קכ"ח ב"י, שם, שם ד"מ או"ק ח', סי' קכ"ט ב"י, שם, שם, שם שם, שם, סי' ק"ל ד"מ או"ק י"ז, סי' קל"ב ב"י, שם ד"מ או"ק א', שם הגהות מהרל"ח או"ק ט', סי' קל"א ב"י, סי' קל"ג ב"י, סי' קל"ד ב"י, שם סי' קל"ה ב"י, שם, סי' קל"ו בדה"ב, סי' קל"ז ב"י, שם ד"מ או"ק א', שם ב"י, סי' ק"מ ב"י, שם, שם ד"מ או"ק ד', שם ד"מ או"ק ט', שם ד"מ או"ק כ"א, סי' קמ"א טור, שם ב"י, שם, שם, שם, סי' קמ"ב ד"מ או"ק ז' שם ב"י, שם, שם, שם, סי' קמ"ג טור, שם ב"י, סי' קמ"ד ב"י, סי' קנ"ד, סי' קנ"ה ד"מ או"ק ב' שם ב"י, שם טור, שם ב"י, סי' קס"ח סדר הגט, שם, הגהות ח"ס על שו"ע אה"ע, הקדמה, סי' א' ח"מ ס"ק ה' שם בי"ש ס"ק ו', שם בי"ש ס"ק י"א, שם הג"ה סעי' י', שם בי"ש, שם, שם הג"ה שם בי"ש ס"ק כ"ג, מהגאון כתב סופר סי' ב', ד' המעתיק, שם בי"ש ס"ק י"ד, סי' ד' הג"ה, שם מחבר סעי' י"ד, שם מחבר סעי' ט"ו, שם בי"ש ס"ק כ"א, שם ס"ק כ"ו שם ס"ק נ"ח שם ס"ק ר', הג"ה סעי' כ"ו, שם בי"ש ס"ק מ"א, שם שם ס"ק מ"ג, שם ס"ק מ"ה, שם ס"ק נ"ב, סי' ה', מחבר סעי' ד', שם בי"ש ז' שם ס"ק כ"ז שם מחבר סעי' ז', שם בי"ש ס"ק י"ד, שם מחבר סעי' י"ד, שם הג"ה, סי' ו' מחבר סעי' י"ח, שם בי"ש ס"ק נ"ד, סי' ז' בי"ש ס"ק א', שם ס"ק כ"ב, סי' י' מחבר סעי' ג' סי' י"א ב"ש ס"ק ג' סי' י"ג ב"ש ס"ק י"ג, שם הג"ה סעי' י', שם, שם הג"ה סעי' י"א, שס, שם ב"ש ס"ק כ"ג, סי' ט"ו מחבר סעי' א' שם מחבר סעי' כ"ד, שם ב"ש ס"ק כ', שם הג"ה סעי' נ"ז, סי' י"ז מחבר סעי' ב', שם ב"ש ס"ק ו', שם ס"ק י"ג, שם ח"מ ס"ק י"א, ושם מחבר סעי' י"א, שם, שם ב"ש ס"ק כ"ט, שם ח"מ ס"ק כ"א, שם ב"ש ס"ק ל"ח, שם ס"ק מ"ז,

שם הג"ה סעי' י"ח, שם הג"ה סעי' כ"ד, שם מחבר סעי' כ"ה, שם ב"ש ס"ק ס"ט, שם, שם ס"ק מ"ג, שם מחבר סעי' כ"ז, שם מחבר סעי' כ"ח, שם מחבר סעי' ל"ב, שם בי"ש ס"ק צ"ג, שם ס"ק צ"ד, שם ס"ק צ"ה, שם ס"ק צ"ב, שם ח"מ ס"ק נ"ט, שם מחבר סעי' ל"ג, שם בי"ש ס"ק קכ"ג, שם בי"ש ס"ק ק"ס, שם ס"ק קע"ב, קונטרס מגונות הקבה, סי' ס"ט, סי' ח' ס"ק קצ"ח, ק"ד ס"ק שכ"ז, סי' כ' מחבר סעי' ב' סי' כ"א מחבר סעי' ה', סי' כ"ב בי"ש ס"ק ט', סי' כ"ג מחבר סעי' א' סי' כ"ז מחבר סעי' ד', סי' כ"ח מחבר סעי' ה' שם ח"מ ס"ק י"ב, שם בי"ש ס"ק ט"ז, שם בי"ש ס"ק ל"ה, שם מחבר סעי' י"ז, שם מחבר סעי' י"ט, שם סעי' כ"א, סי' כ' בי"ש ס"ק א' סי' ל"א סעי' ב', שם מחבר סעי' ג', סי' ל"ה סעי' ו', שם בי"ש ס"ק כ"ח, שם בי"ש ס"ק ל"א, סי' כ"ז מחבר סעי' ה' סי' ל"ח בי"ש ס"ק א', שם בי"ש ס"ק י"א, שם מחבר סעי' כ"ד, שם בי"ש ס"ק נ"ו שם מחבר סעי' כ"ד, סי' א דגול מרבבה, סי' מ"ב הג"ה סעי' א', שם מחבר סעי' ב', סי' ע"ו, שם בי"ש ס"ק ג"ל שם ח"מ סק"ד, שם הג"ה סעי' ב', שם מחבר סעי' ד', שם בי"ש ס"ק י"ג, שם הג"ה סעיף ב' שם מחבר סעי' ד', שם בי"ש ס"ק י"ג, שם הג"ה סעיף ה', סי' מ"ז בי"ש ס"ק ד', שם, סי' נ' מחבר סעי' ד', מהגאון כתב סופר שם סעי' ה' שם בי"ש ס"ק י"א, שם בי"ש ס"ק י"ד, שם בי"ש ס"ק ט"ז, סי' נ"ב בי"ש ס"ק ח', שם ס"ק י', שם הג"ה סעי' ד' שם בי"ש ס"ק י"ג, שם ס"ק י"ד, שם ס"ק ט"ז, שם, שם סוף הסי' הג"ה, שם שם בי"ש ס"ק י"ז, שם ס"ק כ', סי' ס"א בי"ש ס"ק ב', סי' ס"א בהג"ה, סי' ס"ב מחבר סעי' ו', שם מחבר סעי' ז', סי' ס"ו בי"ש ס"ק ט"ו, שם סעי' י"א הג"ה, שם, סי' ס"ח סעי' ז', סי' ע' סעי' ג' שם דגול מרבבה מהגאון כתב סופר, סי' ע"ב בי"ש ס"ק ח' סי' ע"ה סעי' א', שם, שם בי"ש ס"ק י"ג, סי' ע"ז בי"ש ס"ק אי, סי' פ"ב בי"ש ס"ק ק', סי' פ"ה בי"ש ס"ק י"ד, שם בי"ש ס"ק כ"ג סי' צ' בי"ש ס"ק ד', שם ס"ק ה', שם הג"ה סעיף ה', שם בי"ש ס"ק צ"ח, שם, שם הג"ה סעי' י"ד, שם בי"ש ס"ק נ"ב, שם מחבר סעי' ט"ו, שם בי"ש, סי' צ"א ח"מ ס"ק ד', שם בי"ש ס"ק י"ג, שם מחבר:

סעי' ד', סי' צ"ב סעי' א' הג"ה, סי' צ"ג מחבר סעי' ג', שם הג"ה, שם מחבר סעי' י"ד, סי' צ"ד מחבר סעי' א', סי' צ"ו מחבר סעי' א', שם, שם ב"ש ס"ק ד', שם, שם מחבר סעי' י"א, שם בי"ש ס"ק כ"ו שם מחבר סעי' י"ט, סי' צ"ח מחבר סעי' א' מהגאון כתב סופר, סי' צ"ט, שם מחבר סעי' א' מהגאון כתב סופר, שם ח"מ ס"ק ח', סי' ק' בי"ש ס"ק ב', שם ס"ק ג', סי' ק"ב בי"ש ס"ק ה', סי' ק"ז מחבר סעי' ג' סי' ק"ח בי"ש, סי' קי"ב מחבר סעי' א' סי' קי"ג מחבר סעי' א' שם בי"ש ס"ק ד', שם סעיף ב' הג"ה, שם ח"מ ס"ק ט"ו, סי' קט"ו הג"ה סעי' ג' שם בי"ש ס"ק ט"ו, רם מחבר סעי' ט', סי' קי"ח בי"ש ס"ק כ"ה,

סי' קי"ט מחבר סעי' כ', שם, שם, שם, שם בי"ש ס"ק ח', שם ק"מ ס"ק ז', שם מחבר סעי' ז', שם בי"ש ס"ק י"ג, סי' ק"כ הג"ה סעי' ג', שם בי"ש ס"ק ז', שם, סי' קכ"א מחבר סעי' א', שם סעי' ד', סי' קכ"ד בי"ש ס"ק י"ט, סי' קכ"ה הג"ה סעי' י"ט, שם בי"ש ס"ק ל"ג, סי' קכ"ו, שם בי"ש ס"ק א', שם ס"ק ז' שם ס"ק י"ח, שם ח"מ ס"ק כ"ב, שם בי"ש ס"ק ל"ב, שם הג"ה סעי' ל', סי' קכ"ז הג"ה סעי' ה', שם בי"ש ס"ק י"א, סי' קכ"ח מחבר סעי' א', שם בי"ש ס"ק ז', שם הג"ה סעי' ג', שם הג"ה סעי' ד' שם מחבר, סי' קכ"ט בי"ש סס"ק א', שם ס"ק ב' שם הג"ה סעי' ה', שם סעי' ז', שם סעי' ט', שם מחבר, שם הג"ה, שם בי"ש ס"ק כ"ד, שם דגול מרבבה, שם הג"ה סעי' ע"ז, שם בי"ש ס"ק ל"א, שם ס"ק ל"ד, שם מהגאון כתב סופר, שם הג"ה סעי' י"ט, שם מחבר סעי' ל"א, שם, שם, בי"ש, שם, שם אות ב', אות ג', אות ה', אות ז', אות י', שם, שם, אות מ', אות ר' אות ת' שם אויערבאך, סי' ק"ל, שם בי"ש ס"ק ח', סי' קל"א, הג"ה סעי' ט' סי' קל"ו הג"ה סעי' ו', סי' קמ"א ב"ש ס"ק ו', שם סעי' ל"ה מחבר, שם מחבר סעי' נ"ה מהגאון כתב סופר, שם סעי' נ"ט, סי' קמ"ב סעי' ט', שם הג"ה סעי' י"ז שם ב"ש ס"ק י"ט, שם ב"ש ס"ק ל' סי' קמ"ג סעי' א', שם ב"ש ס"ק ב', שה סעי' ט"ז, שם ב"ש ס"ק ל"א, שם, סי' קמ"ד ב"ש ס"ק ט"ו, סי' קמ"ז ב"ש ס"ק ז', סי' קמ"ט ב"ש ס"ק א', שם, שם ס"ק ב' שם ס"ק ד', סי' קנ"ג ב"ש ס"ק ג', שם ס"ק ד', סי' קנ"ד הג"ה סעי' ב', שם סעי' ה', סדר גט ראשון, ס"ק א' ס"ק י"ז, שם מהגאון כתב סופר, ס"ק מ"ט, ס"ק נ"ב ס"ק קמ"ב ס"ק קפ"ז, ס"ק רל"א, ס"ק ר"נ, שם ס"ק כ' מהגאון כתב סופר, שם נוסח הרשאה, סי' קנ"ו ב"ש ס"ק ג', שם מחבר סעי' ד' סי' קנ"ז סעי' ד', שם סעי' ה', שם ס"ק ג', סי' קנ"ח בי"ש ס"ק א', שם ס"ק ב', שם, סי' קנ"ט סעי' א', שם סעי' ג', שם סעי' ה', סי' קס"א סעי' ד', שם ס"ק ז', סי' קס"ה ב"ש ס"ק ט"ל שם ס"ק י"א, סי' קס"ז, סי' קס"ט, שם ב"ש ס"ק א', שם בי"ש סק"ג, סי' קע"ח סעי' א', שם ב"ש ס"ק ד', שם הג"ה סעי' ט', שם סעי' כ"ב, העתק מס' גבורת אנשים, תקנת רגמ"ה, הגהות על טו"ז אה"ע סי' ד' ס"ק ז', סי' י"ז ס"ק כ"ט, סי' ל"ה ס"ק י"ח, סי' צ"ב ס"ק ב', סי' ק"מ, סי' קמ"ו ס"ק א', ליקוטי שו"ע אה"ע, סי' א' בי"ש ס"ק א', שם טו"ז ס"ק א', שם ס"ק ב', שם רמ"א סוף סעי' ח' שם בי"ש ס"ק ס"ז, סי' ג' טו"ז ס"ק א' טו"ז ס"ק ז', שם ס"ק ח', שם, סי' ה' בי"ש ס"ק י"ז, סי' ד' בי"ש ס"ק י"א, שם טו"ז ס"ק ד', סי' ו' בי"ש ס"ק ט"ז, שם בי"ש ס"ק כ"ד, שם בי"ש ס"ק כ"ה, שם בי"ש ס"ק ל"א, סי' י"א שו"ע, סי' י"ג ב"ש ס"ק, שם ס"ק כ"ה, שם ס"ק ל"ג, שם ס"ק ל"ח, סי' ט"ו ב"ש ס"ק א', סי' י"ז ב"ש ס"ק י"ב, שם מחבר סעיף ט', שם ב"ש ס"ק כ"ה, שם ס"ק כ"ז, שם טו"ז ס"ק י"ח, שם, שם טו"ז ס"ק כ"ג, שם ח"מ ס"ק מ"ז, שם, שם טו"ז ס"ק ל"ד, שם טו"ז ס"ק

מ"ג, סי' י"ז טו"ז ס"ק מ"ג, שם טו"ז ס"ק ס"ג, שם בי"ש ס"ק קנ"ד, שם ח"מ ס"ק ק"ב, שם טו"ז ס"ק ע"א, קונטרס עגונות סי' ד', סי' י"ט ב"ש ס"ק א', סי' כ"א ח"מ ס"ק ח', סי' כ"ב בי"ש ס"ק ב' סי' כ"ו טו"ז ס"ק א', סי' כ"ז בי"ש ס"ק י"ג, סי' כ"ח בי"ש ס"ק ט'. שם ב"ש ס"ק י"ט, שם טו"ז ס"ק ל"ד, שה מחבר סעי' כ"א, שם בי"ש ס"ק נ"ב, שם ח"מ ס"ק ל"ט, שם בי"ש ס"ק כ"ג, שם בי"ש ס"ק נ"ד, שם בי"ש ס"ק נ"ט, סי' כ"ט רמ"א סעי' ו', שם טו"ז ס"ק ו', סי' ל"א בי"ש ס"ק ט"ו, שם, סי' ל"ד טו"ז ס"ק ב', סי' ל"ה ח"מ ס"ק ב', שם ב"ש ס"ק ב', סעי' וי"ו, שם ב"ש ס"ק ט"ו, שם ח"מ ס"ק כ"ו, שם טו"ז ס"ק ט"ז, סי' ל"ז ב"ש ס"ק ה', שם ב"ש ס"ק ז', שם ב"ש ס"ק ח', שם ב"ש ס ס"ק ד' סי' ע"א ס"ק ד' סי' ע"ח ס"ק א', סי' ע"ט, סי' צ"ב ס"ק ס"ק ז', שם ב"ש ס"ק י', שם ב"ש ס"ק י"ח, שם ח"מ ס"ק ל"ח, סי' ל"ח ב"ש ס"ק ב', שם ב"ש ס"ק ד', שם רמ"א סעי' ג', שם ב"ש ס"ק י"א, שם ס"ק י"ד, שם ס"ק כ"ב, שם ס"ק ל', שם ס"ק ל"ו, שם שו"ע סעי' ל"ה, שם ב"ש ס"ק כ"ט, ב"ש סי' ל"ט ס"ק י"א, שם, שם ס"ק י"ח, סי' מ"ג ב"ש ס"ק ד', סי' מ"ד טו"ז ס"ק ח', סי' מ"ה טו"ז ס"ק ב' שם ב"ש ס"ק א', שם ס"ק ג', שם ס"ק כ"ב, סי' מ"ו ס"ק ב', שם ס"ק ה', שם, שם ס"ק ח', שם ח"מ ס"ק ה', שם ח"מ ס"ק ט' שם ב"ש ס"ק י"א, שם ס"ק י"ב, שם, שם ח"מ ס"ק ט"ז, סי' ונ"ח ב"ש ס"ק א', שם ס"ק ה', סי' מ"ט ב"ש ס"ק ב', שם ס"ק ג', סי' נ' ב"ש ס"ק א', שם ס"ק י"א, שם ס"ק י"ד שם ס"ק ט"ז שם, סי' נ"א ב"ש ס"ק ז', סי' נ"ב נ"ג שו"ע סעי' ב', שם ב"ש ס"ק ח', שם, שם, שם טו"ז ס"ק ג', שם טו"ז ס"ק ד', סי' נ"ד בי"ש, שם, שם, סי' נ"ז, שם, סי' נ"ח ב"ש ס"ק א', סי' ס"א סעי' ב', שם בי"ש ס"ק ה', סי' ס"ב שו"ע סעי' ב' רמ"א, שם טו"ז ס"ק ה', שם טו"ז ס"ק ז', שם, סי' ס"ד מחבר סעי' ב', שם טו"ז ס"ק א', שם בי"ש ס"ק ז', סי' ס"ה ח"מ ס"ק ב', סי' ס"ו ח"מ ס"ק ד', שם טו"ז ס"ק ג', שם בי"ש ס"ק ח', שם סק"ט, שם, שם סק"י, ח"מ ס"ק ל"ג, שם טו"ז ס"ק ו' שם, שם, שם שם, סי' ס"ח ח"מ ס"ק י"א, סי' ס"ט שו"ע סעי' ד', סי' ע' שו"ע סעי' ה' שם בי"ש סס"ק ט"ז, שם ס"ק כ"ח, שם טו"ז ס"ק א' שם ב"ש ס"ק כ"ד, שם ב"ש ס"ק ל"ה, סי' ע"א ב"ש ס"ק ג' סי' ע"ב שו"ע סעי' ה' סי' ע"ד ב"ש ס"ק א', סי' ע"ו ב"ש ס"ק א' שם, סי' ע"ח טו"ז ס"ק א', שם בי"ש ס"ק ב' שם ח"מ ס"ק ח', סי' ע"ט ב"ש ס"ק א', סי' פ' ח"מ ס"ק א', שם טו"ז ס"ק ב' שם ב"ש ס"ק י"ב, סי' י"א ח"מ ס"ק ג', סי' פ"ב טו"ז ס"ק ד' סי' פ"ה טו"ז ס"ק א' שם ס"ק ב', שם, שם, רמ"א סוף הסי' סי' פ"ו ח"מ ס"ק ו', שם ב"ש ס"ק ד', שם ס"ק י"א, שם ס"ק י"ח, סי' צ' ח"מ ס"ק ב', שם ב"ש ס"ק כ"ד, שם ס"ק ל"א, שם ס"ק ע', שם שו"ע סעי' י"ד, שם ב"ש ס"ק כ"א, שם שו"ע סעי' ט"ז, שם ב"ש ס"ק כ"ט, שם ס"ק ס"ב, סי' צ"א ב"ש ס"ק ה', שם ב"ש ס"ק ח', שם ס"ק

ט', שם ס"ק א' סי' צ"ב ב"ש ס"ק י"ב, סי' צ"ג רמ"א סעי' ג' שם ב"ש ס"ק י"ב, שם טו"ז ס"ק כ', שם טו"ז ס"ק כ"ו, שם ח"מ ס"ק מ"ב, סי' צ"ד ב"ש ס"ק ד'י, שם שו"ע סעי' ה' שם ב"ש ס"ק ז' שם ח"מ ס"ק ט', שם ב"ש סק"י, סי' צ"ה ב"ש ס"ק א', שם ס"ק ח' שם טו"ז ס"ק ה', סי' צ"ו ח"מ, סי' צ"ז טו"ז סק"א, שם, סי' צ"ח ב"ש ס"ק ק"ל שם ס"ק ט', שם סק"י, שם טו"ז סק"ט, סי' צ"ט ח"מ ס"ק ח' סי' ק' ב"ש ס"ק י"א, ח"מ ס"ק א', שם ס"ק כ"ג, ב"ש ס"ק כ"ח, שם, ב"ש ס"ק ל"ו, שם ס"ק מ"ב, סי' ק"ב טו"ז ס"ק א', סי' ק"ג טו"ז ס"ק י"ב, סי' ק"ו ב"ש ס"ק א', שם ס"ק ד', שם טו"ז ס"ק ג', שם סי' קי"א ב"ש ס"ק ה', שם ס"ק י"ד, סי' קי"ב ב"ש ס"ק י"ד, שם ב"ש ס"ק י"ז, סי' קי"ב מחבר סעי' י"א, סי' קי"ג ח"מ ס"ק י', שם ס"ק א' שם, שם, שם, סי' קי"ד ב"ש ס"ק ו', שם ס"ק י', שם טו"ז ס"ק ג' שם ס"ק י', שם ס"ק י"ב, שם ח"מ ס"ק ט', סי' קט"ו ח"מ סק"ד, שם ב"ש ס"ק א' שם ס"ק ב', שם סק"ד, שם סק"ו, שם ח""מ ס"ק ה', שם ב"ש ס"ק ט"ז, שם טו"ז סק"ט, שם ס"ק י"א, שם, סי' קט"ז ב"ש סק"א, שם, שם, שם, שם, שם, שם ח"מ ס"ק ג' שם טו"ז ס"ק ד', סי' קי"ז ב"ש ס"ק ט"ו, סי' קנ"ה טו"ז ס"ק ג', שם ס"ק ה', שם ב"ש ס"ק י"ט, שם ס"ק כי, סי' י' ס"ק ב', שם ס"ק ג', שם ג', סי' קי"ב ס"ק ד', סי' קי"ט ב"ש ס"ק ב'. שם ס"ק ג', שם טו"ז ס"ק ז', שם ס"ק ח', שם ס"ק י"א, שם ס"ק ט"ז, שם ס"ק י"ח, סי' ק"כ ב"ש ס"ק א', שם בח"מ ס"ק י"ג, שם ס"ק כ"ד, שם טו"ז ס"ק ד', שם סק"ח, שם ס"ק י"א, שם ס"ק ט"ז, שם ס"ק י"ח, סי' ק"כ ב"ש ס"ק א', שם בח"מ ס"ק י"ג, שם ס"ק כ"ד, שם ס"ק ט"ז, שם ס"ק כ', סי' קכ"א, שם טו"ז ס"ק ד', שם, סי' קכ"ב שו"ע סעי' א', שם, שם טו"ז ס"ק ג' טו"ז ס"ק ד', טו"ז ס"ק ה', טו"ז ס"ק ו', שם סק"ז, שם טו"ז סק"ב, שם ב"ש ס"ק ה', סי' קכ"ג ב"ש ס"ק א' שם ס"ק ה', שם ס"ק ל', שם ס"ק ח', שם, שם, סי' קכ"ד ב"ש ס"ק ה', שם ב"ש ס"ק י"ט. שם שם טו"ז ס"ק י"ד, סי' קכ"ו ב"ש ס"ק א', שם ב"ש ס"ק ג', שם ב"ש ס"ק ז', שם ב"ש ס"ק ט', שם ס"ק כ"א, שם ס"ק כ"ו, שם: ס"ק כ"ז, שם ס"ק ל"ב, שם טו"ז ס"ק ח', סי' קכ"ח ב"ש ס"ק ז', שם שו"ע סעי' ג', שם סעי' ד', שם סעי' ה', שם סעי' ו', סי' קכ"ט ב"ש ס"ק א', שם ס"ק ב', שם שו"ע סעי' ה', שם סעי' ז', שם שו"ע סעי' א', שם סעי' ז', שם סעי' ט', שם, שם, שם ב"ש ס"ק כ"א, שם ס"ק כ"ד, שם דגול מרבבה, שם ב"ש ס"ק ל"ד, שם מחבר סעי' י"ט, שם ב"ש ס"ק ל"ט, שם ס"ק מ', שם ס"ק מ"ג, שם שו"ע סעי' ל"א, שם ח"מ, שם ב"ש ס"ק מ"ט, שם טו"ז ס"ק ה', שם, שם ס"ק כ"א, שם ס"ק כ"ג, שם ס"ק כ"ה, שם ס"ק כ"ט, שם ס"ק ל"ה, שם, שם, שם, שם. שם, שם, שם ב"ש שמות אנשים, אהרן, אליהו, שם, סענדער, בנימין, אות גימל, גומפלין, אות ו', אות י', אות שי"ן, שם,

שם, שמות נשים, אות ג', אות ד', סי' ק"ל ב"ש ס"ק ב', שם שו"ע סעי' י"ג, שם ב"ש ס"ק כ"ט, שם טו"ז ס"ק א' שם ס"ק ז', שם, סי' קל"א טו"ז ס"ק ב', שם שו"ע סעי' ד, סי' קל"ב ב"ש ס"ק ט', שם ס"ק י"א, שם ס"ק י"ג סי' קל"ג טו"ז ס"ק ד', סי' קל"ד שו"ע סעי' ג', שם ב"ש ס"ק ג', שם ב"ש ס"ק ד', סי' קל"ה ב"ש ס"ק ו', סי' קל"ו שו"ע סעי' ב', שם סעי' ג', שם סעי' ז', סי' קל"ז ב"ש ס"ק ג', שם שו"ע סעי' ב', סי' קל"ט שו"ע, שם ב"ש ס"ק י"ב, שם, סי' קמ"א שו"ע סעי' ח', שם שו"ע סעי' י"ג, שם סעיף ע"ג, שם ב"ש ס"ק ס"ה, שם, שם שו"ע סעי' נ"ה, שם ב"ש ס"ק ע' שם ס"ק ע"ז, שם, שם, שם מחבר סעי' נ"ז, שם ב"ש ס"ק פ"ד, שם טו"ז ס"ק ד', שם טו"ז ס"ק י"ז, שם טו"ז ס"ק כ"ו, שם, שם ס"ק כ"ז, שם ס"ק ל"א, שם ס"ק ל"ו, שם ס"ק מ"ד, שם ס"ק מ"ה, שם ס"ק מ"ז, סי' קמ"ב מחבר ס"א, שם סעי' ו', שם סעי' ז', טו"ז ס"ק א', שם ס"ק י"ד, שם, שם, שם ס"ק י"ז, סי' קמ"ג ב"ש ס"ק ד', שם ס"ק כ"ג, שם, שם, שם ס"ק כ"ו, שם ס"ק כ"ח, שם ס"ק ל', שם ס"ק ל"א, שם טו"ז ס"ק ז', שם ס"ק ט"ז, שם ס"ק י"ב, סי' קמ"ד ב"ש ס"ק ה', שם טו"ז ס"ק ה', סי' קמ"ה טו"ז ס"ק ה', סי' קמ"ו טו"ז ס"ק א', סי' קמ"ב ב"ש ס"ק ג', סי' קמ"ח ב"ש ס"ק ד', סי' קמ"ט ב"ש ס"ק ה', סי' קנ"ב טו"ז ס"ק ז', שם ב"ש ס"ק א', שם ב"ש ס"ק ב', סי' קנ"ד מחבר ס"ב, סדר ג"ר, אות כ', שם, אות כ"ה, אות ל'. אות ל"ב, אות מ"ח, אות נ"ב, אות נ"ג, אות פ"ט, אות צ', שם, אות צ"ב, אות ק"פ, אות ר"ו, אות ריי"ד, שם, סדר ג"ש, אות נ"ו, אות ס"א, סדר גט שלשי אות מ', אות מ"ו, סי' קנ"ה ב"ש ס"ק כ"ט, סי' קס"ח ב"ש ס"ק ט' סי' קס"ט ב"ש ס"ק כ"ב, נוב"י מה"ק, בסי' ב' י"ג, י"ד, שם, כ"ו, כ"ט, ל', מ"ו, שם, ע"ב, שם, ע"ח, מה"ב, א', י"א, י"ב, כ', כ"ג, כ"ז, ל', ל"א, ל"ה, ל"ו, שם, נ"ג, ע"ה, פ', פ"ב, צ"ו, קי"ד. קכ"ט, שם קל"ב, קמ"א, חת"ס אה"ע ח"ר, סי' ו', ח', י', י"ז, י"ח, י"ט כ', שם, מ"ג, מ"ד, מ"ח, ס"ח, ע"ג, ע"ה, פ"ו, צ"ו, צ"ז, ק"י, קי"א, קי"ג, קט"ז, קכ"א, קכ"ב, קכ"ו, קכ"ז, קל"א, קל"ג, שם, קל"ד, שם, קמ"ז, שם, קנ"ז, שם, ח"ס אהע"ז ח"ב, סי' ט', כ"ב, ל"ד, פ"ד, מ"ה, שם, שם, שם, מ"ו, שם, מ"ח, נ"ב, נ"ד, מ"ו, שם, ס"ז, ס"ט, ע"א, ע"ו, ע"ח, פ"ח, צ', שם, צ"ז, קי"ט, ק"כ, קכ"ג, קכ"ד, שם, שם, קכ"ה, קכ"ז, קל"ו, קנ"ד, ק"ס, קס"ג, קס"ח. שמעתתא, מס' ב"ק סוגי' דדינא דגרמי, ב"מ תקפו כהן, משיכה, ב"ב אין הולכין בממון אחר הרוב, שעבודא דאורייתא, ערב לאחר חיתום, ע"א חי' פ' השוכר את הפועל, סנהדרין סוגי' דשיקול הדעת, ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור, מכות קיימו ולא קיימו, שבועות חי' מפ"ק עד סוף המס', קציצה, קתא דמגלא, טענו חטין, הוריות שבט א' אקרי קהל, מילי דהספידא, דרושים לחנוך ביהכ"נ ולחינוך ס"ת:

הערות שהגיעוני מחכמי הזמן על חיבורי ליקוטי דבר:

חלק א' כ"ט ע"ג ד"ה מג"א ס"ק ס"ד צ"ע הרי בלא"ה כ' לי הגאון מו"ה משה ליב כ"ץ מניקאלסבורג דבמפ"ג יישב דמיירי בשבת ויו"ט:
ל"ג ע"ג ד"ה כלל ס"ג דל"ש גבי' מוקצה עוררני מחותני הב' המופלג החתן מו"ה דוד צבי כ"ץ מפעסט דבמוקצה הואיל ולטעמי' עבידא ל"ש ביטול וכ"ה בס"פ משילין:
חלק ב' ל"ה ע"א ד"ה מג"א ס"ק ל"ו צ"ע דהכא עוררני הרב אב"ד בקהל ליבויא בארץ קוהרלאנד מו"ה הילל כ"ץ קליי כי המג"א בעצמו עמד שם במקומו על דברים אלו:
שם ד"ה סי' תקנ"ד שעכשיו עצורה עוררני הרב הנ"ל כי זה תליא בפלוגתא דרבינא ורנב"י בע"א עיי"ש:
ל"ו ע"ד ד"ה סי' תרכ"ב יו"ט שחל בחול עיי' מג"א סי' רצ"ב: